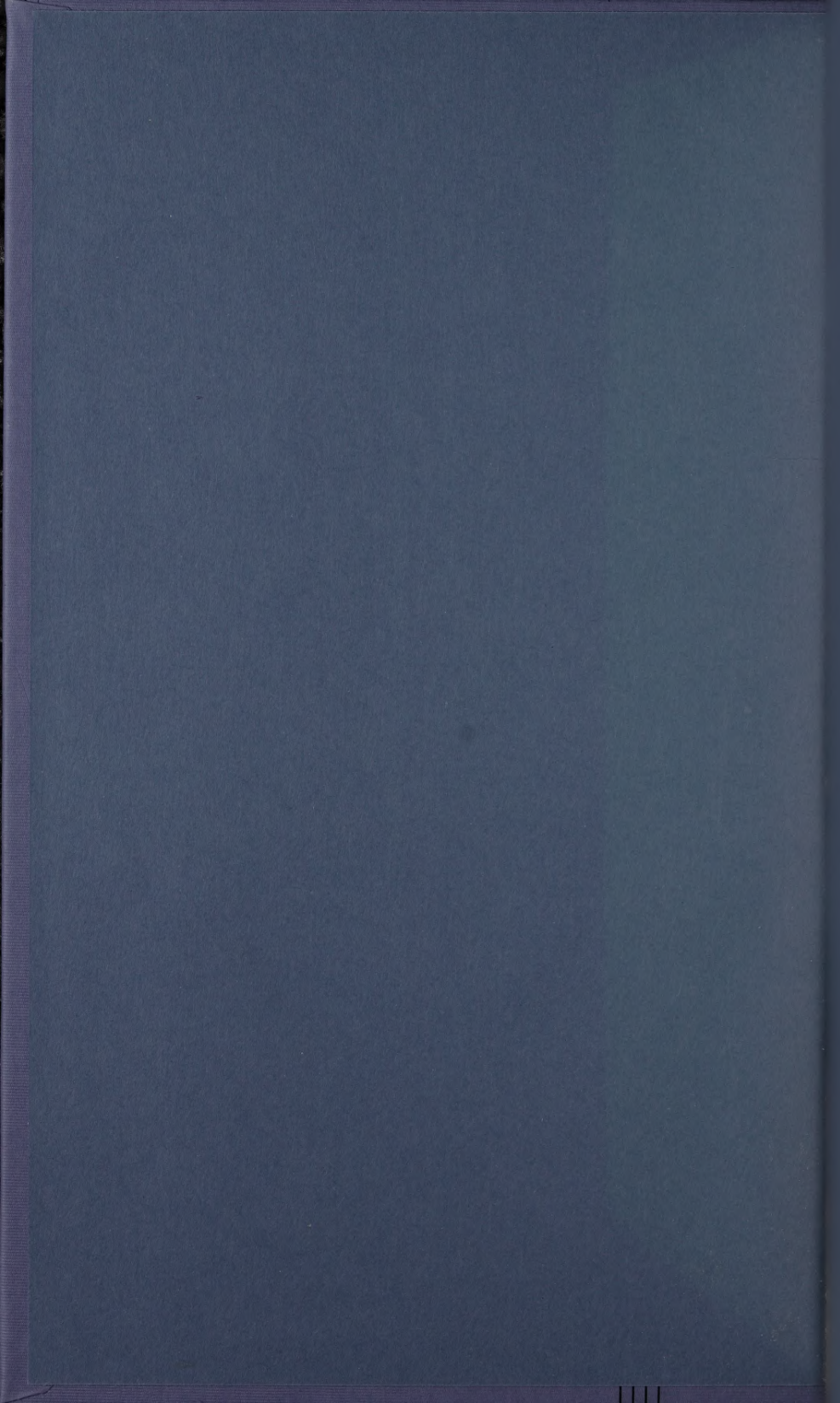

PLATONS

TEAITĒTS

L
1

PLATONS

TEAITËTS

PLATONIN TEAITËTIS

TEAITËTIS PLATONIS

PLATONIN TEAITËTIS PLATONIS

PLATONIN
TEAITËTIS
PLATONIS

200213

A D F O N T E S IV

scripta ferunt annos..

Ov.,Pont.4.8.51

ΠΛΑΤΩΝ / PLATO

ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ / THEAETETUS

2008-4

76

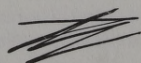
L
1

PLATONS

TEAITĒTS

Ivara Neidera un Edgara Narkēviča tulkojums no sengrieķu valodas

RĪGA 2008

LIEPNIĒKS & RĪTUPS

UDK 821.14'02-3

PI 305

ΠΛΑΤΩΝ / PLATO. ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ / THEAETETUS

Platons. TEAITĒTS

Ivara Neidera un Edgara Narkēviča tulkojums no sengrieķu valodas, Ivara Neidera piezīmes

Tulkojums sagatavots un grāmata izdota ar Eiropas Savienības programmas Kultūra 2000 un Latvijas Kultūras ministrijas atbalstu valsts budžeta programmas „Eiropas Savienības fondi un ārvalstu finanšu palīdzība” apakšprogrammas “Eiropas Savienības programmu kultūras jomā un ārvalstu finanšu palīdzības projektu nodrošināšana” ietvaros

Kultūra 2000

Sengrieķu teksts pārpublicēts no izdevuma – Theaetetus / Platonis Opera by Plato edited by Burnet, John, 1963. By permission of Oxford University Press

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0308024465

Tulkojuma zinātniskie un literārie redaktori – Ināra Ķemere, Edgars Narkēvičs

Mākslinieks — Ilmārs Blumbergs

Makets – Arturs Hansons

Priekšlapu makets – brālis Y

Korektors – Arturs Hansons

© Oxford University Press

© LIEPNIĒKS & RĪTUPS, 2008

ISBN 978-9984-9609-5-1

ΠΛΑΤΩΝ

1945

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

RECEIVED

APR 10 1945

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

1945

PHYSICS DEPARTMENT

RECEIVED

APR 10 1945

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

1945

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

1945

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

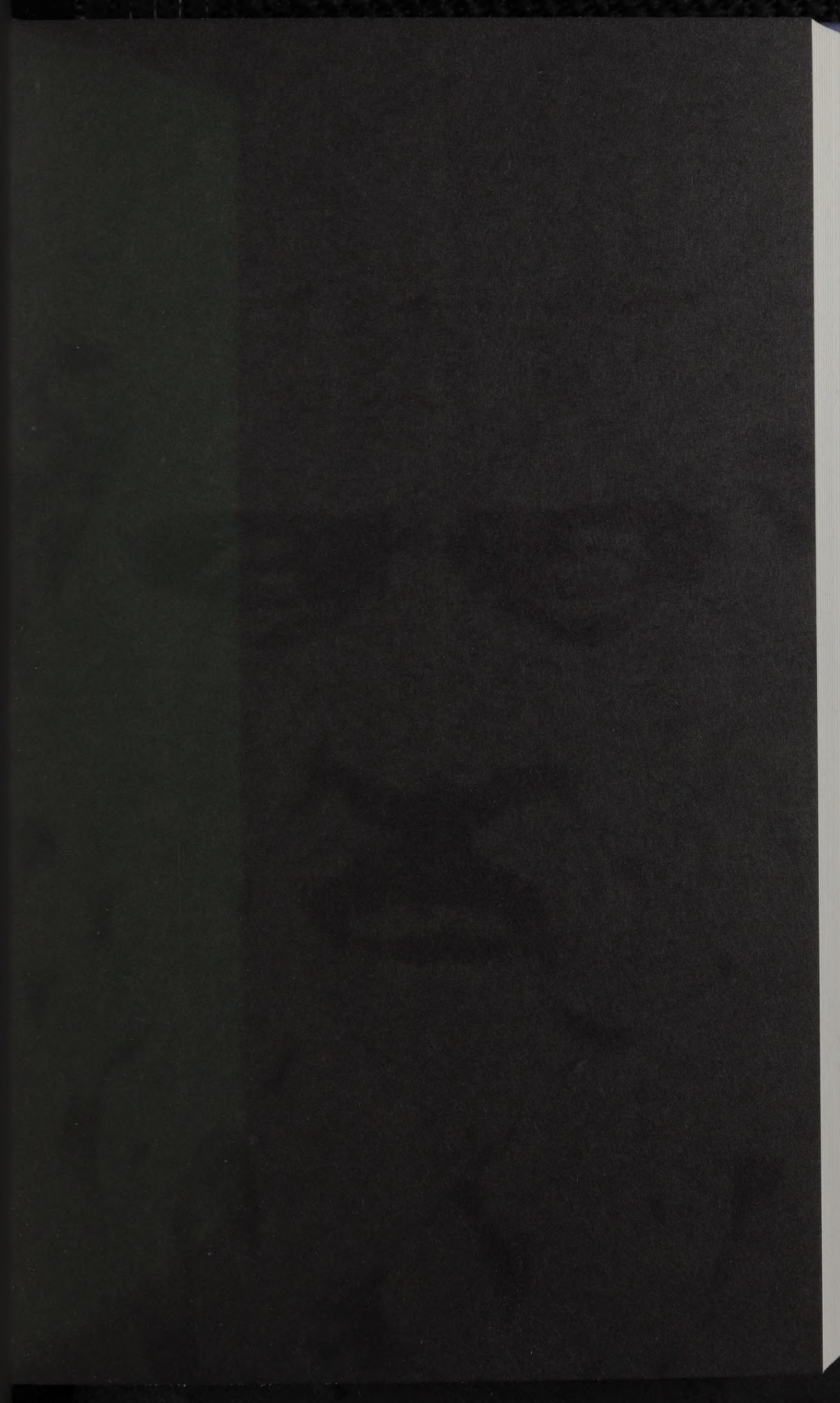
CHICAGO, ILL.

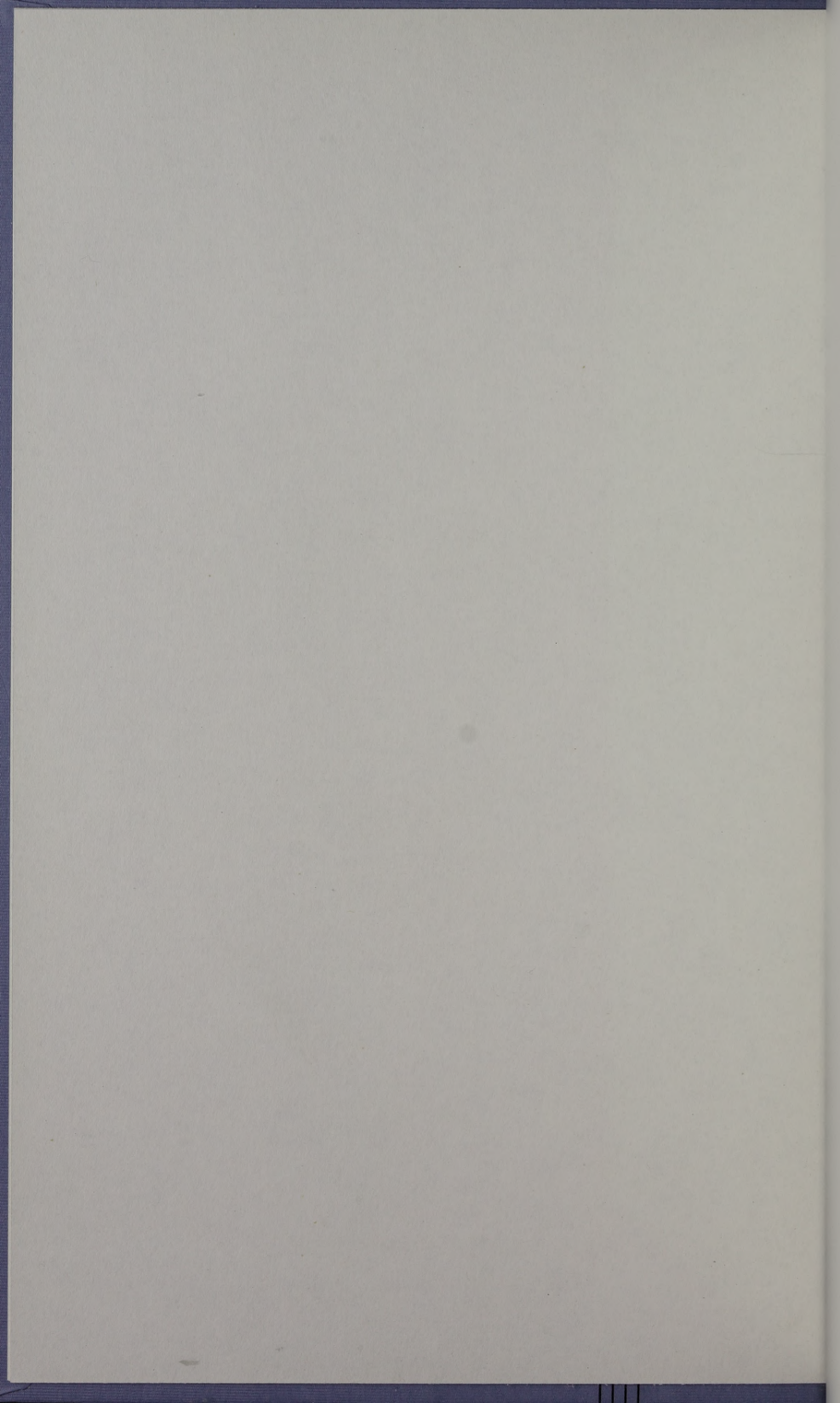
1945

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

PLATONS

TEAITÉTS

ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ

ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΤΕΡΨΙΩΝ

- 142A** ΕΥ. Ἄρτι, ὦ Τερψίων, ἢ πάλαι ἐξ ἀγροῦ;
ΤΕΡ. Ἐπειριῶς πάλαι. καὶ σέ γε ἐζήτουν κατ' ἀγορὰν
καὶ ἐθαύμαζον ὅτι οὐχ οἴός τ' ἦ εὐρεῖν.
ΕΥ. Οὐ γὰρ ἦ κατὰ πόλιν.
ΤΕΡ. Ποῦ μὴν;
ΕΥ. Εἰς λιμένα καταβαίνων Θεαιτήτῳ ἐνέτυχον φερο-
μένῳ ἐν Κορίνθου ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου Ἀθήναζε.
ΤΕΡ. Ζῶντι ἢ τετελευτησί;
B ΕΥ. Ζῶντι καὶ μάλα μόλις· χαλεπῶς μὲν γὰρ ἔχει καὶ
ὑπὸ τραυμάτων τινῶν, μᾶλλον μὴν αὐτὸν αἰρεῖ τὸ γεγονὸς
νόσημα ἐν τῷ στρατεύματι.
ΤΕΡ. Μῶν ἢ δυσεντερία;
ΕΥ. Ναί.
ΤΕΡ. Οἶον ἄνδρα λέγεις ἐν κινδύνῳ εἶναι.
ΕΥ. Καλόν τε καὶ ἀγαθόν, ὦ Τερψίων, ἐπεὶ τοι καὶ νῦν
ἤκουόν τινων μάλα ἐγνωμιαζόντων αὐτὸν περὶ τὴν μάχην.
ΤΕΡ. Καὶ οὐδέν γ' ἄτοπον, ἀλλὰ πολὺ θαυμαστότερον εἰ
C μὴ τοιοῦτος ἦν. ἀτὰρ πῶς οὐκ αὐτοῦ Μεγαροῖ κατέλυεν;
ΕΥ. Ἠπείγετο οἴκαδε· ἐπεὶ ἔγωγ' ἐδεόμην καὶ συν-
εβούλευον, ἀλλ' οὐκ ἤθελεν. καὶ δῆτα προπέμψας αὐτόν,
ἀπιὼν πάλιν ἀνεμνήσθην καὶ ἐθαύμασα Σωκράτους ὡς μαν-
τικῶς ἄλλα τε δὴ εἶπε καὶ περὶ τούτου. δοκεῖ γὰρ μοι
ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου ἐντυχεῖν αὐτῷ μειρακίῳ ὄντι, καὶ
συγγενόμενός τε καὶ διαλεχθεὶς πάνυ ἀγασθῆναι αὐτοῦ τὴν
φύσιν. καὶ μοι ἐλθόντι Ἀθήναζε τούς τε λόγους οὓς δι-
D ελέχθη αὐτῷ διηγῆσατο καὶ μάλα ἀξίους ἀκοῆς, εἶπέ τε ὅτι
πᾶσα ἀνάγκη εἶη τοῦτον ἐλλόγιμον γενέσθαι, εἶπερ εἰς
ἡλικίαν ἔλθοι.

TEAITĒTS

Eukleids. Terpsions

Eukleids. Vai tu nupat kā no laukiem, Terpsion, vai jau sen? 142A

Terpsions. Jau labu laiku. Es tevi tirgus laukumā tieši meklēju un brīnījos, ka nevaru atrast.

Eukleids. Es nebiju pilsētā.

Terpsions. Kur tad tu biji?

Eukleids. Es biju ceļā uz ostu un nejauši gadījos klāt, kad no Korintas nometnes uz Atēnām veda Teaitētu.

Terpsions. Dzīvu vai mirušu?

Eukleids. Tik tikko dzīvu. Viņam ir pavisam slikti, bet vairāk par ievainojumiem viņu beidz nost sērga, kas izcēlusies karaspēkā. B

Terpsions. Vai tiešām asinscaureja?

Eukleids. Jā.

Terpsions. Un tāds vīrs, tu saki, ir briesmās!

Eukleids. Izcils, Terpsion. Tik tiešām, vēl nupat dzirdēju cildinām viņa varonību kaujas laukā.

Terpsions. Tas gan nav nekāds brīnums. Būtu dīvaināk, ja tā nebūtu. Bet kāpēc viņš nepalika tepat Megarās? C

Eukleids. Steidzās mājup. Es gan lūdzu palikt un centos pierunāt, taču viņš negribēja. Viņu pavadījis, atpakaļceļā iedomājos, cik gaišredzīgs bija Sokrats arī par Teaitētu. Šķiet, ka Sokrats viņu bija saticis – toreiz vēl pusaudzi – īsi pirms savas nāves. Jau pēc pirmajām sarunām jauneklā daba bija viņu ļoti pārsteigusi. Kad biju Atēnās, Sokrats man atstāstīja, ko ar viņu bija runājis – to tiešām bija vērts dzirdēt –, un teica, ka viņš noteikti kļūs slavens, ja vien sasniegs vīra gadus. D

ΤΕΡ. Καὶ ἀληθῆ γε, ὡς ἔοικεν, εἶπεν. ἀτὰρ τίνες ἦσαν οἱ λόγοι; ἔχοις ἂν διηγῆσασθαι;

143A ΕΥ. Οὐ μὰ τὸν Δία, οὐκ οὐτω γε ἀπὸ στόματος ἄλλ' ἐγραψάμην μὲν τότ' εὐθὺς οἴκαδ' ἐλθὼν ὑπομνήματα, ὕστερον δὲ κατὰ σχολὴν ἀναμνησκόμενος ἔγραφον, καὶ ὁσάκις Ἀθήναζε ἀφικοίμην, ἐπανηρώτων τὸν Σωκράτη ὃ μὴ ἐμεμνήμην, καὶ δευρο ἐλθὼν ἐπνηροθούμην ὥστε μοι σχεδὸν τι πᾶς ὁ λόγος γέγραπται.

ΤΕΡ. Ἀληθῆ· ἦκουσά σου καὶ πρότερον, καὶ μέντοι αἰετὸν μέλλων κελεύσειν ἐπιδειξάμενος διατέτριψα δευρο. ἀλλὰ τί κωλύει νῦν ἡμᾶς διελθεῖν; πάντως ἔγωγε καὶ ἀναπαύσασθαι θέομαι ὡς ἐξ ἀγροῦ ἦκων.

B ΕΥ. Ἀλλὰ μὲν δὴ καὶ αὐτὸς μέχρι Ἐρινοῦ Θεαίτητον προύπεμψα, ὥστε οὐκ ἂν ἀηδῶς ἀναπαυοίμην. ἀλλ' ἴωμεν, καὶ ἡμῖν ἅμα ἀναπαυομένοις ὁ παῖς ἀναγνώσεται.

ΤΕΡ. Ὁρθῶς λέγεις.

ΕΥ. Τὸ μὲν δὴ βιβλίον, ὃ Τερψίων, τουτί· ἐγραψάμην δὲ δὴ οὕτως τὸν λόγον, οὐκ ἐμοὶ Σωκράτη διηγούμενον ὡς διηγείτο, ἀλλὰ διαλεγόμενον οἷς ἔφη διαλεχθῆναι. ἔφη δὲ τῷ τε γεωμέτρῳ Θεοδώρῳ καὶ τῷ Θεαίτητῳ. ἵνα οὖν ἐν τῇ γραφῇ μὴ παρέχοιεν πράγματα αἰ μεταξὺ τῶν λόγων διηγῆσαι περὶ αὐτοῦ τε ὅποτε λέγοι ὁ Σωκράτης, οἷον «καὶ ἐγὼ ἔφην» ἢ «καὶ ἐγὼ εἶπον,» ἢ αὖ περὶ τοῦ ἀποκρινομένου ὅτι «συνέφη» ἢ «οὐχ ὡμολόγει,» τούτων ἕνεκα ὡς αὐτὸν αὐτοῖς διαλεγόμενον ἔγραψα, ἐξελὼν τὰ τοιαῦτα.

C ΤΕΡ. Καὶ οὐδέν γε ἀπὸ τρόπου, ὦ Εὐκλείδη.

ΕΥ. Ἀλλά, παῖ, λαβέ τὸ βιβλίον καὶ λέγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ

D ΣΩ. Εἰ μὲν τῶν ἐν Κυρήνῃ μᾶλλον ἐκηδόμην, ὦ Θεόδωρε, τὰ ἐκεῖ ἂν σε καὶ περὶ ἐκείνων ἀνηρώτων, εἴ τινας αὐτόθι περὶ γεωμετρίαν ἢ τινα ἄλλην φιλοσοφίαν εἰσὶ τῶν νέων ἐπιμέλειαν ποιούμενοι· νῦν δὲ ἦττον γὰρ ἐκείνους ἢ τούσδε φιλῶ, καὶ μᾶλλον ἐπιθυμῶ εἰδέναι τίνες ἡμῖν τῶν

Terpsions. Tā vien liekas, ka viņš teicis taisnību. Bet ko viņi runāja? Vai vari atstāstīt?

Eukleids. Nē, pie Zeva! Tā – no galvas – ne. Taču toreiz, 143A
pārnācis mājās, es tūlīt šo to pierakstīju, lai neaizmirstu, bet vēlāk – vaļas brīžos – es rakstīju pēc atmiņas. Ikreiz, kad biju Atēnās, es Sokratam pārjautāju, ko biju piemirsis, un, atgriezies atpakaļ, pielaboju. Tā ka man ir pierakstīta turpat vai visa saruna.

Terpsions. Patiešām, tu jau man biji par to teicis, tomēr, lai gan vienmēr grasījies tevi lūgt to parādīt, līdz šim nav saņācis. Bet kas mūs kavē to izlasīt tagad? Vismaz man pēc nāciena no laukiem derētu atpūsties.

Eukleids. Es arī labprāt atvilktu elpu, jo es taču pavadīju Teaitētu līdz pašai Erīnejai. Tad nu iesim un atpūsimies, un zēns mums palās priekšā. B

Terpsions. Labs ir.

Eukleids. Lūk, Terpsion, te ir tas sacerējums. Šo sarunu es pierakstīju nevis tā, it kā to man Sokrats atstāstītu, bet gan tā, ka viņš sarunājas ar tiem, kuri, kā viņš teica, toreiz piedalījās sarunā. Pēc viņa vārdiem, tie bija ģeometrs Teodors un Teaitētš. Bet lai pierakstā netraucētu biežie iestarpinājumi, kad Sokrats par sevi saka, piemēram – “es sacīju” vai “tad es teicu”, vai arī par atbildētāju – “viņš piekrita” vai “viņš nepiekrita”, – visu tamlīdzīgo es izlaidu un uzrakstīju tā, it kā viņi vienkārši sarunātos savā starpā. C

Terpsions. Prātīgi darīts, Eukleid.

Eukleids. Bet nu, zēn, ņem un lasi.

Sokrats. Teodors. Teaitētš

Sokrats. Ja man, Teodor, vairāk rūpētu Kirēne, tad es tevi izjautātu par to un par turieniešiem, vai tur ir kādi jaunieši, kas nopietni nodarbojas ar ģometriju vai kādu citu filosofiju. Taču kirēniešus es mīlu mazāk nekā šejieniešus un vairāk kāroju zināt, uz kuriem no mūsu jauniešiem šajā ziņā vārētu D

Ε νέων ἐπίδοξοι γενέσθαι ἐπεικείς. ταῦτα δὴ αὐτός τε σκοπῶ καθ' ὅσον δύναμαι, καὶ τοὺς ἄλλους ἐρωτῶ οἷς ἂν ὀρώ τοὺς νέους ἐθέλοντας συγγίγνεσθαι. σοὶ δὴ οὐκ ὀλίγιστοι πλησιάζουσι, καὶ δικαίως· ἄξιός γάρ τά τε ἄλλα καὶ γεωμετρίας ἔνεκα. εἰ δὴ οὖν τι ἐνέτυχες ἀξίῳ λόγου, ἠδέως ἂν πυθοίμην.

ΘΕΟ. Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, ἐμοὶ τε εἰπεῖν καὶ σοὶ ἀκοῦσαι πάνυ ἄξιον οἶω ὑμῖν τῶν πολιτῶν μειρακίῳ ἐντετύχηκα. καὶ εἰ μὲν ἦν καλός, ἐφοβούμην ἂν σφόδρα λέγειν, μὴ καὶ τῷ δόξῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ εἶναι. νῦν δέ — καὶ μὴ μοι ἄχθου — οὐκ ἔστι καλός, προσέεικε δὲ σοὶ τὴν τε σιμότητα καὶ τὸ ἔξω τῶν ὀμμάτων· ἦττον δὲ ἢ σὺ ταῦτ' ἔχει.

Ι44Α ἀδεῶς δὴ λέγω. εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι ὦν δὴ πώποτε ἐνέτυχον — καὶ πάνυ πολλοῖς πεπλησίασα — οὐδένα πω ἠσθόμην οὕτω θαυμαστώς εὖ πεφυκότα. τὸ γὰρ εὐμαθῆ ὄντα ὡς ἄλλω χαλεπὸν πρῶτον αὐτῷ εἶναι διαφερόντως, καὶ ἐπὶ τούτοις ἀνδρείον παρ' ὄντινούν, ἐγὼ μὲν οὐτ' ἂν ῥόμην γενέσθαι οὐτε ὀρώ γιγνόμενον· ἀλλ' οἷ τε ὀξείς ὥσπερ οὗτος καὶ ἀγγίνοι καὶ μνήμονες ὡς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξύροποὶ εἶσι, καὶ ἄττοντες φέρονται ὥσπερ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα, καὶ μανιιώτεροι ἢ ἀνδρείότεροι φύονται, οἷ τε αὐτῷ ἐμβριθέστεροι νωθροὶ πως ἀπαντῶσι πρὸς τὰς μαθήσεις καὶ λήθης γέμοντες. ὁ δὲ οὕτω λείως τε καὶ ἀπταιστως καὶ ἀνυσίμως ἔρχεται ἐπὶ τὰς μαθήσεις τε καὶ ζητήσεις μετὰ πολλῆς πρᾶότητος, οἷον ἐλαίου ῥεῦμα ἀψοφητὴ ῥέοντος, ὥστε θαυμάσαι τὸ τηλικούτον ὄντα οὕτως ταῦτα διαπραττεσθαι.

ΣΩ. Εὖ ἀγγέλλεις. τίνας δὲ καὶ ἔστι τῶν πολιτῶν;

ΘΕΟ. Ἀκήκοα μὲν τούνομα, μνημονεύω δὲ οὐ. ἀλλὰ γάρ ἐστι τῶνδε τῶν προσιόντων ὁ ἐν τῷ μέσῳ· ἄρτι γὰρ ἐν τῷ ἔξω δρόμῳ ἠλείφοντο ἐταῖροί τέ τινες οὗτοι αὐτοῦ καὶ αὐτός, νῦν δέ μοι δοκοῦσιν ἀλειψάμενοι δεῦρο ἰέναι. ἀλλὰ σιόπει εἰ γιγνώσκεις αὐτόν.

ΣΩ. Γιγνώσκω· ὁ τοῦ Σουινῶς Εὐφρονίου ἐστίν, καὶ πάνυ γε, ὦ φίλε, ἀνδρὸς οἷον καὶ σὺ τούτον διηγῆ, καὶ ἄλλως εὐδοκίμου, καὶ μέντοι καὶ οὐσίαν μάλα πολλὴν κατέλιπεν. τὸ δ' ὄνομα οὐκ οἶδα τοῦ μειρακίου.

cerēt. Es gan pats vēroju, cik spēju, gan izjautāju citus, ja redzu, ka ar tiem jaunieši labprāt saietas. Ap tevi pulcējas ne mazums, un pamatoti: tu to esi pelnījis visādā ziņā, sevišķi ģeometrijas dēļ. Tālab es priecātos uzzināt, vai tu esi saticis kādu, ko būtu vērts pieminēt.

Teodors. Pat ļoti vērts, Sokrat, – ka es pastāstu, bet tu paklausies, kādu jaunekli esmu saticis starp jūsu pilsoņiem. Ja viņš būtu skaists, es baidītos runāt tik dedzīgi, lai neliktos, ka esmu viņu iekārojis. Patiesībā – tikai nedusmojies uz mani – viņš nav skaists, drīzāk līdzīgs tev: deguns – strups, acis uz āru, gan mazāk nekā tev. Tā ka varu stāstīt bez bažām. Taču zini, ka starp tiem, ko esmu jēkad saticis – un sastapies esmu ar ļoti daudziem –, es neesmu manījis nevienu, kurš no dabas būtu tik brīnišķīgi apdāvināts. Viņš viegli apgūst to, kas citiem padodas grūti, un, būdams ļoti rāms, viņš tomēr ir tik vīrišķīgs kā neviens cits. Es nevarēju iedomāties, ka tāds var būt, un arī neredzu, ka varētu rasties. Apķēriģie, ar asu prātu un labu atmiņu, kā šis jauneklis, lielākoties ir pārāk aizrautīgi, nesdamies kā kuģi bez balasta, un pēc dabas ir drīzāk trakuļīgi nekā vīrišķīgi. Lēnīģie turpretim kaut kā gausi ķeras pie mācībām un tūlīt pat visu aizmirst. Bet šis pievērsas mācībām un pētījumiem tik viegli, tekoši un mērķtiecīgi, ar tādu rāmu garu – gluži kā eļļa, kas plūst bez skaņas –, ka jābrīnās, kā viņam tas izdodas tik jaunos gados.

Sokrats. Prieks dzirdēt. Kuram pilsonim tad ir tāds dēls?

Teodors. Vārdu esmu dzirdējis, taču nevaru atcerēties. Bet tur jau nāk viņš pats – vidējais no tiem, kas tuvojas. Pirms kāda brīža viņš ar draugiem āra skrejceļā ieziedās ar eļļu, bet tagad, ieziedušies, šķiet, viņi nāk šurp. Skaties, vai tu viņu pazīsti.

Sokrats. Pazīstu, viņa tēvs ir sūnijietis Eufronijs, kurš bija tieši tāds, kāds, pēc taviem vārdiem, ir šis jauneklis. Viņš bija visnotaļ godājams vīrs un atstājis arī lielu īpašumu. Taču jauneklā vārdu es nezīnu.

D ΘΕΟ. Θεαίτητος, ὦ Σώκρατες, τό γε ὄνομα τὴν μέντοι οὐσίαν δοκοῦσί μοι ἐπίτροποί τινες διεφθαρμέναι. ἀλλ' ὅμως καὶ πρὸς τὴν τῶν χρημάτων ἐλευθεριότητα θαυμαστός, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Γεννιὸν λέγεις τὸν ἄνδρα. καὶ μοι κέλευε αὐτὸν ἐνθάδε παρκαθίζεσθαι.

ΘΕΟ. Ἔσται ταῦτα. Θεαίτητε, δεῦρο παρὰ Σωκράτη.

E ΣΩ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Θεαίτητε, ἵνα καὶ γὰρ ἐμαυτὸν ἀνασιέψωμαι ποιὸν τι ἔχω τὸ πρόσωπον· φησὶν γὰρ Θεόδωρος ἔχειν με σοὶ ὅμοιον. ἀτὰρ εἰ νῶν ἐχόντων ἑκατέρου λύραν ἔφη αὐτὰς ἠρμόσθαι ὁμοίως, πότερον εὐθύς ἂν ἐπιστεύομεν ἢ ἐπεσκεψάμεθ' ἂν εἰ μουσικὸς ὢν λέγει;

ΘΕΑΙ. Ἐπεσκεψάμεθ' ἂν.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοιοῦτον μὲν εὐρόντες ἐπειθόμεθ' ἂν, ἄμουσον δέ, ἠπιστοῦμεν;

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

I 45A ΣΩ. Νῦν δέ γ', οἶμαι, εἴ τι μέλει ἡμῖν τῆς τῶν προσώπων ὁμοιότητος, σιεπτέον εἰ γραφικὸς ὢν λέγει ἢ οὐ.

ΘΕΑΙ. Δοκεῖ μοι.

ΣΩ. Ἦ οὖν ζωγραφικὸς Θεόδωρος;

ΘΕΑΙ. Οὐχ, ὅσον γέ με εἰδέναι.

ΣΩ. Ἄρ' οὐδὲ γεωμετρικός;

ΘΕΑΙ. Πάντως δήπου, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἦ καὶ ἀστρονομικὸς καὶ λογιστικὸς τε καὶ μουσικὸς καὶ ὅσα παιδείας ἔχεται;

ΘΕΑΙ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Εἰ μὲν ἄρα ἡμᾶς τοῦ σώματός τι ὁμοίους φησὶν εἶναι ἐπαινῶν πῆ ἢ ψέγων, οὐ πάνυ αὐτῷ ἄξιον τὸν νοῦν προσέχειν.

ΘΕΑΙ. Ἴσως οὐ.

B ΣΩ. Τί δ' εἰ ποτέρου τὴν ψυχὴν ἐπαινοῖ πρὸς ἀρετὴν τε καὶ σοφίαν; ἄρ' οὐκ ἄξιον τῷ μὲν ἀκούσαντι προθυμεῖσθαι ἀνασιέψασθαι τὸν ἐπαινεθέντα, τῷ δὲ προθύμως ἑαυτὸν ἐπιδεικνύναι;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ὡρα τοίνυν, ὦ φίλε Θεαίτητε, σοὶ μὲν ἐπιδεικνύναι, ἐμοὶ δὲ σκοπεῖσθαι· ὡς εὖ ἴσθι ὅτι Θεόδωρος πολλοὺς δὴ

Teodors. Viņu sauc Teaitēts, Sokrat. Īpašumu gan, man šķiet, viņa aizbildņi ir izputinājuši, tomēr arī naudas lietās viņa cēlsirdība, Sokrat, ir apbrīnojama.

D

Sokrats. Lielisks cilvēks, spriežot pēc tā, kā tu stāsti. Pasaki, lai viņš apsēžas šeit.

Teodors. Lai notiek. Teaitēt, panāc šurp pie Sokrata!

Sokrats. Jā, Teaitēt, lai es varu arī sevi kārtīgi aplūkot, kā tad es izskatos, jo Teodors saka, ka es esot tev līdzīgs. Starp citu, ja mums katram būtu pa lirai un Teodors teiktu, ka tās abas ir vienādi noskaņotas, vai mēs uzreiz noticētu, vai tomēr noskaidrotu – vai viņš to apgalvo kā mūzikas lietpratējs?

E

Teaitēts. Noskaidrotu gan.

Sokrats. Un ja viņš tāds izrādītos, mēs viņam ticētu, bet ja ne – neticētu?

Teaitēts. Taisnība.

Sokrats. Bet tagad, es domāju, ja mūs kaut kā nodarbina mūsu izskata līdzība, mums jānoskaidro, vai viņš, to teikdams, kaut ko jēdz no zīmēšanas, vai ne.

145A

Teaitēts. Jā, droši vien.

Sokrats. Kā tad ir: vai Teodors ir gleznotājs?

Teaitēts. Cik man zināms, nav.

Sokrats. Vai arī ģeometrs viņš nav?

Teaitēts. Tas nu gan viņš ir, Sokrat.

Sokrats. Vai viņš ir lietpratējs arī astronomijā, rēķināšanā, mūzikā un visās citās audzināšanas jomās?

Teaitēts. Manuprāt, ir.

Sokrats. Tātad, ja viņš slavēdams vai nopeldams saka, ka mūsu ķermeņi kaut kādā ziņā ir līdzīgi, tad nemaz nav vērts tam pievērst uzmanību.

Teaitēts. Laikam jau nav.

Sokrats. Bet ja viņš slavētu viena vai otra dvēseli par tās tikumu un gudrību, vai klausītājam nebūtu vērts pacensties uzslavēto aplūkot tuvāk, bet tam savukārt – sevi parādīt?

B

Teaitēts. Katrā ziņā, Sokrat.

Sokrats. Tad nu laiks tev, miļo Teaitēt, sevi parādīt, bet man – tevi aplūkot. Jo Teodors man ir slavējis daudzus – gan

πρός με ἐπαινέσας ξένους τε καὶ ἀστούς οὐδένα πω ἐπήνεσεν
ὡς σὲ νυνδῆ.

ΘΕΑΙ. Εὖ ἂν ἔχοι, ὦ Σώκρατες· ἀλλ' ὄρα μὴ παίζων
ἔλεγεν.

C

ΣΩ. Οὐχ οὗτος ὁ τρόπος Θεοδώρου· ἀλλὰ μὴ ἀναδύου
τὰ ὠμολογημένα σκηπτόμενος παίζοντα λέγειν τόνδε, ἵνα μὴ
καὶ ἀναγκασθῆ μαρτυρεῖν – πάντως γὰρ οὐδεὶς ἐπισκῆψετ'
αὐτῷ – ἀλλὰ θαρρῶν ἔμμενε τῇ ὁμολογίᾳ.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ χρὴ ταῦτα ποιεῖν, εἰ σοὶ δοκεῖ.

ΣΩ. Λέγε δὴ μοι· μανθάνεις που παρὰ Θεοδώρου
γεωμετρίας ἄττα;

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.

D

ΣΩ. Καὶ τῶν περὶ ἀστρονομίαν τε καὶ ἀρμονίας καὶ
λογισμούς;

ΘΕΑΙ. Προθυμοῦμαί γε δῆ.

ΣΩ. Καὶ γὰρ ἐγώ, ὦ παῖ, παρὰ τε τούτου καὶ παρ'
ἄλλων οὐς ἂν οἴωμαι τι τούτων ἐπαίειν. ἀλλ' ὅμως τὰ
μὲν ἄλλα ἔχω περὶ αὐτὰ μετρίως, μικρὸν δέ τι ἀπορῶ ὃ
μετὰ σοῦ τε καὶ τῶνδε σκεπτέον. καὶ μοι λέγε· ἄρ' οὐ τὸ
μανθάνειν ἐστὶν τὸ σοφώτερον γίνεσθαι περὶ ὃ μανθάνει
τις;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΣΩ. Σοφία δέ γ' οἶμαι σοφοὶ οἱ σοφοί.

ΘΕΑΙ. Ναί.

E

ΣΩ. Τοῦτο δὲ μὴν διαφέρει τι ἐπιστήμης;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Ἡ σοφία. ἢ οὐχ ἅπερ ἐπιστήμονες ταῦτα καὶ
σοφοί;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΣΩ. Ταῦτ' ἄρα ἐπιστήμη καὶ σοφία;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τοῦτ' αὐτὸ τοίνυν ἐστὶν ὃ ἀπορῶ καὶ οὐ δύναμαι
λαβεῖν ἱκανῶς παρ' ἑμαυτῷ, ἐπιστήμη ὅτι ποτὲ τυγχάνει ὄν.
I46A ἄρ' οὖν δὴ ἔχομεν λέγειν αὐτό; τί φατέ; τίς ἂν ἡμῶν
πρῶτος εἴποι; ὁ δὲ ἀμαρτῶν, καὶ ὃς ἂν αἰεὶ ἀμαρτάνῃ,
καθεδεῖται, ὡσπερ φασὶν οἱ παῖδες οἱ σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς
δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν καὶ ἐπιτάξει

svežzemniekus, gan atēniešus –, taču nevienu viņš nav slavējis tā, kā nupat tevi.

Teaitēts. Būtu jau labi, Sokrat, bet – vai tik viņš nejokoja? C

Sokrats. Teodors tā nemēdz darīt. Bet neizvairies no tā, kam tu jau piekriti, aizbildinoties, ka šis, lūk, esot pajokojis, un neliec viņam teikto apzvērēt. Neviens gan viņu neapsūdzēs par nepatiesu liecību. Tā ka droši paliec pie mūsu vienošanās.

Teaitēts. Tā arī būs jādara, ja tev tā šķiet.

Sokrats. Tad saki man, vai tu mācies pie Teodora kaut ko no ģeometrijas?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un arī kaut ko no astronomijas, harmonijām un rēķināšanas? D

Teaitēts. Vismaz cenšos.

Sokrats. Es arī, manu zēn, cenšos mācīties gan no viņa, gan no citiem, kuri, manuprāt, kaut ko varētu sajēgt šajās lietās. Bet tomēr, lai gan man tās padodas tīri labi, taču mani mulšina kāds sīkums, ko mēs varētu aplūkot kopā ar tevi un taviem draugiem. Saki man: vai mācīties nenozīmē kļūt gudrākam tajā, ko mācās?

Teaitēts. Kā nu ne!

Sokrats. Bet gudros, kā man liekas, par gudriem dara gudrību.

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un tas nekā neatšķiras no zināšanas? E

Teaitēts. Kas tieši?

Sokrats. Gudrība. Vai tad zinošie nav arī gudri tajā, ko zina?

Teaitēts. Kā gan citādi?

Sokrats. Tātad zināšana un gudrība ir viens un tas pats?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Lūk, tieši tas mani mulšina, un es pats īsti nevaru saprast, kas tad ir zināšana. Vai mēs varam to pateikt? Ko jūs sakāt? Kurš no mums runās pirmais? Ja viņš kļūdīsies – un katrs, kurš savā reizē kļūdīsies –, būs par ēzeli, kā saka bērni, spēlējot bumbu. Bet tas, kurš nekļūdīsies, būs uzvarētājs, valdīs pār mums un liks runāt, par ko vien vēlas. Ko jūs klusējat? I46A

ὅτι ἂν βούληται ἀποκρίνεσθαι. τί σιγάτε; οὐ τί που, ὦ Θεόδωρε, ἐγὼ ὑπὸ φιλολογίας ἀγροικίζομαι, προθυμούμενος ἡμᾶς ποιῆσαι διαλέγεσθαι καὶ φίλους τε καὶ προσηγόρους ἀλλήλοις γίνεσθαι;

B ΘΕΟ. Ἦμιστα μὲν, ὦ Σώκρατες, τὸ τοιοῦτον ἂν εἶη ἀγροικιον, ἀλλὰ τῶν μειρακίων τι κέλευέ σοι ἀποκρίνεσθαι· ἐγὼ μὲν γὰρ ἀήθης τῆς τοιαύτης διαλέκτου, καὶ οὐδ' αὖ συνεθίζεσθαι ἡλικίαν ἔχω. τοῖσδε δὲ πρέποι τε ἂν τοῦτο καὶ πολὺ πλέον ἐπιδιδόειν· τῷ γὰρ ὄντι ἢ νεότης εἰς πᾶν ἐπίδοσιν ἔχει. ἀλλ', ὥσπερ ἤρξω, μὴ ἀφίεσο τοῦ Θεαιτήτου ἀλλ' ἐρώτα.

C ΣΩ. Ἀκούεις δὴ, ὦ Θεαίτητε, ἃ λέγει Θεόδωρος, ὃ ἀπειθεῖν, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὔτε σὺ ἐθελήσεις, οὔτε θέμις περὶ τὰ τοιαῦτα ἀνδρὶ σοφῷ ἐπιτάττοντι νεώτερον ἀπειθεῖν. ἀλλ' εὖ καὶ γενναίως εἶπέ· τί σοι δοκεῖ εἶναι ἐπιστήμη;

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ χρῆ, ὦ Σώκρατες, ἐπειδήπερ ὑμεῖς κελεύετε. πάντως γάρ, ἂν τι καὶ ἀμάρτω, ἐπανορθώσετε.

ΣΩ. Πάνυ μὲν οὖν, ἄνπερ γε οἶοί τε ὦμεν.

D ΘΕΑΙ. Δοκεῖ τοίνυν μοι καὶ ἃ παρὰ Θεοδώρου ἂν τις μάθοι ἐπιστήμαι εἶναι, γεωμετρία τε καὶ ἄς νυνδὴ σὺ διήλθες, καὶ αὖ σκυτοτομική τε καὶ αἱ τῶν ἄλλων δημιουργῶν τέχνηαι, πᾶσαι τε καὶ ἐκάστη τούτων, οὐκ ἄλλο τι ἢ ἐπιστήμη εἶναι.

ΣΩ. Γενναίως γε καὶ φιλοδώρως, ὦ φίλε, ἐν αἰτηθεῖς πολλὰ δίδως καὶ ποικίλα ἀντὶ ἀπλοῦ.

ΘΕΑΙ. Πῶς τί τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ἴσως μὲν οὐδέν· ὃ μέντοι οἶμαι, φράσω. ὅταν λέγῃς σκυτικήν, μὴ τι ἄλλο φράζεις ἢ ἐπιστήμην ὑποδημάτων ἐργασίας;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

E ΣΩ. Τί δ' ὅταν τεκτονικήν; μὴ τι ἄλλο ἢ ἐπιστήμην τῆς τῶν ξυλίνων σιευῶν ἐργασίας;

ΘΕΑΙ. Οὐδὲ τοῦτο.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐν ἀμφοῖν, οὗ ἑκάτερα ἐπιστήμη, τοῦτο ὀρίζεις;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δέ γ' ἐρωτηθέν, ὦ Θεαίτητε, οὐ τοῦτο ἦν, τίνων ἢ ἐπιστήμη, οὐδὲ ὅποσαι τινές· οὐ γὰρ ἀριθμησαὶ αὐτάς

Vai tik es, Teodor, savā runātkārē nekļūstu nepieklājīgs, cenzdamies uzsākt sarunu, kurā mēs būtu draudzīgi un savstarpēji atsaucīgi?

Teodors. Tas nu gan, Sokrat, nav nekas nepieklājīgs, taču liec atbildēt kādam no jaunekļiem, jo es neesmu radis pie šādām sarunām, un nav vairs arī tas vecums, lai pierastu. Turpretī šiem tas pieklātos un arī izdotos daudz labāk. Jaunībai tik tiešām viss padodas. Tāpēc nelaid vaļā Teaitētu, bet turpini un jautā viņam.

B

Sokrats. Tu dzirdi, Teaitēt, ko saka Teodors. Es domāju, tu negribēsi viņam nepaklausīt, un jaunākam arī nav atļauts šādās lietās neklausīt gudra vīra prasībai. Tad saki skaidri un droši – kas, tavuprāt, ir zināšana?

C

Teaitēts. Būs vien, Sokrat, jāatbild, ja reiz jūs tā uzstājat. Katrā ziņā, ja es kaut kur arī nokļūdišos, jūs taču izlabosiet.

Sokrats. Protams, ja vien spēsīm.

Teaitēts. Tātad, man šķiet, ka tas, ko kāds var iemācīties no Teodora – ģeometrija un arī viss, ko nupat uzskaitīji, ir zināšanas, tāpat arī kurpnieka un citu amatnieku prasmes – tās visas un katra no tām nav nekas cits kā zināšana.

D

Sokrats. Drosmīgi gan, mans draugs, un turklāt dāsni. Tev prasa vienu, bet tu dod daudz un vienkāršas lietas vietā – veselu bagātību.

Teaitēts. Ko tu ar to gribi teikt, Sokrat?

Sokrats. Var jau būt, ka neko. Tomēr es pateikšu, ko domāju. Kad tu saki “karpnieka prasme”, tu taču nedomā neko citu kā apavu izgatavošanas zināšanu?

Teaitēts. Neko citu.

Sokrats. Bet ja tu saki – “galdnieka prasme”, tad neko citu kā koklietu izgatavošanas zināšanu?

E

Teaitēts. Nē, neko citu.

Sokrats. Tātad abos gadījumos tu nosaki to, par ko ir katra no zināšanām?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Bet jautāts jau, Teaitēt, netika, par ko ir zināšana vai arī cik daudz ir zināšanu. Jo mēs jautājām, ne jau gribēdami

βουλόμενοι ἠρόμεθα ἀλλὰ γνῶναι ἐπιστήμην αὐτὸ ὅτι ποτ' ἐστίν. ἢ οὐδὲν λέγω;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν ὀρθῶς.

147A ΣΩ. Σιέψαι δὴ καὶ τόδε. εἴ τις ἡμᾶς τῶν φαύλων τι καὶ προχείρων ἔροιτο, οἷον περὶ πηλοῦ ὅτι ποτ' ἐστίν, εἰ ἀποκρινάμεθα αὐτῷ πηλὸς ὁ τῶν χυτρέων καὶ πηλὸς ὁ τῶν ἱπνοπλαθῶν καὶ πηλὸς ὁ τῶν πλινθουργῶν, οὐκ ἂν γελοῖοι εἴμεν;

ΘΕΑΙ. Ἰσως.

B ΣΩ. Πρῶτον μὲν γέ που οἰόμενοι συνιέναι ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀποκρίσεως τὸν ἐρωτῶντα, ὅταν εἴπωμεν πηλός, εἴτε ὁ τῶν κοροπλαθῶν προσθέντες εἴτε ἄλλων ὠντινωνοῦν δημιουργῶν. ἢ οἶε τίς τι συνήσιν τινος ὄνομα, ὃ μὴ οἶδεν τί ἐστιν;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐδ' ἄρα ἐπιστήμην ὑποδημάτων συνήσιν ὃ ἐπιστήμην μὴ εἰδῶς.

ΘΕΑΙ. Οὐ γάρ.

ΣΩ. Σκυτικὴν ἄρα οὐ συνήσιν ὃς ἂν ἐπιστήμην ἀγνοῇ, οὐδέ τινα ἄλλην τέχνην.

ΘΕΑΙ. Ἔστιν οὕτως.

C ΣΩ. Γελοία ἄρα ἢ ἀπόκρισις τῷ ἐρωτηθέντι ἐπιστήμη τί ἐστιν, ὅταν ἀποκρίνηται τέχνης τινὸς ὄνομα. τινὸς γὰρ ἐπιστήμην ἀποκρίνεται οὐ τοῦτ' ἐρωτηθεῖς.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἐπειτὰ γέ που ἐξὸν φαύλως καὶ βραχέως ἀποκρίνασθαι περιέρχεται ἀπέραντον ὁδόν. οἷον καὶ ἐν τῇ τοῦ πηλοῦ ἐρωτῆσει φαύλῳ που καὶ ἀπλοῦν εἰπεῖν ὅτι γῆ ὑγρῷ φραθεῖσα πηλὸς ἂν εἴη, τὸ δ' ὅτου ἐὰν χαίρειν.

D ΘΕΑΙ. Ῥάδιον, ὦ Σώκρατες, νῦν γε οὕτω φαίνεται ἀτὰρ κινδυνεύεις ἐρωτᾶν οἷον καὶ αὐτοῖς ἡμῖν ἔναγχος εἰσῆλθε διαλεγόμενοις, ἐμοί τε καὶ τῷ σῷ ὁμωνύμῳ τούτῳ Σωκράτει.

ΣΩ. Τὸ ποῖον δὴ, ὦ Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Περὶ δυνάμεων τι ἡμῖν Θεόδωρος ὃδε ἔγραφε, τῆς τε τρίποδος πέρι καὶ πεντέποδος [ἀποφαίνων] ὅτι μήκει οὐ σύμμετροι τῇ ποδιαίᾳ, καὶ οὕτω κατὰ μίαν ἐκάστην προαιρούμενος μέχρι τῆς ἑπτακαιδεκάποδος· ἐν δὲ ταύτῃ πως ἐνέσχετο.

tās saskaitīt, bet lai uzzinātu, kas ir pati zināšana. Vai arī tā nav, kā es saku?

Teaitēts. Tu runā pilnīgi pareizi.

Sokrats. Tagad padomā: ja kāds mums jautātu par kaut ko parastu, par jebko, kas gadās pa rokai, piemēram, par mālu – kas tas ir, un mēs viņam atbildētu: podnieku māls, krāsns mūrnieku māls, ķieģeļu gatavotāju māls, vai tad mēs nebūtu smieklīgi? 147A

Teaitēts. Droši vien būtu.

Sokrats. Pirmām kārtām jau smieklīgas ir mūsu iedomas, ka jautātājs varētu gūt skaidrību no mūsu atbildes, ja vien, sakot “māls”, mēs piebilstu, ka tas ir vai nu leļļu veidotāja vai kāda cita amatnieka māls. Vai arī tu domā, kāds spēj saprast kaut kā nosaukumu, nezinot, kas tas ir? B

Teaitēts. Nekādā ziņā.

Sokrats. Tātad arī apavu zināšanu nav iespējams saprast, nezinot, kas ir zināšana.

Teaitēts. Nav gan.

Sokrats. Tātad tas, kurš nezina, kas ir zināšana, nesaprot arī, kas ir kurpnieka vai kāda cita prasme.

Teaitēts. Tā tas ir.

Sokrats. Tātad minēt kādas prasmes nosaukumu, atbildot uz jautājumu “kas ir zināšana?”, ir smieklīgi. Jo tiek atbildēts, par ko ir zināšana, bet tas netika jautāts. C

Teaitēts. Tā izskatās.

Sokrats. Un turklāt varētu taču atbildēt vienkārši un īsi, bet mēs ejam bezgalīgu apkārtceļu. Piemēram, uz jautājumu, kas ir māls, – vienkārši un skaidri sacīt, ka tā ir “zeme, sajaukta ar šķidrumu”, liekot mierā to, kā māls tas ir.

Teaitēts. Tagad, Sokrat, tas rādās pavisam viegli. Starp citu, tu, šķiet, jautā kaut ko tādu, kas nesen kādā sarunā ienāca prātā arī mums pašiem – man un tavam vārda brālim, šim te Sokratam. D

Sokrats. Un kas tas bija, Teaitēt?

Teaitēts. Šis Teodors mums kaut ko zīmēja un skaidroja par kvadrātmalu spējām, parādīdams, ka trīspēdu un piecpēdu kvadrāti malū garuma ziņā nav samērojami ar vienpēdas kvadrātu. Un tā viņš pēc kārtas virzījās uz priekšu līdz septiņpadsmitpēdu kvadrātam. Te viņš kaut kā apstājās. Tad

E ἡμῖν οὖν εἰσῆλθέ τι τοιοῦτον, ἐπειδὴ ἄπειροι τὸ πλῆθος αἱ δυνάμεις ἐφαίνοντο, πειραθῆναι συλλαβεῖν εἰς ἓν, ὅτῳ πάσας ταύτας προσαγορεύσομεν τὰς δυνάμεις.

ΣΩ. Ἦ καὶ ἠῦρετέ τι τοιοῦτον;

ΘΕΑΙ. Ἔμοιγε δοκοῦμεν· σιόπει δὲ καὶ σύ.

ΣΩ. Λέγε.

ΘΕΑΙ. Τὸν ἀριθμὸν πάντα δίχα διελάβομεν· τὸν μὲν δυνάμενον ἴσον ἰσάκεις γίνεσθαι τῷ τετραγώνῳ τὸ σχῆμα ἀπειμάσαντες τετραγώνον τε καὶ ἰσόπλευρον προσείπομεν.

ΣΩ. Καὶ εὖ γε.

I48A ΘΕΑΙ. Τὸν τοίνυν μεταξύ τούτου, ὧν καὶ τὰ τρία καὶ τὰ πέντε καὶ πᾶς ὃς ἀδύνατος ἴσος ἰσάκεις γενέσθαι, ἀλλ' ἢ πλείων ἐλαττονάκεις ἢ ἐλάττων πλεονάκεις γίνεται, μείζων δὲ καὶ ἐλάττων αἰεὶ πλευρὰ αὐτὸν περιλαμβάνει, τῷ προμήκει αὐτοῦ σχήματι ἀπειμάσαντες προμήκη ἀριθμὸν ἐκαλέσαμεν.

ΣΩ. Κάλλιστα. ἀλλὰ τί τὸ μετὰ τούτου;

B ΘΕΑΙ. Ὅσαι μὲν γραμμαὶ τὸν ἰσόπλευρον καὶ ἐπίπεδον ἀριθμὸν τετραγωνίζουσι, μήκος ὠρίσάμεθα, ὅσαι δὲ τὸν ἑτερομήκη, δυνάμεις, ὡς μήκει μὲν οὐ συμμετρους ἐκείναις, τοῖς δ' ἐπιπέδοις ἂ δύνανται. καὶ περὶ τὰ στερεὰ ἄλλο τοιοῦτον.

ΣΩ. Ἄριστά γ' ἀνθρώπων, ὦ παῖδες· ὥστε μοι δοκεῖ ὁ Θεόδωρος οὐκ ἔνοχος τοῖς ψευδομαρτυρίοις ἔσσεσθαι.

ΘΕΑΙ. Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, ὃ γε ἐρωτᾶς περὶ ἐπιστήμης οὐκ ἂν δυναίμην ἀποκρίνασθαι ὥσπερ περὶ τοῦ μήκους τε καὶ τῆς δυνάμεως. καίτοι σύ γέ μοι δοκεῖς τοιοῦτόν τι ζητεῖν· ὥστε πάλιν αὐ φαίνεται ψευδῆς ὁ Θεόδωρος.

C ΣΩ. Τί δέ; εἴ σε πρὸς δρόμον ἐπαινῶν μηδενὶ οὔτω δρομικῶ ἔφη τῶν νέων ἐντετυχημέναι, εἶτα διαθέων τοῦ ἀκμάζοντος καὶ ταχίστου ἠττήθης, ἠττόν τι ἂν οἶε ἀληθῆ τόνδ' ἐπαινέσαι;

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἄλλὰ τὴν ἐπιστήμην, ὥσπερ νυνδὴ ἐγὼ ἔλεγον, σμικρόν τι οἶε εἶναι ἐξευρεῖν καὶ οὐ τῶν πάντη ἀκρων;

ΘΕΑΙ. Νῆ τὸν Δί' ἔγωγε καὶ μάλα γε τῶν ἀκροτάτων.

mums ienāca prātā, lūk, kas: tā kā tādu spēju izrādījās bezgalīgi daudz, pamēģināt tās saņemt vienā, ar ko mēs izteiktu tās visas.

E

Sokrats. Vai jūs atradāt kaut ko tādu?

Teaitēts. Man tā šķiet, bet paskaties pats.

Sokrats. Stāsti.

Teaitēts. Visus skaitļus mēs sadalījām divās daļās. Tos, kuri spēj rasties, reizīnot kādu skaitli pašu ar sevi, mēs pielīdzinājām kvadrāta figūrai un nosaucām par "kvadrāta" jeb "vienādmalu skaitļiem".

Sokrats. Patiešām labi.

Teaitēts. Bet skaitļus, kas ir tiem pa vidu, tādus kā trīs un pieci un visus pārējos, kuri nespēj rasties, reizīnot divus vienādus skaitļus, bet gan lielāku ar mazāku vai mazāku ar lielāku, un kurus vienmēr apņem lielāka un mazāka mala, mēs pielīdzinājām taisnstūra figūrai un nosaucām par "nevienādmalu skaitli".

148A

Sokrats. Lieliski. Un tālāk?

Teaitēts. Tās līnijas, kuras veido vienādmalu plaknes skaitli, mēs noteicām kā "garumus", bet tās, kuras veido dažādmalu skaitli – kā "spējas", jo garumā tās nav samērojamas ar iepriekšējām, toties samērojamas ir plaknes, ko tās spēj veidot. Līdzīgā veidā arī ar telpiskām figūrām.

B

Sokrats. Izcili, mani zēni! Tā ka, man šķiet, Teodors nebūs vis vainojams nepatiesas liecības sniegšanā.

Teaitēts. Un tomēr, Sokrat, uz tevis jautāto par zināšanu es nespētu atbildēt tā, kā par "garumu" un "spēju", bet tu, man šķiet, meklē tieši kaut ko tādu. Tā ka Teodors, izrādās gan, ir teicis nepatiesību.

Sokrats. Kā tā? Ja tevi kāds slavētu par skriešanu un teiktu, ka nav sastapis nevienu tik veiklu skrējēju starp jauniešiem, bet vēlāk tu, sacenšoties ar jau nobriedušu un ātrāku skrējēju, zaudētu, vai tu domā, ka šī uzslava būtu mazāk patiesa?

C

Teaitēts. Es nē.

Sokrats. Bet atrast, kas ir zināšana, vai tas, tavuprāt, ir kāds sākums, kā es iepriekš teicu, vai tomēr kaut kas visādā ziņā grūti sasniedzams?

Teaitēts. Pie Zeva, Sokrat, patiešām ļoti grūti.

D ΣΩ. Θάρρει τοίνυν περὶ σαυτῶ καὶ τί οἴου Θεόδωρον λέγειν, προθυμήθητι δὲ παντὶ τρόπῳ τῶν τε ἄλλων πέρι καὶ ἐπιστήμης λαβεῖν λόγον τί ποτε τυγχάνει ὄν.

ΘΕΑΙ. Προθυμίας μὲν ἔνεκα, ὦ Σώκρατες, φανείται.

ΣΩ. Ἴθι δὴ—καλῶς γὰρ ἄρτι ὑφηγήσω—πειρῶ μιμούμενος τὴν περὶ τῶν δυνάμεων ἀπόκρισιν, ὥσπερ ταύτας πολλὰς οὖσας ἐνὶ εἶδει περιέλαβες, οὕτω καὶ τὰς πολλὰς ἐπιστήμας ἐνὶ λόγῳ προσειπεῖν.

E ΘΕΑΙ. Ἄλλ' εὖ ἴσθι, ὦ Σώκρατες, πολλάκις δὴ αὐτὸ ἐπεχειρήσα σκέψασθαι, ἀκούων τὰς παρὰ σοῦ ἀποφερομένας ἐρωτήσεις. ἀλλὰ γὰρ οὐτ' αὐτὸς δύνάμει πείσαι ἐμαυτὸν ὡς ἱκανῶς τι λέγω οὐτ' ἄλλου ἀκοῦσαι λέγοντος οὕτως ὡς σὺ διακελεύῃ, οὐ μὲν δὴ αὐ οὐδ' ἀπαλλαγῆναι τοῦ μέλειν.

ΣΩ. Ὡδίνεις γάρ, ὦ φίλε Θεαίτητε, διὰ τὸ μὴ κενὸς ἀλλ' ἐγκύμων εἶναι.

ΘΕΑΙ. Οὐκ οἶδα, ὦ Σώκρατες· ὁ μέντοι πέπονθα λέγω.

149A ΣΩ. Εἶτα, ὦ καταγέλαστε, οὐκ ἀκήκοας ὡς ἐγὼ εἶμι υἱὸς μαίας μάλα γενναίας τε καὶ βλοσυρᾶς, Φαιναρέτης;

ΘΕΑΙ. Ἦδη τοῦτό γε ἤκουσα.

ΣΩ. Ἄρα καὶ ὅτι ἐπιτηδεύω τὴν αὐτὴν τέχνην ἀκήκοας;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἄλλ' εὖ ἴσθ' ὅτι· μὴ μέντοι μου κατείπης πρὸς τοὺς ἄλλους. λέληθα γάρ, ὦ ἐταίρε, ταύτην ἔχων τὴν τέχνην· οἱ δέ, ἅτε οὐκ εἰδότες, τοῦτο μὲν οὐ λέγουσι περὶ ἐμοῦ, ὅτι δὲ ἀτοπώτατός εἶμι καὶ ποιῶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπορεῖν. ἦ καὶ τοῦτο ἀκήκοας;

B ΘΕΑΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Εἶπω οὖν σοι τὸ αἴτιον;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἐννόησον δὴ τὸ περὶ τὰς μαίας ἅπαν ὡς ἔχει, καὶ ῥᾶον μαθήσῃ ὃ βούλομαι. οἶσθα γάρ που ὡς οὐδεμία αὐτῶν ἔτι αὐτὴ κυῖσχομένη τε καὶ τίττουσα ἄλλας μαιεύεται, ἀλλ' αἱ ἤδη ἀδύνατοι τίττειν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Αἰτίαν δέ γε τούτου φασὶν εἶναι τὴν Ἄρτεμιν, ὅτι ἄλοχος οὖσα τὴν λοχείαν εἴληχε. στερίφαις μὲν οὖν ἄρα

Sokrats. Tāpēc esi drošs par sevi un atzīsti, ka Teodors nerunā tukšu, un tāpat kā par citām lietām centies visiem spēkiem noskaidrot arī par zināšanu, kas tā ir.

D

Teaitēts. Ja vien ar manu cenšanos būs diezgan, Sokrat, tas kļūs skaidrs.

Sokrats. Nu tad uz priekšu! Iepriekš tu jau lieliski parādīji, kā būtu jāiet. Tāpat kā daudzās "spējas" tu ietvēri vienā veidolā, pamēģini tagad līdzīgā veidā arī daudzajām zināšanām dot vienu noteiksmi.

Teaitēts. Bet zini, Sokrat, es jau daudzkārt esmu centies tā darīt, kad es dzirdēju par taviem jautājumiem. Taču es neesmu pārliecināts, ka man tas izdevies, un neesmu dzirdējis arī citus atbildam tā, kā tu prasi. Tomēr tas nepārstāj mani nodarbināt, un es netieku no tā vaļā.

E

Sokrats. Tās ir dzemdību sāpes, mīļo Teaitēt, jo tu neesi tukšs, bet gan grūts.

Teaitēts. Nezinu, Sokrat. Es tikai stāstu, kas ar mani notiek.

Sokrats. Kā? Un tu, jocīgais, neesi dzirdējis, ka esmu visai krietnas un stingras dzemdību pieņēmējas Fainaretēs dēls?

I 49A

Teaitēts. Esmu gan dzirdējis.

Sokrats. Bet vai esi dzirdējis, ka es arī piekopju to pašu māku?

Teaitēts. Nē, to gan ne.

Sokrats. Tad zini, ka tas tā ir. Tikai nestāsti to citiem, draugs, jo neviens nenojauš, ka man piemīt šī prasme. Tā kā viņi to nezina, tad par to viņi nerunā, bet saka, ka es esot liels dīvainis un mulsinot cilvēkus. To taču tu esi dzirdējis?

Teaitēts. Esmu gan.

Sokrats. Vai pateikt tev, kāpēc?

B

Teaitēts. Jā, pasaki.

Sokrats. Nu tad padomā, kā tas ir ar vecmātēm, un tu labāk sapratīsi, ko es gribu teikt. Tu taču zini, ka neviena no tām, kas vēl var kļūt grūta un dzemdēt, nepieņem dzemdības citām. To dara tikai tās, kas vairs nespēj dzemdēt.

Teaitēts. Tiesa.

Sokrats. Cēlonis tam, kā runā, esot Artemida, jo viņai nedzemdējušai krita loze gādāt par dzemdībām. Viņa nelāva

C οὐκ ἔδωκε μαιεύεσθαι, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀσθενεστέρα ἢ λαβεῖν τέχνην ὣν ἂν ἦ ἄπειρος· ταῖς δὲ δι' ἡλικίαν ἀτόκοις προσέταξε τιμῶσα τὴν αὐτῆς ὁμοιότητα.

ΘΕΑΙ. Εἰκός.

ΣΩ. Οὐκ οὖν καὶ τόδε εἰκός τε καὶ ἀναγκαῖον, τὰς κούσας καὶ μὴ γινώσκεισθαι μᾶλλον ὑπὸ τῶν μαιῶν ἢ τῶν ἄλλων;

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

D ΣΩ. Καὶ μὴν καὶ διδοῦσαί γε αἱ μαιῶν φαρμάκια καὶ ἐπάδουσαι δύνανται ἐγείρειν τε τὰς ὠδῖνας καὶ μαλθακωτέρας ἂν βούλωνται ποιεῖν, καὶ τίπτειν τε δὴ τὰς δυστοκούσας, καὶ ἐὰν φνέον ὄντ' ἰδίᾳ ἀμβλίσειν, ἀμβλίσκουσιν;

ΘΕΑΙ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν ἔτι καὶ τόδε αὐτῶν ἤσθησαι, ὅτι καὶ προμνήστριαί εἰσι δεινόταται, ὡς πάσσοφοι οὔσαι περὶ τοῦ γνῶναι ποῖαν χρῆ ποίῳ ἀνδρὶ συνοῦσαν ὡς ἀρίστους παῖδας τίπτειν;

ΘΕΑΙ. Οὐ πάνυ τοῦτο οἶδα.

E ΣΩ. Ἄλλ' ἴσθ' ὅτι ἐπὶ τούτῳ μεῖζον φρονούσιν ἢ ἐπὶ τῇ ὀμφαλητομίᾳ. ἐννόει γάρ· τῆς αὐτῆς ἢ ἄλλης οἶει τέχνης εἶναι θεραπείαν τε καὶ συγκομιδὴν τῶν ἐκ γῆς καρπῶν καὶ αὐτὸ γινώσκειν εἰς ποῖαν γῆν ποῖον φυτόν τε καὶ σπέρμα καταβλητέον;

ΘΕΑΙ. Οὐκ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΩ. Εἰς γυναῖκα δέ, ὧ φίλε, ἄλλην μὲν οἶει τοῦ τοιούτου, ἄλλην δὲ συγκομιδῆς;

ΘΕΑΙ. Οὐκ οὖν εἰκός γε.

I 50A ΣΩ. Οὐ γάρ. ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδικόν τε καὶ ἄτεχνον συναγωγὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἢ δὴ προαγωγία ὄνομα, φεύγουσι καὶ τὴν προμνηστικὴν ἄτε σεμναὶ οὔσαι αἱ μαιῶν, φοβούμεναι μὴ εἰς ἐκείνην τὴν αἰτίαν διὰ ταύτην ἐμπέσωσιν· ἐπεὶ ταῖς γε ὄντως μαιῶν μόναις που προσήκει καὶ προμνήσασθαι ὀρθῶς.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

B ΣΩ. Τὸ μὲν τοίνυν τῶν μαιῶν τοσοῦτον, ἔλαττον δὲ τοῦ ἐμοῦ δράματος. οὐ γάρ πρόσσεσι γυναιξίν ἐνίοτε μὲν εἶδωλα τίπτειν, ἔστι δ' ὅτε ἀληθινά, τοῦτο δὲ μὴ ῥάδιον

pieņemt dzemdības tām, kuras ir neauglīgas – jo cilvēka daba ir par vāju, lai apgūtu māku tajā, ko nav pieredzējusi –, bet uzticēja šo māku tām, kuras nespēj dzemdēt vecuma dēļ, tā pagodinādama līdzību ar sevi.

Teaitēts. Tā varētu būt.

Sokrats. Bet var būt taču arī tā – un vai tā pat nav jābūt –, ka vecmātes labāk par jebkuru citu pazīst, kuras ir grūtnieces un kuras nav?

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Turklāt vecmātes, dodot zāles un apvārdojot, spēj gan rosināt dzemdību sāpes, gan – ja vēlas – tās remdināt, tāpat arī veicināt dzemdības tām, kuras dzemdē grūti, un, ja šķiet, ka auglis ir jāizmet, tad viņas to izmet.

Teaitēts. Tā tas ir.

Sokrats. Bet vai esi pamanījis arī, ka viņas turklāt ir ļoti izveicīgas saprecinātājas? Tur viņas ir izcili gudras, jo zina, kurai sievai ar kuru vīru saejoties, tai dzimtu vislabākie bērni.

Teaitēts. To es tā īsti nezinu.

Sokrats. Tad nu ņem vērā, ka ar to viņas lepojas vēl vairāk nekā ar prasmi pārgriezt nabas saiti. Padomā, kā tev šķiet, vai kopt un ievākt zemes augļus un noteikt, kādā zemē kādu stādu dēstīt un kādu sēklu sēt, ir viena un tā pati, vai divas dažādas mākas?

Teaitēts. Viena un tā pati.

Sokrats. Bet, runājot par sievieti, kā tev šķiet, draugs, vai sēšana ir viena māka, un augļa ievākšana – cita?

Teaitēts. Nē, tā gan nevar būt.

Sokrats. Protams, ka ne. Taču tā kā ir arī tāda vīra un sievas satuvināšana, kas ir nekrietna un nemākulīga – to sauc par savešanu –, vecmātes, būdamas godājamās, izvairās no saprecināšanas, jo viņas baidās, ka var tikt apvainotas savešanā, lai gan tieši vecmātes ir vienīgās, kas spēj pareizi arī saprecināt.

Teaitēts. Tā rādās.

Sokrats. Lūk, tik svarīga ir vecmāšu māka, taču mazāk svarīga par to, ko es daru. Jo sievietēm nav iespējams reizēm dzemdēt rēģus, bet reizēm – īstus bērnus – tā, ka to nebūtu

εἶναι διαγνώναι. εἰ γὰρ προσῆν, μέγιστόν τε καὶ κάλλιστον ἔργον ἦν ἂν ταῖς μαίαις τὸ κρίνειν τὸ ἀληθές τε καὶ μὴ ἢ οὐκ οἶε;

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.

- ΣΩ. Τῇ δέ γ' ἐμῇ τέχνῃ τῆς μαιεύσεως τὰ μὲν ἄλλα ὑπάρχει ὅσα ἐκείναις, διαφέρει δὲ τῷ τε ἄνδρα ἀλλὰ μὴ γυναῖκας μαιεύεσθαι καὶ τῷ τὰς ψυχὰς αὐτῶν τιτούσας ἐπισκοπεῖν ἀλλὰ μὴ τὰ σώματα. μέγιστον δὲ τοῦτ' ἐν
- C τῇ ἡμετέρᾳ τέχνῃ, βασανίζειν δυνατὸν εἶναι παντὶ τρόπῳ πότερον εἶδωλον καὶ ψεῦδος ἀποτίκει τοῦ νέου ἢ διάνοια ἢ γόνιμόν τε καὶ ἀληθές. ἐπεὶ τότε γε καὶ ἐμοὶ ὑπάρχει ὅπερ ταῖς μαίαις· ἄγονός εἰμι σοφίας, καὶ ὅπερ ἤδη πολλοὶ μοι ὠνείδισαν, ὡς τοὺς μὲν ἄλλους ἐρωτῶ, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀποφαίνομαι περὶ οὐδενὸς διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν σοφόν, ἀληθές ὀνειδίζουσιν. τὸ δὲ αἴτιον τούτου τόδε· μαιεύεσθαί με ὁ
- D θεὸς ἀναγκάζει, γεννᾶν δὲ ἀπεκώλυσεν. εἰμὶ δὴ οὖν αὐτὸς μὲν οὐ πάνυ τι σοφός, οὐδέ τί μοι ἔστιν εὖρημα τοιοῦτον γεγονὸς τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἔκγονον· οἱ δ' ἐμοὶ συγγιγνόμενοι τὸ μὲν πρῶτον φαίνονται ἔνιοι μὲν καὶ πάνυ ἀμαθεῖς, πάντες δὲ προϊούσης τῆς συνουσίας, οἷσπερ ἂν ὁ θεὸς παρεῖκη, θαυμαστὸν ὅσον ἐπιδιδόντες, ὡς αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις δοκοῦσι· καὶ τοῦτο ἐναργές ὅτι παρ' ἐμοῦ οὐδὲν πώποτε μαθόντες, ἀλλ' αὐτοὶ παρ' αὐτῶν πολλὰ καὶ καλὰ εὐρόντες
- E τε καὶ τεκόντες. τῆς μέντοι μαιείας ὁ θεὸς τε καὶ ἐγὼ αἴτιος. ὧδε δὲ δῆλον· πολλοὶ ἤδη τοῦτο ἀγνοήσαντες καὶ ἑαυτοὺς αἰτιασάμενοι, ἐμοῦ δὲ καταφρονήσαντες, ἢ αὐτοὶ ἢ ὑπ' ἄλλων πεισθέντες ἀπῆλθον πρωαίτερον τοῦ δέοντος, ἀπελθόντες δὲ τὰ τε λοιπὰ ἐξήμβλωσαν διὰ πονηρὰν συνουσίαν καὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ μαιευθέντα κακῶς τρέφοντες ἀπώλεσαν, ψευδῆ καὶ εἶδωλα περὶ πλείονος ποιησάμενοι τοῦ ἀληθοῦς, τελευτώντες δ' αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις
- I5IA ἔδοξαν ἀμαθεῖς εἶναι. ὧν εἷς γέγονεν Ἄριστείδης ὁ Λυσιμάχου καὶ ἄλλοι πάνυ πολλοί· οὓς, ὅταν πάλιν ἔλθωσι δεόμενοι τῆς ἐμῆς συνουσίας καὶ θαυμαστὰ δρῶντες, ἐνίοις μὲν τὸ γιγνόμενόν μοι δαιμόνιον ἀποικωλύει συνεῖναι, ἐνίοις δὲ ἔἴ, καὶ πάλιν οὗτοι ἐπιδιδόασιν. πάσχουσι δὲ δὴ οἱ ἐμοὶ συγγιγνόμενοι καὶ τοῦτο ταῦτόν ταῖς τιτούσαις· ὠδίνουσι

viegli atšķirt. Ja tā būtu, tad vecmātēm tas būtu liels un skaists uzdevums – izšķirt, kas ir paties, un kas nav. Vai tev tā nešķiet?

Teaitēts. Šķiet gan.

Sokrats. Mana dzemdību pieņemšanas māka ir tāda pati kā vecmātēm, tikai es dzemdības pieņemu nevis sievietēm, bet vīriem, un uzmanu nevis ķermeņus, bet viņu dzemdējošās dvēseles. Taču svarīgākais ir tas, ka mūsu māka spēj jebkurā gadījumā izdibināt, vai jaunekļa prāts ir dzemdējis rēgu un mānu vai arī kaut ko dzīvotspējīgu un patiesu. Turklāt arī tas man ir tāpat kā vecmātēm – es nedzemdēju gudrību. Daudzi man pārmet, un viņiem ir taisnība, ka citus es izjautājos, bet pats neko neapgalvojot, jo manī neesot nekā gudra. Tas viss ir tāpēc, ka būt vecmātei man liek dievs, bet dzemdēt viņš man ir liedzis. Es pats nepavisam neesmu gudrs, un arī neviens atradums nav radies kā manas dvēseles auglis. Savukārt no daudziem, kas nonāk pie manis, daži sākumā šķiet galīgi nejēgas, taču, uzturēdamies kopā ar mani, visi tie, kuriem vien dievs atļauj, gūst apbrīnojami lielus panākumus, kā šķiet gan viņiem pašiem, gan citiem. Ir pilnīgi skaidrs, ka viņi neko nav iemācījušies no manis, bet gan paši atraduši un dzemdējuši daudz skaista. Tomēr tas, kā dzemdības notiek, ir dieva un manā ziņā. Jo skaties: daudzi to negribēja saprast un, paļaudamies uz sevi, mani noniecināja un vai nu paši, vai citu mudināti, aizgāja no manis ātrāk nekā vajadzēja. Aizgājuši viņi nonāca sliktā sabiedrībā un tādēļ dzemdēja priekšlaicīgi. Arī to, ko es viņiem biju palīdzējis dzemdēt, viņi nomērdēja, slikti barodami, jo augstāk par patiesību vērtēja māņus un rēgas. Visbeidzot, gan viņiem pašiem, gan arī citiem kļuva skaidrs, ka viņi ir nejēgas. Viens no tiem bija Aristēids Lisimaha dēls, bija arī daudzi citi. Kad viņi nāk atpakaļ un lūdzas, un ko tikai nedara, lai būtu kopā ar mani, tad mans daimonijs dažiem to liedz, bet dažiem atļauj, un viņi atkal gūst panākumus. Tie, kas ir ar mani kopā, cieš sāpes tāpat kā dzemdētājas un ir mulsuma pārņemti gan

γὰρ καὶ ἀπορίας ἐμπίμπλονται νύκτας τε καὶ ἡμέρας πολὺ
 μᾶλλον ἢ κείναι· ταύτην δὲ τὴν ὠδίνα ἐγείρειν τε καὶ
 B ἀποπαύειν ἢ ἐμὴ τέχνη δύναται. καὶ οὗτοι μὲν δὴ οὕτως.
 ἐνίοις δὲ, ὦ Θεαίητε, οἱ ἄν μοι μὴ δόξωσί πως ἐγκύμονες
 εἶναι, γνοὺς ὅτι οὐδὲν ἐμοῦ δέονται, πάνυ εὐμενῶς προμνώμαι
 καί, σὺν θεῷ εἰπεῖν, πάνυ ἱκανῶς τοπάζω οἷς ἂν συγγενό-
 μενοι ὄναιντο· ὧν πολλοὺς μὲν δὴ ἐξέδωκα Προδίω, πολλοὺς
 δὲ ἄλλοις σοφοῖς τε καὶ θεσπεσίοις ἀνδράσι. ταῦτα δὴ
 C σοι, ὦ ἄριστε, ἔνεκα τοῦδε ἐμήρινα· ὑποπεύω σε, ὡσπερ
 καὶ αὐτὸς οἶει, ὠδίνειν τι κιοῦντα ἔνδον. προσφέρου οὖν
 πρὸς με ὡς πρὸς μαίαις ὕδν καὶ αὐτὸν μαιευτικόν, καὶ ἅ ἂν
 ἐρωτῶ προθυμοῦ ὅπως οἷός τ' εἶ οὕτως ἀποκρίνασθαι· καὶ
 ἐὰν ἄρα σκοπούμενός τι ὧν ἂν λέγῃς ἠγήσωμαι εἶδωλον
 καὶ μὴ ἀληθές, εἶτα ὑπεξαιρῶμαι καὶ ἀποβάλλω, μὴ ἀγρίαινε
 ὡσπερ αἱ πρωτοτόκοι περὶ τὰ παιδία. πολλοὶ γὰρ ἤδη,
 ὦ θαυμάσιε, πρὸς με οὕτω διετέθησαν, ὥστε ἀτεχνῶς δάκνειν
 ἔτοιμοι εἶναι, ἐπειδάν τινα λήρον αὐτῶν ἀφαιρῶμαι, καὶ οὐκ
 D οἶονταί με εὐνοίᾳ τοῦτο ποιεῖν, πόρρω ὄντες τοῦ εἰδέναι ὅτι
 οὐδεὶς θεὸς δύσνους ἀνθρώποις, οὐδ' ἐγὼ δυσνοίᾳ τοιοῦτον
 οὐδὲν δρῶ, ἀλλὰ μοι ψευδὸς τε συγχωρήσαι καὶ ἀληθές
 ἀφανίσαι οὐδαμῶς θέμις. πάλιν δὴ οὖν ἐξ ἀρχῆς, ὦ
 Θεαίητε, ὅτι ποτ' ἐστὶν ἐπιστήμη, πειρῶ λέγειν· ὡς δ' οὐχ
 οἷός τ' εἶ, μηδέποτ' εἶπῃς. ἐὰν γὰρ θεὸς ἐθέλῃ καὶ ἀνδρίζῃ,
 οἷός τ' ἔσῃ.

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ μέντοι, ὦ Σώκρατες, σοῦ γε οὕτω παρα-
 κειλευομένου αἰσχροὺς μὴ οὐ παντὶ τρόπῳ προθυμείσθαι ὅτι
 E τις ἔχει λέγειν. δοκεῖ οὖν μοι ὁ ἐπιστάμενός τι αἰσθάνεσθαι
 τοῦτο ὃ ἐπίσταται, καὶ ὡς γε νυνὶ φαίνεται, οὐκ ἄλλο τί
 ἐστὶν ἐπιστήμη ἢ αἴσθησις.

ΣΩ. Εὐ γε καὶ γενναίως, ὦ παῖ· χρῆ γὰρ οὕτως ἀποφαι-
 νόμενον λέγειν. ἀλλὰ φέρε δὴ αὐτὸ κοινῇ σκεψώμεθα,
 γόνιμον ἢ ἀνεμιαῖον τυγχάνει ὄν. αἴσθησις, φῆς, ἐπιστήμη;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Κινδυνεύεις μέντοι λόγον οὐ φαῦλον εἰρημέναι περὶ
 I 52A ἐπιστήμης, ἀλλ' ὄν ἔλεγε καὶ Πρωταγόρας. τρόπον δὲ τινα
 ἄλλον εἴρηκε τὰ αὐτὰ ταῦτα. φησὶ γὰρ που «πάντων
 χρημάτων μέτρον» ἀνθρώπων εἶναι, «τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι,
 τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν.» ἀνέγνωκας γάρ που;

dienu, gan nakti vēl daudz lielākā mērā nekā viņas. Lūk, šīs te dzemdību sāpes mana māka spēj gan rosināt, gan apturēt. Tā tas ir ar viņiem. Bet ir daži, Teaitēt, kuri man nešķiet apaugļoti. Zinādams, ka neesmu tiem vajadzīgs, es tos labprāt saprecinu ar kādu citu un – var teikt, ar dieva palīdzību – visai trāpīgi paredzu, ar kuru saejoties, tie varētu gūt sev labumu. Daudzus no tiem esmu izdevis pie Prodika, bet daudzus – pie citiem gudriem un dievišķiem vīriem. Visu to, manu krietno zēn, es tev tik gari klāstīju viena iemesla dēļ: es nojaušu – un arī tu pats tā domā –, ka tu mokies dzemdību sāpēs, jo nes sevī kādu augli. Tādēļ izturies pret mani kā pret vecmātes dēlu, kurš arī pats piekopj šo māku, un uz jebkuru manu jautājumu centies atbildēt tā, kā tu spēj. Un ja es, aplūkodams tevis teikto, kaut ko no tā atzišu par rēgu un nepatiesību, izņemšu to un izmetīšu, tad netrako kā dzemdētāja par savu pirmdzimto. Daudzi, draugs, ir noskaņoti pret mani tā, ka ir gatavi man vai kost, kad velku no viņiem ārā kādas blēņas. Viņi nesaprot, ka es to daru, vēlēdams labu, jo nepajēdz, ka neviens dievs nav nelabvēlīgs pret cilvēkiem un ka arī es to daru nevis aiz nelabvēlības, bet gan tāpēc, ka es nekādā ziņā nedrīkstu pieļaut maldus un apslēpt patieso. Tad nu, Teaitēt, sāc no jauna un mēģini pateikt, kas ir zināšana, un nesaki vairs, ka tu to nespēj. Ja dievs gribēs un tu turēsies kā vīrs, tad spēsi.

Teaitēts. Pēc šāda mudinājuma, Sokrat, būtu kauns necentties visiem spēkiem pateikt to, kas kādam ir ko teikt. Tātad, man šķiet, ka tas, kurš kaut ko zina, sajūt to, ko zina, un, kā man tas tagad rādās, zināšana nav nekas cits kā sajušana.

Sokrats. Lieliski un drosmīgi, manu zēn! Tieši tā, atklāti, arī vajag runāt. Bet tagad paskatīsimies kopīgi, vai tas ir kaut kas dzīvotspējīgs vai tikai vēja auglis. Tu saki, ka zināšana ir sajušana?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Zināšanas noteiksme, kā tu to tagad izteici, šķiet, nepavisam nav vienkārša, tāpat teica arī Protagors. Tiesa, viņš to pašu ir pateicis mazliet citādāk, proti, viņš kaut kur saka, ka visu lietu mērs ir cilvēks, visa tā, kas ir, ka tas ir, un visa tā, kas nav, ka tas nav. Tev taču ir gadījies to lasīt?

ΘΕΑΙ. Ἀνέγνωκα καὶ πολλάκις.

ΣΩ. Οὐκοῦν οὕτω πως λέγει, ὡς οἶα μὲν ἕκαστα ἐμοὶ φαίνεται τοιαῦτα μὲν ἔστιν ἐμοί, οἶα δὲ σοί, τοιαῦτα δὲ αὐτῷ σοί· ἄνθρωπος δὲ σύ τε καὶ γῶ;

ΘΕΑΙ. Λέγει γὰρ οὖν οὕτω.

B ΣΩ. Εἰκὸς μέντοι σοφὸν ἄνδρα μὴ ληρεῖν ἐπακολουθήσωμεν οὖν αὐτῷ. ἄρ' οὐκ ἐνίοτε πνέοντος ἀνέμου τοῦ αὐτοῦ ὁ μὲν ἡμῶν ῥίγῳ, ὁ δ' οὐ; καὶ ὁ μὲν ἡρέμα, ὁ δὲ σφόδρα;

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

ΣΩ. Πότερον οὖν τότε αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα ψυχρὸν ἢ οὐ ψυχρὸν φήσομεν; ἢ πεισόμεθα τῷ Πρωταγόρᾳ ὅτι τῷ μὲν ῥιγῶντι ψυχρὸν, τῷ δὲ μὴ οὐ;

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ φαίνεται οὕτω ἑκατέρω;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δὲ γε «φαίνεται» αἰσθάνεσθαι ἔστιν;

ΘΕΑΙ. Ἔστιν γάρ.

C ΣΩ. Φαντασία ἄρα καὶ αἴσθησις ταῦτὸν ἔν τε θερμοῖς καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις. οἶα γὰρ αἰσθάνεται ἕκαστος, τοιαῦτα ἐκάστῳ καὶ κινδυνεύει εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Αἴσθησις ἄρα τοῦ ὄντος αἰεὶ ἔστιν καὶ ἀψευδὲς ὡς ἐπιστήμη οὔσα.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν πρὸς Χαρίτων πάσσοφός τις ἦν ὁ Πρωταγόρας, καὶ τοῦτο ἡμῖν μὲν ἠνίξατο τῷ πολλῷ συρφετῷ, τοῖς δὲ μαθηταῖς ἐν ἀπορρητῷ τὴν ἀλήθειαν ἔλεγεν;

D ΘΕΑΙ. Πῶς δὴ, ὦ Σώκρατες, τοῦτο λέγεις;

ΣΩ. Ἐγὼ ἐρῶ καὶ μάλ' οὐ φαῦλον λόγον, ὡς ἄρα ἐν μὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐδέν ἐστιν, οὐδ' ἂν τι προσείποις ὀρθῶς οὐδ' ὅποιονοῦν τι, ἀλλ' ἐὰν ὡς μέγα προσαγορεύης, καὶ σμικρὸν φανείται, καὶ ἐὰν βαρῦ, κούφον, σύμπαντά τε οὕτως, ὡς μηδενοῦς ὄντος ἐνός μήτε τινός μήτε ὅποιουοῦν· εἰ δὲ δὴ φορᾶς τε καὶ κινήσεως καὶ κινήσεως πρὸς ἄλληλα γίγνεται πάντα ἃ δὴ φαμεν εἶναι, οὐκ ὀρθῶς προσαγορεύοντες· ἔστι μὲν γὰρ οὐδέποτε οὐδέν, αἰεὶ δὲ γίγνεται.

E

Teaitēts. Jā, un ne reizi vien.

Sokrats. Vai viņš nesaka kaut kā tā: kāda man katra lieta rādās, tāda tā man ir, un kāda tev, tāda tā savukārt ir tev, bet cilvēks esi gan tu, gan es?

Teaitēts. Tieši tā viņš saka.

Sokrats. Gudrs vīrs taču niekus nemelsīs, tad nu sekosim viņam. Vai dažkārt nav tā: lai gan pūš tas pats vējš, vienam no mums salst, bet otram – ne; vienam salst mazliet, bet otram – ļoti?

Teaitēts. Tā patiešām ir.

Sokrats. Kā tad mēs teiksim: vai vējš ir auksts vai nav auksts pats par sevi? Vai arī ticēsim Protagoram, ka tam, kurš salst, tas ir auksts, bet tam, kurš nesalst, nav?

Teaitēts. Tā varētu būt.

Sokrats. Tā taču tas katram arī rādās?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Bet “rādās” – tas nozīmē sajūst?

Teaitēts. Tā ir.

Sokrats. Tātad “rādīšanās” un “sajūšana” attiecībā uz karsto un visu tamlīdzīgo ir viens un tas pats, jo kādu katrs to sajūt, tāds, šķiet, katram tas arī ir.

Teaitēts. Tā izskatās.

Sokrats. Tātad sajūta vienmēr sajūt to, kas ir, un nekļūdās. Kā jau zināšana.

Teaitēts. Rādās, ka tā.

Sokrats. Zvēru pie haritām! Tad tiešām Protagors ir bijis visgudrs un mums, salašņu baram, to izteicis mīklās, bet saviem mācekļiem kā noslēpumu izpaudis patiesību?

Teaitēts. Kā tu to, Sokrat, domā?

Sokrats. Es paskaidrošu. Ir tāds, nepavisam ne parasts, apsvērums, proti, nekas nav kaut kas viens pats par sevi, un tu neko nevarēsi pareizi nosaukt – nedz kas tas ir, nedz kāds tas ir, bet, ja tu nosauksi kaut ko par lielu, tas rādīsies arī mazs, ja – par smagu, – viegls, un tāpat visā, jo nekas nav nedz viens, nedz kaut kas, nedz kaut kāds. Viss, par ko mēs, nepareizi izteikdamies, sakām “ir”, rodas no nešanās, kustēšanās un savstarpējas sajaukšanās. Jo nekad nav tā, ka kaut

B

C

D

E

καὶ περὶ τούτου πάντες ἐξῆς οἱ σοφοὶ πλὴν Παρμενίδου
συμπερέεσθων, Πρωταγόρας τε καὶ Ἡράκλειτος καὶ Ἐμπε-
δοκλῆς, καὶ τῶν ποιητῶν οἱ ἄκριοι τῆς ποιήσεως ἑκατέρως,
κωμωδίας μὲν Ἐπίχαρμος, τραγωδίας δὲ Ὅμηρος, ἰδοὺ
εἰπῶν -

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν
πάντα εἴρηκεν ἔκγονα ῥοῆς τε καὶ κινήσεως· ἢ οὐ δοκεῖ
τοῦτο λέγειν;

ΘΕΑΙ. Ἔμοιγε.

153A ΣΩ. Τίς οὖν ἂν ἔτι πρὸς γε τοσοῦτον στρατόπεδον καὶ
στρατηγὸν Ὅμηρον δύναίτο ἀμφισβητήσας μὴ οὐ κατα-
γέλαστος γενέσθαι;

ΘΕΑΙ. Οὐ ῥάδιον, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐ γάρ, ὦ Θεαίτητε. ἐπεὶ καὶ τάδε τῷ λόγῳ
σημεῖα ἱκανά, ὅτι τὸ μὲν εἶναι δοκοῦν καὶ τὸ γίνεσθαι
κίνησις παρέχει, τὸ δὲ μὴ εἶναι καὶ ἀπόλλυσθαι ἡσυχία· τὸ
γὰρ θερμόν τε καὶ πῦρ, ὃ δὴ καὶ τᾶλλα γεννᾷ καὶ ἐπιτρο-
πεύει, αὐτὸ γεννᾶται ἐκ φορᾶς καὶ τρίψεως· τούτῳ δὲ
κινήσεις· ἢ οὐχ αὐταὶ γενέσεις πυρός;

B ΘΕΑΙ. Αὐταὶ μὲν οὖν.

ΣΩ. Καὶ μὴν τό γε τῶν ζῶων γένος ἐκ τῶν αὐτῶν
τούτων φύεται.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ;

ΣΩ. Τί δέ; ἢ τῶν σωματίων ἕξις οὐχ ὑπὸ ἡσυχίας μὲν
καὶ ἀργίας διόλλυται, ὑπὸ γυμνασίων δὲ καὶ κινήσεως ἐπὶ
πολὺ σώζεται;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Ἡ δ' ἐν τῇ ψυχῇ ἕξις οὐχ ὑπὸ μαθήσεως μὲν καὶ
μελέτης, κινήσεων ὄντων, κτάται τε μαθήματα καὶ σώζεται
καὶ γίνεται βελτίων, ὑπὸ δ' ἡσυχίας, ἀμελετησίας τε καὶ
c ἀμαθίας οὐσης, οὔτε τι μανθάνει ἄτε ἂν μάθη ἐπιλανθάνεται;

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

ΣΩ. Τὸ μὲν ἄρα ἀγαθὸν κίνησις κατὰ τε ψυχὴν καὶ
κατὰ σῶμα, τὸ δὲ τοῦναντίον;

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἔτι οὖν σοὶ λέγω νηνεμίας τε καὶ γαλήνας καὶ
ὅσα τοιαῦτα, ὅτι αἱ μὲν ἡσυχίαι σήπουσι καὶ ἀπολλύουσι,

kas ir, bet ikreiz kaut kas rodas. Visi gudrie pēc kārtas, izņemot Parmenidu, par to ir vienisprātis – Protagors, Hērakleits un Empedokls, tāpat arī dzejnieki, savā jomā labākie: komēdijā – Epiharms, traģēdijā – Homērs, kurš, nosaukdams “Okeanu par dievu sākotni un Tētiju par māti”, apgalvo, ka viss ir dzimis no plūsmas un kustības. Vai tev nešķiet, ka viņš saka tieši to?

Teaitēts. Tieši to.

Sokrats. Tad kurš gan spētu izvairīties no apsmiekla, ap- 153A
strīdot tādu karapulku, turklāt ar Homēru priekšgalā?

Teaitēts. Tas nebūtu viegli, Sokrat.

Sokrats. Nebūtu gan, Teaitēt. Jo šo apsvērumu pārliecinoši pierāda arī tas, ka šķietami esošo, proti, topošo rada kustība, bet neesošo un iznīkstošo – miers. Jo arī siltums un uguns, kas visu dzemdina un uztur, pats rodas no nešanās un trīšanās, un tās ir kustības. Uguns taču rodas no tām?

Teaitēts. No tām.

Sokrats. Arī visas dzīvās būtnes rodas tādā pašā veidā.

Teaitēts. Kā gan citādi?

Sokrats. Turklāt, vai ķermeņa noturība neizzūd no miera un bezdarbības, savukārt, vingrojot un kustoties, vai tā nesaglabājas ilgu laiku?

Teaitēts. Tā ir.

Sokrats. Bet noturība dvēselē? Mācoties un vingrinoties, tas ir, kustoties, dvēsele taču apgūst mācības, saglabājas un top labāka, bet mierā, kas ir nevingrināšanās un nemācīšanās, tā neko neiemācās un, ja ir ko iemācījusies, to aizmirst?

Teaitēts. Visnotaļ.

Sokrats. Tātad kustība ir labums gan dvēselei, gan ķerme-
nim, bet tai pretējais savukārt ir pretējs?

Teaitēts. Šķiet, ka tā.

Sokrats. Vai pieminēt vēl arī bezvēju, mierīgu jūru un daudz ko citu tamlīdzīgu, lai pierādītu, ka miers sapūdē un

B

C

D τὰ δ' ἕτερα σφίξει; καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν κολοφῶνα, [ἀναγιάζω] προσβιβάζω τὴν χρυσὴν σειρὰν ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἥλιον Ὅμηρος λέγει, καὶ δηλοῖ ὅτι ἕως μὲν ἂν ἡ περιφορὰ ἢ κινουμένη καὶ ὁ ἥλιος, πάντα ἔστι καὶ σφίζεται τὰ ἐν θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, εἰ δὲ σταίη τούτο ὡσπερ δεθέν, πάντα χρήματ' ἂν διαφθαρείη καὶ γένοιτ' ἂν τὸ λεγόμενον ἄνω κάτω πάντα;

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, ταῦτα δηλοῦν ἄπερ λέγεις.

E ΣΩ. Ὑπόλαβε τοίνυν, ὦ ἄριστε, οὕτως· κατὰ τὰ ὄμματα πρῶτον, ὃ δὴ καλεῖς χρῶμα λευκόν, μὴ εἶναι αὐτὸ ἕτερόν τι ἔξω τῶν σῶν ὀμμάτων μηδ' ἐν τοῖς ὀμμασι μηδέ τιν' αὐτῷ χώραν ἀποτάξῃς· ἤδη γὰρ ἂν εἴη τε δήπου ἐν τάξει καὶ μένον καὶ οὐκ ἂν ἐν γενέσει γίγνοιτο.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ πῶς;

I 54A ΣΩ. Ἐπώμεθα τῷ ἄρτι λόγῳ, μηδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐν ὄν τιθέντες· καὶ ἡμῖν οὕτω μέλαν τε καὶ λευκόν καὶ ὀπιούν ἄλλο χρῶμα ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ὀμμάτων πρὸς τὴν προσήκουσαν φορὰν φανείται γεγενημένον, καὶ ὃ δὴ ἕκαστον εἶναι φαμεν χρῶμα οὔτε τὸ προσβάλλον οὔτε τὸ προσβαλλόμενον ἔσται, ἀλλὰ μεταξύ τι ἐκάστω ἴδιον γεγονός· ἢ σὺ δισχυρίζαιο ἂν ὡς οἶον σοὶ φαίνεται ἕκαστον χρῶμα, τοιοῦτον καὶ κυνὶ καὶ ὄψουν ζῶς;

ΘΕΑΙ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Τί δέ; ἄλλω ἀνθρώπῳ ἄρ' ὅμοιον καὶ σοὶ φαίνεται ὀπιούν; ἔχεις τούτο ἰσχυρῶς, ἢ πολὺ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ σοὶ αὐτῷ ταῦτόν διὰ τὸ μηδέποτε ὁμοίως αὐτόν σεαυτῷ ἔχεις;

ΘΕΑΙ. Τούτο μᾶλλον μοι δοκεῖ ἢ ἐκεῖνο.

B ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὲν ᾧ παραμετρούμεθα ἢ οὐ ἐφαπτόμεθα μέγα ἢ λευκόν ἢ θερμὸν ἦν, οὐκ ἂν ποτε ἄλλω προσπεσόν ἄλλο ἂν ἐγγόνει, αὐτό γε μηδὲν μεταβάλλον· εἰ δὲ αὐτὸ παραμετρούμενον ἢ ἐφαπτόμενον ἕκαστον ἦν τούτων, οὐκ ἂν αὐτὸ ἄλλου προσελθόντος ἢ τι παθόντος αὐτὸ μηδὲν παθόν ἄλλο ἂν ἐγένετο. ἐπεὶ νῦν γε, ὦ φίλε, θαυμαστά τε καὶ γελοῖα εὐχερῶς πως ἀναγναζόμεθα λέγειν, ὡς φαίη ἂν Πρωταγόρας τε καὶ πᾶς ὁ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ ἐπιχειρῶν λέγειν.

iznīcina, bet tam pretējais – saglabā? Un kā vainagojumu vēl pievilkt arī zelta ķēdi, par kuru Homērs saka, ka tā nav nekas cits kā saule, skaidri parādīdams, ka tikmēr, kamēr vien ir saule un kustība pa apli, viss pastāv un saglabājas gan pie dieviem, gan cilvēkiem, bet ja kustība apstātos kā sasieta, visas lietas iznīktu un viss būtu, kā saka, kājām gaisā? D

Teaitēts. Man arī, Sokrat, šķiet, ka viņš to skaidro tā, kā tu saki.

Sokrats. Tagad, draugs, padomā: vispirms, runājot par acīm, – tas, ko tu sauc par balto krāsu, nav kaut kas ārpus tavām acīm vai iekšpus tām, un tu tai neatradīsi arī nekādu citu vietu, jo tad jau tā būtu kaut kur novietota un tur paliktu, nevis rastos tapšanā. E

Teaitēts. Bet kā to saprast?

Sokrats. Sekosim iepriekš teiktajam, kad pieņēmām, ka nekas nav viens pats par sevi. Tad mums kļūs skaidrs, ka melnais, baltais un jebkura cita krāsa ir radusies no acu uzmetiena pretīm nākošajai kustībai, un tas, ko mēs saucam par katru atsevišķo krāsu, nebūs nedz tas, kas metas klāt, nedz arī tas, kam metas klāt, bet tas, kas ir radies starp tiem ikvienam savs. Vai arī tu uzstāsi, ka katra krāsa, kāda tā rādās tev, tāda tā rādās arī sunim un jebkuram citam dzīvniekam? I 54A

Teaitēts. Nē, pie Zeva!

Sokrats. Bet citam cilvēkam? Vai viņam jēlka rādās tāds pats kā tev? Vai tu pieturies stingri pie tā, vai drīzāk, ka arī tev pašam nekas nav viens un tas pats, jo tu pats nekad neesi vienāds ar sevi?

Teaitēts. Drīzāk jau tā.

Sokrats. Tātad, ja tas, kam mēs piemērojamies vai kam pieskaramies, būtu liels, balts vai silts, tad tas, saduroties ar ko citu, nevarētu kļūt par citu, ja pats nekādi neizmainītos. Ja savukārt liels, balts vai silts būtu tas, kas piemērojas vai pieskaras, un pie tā nonāktu kaut kas cits, ar ko kaut kas notiek, tad arī tas, kas piemērojas, nevarētu kļūt par citu, ja ar to nekas nenotiktu. Tā ka tagad mums, draugs, nākas kaut kā nenopietni runāt brīnumainas un smieklīgas lietas, kā teiktu Protāgors un ikviens, kas gatavs apgalvot to pašu, ko viņš. B

ΘΕΑΙ. Πῶς δὴ καὶ ποῖα λέγεις;

C ΣΩ. Σμικρὸν λαβὲ παράδειγμα, καὶ πάντα εἴση ἃ βούλομαι. ἀστραγάλους γάρ που ἔξ, ἂν μὲν τέτταρας αὐτοῖς προσενέγκης, πλείους φαμὲν εἶναι τῶν τεττάρων καὶ ἡμιολίους, ἐὰν δὲ δώδεκα, ἐλάττους καὶ ἡμίσεις, καὶ οὐδὲ ἀνεκτὸν ἄλλως λέγειν ἢ σὺ ἀνέξῃ;

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Τί οὖν; ἂν σε Πρωταγόρας ἔρηται ἢ τις ἄλλος «ὦ Θεαίτητε, ἔσθ' ὅπως τι μείζον ἢ πλεον γίνεταί ἄλλως ἢ αὐξήθέν;» τί ἀποκρινῆ;

D ΘΕΑΙ. Ἐὰν μὲν, ὦ Σώκρατες, τὸ δοιοῦν πρὸς τὴν νῦν ἐρώτησιν ἀποκρινωμαι, ὅτι οὐκ ἔστιν· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν προτέραν, φυλάττων μὴ ἐναντία εἶπω, ὅτι ἔστιν.

ΣΩ. Εὐ γε νῆ τὴν Ἥραν, ὦ φίλε, καὶ θείως. ἀτάρ, ὡς ἔοικεν, ἐὰν ἀποκρινῆ ὅτι ἔστιν, Εὐριπίδειόν τι συμβήσεται· ἢ μὲν γὰρ γλώττα ἀνέλεγκτος ἡμῖν ἔσται, ἢ δὲ φρὴν οὐκ ἀνέλεγκτος.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

E ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὲν δεινοὶ καὶ σοφοὶ ἐγώ τε καὶ σὺ ἡμεν, πάντα τὰ τῶν φρενῶν ἐξητακίστες, ἤδη ἂν τὸ λοιπὸν ἐν παρουσίᾳ ἀλλήλων ἀποπειρώμενοι, συνελθόντες σοφιστικῶς εἰς μάχην τοιαύτην, ἀλλήλων τοὺς λόγους τοῖς λόγοις ἐιρουόμεν· νῦν δὲ ἅτε ἰδιῶται πρῶτον βουλευσόμεθα θεάσασθαι αὐτὰ πρὸς αὐτὰ τί ποτ' ἐστὶν ἃ διανοούμεθα, πότερον ἡμῖν ἀλλήλοις συμφωνεῖ ἢ οὐδ' ὅπωςτιοῦν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν ἔγωγε τοῦτ' ἂν βουλοίμην.

I 55A ΣΩ. Καὶ μὴν ἐγώ. ὅτε δ' οὕτως ἔχει, ἄλλο τι ἢ ἡρέμα, ὡς πάνυ πολλὴν σχολὴν ἄγοντες, πάλιν ἐπανασκεψόμεθα, οὐ δυσκολαίνοντες ἀλλὰ τῷ ὄντι ἡμᾶς αὐτοὺς ἐξετάζοντες, ἅττα ποτ' ἐστὶ ταῦτα τὰ φάσματα ἐν ἡμῖν; ὧν πρῶτον ἐπισιοποῦντες φήσομεν, ὡς ἐγώ οἶμαι, μηδέποτε μηδὲν ἂν μείζον μηδὲ ἔλαττον γενέσθαι μήτε ὄγκω μήτε ἀριθμῷ, ἕως ἴσον εἴη αὐτὸ ἑαυτῷ. οὐχ οὕτως;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Δεύτερον δέ γε, ὦ μήτε προστιθεῖτο μήτε ἀφαιροῖτο, τοῦτο μήτε αὐξάνεσθαι ποτε μήτε φθίνειν, αἰεὶ δὲ ἴσον εἶναι.

Teaitēts. Kādas lietas? Par ko tu runā?

Sokrats. Aplūko nelielu piemēru, un tu uzreiz sapratīsi, ko es gribu teikt. Ja sešiem spēļu kauliņiem tu noliksi blakus četrus, mēs teiksim, ka to ir pusotru reizi vairāk par četriem; ja noliksi tiem blakus divpadsmit, to būs uz pusi mazāk, un citādi teikt nav pieļaujams. Vai tu tomēr pieļautu?

Teaitēts. Nē, nepieļautu.

Sokrats. Un tālāk: ja Protagors vai kāds cits tev jautātu: "Teaitēt, vai kaut kas var kļūt lielāks apmērā vai skaitā, ja tas nepieaug?" – ko tu atbildēsi?

Teaitēts. Ja es, Sokrat, atbildētu tā, kā man šķiet, uz šo jautājumu, es teiktu, ka nevar, bet ja tā, kā uz iepriekšējo, tad, lai izvairītos no pretrunas, es teiktu, ka var.

Sokrats. Pie Hēras! Tiešām lieliski, draugs, un dievišķi! Bet ja tu atbildētu, ka var, liekas, iznāktu kaut kas euripidisks, proti, mūsu mēle būs neatspēkojama, bet prāts – atspēkojams.

Teaitēts. Patiesi.

Sokrats. Ja mēs abi – es un tu – būtu briesmīgi gudri un būtu izpētījuši visas prāta dzīles, tad aiz gara laika mēs varētu mēroties sofistiskā cīņā, viens otru pārbaudot un atvairot vienus apgalvojumus ar citiem. Taču tā kā esam vienkārši cilvēki, vispirms mēģināsim aplūkot, kas īsti ir tas, ko mēs domājam, un vai mūsu domas savstarpēji saskan, vai gluži otrādi – ne mazākajā mērā.

Teaitēts. To es patiešām ļoti gribētu.

Sokrats. Es arī. Ja tā, tad, tā kā mums ir daudz brīva laika, vai tad mēs nevaram mierīgi atkal no jauna aplūkot, kādi tad ir mūsu priekšstati, un darīt to bez īgnuma, pamatīgi pētot pašiem sevi? Aplūkojot šos priekšstatus, mēs, liekas, teiksim, pirmkārt, ka nekas nekad nekļūst lielāks vai mazāks apjomā vai skaitā, kamēr vien tas ir vienāds pats sev. Vai tā nav?

Teaitēts. Ir.

Sokrats. Otrkārt – kam neko nepieliek klāt un neatņem nost, tas nedz pieaug, nedz dilst, bet vienmēr ir vienāds.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

B ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ τρίτον, ὃ μὴ πρότερον ἦν, ὕστερον ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄνευ τοῦ γενέσθαι καὶ γίνεσθαι ἀδύνατον;

ΘΕΑΙ. Δοκεῖ γε δῆ.

C ΣΩ. Ταῦτα δῆ, οἶομαι, ὁμολογήματα τρία μάχεται αὐτὰ αὐτοῖς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ, ὅταν τὰ περὶ τῶν ἀστραγάλων λέγωμεν, ἢ ὅταν φῶμεν ἐμὲ τηλικόνδε ὄντα, μῆτε αὐξηθέντα μῆτε τούναντίον παθόντα, ἐν ἐνιαυτῷ σοῦ τοῦ νέου νῦν μὲν μείζω εἶναι, ὕστερον δὲ ἐλάττω, μηδὲν τοῦ ἐμοῦ ὄγκου ἀφαιρεθέντος ἀλλὰ σοῦ αὐξηθέντος. εἰμὶ γὰρ δῆ ὕστερον ὃ πρότερον οὐκ ἦ, οὐ γενόμενος· ἄνευ γὰρ τοῦ γίνεσθαι γενέσθαι ἀδύνατον, μηδὲν δὲ ἀπολλύς τοῦ ὄγκου οὐκ ἂν ποτε ἐγινόμην ἐλάττων. καὶ ἄλλα δῆ μυρία ἐπὶ μυρίοις οὕτως ἔχει, εἴπερ καὶ ταῦτα παραδεξόμεθα. ἔπη γὰρ που, ὦ Θεαίτητε· δοκεῖς γοῦν μοι οὐκ ἄπειρος τῶν τοιούτων εἶναι.

ΘΕΑΙ. Καὶ νῆ τοὺς θεοὺς γε, ὦ Σώκρατες, ὑπερφυῶς ὡς θαυμάζω τί ποτ' ἐστὶ ταῦτα, καὶ ἐνίοτε ὡς ἀληθῶς βλέπων εἰς αὐτὰ σιοτοδινῶ.

D ΣΩ. Θεόδωρος γὰρ, ὦ φίλε, φαίνεται οὐ κακῶς τοπάζειν περὶ τῆς φύσεώς σου. μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη, καὶ ἔοικεν ὁ τὴν Ἴριν Θαύμαντος ἔκγονον φήσας οὐ κακῶς γενεαλογεῖν. ἀλλὰ πρότερον μανθάνεις ἤδη δι' ὃ ταῦτα τοιαυτ' ἐστὶν ἐξ ὧν τὸν Πρωταγόραν φαμὲν λέγειν, ἢ οὐπω;

ΘΕΑΙ. Οὐπω μοι δοκῶ.

E ΣΩ. Χάριν οὖν μοι εἴση ἐάν σοι ἀνδρός, μᾶλλον δὲ ἀνδρῶν ὀνομαστῶν τῆς διανοίας τὴν ἀλήθειαν ἀποκειρυσμένην συνεξερευνησῶμαι αὐτῶν;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐκ εἴσομαι, καὶ πάνυ γε πολλήν;

ΣΩ. Ἄθρει δῆ περισκοπῶν μὴ τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούη. εἰσὶν δὲ οὗτοι οἱ οὐδὲν ἄλλο οἰόμενοι εἶναι ἢ οὐκ ἂν δύνωνται ἀπριξί τοῖν χερσὶν λαβέσθαι, πράξεις δὲ καὶ γενέσεις καὶ πᾶν τὸ ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενοι ὡς ἐν οὐσίᾳς μέρει.

I 56A ΘΕΑΙ. Καὶ μὲν δῆ, ὦ Σώκρατες, σιληρούς γε λέγεις καὶ ἀντιτύπους ἀνθρώπους.

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Un vai nav arī vēl treškārt – tam, kas nav bijis iepriekš, nav iespējams būt arī vēlāk, ja tas nav tapis vai netop?

B

Teaitēts. Šķiet gan, ka tā.

Sokrats. Lūk, šie trīs atzinumi, man šķiet, mūsu dvēselē cīnās paši ar sevi, kad runājam par to, kas notiek ar spēļu kauliņiem. Tāpat arī tad, kad sakām, ka es šajā vecumā bez pieaugšanas vai sarukšanas tagad esmu lielāks par tevi – jaunekli, bet vēlāk, pēc gada – mazāks, lai gan nevis es esmu kaut ko zaudējis no sava auguma, bet tu esi paaudzies. Tātad bez tapšanas es vēlāk esmu tas, kas nebiju iepriekš. Taču bez tapšanas nav iespējams būt tapušam un, neko nezaudējot no sava auguma, es nevarētu tapt mazāks. Tā tas būs vēl daudzos neskaitāmos gadījumos, ja vien mēs pieņemsim šos atzinumus. Tu taču, Teaitēt, vari izsekot tam, ko es saku? Katrā ziņā šādās lietās tu, man šķiet, esi pieredzējis.

C

Teaitēts. Zvēru pie dieviem, Sokrat! Mani pārņem neparasts izbrīns – kā tas var būt? Dažreiz, skatoties uz to, man patiešām noreibst galva.

Sokrats. Rādās, draugs, ka Teodors ir pareizi nojautis tavu dabu. Jo tieši tas arī ir filosofa stāvoklis – brīnīties. Filosofijai nav cita sākuma, kā vien šis, un tas, kurš Īridu nosaucis par Taumanta meitu, šķiet, ir pareizi sastādījis ciltsrakstus. Vai tagad tu saproti, kāpēc tā sanāk, ja balstāmies uz to, ko piedēvējam Protagoram, vai vēl ne?

D

Teaitēts. Man šķiet, vēl ne.

Sokrats. Vai būsi man pateicīgs, ja es tev palīdzēšu uziet patiesību, kas apslēpta šī vīra – drīzāk gan daudzu slavenu vīru – domā?

E

Teaitēts. Kā gan nebūšu pateicīgs? Pat ļoti būšu.

Sokrats. Palūkojies apkārt, vai mūs nenoklausās kāds no neiesvētītajiem. Tie taču uzskata, ka pastāv tikai tas, ko var cieši satvert rokās, bet darbības, tapšanas un visu neredzamo viņi noraida kā tādu, kam esamībā nav vietas.

Teaitēts. Tu, Sokrat, runā par kaut kādiem truliem un ietiepiem cilvēkiem.

I 56A

ΣΩ. Εἰσὶν γάρ, ὦ παῖ, μάλ' εὖ ἄμουσοι ἄλλοι δὲ πολὺ κομψότεροι, ὧν μέλλω σοι τὰ μυστήρια λέγειν. ἀρχὴ δέ, ἐξ ἧς καὶ ἅ νυνδὴ ἐλέγομεν πάντα ἤρτηται, ἦδε αὐτῶν, ὡς τὸ πᾶν κίνησις ἦν καὶ ἄλλο παρὰ τοῦτο οὐδέν, τῆς δὲ κινήσεως δύο εἶδη, πλήθει μὲν ἄπειρον ἐκάτερον, δύναμιν δὲ τὸ μὲν ποιεῖν ἔχον, τὸ δὲ πάσχειν. ἐκ δὲ τῆς τούτων ὁμιλίας τε καὶ τριψέως πρὸς ἄλληλα γίνεται ἔγωνα πλήθει μὲν ἄπειρα, δίδυμα δέ, τὸ μὲν αἰσθητόν, τὸ δὲ αἰσθησις, αἰετὸν συνεκπίπτουσα καὶ γεννωμένη μετὰ τοῦ αἰσθητοῦ. αἰ μὲν οὖν αἰσθήσεις τὰ τοιαῦτα ἡμῖν ἔχουσιν ὀνόματα, ὄψεις τε καὶ ἀκοαὶ καὶ ὀσφρήσεις καὶ ψύξεις τε καὶ καύσεις καὶ ἡδοναί γε δὴ καὶ λύπαι καὶ ἐπιθυμίαι καὶ φόβοι κεκλημέναι καὶ ἄλλαι, ἀπέραντοι μὲν αἰ ἀνώνυμοι, παμπληθεῖς δὲ αἰ ὠνομασμέναι· τὸ δ' αὖ αἰσθητὸν γένος τούτων ἐκάσταις ὁμόγονον, ὄψει μὲν χρώματα παντοδαπαῖς παντοδαπά, ἀκοαῖς δὲ ὠσαύτως φωναί, καὶ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσι τὰ ἄλλα αἰσθητὰ συγγενῆ γιγνόμενα. τί δὴ οὖν ἡμῖν βούλεται οὗτος ὁ μῦθος, ὦ Θεαίτητε, πρὸς τὰ πρότερα; ἄρα ἐννοεῖς;

ΘΕΑΙ. Οὐ πάνυ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἄλλ' ἄθροι ἐάν πως ἀποτελεσθῆ. βούλεται γὰρ δὴ λέγειν ὡς ταῦτα πάντα μὲν ὥσπερ λέγομεν κινεῖται, τάχος δὲ καὶ βραδυτῆς ἐνὶ τῇ κινήσει αὐτῶν. ὅσον μὲν οὖν βραδύ, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ πρὸς τὰ πλησιάζοντα τὴν κίνησιν ἴσχει καὶ οὕτω δὴ γεννᾷ, τὰ δὲ γεννώμενα οὕτω δὴ θάττω ἐστίν. φέρεται γὰρ καὶ ἐν φορᾷ αὐτῶν ἡ κίνησις πέφυκεν. ἐπειδὴν οὖν ὄμμα καὶ ἄλλο τι τῶν τούτῳ συμμέτρων πλησιάσαν γεννήσῃ τὴν λευκότητά τε καὶ αἰσθησιν αὐτῇ σύμφυτον, ἃ οὐκ ἂν ποτε ἐγένετο ἐκατέρου ἐκείνων πρὸς ἄλλο ἐλθόντος, τότε δὴ μεταξύ φερομένων τῆς μὲν ὄψεως πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς δὲ λευκότητος πρὸς τοῦ συναποτίκτοντος τὸ χρώμα, ὃ μὲν ὀφθαλμὸς ἄρα ὄψεως ἔμπλεως ἐγένετο καὶ ὄρα δὴ τότε καὶ ἐγένετο οὐ τι ὄψις ἀλλ' ὀφθαλμὸς ὄρων, τὸ δὲ συγγενήσαν τὸ χρώμα λευκότητος περιεπλήσθη καὶ ἐγένετο οὐ λευκότης αὖ ἀλλὰ λευκόν, εἴτε ξύλον εἴτε λίθος εἴτε ὅτιοῦν συνέβη χρῆμα χρωσθῆναι τῷ τοιούτῳ χρώματι. καὶ τᾶλλα δὴ οὕτω, σιληρόν καὶ θερμόν καὶ πάντα, τὸν αὐτὸν τρόπον ὑποληπτέον, αὐτὸ μὲν καθ'

Sokrats. Jā, draudziņ, viņi ir visai neaptēsti. Bet ir citi, daudz slīpētāki, kuru noslēpumus es grasos tev izstāstīt. Tātad pamats, uz ko pilnībā balstās arī nupat runātais, viņiem ir tāds: viss ir kustība un nav nekā cita, bet kustībai ir divi veidi, katrā no šiem veidiem ir neskaitāms daudzums kustību – vienām piemīt spēja iedarboties, bet otrām – saņemt iedarbību. No šo kustību saskarsmes un savstarpējas trīšanās rodas neskaitāms daudzums pēcteču, bet visi – pa pāriem, kur viens ir sajūtamais, otrs – sajūta, kura ikreiz izšķīlas un piedzimst kopā ar sajūtamo. Sajūtām mums ir šādi nosaukumi: redze, dzirde, oža, tāpat arī salšana, silšana; ir arī vēl sajūtas, kas tiek sauktas par baudām, sāpēm, iekārēm un bailēm, kā arī citas – bezgalīgi daudz, kam nav vārda, un milzum daudz, kam ir savs vārds. Savukārt katrs sajūtamais dzimst reizē ar tam radniecīgo sajūtu – ar dažādām redzēm dažādas krāsas, tāpat arī ar dzirdēm skaņas un ar citām sajūtām kopīgi dzimst viss cits sajūtamais. Bet kāds šim stāstam, Teaitēt, sakars ar iepriekš teikto? Vai tu to saproti?

Teaitēts. Ne visai, Sokrat.

Sokrats. Tad skaties, kā tas varētu sanākt. Sakars ir tāds, ka viss, kā teicām, kustas, un ātrums un lēnums iemīt visu kustībā. Lēnums notur kustību tajā, kam kaut kas tuvojas, kā arī tajā, kas tuvojas, un tādā veidā tie dzemdē, bet viss, kas piedzimst, ir ātrs, jo nesas un nesties ir tā dabā. Kad acs un tas, kas ar to samērojas, satuvinādamies dzemdē baltumu un tam līdzdabīgo sajūtu – kas nekad nenotiktu, ja tie katrs saietos ar kaut ko sev neradniecīgu –, tad, pa vidu vienam uz otru nesoties: redzei no acīm, un baltumam no tā, kas līdzdzemdē krāsu, acs piepildās ar redzi un redz, un nekļūst vis par redzi, bet par redzošu aci; savukārt krāsas līdzradītājs, piepildīts ar baltumu, kļūst nevis par baltumu, bet par baltu – koku, akmeni vai jebkādu citu lietu, kam sanāk būt iekrāsotai šādā krāsā. Tieši tāpat jāpieņem, ka tā notiek arī ar pārējo – cieto, silto un visu,

B

C

D

E

- 157A αὐτὸ μηδὲν εἶναι, ὃ δὴ καὶ τότε ἐλέγομεν, ἐν δὲ τῇ πρὸς ἄλληλα ὁμιλίᾳ πάντα γίνεσθαι καὶ παντοῖα ἀπὸ τῆς κινήσεως, ἐπεὶ καὶ τὸ ποιῶν εἶναι τι καὶ τὸ πάσχον αὐτῶν ἐπὶ ἐνὸς νοῆσαι, ὡς φασιν, οὐκ εἶναι παγίως. οὔτε γὰρ ποιῶν ἐστὶ τι πρὶν ἂν τῷ πάσχοντι συνέλθῃ, οὔτε πάσχον πρὶν ἂν τῷ ποιῶντι· τὸ τέ τι συνελθὼν καὶ ποιῶν ἄλλω αὐτῷ προσπεσὼν πάσχον ἀνεφάνη. ὥστε ἐξ ἀπάντων τούτων, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, οὐδὲν εἶναι ἐν αὐτὸ καθ' αὐτό, ἀλλὰ
- B
τινι αἰεὶ γίνεσθαι, τὸ δ' εἶναι πανταχόθεν ἐξαιρετέον, οὐχ ὅτι ἡμεῖς πολλὰ καὶ ἄρτι ἠναγκάσμεθα ὑπὸ συνηθείας καὶ ἀνεπιστημοσύνης χρῆσθαι αὐτῷ. τὸ δ' οὐ δεῖ, ὡς ὁ τῶν σοφῶν λόγος, οὔτε τι συγχωρεῖν οὔτε του οὔτ' ἐμοῦ οὔτε τόδε οὔτ' ἐκεῖνο οὔτε ἄλλο οὐδὲν ὄνομα ὅτι ἂν ἴσῃ, ἀλλὰ κατὰ φύσιν φθέγγεσθαι γιγνώμενα καὶ ποιούμενα καὶ ἀπολύμενα καὶ ἀλλοιούμενα· ὡς εἰάν τί τις στήσῃ τῷ λόγῳ, εὐέλεγκτος ὁ τοῦτο ποιῶν. δεῖ δὲ καὶ κατὰ μέρος οὕτω λέγειν καὶ περὶ πολλῶν ἀθροισθέντων, ὧ δὴ ἀθροίσματι
- C
ἄνθρωπὸν τε τίθενται καὶ λίθον καὶ ἕκαστον ζῶν τε καὶ εἶδος. ταῦτα δὴ, ὧ Θεαίτητε, ἄρ' ἡδέα δοκεῖ σοι εἶναι, καὶ γεύσιο ἂν αὐτῶν ὡς ἀρεσκόντων;

ΘΕΑΙ. Οὐκ οἶδα ἔγωγε, ὧ Σώκρατες· καὶ γὰρ οὐδὲ περὶ σοῦ δύναμαι κατανοῆσαι πότρεα δοκοῦντά σοι λέγεις αὐτὰ ἢ ἐμοῦ ἀποπειρᾶ.

ΣΩ. Οὐ μνημονεύεις, ὧ φίλε, ὅτι ἐγὼ μὲν οὔτ' οἶδα οὔτε ποιῶμαι τῶν τοιούτων οὐδὲν ἐμόν, ἀλλ' εἰμὶ αὐτῶν ἄγονος, σὲ δὲ μαιεύομαι καὶ τούτου ἕνεκα ἐπάδω τε καὶ παρατίθημι

D
ἐκείνων τῶν σοφῶν ἀπογεύσασθαι, ἕως ἂν εἰς φῶς τὸ σὸν δόγμα συνεξαγάγω· ἐξαχθέντος δὲ τότε ἤδη σιέψομαι εἴτ' ἀναιμαῖον εἴτε γόνιμον ἀναφανήσεται. ἀλλὰ θαρρῶν καὶ καρτερῶν εὖ καὶ ἀνδρείως ἀποκρίνου ἃ ἂν φαίνηταί σοι περὶ ὧν ἂν ἐρωτῶ.

ΘΕΑΙ. Ἐρώτα δὴ.

ΣΩ. Λέγε τοίνυν πάλιν εἴ σοι ἀρέσκει τὸ μή τι εἶναι ἀλλὰ γίνεσθαι αἰεὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν καὶ πάντα ἃ ἄρτι διήμην.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἔμοιγε, ἐπειδὴ σοῦ ἀκούω οὕτω διεξιόντος, θαυμασίως φαίνεται ὡς ἔχειν λόγον καὶ ὑποληπτέον ἤπερ διελήλυθας.

proti, – nekas nepastāv pats par sevi, bet, kā jau teicām, viss savā daudzveidībā dzimst savstarpējā saskarsmē no kustības, tā ka to, kas iedarbojas, un to, kas saņem iedarbību, stingri ņemot, kā viņi saka, nevar iedomāties vienu bez otra, jo neviens no tiem nepastāv, pirms nav sagājis kopā ar otru. Un tas, kas, saiedamies ar vienu, izraisa iedarbību, saskarsmē ar citu savukārt izrādās iedarbības saņēmējs. No visa tā izriet, ka nekas nav kaut kas viens pats par sevi, kā teicām jau pašā sākumā, bet ikreiz rodas saistībā ar kādu, tāpēc vārds “ir” no visurienes jāaizvāc, nevis jālieto, kā vēl nesen mums to daudz-
kārt spieda darīt ieradums un nezināšana. Kā saka šie gudrie, nevajag pieļaut savā runā nedz “kaut kas”, nedz “kaut kam”, nedz “mans”, nedz “šis”, nedz “tas”, nedz arī kādu citu vārdu, kas apstādinātu, bet atbilstoši lietu dabai jāsaka, ka tās top, tiek radītas, iet bojā un izmainās. Tā ka, ja kāds ar runu kaut ko apstādinātu, tad viņu būtu viegli pieķert to darām. Tā vajag runāt gan par ikkatru atsevišķo, gan par daudziem sakopojumiem. Par šādu sakopojumu viņi uzskata cilvēku, akmeni, tāpat arī jebkuru dzīvu būtni un jebkuru veidolu. Kā ir, Teaitēt? Vai šis stāsts tev šķiet gards un gana baudāms?

Teaitēts. Es nezinu, Sokrat. Es pat netieku gudrs, vai tu saki to, ko pats domā, vai pārbaudi mani.

Sokrats. Tu, draugs, esi piemirsis, ka neko tādu es nedz zinu, nedz pieņemu kā savu, jo neesmu spējīgs to dzemdēt, bet palīdzu dzemdēt tev. Tādēļ es tevi apvārdoju un piedāvāju nobaudīt no katra gudrā, kamēr būšu palīdzējis izvilkt gaismā tavu viedokli. Kad tas būs noticis, es paskatīšos, vai tas izrādījies vēja auglis vai dzīvotspējīgs. Tu tikai saņemies, esi pacietīgs un atbildi kā vīrs, ko tu domā par to, ko tev jautāju.

Teaitēts. Tad jautā.

Sokrats. Saki, tātad, man vēlreiz, vai tev šķiet baudāms apgalvojums, ka kaut kas nevis ir, bet vienmēr top labs, skaists un jebkāds, kā nupat runājām?

Teaitēts. Vismaz kamēr es klausos, kā tu to visu izklāsti, man tas šķiet apbrīnojami saprātīgi, un tas jāpieņem tieši tā.

E ΣΩ. Μὴ τοίνυν ἀπολίπωμεν ὅσον ἐλλείπον αὐτοῦ. λείπεται δὲ ἐνυπνίων τε πέρι καὶ νόσων τῶν τε ἄλλων καὶ μανίας, ὅσα τε παρακούμεν ἢ παροράν ἢ τι ἄλλο παραισθάνεσθαι λέγεται. οἶσθα γάρ που ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις ὁμολογουμένως ἐλέγχεσθαι δοκεῖ ὄν ἄρτι διήμην λόγον,
 158A ὡς παντὸς μᾶλλον ἡμῖν ψευδεῖς αἰσθήσεις ἐν αὐτοῖς γιγνομένης, καὶ πολλοῦ δεῖ τὰ φαινόμενα ἐκάστω ταῦτα καὶ εἶναι, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον οὐδὲν ὧν φαίνεται εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα λέγεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τίς δὴ οὖν, ὦ παῖ, λείπεται λόγος τῷ τὴν αἴσθησιν ἐπιστήμην πιθεμένῳ καὶ τὰ φαινόμενα ἐκάστω ταῦτα καὶ εἶναι τούτῳ ᾧ φαίνεται;

B ΘΕΑΙ. Ἐγὼ μὲν, ὦ Σώκρατες, ὀκνῶ εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔχω τί λέγω, διότι μοι νυνδὴ ἐπέπληξας εἰπόντι αὐτό. ἐπεὶ ὡς ἀληθῶς γε οὐκ ἂν δυναίμην ἀμφισβητῆσαι ὡς οἱ μαινόμενοι ἢ [οἱ] ὄνειρωπτόντες οὐ ψευδῆ δοξάζουσιν, ὅταν οἱ μὲν θεοὶ αὐτῶν οἴωνται εἶναι, οἱ δὲ πτηνοὶ τε καὶ ὡς πετόμενοι ἐν τῷ ὑπνῷ διανοῶνται.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐδὲ τὸ τοιόνδε ἀμφισβήτημα ἐννοεῖς περὶ αὐτῶν, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ ὄναρ τε καὶ ὕπαρ;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

C ΣΩ. Ὁ πολλὰς σε οἶμαι ἀκηροῦσαι ἐρωτῶντων, τί ἂν τις ἔχοι τεκμήριον ἀποδείξαι, εἴ τις ἔροιτο νῦν οὕτως ἐν τῷ παρόντι πότερον καθεύδομεν καὶ πάντα ἃ διανοοῦμεθα ὄνειρωπτομεν, ἢ ἐγρηγόραμεν τε καὶ ὕπαρ ἀλλήλοις διαλεγόμεθα.

ΘΕΑΙ. Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, ἄπορόν γε ὅτῳ χρῆ ἐπιδείξαι τεκμηρίῳ· πάντα γὰρ ὥσπερ ἀντίστροφα τὰ αὐτὰ παρακολουθεῖ. ἃ τε γὰρ νυνὶ διειλέγεσθε οὐδὲν κωλύει καὶ ἐν τῷ ὑπνῷ δοκεῖν ἀλλήλοις διαλέγεσθαι· καὶ ὅταν δὴ ὄναρ ὄνειράτα δοκῶμεν διηγείσθαι, ἄτοπος ἢ ὁμοίότης τούτων ἐκείνοις.

D ΣΩ. Ὅραξ οὖν ὅτι τό γε ἀμφισβητῆσαι οὐ χαλεπὸν, ὅτε καὶ πότερόν ἐστιν ὕπαρ ἢ ὄναρ ἀμφισβητεῖται, καὶ δὴ ἴσου ὄντος τοῦ χρόνου ὄν καθεύδομεν ᾧ ἐγρηγόραμεν, ἐν ἐκατέρῳ διαμάχεται ἡμῶν ἢ ψυχῆ τὰ αἰεὶ παρόντα δόγματα παντὸς μᾶλλον εἶναι ἀληθῆ, ὥστε ἴσον μὲν χρόνον τάδε φαιμέν ὄντα εἶναι, ἴσον δὲ ἐκεῖνα, καὶ ὁμοίως ἐφ' ἐκατέρῳ διασχυρίζομεθα.

Sokrats. Tad neatstāsim novārtā arī to, kas vēl palicis pāri. E
 Mēs vēl neesam runājuši par sapņiem, dažādām slimībām, sevišķi par trakumu, tāpat arī par to, ko sauc par pārklusīšanos, pārskatīšanos vai kādu citu sajūtu misēkli. Tu taču zini, ka mūsu tikko izklāstītā mācība visos šajos gadījumos šķiet viegli atspēkojama, jo tieši šeit sajūtas mūs visvairāk maldina, 158A
 un nepavisam nav tā, ka tas, kas katram rādās, tas arī ir, bet pilnīgi pretēji – nekas no tā, kas rādās, nav.

Teaitēts. Tik tiešām ir tā, kā tu saki, Sokrat.

Sokrats. Kāds tad vēl pamatojums, manu zēn, paliek tam, kurš pieņem, ka sajušana ir zināšana un tas, kas katram rādās, tam arī ir?

Teaitēts. Es, Sokrat, baidos atzīt, ka man nav ko teikt, jo tu nupat man jau pārmeti, kad es tā sacīju. Tā ka es tiešām nevarētu apstrīdēt, ka trakie un aizmigušie maldās, uzskatīdami sevi par dieviem vai sapnī iedomādamies, ka viņiem ir spārni un viņi lido. B

Sokrats. Vai tev nenāk prātā arī tāds strīdīgs jautājums par šādiem stāvokļiem, īpaši par sapni un nomodu?

Teaitēts. Kāds tieši?

Sokrats. Tas, kuru, man šķiet, tu esi daudzkārt dzirdējis no tiem, kas jautā, kā pierādīt, vai šobrīd mēs guļam un visu, ko domājam, sapņojam, vai arī esam pamodušies un nomodā sarunājamies viens ar otru. C

Teaitēts. Nudien, Sokrat, nav skaidrs, kā lai to pierāda, jo it viss šajos pretējos stāvokļos ir savstarpēji atbilstīgs. Nekas netraucē uzskatīt, ka mūsu līdzšinējā saruna notiek sapnī. Un kad šķiet, ka mēs sapnī stāstām sapņus, tas ārkārtīgi līdzinās mūsu sarunai.

Sokrats. Tad jau tu redzi, ka strīdēties nav grūti, ja tiek pat apstrīdēts, vai tas notiek sapnī vai nomodā. Un tā kā laiks, kuru pavadām miegā, ir vienāds ar to, kuru pavadām nomodā, un ikreiz mūsu dvēsele uzstāj, ka mūsu uzskati ikvienā no šiem stāvokļiem ir pilnīgi patiesi, tad laiks, kurā mēs apgalvojam, ka kaut kas ir esošs, ir vienāds ar laiku, kurā apgalvojam, ka esošs ir kaut kas cits, un abas reizes esam par to vienlīdz pārliecināti. D

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ περὶ νόσων τε καὶ μανιῶν ὁ αὐτὸς λόγος, πλὴν τοῦ χρόνου ὅτι οὐχὶ ἴσος;

ΘΕΑΙ. Ὁρθῶς.

ΣΩ. Τί οὖν; πλήθει χρόνου καὶ ὀλιγότητι τὸ ἀληθές ὀρισθήσεται;

E ΘΕΑΙ. Γελοῖον μεντὰν εἶη πολλαχῆ.

ΣΩ. Ἄλλὰ τι ἄλλο ἔχεις σαφές ἐνδείξασθαι ὅποια τούτων τῶν δοξασμάτων ἀληθῆ;

ΘΕΑΙ. Οὐ μοι δοκῶ.

ΣΩ. Ἐμοῦ τοίνυν ἄκουε οἷα περὶ αὐτῶν ἂν λέγοιεν οἱ τὰ ἀεὶ δοκούντα ὀριζόμενοι τῷ δοκούντι εἶναι ἀληθῆ. λέγουσι δέ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὕτως ἐρωτώντες· «ὦ Θεαίτητε, ὃ ἂν ἕτερον ἢ παντάπασι, μὴ πῆ τινα δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔξει τῷ ἐτέρῳ; καὶ μὴ ὑπολάβωμεν τῇ μὲν ταυτόν εἶναι ὃ ἐρωτῶμεν τῇ δὲ ἕτερον, ἀλλ' ὅλως ἕτερον.»

159A ΘΕΑΙ. Ἀδύνατον τοίνυν ταυτόν τι ἔχειν ἢ ἐν δυνάμει ἢ ἐν ἄλλῳ ὁπωρῶν, ὅταν ἢ κομιδῆ ἕτερον.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ ἀνόμοιον ἀναγκαῖον τὸ τοιοῦτον ὁμολογεῖν;

ΘΕΑΙ. Ἐμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Εἰ ἄρα τι συμβαίνει ὁμοίον τῷ γίνεσθαι ἢ ἀνόμοιον, εἴτε ἑαυτῷ εἴτε ἄλλῳ, ὁμοιούμενον μὲν ταυτόν φήσομεν γίνεσθαι, ἀνομοιούμενον δὲ ἕτερον;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Οὐκοῦν πρόσθεν ἐλέγομεν ὡς πολλὰ μὲν εἶη τὰ ποιοῦντα καὶ ἄπειρα, ὡσαύτως δέ γε τὰ πάσχοντα;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ μὴν ὅτι γε ἄλλο ἄλλῳ συμμειγνόμενον καὶ ἄλλῳ οὐ ταῦτ' ἄλλ' ἕτερα γεννήσει;

B ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Λέγωμεν δὴ ἐμέ τε καὶ σὲ καὶ τὰλλα ἤδη κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, Σωκράτη ὑγιαίνοντα καὶ Σωκράτη αὐτὸν ἀσθενούντα. πότερον ὁμοιον τοῦτ' ἐκεῖνῳ ἢ ἀνόμοιον φήσομεν;

ΘΕΑΙ. Ἄρα τὸν ἀσθενούντα Σωκράτη, ὅλον τοῦτο λέγεις ὅλῳ ἐκεῖνῳ, τῷ ὑγιαίνοντι Σωκράτει;

Teaitēts. Visnotaļ.

Sokrats. Bet vai tāpat nevar teikt arī par slimībām un trūkumu, izņemot to, ka laiks nav vienāds?

Teaitēts. Pareizi.

Sokrats. Tad kā? Vai patiesais tiks noteikts pēc laika garuma un īsuma?

Teaitēts. Tas nu būtu pavisam smieklīgi.

Sokrats. Bet vai tu vari minēt ko citu, kas skaidri parādītu, kuri no šiem uzskatiem ir patiesi?

Teaitēts. Nevaru gan, man šķiet.

Sokrats. Tad paklausies, ko par to varētu teikt tie, kuri nosaka, ka tas, kas ikreiz kādam šķiet, tam arī ir paties. Viņi, manuprāt, jautā tā: "Teaitēt, tam, kas ir visādā ziņā cits, tam taču nekādi nepiemītis neviena no tām īpašībām, kāda piemīt citam? Un nepieņemsim, ka tas, par ko mēs jautājam, vienā ziņā ir tas pats, citā – cits, bet gan, ka tas ir pavisam cits."

Teaitēts. Ja jau tas ir pilnīgi cits, tad nav iespējams, ka tam piemīt kaut viena tāda pati īpašība vai jelkas tāds, kas piemīt citam. 159A

Sokrats. Vai tad nav jāatzīst, ka tāds ir arī nelīdzīgs?

Teaitēts. Man tā šķiet.

Sokrats. Tātad, ja gadījumā kaut kas kļūst līdzīgs vai nelīdzīgs sev vai citam, tad par to, kas līdzinās, mēs sakām, ka tas top tas pats, bet par to, kas nelīdzinās, ka – cits.

Teaitēts. Neizbēgami.

Sokrats. Vai mēs iepriekš neteicām, ka to, kas iedarbojas, ir bezgalīgi daudz, un tikpat daudz ir arī to, kas saņem iedarbību?

Teaitēts. Teicām.

Sokrats. Un arī to, ka kaut kas, sajaucoties ar vienu, tad – ar citu, ikreiz dzemdēs nevis to pašu, bet kaut ko atšķirīgu?

Teaitēts. Visnotaļ.

Sokrats. Tagad attiecināsim šo pašu apsvērumu uz mani, tevī un visu pārējo, piemēram, uz veselu Sokratu un slimu Sokratu. Vai mēs teiksim, ka viens ir līdzīgs otram, vai nelīdzīgs?

Teaitēts. Vai tu domā slimu Sokratu kā vienu veselumu un veselu Sokratu kā otru?

E

B

ΣΩ. Κάλλιστα ὑπέλαβες· αὐτὸ τοῦτο λέγω.

ΘΕΑΙ. Ἄνόμοιον δῆπου.

ΣΩ. Καὶ ἕτερον ἄρα οὕτως ὥσπερ ἀνόμοιον;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

C ΣΩ. Καὶ καθεύδοντα δὴ καὶ πάντα ἃ νυνδὴ διήλθομεν, ὡσαύτως φήσεις;

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.

ΣΩ. Ἐκαστον δὴ τῶν πεφυκότων τι ποιεῖν, ἄλλο τι, ὅταν μὲν λάβῃ ὑγιαίνοντα Σωκράτη, ὡς ἐτέρῳ μοι χρήσεται, ὅταν δὲ ἀσθενοῦντα, ὡς ἐτέρῳ;

ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ μέλλει;

ΣΩ. Καὶ ἕτερα δὴ ἐφ' ἑκατέρου γεννήσομεν ἐγὼ τε ὁ πάσχων καὶ ἐνεῖνο τὸ ποιοῦν;

ΘΕΑΙ. Τί μῆν;

ΣΩ. Ὅταν δὴ οἶνον πίνω ὑγιαίνων, ἡδύς μοι φαίνεται καὶ γλυκύς;

ΘΕΑΙ. Ναί.

D ΣΩ. Ἐγέννησε γὰρ δὴ ἐκ τῶν προωμολογημένων τό τε ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον γλυκύτητά τε καὶ αἴσθησιν, ἅμα φερόμενα ἀμφοτέρω, καὶ ἡ μὲν αἴσθησις πρὸς τοῦ πάσχοντος οὐσα αἰσθανομένην τὴν γλῶτταν ἀπηργάσατο, ἡ δὲ γλυκύτης πρὸς τοῦ οἴνου περὶ αὐτὸν φερομένη γλυκὺν τὸν οἶνον τῇ ὑγιαίνουσῃ γλῶττι ἐποίησεν καὶ εἶναι καὶ φαίνεσθαι.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν τὰ πρότερα ἡμῖν οὕτως ὠμολόγητο.

ΣΩ. Ὅταν δὲ ἀσθενοῦντα, ἄλλο τι πρῶτον μὲν τῇ ἀληθείᾳ οὐ τὸν αὐτὸν ἔλαβεν; ἀνομοίω γὰρ δὴ προσήλθεν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

E ΣΩ. Ἐτερα δὴ αὖ ἐγεννησάτην ὅ τε τοιοῦτος Σωκράτης καὶ ἡ τοῦ οἴνου πόσις, περὶ μὲν τὴν γλῶτταν αἴσθησιν πικρότητος, περὶ δὲ τὸν οἶνον γιγνομένην καὶ φερομένην πικρότητα, καὶ τὸν μὲν οὐ πικρότητα ἀλλὰ πικρόν, ἐμὲ δὲ οὐκ αἴσθησιν ἀλλ' αἰσθανόμενον;

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκ οὐκ ἐγὼ τε οὐδὲν ἄλλο ποτὲ γενήσομαι οὕτως αἰσθανόμενος· τοῦ γὰρ ἄλλου ἄλλη αἴσθησις, καὶ ἄλλοιον

Sokrats. Tu lieliski to uztvēri. Tieši to es domāju.

Teaitēts. Tad, protams, nelīdzīgs.

Sokrats. Tātad – atšķirīgs, ja jau nelīdzīgs?

Teaitēts. Neizbēgami.

Sokrats. Un tāpat tu teiksi arī par aizmigušu Sokratu un arī par visu pārējo, ko mēs nupat minējām? c

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Vai nav tā, ka jebkas, kas pēc savas dabas spēj iedarboties, saskaroties ar veselo Sokratu, apiesies ar mani vienā veidā, bet, saskaroties ar slimo, – citā veidā?

Teaitēts. Kā gan savādāk?

Sokrats. Un tā – gan es, kas iedarbību saņem, gan tas, kas iedarbību izraisa, katrā no abiem gadījumiem dzemdēsim kaut ko citu?

Teaitēts. Kā nu ne!

Sokrats. Tātad, kad es dzeru vīnu, būdams vesels, tas man rādās patīkams un salds?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Jo, kā jau mēs iepriekš vienojāmies, iedarbīgais un tas, kas saņem iedarbību, abi vienlaicīgi nesdamies, dzemdē saldumu un atbilstošo sajūtu, un sajūta, nākdama no iedarbības saņēmēja, padara mēli sajūtīgu, bet saldums, nesdamies ap vīnu un nākdams no tā, padara vīnu tādu, ka veselīgai mēlei tas ir un rādās salds. D

Teaitēts. Tieši par to mēs iepriekš vienojāmies.

Sokrats. Bet kad viņš saskaras ar slimo Sokratu, tas taču patiesībā nesaskaras ar to pašu Sokratu, jo ir pietuvojies nelīdzīgajam?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tātad šāds Sokrats un vīna malks abi reizē tagad dzemdē savukārt ko citu, proti, rūgtuma sajūtu ap mēli, un rūgtumu, kas rodas ap vīnu un nesas? Un viņš piedzimst nevis par rūgtumu, bet par rūgtu vīnu, un es – nevis par sajūtu, bet par sajūtošo. E

Teaitēts. Tieši tā.

Sokrats. Tātad neko citu es nekad nesajutīšu ar tādu pašu sajūtu, jo no kaut kā cita dzimst cita sajūta, padarot citādu

160A καὶ ἄλλον ποιεῖ τὸν αἰσθανόμενον· οὐτ' ἐκεῖνο τὸ ποιοῦν ἐμὲ μήποτ' ἄλλω συνελθὸν ταύτων γεννήσαν τοιοῦτον γένηται· ἀπὸ γὰρ ἄλλου ἄλλο γεννήσαν ἄλλοιον γενήσεται.

ΘΕΑΙ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Οὐδὲ μὴν ἔγωγε ἐμαυτῷ τοιοῦτος, ἐκεῖνό τε ἑαυτῷ τοιοῦτον γενήσεται.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

B ΣΩ. Ἀνάγκη δέ γε ἐμέ τε τινὸς γίνεσθαι, ὅταν αἰσθανόμενος γίνωμαι· αἰσθανόμενον γὰρ, μηδενὸς δὲ αἰσθανόμενον, ἀδύνατον γίνεσθαι· ἐκεῖνό τε τινὲ γίνεσθαι, ὅταν γλυκὺ ἢ πικρὸν ἢ τι τοιοῦτον γίγηται· γλυκὺ γὰρ, μηδενὶ δὲ γλυκὺ ἀδύνατον γενέσθαι.

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

C ΣΩ. Λείπεται δὴ οἶμαι ἡμῖν ἀλλήλοις, εἴτ' ἐσμέν, εἶναι, εἴτε γιγνόμεθα, γίνεσθαι, ἐπεὶπερ ἡμῶν ἡ ἀνάγκη τὴν οὐσίαν συνδεῖ μὲν, συνδεῖ δὲ οὐδενὶ τῶν ἄλλων οὐδ' αὖ ἡμῖν αὐτοῖς. ἀλλήλοις δὴ λείπεται συνδεδέσθαι. ὥστε εἴτε τις εἶναι τι ὀνομάζει, τινὲ εἶναι ἢ τινὸς ἢ πρὸς τι ῥητέον αὐτῷ, εἴτε γίνεσθαι· αὐτὸ δὲ ἐφ' αὐτοῦ τι ἢ ὄν ἢ γιγνόμενον οὔτε αὐτῷ λεκτέον οὐτ' ἄλλου λέγοντος ἀποδεικτέον, ὡς ὁ λόγος ὄν διεληλύθαμεν σημαίνει.

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὅτε δὴ τὸ ἐμὲ ποιοῦν ἐμοί ἐστιν καὶ οὐκ ἄλλω, ἐγὼ καὶ αἰσθάνομαι αὐτοῦ, ἄλλος δ' οὐ;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΣΩ. Ἀληθὴς ἄρα ἐμοί ἢ ἐμῇ αἴσθησις – τῆς γὰρ ἐμῆς οὐσίας ἀεὶ ἐστιν – καὶ ἐγὼ κριτὴς κατὰ τὸν Πρωταγόραν τῶν τε ὄντων ἐμοί ὡς ἔστι, καὶ τῶν μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

D ΣΩ. Πῶς ἂν οὖν ἀψευδὴς ὦν καὶ μὴ πταίων τῇ διανοίᾳ περὶ τὰ ὄντα ἢ γιγνόμενα οὐκ ἐπιστήμων ἂν εἶην ὦνπερ αἰσθητής;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς ὅπως οὐ.

ΣΩ. Παγκάλως ἄρα σοι εἴρηται ὅτι ἐπιστήμη οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἢ αἴσθησις, καὶ εἰς ταῦτόν συμπέπτωκεν, κατὰ μὲν Ὅμηρον καὶ Ἡράκλειτον καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον φύλον οἷον ῥέυματα κινεῖσθαι τὰ πάντα, κατὰ δὲ Πρωταγόραν τὸν

un par citu arī sajūtošo; un arī tas, kas uz mani iedarbojas, ne- 160A
kad neradīs to pašu un nebūs tāds pats, saskaroties ar ko citu,
jo no cita tas dzemdēs citu, pats kļūdams citādāks.

Teaitēts. Tā tas ir.

Sokrats. Un arī es pats sev nebūšu tāds pats, un arī iedar-
bīgais sev nebūs tāds pats.

Teaitēts. Protams, ka ne.

Sokrats. Ir taču nepieciešams, ka tad, kad es sajūtu, es
sajūtu kaut ko, jo nevar kļūt sajūtošs, neko nesajūtot. Tā- B
pat arī iedarbīgais kļūst salds, rūgts vai kaut kāds tamlīdzīgs
tikai kādam, jo kaut kas nevar kļūt salds, nekļūdams salds
nevienam.

Teaitēts. Visnotaļ tā.

Sokrats. Tad, es domāju, mums atliek vien savstarpēji saīs-
tītiem "būt", ja esam, un "tapt", ja topam. Jo nepieciešamība
mūs sasien vienā esamībā tā, ka nepiesien mūs nedz kādam
citam, nedz pašiem sev. Atliek vien būt sasietiem vienam ar
otru. Tāpēc, ja kāds kaut ko nosauc par esošu vai topošu, vi-
ņam jāpasaka, "kam", "no kā" vai "pret ko" tas ir vai top. Bet
viņam nav jāsaka, ka jelkas pats par sevi ir vai top, un nav arī C
jāpieņem, kad to saka kāds cits, kā rāda šis iztīrājums.

Teaitēts. Visnotaļ tā, Sokrat.

Sokrats. Ja kaut kas, iedarbodamies uz mani, ir tikai man
un nevienam citam, tad arī tikai es to sajūtu un neviens cits?

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Tātad mana sajūta man ir patiesa, jo tā vienmēr ir
manas esamības sajūta, un es, saskaņā ar Protagoru, esmu tas,
kurš lemj par esošo, ka tas man ir, un par neesošo, ka nav.

Teaitēts. Tā izskatās.

Sokrats. Ja reiz es esmu nemaldīgs un, domājot par esošo D
vai topošo, nekļūdos, kā gan es varētu nezināt to, ko sajūtu?

Teaitēts. Tas nūdien nav iespējams.

Sokrats. Tātad tu ļoti labi pateici, ka zināšana nav nekas
cits kā sajūšana. Viss pilnīgi sakrīt – gan tas, ko teicis Homērs
un Hērakleits, un visa viņu cilts, – ka viss kustas kā plūs-
ma, gan tas, ko teicis Protagors, visgudrākais no visiem, – ka

E σοφώτατον πάντων χρημάτων ἄνθρωπον μέτρον εἶναι, κατὰ δὲ Θεαίτητον τούτων οὕτως ἐχόντων αἴσθησιν ἐπιστήμην γίνεσθαι. ἢ γάρ, ὦ Θεαίτητε; φώμεν τοῦτο σὸν μὲν εἶναι οἷον νεογενὲς παιδίον, ἐμὸν δὲ μαίευμα; ἢ πῶς λέγεις;

ΘΕΑΙ. Οὕτως ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες.

161A ΣΩ. Τοῦτο μὲν δὴ, ὡς ἔοικεν, μόλις ποτὲ ἐγεννήσαμεν, ὅτι δὴ ποτε τυγχάνει ὄν. μετὰ δὲ τὸν τόκον τὰ ἀμφιδρόμια αὐτοῦ ὡς ἀληθῶς ἐν κύκλῳ περιθρεϊτέον τῷ λόγῳ, σιοπουμένους μὴ λάθη ἡμᾶς οὐκ ἄξιον ὄν τροφῆς τὸ γιγνόμενον, ἀλλὰ ἀνεμιαῖόν τε καὶ ψεύδος. ἢ σὺ οἶε πάντως δεῖν τό γε σὸν τρέφειν καὶ μὴ ἀποτιθέναι, ἢ καὶ ἀνέζη ἐλεγχόμενον ὁρῶν, καὶ οὐ σφόδρα χαλεπανεῖς ἐάν τις σοῦ ὡς πρωτοτόκου αὐτὸ ὑφαιρῆ;

ΘΕΟ. Ἀνέξεται, ὦ Σώκρατες, Θεαίτητος· οὐδαμῶς γὰρ δύσκολος. ἀλλὰ πρὸς θεῶν εἰπέ ἢ αὐτὸ οὐχ οὕτως ἔχει;

B ΣΩ. Φιλολόγος γ' εἰ ἀτεχνῶς καὶ χρηστός, ὦ Θεόδωρε, ὅτι με οἶε λόγων τινὰ εἶναι θύλακιον καὶ ῥαδίως ἐξελόντα ἐρεῖν ὡς οὐκ αὐτὸ ἔχει οὕτω ταῦτα· τὸ δὲ γιγνόμενον οὐκ ἐννοεῖς, ὅτι οὐδεὶς τῶν λόγων ἐξερχεται παρ' ἐμοῦ ἀλλ' αἰεὶ παρὰ τοῦ ἐμοὶ προσδιαλεγομένου, ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἐπίσταμαι πλέον πλὴν βραχέος, ὅσον λόγον παρ' ἑτέρου σοφοῦ λαβεῖν καὶ ἀποδέξασθαι μετρίως. καὶ νῦν τοῦτο παρὰ τοῦδε πειράσομαι, οὐ τι αὐτὸς εἰπεῖν.

ΘΕΟ. Σὺ κάλλιον, ὦ Σώκρατες, λέγεις· καὶ ποίει οὕτως.

ΣΩ. Οἶσθ' οὖν, ὦ Θεόδωρε, ὃ θαυμάζω τοῦ ἐταίρου σου Πρωταγόρου;

C ΘΕΟ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Τὰ μὲν ἄλλα μοι πάνυ ἠδέως εἴρηκεν, ὡς τὸ δοιοῦν ἐκάστω τοῦτο καὶ ἔστιν· τὴν δ' ἀρχὴν τοῦ λόγου τεθαύμακα, ὅτι οὐκ εἶπεν ἀρχόμενος τῆς Ἀληθείας ὅτι «Πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ὕς» ἢ «κιυνοκέφαλος» ἢ τι ἄλλο ἀτοπώτερον τῶν ἐχόντων αἴσθησιν, ἵνα μεγαλοπρεπῶς καὶ πάνυ καταφρονητικῶς ἤρξατο ἡμῖν λέγειν, ἐνδεικνύμενος ὅτι ἡμεῖς μὲν αὐτὸν ὡσπερ θεὸν ἐθαυμάζομεν ἐπὶ σοφίᾳ, ὁ δ' ἄρα ἐτύγγανεν ὧν εἰς φρόνησιν οὐδὲν βελτίων βατράχου γυρίνου, μὴ ὅτι ἄλλου τοῦ ἀνθρώπων. ἢ πῶς λέγωμεν, ὦ Θεόδωρε; εἰ γὰρ δὴ ἐκάστω ἀληθὲς ἔσται ὃ ἂν δι' αἰσθήσεως δοξάζῃ,

cilvēks ir visu lietu mērs, gan arī tas, ko teicis Teaitēts – ja tas
viss ir tā, tad sajušana ir zināšana. Vai tā ir, Teaitēt? Vai varam
teikt, ka šis tad ir tavs jaundzimušais, ko esmu palīdzējis tev
dzemdēt? Vai kā tu teiktu?

Teaitēts. Tā būs jāsaka, Sokrat.

Sokrats. Tad nu, lai kāds tas arī būtu, šķiet, beidzot to ar pū-
lēm esam dzemdējuši. Bet pēc dzemdībām patiesībā jānāk vār-
da došanas ritam: mums jāveic aplis, ejot cauri iztīrājūmam, un
vēriģi jālūkojas, lai jaundzimušais nenoslēpj no mums, ka var-
būt nemaz nav barošanas vērts, bet ir vēja auglis un malds. Vai
varbūt tu domā, ka tavējo gan noteikti vajag barot un nemest
prom? Vai arī – tu pacietīsi, redzot, kā tas tiek atmaskots, un
pārlietu nedusmosies, ja kāds tev tavu pirmdzimto atņems?

Teodors. Teaitēts pacietīs, Sokrat, jo viņš nepavisam nav
neiecietīgs. Bet, no dievu puses! Teic, kādā ziņā atkal nav tā,
kā vajag?

Sokrats. Tu vienkārši esi īsts runu mīlētājs, ka uzskati
mani par kādu runu maisu, no kura es visai viegli velkot tās
ārā, tūlīt pateikšu, ka atkal nav tā, kā vajag. Taču tu nepamani,
kas notiek, proti, ka neviena runa nenāk no manis, bet ikreiz
no mana sarunbiedra, es pats neko vairāk nezinu, izņemot
kādu nieku, un tas ir – paņemt kāda cita gudrā teikto un to
pienācīgi iztīrāt. Arī tagad es mēģināšu aplūkot to, kas nāk
no Teaitēta, nevis pats kaut ko klāstīšu.

Teodors. Tā būs labāk, Sokrat, un tā arī dari.

Sokrats. Vai zini, Teodor, kas mani pārsteidz tavā draugā
Protagorā?

Teodors. Kas tad?

Sokrats. Lielākā daļa viņa teiktā man visnotaļ patīk, proti,
ka tas, kas katram šķiet, tas arī ir. Tomēr sacerējuma sākums
man liek brīnīties, ka viņš, iesākot savu “Patiesību”, neteica:
“Visu lietu mērs ir cūka” vai “suņgalvis”, vai kāda cita vēl ne-
parastāka sajūtoša būtne, tā visai iespaidīgi un nievīgi jau ar
pašu pirmo teikumu mums parādīdams, ka mēs gan apbrīno-
jām viņu par gudrību gluži kā dievu, bet viņš, izrādās, saprāta
ziņā nav necik labāks par kurkuli, nerunājot nemaz par kādu
cilvēku. Kā gan savādāk, Teodor? Ja jau katram būs paties

καὶ μήτε τὸ ἄλλου πάθος ἄλλος βέλτιον διακρινεῖ, μήτε τὴν δόξαν κυριώτερος ἔσται ἐπισιέψασθαι ἕτερος τὴν ἑτέρου ὀρθή ἢ ψευδῆς, ἀλλ' ὁ πολλάκις εἴρηται, αὐτὸς τὰ αὐτοῦ ἕκαστος μόνος δοξάσει, ταῦτα δὲ πάντα ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ, τί δὴ ποτε, ὦ ἑταῖρε, Πρωταγόρας μὲν σοφός, ὥστε καὶ ἄλλων διδάσκαλος ἀξιούσθαι δικαίως μετὰ μεγάλων μισθῶν, ἡμεῖς δὲ ἀμαθέστεροί τε καὶ φοιτητέον ἡμῖν ἢ παρ' ἐκείνων, μέτρῳ ὄντι αὐτῷ ἐκάστῳ τῆς αὐτοῦ σοφίας; ταῦτα πῶς μὴ φώμεν δημούμενον λέγειν τὸν Πρωταγόραν; τὸ δὲ δὴ ἐμόν τε καὶ τῆς ἐμῆς τέχνης τῆς μαιευτικῆς σιγῶ ὅσον γέλωτα ὀφλισκάνομεν, οἶμαι δὲ καὶ σύμπασα ἢ τοῦ διαλέγεσθαι πραγματεία. τὸ γὰρ ἐπισκοπεῖν καὶ ἐπιχειρεῖν ἐλέγχειν τὰς ἀλλήλων φαντασίας τε καὶ δόξας, ὀρθὰς ἐκάστου οὐσας, οὐ μακρὰ μὲν καὶ διωλύγιος φλυαρία, εἰ ἀληθῆς ἢ Ἀλήθεια Πρωταγόρου ἀλλὰ μὴ παίζουσα ἐκ τοῦ ἀδύτου τῆς βίβλου ἐφθέγγατο;

ΘΕΟ. ὦ Σώκρρατες, φίλος ἀνὴρ, ὥσπερ σὺ νυνδὴ εἶπες. οὐκ ἂν οὖν δεξαίμην δι' ἐμοῦ ὁμολογούντος ἐλέγχεσθαι Πρωταγόραν, οὐδ' αὖ σοὶ παρὰ δόξαν ἀντιτείνειν. τὸν οὖν Θεαίτητον πάλιν λαβέ· πάντως καὶ νυνδὴ μάλ' ἐμμελῶς σοὶ ἐφάνετο ὑπακούειν.

Β ΣΩ. Ἄρα κἂν εἰς Λακεδαίμονα ἐλθὼν, ὦ Θεόδωρε, πρὸς τὰς παλαιστρας ἀξιοῖς ἂν ἄλλους θεώμενος γυμνοῦς, ἐνίους φαύλους, αὐτὸς μὴ ἀντεπιδεικνύναι τὸ εἶδος παραποδούμενος;

ΘΕΟ. Ἄλλὰ τί μὴν δοκεῖς, εἴπερ μέλλοιέν μοι ἐπιτρέψειν καὶ πείσεσθαι; ὥσπερ νῦν οἶμαι ὑμᾶς πείσειν ἐμὲ μὲν ἔαν θεᾶσθαι καὶ μὴ ἔλκειν πρὸς τὸ γυμνάσιον σιληρὸν ἤδη ὄντα, τῷ δὲ δὴ νεωτέρῳ τε καὶ ὑγροτέρῳ ὄντι προσπαλαίειν.

ΣΩ. Ἄλλ' εἰ οὕτως, ὦ Θεόδωρε, σοὶ φίλον, οὐδ' ἐμοὶ ἐχθρόν, φασὶν οἱ παροιμιαζόμενοι. πάλιν δὴ οὖν ἐπὶ τὸν σοφὸν Θεαίτητον ἴτεον. λέγε δὴ, ὦ Θεαίτητε, πρῶτον μὲν ἂ νυνδὴ διήλθομεν, ἄρα οὐ σὺ θαυμάζεις εἰ ἐξαίφνης οὕτως ἀναφανήσῃ μηδὲν χείρων εἰς σοφίαν ὅτουσιν ἀνθρώπων ἢ καὶ θεῶν; ἢ ἡττόν τι οἶεῖ τὸ Πρωταγόρειον μέτρον εἰς θεοὺς ἢ εἰς ἀνθρώπους λέγεσθαι;

tas, ko vien viņš sajuzdams uzskata, un neviens cits par viņa iespaidu nevarēs spriest labāk kā viņš pats, nedz arī kāds cits būs spējīgāks pārbaudīt viņa uzskatu, vai tas ir pareizs vai aplams, bet, kā jau tas daudzkārt teikts, tikai katrs pats spriedīs par saviem uzskatiem, kuri savukārt vienmēr būs pareizi un patiesi, tad kāpēc gan, draugs, lai Protagors būtu gudrs, tā ka viņu varētu pamatoti godāt kā skolotāju, kas māca citus, turklāt par lielu samaksu, bet mēs savukārt – lai būtu tie nemācītākie, kam jādodas pie viņa skoloties, kaut gan katrs pats ir savas gudrības mērs? Kā gan lai neapgalvojam, ka Protagors tā runā, izdabādams tautai? Bet par sevi un savu vecmātes māku es paklusēšu – cik ļoti tā pelna izsmieklu, un tas pats, domāju, attiecas arī uz visu to nodarbošanos ar sarunām. Jo vai tad pētīt un mēģināt atspēkot vienam otra priekšstatus un uzskatus, kuri ikvienam taču ir pareizi, nav gara un apnicīga tarkšķēšana, ja Protagora “Patiesība” ir patiesa, nevis dzen jokus, sūtot šādu vēsti no saviem nepieejamajiem dziļumiem? E

Teodors. Šis vīrs, Sokrat, ir mans draugs, kā jau arī tu nupat teici, tāpēc es negribētu, ka Protagors tiek atspēkots, man piekritot, bet nevēlos arī tev iebilst, atbildot pretēji savam uzskatam. Ņem nu atkal Teaitētu. Katrā ziņā vēl nupat likās, ka viņš ļoti attapīgi atsauca uz taviem jautājumiem.

Sokrats. Vai tu, Teodor, arī Lakedaimonā nonācis un cīkstēšanās laukumā vērojot, kā citi cīnās kaili, turklāt daži no tiem ir kusli –, uzskatītu, ka tev pašam nav jānogērbjas un jāparāda arī, kā tu pats izskaties? B

Teodors. Bet kāpēc, tavuprāt, lai es tā neuzskatītu, ja viņi būtu gatavi piekāpties un ļautu sevi pārlicināt? Tāpat arī tagad, domāju, es jūs pierunāšu atļaut man skatīties un nevilkt mani uz cīkstēšanos, jo esmu jau pārāk stīvs, lai cīnītos pret jaunāku un lunkanāku.

Sokrats. Ja tā, Teodor, tad, kā teic paruna – “tev draudzīgais arī man nav naidīgs.” Tātad atkal jāiet pie gudrā Teaitēta. Saki, Teaitēt, vispirms par to, ko nupat iztīrījām: vai tevi nepārsteidz, ka tādējādi tu tā pēkšņi gudrības ziņā izrādiesies ne sliktāks par jebkuru cilvēku vai pat dievu? Vai arī tu domā, ka protagoriskais mērs uz dieviem attiecas mazāk nekā uz cilvēkiem? C

D ΘΕΑΙ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε· καὶ ὅπερ γε ἐρωτᾶς, πάνυ θαυμάζω. ἤνικα γὰρ διήμην ὄν τρόπον λέγοιεν τὸ δοκοῦν ἐκάστω τοῦτο καὶ εἶναι τῷ δοκοῦντι, πάνυ μοι εὖ ἐφαίνετο λέγεσθαι· νῦν δὲ τοῦναντίον τάχα μεταπέπτωκεν.

E ΣΩ. Νέος γὰρ εἶ, ὦ φίλε παῖ· τῆς οὖν δημηγορίας ὀξέως ὑπακούεις καὶ πείθη. πρὸς γὰρ ταῦτα ἐρεῖ Πρωταγόρας ἢ τις ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ· «ὦ γενναῖοι παῖδες τε καὶ γέροντες, δημηγορεῖτε συγκαθεζόμενοι, θεοὺς τε εἰς τὸ μέσον ἄγοντες, οὓς ἐγὼ ἔκ τε τοῦ λέγειν καὶ τοῦ γράφειν περὶ αὐτῶν ὡς εἰσὶν ἢ ὡς οὐκ εἰσὶν, ἐξαιρῶ, καὶ ἃ οἱ πολλοὶ ἂν ἀποδέχοιντο ἀκούοντες, λέγετε ταῦτα, ὡς δεινὸν εἰ μηδὲν διοίσει εἰς σοφίαν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων βοσιήματος ὅτουοῦν· ἀπόδειξιν δὲ καὶ ἀνάγκην οὐδ' ἠγνιοῦν λέγετε ἀλλὰ τῷ εἰότι χρῆσθε, ὦ εἰ ἐθέλοι Θεόδωρος ἢ ἄλλος τις τῶν γεωμετρῶν χρώμενος γεωμετρεῖν, ἄξιος οὐδ' ἑνὸς μόνου ἂν εἴη. σκοπεῖτε οὖν σύ τε καὶ Θεόδωρος εἰ ἀποδέξεσθε πιθανολογία τε καὶ εἰκόσι
163A περὶ τηλικούτων λεγομένους λόγους.»

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' οὐ δίκαιον, ὦ Σώκρατες, οὔτε σὺ οὔτε ἂν ἡμεῖς φαίμεν.

ΣΩ. Ἄλλη δὴ σκεπτέον, ὡς ἔοικεν, ὡς ὁ τε σὸς καὶ ὁ Θεοδώρου λόγος.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν ἄλλη.

ΣΩ. Τῆδε δὴ σκοπῶμεν εἰ ἄρα ἐστὶν ἐπιστήμη τε καὶ αἴσθησις ταῦτόν ἢ ἕτερον. εἰς γὰρ τοῦτό που πάς ὁ λόγος ἡμῖν ἔτεινεν, καὶ τούτου χάριν τὰ πολλὰ καὶ ἄτοπα ταῦτα ἐκινήσαμεν. οὐ γάρ;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

B ΣΩ. Ἦ οὖν ὁμολογήσομεν, ἃ τῷ ὄρᾳν αἰσθανόμεθα ἢ τῷ ἀκούειν, πάντα ταῦτα ἅμα καὶ ἐπίστασθαι; οἷον τῶν βαρβάρων πρὶν μαθεῖν τὴν φωνὴν πότερον οὐ φήσομεν ἀκούειν ὅταν φθέγγωνται, ἢ ἀκούειν τε καὶ ἐπίστασθαι ἃ λέγουσι; καὶ αὐτὰ γράμματα μὴ ἐπιστάμενοι, βλέποντες εἰς αὐτὰ πότερον οὐχ ὄρᾳν ἢ ἐπίστασθαι εἴπερ ὀρώμεν δισχυριούμεθα;

ΘΕΑΙ. Αὐτό γε, ὦ Σώκρατες, τοῦτο αὐτῶν, ὅπερ ὀρώμεν τε καὶ ἀκούομεν, ἐπίστασθαι φήσομεν· τῶν μὲν γὰρ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα ὄρᾳν τε καὶ ἐπίστασθαι, τῶν δὲ τὴν

Teaitēts. Nē, pie Zeva, tā es nedomāju. Bet tas, par ko tu jautā, tik tiešām mani ļoti pārsteidz, jo, kamēr mēs runājām par to, kā var sanākt, ka tas, kas katram šķiet, tas arī tam ir, kam šķiet, viss likās ļoti pareizi teikts. Taču tagad uzreiz liekas pretēji.

D

Sokrats. Tu vēl esi jauns, dārgo zēn, tāpēc esi pakļāvīgs un viegli notīci runām, ko saka pūlim. Protagors vai kāds viņa domubiedrs par to teiktu: "Ak, cienījamie bērni un sirmgalvjī, jūs esat te sasēdušies pulciņā un musināt tautu, turklāt iesaistot dievus, kuru esamību vai neesamību es nepieminu nedz savās runās, nedz rakstos. Jūs sakāt to, ko pūlis labprāt uzklausītu, proti, ka ir briesmīgi, ja neviens cilvēks gudrībā necik neatšķiras no jebkura lopa. Taču jūsu teiktajam nav it nekāda pierādījuma un nepieciešamības, bet tas balstās varbūtībā. Ja Teodors vai kāds cits ģeometrs tā darītu ģeometrijā, viņš nebūtu ne nieka vērts. Padomājiet, tu un Teodor: vai jūs būsi ar mieru tik svarīgus jautājumus aplūkot, balstoties uz ticamību un varbūtību?"

E

I63A

Teaitēts. Gan mēs abi, gan arī tu, Sokrat, atzītu, ka tas nebūtu pareizi.

Sokrats. Tad, kā liekas, saskaņā ar tavu un Teodora atzinumu mums būtu jāpēta citādāk.

Teaitēts. Citādāk, katrā ziņā.

Sokrats. Tad, lūk, te būs cits ceļš, kā pētīt, vai zināšana ir tas pats, kas sajušana, vai kas atšķirīgs. Tieši to taču mēs centāties noskaidrot un tā dēļ uzvaidījām tik daudz nejēdzību. Vai ne tā?

Teaitēts. Tieši tā.

Sokrats. Tātad, vai mēs piekritīsim, ka visu to, ko mēs sajūtam ar redzi vai ar dzirdi, mēs vienlaikus arī zinām? Piemēram, pirms esam iemācījušies barbaru valodu, vai mēs teiksim, ka mēs nedzirdam, kad viņi runā, vai arī ka dzirdam un tātad arī zinām, ko viņi saka? Tāpat arī, ja mēs nezinām burtus, vai mēs apgalvosim, ka tad, kad uz tiem skatāmies, mēs tos neredzam, vai arī – ka zinām, ja jau redzam?

B

Teaitēts. Mēs teiksim, Sokrat, ka zinām tieši to, ko redzam un dzirdam. Vienā gadījumā tas ir apveids un krāsa, ko redzam un zinām, bet otrā – skaņas augstums un zemums, ko

C

C ὀξύτητα καὶ βαρύτητα ἀκούειν τε ἅμα καὶ εἰδέναι· ἃ δὲ οἷ τε γραμμαπισται περὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἐρμηγῆς διδάσκουσιν, οὕτε αἰσθάνεσθαι τῷ ὄραν ἢ ἀκούειν οὕτε ἐπίστασθαι.

ΣΩ. Ἄριστά γ', ὦ Θεαίτητε, καὶ οὐκ ἄξιόν σοι πρὸς ταῦτα ἀμφισβητῆσαι, ἵνα καὶ αὐξάνῃ. ἀλλ' ὄρα δὴ καὶ τόδε ἄλλο προσίόν, καὶ σκόπει πῆ αὐτὸ διωσόμεθα.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δῆ;

D ΣΩ. Τὸ τοιόνδε· εἴ τις ἔροιτο· «Ἄρα δυνατὸν ὅτου τις ἐπιστήμων γένοιτό ποτε, ἔτι ἔχοντα μνήμην αὐτοῦ τούτου καὶ σωζόμενον, τότε ὅτε μέμνηται μὴ ἐπίστασθαι αὐτὸ τοῦτο ὃ μέμνηται;» μακρολογῶ δέ, ὡς ἔοικε, βουλόμενος ἐρέσθαι εἰ μαθῶν τίς τι μεμνημένος μὴ οἶδε.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς, ὦ Σώκρατες; τέρας γὰρ ἂν εἴη ὃ λέγεις.

ΣΩ. Μὴ οὖν ἐγὼ ληρῶ; σκόπει δέ. ἄρα τὸ ὄραν οὐκ αἰσθάνεσθαι λέγεις καὶ τὴν ὄψιν αἰσθησιν;

ΘΕΑΙ. Ἔγωγε.

E ΣΩ. Οὐκοῦν ὁ ἰδὼν τι ἐπιστήμων ἐκείνου γέγονεν ὃ εἶδεν κατὰ τὸν ἄρτι λόγον;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τί δέ; μνήμην οὐ λέγεις μέντοι τι;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Πότερον οὐδενὸς ἢ τινός;

ΘΕΑΙ. Τινὸς δήπου.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὦν ἔμαθε καὶ ὦν ἤσθητο, τοιουτωνί τινων;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΣΩ. Ὅ δὴ εἶδέ τις, μέμνηταί που ἐνίοτε;

ΘΕΑΙ. Μέμνηται.

ΣΩ. Ἦ καὶ μύσας; ἢ τοῦτο δράσας ἐπελάθεται;

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ δεινόν, ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε φάναι.

164A ΣΩ. Δεῖ γε μέντοι, εἰ σώσομεν τὸν πρόσθε λόγον· εἰ δὲ μὴ, οἴχεται.

ΘΕΑΙ. Καὶ ἐγώ, νῆ τὸν Δία, ὑποπτεύω, οὐ μὴν ἱκανῶς γε συννωῶ· ἀλλ' εἰπέ πῆ.

dzirdam un vienlaikus arī zinām. Bet, ko par to māca gramatiķi un tulki, to mēs nedz sajūtam ar redzi vai dzirdi, nedz arī zinām.

Sokrats. Lieliski, Teaitēt! Neklātos tavu atbildi apstrīdēt, lai tavi panākumi arvien varētu pieaugt. Bet palūk, kāds apsvērumš tagad mums tuvojas, un pavēro, kā mēs to atvairīsim.

Teaitēts. Ko tieši?

Sokrats. Lūk, šādu jautājumu: "Ja kāds būtu kaut ko dabūjis zināt un joprojām paturētu un saglabātu to atmiņā, vai ir iespējams, ka tad, kad viņš atminētos, viņš nezinātu tieši to, ko viņš atminētos?" Bet, šķiet, es izsakos par garu. Es gribēju tikai pajautāt, vai kāds var nezināt to, ko ir iemācījies un atminas.

Teaitēts. Kā tad tas iespējams, Sokrat? Tas nu gan būtu brīnums.

Sokrats. Varbūt es runāju muļķības? Bet palūko, vai tad tu nesaki, ka redzēt ir sajust un ka redze ir sajūta?

Teaitēts. Saku.

Sokrats. Vai mēs tikko nerunājām, ka tas, kurš ir kaut ko ieraudzījis, ir kļuvis par ieraudzītā zinātāju?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tālāk. Tu taču kaut ko sauc par atmiņu, vai ne?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Bet vai tā ir par neko vai par kaut ko?

Teaitēts. Protams, par kaut ko.

Sokrats. Vai atmiņa nav par kaut ko tādu, ko kāds ir iemācījies vai sajutis?

Teaitēts. Kā gan savādāk?

Sokrats. To, ko kāds ir redzējis, viņš taču dažkārt atminas?

Teaitēts. Atminas.

Sokrats. Arī aizvēris acis? Vai, to izdarījis, viņš jau ir aizmirsis?

Teaitēts. Bet, Sokrat, kaut ko tādu apgalvot būtu divaini.

Sokrats. Taču tā jāsaka, ja gribam saglabāt spēkā iepriekšējo apgalvojumu. Pretējā gadījumā tas pazūd.

Teaitēts. Pie Zeva! Arī man ir tādas aizdomas, tomēr es līdz galam nesaprotu, tāpēc pasaki, kā tas sanāk.

ΣΩ. Τῆδε· ὁ μὲν ὄρων ἐπιστήμων, φαμέν, τούτου γέγονεν οὔπερ ὄρων· ὄψις γὰρ καὶ αἴσθησις καὶ ἐπιστήμη ταῦτὸν ὠμολόγηται.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ὁ δέ γε ὄρων καὶ ἐπιστήμων γεγονώς οὐ ἑώρα, ἐὰν μύση, μέμνηται μὲν, οὐχ ὄρα δὲ αὐτό. ἦ γάρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

B ΣΩ. Τὸ δέ γε «οὐχ ὄρα» «οὐκ ἐπίσταται» ἐστίν, εἶπερ καὶ τὸ «ὄρα» «ἐπίσταται.»

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Συμβαίνει ἄρα, οὐ τις ἐπιστήμων ἐγένετο, ἔτι μεμνημένον αὐτὸν μὴ ἐπίστασθαι, ἐπειδὴ οὐχ ὄρα· ὁ τέρας ἔφαμεν ἂν εἶναι εἰ γίνοιτο.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΣΩ. Τῶν ἀδυνάτων δὴ τι συμβαίνει φαίνεται ἐὰν τις ἐπιστήμην καὶ αἴσθησιν ταῦτὸν φῆ εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἄλλο ἄρα ἐκάτερον φατέον.

ΘΕΑΙ. Κινδυνεῖ.

C ΣΩ. Τί οὖν διττὸν ἂν εἴη ἐπιστήμη; πάλιν ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἔοικεν, λεκτέον. καίτοι τί ποτε μέλλομεν, ὦ Θεαίτητε, δρᾶν;

ΘΕΑΙ. Τίνος πέρι;

ΣΩ. Φαινόμεθ' αἰ ἀλεκτρονόος ἀγεννοῦς δίηνην πρὶν νεικηριέμαι ἀποπηδήσαντες ἀπὸ τοῦ λόγου ἄδειν.

ΘΕΑΙ. Πῶς δὴ;

ΣΩ. Ἀντιλογικῶς εἰοίκαμεν πρὸς τὰς τῶν ὀνομάτων ὀμολογίας ἀνομολογησάμενοι καὶ τοιούτῳ τινὶ περιγεγόμενοι τοῦ λόγου ἀγαπᾶν, καὶ οὐ φάσκοντες ἀγωνισταὶ ἀλλὰ φιλόσοφοι εἶναι λανθάνομεν ταῦτ' ἐκείνοις τοῖς δεινοῖς ἀνδράσιν ποιοῦντες.

ΘΕΑΙ. Οὐπω μανθάνω ὅπως λέγεις.

D ΣΩ. Ἄλλ' ἐγὼ πειράσομαι δηλώσαι περὶ αὐτῶν ὃ γε διήνοω. ἤρομεθα γὰρ διή εἰ μαθῶν καὶ μεμνημένος τίς τι μὴ ἐπίσταται, καὶ τὸν ἰδόντα καὶ μύσαντα μεμνημένον ὄρωντα δὲ οὐ ἀποδείξαντες, οὐκ εἰδόντα ἀπεδείξαμεν καὶ ἅμα μεμνημένον· τούτο δ' εἶναι ἀδύνατον. καὶ οὕτω διή

Sokrats. Lūk, šādi. Mēs apgalvojam, ka tas, kurš kaut ko redz, ir kļuvis par tā, ko viņš redz, zinātāju, jo mēs vienojāmies, ka redze jeb sajušana ir tas pats, kas zināšana.

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Bet, ja tas, kurš redz un ir kļuvis par redzētā zinātāju, aizvērtu acis, viņš to atminas, bet neredz. Vai ne?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Bet “neredz” nozīmē “nezina”, ja jau “redz” nozīmē “zina”.

B

Teaitēts. Taisnība.

Sokrats. Tātad sanāk, ka tas, kurš dabūjis kaut ko zināt un patur to atmiņā, to vairs nezina, tāpēc ka neredz. Mēs teicām, ka būtu brīnums, ja kas tāds atgadītos.

Teaitēts. Tev pilnīga taisnība.

Sokrats. Tādējādi, kā rādās, apgalvojot, ka zināšana un sajušana ir viens un tas pats, sanāk kaut kas neiespējams.

Teaitēts. Tā izskatās.

Sokrats. Tātad ir jāsaka, ka tās atšķiras.

Teaitēts. Laikam jau tā.

Sokrats. Tad kas, galu galā, varētu būt zināšana? Izskatās, ka atkal būs jāsāk iztīrījums no sākuma. Tomēr pagaidi – ko tad mēs, Teaitēt, grasāmies darīt?

C

Teaitēts. Tu par ko?

Sokrats. Man rādās, ka mēs, aizlēkuši prom no aplūkojamā pieņēmuma, kā plātīgs gailis dziedam, pirms vēl uzvara rokā.

Teaitēts. Kā tā?

Sokrats. Šķiet, mēs esam apmierināti, ka esam to pieveikuši, gluži kā strīdus mākslā vienojoties lietot vārdus to ierastajā nozīmē. Turklāt, apgalvojot, ka esam filosofi, nevis strīdnieki, mēs nepamanām, ka darām to pašu, ko šie nepārspējamie vīri.

D

Teaitēts. Es vēl nesaprotu, ko tu gribi teikt.

Sokrats. Mēģināšu paskaidrot, kā es to domāju. Mēs jau tājām, vai kāds var nezināt to, ko ir iemācījies un atminas. Tad parādot, ka tāds, kurš ir kaut ko redzējis un, aizvēris acis, to atminas, bet neredz, mēs parādījām, ka viņš nezina un vienlaikus atminas. Bet tas nav iespējams. Tādējādi pagalam bija

μύθος ἀπώλετο ὁ Πρωταγόρειος, καὶ ὁ σὸς ἅμα ὁ τῆς ἐπιστήμης καὶ αἰσθήσεως ὅτι ταυτόν ἐστιν.

E ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐ τι ἂν, οἶμαι, ὦ φίλε, εἴπερ γε ὁ πατήρ τοῦ ἐτέρου μύθου ἔζη, ἀλλὰ πολλὰ ἂν ἤμυνε· νῦν δὲ ὄρφανόν αὐτόν ἡμεῖς προπηλακίζομεν. καὶ γὰρ οὐδ' οἱ ἐπίτροποι, οὐς Πρωταγόρας κατέλιπεν, βοηθεῖν ἐθέλουσιν, ὧν Θεόδωρος εἰς ὅδε. ἀλλὰ δὴ αὐτοὶ κινδυνεύσομεν τοῦ δικαίου ἔνεκ' αὐτῷ βοηθεῖν.

165A ΘΕΟ. Οὐ γὰρ ἐγώ, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ μάλλον Καλλίας ὁ Ἰππονίου τῶν ἐκείνου ἐπίτροπος· ἡμεῖς δέ πως θάττον ἐκ τῶν φιλῶν λόγων πρὸς τὴν γεωμετρίαν ἀπενεύσαμεν. χάριν γε μέντοι σοὶ ἔξομεν ἐὰν αὐτῷ βοηθῆς.

ΣΩ. Καλῶς λέγεις, ὦ Θεόδωρε. σιέψαι οὖν τὴν γ' ἐμὴν βοήθειαν. τῶν γὰρ ἄρτι δεινότερα ἂν τις ὁμολογήσειεν μὴ προσέχων τοῖς ῥήμασι τὸν νοῦν, ἢ τὸ πολὺ εἰθίσιμεθα φάναι τε καὶ ἀπαρνεῖσθαι. σοὶ λέγω ὅπη, ἢ Θεαιτήτῳ.

B ΘΕΟ. Εἰς τὸ κοινὸν μὲν οὖν, ἀποκρινέσθω δὲ ὁ νεώτερος· σφαλεῖς γὰρ ἦττον ἀσχημονήσει.

ΣΩ. Λέγω δὴ τὸ δεινότατον ἐρώτημα, ἔστι δὲ οἶμαι τοιόνδε τι· «Ἄρα οἶόν τε τὸν αὐτὸν εἰδῶτα τι τοῦτο ὃ οἶδεν μὴ εἰδέναι;»

ΘΕΟ. Τί δὴ οὖν ἀποκρινούμεθα, ὦ Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Ἀδύνατόν που, οἶμαι ἔγωγε.

C ΣΩ. Οὐκ, εἰ τὸ ὄραν γε ἐπίστασθαι θήσεις. τί γὰρ χρῆσις ἀφύκτῳ ἐρωτήματι, τὸ λεγόμενον ἐν φρέατι συσχόμενος, ὅταν ἐρωτᾷ ἀνέκπληκτος ἀνὴρ, καταλαβὼν τῇ χειρὶ σοῦ τὸν ἕτερον ὀφθαλμόν, εἰ ὄρας τὸ ἱμάτιον τῷ κατειλημμένῳ;

ΘΕΑΙ. Οὐ φήσω οἶμαι τούτῳ γε, τῷ μέντοι ἐτέρῳ.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὄρας τε καὶ οὐχ ὄρας ἅμα ταυτόν;

ΘΕΑΙ. Οὕτω γέ πως.

ΣΩ. Οὐδὲν ἐγώ, φήσει, τοῦτο οὔτε τάττω οὔτ' ἠρόμην τὸ ὅπως, ἀλλ' εἰ ὃ ἐπίστασαι, τοῦτο καὶ οὐκ ἐπίστασαι. νῦν δὲ ὃ οὐχ ὄρας ὄρων φαίνῃ. ὠμολογητικῶς δὲ τυγχάνεις τὸ ὄραν ἐπίστασθαι καὶ τὸ μὴ ὄραν μὴ ἐπίστασθαι. ἐξ οὖν τούτων λογίζου τί σοι συμβαίνει.

gan Protagora stāsts, gan arī tavējais – ka zināšana un sajušana ir viens un tas pats.

Teaitēts. Tā rādās.

E

Sokrats. Bet es domāju – nekā nebij', mans dārgais! Ja vien pirmā stāsta tēvs būtu dzīvs, viņš to garī un plaši ņemtos aizstāvēt. Bet mēs tagad šo bāreni ieminam dubļos, jo arī Protagora atstātie aizbildņi, no kuriem viens ir šis Teodors, nevēlas viņu glābt. Tad taisnības labad mēģināsim paši viņam palīdzēt.

Teodors. Ne jau es, Sokrat, bet drīzāk Kallijs, Hiponika dēls, ir viņa pēcteču aizbildnis, es savukārt visai drīz no kailiem pārspriedumiem nosliecos uz ģeometriju. Taču, ja tu viņam palīdzēsi, mēs būsim tev pateicīgi. 165A

Sokrats. Labi, Teodor. Tad seko līdzī, kāda ir šī mana palīdzība. Jo var gadīties, ka, nepievēršot uzmanību izteikumiem, kurus mēdzam lietot, kaut ko apgalvojot vai apstrīdot, kāds varētu piekrist vēl kaut kam divvainākam, nekā tas bija iepriekš. Par to, kādā veidā tas varētu notikt, vai man runāt ar tevi vai Teaitētu?

Teodors. Ar mums abiem, bet atbild lai jaunākais, jo viņam nav tik nepiedienīgi kļūdīties. B

Sokrats. Runa ir par pavisam satriecošu jautājumu, domāju, apmēram šādu: Vai iespējams, ka tas pats, kurš kaut ko zina, var nezināt to, ko zina?"

Teodors. Ko tad mēs atbildēsim, Teaitēt?

Teaitēts. Es domāju, ka tas ir neiespējami.

Sokrats. Nav tiesa, ja vien tu pieņemsi, ka redzēt ir zināt. Jo ko gan tu iesāksi ar tādu strupceļā dzenošu jautājumu, kad būsi, kā saka, iespiests stūrī un kāds nesatricināms vīrs, aizklājis tev vienu aci, prasīs, vai ar to tu redzi apmetni? C

Teaitēts. Es, domājams, teikšu, ka ar šo aci neredzu, bet ar otru redzu.

Sokrats. Tātad tu vienu un to pašu gan redzi, gan neredzi?

Teaitēts. Kaut kā tā.

Sokrats. "Es nemaz neuzstāju", viņš teiks, "un nejautāju, kā. Es jautāju: vai to pašu, ko tu zini, tu arī nezini? Tagad izrādās, ka tu redzi to, ko neredzi. Tu taču esi piekritis, ka "redzēt" ir "zināt" un "neredzēt" ir "nezināt". Tad nu izsecini, kas tev sanāk".

- D ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ λογίζομαι ὅτι τάναντία οἷς ὑπεθέμην.
 ΣΩ. Ἰσως δέ γ', ὧ θαυμάσιε, πλείω ἂν τοιαυτ' ἔπαθες εἴ τις σε προσηρώτα εἰ ἐπίστασθαι ἔστι μὲν ὄξύ, ἔστι δὲ ἄμβλύ, καὶ ἐγγύθεν μὲν ἐπίστασθαι, πόρρωθεν δὲ μῆ, καὶ σφόδρα καὶ ἠρέμα τὸ αὐτό, καὶ ἄλλα μυρία, ἃ ἐλλοχῶν ἂν πελταστικὸς ἀνὴρ μισθοφόρος ἐν λόγοις ἐρόμενος, ἠνίκ' ἐπιστήμην καὶ αἴσθησιν ταυτὸν ἔθου, ἐμβάλων ἂν εἰς τὸ ἀκούειν καὶ ὀσφραίνεσθαι καὶ τὰς τοιαύτας αἰσθήσεις, ἤλεγχεν
- E ἂν ἐπέχων καὶ οὐκ ἀνιείς πρὶν θαυμάσας τὴν πολυάρατον σοφίαν συνεποδίσθης ὑπ' αὐτοῦ, οὗ δὴ σε χειρωσάμενός τε καὶ συνδήσας ἤδη ἂν τότε ἐλύτρου χρημάτων ὅσων σοί τε κάκεινῳ ἐδόκει. τίν' οὖν δὴ ὁ Πρωταγόρας, φαίης ἂν ἴσως, λόγον ἐπίκουρον τοῖς αὐτοῦ ἐρεῖ; ἄλλο τι πειρώμεθα λέγειν;
- ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.
- ΣΩ. Ταυτά τε δὴ πάντα ὅσα ἡμεῖς ἐπαμύνοντες αὐτῷ
- 166A λέγομεν, καὶ ὁμοσε οἶμαι χωρήσεται καταφρονῶν ἡμῶν καὶ λέγων· «Οὗτος δὴ ὁ Σωκράτης ὁ χρηστός, ἐπειδὴ αὐτῷ παιδίον τι ἐρωτηθὲν ἔδεισεν εἰ οἶόν τε τὸν αὐτὸν τὸ αὐτὸ μεμνήσθαι ἅμα καὶ μὴ εἰδέναι, καὶ δεῖσαν ἀπέφησεν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι προορᾶν, γέλωτα δὴ τὸν ἐμὲ ἐν τοῖς λόγοις ἀπέδειξεν. τὸ δέ, ὧ ῥαθυμότατε Σώκρατες, τῆδ' ἔχει ὅταν τι τῶν ἐμῶν δι' ἐρωτήσεως σκοπῆς, ἐὰν μὲν ὁ ἐρωτηθεὶς οἰάπερ ἂν ἐγὼ ἀποικρινάμην ἀποικρινάμενος σφάλληται, ἐγὼ ἐλέγχομαι, εἰ δὲ ἄλλοῖα, αὐτὸς ὁ ἐρωτηθεὶς. αὐτίκα γὰρ δοκεῖς τινά σοι συγχωρήσεσθαι μνήμην παρεῖναι τῷ ὧν ἔπαθε, τοιοῦτόν τι οὐσάν πάθος οἶον ὅτε ἔπασχε, μηκέτι πάσχοντι; πολλοῦ γε δεῖ. ἢ αὐτὸ ἀποκινήσειν ὁμολογεῖν οἶόν τ' εἶναι εἰδέναι καὶ μὴ εἰδέναι τὸν αὐτὸν τὸ αὐτό; ἢ ἐάνπερ τοῦτο δεῖσῃ, δώσειν ποτὲ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν ἀνομοιοῦμενον τῷ πρὶν ἀνομοιοῦσθαι ὄντι; μᾶλλον δὲ τὸν εἶναι τινα ἄλλ' οὐχὶ τούς, καὶ τούτους γιγνομένους ἀπείρους, ἐάνπερ
- C ἀνομοιώσις γίγνηται, εἰ δὴ ὀνομάτων γε δεήσει θηρεῦσις διευλαβεῖσθαι ἀλλήλων; ἀλλ', ὧ μακάριε,» φήσει, «γενναιοτέρως ἐπ' αὐτὸ ἐλθὼν ὁ λέγω, εἰ δύνασαι, ἐξέλεγξον ὡς οὐχί

Teaitēts. Es secinu, ka sanāk pretējais tam, ko es pieņemu iepriekš. D

Sokrats. Iespējams, mīlais, tu nonāktu vēl lielākās grūtībās, ja kāds tev jautātu arī, vai vienu un to pašu var zināt skaidri un miglaini, tuvumā zināt, bet no attāluma – ne, zināt vienu un to pašu pamatīgi un pavisā, un uzdotu vēl daudzus tūkstošus citu jautājumu, kurus, aizslēpies aiz vārdiem, raidītu kāds viegla bruņojuma algotnis, ja jau reiz tu esi pieņēmis, ka zināšana un sajušana ir viens un tas pats. Uzbrukdams dzirdei, ožai un tamlidzīgām sajūtām, viņš tevi apgāztu, turētu ciet un nelaistu vaļā ātrāk, pirms tu apbrīnā par viņa daudzpusīgo gudrību nebūsi sasaištīts no galvas līdz kājām, pie tam vēl samaksājis atlaišanas maksu, kāda šķītis pieņemama gan tev, gan viņam. Bet tu tagad, iespējams, jautāsi, kādu runu Protagors varētu izmantot kā palīgspēku, lai aizstāvētu paša teikto. Vai mēģināsim to parādīt? E

Teaitēts. Katrā ziņā.

Sokrats. Viņš teiks gan visu to, ko viņa aizstāvībai sakām mēs, gan arī, šķiet, ar nicinājumu metīsies mums virsū, sacīdams: “Šis krietnais Sokrats savos pārspriedumos ir padarījis mani par izsmieklu, nobiedēdams bērnu ar jautājumu, vai viens un tas pats var vienu un to pašu vienlaikus gan atminēties, gan nezināt, tā ka tas bailēs atbild noliedzoši, nespēdams paredzēt, kas no šādas atbildes izriet. Bet īstenībā, vieglprātīgais Sokrat, ir tā: ja tas, kuru tu izvaicā, aplūkodams kaut ko no manis teiktā, atbild tā, kā to būtu darījis es, un kļūdās, tad atspēkots esmu es, bet ja citādāk – tad pats atbildētājs. Piemēram: vai, tavuprāt, būtu jāpiekrit tevis teiktajam, ka, atminoties kādu iepriekšēju pieredzējumu, tā iespaids būs tāds pats, kā tad, kad tas tika pieredzēts? Nepavisam ne. Vai varbūt tu domā, kāds vilcināsies atzīt, ka viens un tas pats var vienu un to pašu gan zināt, gan nezināt? Vai arī – ja viņš tomēr nobītos – viņš jēlkad pieļaus, ka tas, kurš ir izmainījies, ir tas pats, kas bija, pirms izmainījās? Vēl vairāk – ka šis kāds ir kaut kas viens, nevis daudzi, turklāt bezgalīgi daudzi, kas rodas, kad notiek izmainīšanās? Protams, ka nē, ja jau jāizvairās no savstarpējām vārdu medībām. Ak, mans brīnišķais, viņš teiks, izturies cildenāk pret manis teikto un, ja vien spēj, atspēko to, ko es saku, pierādot, ka nevienam 166A
B
C

- ἴδια αἰσθήσεις ἐκάστω ἡμῶν γίνονται, ἢ ὡς ἰδίων γιγνομένων οὐδέν τι ἂν μάλλον τὸ φαινόμενον μόνῳ ἐκείνῳ γίγνοιτο, ἢ εἰ εἶναι δεῖ ὀνομάζειν, εἴη ὡπερ φαίνεται· ὅς δὲ δὴ καὶ κυνοκεφάλους λέγων οὐ μόνον αὐτὸς ὑπηρεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας τοῦτο δρᾶν εἰς τὰ συγγράμματά μου ἀνα-
- D** πείθεις, οὐ καλῶς ποιῶν. ἐγὼ γάρ φημι μὲν τὴν ἀλήθειαν ἔχειν ὡς γέγραφα· μέτρον γὰρ ἕκαστον ἡμῶν εἶναι τῶν τε ὄντων καὶ μὴ, μυρίον μέντοι διαφέρειν ἕτερον ἐτέρου αὐτῷ τούτῳ, ὅτι τῷ μὲν ἄλλα ἔστι τε καὶ φαίνεται, τῷ δὲ ἄλλα. καὶ σοφίαν καὶ σοφὸν ἄνδρα πολλοῦ δέω τὸ μὴ φάναι εἶναι, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον καὶ λέγω σοφόν, ὃς ἂν τινι ἡμῶν, ᾧ φαίνεται καὶ ἔστι κακὰ, μεταβάλλων ποιήσῃ ἀγαθὰ φαίνεσθαι τε καὶ εἶναι. τὸν δὲ λόγον αὐτὸ μὴ τῷ ῥήματί μου
- E** δίκαιε, ἀλλ' ὧδε ἔτι σαφέστερον μάθε τί λέγω. οἷον γὰρ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγετο ἀναμνήσθητι, ὅτι τῷ μὲν ἀσθενοῦντι πικρὰ φαίνεται ἃ ἐσθίει καὶ ἔστι, τῷ δὲ ὑγιαίνοντι τάναντία ἔστι καὶ φαίνεται. σοφώτερον μὲν οὖν τούτων οὐδέτερον δεῖ
- 167A** ποιῆσαι — οὐδὲ γὰρ δυνατόν — οὐδὲ κατηγορητέον ὡς ὁ μὲν κἄμνων ἀμαθῆς ὅτι τοιαῦτα δοξάζει, ὁ δὲ ὑγιαίνων σοφὸς ὅτι ἄλλοῖα, μεταβλητέον δ' ἐπὶ θάτερα· ἀμείνων γὰρ ἢ ἐτέρα ἔξις. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ παιδείᾳ ἀπὸ ἐτέρας ἔξωσος ἐπὶ τὴν ἀμείνω μεταβλητέον· ἀλλ' ὁ μὲν ἰατρὸς φαρμάκοις μεταβάλλει, ὁ δὲ σοφιστῆς λόγοις. ἐπεὶ οὐ τί γε ψευδῆ δοξάζοντά τις τινα ὕστερον ἀληθῆ ἐποίησε δοξάζειν· οὔτε γὰρ τὰ μὴ ὄντα δυνατόν δοξάσαι, οὔτε ἄλλα παρ' ἃ ἂν πάσχη, ταῦτα
- B** δὲ ἀεὶ ἀληθῆ. ἀλλ' οἶμαι πονηρᾷ ψυχῆς ἔξει δοξάζοντα συγγενῆ αὐτῆς χρηστῆ ἐποίησε δοξάσαι ἕτερα τοιαῦτα, ἃ δὴ τινες τὰ φαντάσματα ὑπὸ ἀπειρίας ἀληθῆ καλοῦσιν, ἐγὼ δὲ βελτίω μὲν τὰ ἕτερα τῶν ἐτέρων, ἀληθέστερα δὲ οὐδέν. καὶ τοὺς σοφοὺς, ὧ φίλε Σώκρατες, πολλοῦ δέω βατράχους λέγειν, ἀλλὰ κατὰ μὲν σώματα ἰατροὺς λέγω, κατὰ δὲ φυτὰ γεωργούς. φημί γὰρ καὶ τούτους τοῖς φυτοῖς ἀντὶ πονηρῶν αἰσθήσεων, ὅταν τι αὐτῶν ἀσθενῇ, χρηστὰς καὶ ὑγιεινάς
- C** αἰσθήσεις τε καὶ ἀληθεῖς ἐμποιεῖν, τοὺς δὲ γε σοφοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς ῥήτορας ταῖς πόλεσι τὰ χρηστὰ ἀντὶ τῶν πονηρῶν δίκαια δοκεῖν εἶναι ποιεῖν. ἐπεὶ οἷά γ' ἂν ἐκάστη πόλει δίκαια καὶ καλὰ δοκῇ, ταῦτα καὶ εἶναι αὐτῇ, ἕως ἂν αὐτὰ νομίζη· ἀλλ'

nerodas pašam savas sajūtas, vai arī, ja tās ir pašiem savas, tad tas, kas parādās, tomēr nav tas, kas rodas vai kas ir – ja jau jāsaka “ir” – vienīgi tam, kuram parādās. Bet, runādams par cūku un suņgalvjiem, tu ne tikai pats rikojies cūciski, bet pārliecini arī savus klausītājus tāpat izturēties pret manis sarakstīto. Nav labi tā rīkoties. Es apgalvoju, ka patiesība ir tāda, kā esmu rakstījis: ikviens no mums ir mērs – visa tā, kas ir, un visa tā, kas nav, bet viens no otra tūkstoškārt atšķiras, jo vienam ir un rādās kaut kas viens, bet citam – kaut kas cits. Un es nepavisam neapgalvoju, ka nav nedz gudrības, nedz gudru vīru, bet par gudru es saucu tieši tādu, kurš to, kam kaut kas rādās un ir slikts, spēj izmainīt tā, ka tam tas rādās un ir labs. Un neuzbrūc atkal tam, kā es runāju, bet pacienties vēl skaidrāk saprast, ko es saku: atceries, piemēram, iepriekš sacīto, proti, ka slimajam tas, ko viņš ēd, rādās un ir rūgts, bet veselajam – gan ir, gan rādās pretējais. Taču nevajag nevienu no viņiem taisīt gudrāku par otru – tas 167A
 nemaz nav iespējams –, un nav arī jāvaino slimais, ka viņš, būdams slimis un šādi uzskatīdams, būtu nevēlams, savukārt veselais – gudrs, tāpēc ka viņš uzskata citādāk, bet ir jāpanāk, lai stāvokļi mainītos, jo otrais ir labāks. Tāpat arī audzināšanā: ir jāpanāk izmaiņa uz labāku stāvokli. Ārsts panāk izmaiņas ar zālēm, savukārt sofists – ar runām. Tomēr neviens nav panācis, ka kāds, kura uzskati ir aplami, vēlāk uzskata patiesi, jo nav iespējams uzskatīt to, kas nav, vai vēl ko citu bez tā, kas tiek pieredzēts, un tas savukārt vienmēr ir patiess. Bet, es domāju, ir panākts, ka tam, kura sliktais dvēseles stāvoklis izraisīja atbilstošus uzskatus, krietns dvēseles stāvoklis liek uzskatīt pretējo. Daži gan pieredzes trūkuma dēļ šādus priekšstatus sauc par patiesiem, bet es apgalvoju, ka vieni var būt labāki par citiem, bet nekādā ziņā ne patiesāki. Un es, dārgais Sokrat, it nepavisam nesaucu gudros par vardēm, bet gan par ārstiem – ja runāju par ķermeni, vai par zemkopjiem – ja runāju par augiem. Jo es apgalvoju, ka arī zemkopji, kad kāds no augiem nīkuļo, sliktu sajūtu vietā 167B
 ieliek tajos labas, veselīgas un patiesas, savukārt gudri un krietni runasvīri panāk, ka valstīm šķiet taisnīgs nevis sliktais, bet labais. Tā ka tas, kas katrai valstij šķiet taisnīgs un skaists, tāds tas tai arī ir, kamēr valsts tā uzskata. Taču gudrais panāk, ka 167C

- ὁ σοφὸς ἀντὶ πονηρῶν ὄντων αὐτοῖς ἐκάστων χρηστὰ ἐποίησεν εἶναι καὶ δοκεῖν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ σοφιστῆς τοὺς παιδευομένους οὕτω δυνάμενος παιδαγωγεῖν σοφός τε
- D** καὶ ἄξιος πολλῶν χρημάτων τοῖς παιδευθεῖσιν. καὶ οὕτω σοφώτεροί τε εἰσιν ἕτεροι ἐτέρων καὶ οὐδεὶς ψευδῆ δοξάζει, καὶ σοί, ἐάντε βούλη ἐάντε μὴ, ἀνειτέον ὄντι μέτρον· σφύζεται γὰρ ἐν τούτοις ὁ λόγος οὗτος. ὧ σὺ εἰ μὲν ἔχεις ἐξ ἀρχῆς ἀμφισβητεῖν, ἀμφισβῆται λόγῳ ἀντιδιεξεληθῶν· εἰ δὲ δι' ἐρωτήσεων βούλει, δι' ἐρωτήσεων· οὐδὲ γὰρ τοῦτο φευκτέον, ἀλλὰ πάντων μάλιστα διωκτέον τῷ νοῦν ἔχοντι. ποίει
- E** μέντοι οὕτως· μὴ ἀδίκει ἐν τῷ ἐρωτᾶν. καὶ γὰρ πολλὴ ἀλογία ἀρετῆς φάσκοντα ἐπιμελεῖσθαι μηδὲν ἄλλ' ἢ ἀδικοῦντα ἐν λόγοις διατελεῖν. ἀδικεῖν δ' ἐστὶν ἐν τῷ τοιούτῳ, ὅταν τις μὴ χωρὶς μὲν ὡς ἀγωνιζόμενος τὰς διατριβὰς ποιῆται, χωρὶς δὲ διαλεγόμενος, καὶ ἐν μὲν τῷ παίξει τε καὶ σφάλῃ καθ' ὅσον ἂν δύνηται, ἐν δὲ τῷ διαλέγεσθαι σπουδάζει τε καὶ ἐπανορθοῖ τὸν προσδιαλεγόμενον, ἐκεῖνα μόνα αὐτῷ ἐνδεικνύ-
- I68A** μενος τὰ σφάλματα, ἃ αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν προτέρων συνουσιῶν παρεκέκρουστο. ἂν μὲν γὰρ οὕτω ποιῆς, ἑαυτοὺς αἰτιάσονται οἱ προσδιατρίβοντές σοι τῆς αὐτῶν ταραχῆς καὶ ἀπορίας ἄλλ' οὐ σέ, καὶ σὲ μὲν διώξονται καὶ φιλήσουσιν, αὐτοὺς δὲ μισήσουσι καὶ φεύξονται ἀφ' ἑαυτῶν εἰς φιλοσοφίαν, ἴν' ἄλλοι γενόμενοι ἀπαλλαγῶσι τῶν οἱ πρότερον ἦσαν· ἐὰν δὲ τὰναντία τούτων δρᾷς ὥσπερ οἱ πολλοί, τὰναντία συμβήσεται σοι καὶ τοὺς συνόντας ἀντὶ φιλοσόφων
- B** μισούντας τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἀποφανεῖς ἐπειδὴν πρεσβύτεροι γένωνται. ἐὰν οὖν ἐμοὶ πείθῃ, ὃ καὶ πρότερον ἐρρήθῃ, οὐ δυσμενῶς οὐδὲ μαχητικῶς ἄλλ' ἴλεω τῇ διανοίᾳ συγκαθεῖς ὡς ἀληθῶς σκέψῃ τί ποτε λέγομεν, κινεῖσθαι τε ἀποφαινόμενοι τὰ πάντα, τό τε δοκοῦν ἐκάστω τοῦτο καὶ εἶναι ἰδιώτη τε καὶ πόλει. καὶ ἐκ τούτων ἐπισκέψῃ εἴτε ταῦτόν εἴτε καὶ ἄλλο ἐπιστήμη καὶ αἴσθησις, ἄλλ' οὐχ ὥσπερ ἄρτι ἐκ συνηθείας ῥημάτων τε καὶ ὀνομάτων, ἃ οἱ πολλοὶ ὅπῃ ἂν τύχῃσιν ἔλκοντες ἀπορίας ἀλλήλοις παντοδαπὰς παρέχουσι.» ταῦτα, ὦ Θεόδωρε, τῷ ἐταίρῳ σου εἰς βοήθειαν προσηρξάμην κατ' ἐμὴν δύναμιν σμικρὰ ἀπὸ σμικρῶν· εἰ δ' αὐτὸς ἔζη, μεγαλύτερον ἂν τοῖς αὐτοῦ ἐβόηθῃσεν.
- C**

katrai valstij labais, nevis sliktais gan ir, gan šķiet taisnīgs. Tādā pašā veidā audzēkņus spēj audzināt arī sofistis, un tāpēc viņš ir gudrs un pelnījis no viņiem lielu samaksu. Tādējādi cits par citu var būt gudrāks, un nav neviena, kura uzskati būtu aplami, un tev, gribi to vai ne, ir jāpieņem, ka tu esi mērs, jo šajā ziņā mans izteikums paliek spēkā. Ja tu to vēlies apstrīdēt atkal no sākuma, tad apstrīdi, taču atspēko to ar savu pārspriedumu vai, ja vēlies, atspēko ar jautājumiem, jo saprātīgam cilvēkam no tā nav jāvai-rās, bet tieši pēc tā visvairāk jātiecas, taču dari to šādi: jautājot neesi netaisnīgs. Jo tā taču ir liela nejēdzība, kad kāds apgalvo, ka rūpējas par tikumu, bet savos izteikumos to vien dara, kā atļaujas būt netaisnīgs. Netaisnīgums šeit izpaužas tādējādi, ka strīdēšanās netiek šķirta no kopējas pārspriešanas. Vienā gadī-jumā var atļauties jokus un gāzt gar zemi, cik vien spēka, bet otrā – ir jāsarunājas nopietni un jāpielabo sarunbiedrs, uzrādot viņam tikai tās kļūdas, kuras viņš ir pieļāvis pats savas vainas dēļ vai agrāko sarunu ietekmē. Ja tu tā darīsi, tad tavi sarunbiedri savā apjukumā un apmulsumā vainos nevis tevi, bet paši sevi, un sekos tev, milēs tevi, bet sevi ienīdis un bēgs no sevis filosofijā, lai, kļuvuši citi, atbrīvotos no tā, kas viņi bija agrāk. Bet, ja tu tā-pat kā lielākā daļa rīkosies pretēji, tad arī iznākums būs pretējs, un tevis dēļ tavi sarunbiedri, kļuvuši pieauguši, izrādīsies nevis filosofi, bet filosofijas nīdēji. Turpretī paklausot man, tu, kā jau iepriekš tika teikts, ar labvēlīgu prātu, bez naida un uzbrukū-miem spēsi aplūkot, ko tad īsti nozīmē mans apgalvojums, ka viss kustas un ka tas, kas katram šķiet, tas arī ir – gan ikvienam atsevišķi, gan valstij. Tieši tā tu varēsi noskaidrot, vai zināšana un sajušana ir viens un tas pats vai kas atšķirīgs, nevis rīkojoties kā iepriekš – izmantojot vārdu un izteikumu ierasto lietojumu un raustot tos kā vairākums uz visām pusēm, lai cits citu iedzītu visvisādos strupceļos.”

Lūk, šādu palīdzību, Teodor, es piedāvāju tavam draugam, cik nu manos spēkos – pašu mazumiņu. Bet, ja viņš pats būtu dzīvs, viņš savus izteikumus aizstāvētu varenāk.

ΘΕΟ. Παίξεις, ὦ Σώκρατες· πάνυ γὰρ νεανικῶς τῷ ἀνδρὶ βεβοήθηκας.

D ΣΩ. Εὖ λέγεις, ὦ ἑταίρε. καὶ μοι εἰπέ· ἐνενόησάς που λέγοντος ἄρτι τοῦ Πρωταγόρου καὶ ὀνειδίζοντος ἡμῖν ὅτι πρὸς παιδίον τοὺς λόγους ποιούμενοι τῷ τοῦ παιδὸς φόβῳ ἀγωνιζοίμεθα εἰς τὰ ἑαυτοῦ, καὶ χαριεντισμὸν τινα ἀποκαλῶν, ἀποσεμνύνων δὲ τὸ πάντων μέτρον, σπουδάσαι ἡμᾶς διεκπεύσατο περὶ τὸν αὐτοῦ λόγον;

ΘΕΟ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐνενόησα, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Τί οὖν; κελεύεις πείθεσθαι αὐτῷ;

ΘΕΟ. Σφόδρα γε.

E ΣΩ. Ὅρθῳ οὖν ὅτι τάδε πάντα πλὴν σοῦ παιδία ἐστίν. εἰ οὖν πεισόμεθα τῷ ἀνδρὶ, ἐμὲ καὶ σὲ δεῖ ἐρωτῶνάς τε καὶ ἀποκρινομένους ἀλλήλοις σπουδάσαι αὐτοῦ περὶ τὸν λόγον, ἵνα μὴ τοῦτό γε ἔχη ἐγκλαεῖν, ὡς παίζοντες πρὸς μειράκια διεσειψάμεθ' αὐτοῦ τὸν λόγον.

ΘΕΟ. Τί δ'; οὐ πολλῶν τοι Θεαίτητος μεγάλους πύγωνας ἐχόντων ἄμεινον ἂν ἐπακολουθήσειε λόγῳ διερευνημένῳ;

169A ΣΩ. Ἄλλ' οὗ τι σοῦ γε, ὦ Θεόδωρε, ἄμεινον. μὴ οὖν οἷου ἐμὲ μὲν τῷ σῷ ἑταίρῳ τετελευτηκότι δεῖν παντὶ τρόπῳ ἐπαμύνειν, σὲ δὲ μηδενί. ἀλλ' ἴθι, ὦ ἄριστε, ὀλίγον ἐπίσπου, μέχρι τούτου αὐτοῦ ἕως ἂν εἰδῶμεν εἴτε ἄρα σὲ δεῖ διαγραμμάτων πέρι μέτρον εἶναι, εἴτε πάντες ὁμοίως σοὶ ἱκανοὶ ἑαυτοῖς εἰς τε ἀστρονομίαν καὶ τᾶλλα ὧν δὴ σὺ πέρι αἰτίαν ἔχεις διαφέρειν.

B ΘΕΟ. Οὐ ῥάδιον, ὦ Σώκρατες, σοὶ παρακαθήμενον μὴ διδόναι λόγον, ἀλλ' ἐγὼ ἄρτι παρελήρησα φάσιων σε ἐπιτρέφειν μοι μὴ ἀποδύεσθαι, καὶ οὐχὶ ἀναγκάσειν καθάπερ Λακεδαιμόνιοι· σὺ δὲ μοι δοκεῖς πρὸς τὸν Σκίρωνα μᾶλλον τείνειν. Λακεδαιμόνιοι μὲν γὰρ ἀπιέναι ἢ ἀποδύεσθαι κελεύουσι, σὺ δὲ κατ' Ἀνταῖον τί μοι μᾶλλον δοκεῖς τὸ δρᾶμα δρᾶν· τὸν γὰρ προσελθόντα οὐκ ἀνίης πρὶν ἂν ἀναγκάσης ἀποδύσας ἐν τοῖς λόγοις προσπαλαῖσαι.

ΣΩ. Ἄριστά γε, ὦ Θεόδωρε, τὴν νόσον μου ἀπήμασας· ἰσχυρικώτερος μέντοι ἐγὼ ἐκείνων. μυρίοι γὰρ ἤδη μοι Ἡρακλεῆς τε καὶ Θησέες ἐντυχόντες καρτεροὶ πρὸς τὸ λέγειν μάλ' εὖ συγκριόφρασιν, ἀλλ' ἐγὼ οὐδέν τι μᾶλλον ἀφίσταμαι·

Teodors. Tu joko, Sokrat, tu šo vīru esi aizstāvējis ļoti spēcīgi.

Sokrats. Labi, draugs. Bet saki man, vai tu ievēroji, ka Protagors nupat savā runā mums pārmeta, ka mēs cīnāmies pret viņa izteikumiem, iesaistot sarunā bērnu un izmantojot viņa bailes? Nosaukdams to par sava veida nīrgāšanos un slavēdams "visa mēru", viņš mums pavēlēja izturēties nopietni pret viņa teikto.

Teodors. Kā nu ne? Ievēroju, Sokrat.

Sokrats. Kā tad būs? Vai liksi paklausīt viņam?

Teodors. Noteikti.

Sokrats. Tu taču redzi, ka šie visi, izņemot tevi, ir bērni. Ja mēs paklausīsim šim vīram, tad mums abiem, man un tev, viens otram jautājot un atbildot, vajag izturēties nopietni pret viņa teikto, lai viņš nevarētu mūs apsūdzēt, ka mēs, pētot viņa izklāstu, niekojamies ar pusaudžiem.

Teodors. Kā tā? Vai tad Teaitēts nespētu izsekot izklāsta gaitai labāk par daudziem vīriem ar garu bārdu?

Sokrats. Bet ne jau labāk par tevi, Teodor. Nedomā, ka man tavs mirušais draugs visiem spēkiem jāaizstāv, bet tev – nemaz. Nu tad, dārgais, panāc nedaudz kopā ar mani, līdz mēs ieradzīsim, vai ģeometrisko zīmējumu mēram būtu jābūt tev, vai arī ikviens tāpat kā tu var paļauties uz sevi gan astronomijā, gan visās citās jomās, kur tu pamatoti izcelies.

Teodors. Nav viegli, Sokrat, sēžot tev blakus, izvairīties no atbildes. Vēl nesen es nošāvu greizi, teikdams, ka tu man ļausi neizģērbties un neuzstāsi kā lakedaimonieši. Bet tu, man šķiet, vairāk velc uz Skīrona pusi, jo lakedaimonieši pavēl vai nu iet prom, vai noģērbties, bet tu, šķiet, drīzāk rīkojies kā Antajs, jo neatlaid atnācēju, pirms nebūsi to izģērbis un piespiedis spēkoties ar tevi sarunās.

Sokrats. Tu, Teodor, atradi lielisku salīdzinājumu manai slimībai, tomēr es esmu stiprāks par viņiem, jo man ir gadījies satikt jau tūkstošiem Hēraklu un Tēseju, kas bija spēcīgi runās un krietni mani ir apdauzījuši, taču es tomēr neatkāpjos –

D

E

169A

B

C οὕτω τις ἔρωσ δεινὸς ἐνδέδουκε τῆς περὶ ταῦτα γυμνασίας. μὴ οὖν μηδὲ σὺ φθονήσης προσανατριψάμενος σαυτὸν τε ἅμα καὶ ἐμὲ ὀνήσαι.

ΘΕΟ. Οὐδὲν ἔτι ἀντιλέγω, ἀλλ' ἄγε ὅπη θέλεις πάντως τὴν περὶ ταῦτα εἰμαρμένην ἦν ἄν' σὺ ἐπικλώσης δεῖ ἀνατλήναι ἐλεγχόμενον. οὐ μέντοι περαιτέρω γε ὦν προτίθεσαι οἷός τ' ἔσομαι παρασχεῖν ἑμαυτὸν σοι.

ΣΩ. Ἄλλ' ἀρκεῖ καὶ μέχρι τούτων. καὶ μοι πάνυ τήρει τὸ τοιόνδε, μὴ που παιδικὸν τι λάθωμεν εἶδος τῶν λόγων ποιούμενοι, καὶ τις πάλιν ἡμῖν αὐτὸ ὀνειδίση.

ΘΕΟ. Ἄλλὰ δὴ πειράσομαί γε καθ' ὅσον ἂν δύνωμαι.

ΣΩ. Τοῦδε τοίνυν πρῶτον πάλιν ἀντιλαβώμεθα οὐπὲρ τὸ πρότερον, καὶ ἴδωμεν ὀρθῶς ἢ οὐκ ὀρθῶς ἐδυσχεραίνομεν ἐπιτιμῶντες τῷ λόγῳ ὅτι αὐτάρκη ἐκαστον εἰς φρόνησιν ἐποίει, καὶ ἡμῖν συνεχώρησεν ὁ Πρωταγόρας περὶ τε τοῦ ἀμείνονος καὶ χείρονος διαφέρειν τινάς, οὐς δὴ καὶ εἶναι σοφούς. οὐχί;

ΘΕΟ. Ναί.

ΣΩ. Εἰ μὲν τοίνυν αὐτὸς παρῶν ὠμολόγει ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς βοηθοῦντες ὑπὲρ αὐτοῦ συνεχωρήσαμεν, οὐδὲν ἂν πάλιν ἔδει ἐπαναλαβόντας βεβαιουῆσθαι· νῦν δὲ τάχ' ἂν τις ἡμᾶς ἀκύρους τιθεῖ τῆς ὑπὲρ ἐκείνου ὁμολογίας. διὸ καλλιόνως ἔχει σαφέστερον περὶ τούτου αὐτοῦ διομολογήσασθαι· οὐ γάρ τι σμικρὸν παραλλάττει οὕτως ἔχον ἢ ἄλλως.

ΘΕΟ. Λέγεις ἀληθῆ.

ΣΩ. Μὴ τοίνυν δι' ἄλλων ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐκείνου λόγου ὡς
170A διὰ βραχυτάτων λάβωμεν τὴν ὁμολογίαν.

ΘΕΟ. Πῶς;

ΣΩ. Οὕτωςί· τὸ δοκοῦν ἐκάστω τούτο καὶ εἶναί φησί που ὧ δοκεῖ;

ΘΕΟ. Φησί γὰρ οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ Πρωταγόρα, καὶ ἡμεῖς ἀνθρώπου, μᾶλλον δὲ πάντων ἀνθρώπων δόξας λέγομεν, καὶ φαμέν οὐδένα ὄντινα οὐ τὰ μὲν αὐτὸν ἠγεῖσθαι τῶν ἄλλων σοφώτερον, τὰ δὲ ἄλλους ἑαυτοῦ, καὶ ἐν γε τοῖς μεγίστοις κινδύνοις, ὅταν ἐν στρατείαις ἢ νόσοις ἢ ἐν θαλάττῃ χειμάζωνται, ὡσπερ πρὸς θεοὺς ἔχειν τοὺς ἐν ἐκάστοις ἄρχοντας, σωτήρας σφῶν

tik ļoti mani pārņēmusi neparasta kaislība uz šādu spēkošanos. Tad nu arī tu neatsakies mēroties ar mani cīņā, lai tiktu labums gan tev, gan man.

Teodors. Es vairs neiebilstu, ved mani, kurp vēlies. Man vienalga nāksies pakļauties liktenim, ko tu man esi savērpis, un jāļaujas taviem atspēkojumiem. Tomēr es varēšu sevi piedāvāt ne tālāk par robežu, ko tu pats esi novilcis.

Sokrats. Pietiks arī ar to. Bet tu rūpīgi seko, lai mēs nemānot neiesligstam kaut kādos bērnišķīgos pārspriedumos, citādi kāds atkal mums to pārmetīs.

Teodors. Es mēģināšu, cik vien tas ir manos spēkos.

Sokrats. Vispirms ķersimies atkal pie tā paša, ko jau apspriedām, un palūkosimies, vai bija pareizi, vai nē, ka mēs ar sašutumu noraidījām viņa izteikumu, tāpēc ka tas padara katra sapratni pašpietiekamu, un ka Protagors mums piekrita: attiecībā uz "labāk" un "sliktāk" daži ir pārāki un tie tad arī ir gudrie. Vai esi ar mieru?

Teodors. Jā.

Sokrats. Ja viņš būtu šeit un pats būtu piekritis, nevis mēs būtu piekrituši viņa vietā, mēģinot viņam palīdzēt, tad vairs nebūtu jāatgriežas pēc apstiprinājuma. Bet tagad varbūt kāds varētu iebilst, ka mums nav tiesību piekrist viņa vietā. Tāpēc ir labāk, ja mēs par to vēl skaidrāk vienojamies. Jo ir taču liela starpība, vai tas ir tā, vai citādi.

Teodors. Tā ir, kā tu saki.

Sokrats. Mēģināsim šo vienošanos panākt visīsākajā ceļā – 170A
no viņa paša teiktā.

Teodors. Kā?

Sokrats. Šādi. Viņš taču apgalvo, ka tas, kas katram šķiet, tas arī ir tam, kuram šķiet?

Teodors. Tā viņš apgalvo.

Sokrats. Mēs arī, Protagor, izsakām cilvēka, vai drīzāk – visu cilvēku uzskatus, apgalvojot, ka nav neviena, kurš nedomātu sevi kādā ziņā gudrāku par citiem, bet kādā – citus gudrākus par sevi, un ka vislielākajās briesmās – karagājienos, slimībās vai vētrinā jūrā – ļaudis izturas pret saviem vadītājiem gluži kā pret dieviem un meklē pie viņiem savu glābiņu, tāpēc ka viņi ir pārāki tieši ar

B προσδοκῶντας, οὐκ ἄλλω τῷ διαφέροντας ἢ τῷ εἰδέναι· καὶ πάντα που μετὰ τάνθρώπινα ζητούντων διδασκάλους τε καὶ ἄρχοντας ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ζῶν τῶν τε ἐργασιῶν, οἰομένων τε αὐτῶν ἰκανῶν μὲν διδάσκειν, ἰκανῶν δὲ ἄρχειν εἶναι. καὶ ἐν τούτοις ἅπασι τί ἄλλο φήσομεν ἢ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἡγεῖσθαι σοφίαν καὶ ἀμαθίαν εἶναι παρὰ σφίσιν;

ΘΕΟ. Οὐδὲν ἄλλο.

ΣΩ. Οὐκοῦν τὴν μὲν σοφίαν ἀληθῆ διανοοῖαν ἡγούνται, τὴν δὲ ἀμαθίαν ψευδῆ δόξαν;

C ΘΕΟ. Τί μῆν;

ΣΩ. Τί οὖν, ὦ Πρωταγόρα, χρησόμεθα τῷ λόγῳ; πότερον ἀληθῆ φῶμεν αἰεὶ τοὺς ἀνθρώπους δοξάζειν, ἢ τοτὲ μὲν ἀληθῆ, τοτὲ δὲ ψευδῆ; ἐξ ἀμφοτέρων γὰρ που συμβαίνει μὴ αἰεὶ ἀληθῆ ἀλλ' ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς δοξάζειν. σκόπει γὰρ, ὦ Θεόδωρε, εἰ ἐθέλοι ἄν τις τῶν ἀμφὶ Πρωταγόραν ἢ σὺ αὐτὸς διαμάχεσθαι ὡς οὐδεὶς ἡγεῖται ἕτερος ἕτερον ἀμαθῆ τε εἶναι καὶ ψευδῆ δοξάζειν.

ΘΕΟ. Ἄλλ' ἄπιστον, ὦ Σώκρατες.

D ΣΩ. Καὶ μὴν εἰς τοῦτό γε ἀνάγκης ὁ λόγος ἦκει ὁ πάντων χρημάτων μέτρον ἀνθρώπων λέγων.

ΘΕΟ. Πῶς δῆ;

ΣΩ. Ὅταν σὺ κρίνας τι παρὰ σαυτῷ πρὸς με ἀποφαίνῃ περὶ τίνος δόξαν, σοὶ μὲν δὴ τοῦτο κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ἀληθὲς ἔστω, ἡμῖν δὲ δὴ τοῖς ἄλλοις περὶ τῆς σῆς κρίσεως πότερον οὐκ ἔστιν κριταῖς γενέσθαι, ἢ αἰεὶ σὲ κρίνομεν ἀληθῆ δοξάζειν; ἢ μυριοὶ ἐκάστοτέ σοι μάχονται ἀντιδοξάζοντες, ἡγούμενοι ψευδῆ κρίνειν τε καὶ οἶσθαι;

E ΘΕΟ. Νῆ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, μάλα μυριοὶ δῆτα, φησὶν Ὅμηρος, οἳ γέ μοι τὰ ἐξ ἀνθρώπων πράγματα παρέχουσιν.

ΣΩ. Τί οὖν; βούλει λέγωμεν ὡς σὺ τότε σαυτῷ μὲν ἀληθῆ δοξάζεις, τοῖς δὲ μυριοῖς ψευδῆ;

ΘΕΟ. Ἔοικεν ἔκ γε τοῦ λόγου ἀνάγκη εἶναι.

ΣΩ. Τί δὲ αὐτῷ Πρωταγόρα; ἄρ' οὐχὶ ἀνάγκη, εἰ μὲν μηδὲ αὐτὸς ὤετο μέτρον εἶναι ἀνθρώπων μηδὲ οἱ πολλοί,

to, ka zina. Turpat vai visas cilvēku dzīves jomas ir pilnas ar tādiem, kas meklē skolotājus un vadītājus gan sev, gan citām dzīvām būtnēm, gan saviem darbiem, un papildinām ir arī tādu, kas domā, ka ir spējīgi mācīt vai vadīt. Un balstoties uz visiem šiem gadījumiem, ko gan citu mēs varētu teikt, kā vien to, ka cilvēki paši atzīst, ka viņiem piemīt gan gudrība, gan nezināšana?

Teodors. Neko citu.

Sokrats. Vai tādējādi viņi nedomā, ka gudrība ir patiesa izpratne, bet nezināšana – aplams uzskats?

Teodors. Kā gan citādi?

Sokrats. Tad ko mums, Protagor, iesākt ar tavu izteikumu? Vai teiksim, ka cilvēku uzskati vienmēr ir patiesi, vai arī – ka dažkārt tie ir patiesi, bet dažkārt – aplami? Abējādi taču sanāk, ka viņu uzskati ne vienmēr ir patiesi, bet mēdz būt gan patiesi, gan aplami. Jo palūko, Teodor, vai tad kāds no Protagora loka, vai arī tu pats būtu gatavs uzstāt: neviens nedomā par kādu citu, ka tas ir nezinošs un ar aplamiem uzskatiem.

Teodors. Tas izklausās neticami, Sokrat.

Sokrats. Bet tieši pie tā neizbēgami nonāk izteikums, kurš apgalvo, ka “visu lietu mērs ir cilvēks”.

Teodors. Kādā veidā?

Sokrats. Kad tu, kaut ko pie sevis izlēmis, atklāj man savu viedokli, tad saskaņā ar Protagora teikto lai tas tev arī ir paties. Bet vai tad mums pārējiem nav iespējams kā tiesnešiem izvērtēt tavu spriedumu, vai – mēs vienmēr atzīstam, ka tas, ko tu uzskati, ir paties? Vai nav tā, ka ar tevi ikreiz strīdas tūkstoši un liek pretī savus uzskatus, turoties pie pārliecības, ka tu spried un domā aplami?

Teodors. Pie Zeva, Sokrat! Tūkstošiem, kā saka Homērs, ir tādu, kas man sagādā nepatikšanas, kādas vien var rasties no cilvēkiem.

Sokrats. Tad ko? Vai gribi, lai mēs sakām, ka tas, ko tu tajā brīdī uzskati, tev ir paties, bet tiem tūkstošiem – aplams?

Teodors. Liekas, ka tā. Katrā ziņā tas neizbēgami izriet no šī izteikuma.

Sokrats. Bet kā tad būs ar pašu Protagoru? Ja viņš pats nedomātu, ka cilvēks ir mērs, un arī ļaužu vairums – kas tiešām

C

D

E

171A ὥσπερ οὐδὲ οἴονται, μηδενὶ δὴ εἶναι ταύτην τὴν ἀλήθειαν ἢν ἐκεῖνος ἔγραψεν; εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ὤφeto, τὸ δὲ πλῆθος μὴ συνοίεται, οἷσθ' ὅτι πρῶτον μὲν ὄσω πλείους οἷς μὴ δοκεῖ ἢ οἷς δοκεῖ, τοσοῦτω μᾶλλον οὐκ ἔστιν ἢ ἔστιν.

ΘΕΟ. Ἀνάγκη, εἴπερ γε καθ' ἐκάστην δόξαν ἔσται καὶ οὐκ ἔσται.

ΣΩ. Ἐπειτά γε τοῦτ' ἔχει κομφότατον· ἐκεῖνος μὲν περὶ τῆς αὐτοῦ οἰήσεως τὴν τῶν ἀντιδοξαζόντων οἴησιν, ἢ ἐκεῖνον ἠγούνται ψεύδεσθαι, συγχωρεῖ που ἀληθῆ εἶναι ὁμολογῶν τὰ ὄντα δοξάζειν ἅπαντας.

ΘΕΟ. Πάνυ μὲν οὖν.

B ΣΩ. Οὐκοῦν τὴν αὐτοῦ ἂν ψευδῆ συγχωροί, εἰ τὴν τῶν ἠγουμένων αὐτὸν ψεύδεσθαι ὁμολογεῖ ἀληθῆ εἶναι;

ΘΕΟ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Οἱ δὲ γ' ἄλλοι οὐ συγχωροῦσιν ἑαυτοῖς ψεύδεσθαι;

ΘΕΟ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Ὁ δὲ γ' αὐτὸ ὁμολογεῖ καὶ ταύτην ἀληθῆ τὴν δόξαν ἐξ ὧν γέγραφεν.

ΘΕΟ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ἐξ ἀπάντων ἄρα ἀπὸ Πρωταγόρου ἀρξαμένων ἀμφισβητήσεται, μᾶλλον δὲ ὑπὸ γε ἐκείνου ὁμολογήσεται, ὅταν τῷ τάναντία λέγοντι συγχωρῆ ἀληθῆ αὐτὸν δοξάζειν, τότε καὶ ὁ Πρωταγόρας αὐτὸς συγχωρήσεται μήτε κῦνα μήτε τὸν ἐπιτυχόντα ἄνθρωπον μέτρον εἶναι μηδὲ περὶ ἑνὸς οὐτ' ἂν μὴ μάθη. οὐχ οὕτως;

ΘΕΟ. Οὕτως.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πάντων, οὐδενὶ ἂν εἴη ἢ Πρωταγόρου Ἀλήθεια ἀληθῆς, οὔτε τι ἄλλω οὔτ' αὐτῷ ἐκείνῳ.

ΘΕΟ. Ἄγαν, ὦ Σώκρατες, τὸν ἐταῖρόν μου καταθέομεν.

D ΣΩ. Ἀλλά τοι, ὦ φίλε, ἄδηλον εἰ καὶ παραθέομεν τὸ ὀρθόν. εἰκὸς γε ἄρα ἐκεῖνον πρεσβύτερον ὄντα σοφώτερον ἡμῶν εἶναι· καὶ εἰ αὐτίκα ἐντεῦθεν ἀνακύψει μέχρι τοῦ αὐχένος, πολλὰ ἂν ἐμέ τε ἐλέγξας ληροῦντα, ὡς τὸ εἰκὸς, καὶ σὲ ὁμολογοῦντα, καταδύς ἂν οἴχοιτο ἀποτρέχων. ἀλλ' ἡμῖν ἀνάγκη οἶμαι χρῆσθαι ἡμῖν αὐτοῖς ὁποῖοι τινές ἐσμεν,

tā nemaz nedomā –, vai tad neizbēgami nebūtu tā, ka viņa sarakstītā “Patiesība” nav patiesa nevienam? Savukārt, ja viņš pats tā domāja, bet vairākums šai domai nepiekrīt, tad, raugi, pirmkārt, – jo vairāk ir to, kam tā nešķiet, nekā to, kam šķiet, jo vairāk tas tā nav, nekā ir. 171A

Teodors. Neizbēgami, – ja jau to, ka nav vai ir, noteiks pēc katra uzskatiem.

Sokrats. Otrkārt, un tas ir vissmalkākais: atzīdams, ka visi uzskati ir patiesi, viņš piekrīt, ka to viedoklis, kuri pretēji viņam uzskata viņa viedokli par aplamu, ir patiesi.

Teodors. Katrā ziņā.

Sokrats. Vai tad viņš nepiekritis, ka viņa viedoklis ir maldīgs, ja jau viņš par patiesu atzīst to viedokli, kuri uzskata, ka viņš maldās? B

Teodors. Viņam noteikti jāpiekrīt.

Sokrats. Bet tie citi taču neatzīs, ka Protagors maldās tikai no viņu viedokļa?

Teodors. Protams, ka ne.

Sokrats. Bet viņš savukārt piekritis, ka arī šāds uzskats ir patiesi, izejot no tā, ko pats ir sarakstījis.

Teodors. Tā rādās.

Sokrats. Tātad ikviens, sākot jau ar pašu Protagoru, šo izteikumu apstrīdēs, vai drīzāk – Protagors tieši piekritis, ka, atzīstot pretējo viedokli par patiesu, viņam vienlaikus ir jāatzīst, ka nedz suns, nedz arī kurš katrs gadījuma cilvēks nav mērs nekam tādām, ko nav mācoties apguvis. Vai ne tā? C

Teodors. Tā gan.

Sokrats. Tad jau Protagora “Patiesība”, tā kā visi to apstrīd, nebūs patiesa nevienam – nedz kādam citam, nedz viņam pašam.

Teodors. Sokrat, mēs pārāk nodzenam manu draugu!

Sokrats. Bet, dārgais, nav vēl skaidrs, vai arī mēs nedzenamies prom no pareizā virziena. Var taču izrādīties, ka viņš, būdams vecāks, ir arī gudrāks par mums. Un ja viņš tūlīt te no zemes izslietu savu galvu, tad, visticamāk, atmaskotu mani, ka es par daudz pļāpāju, un tevi – ka piekriti, bet pats ar steigu atkal pazustu pazemē. Bet mums, es domāju, ir jāiztieks pašiem D

καὶ τὰ δοκοῦντα ἀεὶ ταῦτα λέγειν. καὶ δῆτα καὶ νῦν ἄλλο τι φῶμεν ὁμολογεῖν ἂν τοῦτό γε ὄντινόν, τὸ εἶναι σοφώτερον ἕτερον ἑτέρου, εἶναι δὲ καὶ ἀμαθέστερον;

ΘΕΟ. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.

E ΣΩ. Ἡ καὶ ταύτη ἂν μάλιστα ἴστασθαι τὸν λόγον, ἢ ἡμεῖς ὑπεγράψαμεν βοηθοῦντες Πρωταγόρα, ὡς τὰ μὲν πολλὰ ἢ δοκεῖ, ταύτη καὶ ἔστιν ἐνάστω, θερμά, ξηρά, γλυκεία, πάντα ὅσα τοῦ τύπου τούτου· εἰ δέ που ἔν τισι συγχωρήσεται διαφέρειν ἄλλον ἄλλου, περὶ τὰ ὑγιεινὰ καὶ νοσώδη ἐθελῆσαι ἂν φάναι μὴ πᾶν γύναιον καὶ παιδίον, καὶ θηρίον δέ, ἰκανὸν εἶναι ἰᾶσθαι αὐτὸ γινώσκον ἑαυτῷ τὸ ὑγιεινόν, ἀλλὰ ἐνταῦθα δὴ ἄλλον ἄλλου διαφέρειν, εἶπερ που;

ΘΕΟ. Ἐμοιγε δοκεῖ οὕτως.

172A ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ περὶ πολιτικῶν, καλὰ μὲν καὶ αἰσχροῖα καὶ δίκαια καὶ ἄδικα καὶ ὅσια καὶ μὴ, οἷα ἂν ἐκάστη πόλις οἰηθείσα θῆται νόμιμα αὐτῇ, ταῦτα καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἐκάστη, καὶ ἐν τούτοις μὲν οὐδὲν σοφώτερον οὔτε ἰδιώτην ἰδιώτου οὔτε πόλιν πόλεως εἶναι· ἐν δὲ τῷ συμφέροντα ἑαυτῇ ἢ μὴ συμφέροντα τίθεσθαι, ἐνταῦθ', εἶπερ που, αὐτὸ ὁμολογήσει σύμβουλόν τε συμβούλου διαφέρειν καὶ πόλεως δόξαν ἑτέραν ἑτέρας πρὸς ἀλήθειαν, καὶ οὐκ ἂν πάνυ τολμήσειε φῆσαι, ἃ ἂν θῆται πόλις συμφέροντα οἰηθείσα αὐτῇ, παντὸς μᾶλλον ταῦτα καὶ συνοίσειν· ἀλλ' ἐκεῖ οὐ λέγω, ἐν τοῖς δικαίοις καὶ ἀδίκτοις καὶ ὀσίοις καὶ ἀνοσίοις, ἐθέλουσιν ἰσχυρίζεσθαι ὡς οὐκ ἔστι φύσει αὐτῶν οὐδὲν οὐσίαν ἑαυτοῦ ἔχον, ἀλλὰ τὸ κοινῇ δόξαν τοῦτο γίνεταί ἀληθὲς τότε, ὅταν δόξη καὶ ὅσον ἂν δοκῇ χρόνον. καὶ ὅσοι γε ἂν μὴ παντάπασι τὸν Πρωταγόρου λόγον λέγωσιν, ὧδέ πως τὴν σοφίαν ἄγουσι. λόγος δὲ ἡμᾶς, ὧ Θεόδωρε, ἐκ λόγου μείζων ἐξ ἐλάττονος

c καταλαμβάνει.

ΘΕΟ. Οὐκοῦν σχολὴν ἄγομεν, ὧ Σώκρατες;

ΣΩ. Φαινόμεθα. καὶ πολλάκις μὲν γε δὴ, ὧ δαιμόνιε, καὶ ἄλλοτε κατενόησα, ἀτὰρ καὶ νῦν, ὡς εἰκότως οἱ ἐν ταῖς φιλοσοφίαις πολὺν χρόνον διατρίψαντες εἰς τὰ δικαστήρια ἰόντες γελοῖοι φαίνονται ῥήτορες.

ΘΕΟ. Πῶς δὴ οὖν λέγεις;

ar sevi, kādi nu esam, un ikreiz jāsaka tā, kā mums šķiet. Lūk, arī tagad – vai nav jāsaka tā: ikviens piekrīt vismaz tam, ka cits par citu var būt gan gudrāks, gan arī nezinošāks?

Teodors. Šķiet gan.

Sokrats. Un vai nav tā, ka Protagora izteikums visstingrāk var nostāvēt uz kājām tādā veidā, kā mēs to iezīmējam, viņam palīdzēdami, proti, ka daudz kas tā, kā tas šķiet, tā arī katram ir – karstais, sausais, saldais un viss tamlīdzīgais? Bet ja tas pieļaus, ka cits var būt kādā ziņā pārāks par citu, tad attiecībā uz veselīgo un kaitīgo tas labprāt atzīs, ka ne katrs sievišķis, bērnelis vai zvēriņš ir spējīgs sevi izārstēt, zinot, kas tam ir veselīgs, bet šeit, ja vien vispār kaut kur, cits ir pārāks par citu.

Teodors. Man šķiet, tas tā ir.

Sokrats. Tāpat arī attiecībā uz valstisko – skaistais un rie- 172A
bīgais, taisnīgais un netaisnīgais, dievbijīgais un tas, kas tāds nav, – kādu to katra valsts iedomājas un noteic sev ar likumu, tāds tas katrai arī patiesībā ir, un šādās lietās nedz atsevišķs pilsonis ir kādā ziņā gudrāks par citu pilsoni, nedz valsts par valsti. Bet kad valsts nosaka, kas tai ir izdevīgs un kas nav, tad Protagora izteikums atkal atzīs, ka tieši te, ja vispār kaut kur, viens padomdevējs patiesumā atšķiras no cita padomdevēja un vienas valsts viedoklis no citas. Tas nepavisam neuzdrīkstēsies apgalvot, ka viss, ko vien valsts iedomāsies un noteiks sev par izdevīgu, tāds visādā ziņā arī būs. Turpretī, kur runa ir par taisno vai netaisno, dievbijīgo vai bezdievīgo, viņi ir gatavi uzstāt, ka nekam tādām nav no dabas pašam savas esības, bet tas šķitums, kas kopīgi tiek pieņemts, tas tad arī kļūst patiesi ikreiz, kad tā šķiet, un ir tāds tik ilgi, kamēr tā šķiet. Un pat tie, kuri nerunā gluži Protagora vārdiem, tā vai citādi vadās pēc šīs gudrības. Bet mūs, Teodor, no mazāka pārsapņemas kāds lielāks pārņem savā varā.

Teodors. Vai tad mums nav vaļas, Sokrat?

Sokrats. Rādās, ka mums ir. Jau agrāk, mīļo cilvēk, es visai bieži esmu ievērojis, un tas man nāk prātā arī tagad: parasti tie, kas daudz laika veltījuši filosofiskām nodarbēm, stājoties tiesas priekšā, izrādās smieklīgi runātāji.

Teodors. Kā tu to domā?

D ΣΩ. Κινδυνεύουσιν οἱ ἐν δικαστηρίοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐκ νέων κυλινδούμενοι πρὸς τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ τοιαύτῃ διατριβῇ τεθραμμένους ὡς οἰκείται πρὸς ἐλευθέρους τεθράφθαι.

ΘΕΟ. Πῆ δῆ;

E ΣΩ. Ἦι τοῖς μὲν τοῦτο ὃ σὺ εἶπες αἰεὶ πάρεστι, σχολή, καὶ τοὺς λόγους ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ σχολῆς ποιοῦνται· ὥσπερ ἡμεῖς νυνὶ τρίτον ἤδη λόγον ἐκ λόγου μεταλαμβάνομεν, οὕτω καὶ αἱ οἱ, ἐὰν αὐτοὺς ὁ ἐπελθὼν τοῦ προκειμένου μᾶλλον καθάπερ ἡμᾶς ἀρέσῃ· καὶ διὰ μακρῶν ἢ βραχέων μέλει οὐδὲν λέγειν, ἂν μόνον τύχῃσι τοῦ ὄντος· οἱ δὲ ἐν ἀσχολίᾳ
E τε αἰεὶ λέγουσι – κατεπεῖγαι γὰρ ὕδωρ ῥέον – καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ περὶ οὗ ἂν ἐπιθυμήσωσι τοὺς λόγους ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἀνάγκην ἔχων ὁ ἀντίδικος ἐφέστηκεν καὶ ὑπογραφήν παραναγινωσκομένην ὧν ἐκτὸς οὐ ῥητέον [ἦν ἀνωμοσίαν καλοῦσιν]· οἱ δὲ λόγοι αἰεὶ περὶ ὁμοδοῦλου πρὸς δεσπότην καθήμενον, ἐν χειρὶ τινα δίκην ἔχοντα, καὶ οἱ ἀγῶνες οὐδέποτε τὴν ἄλλως ἀλλ' αἰεὶ τὴν περὶ αὐτοῦ, πολλάκις δὲ καὶ περὶ ψυχῆς
I73A ὁ δρόμος· ὥστ' ἐξ ἀπάντων τούτων ἔντονοι καὶ δριμύεις γίνονται, ἐπιστάμενοι τὸν δεσπότην λόγῳ τε θωπεύσαι καὶ ἔργῳ ὑπελθεῖν, σμικροὶ δὲ καὶ οὐκ ὀρθοὶ τὰς ψυχάς. τὴν γὰρ αὖξιν καὶ τὸ εὐθύ τε καὶ τὸ ἐλευθέριον ἢ ἐκ νέων δουλείᾳ ἀφήρηται, ἀναγκάζουσα πρᾶττειν σκολιά, μεγάλους κινδύνους καὶ φόβους ἐπιβάλλουσα ἐπιβάλλουσα, οὓς οὐ δυνάμενοι μετὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀληθοῦς ὑποφέρουσιν, εὐθύς ἐπὶ τὸ ψεῦδος τε καὶ τὸ ἀλλήλους ἀνταδικεῖν τρεπόμενοι
B πολλὰ κάμπτονται καὶ συγκλῶνται, ὥστ' ὑγιᾶς οὐδὲν ἔχοντες τῆς διανοίας εἰς ἄνδρας ἐκ μειρακίων τελευτῶσι, δεινοὶ τε καὶ σοφοὶ γεγονότες, ὡς οἶονται. καὶ οὗτοι μὲν δὴ τοιοῦτοι, ὧ Θεόδωρε· τοὺς δὲ τοῦ ἡμετέρου χοροῦ πότερον βούλει διελθόντες ἢ ἐάσαντες πάλιν ἐπὶ τὸν λόγον τρεπόμεθα, ἵνα μὴ καί, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, λίαν πολὺ τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ μεταλήψει τῶν λόγων καταχρώμεθα;

C ΘΕΟ. Μηδαμῶς, ὧ Σώκρατες, ἀλλὰ διελθόντες. πάνυ γὰρ εὖ τοῦτο εἴρηκας, ὅτι οὐχ ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ τοιαύτῃ χορεύοντες τῶν λόγων ὑπηρεταί, ἀλλ' οἱ λόγοι ἡμέτεροι ὥσπερ

Sokrats. Tie, kas kopš jauneklā gadiem pastāvīgi apgrozās tiesās un tamlīdzīgās vietās, salīdzinājumā ar tiem, kas audzināti filosofijā un tai līdzīgās nodarbēs, šķiet uzauguši kā kalpi iepretim brīvajiem.

Teodors. Kādā ziņā?

Sokrats. Tādā, ka vieniem no viņiem vienmēr ir tas, ko tu minēji, – vaļa, un viņi mierīgi savā nodabā risina sarunas. Gluži kā mēs tagad, kad pārejām jau uz trešo pārspriedumu, tā rikojas arī viņi, ja jaunpienākušais viņus, tāpat kā šobrīd mūs, apmierina vairāk par iepriekšējo. Un viņiem nerūp, vai viņi runā gari vai īsi, – ka tik nonāktu pie būtības. Savukārt otriem runas vienmēr notiek nevaļā, jo viņus steidzina tekošais ūdens; un viņiem nav arī iespējas runāt, par ko gribētu, jo pār viņiem noteicējs ir apsūdzētājs un priekšā lasītais apsūdzības raksts, ārpus kura kaut ko runāt nav atļauts. Šīs runas vienmēr ir par līdzvergotāju, un runāts tiek sēdoša kungu priekšā, kura rokās ir tiesas lēmums. Turklāt cīņi nekad nenotiek citādi, kā vienmēr cīnoties par sevi pašu, un nereti tā ir sacikste par dzīvību. Tā ka no visa tā viņi top spīvi un skarbi, viņi zina gan to, kā kungam glaimot ar runām, gan to, kā izpatikt ar darbiem, bet savā dvēselē viņi ir siki un kropli. Jo verdzība, kas viņus pavada jau kopš jaunības, ir atņēmusi viņiem iespēju augt, būt taisniem un brīviem, bet liek rīkoties ar viltu un uzkrauj vēl maigām dvēselēm lielas briesmas un bailes. Viņi nespēj tās panest, saglabājot taisnīgumu un patiesīgumu, un tūdaļ pievēršas meliem un ar netaisniem darbiem ņemas atdarīt viens otra netaisnību. Tā viņi tiek brangi locīti un lauzīti, un kad no jaunekļiem top par vīriem, viņos nav nevienas veselīgas domas, lai gan paši uzskata, ka nu ir kļuvuši varen izveicīgi un gudri. Tādi, lūk, ir šie cilvēki, Teodor. Vai gribi, lai aplūkojam arī tos, kuri ir no mūsu kora, vai atstāsim tos un pievērsīsimies atkal mūsu līdzšinējai sarunai, lai mēs pārāk nelietīgi neizmantotu to, par ko nupat kā runājām – brīvību un iespēju pāriet no viena pārsprieduma uz citu?

Teodors. Nekādā ziņā neatstāsim, Sokrat, bet vispirms aplūkosim. Jo to tu pateici visnotaļ labi, proti, ka nevis mēs, šī kora dalībnieki, esam runu apkalpotāji, bet runas ir it kā

D

E

173A

B

C

οικείται, καὶ ἕκαστος αὐτῶν περιμένει ἀποτελεσθῆναι ὅταν ἡμῖν δοκῇ· οὔτε γὰρ δικαστῆς οὔτε θεατῆς ὥσπερ ποιηταῖς ἐπιτιμήσων τε καὶ ἄρξων ἐπιστατεῖ παρ' ἡμῖν.

- D ΣΩ. Λέγωμεν δὴ, ὡς ἔοικεν, ἐπεὶ σοὶ γε δοκεῖ, περὶ τῶν κορυφαίων· τί γὰρ ἂν τις τούς γε φαύλως διατρίβοντας ἐν φιλοσοφίᾳ λέγοι; οὔτοι δέ που εἰ νέων πρῶτον μὲν εἰς ἀγορὰν οὐκ ἴσασι τὴν ὁδόν, οὐδὲ ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον ἢ τι κοινὸν ἄλλο τῆς πόλεως συνέδριον νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα λεγόμενα ἢ γεγραμμένα οὔτε ὀρώσιν οὔτε ἀκούουσι· σπουδαὶ δὲ ἑταιριῶν ἐπ' ἀρχάς καὶ σύνοδοι καὶ δεῖπνα καὶ σὺν αὐλητρίσι κῶμοι, οὐδὲ ὄναρ πράττειν προσίσταται αὐτοῖς. εὖ δὲ ἢ κακῶς τις γέγονεν ἐν πόλει, ἢ τί τῷ κακίῳ ἐστὶν εἰς προγόνων γεγονός ἢ πρὸς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, μᾶλλον αὐτὸν λέληθεν ἢ οἱ τῆς θαλάττης λεγόμενοι χόες. καὶ ταῦτα πάντ' οὐδ' ὅτι οὐκ οἶδεν, οἶδεν· οὐδὲ γὰρ αὐτῶν ἀπέχεται τοῦ εὐδοκιμεῖν χάριν, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κείται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ, ἢ δὲ διάνοια, ταῦτα πάντα ἠγησάμενη σμικρὰ καὶ οὐδέν, ἀτιμάσασα πανταχῇ πέτεται κατὰ Πίνδαρον «τᾶς τε γὰς ὑπένερθε» καὶ τὰ ἐπίπεδα γεωμετροῦσα, «οὐρανοῦ θ' ὑπερ» ἀστρονομούσα,
- E
- I74A καὶ πάσαν πάντη φύσιν ἐρευνημένη τῶν ὄντων ἐκάστου ὅλου, εἰς τῶν ἐγγύς οὐδὲν αὐτὴν συγκαθειῖσα.

ΘΕΟ. Πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;

- ΣΩ. Ὡσπερ καὶ Θαλῆν ἀστρονομούντα, ὦ Θεόδωρε, καὶ ἄνω βλέποντα, πεσόντα εἰς φρέαρ, Θοράττα τις ἐμμελῆς καὶ χαρίεσσα θεραπευτικῆς ἀποσιῶψαι λέγεται ὡς τὰ μὲν ἐν οὐρανῷ προθυμοῖτο εἰδέναι, τὰ δ' ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ παρὰ πόδας λανθάνοι αὐτόν. ταυτόν δὲ ἀρκεῖ σιῶμμα ἐπὶ πάντας ὅσοι ἐν φιλοσοφίᾳ διάγουσι. τῷ γὰρ ὄντι τὸν τοιοῦτον ὁ μὲν πλησίον καὶ ὁ γείτων λέληθεν, οὐ μόνον ὅτι πράττει, ἀλλ' ὀλίγου καὶ εἰ ἀνθρωπός ἐστιν ἢ τι ἄλλο θρέμμα· τί δέ ποτ' ἐστὶν ἀνθρωπος καὶ τί τῇ τοιαύτῃ φύσει προσήκει διάφορον τῶν ἄλλων ποιεῖν ἢ πάσχειν, ζητεῖ τε καὶ πράγματ' ἔχει διερευνῶμενος. μανθάνεις γὰρ που, ὦ Θεόδωρε· ἢ οὐ;

ΘΕΟ. Ἐγώ γε· καὶ ἀληθῆ λέγεις.

mūsu kalpi, un katra no tām gaida, lai tiktu pabeigta, kad vien mums tas labpatiksies. Mūs neuzrauga nedz tiesnesis, nedz skatītājs, kurš var būt noteicējs un soģis pār dzejniekiem.

Sokrats. Ja tev tā tīk, tad runāsim, kā tas pienāktos, par šī kora vadītājiem, jo kāpēc gan lai runātu par tādiem, kuri ar filosofiju nodarbojas pavirši? Pirmkārt, jau kopš jaunām dienām viņi nezina ceļu uz tirgus laukumu, nezina arī, kur ir tiesa vai padome, vai kāda cita valsts kopējo apspriežu vieta. Viņi nedzird izsludinām likumus un tautas sapulču lēmumus un neredz tos uzrakstītus. Bet grupējumu raušanos pie varas, saietus, mielastus un dzīres ar flautistēm – pat sapņos viņiem nav ienācis prātā ko tādu rīkot. Bet tas, vai valstī kāds ir dižciltīgas vai zemas izcelsmes, vai kāds no saviem vīriešu vai sieviešu kārtas senčiem ir pārmantojis ko nelāgu – tas viņam ir apslēpts, kā mēdz teikt, vēl vairāk nekā pilienu skaits jūrā. Un viņš pat nezina, ka to visu viņš nezina. Ne jau tādēļ, lai iemantotu labu slavu, viņš no tā visa atturas; patiesībā vienīgi viņa ķermenis atrodas un mitinās valsts robežās, bet prāts, to visu uzskatīdams par niecīgu un nevērtīgu un neizrādīdams tam nekādu godu, lidinās visur, gan “pazemes dzīlēs”, kā saka Pindars, gan virs zemes, kad veic laukumu mērījumus, gan “pāri debesīm”, kad vēro zvaigznes – tas tiecas vispusīgi izpētīt visu katra atsevišķi esošā veseluma dabu, ne mazākā mērā nenolaižoties līdz tam, kas atrodas tuvumā.

Teodors. Ko tu ar to domā, Sokrat?

Sokrats. Par Talētu, Teodor, stāsta, ka viņš, veroties augšup zvaigznēs, iekritis akā, un par to viņu trāpīgi izsmējusi kāda asprātīga trāķiešu kalpone, ka viņš gribot zināt to, kas ir debesīs, bet nepamanot, kas ir zem kājām, – lūk, šis asprātīgais joks attiecas uz ikvienu, kurš savu dzīvi vada filosofijā. Jo patiesi, tāds nepazīst pat savu tuvāko kaimiņu, viņam nav zināms ne tikai, ko tas dara, bet gandrīz arī – vai tas ir cilvēks, vai kāds cits kustonis. Bet to, kas ir cilvēks, un ar ko šāda daba savā darbībā vai darbības uztverē atšķiras no citām – to gan viņš tiecas izpētīt, un tas viņu nodarbina. Tu taču to zini, Teodor? Vai ne?

Teodors. Zinu gan, un tev ir taisnība.

- ΣΩ. Τοιγάρτοι, ὦ φίλε, ἰδίᾳ τε συγγιγνόμενος ὁ τοιοῦτος
 C ἐκάστω καὶ δημοσίᾳ, ὅπερ ἀρχόμενος ἔλεγον, ὅταν ἐν
 δικαστηρίῳ ἢ που ἄλλοθι ἀναγκασθῆ περι τῶν παρὰ πόδας
 καὶ τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς διαλέγεσθαι, γέλωτα παρέχει οὐ
 μόνον Θράτταις ἀλλὰ καὶ τῷ ἄλλῳ ὄχλῳ, εἰς φρεατὰ τε
 καὶ πᾶσαν ἀπορίαν ἐμπίπτων ὑπὸ ἀπειρίας, καὶ ἡ ἀσχη-
 μοσύνη δεινὴ, δόξαν ἀβελτερίας παρεχομένη· ἐν τε γὰρ
 ταῖς λοιδορίαις ἴδιον ἔχει οὐδὲν οὐδένα λοιδορεῖν, ἅτ' οὐκ
 εἰδῶς καιὸν οὐδὲν οὐδενὸς ἐκ τοῦ μὴ μεμελετημένα· ἀπορῶν
 D οὖν γελοῖος φαίνεται. ἐν τε τοῖς ἐπαίνοις καὶ ταῖς τῶν
 ἄλλων μεγαλαυχίαις οὐ προσποιήτως ἀλλὰ τῷ ὄντι γελῶν
 ἐνδηλος γιγνόμενος ληρώδης δοκεῖ εἶναι. τύραννόν τε γὰρ
 ἢ βασιλέα ἐγκωμιαζόμενον, ἓνα τῶν νομέων, οἷον συβώτην
 ἢ ποιμένα ἢ τινα βουκόλον, ἠγεῖται ἀκούειν εὐδαιμονιζό-
 μενον πολὺ βδᾶλλοντα· δυσκολώτερον δὲ ἐκείνων ζῶον καὶ
 ἐπιβουλότερον ποιμαίνειν τε καὶ βδᾶλλειν νομίζει αὐτούς,
 ἄγροικον δὲ καὶ ἀπαίδευτον ὑπὸ ἀσχολίας οὐδὲν ἦττον τῶν
 E νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίνεσθαι, σηκὸν ἐν ὄρει τὸ
 τεῖχος περιβεβλημένον. γῆς δὲ ὅταν μυρία πλέθρα ἢ ἔτι
 πλείω ἀκούσῃ ὡς τις ἄρα κεκτημένος θαυμαστὰ πλήθει
 κέκτηται, πάνσμιρα δοκεῖ ἀκούειν εἰς ἅπασαν εἰωθῶς τὴν
 γῆν βλέπειν. τὰ δὲ δὴ γένη ὑμνούντων, ὡς γενναῖός τις
 ἐπὶ τὰ πάππους πλουσίους ἔχων ἀποφῆναι, παντάπασιν
 ἀμβλὺ καὶ ἐπὶ σμιρὸν ὀρώντων ἠγεῖται τὸν ἔπαινον, ὑπὸ
 I75A ἀπαιδευσίας οὐ δυναμένων εἰς τὸ πᾶν αἰεὶ βλέπειν οὐδὲ λογί-
 ζεσθαι ὅτι πάππων καὶ προγόνων μυριάδες ἐκάστω γεγόνασιν
 ἀναρίθμητοι, ἐν αἷς πλούσιοι καὶ πτωχοὶ καὶ βασιλῆς καὶ
 δούλοι βάρβαροί τε καὶ Ἑλληνες πολλάκις μυριοὶ γεγόνασιν
 ὁπωσὺν· ἀλλ' ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσι καταλόγῳ προγόνων
 σεμνυνομένων καὶ ἀναφερόντων εἰς Ἡρακλέα τὸν Ἀμφι-
 τρώωνος ἄτοπα αὐτῷ καταφαίνεται τῆς σμιρολογίας, ὅτι
 B δὲ ὁ ἀπ' Ἀμφιτρώωνος εἰς τὸ ἄνω πεντηκαιεικοστός τοιοῦ-
 τος ἦν οἷα συνέβαινε αὐτῷ τύχῃ, καὶ ὁ πεντηκοστός ἀπ'
 αὐτοῦ, γελᾷ οὐ δυναμένων λογίζεσθαι τε καὶ χανυνότητα
 ἀνοήτου ψυχῆς ἀπαλλάττειν. ἐν ἅπασι δὴ τούτοις ὁ τοιοῦ-
 τος ὑπὸ τῶν πολλῶν καταγελᾶται, τὰ μὲν ὑπερηφάνως
 ἔχων, ὡς δοκεῖ, τὰ δ' ἐν ποσὶν ἀγνοῶν τε καὶ ἐν ἐκάστοις
 ἀπορῶν.

Sokrats. Tad, lūk, tāpēc, draugs, šāds cilvēks saskarsmē ar citiem – gan ar atsevišķiem cilvēkiem, gan atklātībā, kad, kā jau teicu, viņš ir spiests tiesā vai kur citur runāt par to, kas ir viņa priekšā, – izraisa smieklus ne tikai trāķietēm, bet arī pārējam pūlim, pieredzes trūkuma dēļ iekrīzdams akās un pilnīgā bezizejā, un viņa šausmīgā neveiklība sagādā viņam nelgas slavu. Kad notiek ķildošanās, viņam nav īpaša iegansta kādu nolamāt, jo ne par vienu viņš nekā slikta nezina, tāpēc ka par to nav licies ne zinis, un tā, galīgi samulsis, viņš rādās smieklīgs. Savukārt, dzirdot slavinājumus un plātišanos, viņš neliekuļo, bet vaļsirdīgi un atklāti par to smiedamies, šķiet muļķis, jo, kad slavinājumus saņem tirāns vai kāds valdnieks, viņš uzskata, ka cildināts un par laimīgu dēvēts tiek kāds no lopkopjiem, piemēram, cūku, aitu vai govju gans, kurš daudz izslaucis. Tirāniem un valdniekiem, pēc viņa domām, ir jāgana un jāslauc daudz negantāks un viltīgāks dzīvnieks nekā tiem, un ir neizbēgami, ka tāds, ieslēdzies kalnu virsotnē aiz mūriem kā aplokā, nevaļas dēļ top ne mazāk mežonīgs un neizglītots kā lopu gani. Bet ja viņš dzird, ka kāds ir ieguvis desmit tūkstoš pletru zemes vai vēl vairāk, kas it kā esot apbrīnojama bagātība, viņš, kas paradīs aplūkot visu zemi, uzskata, ka tas ir tīrais sikums. Bet par tiem, kas apdzied izcelsmi, cik dižciltīgs, piemēram, ir tāds, kas spēj uzrādīt septiņus bagātus priekštečus, viņš domā, ka viņu redze ir trula un spēj saskatīt tikai nelielā attālumā. Neizglītības dēļ tādi nespēj ikreiz aplūkot visu kopumā, nedz aplēst, ka katram ir bijuši neskaitāmi tūkstošu tūkstoši priekšteču un senču, starp kuriem ir bijuši tūkstošiem gan bagāti, gan nabagi, gan valdnieki, gan vergi – kā barbari, tā hellēņi. Ja kādi dižojas ar divdesmit pieciem priekštečiem senču rindā, kuru var atvedināt līdz Hēraklam Amfitriona dēlam, tad tā viņam šķiet neiedomājama sikmanība, jo divdesmit piektais, skaitot no Amfitriona tālāk, tāpat arī piecdesmitais pirms viņa bija tāds, kādam tam gadījās būt. Viņš smejas par tiem, kas nespēj to sajēgt un atmest plātību, kas ir viņu nesaprātīgajā dvēselē. Visos šādos gadījumos pūlis viņu izsmej, jo dažkārt viņš šķiet augstprātīgs, dažkārt tāds, kurš nepamana, kas ir zem kājām, un pastāvīgi nonāk strupceļā.

C

D

E

175A

B

ΘΕΟ. Παντάπασι τὰ γινόμενα λέγεις, ὦ Σώκρατες.

- ΣΩ. Ὅταν δέ γέ τινα αὐτός, ὦ φίλε, ἐλκύσῃ ἄνω, καὶ
 C ἐθελήσῃ τις αὐτῷ ἐκβῆναι ἐκ τοῦ «Τί ἐγὼ σὲ ἀδικῶ ἢ σὺ ἐμέ»; εἰς σκέψιν αὐτῆς δικαιοσύνης τε καὶ ἀδικίας, τί τε ἐκότερον αὐτοῖν καὶ τί τῶν πάντων ἢ ἀλλήλων διαφέρετον, ἢ ἐκ τοῦ «εἰ βασιλεὺς εὐδαίμων,» «κειτημένος τ' αὐ χρυσίον,» βασιλείας πέρι καὶ ἀνθρωπίνης ὅλως εὐδαιμονίας καὶ ἀθλιότητος ἐπὶ σκέψιν, ποῖω τέ τινε ἐστὸν καὶ τίνα τρόπον ἀνθρώπου φύσει προσήκει τὸ μὲν κηθήσασθαι αὐτοῖν, τὸ δὲ ἀποφυγεῖν — περὶ τούτων ἀπάντων ὅταν αὐτὸς δέῃ λόγον
 D διδόναι τὸν σμικρὸν ἐκεῖνον τὴν ψυχὴν καὶ δριμῦν καὶ δικανικόν, πάλιν αὐτὸ τὰ ἀντίστροφα ἀποδίδωσιν· εἰλιγγιών τε ἀπὸ ὑψηλοῦ κρεμασθεὶς καὶ βλέπων μετέωρος ἄνωθεν ὑπὸ ἀηθείας ἀδημονῶν τε καὶ ἀπορῶν καὶ βατταρίζων γέλωτα Θρόγτταις μὲν οὐ παρέχει οὐδ' ἄλλω ἀπαιδευτῷ οὐδενί, οὐ γὰρ αἰσθάνονται, τοῖς δ' ἐναντίως ἢ ὡς ἀνδραπόδοις τραφεῖσι πάσιν. οὗτος δὴ ἐκότερου τρόπος, ὦ Θεόδωρε, ὁ
 E μὲν τῷ ὄντι ἐν ἐλευθερίᾳ τε καὶ σχολῇ τεθηραμμένον, ὃν δὴ φιλόσοφον καλεῖς, ὧ ἀνεμέσητον εὐήθει δοικεῖν καὶ οὐδενὶ εἶναι ὅταν εἰς δουρικὰ ἐμπέσῃ διακονήματα, οἷον στρωματόδεσμον μὴ ἐπισταμένον συσσειεύασασθαι μηδὲ ὄψον ἡδύναι ἢ θῶπας λόγους· ὁ δ' αὐτὸ μὲν τοιαῦτα πάντα δυναμένου τορῶς τε καὶ ὀξέως διακονεῖν, ἀναβάλλεσθαι δὲ οὐκ ἐπισταμένου ἐπιδέξια ἐλευθερίως οὐδέ γ' ἄρμονίαν λόγων
 I76A λαβόντος ὀρθῶς ὑμνήσαι θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν εὐδαιμόνων βίον [ἀληθῆ].

ΘΕΟ. Εἰ πάντας, ὦ Σώκρατες, πείθοις ἃ λέγεις ὥσπερ ἐμέ, πλείων ἂν εἰρήνῃ καὶ κακὰ ἐλάττω κατ' ἀνθρώπους εἶη.

- ΣΩ. Ἄλλ' οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὦ Θεόδωρε — ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη — οὐτ' ἐν θεοῖς αὐτὰ ἰδρῦσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης. διὸ καὶ πειράσθαι χρὴ ἐνθένδε
 B ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα. φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν· ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄριστε, οὐ πάνυ τι ῥᾶδιον πείσαι ὡς ἄρα οὐχ ὧν ἔνενα οἱ πολλοὶ φασὶ δεῖν πονηρίαν μὲν φεύγειν, ἀρετὴν δὲ διώκειν, τούτων χάριν τὸ μὲν ἐπιτη-

Teodors. Visnotaļ notiek tā, Sokrat, kā tu saki.

Sokrats. Bet tad, draugs, kad viņš kādu velk augšup un tas labprāt piekrīt iziet ārpus tādiem jautājumiem kā: “kādu ne-
 taisnību es nodaru tev vai tu man?”, lai aplūkotu pašu taisnīgu-
 mu un netaisnīgumu, kas katrs no tiem ir un ar ko tie atšķiras
 no visa cita un viens no otra, vai arī no jautājuma: “vai valdnieks
 ir laimīgs?” un “vai laimīgs ir tāds, kas ieguvis daudz zelta?”, lai
 aplūkotu pašu valdnieka varu un vispār cilvēka laimi un postu –
 kas tie ir un kādā veidā cilvēka dabai ir pienācīgi vienu iegūt
 un no otra izvairīties, – kad par visu to šim dvēselē sikajam,
 dzēlīgajam un tiesu runās rūdītajam vajag izteikt pamatotu
 spriedumu, tad viņš sevi parāda pilnīgi pretējā veidā. Apreibis,
 karādamies nepierastajā augstumā un no augšas raudzīdamies
 lejup, viņš ir nobijies, apmulsis un kaut ko neskaidri murmu-
 lē. Tāds viņš, protams, neizraisa smieklus nedz trāķietēm, nedz
 kādiem citiem neizglītotiem ļautiņiem, jo tie to nejut, toties
 viņš ir smieklīgs visiem tiem, kas nav audzināti kā vergi. Tādas,
 lūk, Teodor, ir viņu atšķirīgās iezīmes. Viens, kuru tu dēvē par
 filosofu, ir audzināts kā patiesi brīvs cilvēks, kuram ir brīvs
 laiks. Uz viņu nav jādusmojas, ja viņš šķiet vientiesīgs un ne-
 kam nederīgs, kad gadās pildīt verga cienīgus pienākumus, ku-
 rus viņš neprot, piemēram, sasiet guļas maisu, padarīt gardāku
 ēdienu vai teikt lišķīgas runas. Otrs turpretim to visu spēj iz-
 darīt veikli un izmanīgi, toties neprot pienācīgi valkāt apģērbu,
 kā pieklājas brīvam, un, nejēgdams saskaņu vārdos, nespēj kā
 nākas slavēt dievu un laimīgo cilvēku dzīvi.

Teodors. Ja tu, Sokrat, varētu visus tā pārliecināt kā mani
 par to, ko tu saki, tad starp cilvēkiem būtu vairāk miera un
 mazāk ļaunuma.

Sokrats. Taču iznīcināt ļaunumu, Teodor, nav iespējams, jo
 nepieciešams, ka vienmēr ir kaut kas pretējs labumam. Tāpat
 nav iespējams, ka tas iedibinātos starp dieviem, bet tam ne-
 ieciešami jāapgrozās šajā vietā un mirstīgajā dabā. Tāpēc arī
 vajag censties pēc iespējas ātrāk bēgt no šejienes uz turieni.
 Bēgšana – tā ir pielīdzināšanās dievam, cik vien iespējams, bet
 pielīdzināšanās nozīmē – ar sapratni tapt taisnīgam un dievbi-
 jīgam. Taču, dārgais draugs, nepavisam nav viegli pārliecināt,

- δευτέον, τὸ δ' οὐ, ἵνα δὴ μὴ κακὸς καὶ ἵνα ἀγαθὸς δοικῇ εἶναι· ταῦτα μὲν γὰρ ἔστιν ὁ λεγόμενος γραῶν ὕθλος, ὡς ἐμοὶ φαίνεται· τὸ δὲ ἀληθές ὡδε λέγωμεν. θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἶόν τε δικαιοτάτος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὃς ἂν ἡμῶν αὐτῷ γένηται ὅτι δικαιοτάτος. περὶ τοῦτο καὶ ἡ ὡς ἀληθῶς δεινότης ἀνδρὸς καὶ οὐδενία τε καὶ ἀνανδρία. ἡ μὲν γὰρ τούτου γνώσις σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθινή, ἡ δὲ ἄγνοια ἀμαθία καὶ κακία ἐναργής· αἱ δ' ἄλλαι δεινότητές τε δοκοῦσαι καὶ σοφαί ἐν μὲν πολιτικαῖς δυναστεῖαις γιγνόμεναι φορτικαί, ἐν δὲ τέχναις βάνουσοι. τῷ οὖν ἀδικοῦντι καὶ ἀνόσια λέγοντι ἢ πρᾶττονι μακροῦ ἄριστ' ἔχει τὸ μὴ συγχωρεῖν δεινῷ ὑπὸ πανουργίας εἶναι· ἀγάλλονται γὰρ τῷ ὀνειδεῖ καὶ οἶονται ἀκούειν ὅτι οὐ ληροὶ εἰσι, γῆς ἄλλως ἄχθη, ἀλλ' ἄνδρες οἴους δεῖ ἐν πόλει τοὺς σωθησομένους. λειτέον οὖν τᾷ ἀληθές, ὅτι τοσοῦτῳ μᾶλλον εἰσιν οἶοι οὐκ οἶονται, ὅτι οὐχὶ οἶονται· ἀγνοοῦσι γὰρ ζημίαν ἀδικίας, ὃ δεῖ ἦμισα ἀγνοεῖν. οὐ γὰρ ἔστιν ἦν δοκοῦσιν, πληγαὶ τε καὶ θάνατοι, ὧν ἐνίοτε πάσχουσιν οὐδὲν ἀδικοῦντες, ἀλλὰ ἦν ἀδύνατον ἐκφυγεῖν.

ΘΕΟ. Τίνα δὴ λέγεις;

- ΣΩ. Παραδειγμάτων, ὧ φίλε, ἐν τῷ ὄντι ἐστώτων, τοῦ μὲν θεοῦ εὐδαιμονεστάτου, τοῦ δὲ ἀθέου ἀθλιωτάτου, οὐχ ὁρῶντες ὅτι οὕτως ἔχει, ὑπὸ ἡλιθιότητός τε καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνοίας λανθάνουσι τῷ μὲν ὁμοιούμενοι διὰ τὰς ἀδίκοις πράξεις, τῷ δὲ ἀνομοιούμενοι. οὐδὲν δὴ τίνουσι δίκην ζῶντες τὸν εἰνόςτα βίον ὧ ὁμοιοῦνται· ἐὰν δ' εἴπωμεν ὅτι, ἂν μὴ ἀπαλλαγῶσι τῆς δεινότητος, καὶ τελευτήσαντας αὐτοὺς ἐκεῖνος μὲν ὁ τῶν κακῶν καθαρὸς τόπος οὐ δέξεται, ἐνθάδε δὲ τὴν αὐτοῖς ὁμοιότητα τῆς διαγωγῆς αἰεὶ ἔξουσι, κακοὶ κακοῖς συνόντες, ταῦτα δὴ καὶ παντάπασιν ὡς δεινοὶ καὶ πανουργοὶ ἀνοήτων πινῶν ἀκούσονται.

ΘΕΟ. Καὶ μάλα δὴ, ὦ Σώκρατες.

- ΣΩ. Οἶδά τοι, ὦ ἑταῖρε. ἐν μέντοι τι αὐτοῖς συμβέβηκεν ὅταν ἰδίᾳ λόγον δέῃ δοῦναί τε καὶ δέξασθαι

ka ne tā iemesla dēļ, kuru piesauc daudzi, ir jāvairās no nekrietnuma un jātiecas pēc tikuma, un ne tāpēc viens ir jāizkopj, otrs – nav, lai tikai šķistu, ka neesi ļauns, bet esi krietns. Tās ir, kā mēdz teikt, vecēņu plāpas, vismaz man tā rādās. Bet patiesību mēs varētu izteikt šādi: dievs nekādā veidā nav netaisnīgs, bet ir taisnīgs visaugstākajā mērā, un nekas nav viņam līdzīgāks, kā tas no mums, kurš savukārt, cik vien iespējams, kļūst taisnīgs. Ar to tad ir mērojama cilvēka patiesā izcilība, kā arī necība un vārgulība. To zināt ir patiesā gudrība un tikums, bet nezināt – muļķība un klaja nekrietnība. No citām šķietami izcilām spējām un gudrībām tās, kuras parādās valsts pārvaldīšanā, ir zemiskas, bet amatprasmēs – prastas. Tāpēc daudz labāk ir, ja netaisnajam un bezdievīgajam gan runā, gan rīcībā neļauj izcelties ar savu visatļautību. Jo tādi lepojas ar to, ka tiek nopelti, un iedomājas dzirdam, ka ir nevis muldoņas – tikai lieka nasta zemei – bet tādi vīri, kādiem jābūt, lai spētu valsti sevi pasargāt. Ir jāpasaka patiesība: vēl jo vairāk viņi ir tādi, par kādiem sevi neuzskata, tāpēc, ka tā neuzskata. Viņi nezina, kāds ir sods par netaisnību, bet to vismazāk klājas nezināt. Jo sods nav vis, kā viņi iedomājas, sišana un nonāvēšana, ko dažkārt saņem arī tie, kas neko netaisnu nav nodarījuši, bet gan tāds, no kā nav iespējams izbēgt.

Teodors. Par kādu sodu tu runā?

Sokrats. Esamībai, draugs, ir divi paraugi. Viens ir dievišķais – vislaimīgākais, otrs – bezdievīgais, kas ir ļoti nožēlojams. To neredzēdami, viņi aiz stulbuma un galēja neprāta nepamana, ka ar savu netaisno rīcību pielīdzinās vienam no tiem, bet attālinās no otra. Par to tad viņi saņem sodu – tādu dzīvi, kas ir līdzvērtīga viņiem pašiem. Ja mēs vēl pateiktu, ka tad, ja viņi neatbrivosies no savas izmanības, arī pēc nāves viņus nepieņems tā tīrā vieta, kurā nav nekrietnuma, bet viņus sagaida pastāvīga uzturēšanās šeit, līdzīga viņiem pašiem – nekrietniem starp nekrietnajiem, tad tas viņiem, izcilajiem un visu varošajiem, gan izklausītos kā pilnīgu nejēgu runas.

Teodors. Visnotaļ tā, Sokrat.

Sokrats. To es zinu, draugs. Tomēr kaut kas ar viņiem mēdz notikt. Kad sarunā viens pret vienu tiem vajag atbildēt

περὶ ὧν φέγουσι, καὶ ἐθελήσωσιν ἀνδρικῶς πολὺν χρόνον ὑπομεῖναι καὶ μὴ ἀνάνδρως φυγεῖν, τότε ἀτόπως, ὧ δαιμόνιε, τελευτώντες οὐκ ἀρέσκουσιν αὐτοὶ αὐτοῖς περὶ ὧν λέγουσι, καὶ ἡ ῥητορικὴ ἐκείνη πως ἀπομαραίνεται, ὥστε παίδων μὴδὲν δοκεῖν διαφέρειν. περὶ μὲν οὖν τούτων, ἐπειδὴ καὶ πάρεργα τυγχάνει λεγόμενα, ἀποστῶμεν — εἰ δὲ μὴ, πλείω

C

ἀεὶ ἐπιρρέοντα καταχώσει ἡμῶν τὸν ἐξ ἀρχῆς λόγον — ἐπὶ δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἴωμεν, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ.

ΘΕΟ. Ἐμοὶ μὲν τὰ τοιαῦτα, ὧ Σώκρατες, οὐκ ἀηδέστερα ἀκούειν· ῥᾶ γὰρ τηλικῶδε ὄντι ἐπακολουθεῖν. εἰ μέντοι δοκεῖ, πάλιν ἐπανίωμεν.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐναυθὰ που ἤμεν τοῦ λόγου, ἐν ᾧ ἔφαμεν τοὺς τὴν φερομένην οὐσίαν λέγοντας, καὶ τὸ ἀεὶ δοκοῦν ἐκάστῳ τοῦτο καὶ εἶναι τούτῳ ὧ δοκεῖ, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἐθέλειν δισχυρίζεσθαι καὶ οὐχ ἥμιστα περὶ τὰ δίκαια, ὡς παντὸς μᾶλλον ἢ ἂν θῆται πόλις δόξαντα αὐτῇ, ταῦτα καὶ ἔστι δίκαια τῇ θεμένῃ, ἕωσπερ ἂν κέηται· περὶ δὲ τὰγαθὰ οὐδένα ἀνδρεῖον ἔθ' οὕτως εἶναι ὥστε τολμᾶν διαμάχεσθαι ὅτι καὶ ἢ ἂν ὠφέλιμα οἰηθεῖσα πόλις ἑαυτῇ θῆται, καὶ ἔστι τοσούτον χρόνον ὅσον ἂν κέηται ὠφέλιμα, πλὴν εἴ τις τὸ ὄνομα λέγοι· τοῦτο δὲ που σκῶμμ' ἂν εἴη πρὸς ὃ λέγομεν. ἢ οὐχί;

D

ΘΕΟ. Πάνυ γε.

E

ΣΩ. Μὴ γὰρ λεγέτω τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τὸ ὀνομαζόμενον θεωρεῖτω.

ΘΕΟ. Μὴ γάρ.

ΣΩ. Ἄλλ' ὃ ἂν τοῦτο ὀνομάξῃ, τούτου δήπου στοχάζεται νομοθετουμένη, καὶ πάντας τοὺς νόμους, καθ' ὅσον οἶεται τε καὶ δύναται, ὡς ὠφελιμωτάτους ἑαυτῇ τίθεται· ἢ πρὸς ἄλλο τι βλέπουσα νομοθετεῖται;

178A

ΘΕΟ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἡ οὖν καὶ τυγχάνει ἀεὶ, ἢ πολλὰ καὶ διαμαρτάνει ἐκάστη;

ΘΕΟ. Οἶμαι ἔγωγε καὶ ἀμαρτάνειν.

ΣΩ. Ἐπι τοίνυν ἐνθένδε ἂν μᾶλλον πᾶς τις ὁμολογήσειεν ταῦτά ταῦτα, εἰ περὶ παντὸς τις τοῦ εἶδους ἐρωτῶῃ ἐν ᾧ καὶ τὸ ὠφέλιμον τυγχάνει ὄν' ἔστι δὲ που καὶ περὶ τὸν μέλλοντα χρόνον. ὅταν γὰρ νομοθετώμεθα, ὡς ἐσομένους

uz pamatojumiem un pašiem dot pamatojumus par to, ko viņi nopeļ, un viņi ir ar mieru labu laiku vīrišķīgi izturēt un nebēgt glēvi prom, tad – taisni brīnums, draugs, – viņiem beigās vairs pašiem nepatīk tas, ko viņi runā, viņu slavenā runas māksla kaut kā izčākst, tā ka, šķiet, viņi nemaz vairs neatšķiras no bērniem.

Bet tagad atstāsim šo blakusjautājumu, citādi tas, kas arvien plūst klāt, vēl aizbērs mūsu sākotnējo iztīrījumu. Tāpēc atgriezīsimies pie iepriekšējā, ja arī tev tā labpatīkas.

Teodors. Man nebūt nav nepatīkami, Sokrat, klausīties šādas runas, jo manā vecumā tām ir vieglāk izsekot. Bet ja tev tā tik, atgriezīsimies atpakaļ.

Sokrats. Mēs, tātad, bijām mūsu iztīrījumā nonākuši līdz tam, kur mēs teicām: tie, kas apgalvo, ka esošais ir kustībā un ka tas, kas katram ikreiz šķiet, tas arī ir tam, kam šķiet, – tie ir gata-
vi uzstājīgi pastāvēt gan par daudz ko citu, bet jo sevišķi par taisnīgo, proti, ka tas, ko valsts pēc sava ieskata nosaka ar likumu kā taisnīgu, tas arī tai visnotaļ ir taisnīgs tik ilgi, kamēr noteiktais paliek spēkā. Bet par labo neviens vēl nav bijis tik drosmīgs, lai uzdrošinātos uzstāt, ka tas, ko valsts pēc savas pārlicības nosaka kā sev derīgu, tāds arī ir visu to laiku, kamēr lēmums ir spēkā, ja nu vienīgi viņš to neapgalvotu tikai vārda pēc. Bet tā būtu nenopietna attieksme pret to, par ko runājam. Vai ne?

Teodors. Visnotaļ.

Sokrats. Tad nevajag turēties pie vārda, bet aplūkot pašu nosaukto lietu.

Teodors. Protams.

Sokrats. Lai kā arī valsts to nosauktu, tā, izdodama likumus, bez šaubām, tiecas sasniegt derīgo, un visus likumus tā izdod sev kā pašus derīgākos pēc saviem ieskatiem un iespējām. Vai gan valsts savā likumdošanā raugās uz ko citu?

Teodors. Nekādā ziņā.

Sokrats. Bet vai valsts to vienmēr sasniedz? Vai nav tā, ka daudzkreiz arī kļūdās?

Teodors. Domāju, ka arī kļūdās.

Sokrats. Ikviens tam piekritīs vēl jo vairāk tad, ja gribēs aplūkot visu to kopumu, kurā iekļaujas arī derīgais. Tas kaut kā ir saistīts arī ar laiku, kas vēl tikai būs, jo, kad mēs nosakām

C

D

E

178A

ώφελίμους τοὺς νόμους τιθέμεθα εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον· τοῦτο δὲ «μέλλον» ὀρθῶς ἂν λέγοιμεν.

B ΘΕΟ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἴθι δῆ, οὕτως ἐρωτῶμεν Πρωταγόραν ἢ ἄλλον τινὰ τῶν ἐκείνω τὰ αὐτὰ λεγόντων· «Πάντων μέτρον ἄνθρωπός ἐστιν,» ὡς φατέ, ὦ Πρωταγόρα, λευκῶν βαρέων κούφων, οὐδενὸς ὅτου οὐ τῶν τοιούτων· ἔχων γὰρ αὐτῶν τὸ κριτήριον ἐν αὐτῷ, οἷα πάσχει τοιαῦτα οἰόμενος, ἀληθῆ τε οἶεται αὐτῷ καὶ ὄντα. οὐχ οὕτω;

ΘΕΟ. Οὕτω.

C ΣΩ. Ἡ καὶ τῶν μελλόντων ἔσσεσθαι, φήσομεν, ὦ Πρωταγόρα, ἔχει τὸ κριτήριον ἐν αὐτῷ, καὶ οἷα ἂν οἰηθῆ ἔσσεσθαι, ταῦτα καὶ γίγνεται ἐκείνω τῷ οἰηθέντι; οἷον θερμῆ· ἄρ' ὅταν τις οἰηθῆ ἰδιώτης αὐτὸν πυρετὸν λήψεσθαι καὶ ἔσσεσθαι ταύτην τὴν θερμότητα, καὶ ἕτερος, ἰατρὸς δέ, ἀντιοιηθῆ, κατὰ τὴν ποτέρου δόξαν φῶμεν τὸ μέλλον ἀποβήσεσθαι, ἢ κατὰ τὴν ἀμφοτέρων, καὶ τῷ μὲν ἰατρῷ οὐ θερμὸς οὐδὲ πυρέττων γενήσεται, ἑαυτῷ δὲ ἀμφότερα;

ΘΕΟ. Γελοῖον μεντὰν εἶη.

D ΣΩ. Ἄλλ' οἷμαι περὶ οἴνου γλυκύτητος καὶ αὐστηρότητος μελλούσης ἔσσεσθαι ἢ τοῦ γεωργοῦ δόξα ἄλλ' οὐχ ἢ τοῦ κιθαριστοῦ κυρία.

ΘΕΟ. Τί μῆν;

ΣΩ. Οὐδ' ἂν αὖ περὶ ἀναρμόστου τε καὶ εὐαρμόστου ἔσομένου παιδοτρίβης ἂν βέλτιον δοξάσειεν μουσικοῦ, ὃ καὶ ἔπειτα αὐτῷ τῷ παιδοτρίβῃ δόξει εὐάρμοστον εἶναι.

ΘΕΟ. Οὐδαμῶς.

E ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τοῦ μέλλοντος ἐσπιάσεσθαι μὴ μαγειρικοῦ ὄντος, σκευαζομένης θοίνης, ἀκυροτέρα ἢ κρίσις τῆς τοῦ ὄψοποιου περὶ τῆς ἔσομένης ἡδονῆς. περὶ μὲν γὰρ τοῦ ἤδη ὄντος ἐκάστω ἡδέος ἢ γεγονότος μηδὲν πω τῷ λόγῳ διαμαχώμεθα, ἀλλὰ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκάστω καὶ δόξειν καὶ ἔσσεσθαι πότερον αὐτὸς αὐτῷ ἄριστος κριτής, ἢ σύ, ὦ Πρωταγόρα, τό γε περὶ λόγους πιθανὸν ἐκάστω ἡμῶν ἐσόμενον εἰς δικαστήριον βέλτιον ἂν προδοξάσαις ἢ τῶν ἰδιωτῶν ὀπισθοῦν;

ΘΕΟ. Καὶ μάλα, ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε σφόδρα ὑπισχνεῖτο πάντων διαφέρειν αὐτός.

likumus, mēs tos nosakām kā tādus, kas būs noderīgi turpmākajam laikam, ko pareizi būtu saukt par “nākotni”.

Teodors. Jā gan.

Sokrats. Tad, lūk, Protagoram vai kādam citam, kas apgalvo to pašu, mēs teiksim tā: Protagor, jūs sakāt, ka cilvēks ir visa mērs – gan baltā, gan smagā, gan vieglā un visa cita tam līdzīgā. Jo, tā kā katrā ir šādu lietu mēraukla, tad, domājams, ka tās ir tādas, kādas viņš tās uztver, viņš domā to, kas viņam ir patiens un esošs. Vai ne tā?

Teodors. Tā.

Sokrats. Tad jautāsim: “Vai viņā pašā, Protagor, ir arī visa tā, kas vēl tikai būs, mēraukla? Vai tādā veidā, kā viņš iedomājas nākotni, tā viņam arī notiek?” Piemēram, karstais: ja kāds, nebūdam ārsts, iedomāsies, ka viņu saķers drudzis un viņam būs šāds karstums, bet savukārt kāds cits, proti, ārsts, domās pretēji, – tad vai mēs teiksim, ka nākotne būs tāda, kādu to paredz viens no abiem uzskatiem, vai tāda, kādu paredz abi, un tādā gadījumā ārstam viņš nebūs nedz drudža, nedz karstuma pārņemts, bet viņam pašam būs gan viens, gan otrs?

Teodors. Tas gan būtu smieklīgi.

Sokrats. Un es domāju, ka par vīnu – vai tas būs salds, vai skābs – noteicošais būs zemkopja viedoklis, nevis kitarista.

Teodors. Kā gan citādi?

Sokrats. Tāpat arī par nelabskanīgo un labskanīgo – vingrošanas skolotājs nespriedīs labāk nekā mūziķis par to, kas arī viņam pašam vēlāk šķitis labskanīgs.

Teodors. Nekādā ziņā.

Sokrats. Tāpat arī, kad tiek gatavots mielasts, tas, kurš cieņāsies, nebūdam pavārs, nespēs spriest labāk par sagaidāmo baudu no ēdieniem nekā pavārs, kas tos gatavo. Par baudu, kas katram jau ir vai ir bijusi, par to mēs šeit iztirzājumā negrāsāmieš strīdēties, bet gan par to, kas katram būs un šķitis. Vai par to katrs pats sev būs vislabākais tiesnesis, vai tu, Protagor, kurš tiesu runās gan spēs izšķirt labāk par jebkuru parastu cilvēku, kāda no runām katram no mums būs pārliecinoša?

Teodors. Tieši šajā ziņā, Sokrat, viņš sola būt daudz pārāk par citiem.

B

C

D

E

179A ΣΩ. Νῆ Δία, ὦ μέλε· ἢ οὐδεὶς γ' ἂν αὐτῷ διελέγετο διδούς πολὺ ἀργύριον, εἰ μὴ τοὺς συνόντας ἔπειθεν ὅτι καὶ τὸ μέλλον ἔσσεσθαι τε καὶ δόξειν οὔτε μάντις οὔτε τις ἄλλος ἄμεινον κρίνειεν ἂν ἢ αὐτός [αὐτῷ].

ΘΕΟ. Ἀληθέστατα.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ αἱ νομοθεσίαι καὶ τὸ ὠφέλιμον περὶ τὸ μέλλον ἐστί, καὶ πᾶς ἂν ὁμολογοῖ νομοθετουμένην πόλιν πολλάκις ἀνάγκην εἶναι τοῦ ὠφελιμωτάτου ἀποτυγχάνειν;

ΘΕΟ. Μάλα γε.

B ΣΩ. Μετρίως ἄρα ἡμῖν πρὸς τὸν διδάσκαλόν σου εἰρήσεται ὅτι ἀνάγκη αὐτῷ ὁμολογεῖν σοφώτερόν τε ἄλλον ἄλλου εἶναι καὶ τὸν μὲν τοιοῦτον μέτρον εἶναι, ἐμοὶ δὲ τῷ ἀνεπιστήμονι μηδὲ ὅπωςτιοῦν ἀνάγκην εἶναι μέτρῳ γίνεσθαι, ὡς ἄρτι με ἠνάγκαζεν ὁ ὑπὲρ ἐκείνου λόγος, εἴτ' ἐβουλόμην εἶτε μὴ, τοιοῦτον εἶναι.

ΘΕΟ. Ἐκείνη μοι δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, μάλιστα ἀλίσκισσθαι ὁ λόγος, ἀλίσκίμενος καὶ ταύτῃ, ἢ τὰς τῶν ἄλλων δόξας κυρίας ποιεῖ, αὐταὶ δὲ ἐφάνησαν τοὺς ἐκείνου λόγους οὐδαμῆ ἀληθεῖς ἠγούμεναι.

C ΣΩ. Πολλαχῆ, ὦ Θεόδωρε, καὶ ἄλλη ἂν τό γε τοιοῦτον ἀλοίη μὴ πᾶσαν παντὸς ἀληθῆ δόξαν εἶναι· περὶ δὲ τὸ παρὸν ἐκάστω πάθος, ἐξ ὧν αἱ αἰσθήσεις καὶ αἱ κατὰ ταύτας δόξαι γίνονται, χαλεπώτερον ἐλεῖν ὡς οὐκ ἀληθεῖς. ἴσως δὲ οὐδὲν λέγω ἀνάλωτοι γάρ, εἰ ἔτυχον, εἰσίν, καὶ οἱ φάσκοντες αὐτὰς ἐναργεῖς τε εἶναι καὶ ἐπιστήμας τάχα ἂν ὄντα λέγοιεν, καὶ Θεαίτητος ὅδε οὐκ ἀπὸ σκοποῦ εἴρηκεν αἴσθησιν καὶ ἐπιστήμην ταυτὸν θέμενος. προσιτέον οὖν ἐγγυτέρω, ὡς ὁ ὑπὲρ Πρωταγόρου λόγος ἐπέταττε, καὶ σιεπτέον τὴν φερομένην ταύτην οὐσίαν διακρούοντα εἶτε ὑγιᾶς εἶτε σαθρὸν φθέγγεται· μάχη δ' οὖν περὶ αὐτῆς οὐ φαύλη οὐδ' ὀλίγοις γέγονεν.

D ΘΕΟ. Πολλοὺ καὶ δεῖ φαύλη εἶναι, ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐπιδίδωσι πάμπλου. οἱ γὰρ τοῦ Ἡρακλείτου ἐταῖροι χορηγοῦσι τούτου τοῦ λόγου μάλα ἐρρωμένως.

Sokrats. Jā gan, draugs, zvēru pie Zeval! Citādi taču neviens negribētu ar viņu sarunāties par lielu samaksu, ja viņš savus sarunu biedrus nepārliecinātu, ka nedz pareģis, nedz kāds cits nav spējīgs labāk par viņu noteikt, kas nākotnē būs un kas šķitīs. 179A

Teodors. Pilnīgi pareizi.

Sokrats. Tātad, gan likumu noteikšana, gan derīgais attiecās uz nākotni, un katrs piekritīs, ka valstij, nosakot sev likumus, neizbēgami iznāk daudzkārt novirzīties no tā, kas tai ir visderīgākais.

Teodors. Protams.

Sokrats. Un mēs pamatoti varēsīm teikt tavam skolotājam, ka viņam nepieciešami jāpiekrīt, ka cits par citu ir gudrāks un tas, kurš ir gudrāks, tas tad arī ir mērs, bet man, nezinošam, nav nekādas nepieciešamības būt mēram – kā to vēl nesen lika viņa aizstāvībai teiktā runa – vai es to gribu, vai ne. B

Teodors. Tieši šādā veidā, Sokrat, man šķiet, ir visvieglāk atspēkot viņa izteikumu, kas tiek apgāzts vēl arī tādejādi, ka viņš citu uzskatus gan atzīst par spēkā esošiem, bet, kā izrādījās, šie uzskati paša Protagora izteikumus nepavisam neatzīst par patiesiem.

Sokrats. Vēl daudzus citos veidos, Teodor, varētu apgāzt to, ka jebkāds ikviena uzskats ir paties. Bet attiecībā uz tiešo iespaidu, no kā ikreiz rodas sajūtas un tām atbilstošie uzskati, – te ir grūtāk apgāzt to patiesumu. Taču varbūt es runāju tukšu, jo var gadīties, ka tas ir neapgāzams. Varbūt ļaudis, kas apgalvo, ka sajūtas un jutekliskie uzskati ir pilnīgi skaidri un ka tie ir zināšanas, runā patiesību, un arī mūsu Teaitēts, pieņemdam, ka sajušana un zināšana ir viens un tas pats, ir trāpījis mērķī. Tāpēc šim jautājumam ir jāpieiet tuvāk, kā to lika darīt Protagora aizstāvībai teiktā runa, un jāaplūko pati šī kustīgā esība, pārbaudot to gluži kā trauku pēc skaņas – vai tas skan kā vesels, vai kā iebojāts. Par šo jautājumu cīnās ne mazums, un tā nav nieka cīņa. C

Teodors. Nebūt nav, – Jonijā tā visnotaļ pieaug spēkā. Un kā varens atbalsts šai mācībai ir Hērakleita piekritēji. D

E ΣΩ. Τῷ τοι, ὦ φίλε Θεόδωρε, μάλλον σκεπτέον καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὥσπερ αὐτοὶ ὑποτείνονται.

I80A ΘΕΟ. Παντάπασι μὲν οὖν. καὶ γὰρ, ὦ Σώκρατες, περὶ τούτων τῶν Ἡρακλειτείων ἤ, ὥσπερ σὺ λέγεις, Ὀμηρείων καὶ ἔτι παλαιότερων, αὐτοῖς μὲν τοῖς περὶ τὴν Ἐφεσον, ὅσοι προσποιοῦνται ἔμπειροι, οὐδὲν μάλλον οἶόν τε διαλεχθῆναι ἢ τοῖς οἰστρωσίν. ἀτεχνῶς γὰρ κατὰ τὰ συγγράμματα φέρονται, τὸ δ' ἐπιμεῖναι ἐπὶ λόγῳ καὶ ἐρωτῆματι καὶ ἡσυχίως ἐν μέρει ἀποκρίνασθαι καὶ ἐρέσθαι ἤττον αὐτοῖς ἔνι ἢ τὸ μηδέν· μάλλον δὲ ὑπερβάλλει τὸ οὐδ' οὐδὲν πρὸς τὸ μηδὲ μικρὸν ἐνεῖναι τοῖς ἀνδράσιν ἡσυχίας. ἀλλ' ἂν τινὰ τι ἔρη, ὥσπερ ἐκ φαρέτρας ῥηματίσσια αἰνιγματώδη ἀνασπώντες ἀποτοξεύουσι, κἂν τούτου ζητῆς λόγον λαβεῖν τί εἴρηκεν, ἐτέρῳ πεπλήξῃ καινῶς μετωνομασμένῳ. περανεῖς δὲ οὐδέποτε οὐδὲν πρὸς οὐδένα αὐτῶν· οὐδέ γε ἐκείνοι αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' εὖ πάνυ φυλάττουσι τὸ μηδὲν βέβαιον εἶναι μῆτ' ἐν λόγῳ μῆτ' ἐν ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς, ἡγούμενοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, αὐτὸ στάσιμον εἶναι· τούτῳ δὲ πάνυ πολεμοῦσιν, καὶ καθ' ὅσον δύνανται πανταχόθεν ἐκβάλλουσιν.

B ΣΩ. Ἴσως, ὦ Θεόδωρε, τοὺς ἀνδρας μαχομένους ἐώρακας, εἰρηνεύουσιν δὲ οὐ συγγέγονας· οὐ γὰρ σοὶ ἐταῖροί εἰσιν. ἀλλ' οἶμαι τὰ τοιαῦτα τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ σχολῆς φράζουσιν, οὓς ἂν βούλωνται ὁμοίους αὐτοῖς ποιῆσαι.

C ΘΕΟ. Ποίους μαθηταῖς, ὦ δαιμόνιε; οὐδὲ γίγνεται τῶν τοιούτων ἕτερος ἐτέρου μαθητῆς, ἀλλ' αὐτόματοι ἀναφύονται ὀπόθεν ἂν τύχῃ ἕκαστος αὐτῶν ἐνθουσιάσας, καὶ τὸν ἕτερον ὁ ἕτερος οὐδὲν ἡγείται εἰδέναί. παρὰ μὲν οὖν τούτων, ὅπερ ἦα ἐρῶν, οὐκ ἂν ποτε λάβοις λόγον οὔτε ἐκόντων οὔτε ἀκόντων· αὐτοὺς δὲ δεῖ παραλαβόντας ὥσπερ πρόβλημα ἐπισκοπεῖσθαι.

D ΣΩ. Καὶ μετρίως γε λέγεις. τὸ δὲ δὴ πρόβλημα ἄλλο τι παρελήφραμεν παρὰ μὲν τῶν ἀρχαίων μετὰ ποιήσεως ἐπικρουπτομένων τοὺς πολλούς, ὡς ἢ γένεσις τῶν ἄλλων πάντων Ὠκεανός τε καὶ Τηθύς ῥεύματα ἄντα τυγχάνει καὶ οὐδὲν ἔστηκε, παρὰ δὲ τῶν ὑστέρων ἄτε σοφωτέρων ἀναφανδὸν ἀποδεικνυμένων, ἵνα καὶ οἱ σκυτοτόμοι αὐτῶν τὴν σοφίαν μάθωσιν ἀκούσαντες καὶ παύσωνται ἡλιθίως οἰόμενοι

Sokrats. Tieši tāpēc, mīlais Teodor, tā ir jāaplūko vēl jo rūpīgāk, turklāt jāķeras pie tās pamatpieņēmuma, kā viņi to liek priekšā.

Teodors. Pilnīgi pareizi. Jo par šīm hērakleitiskajām vai, kā tu, Sokrat, saki – homēriskajām un vēl senākām zinībām runāt ar pašiem efesiešiem, kuri izliekas par tājās pieredzējušiem, ir tikpat neiespējami, kā ar dunduru sadzeltiem. Viņi taču ir nemītīgā kustībā – pilnīgā saskaņā ar to, ko paši rakstījuši. Spēja turēties pie iztirzājuma vai jautājuma, lai varētu mierīgi gan atbildēt, gan izvaicāt, viņos ir vēl mazāk nekā nemaz vai, drīzāk, – tās trūkst vēl daudz vairāk, ņemot vērā, ka šajos vīros nav ne kripatas miera. Bet ja tu kādam no viņiem ko pajautāsi, tas gluži kā no bultu maka izvilks un izšaus mīklainus izteicienus, un ja tu gribēsi noskaidrot teiktā jēgu, tevi atkal ķers kaut kas līdzīgs, tikai citādi pateikts. Ne no viena tu nekad nekādu skaidrību nepanāksi, un tas neizdodas arī viņiem pašiem. Viņi ļoti uzmanās, lai nepieļautu neko stingri noteiktu nedz savos vārdos, nedz dvēselēs, tāpēc ka viņi uzskata, kā man šķiet, ka tad tas būs pastāvīgs. Bet tieši pret to viņi visnotaļ karo un, cik vien iespējams, no visurienes padzen.

Sokrats. Varbūt, Teodor, tu šos vīrus esi redzējis viņu cīņās, bet neesi bijis klāt, kad viņi dzīvo mierīgi. Viņi taču nav tavi draugi. Es domāju, ka tad, kad viņiem ir vaļa, viņi šīs lietas izskaidro tiem saviem mācekļiem, kurus grib padarīt līdzīgus sev.

Teodors. Kādiem mācekļiem, tu jocīgais? Viņi nav tādi, lai kļūtu par cits cita mācekļiem. Katrs no viņiem, iedvesmas aizrauts, uzrodas pats no sevis nez no kurienes, un katrs uzskata, ka otrs nekā nezina. Tātad, kā jau es pirmīt grasījos teikt, – no viņiem nav iespējams izdabūt kādu izskaidrojumu nedz ar labu, nedz ļaunu. Tāpēc mums pašiem vajag ņemt un aplūkot to tā, it kā tas būtu ģeometrijas uzdevums.

Sokrats. Tas būtu īsti vietā. Bet vai tad šo uzdevumu mēs neesam saņēmuši jau no senajiem, kuri to ietērpuši dzejas izteiksmē, lai noslēptu no pūļa? Viņi saka: visam rašanās sākotne ir Okeans un Tētija – straumes, kas nekad nestāv uz vietas. Vēlākie, kas nāca pēc šiem, bija gudrāki un izteicās skaidrāk, lai ikviens kurpnieks klausīdamies varētu saprast viņu gudrību un

τὰ μὲν ἐστάναι, τὰ δὲ κινεῖσθαι τῶν ὄντων, μαθόντες δὲ ὅτι πάντα κινεῖται τιμῶσιν αὐτούς; ὀλίγου δὲ ἐπελαθόμεν, ὦ Θεόδωρε, ὅτι ἄλλοι αὐτὸν τάναντία τούτοις ἀπεφάνησαντο,

- E**   τοῖον ἀκίνητον τελέθει τῷ παντὶ ὄνομ' εἶναι†
καὶ ἄλλα ὅσα Μελισσοὶ τε καὶ Παρμενίδαι ἐναντιούμενοι
πάσι τούτοις διισχυρίζονται, ὡς ἐν τε πάντα ἐστὶ καὶ ἔστημεν
αὐτὸ ἐν αὐτῷ οὐκ ἔχον χώραν ἐν ἧ κινεῖται. τούτοις οὖν, ὦ
ἐταίρε, πάσι τί χρησόμεθα; κατὰ σμικρὸν γὰρ προϊόντες
λελήθαμεν ἀμφοτέρων εἰς τὸ μέσον πεπτωκότες, καὶ ἂν μὴ
- 181A** πη ἀμυνόμενοι διαφύγωμεν, δίτην δώσομεν ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς
παλαιστραῖς διὰ γραμμῆς παίζοντες, ὅταν ὑπ' ἀμφοτέρων
ληφθέντες ἔλκωνται εἰς τάναντία. δοκεῖ οὖν μοι τοὺς ἐτέρους
πρότερον σκεπτέον, ἐφ' οὗσπερ ὠρμήσαμεν, τοὺς ῥέοντας, καὶ
ἐὰν μὲν τι φαίνωνται λέγοντες, συνέλξομεν μετ' αὐτῶν ἡμᾶς
αὐτούς, τοὺς ἐτέρους ἐκφυγεῖν πειρώμενοι· ἐὰν δὲ οἱ τοῦ
ὄλου στασιῶται ἀληθέστερα λέγειν δοιῶσι, φευξόμεθα παρ'
- B** αὐτούς ἀπ' αὐτῶν τὰ ἀκίνητα κινούντων. ἀμφοτέροι δ' ἂν
φανῶσι μηδὲν μέτριον λέγοντες, γελοῖοι ἐσόμεθα ἡγούμενοι
ἡμᾶς μὲν τί λέγειν φαύλους ὄντας, παμπαλαίους δὲ καὶ
πασσόφους ἄνδρας ἀποδεδοκιμακότες. ὄρα οὖν, ὦ Θεόδωρε,
εἰ λυσιτελεῖ εἰς τοσοῦτον προΐεναι κίνδυνον.

ΘΕΟ. Οὐδὲν μὲν οὖν ἀνεκτόν, ὦ Σώκρατες, μὴ οὐ
διασιέψασθαι τί λέγουσιν ἐκότεροι τῶν ἀνδρῶν.

- C** ΣΩ. Σκεπτέον ἂν εἴη σοῦ γε οὕτω προθυμουμένου. δοκεῖ
οὖν μοι ἀρχὴ εἶναι τῆς σκέψεως κινήσεως πέρι, ποῖόν τί
ποτε ἄρα λέγοντές φασι τὰ πάντα κινεῖσθαι. βούλομαι δὲ
λέγειν τὸ τοιόνδε· πότερον ἐν τι εἶδος αὐτῆς λέγουσιν ἢ,
ὥσπερ ἐμοὶ φαίνεται, δύο; μὴ μέντοι μόνον ἐμοὶ δοκεῖτω,
ἀλλὰ συμμετέχε καὶ σύ, ἵνα κοινῇ πάσχωμεν ἂν τι καὶ δέη.
καὶ μοι λέγε· ἄρα κινεῖσθαι καλεῖς ὅταν τι χώραν ἐκ χώρας
μεταβάλλῃ ἢ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στρέφῃται;

ΘΕΟ. Ἐγώ γε.

- D** ΣΩ. Τοῦτο μὲν τοίνυν ἐν ἔστω εἶδος. ὅταν δὲ ἡ μὲν ἐν
τῷ αὐτῷ, γηράσιγη δέ, ἢ μέλαν ἐκ λευκοῦ ἢ σιληρὸν ἐκ
μαλακοῦ γίγνηται, ἢ τινα ἄλλην ἀλλοίωσιν ἀλλοιῶται, ἄρα
οὐκ ἄξιον ἕτερον εἶδος φάναι κινήσεως;

pārstātu mulķīgi iedomāties, ka viena daļa esošā pastāv nekustīgi, cita savukārt atrodas kustībā. Ja tie sapratīs, ka viss kustas, tie izturēsies pret viņiem ar cieņu. Es gandrīz, Teodor, aizmirsu, ka ir vēl arī citi, kuri ir apgalvojuši pilnīgi pretējo šiem, kaut ko tādu, kā: "Tas, kas saucas vārdā "viss", ir nekustīga esamība". Un ir vēl daudz kas cits, ko apgalvo tādi kā Meliss un Parmenids, iebilddami šiem iepriekšējiem, proti, ka viss ir kaut kas viens, pastāvošs pats sevī, jo tam nav telpas, kurā kustēties. Ko mēs, draugs, ar šiem visiem iesāksim? Savā sarunā pamazām virzoties uz priekšu, mēs esam nemanot nokļuvuši abām pusēm pa vidu, un ja mēs, atvairīdamies no viņiem, nepaspēsīm izbēgt, saņemsim sodu, gluži kā spēlētāji cikstēšanās laukumā, kurus pretinieki, saņēmuši ciet uz strīdus līnijas, velk katrs uz savu pusi. Man šķiet, ka vispirms ir jāizpēta tie, pret kuriem mēs jau sākām vērsties, tie "plūstošie". Ja izrādīsies, ka viņi saka ko nozīmīgu, ļausimies sevi pārvilkt viņu pusē, vienlaicīgi mēģinot izbēgt no tiem otrajiem. Bet ja mums savukārt liksies, ka patiesāk runā tie, kas visu apstādina, tad pārbēgsim pie viņiem, pametot tos "nekustīgā kustinātājus". Bet ja rādīsies, ka ne vieni, ne otri nesaka neko sakarīgu, tad nu gan mēs būsim smieklīgi, atmezdami kā nederīgus šos senos un ļoti gudros vīrus un iedomādamies, ka paši sakām ko nozīmīgu, lai gan esam nejēgas. Palūko, Teodor, vai ir vērts doties šādās briesmās?

E

I 8 I A

B

Teodors. Noteikti, Sokrat! Ir pilnīgi nepieļaujami neizpētīt, ko apgalvo katra no pusēm.

Sokrats. Tad vajadzēs papētīt, ja tu tik dedzīgi to atbalsti. Man šķiet, ka jāsāk ar kustības izpēti – ko īsti viņi saka, apgalvodami, ka viss kustas. Tas, ko es gribu vaicāt, ir: vai viņi runā par kādu vienu kustības veidu vai arī, kā man rādās, par diviem? Taču lai nav tā, ka tikai man tas tā šķiet, piedalies arī tu, lai ciest dabūjam kopīgi, ja vajadzēs. Tātad saki man, vai tā ir kustība, ja kaut kas pārmaina vietu, pārejot no vienas uz otru, vai arī griežas vienā un tajā pašā vietā?

C

Teodors. Jā, to es saucu par kustību.

Sokrats. Tas tātad ir viens kustības veids. Bet kad kaut kas atrodas vienā un tajā pašā vietā un kļūst vecs vai arī no balta top melns, vai no miksta – ciets, vai arī kā citādi izmainās, vai tad nav jārūnā par citu kustības veidu?

D

ΘΕΟ. [Ἐμοιγε δοιεῖ] ἀναγκαῖον μὲν οὖν.

ΣΩ. Δύο δὴ λέγω τούτῳ εἶδει κινήσεως, ἀλλοιώσιν, τὴν δὲ φορᾶν.

ΘΕΟ. Ὅρθῶς γε λέγων.

ΣΩ. Τοῦτο τοίνυν οὕτω διελλόμενοι διαλεγόμεθα ἤδη τοῖς τὰ πάντα φάσκουσιν κινεῖσθαι καὶ ἐρωτῶμεν. Πότερον πάν
E φατε ἀμφοτέρως κινεῖσθαι, φερόμενόν τε καὶ ἀλλοιούμενον, ἢ τὸ μὲν τι ἀμφοτέρως, τὸ δ' ἑτέρως;

ΘΕΟ. Ἀλλὰ μὰ Δι' ἔγωγε οὐκ ἔχω εἰπεῖν· οἶμαι δ' ἂν φάναι ἀμφοτέρως.

ΣΩ. Εἰ δέ γε μή, ὦ ἐταίρε, κινούμενά τε αὐτοῖς καὶ ἐστῶτα φανείται, καὶ οὐδὲν μᾶλλον ὀρθῶς ἔξει εἰπεῖν ὅτι κινεῖται τὰ πάντα ἢ ὅτι ἔστηκεν.

ΘΕΟ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΣΩ. Οὐκ οὖν ἐπειδὴ κινεῖσθαι αὐτὰ δεῖ, τὸ δὲ μὴ κινεῖσθαι
182A μὴ ἐνεῖναι μηδενί, πάντα δὴ πάσαν κίνησιν ἀεὶ κινεῖται.

ΘΕΟ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Σκόπει δὴ μοι τόδε αὐτῶν· τῆς θερμότητος ἢ λευκότητος ἢ ὄτουοῦν γένεσιν οὐχ οὕτω πως ἐλέγομεν φάναι αὐτούς, φέρεσθαι ἕκαστον τούτων ἅμα αἰσθήσει μεταξὺ τοῦ ποιούντός τε καὶ πάσχοντος, καὶ τὸ μὲν πάσχον αἰσθητικὸν ἀλλ' οὐκ αἰσθησιν [ἔτι] γίνεσθαι, τὸ δὲ ποιῶν ποιόν τι ἀλλ' οὐ ποιότητά; ἴσως οὖν ἢ «ποιότης» ἅμα ἀλλοιοτόν τε φαίνεται ὄνομα καὶ οὐ μακθάνεις ἀθρόον λεγόμενον· κατὰ
B μέρη οὖν ἄκουε. τὸ γὰρ ποιῶν οὔτε θερμότης οὔτε λευκότης, θερμὸν δὲ καὶ λευκὸν γίγνεται, καὶ τᾶλλα οὕτω μέμνησαι γὰρ που ἐν τοῖς πρόσθεν ὅτι οὕτως ἐλέγομεν, ἐν μηδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ εἶναι, μηδ' αὐτὸ ποιῶν ἢ πάσχον, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων πρὸς ἄλληλα συγγιγνομένων τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰ αἰσθητὰ ἀποτίκτοντα τὰ μὲν ποι' ἄττα γίνεσθαι, τὰ δὲ αἰσθανόμενα.

ΘΕΟ. Μέμνημαι· πῶς δ' οὐ;

ΣΩ. Τὰ μὲν τοίνυν ἄλλα χαιρείν ἐάσωμεν, εἴτε ἄλλως
C εἴτε οὕτως λέγουσιν· οὐ δ' ἔνεκα λέγομεν, τοῦτο μόνον φυλάττωμεν, ἐρωτῶντες· Κινεῖται καὶ ῥεῖ, ὡς φατε, τὰ πάντα; ἢ γάρ;

ΘΕΟ. Ναί.

Teodors. Noteikti.

Sokrats. Tātad es saku, ka ir divi kustības veidi – izmainīšanās un nešanās.

Teodors. Pareizi sacīts.

Sokrats. Kad esam tā nošķīruši, pārrunāsim to kopā ar tiem, kuri apgalvo, ka viss kustas, un jautāsim: vai jūs apgalvojat, ka viss kustas abējādi – gan nesoties, gan izmainoties, vai arī – ka kaut kas kustas abējādi, bet kaut kas tikai vienā veidā?

E

Teodors. Pie Zeva, man grūti pateikt, bet es domāju, viņi teiktu, ka abējādi.

Sokrats. Ja ne, tad, draugs, izrādīsies, ka viņiem ir gan kustībā esošais, gan uz vietas stāvošais, un nebūt pareizāks nebūs apgalvojums, ka viss kustas, par to, ka viss stāv uz vietas.

Teodors. Tev ir pilnīga taisnība.

Sokrats. Bet tā kā visam vajag kustēties, jo nav nekā, kam piemistu nekustība, tad viss vienmēr kustas nepārtrauktā kustībā.

182A

Teodors. Neapšaubāmi.

Sokrats. Pievērsies vēl, lūk, kam: kā jau mēs minējām, par siltuma, baltuma un jebkā cita rašanos viņi saka, ka tas viss vienlaicīgi ar sajūtu ir kustībā un atrodas pa vidu starp to, kas iedarbojas, un to, kas iedarbību saņem, un iedarbību saņemošais kļūst par sajūtošo, nevis sajūtu, savukārt tas, kas iedarbojas, kļūst par noteiktu “kādu”, nevis “kādību”. Iespējams, ka vārds “kādība” rādās divains un tu to kā vispārēju apzīmējumu nesaproti. Tad ieklausies, kā tas ir atsevišķos gadījumos. Tas, kas iedarbojas, top nevis siltums vai baltums, bet gan silts vai balts, un tāpat arī viss cits. Tu taču atminies – mēs iepriekš jau teicām, ka nekas nav viens pats par sevi, un tāds nav nedz tas, kas iedarbojas, nedz tas, kas iedarbību saņem, bet no to abu savstarpējās saskarsmes dzimst sajūtas un sajūtamais, un viens top par noteiktu “kādu”, bet otrs – par sajūtošo.

B

Teodors. Atminos, kā nu ne.

Sokrats. Tad visu pārējo noliksīm malā – vienalga, vai viņi par to izsakās tā vai citādi –, bet pieturēsimies tikai pie tā, kā dēļ mēs to visu runājam, un jautāsim viņiem: tātad, viss, kā jūs sakāt, kustas un plūst, vai ne tā?

C

Teodors. Jā.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἀμφοτέρως ἄς διειλόμεθα κινήσεις, φερόμενά τε καὶ ἀλλοιούμενα;

ΘΕΟ. Πῶς δ' οὐ; εἴπερ γε δὴ τελέως κινήσεται.

ΣΩ. Εἰ μὲν τοίνυν ἐφέρετο μόνον, ἠλλοιοῦτο δὲ μή, εἶχομεν ἄν που εἰπεῖν οἷα ἅττα ῥεῖ τὰ φερόμενα· ἢ πῶς λέγομεν;

ΘΕΟ. Οὕτως.

D ΣΩ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο μένει, τὸ λευκὸν ῥεῖν τὸ ῥέον, ἀλλὰ μεταβάλλει, ὥστε καὶ αὐτοῦ τούτου εἶναι ῥοήν, τῆς λευκότητος, καὶ μεταβολὴν εἰς ἄλλην χροάν, ἵνα μὴ ἀλλῶ ταύτη μένον, ἄρα ποτε οἷόν τέ τι προσειπεῖν χρῶμα, ὥστε καὶ ὀρθῶς προσαγορευεῖν;

ΘΕΟ. Καὶ τίς μηχανή, ὦ Σώκρατες; ἢ ἄλλο γέ τι τῶν τοιούτων, εἴπερ ἀεὶ λέγοντος ὑπεξέροχεται ἅτε δὴ ῥέον;

E ΣΩ. Τί δὲ περὶ αἰσθήσεως ἐροῦμεν ὅποιασούν, οἷον τῆς τοῦ ὀράν ἢ ἀκούειν; μένειν ποτὲ ἐν αὐτῷ τῷ ὀράν ἢ ἀκούειν;

ΘΕΟ. Οὐκοῦν δεῖ γε, εἴπερ πάντα κινεῖται.

ΣΩ. Οὔτε ἄρα ὀράν προσρητέον τι μᾶλλον ἢ μὴ ὀράν, οὐδέ τιν' ἄλλην αἴσθησιν μᾶλλον ἢ μὴ, πάντων γε πάντως κινουμένων.

ΘΕΟ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Καὶ μὴν αἴσθησις γε ἐπιστήμη, ὡς ἔφαμεν ἐγώ τε καὶ Θεαίτητος.

ΘΕΟ. Ἦν ταῦτα.

ΣΩ. Οὐδὲν ἄρα ἐπιστήμην μᾶλλον ἢ μὴ ἐπιστήμην ἀπειρινάμεθα ἐρωτώμενοι ὅτι ἐστὶν ἐπιστήμη.

183A ΘΕΟ. Ἐοίκατε.

ΣΩ. Καλὸν ἄν ἡμῖν συμβαίνοι τὸ ἐπανόρθωμα τῆς ἀποκρίσεως, προθυμηθεῖσιν ἀποδείξαι ὅτι πάντα κινεῖται, ἵνα δὴ ἐκείνη ἢ ἀπόκρισις ὀρθῆ φανῇ. τὸ δ', ὡς ἔοικεν, ἐφάνη, εἰ πάντα κινεῖται, πάσα ἀπόκρισις, περὶ οὗτου ἄν τις ἀποκρίνηται, ὁμοίως ὀρθῆ εἶναι, οὕτω τ' ἔχειν φάναι καὶ μὴ οὕτω, εἰ δὲ βούλει, γίγνεσθαι, ἵνα μὴ στήσωμεν αὐτοὺς τῷ λόγῳ.

ΘΕΟ. Ὄρθῶς λέγεις.

ΣΩ. Πλήν γε, ὦ Θεόδωρε, ὅτι «οὕτω» τε εἶπον καὶ «οὐχ οὕτω.» δεῖ δὲ οὐδὲ τοῦτο τὸ «οὕτω» λέγειν — οὐδὲ
B γὰρ ἄν ἔτι κινοῖτο τὸ «οὕτω» — οὐδ' αὖ «μὴ οὕτω» —

Sokrats. Vai abos veidos, kurus mēs nošķirām, – nesoties un izmainoties?

Teodors. Kā gan citādi, ja jau ir tā, ka viss ir pilnīgā kustībā.

Sokrats. Bet ja būtu tikai nešanās un nebūtu izmaiņas, mēs varētu pateikt, kāds ir tas, kas nesoties plūst. Vai kā to vēl izteikt?

Teodors. Tieši tā.

Sokrats. Bet tā kā nemainīgs nepaliek pat tas, ka plūstošais ir balts, jo tas izmainās, tā ka plūstošs ir arī pats baltums, pārejot citā krāsā, – pretējā gadījumā te varētu notvert ko nemainīgu –, tad vai gan ir iespējams runāt par kādu noteiktu krāsu un to pareizi nosaukt?

Teodors. Kāda gan te var būt iespēja, Sokrat, un tāpat arī citos tamlīdzīgos gadījumos, ja jau plūstošais ikreiz aizslid no runātāja?

Sokrats. Bet ko mēs teiksim par jebkuru sajūtu, piemēram, par redzi vai dzirdi? Vai redzēšana un dzirdēšana kā sajūta paliek nemainīga?

Teodors. Nevajadzētu gan, ja jau viss kustas.

Sokrats. Tātad, ja viss visādā veidā kustas, tad nav lielāks pamats kaut ko saukt par “redzēšanu” kā par “neredzēšanu”; tāpat arī par citām sajūtām.

Teodors. Tik tiešām, nav.

Sokrats. Bet mēs – es un Teaitēts – teicām, ka zināšana ir sajušana.

Teodors. Tā bija.

Sokrats. Tādā gadījumā mūsu atbilde uz jautājumu, kas ir zināšana, nav bijusi vairāk par zināšanu kā par nezināšanu.

Teodors. Izskatās.

Sokrats. Tas nu gan būs skaists uzlabojums mūsu atbildei. Gribēdami parādīt, ka šāda atbilde ir pareiza, mēs tieši tāpēc centāmieš pierādīt, ka viss kustas. Bet tagad, šķiet, izskatās tā: ja jau viss kustas, tad jebkura atbilde – lai par ko arī kāds jautātu – ir pareiza, sakot: “ir tā”, vai “nav tā”, vai, ja vēlies, “top”, lai ar vārdu “ir” mēs viņus neapstādinātu.

Teodors. Tu pareizi saki.

Sokrats. Izņemot tikai to, Teodor, ka es teicu “tā” un “ne tā”. Nevajadzētu teikt nedz “tā” – jo tad šis “tā” vairs nekustēsies,

D

E

183A

B

οὐδὲ γὰρ τοῦτο κίνησις — ἀλλὰ τιν' ἄλλην φωνὴν θετέον τοῖς τὸν λόγον τοῦτον λέγουσιν, ὡς νῦν γε πρὸς τὴν αὐτῶν ὑπόθεσιν οὐκ ἔχουσι ῥήματα, εἰ μὴ ἄρα τὸ «οὐδ' οὕτως» μάλιστα [δ' οὕτως] ἂν αὐτοῖς ἀρμόττοι, ἄπειρον λεγόμενον.

ΘΕΟ. Οἰκειοτάτη γοῦν διάλεκτος αὕτη αὐτοῖς.

C ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ Θεόδωρε, τοῦ τε σοῦ ἐταίρου ἀπηλλάγμεθα, καὶ οὐπω συγχωροῦμεν αὐτῷ πάντ' ἄνδρα πάντων χρημάτων μέτρον εἶναι, ἂν μὴ φρόνιμός τις ἦ ἐπιστήμην τε αἴσθησιν οὐ συγχωρησόμεθα κατὰ γε τὴν τοῦ πάντα κινεῖσθαι μέθοδον, [ἦ] εἰ μὴ [τί] πως ἄλλως Θεαίτητος ὅδε λέγει.

ΘΕΟ. Ἄριστ' εἴρηκας, ὦ Σώκρατες· τούτων γὰρ περὶ ἀπαιθύντων καὶ ἐμεῖ ἔδει ἀπηλλάχθαι σοὶ ἀποκρινόμενον κατὰ τὰς συνθήκας, ἐπειδὴ τὸ περὶ τοῦ Πρωταγόρου λόγου τέλος σχοίη.

D ΘΕΑΙ. Μὴ πρὶν γ' ἂν, ὦ Θεόδωρε, Σωκράτης τε καὶ σὺ τοὺς φάσκοντας αὐτὸ πᾶν ἐστάναι διέληθητε, ὥσπερ ἄρτι προῦθεσθε.

ΘΕΟ. Νέος ὢν, ὦ Θεαίτητε, τοὺς πρεσβυτέρους ἀδικεῖν διδάσκεις ὁμολογίας παραβαίνοντας; ἀλλὰ παρασιευάζου ὅπως τῶν ἐπιλοίπων Σωκράτει δώσεις λόγον.

ΘΕΑΙ. Ἐάνπερ γε βούληται. ἤδιστα μεντᾶν ἦουσα περὶ ὧν λέγω.

ΘΕΟ. «Ἰπέας εἰς πεδίον» προκαλῆ Σωκράτη εἰς λόγους προκαλούμενος· ἐρώτα οὖν καὶ ἀκούση.

E ΣΩ. Ἄλλὰ μοι δοκῶ, ὦ Θεόδωρε, περὶ γε ὧν κελεύει Θεαίτητος οὐ πείσεσθαι αὐτῷ.

ΘΕΟ. Τί δὴ οὖν οὐ πείσεσθαι;

ΣΩ. Μέλισσον μὲν καὶ τοὺς ἄλλους, οἳ ἔν ἐστὸς λέγουσι τὸ πᾶν, αἰσχυρόμενος μὴ φορτικῶς σιοπῶμεν, ἦττον αἰσχύνομαι ἢ ἓνα ὄντα Παρμενίδην. Παρμενίδης δέ μοι φαίνεται, τὸ τοῦ Ὀμήρου, «αἰδοῖός τέ μοι» εἶναι ἅμα «δεινός τε.» συμπροσέμειξα γὰρ δὴ τῷ ἀνδρὶ πάνυ νέος πάνυ πρεσβύτη, I84A καὶ μοι ἐφάνη βάθος τι ἔχειν παντάπασι γενναῖον. φοβοῦμαι οὖν μὴ οὔτε τὰ λεγόμενα συνιών, τί τε διανοοῦμενος εἶπε πολὺ πλεον λειπώμεθα, καὶ τὸ μέγιστον, οὐ ἔνεκα ὁ λόγος

nedz “ne tā” – jo arī tā nav kustība. Šī uzskata paudējiem ir jāpieņem kāda cita valoda, tāpēc ka viņiem trūkst vārdu, lai izteiktu pašu pieņemto atzinumu, ja nu vienīgi viņiem vislabāk atbilstu pilnīgi nenoteiktais “nekā”.

Teodors. Tā viņiem būtu vispiemērotākā izteiksme.

Sokrats. Tā nu mēs beidzot, Teodor, esam tikuši vaļā no tava drauga un vairs nepiekritīsim viņam, ka jebkurš cilvēks ir visu lietu mērs, ja nu vienīgi tāds, kam ir sajēga. Mēs nepiekritīsim arī tam, ka zināšana ir sajušana, balstot to uz pamatojumu, ka viss kustas, ja nu vienīgi mūsu Teaitēts to var izskaidrot kā citādi.

Teodors. Lieliski, Sokrat! Tā kā šis iztīrājums nu ir pabeigts, tad saskaņā ar norunu tev vajag arī mani atbrīvot no atbildēšanas, ja jau tas, kas attiecās uz Protagora izteikumu, ir sasniedzis savu galamērķi.

Teaitēts. Taču pirms tam, Teodor, jums abiem ar Sokratu vēl vajadzētu pārspriest par tiem, kuri apgalvo pretējo, proti, ka viss stāv uz vietas – vēl nesen tāds bija jūsu priekšlikums.

Teodors. Tik jauns būdams, Teaitēt, tu māci gados vecākiem rīkoties netaisni un pārkāpt vienošanos? Drīzāk gatavojies atbildēt Sokratam par to, kas vēl atlicis.

Teaitēts. Labi, ja viņš tā vēlas. Tomēr es ļoti labprāt paklausītos, par ko nupat minēju.

Teodors. Aicinādams Sokratu uz runāšanu, tu aicini “jātnieku uz lidzenumu”. Tad tik jautā, un tu dabūsi dzirdēt.

Sokrats. Man tomēr šķiet, Teodor, ka Teaitēta lūgumam es nepaklausīšu.

Teodors. Kāpēc ne?

Sokrats. Aiz bijības pret Melisu un citiem, kuri apgalvo, ka viss ir viens un nekustīgs, es baidos, ka mūsu iztīrājums varētu būt paviršs. Bet pret viņiem mana bijība ir mazāka nekā pret vienu pašu Parmenidu. Parmenids man rādās tāds, kas, Homēra vārdiem runājot, iedvēš man cieņu un reizē arī bailes. Es reiz, kad biju vēl ļoti jauns, ar šo vīru, tolaik jau krietni gados, iesaistījos sarunā. Man likās, ka viņam piemīt kāds īpašs dziļums. Es baidos, ka mēs viņa teikto nesapratisim, un vēl mazāk mēs tiksīm klāt tam, ko viņš runādams ir domājis. Bet galvenais –

ὠρμηται, ἐπιστήμης πέρι τί ποτ' ἐστίν, ἄσκιεπτον γένηται ὑπὸ τῶν ἐπεισιωμαζόντων λόγων, εἴ τις αὐτοῖς πείσεται ἄλλως τε καὶ ὄν νῦν ἐγείρομεν πλήθει ἀμήχανον, εἴτε τις ἐν παρέργῳ σκέψεται, ἀνάξι' ἂν πάθοι, εἴτε ἱκανῶς, μηχανόμενος τὸ τῆς ἐπιστήμης ἀφανιεῖ. δεῖ δὲ οὐδέτερα, ἀλλὰ Θεαίτητον ὦν κινεῖ περὶ ἐπιστήμης πειρᾶσθαι ἡμᾶς τῇ μαιευτικῇ τέχνῃ ἀπολύσαι.

B

ΘΕΟ. Ἄλλὰ χρῆ, εἰ δοκεῖ, οὕτω ποιεῖν.

ΣΩ. Ἐπι τοίνυν, ὦ Θεαίτητε, τοσόνδε περὶ τῶν εἰρημένων ἐπίσειψαι. αἴσθησιν γάρ δὴ ἐπιστήμην ἀπεκρίνω ἢ γάρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Εἰ οὖν τίς σε ὧδ' ἐρωτῶη· «Τῷ τὰ λευκὰ καὶ μέλανα ὄρα ἄνθρωπος καὶ τῷ τὰ ὀξέα καὶ βαρέα ἀκούει;» εἴποις ἂν οἶμαι «Ὅμμασί τε καὶ ὤσιν.»

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.

C

ΣΩ. Τὸ δὲ εὐχερὲς τῶν ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων καὶ μὴ δι' ἀκριβείας ἐξεταζόμενον τὰ μὲν πολλὰ οὐκ ἀγεννές, ἀλλὰ μάλλον τὸ τούτου ἐναντίον ἀνελευθερον, ἔστι δὲ ὅτε ἀναγκαῖον, οἶον καὶ νῦν ἀνάγκη ἐπιλαβέσθαι τῆς ἀποκρίσεως ἦν ἀποκρινῆ, ἢ οὐκ ὀρθή. σιόπει γάρ· ἀπόκρισις ποτέρα ὀρθοτέρα, ὧ ὀρῶμεν τοῦτο εἶναι ὀφθαλμούς, ἢ δι' οὗ ὀρῶμεν, καὶ ὧ ἀκούομεν ὠτα, ἢ δι' οὗ ἀκούομεν;

ΘΕΑΙ. Δι' ὧν ἕκαστα αἰσθανόμεθα, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, μάλλον ἢ οἷς.

D

ΣΩ. Δεινὸν γάρ που, ὦ παῖ, εἰ πολλαί τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθηται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ιδέαν, εἴτε ψυχὴν εἴτε ὅτι δεῖ καλεῖν, πάντα ταῦτα συντείνει, ἢ διὰ τούτων οἶον ὀργάνων αἰσθανόμεθα ὅσα αἰσθητά.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μοι δοκεῖ οὕτω μάλλον ἢ ἐκείνως.

ΣΩ. Τοῦδέ τοι ἔνεκα αὐτά σοι διακριβοῦμαι, εἴ τι νι ἡμῶν αὐτῶν τῷ αὐτῷ διὰ μὲν ὀφθαλμῶν ἐφικνούμεθα λευκῶν τε καὶ μελάνων, διὰ δὲ τῶν ἄλλων ἐτέρων αὐ τινῶν καὶ ἕξεις ἐρωτώμενος πάντα τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ σῶμα ἀναφέρειν; ἴσως δὲ βέλτιον σὲ λέγειν αὐτὰ ἀποκρινόμενον μάλλον ἢ ἐμέ

E

ja paklausīgi sekosim arvien jauniem pārspriedumiem, kuri gāzīsies iekšā, neaplūkots paliks tas, kā deļ mēs šo sarunu uz-sākām, proti, – kas ir zināšana. It sevišķi jau pārspriedums, ko ceļam augšā šobrīd, ir neizmērojami plašs – aplūkot to garām-ējot būtu necienīgi, savukārt, iztīrājot pienācīgi, tas izvērtīsies tāds, ka pilnībā aizklās mūsu jautājumu par zināšanu. Bet nav pieļaujams nedz viens, nedz otrs, tāpēc mums, liekot lietā vec-mātes māku, jāpalīdz dzemdēt Teaitētam to, kas viņā par šo jautājumu ir nobriedis.

B

Teodors. Ja tā šķiet, tad tā arī jādara.

Sokrats. Tad aplūko, Teaitēt, vēl šādu jautājumu saistībā ar to, kas jau tika runāts. Tu taču atbildēji, ka zināšana ir sa-jušana, vai ne tā?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Ja kāds tev jautātu šādi: “Ar ko cilvēks redz balto un melno un dzird augstas un zemas skaņas?”, es domāju, tu teiktu: “Ar acīm un ausīm.”

Teaitēts. Tā es teiktu.

Sokrats. Viegla apiešanās ar vārdiem un izteikumiem, tos neizvēloties ar stingru noteiktību, lielākoties nav nekas verd-zisks, drīzāk otrādi – pretēja rīcība ir brīvam nepiedienīga. Tomēr dažkārt šāda noteiktība ir vajadzīga. Tā, piemēram, arī tagad tavā atbildē vajag uzķert to, kas tajā nav pareizs. Skaties: kura no atbildēm ir pareizāka – acis ir tas, ar ko mēs redzam, vai arī – tas, ar kā starpniecību mēs redzam, un – mēs dzirdam ar ausīm vai ar ausu starpniecību?

C

Teaitēts. Man, Sokrat, šķiet, ka acis un ausis drīzāk ir tas, ar kā starpniecību mēs sajūtam, nevis – ar ko mēs sajūtam.

Sokrats. Patiešām, būtu divaini, zēn, ja mūsos kā koka zir-gos būtu sasēdušas daudzas sajūtas, nevis viss tiektos uz kaut ko vienu – vai nu to sauc par dvēseli, vai kā citādi –, ar kuru mēs sajūtam visu sajūtamo, izmantojot sajūtas gluži kā darbarikus.

D

Teaitēts. Otrā iespēja man šķiet ticamāka par pirmo.

Sokrats. Es tev to tik siki klāstu tādēļ, lai noskaidrotu, vai mūsos ir kaut kas tāds, ar ko mēs caur acīm aizsniedzam balto un melno, un savukārt caur citu – ko citu, un ja tev jautātu, vai tu varētu to visu atvedināt uz ķermeni? Bet varbūt labāk

E

ὑπὲρ σοῦ πολυπραγμονεῖν. καὶ μοι λέγε· θερμὰ καὶ σιληρὰ καὶ κούφα καὶ γλυκέα δι' ὧν αἰσθάνη, ἄρα οὐ τοῦ σώματος ἕκαστα τίθησ; ἢ ἄλλου τινός;

ΘΕΑΙ. Οὐδενὸς ἄλλου.

185A ΣΩ. Ἡ καὶ ἐθελήσεις ὁμολογεῖν ἃ δι' ἐτέρας δυνάμεως αἰσθάνη, ἀδύνατον εἶναι δι' ἄλλης ταύτ' αἰσθῆσθαι, οἷον ἃ δι' ἀκοῆς, δι' ὄψεως, ἢ ἃ δι' ὄψεως, δι' ἀκοῆς;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐθελήσω;

ΣΩ. Εἴ τι ἄρα περὶ ἀμφοτέρων διανοῆ, οὐκ ἂν διὰ γε τοῦ ἐτέρου ὄργάνου, οὐδ' αὖ διὰ τοῦ ἐτέρου περὶ ἀμφοτέρων αἰσθάνοι' ἄν.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Περὶ δὴ φωνῆς καὶ περὶ χροᾶς πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο περὶ ἀμφοτέρων ἢ διανοῆ, ὅτι ἀμφοτέρω ἐστόν;

ΘΕΑΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ὅτι ἐκάτερον ἐκατέρου μὲν ἕτερον, ἑαυτῷ δὲ ταυτόν;

B ΘΕΑΙ. Τί μῆν;

ΣΩ. Καὶ ὅτι ἀμφοτέρω δύο, ἐκάτερον δὲ ἓν;

ΘΕΑΙ. Καὶ τοῦτο.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ εἴτε ἀνομοίω εἴτε ὁμοίω ἀλλήλοιν, δυνατὸς εἶ ἐπισκέψασθαι;

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

C ΣΩ. Ταῦτα δὴ πάντα διὰ τίνος περὶ αὐτοῖν διανοῆ; οὔτε γὰρ δι' ἀκοῆς οὔτε δι' ὄψεως οἷόν τε τὸ κοινὸν λαμβάνειν περὶ αὐτῶν. ἔτι δὲ καὶ τόδε τεκμήριον περὶ οὗ λέγομεν· εἰ γὰρ δυνατὸν εἶη ἀμφοτέρω σκέψασθαι ἄρ' ἐστόν ἀλμυρῷ ἢ οὐ, οἶσθ' ὅτι ἔξεις εἰπεῖν ᾧ ἐπισκέψη, καὶ τοῦτο οὔτε ὄψις οὔτε ἀκοῆ φαίνεται, ἀλλὰ τι ἄλλο.

ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ μέλλει, ἢ γε διὰ τῆς γλώττης δύνάμεις;

ΣΩ. Καλῶς λέγεις. ἢ δὲ δὴ διὰ τίνος δύνάμεις τό τ' ἐπὶ πᾶσι κοινὸν καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις δηλοῖ σοι, ᾧ τὸ «ἔστιν» ἐπονομάζεις καὶ τὸ «οὐκ ἔστι» καὶ ἃ νυνδὴ ἠρωτῶμεν περὶ αὐτῶν; τούτοις πᾶσι ποῖα ἀποδώσεις ὄργανα δι' ὧν αἰσθάνεται ἡμῶν τὸ αἰσθανόμενον ἕκαστα;

ΘΕΑΙ. Οὐσίαν λέγεις καὶ τὸ μὴ εἶναι, καὶ ὁμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα, καὶ τὸ ταυτόν τε καὶ [τὸ] ἕτερον, ἔτι δὲ

tev pašam atbildēt, nevis man pūlēties tavā vietā. Tad saki man: vai tas, caur ko tu sajūti karsto, cieto, vieglo un saldo – vai tas, tavuprāt, ir piederīgs ķermenim? Vai varbūt kam citam?

Teaitēts. Nekam citam kā ķermenim.

Sokrats. Vai tu piekristu arī, ka to, ko sajūti caur vienu spēju, nav iespējams sajust caur citu? Piemēram, ka to, ko sajūti caur dzirdi, nav iespējams sajust caur redzi, vai to, ko sajūti caur redzi, nav iespējams sajust caur dzirdi? 185A

Teaitēts. Kā gan lai nepiekrītu?

Sokrats. Bet ja tu kaut ko par tiem abiem domā, tu taču to nesajustu abos ar viena vai otra rīka starpniecību?

Teaitēts. Nē taču!

Sokrats. Ja ir runa par skaņu un krāsu, vai pirmais, ko tu domāsi par tām abām, nav tas, ka tās abas ir?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un arī to, ka katra no tām ir atšķirīga no otras, bet tāpatīga sev?

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Un ka tās abas ir divas, bet katra no tām – viena? B

Teaitēts. Arī to.

Sokrats. Un tu taču spēj aplūkot arī, vai tās ir līdzīgas viena otrai vai nav?

Teaitēts. Droši vien.

Sokrats. Bet ar kā palīdzību tu visu to domā par tām? Nedz caur dzirdi, nedz redzi taču nevar tvert tām kopīgo. Turklāt tam, par ko runājam, ir vēl šāds apstiprinājums: ja būtu iespējams izpētīt, vai tās abas ir sāļas vai nav, tu noteikti varētu pateikt, ar ko tu to aplūkotu, un tā, šķiet, nebūtu nedz redze, nedz dzirde, bet kaut kas cits. C

Teaitēts. Kā nu ne? Tā ir spēja, kas darbojas caur mēli.

Sokrats. Pareizi! Bet caur ko darbojas tā spēja, kas padara tev skaidru visam un arī šiem sajūtamajiem kopīgo, ko tu nosauc, teikdams “ir” un “nav”, kā arī visu pārējo, ko mēs vēl nupat par tiem jautājām? Kādus rīkus tu piedāvāsi, caur kuriem tas, kas mūsos ir sajūtošs, to visu sajustu?

Teaitēts. Tu domā esamību un neesamību, līdzību un nelīdzību, tāpatību un citādību, tāpat arī “vienu” un citus uz tiem D

D ἔν τε καὶ τὸν ἄλλον ἀριθμὸν περὶ αὐτῶν. δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἄρτιόν τε καὶ περιττὸν ἐρωτᾶς, καὶ τὰλλα ὅσα τούτοις ἔπεται, διὰ τίνος ποτὲ τῶν τοῦ σώματος τῆ ψυχῆ αἰσθανόμεθα.

ΣΩ. Ὑπέρευ, ὦ Θεαίτητε, ἀκολουθεῖς, καὶ ἔστιν ἃ ἐρωτῶ αὐτὰ ταῦτα.

E ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ μὰ Δία, ὦ Σώκρατες, ἔγωγε οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν, πλήν γ' ὅτι μοι δοκεῖ τὴν ἀρχὴν οὐδ' εἶναι τοιοῦτον οὐδὲν τούτοις ὄργανον ἴδιον ὥσπερ ἐκείνοις, ἀλλ' αὐτὴ δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ τὰ κοινὰ μοι φαίνεται περὶ πάντων ἐπισκοπεῖν.

ΣΩ. Καλὸς γὰρ εἶ, ὦ Θεαίτητε, καὶ οὐχ, ὡς ἔλεγε Θεόδωρος, αἰσχροῦς· ὁ γὰρ καλῶς λέγων καλὸς τε καὶ ἀγαθός. πρὸς δὲ τῷ καλῷ εὖ ἐποίησάς με μάλα συχνοῦ λόγου ἀπαλλάξας, εἰ φαίνεται σοι τὰ μὲν αὐτὴ δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ ἐπισκοπεῖν, τὰ δὲ διὰ τῶν τοῦ σώματος δυνάμεων. τοῦτο γὰρ ἦν ὃ καὶ αὐτῷ μοι ἐδόκει, ἐβουλόμην δὲ καὶ σοὶ δόξαι.

I 86 A ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ μὴν φαίνεται γε.

ΣΩ. Ποτέρων οὖν τίθης τὴν οὐσίαν; τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐπὶ πάντων παρέπεται.

ΘΕΑΙ. Ἐγὼ μὲν ὦν αὐτὴ ἡ ψυχὴ καθ' αὐτὴν ἐπορέγεται.

ΣΩ. Ἡ καὶ τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον καὶ τὸ ταῦτόν καὶ ἕτερον;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τί δέ; καλὸν καὶ αἰσχροὺν καὶ ἀγαθὸν καὶ κακόν;

B ΘΕΑΙ. Καὶ τούτων μοι δοκεῖ ἐν τοῖς μάλιστα πρὸς ἄλληλα σιοπεῖσθαι τὴν οὐσίαν, ἀναλογιζομένη ἐν ἑαυτῇ τὰ γεγονότα καὶ τὰ παρόντα πρὸς τὰ μέλλοντα.

ΣΩ. Ἐχε δὴ ἄλλο τι τοῦ μὲν σιληροῦ τὴν σιληρότητα διὰ τῆς ἐπαφῆς αἰσθήσεται, καὶ τοῦ μαλακοῦ τὴν μαλακότητα ὡσαύτως;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὴν δὲ γε οὐσίαν καὶ ὅτι ἔστων καὶ τὴν ἐναντιότητα πρὸς ἀλλήλω καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐναντιότητος αὐτῆς ἡ ψυχὴ ἐπανιούσα καὶ συμβάλλουσα πρὸς ἄλληλα κρίνειν πειρᾶται ἡμῖν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

attiecināmos skaitļus. Skaidrs, ka tu jautā arī par “pāri” un “nepāri”, kā arī visu citu, kas nāk tiem līdzī, – caur kādu ķermeņa rīku mēs to visu ar dvēseli sajūtam.

Sokrats. Teaitēt, tu seko tik lieliski, ka labāk nav iespējams. Tieši par to es jautāju.

Teaitēts. Bet, pie Zeva, Sokrat, man nav nekā ko teikt, izņemot to, ka nupat nosauktajam, kā man šķiet, nav nekāda sava īpaša rīka, kā tas ir tajos gadījumos, par kuriem runājām iepriekš, bet, kā man rādās, dvēsele pati caur sevi aplūko visam kopīgo.

Sokrats. Tu esi skaists, Teaitēt, nevis neglīts, kā teica Teodors, jo tas, kurš runā skaisti, ir skaists un krietns. Turklāt tu ne tikai esi skaists, bet esi izdarījis vēl arī man ko labu, proti, ja, tavuprāt, ir kaut kas tāds, ko dvēsele aplūko pati caur sevi, un kaut kas cits, ko tā pēta ar ķermeņa spēju starpniecību, – tu esi atbrīvojis mani no diezgan garas runāšanas. Man arī pašam tā šķita, bet es gribēju, lai arī tev tā šķiet.

Teaitēts. Bet man tieši tā arī šķiet.

186A

Sokrats. Tad kur, pēc tavām domām, iederas esamība? Tā taču visvairāk nāk līdzī visam.

Teaitēts. Manuprāt, esamība iederas pie tā, uz ko dvēsele tiecas pati par sevi.

Sokrats. Vai tāda ir arī līdzība un nelīdzība, tāpatība un citādība?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tad arī skaistais un neglītais, labais un nekrietnais?

Teaitēts. Jā, un, kā man šķiet, it sevišķi šādās lietās dvēsele pēta esamību to savstarpējā attiecībā, samērojot sevi bijušo un klātesošo ar nākamo.

B

Sokrats. Bet pagaidi! Cietā cietību un tāpat arī mīkstā mīkstumam viņa taču sajūtīs ar taustes starpniecību un nekā citādi?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Savukārt esamību – to, kas tie abi ir, tāpat arī abu savstarpējo pretstatu un savukārt atkal šī pretstata esamību dvēsele mums pati mēģina izsvērt, vērstoties atpakaļ pie tiem un tos savstarpēji salīdzinot.

Teaitēts. Tieši tā.

C ΣΩ. Οὐκοῦν τὰ μὲν εὐθύς γενομένοις πάρεστι φύσει αἰσθάνεσθαι ἀνθρώποις τε καὶ θηρίοις, ὅσα διὰ τοῦ σώματος παθήματα ἐπὶ τὴν ψυχὴν τείνει· τὰ δὲ περὶ τούτων ἀναλογίσματα πρὸς τε οὐσίαν καὶ ὠφέλειαν μόγις καὶ ἐν χρόνῳ διὰ πολλῶν πραγμάτων καὶ παιδείας παραγίγνεται οἷς ἂν καὶ παραγίγνηται;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΣΩ. Οἷόν τε οὖν ἀληθείας τυχεῖν, ὧ μὴδὲ οὐσίας;

ΘΕΑΙ. Ἀδύνατον.

ΣΩ. Οὐ δὲ ἀληθείας τις ἀτυχῆσει, ποτὲ τούτου ἐπιστήμων ἔσται;

D ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ἂν, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ἐν μὲν ἄρα τοῖς παθήμασιν οὐκ ἔνι ἐπιστήμη, ἐν δὲ τῷ περὶ ἐκείνων συλλογισμῶ οὐσίας γὰρ καὶ ἀληθείας ἐνταῦθα μὲν, ὡς ἔοικε, δυνατὸν ἄψασθαι, ἐκεῖ δὲ ἀδύνατον.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ἡ οὖν ταῦτόν ἐκείνό τε καὶ τοῦτο καλεῖς, τοσαύτας διαφορὰς ἔχοντες;

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν δὴ δίκαιόν γε.

ΣΩ. Τί οὖν δὴ ἐκείνῳ ἀποδίδως ὄνομα, τῷ ὄραν ἀκούειν ὀσφραίνεσθαι ψύχεσθαι θερμαίνεσθαι;

E ΘΕΑΙ. Αἰσθάνεσθαι ἔγωγε· τί γὰρ ἄλλο;

ΣΩ. Σύμπαν ἄρ' αὐτὸ καλεῖς αἴσθησιν;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Ὄχι γε, φαμέν, οὐ μέτεστιν ἀληθείας ἄψασθαι· οὐδὲ γὰρ οὐσίας.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Οὐδ' ἄρ' ἐπιστήμης.

ΘΕΑΙ. Οὐ γάρ.

ΣΩ. Οὐκ ἄρ' ἂν εἶη ποτέ, ὦ Θεαίτητε, αἴσθησίς τε καὶ ἐπιστήμη ταυτόν.

ΘΕΑΙ. Οὐ φαίνεται, ὦ Σώκρατες, καὶ μάλιστα γὰρ νῦν καταφανέστατον γέγονεν ἄλλο ὄν αἰσθήσεως ἐπιστήμη.

187A ΣΩ. Ἄλλ' οὐ τι μὲν δὴ τούτου γε ἔνεκα ἠρχόμεθα διαλεγόμενοι, ἵνα εὖρωμεν τί ποτ' οὐκ ἔστ' ἐπιστήμη, ἀλλὰ τί ἔστιν. ὅμως δὲ τοσοῦτόν γε προβεβήκαμεν, ὥστε μὴ ζητεῖν

Sokrats. Vai nav tā, ka iespaidus, kas caur ķermeni nonāk līdz dvēselei, gan cilvēki, gan zvēri spēj sajust no dabas, jau tikko piedzimstot, bet apsvērumi par esamību un derīgumu nāk grūti un ilgi, ar lielām pūlēm un mācīšanos, ja vien vispār atnāk?

Teaitēts. Tā ir gan.

Sokrats. Vai tad ir iespējams sasniegt patiesību tam, kurš pat nav sasniedzis esamību?

Teaitēts. Neiespējami.

Sokrats. Bet vai kāds zinās to, kā patiesību nebūs sasniedzis?

Teaitēts. Kā gan, Sokrat?

Sokrats. Tātad zināšana ir nevis iespaidos, bet gan apsvērumos par tiem, jo tieši te, kā izskatās, ir iespējams skart esamību un patiesību, bet tajos – neiespējami.

Teaitēts. Tā rādās.

Sokrats. Vai, pastāvot šādām atšķirībām, tu gan vienu, gan otru sauksi vienā vārdā?

Teaitēts. Tas nebūtu pareizi.

Sokrats. Kādu tad nosaukumu tu dosi tam pirmajam – redzēt, dzirdēt, saost, salt un sakarst?

Teaitēts. “Sajust”. Kādu gan citu?

Sokrats. To visu kopā tātad tu sauksi par sajušanu?

Teaitēts. Tā jāsauc.

Sokrats. Ar to taču, kā mēs sakām, nevar skart patiesību, jo arī esamību – ne.

Teaitēts. Jā, nevar.

Sokrats. Tātad arī zināšanu ne.

Teaitēts. Protams, ne.

Sokrats. Tātad zināšana un sajušana, Teaitēt, nekad nebūs viens un tas pats.

Teaitēts. Rādās, ka ne, Sokrat. Tagad ir kļuvis pavisam skaidrs, ka zināšana ir kaut kas atšķirīgs no sajušanas.

Sokrats. Bet sarunu mēs sākām, lai atrastu nevis to, kas zināšana nav, bet to, kas tā ir. Tomēr vismaz tik daudz esam pāvirzījušies uz priekšu, ka sajušanā to vispār vairs nemeklējam,

αὐτὴν ἐν αἰσθήσει τὸ παράπαν ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι, ὅτι ποτ' ἔχει ἢ ψυχὴ, ὅταν αὐτὴ καθ' αὐτὴν πραγματευῆται περὶ τὰ ὄντα.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μὴν τοῦτό γε καλεῖται, ὦ Σώκρατες, ὡς ἐγώ μαι, δοξάζειν.

B ΣΩ. Ὅρθῶς γὰρ οἶει, ὦ φίλε. καὶ ὄρα δὴ νῦν πάλιν ἐξ ἀρχῆς, πάντα τὰ πρόσθεν ἐξαλείψας, εἴ τι μᾶλλον καθορᾶς, ἐπειδὴ ἐνταῦθα προελήλυθας. καὶ λέγε αὐθις τί ποτ' ἐστὶν ἐπιστήμη.

ΘΕΑΙ. Δόξαν μὲν πᾶσαν εἰπεῖν, ὦ Σώκρατες, ἀδύνατον, ἐπειδὴ καὶ ψευδὴς ἐστὶ δόξα· κινδυνεύει δὲ ἢ ἀληθὴς δόξα ἐπιστήμη εἶναι, καὶ μοι τοῦτο ἀποικεκρίσθω. ἐὰν γὰρ μὴ φανῆ προοῖουσιν ὥσπερ τὸ νῦν, ἄλλο τι πειρασόμεθα λέγειν.

C ΣΩ. Οὕτω μέντοι χρή, ὦ Θεαίτητε, λέγειν προθύμως μᾶλλον, ἢ ὡς τὸ πρῶτον ὤκνεις ἀποικρίνεσθαι. ἐὰν γὰρ οὕτω δρώμεν, δυοῖν θάτερα, ἢ εὐρήσομεν ἐφ' ὃ ἐρχόμεθα, ἢ ἦττον οἰησόμεθα εἰδέναι ὃ μηδαμῇ ἴσμεν· καίτοι οὐκ ἂν εἴη μεμπτὸς μισθὸς ὁ τοιοῦτος. καὶ δὴ καὶ νῦν τί φῆς; δυοῖν ὄντων ἰδέαιν δόξης, τοῦ μὲν ἀληθινοῦ, ψευδοῦς δὲ τοῦ ἐτέρου, τὴν ἀληθῆ δόξαν ἐπιστήμην ὀρίζῃ;

ΘΕΑΙ. Ἐγώ γε· τοῦτο γὰρ αὐτὸ νῦν μοι φαίνεται.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν ἔτ' ἄξιον περὶ δόξης ἀναλαβεῖν πάλιν –

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δὴ λέγεις;

D ΣΩ. Θράττει μέ πως νῦν τε καὶ ἄλλοτε δὴ πολλάκις, ὥστ' ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ πρὸς ἑμαυτὸν καὶ πρὸς ἄλλον γαγόνεναί, οὐκ ἔχοντα εἰπεῖν τί ποτ' ἐστὶ τοῦτο τὸ πάθος παρ' ἡμῖν καὶ τίνα τρόπον ἐγγιγνόμενον.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δὴ;

ΣΩ. Τὸ δοξάζειν τινὰ ψευδῆ. σκοπῶ δὴ καὶ νῦν ἔτι διαστάζων, πότερον ἐάσωμεν αὐτὸ ἢ ἐπισιεψώμεθα ἄλλον τρόπον ἢ ὀλίγον πρότερον.

ΘΕΑΙ. Τί μὴν, ὦ Σώκρατες, εἴπερ γε καὶ ὀπητιοῦν φαίνεται δεῖν; ἄρτι γὰρ οὐ κακῶς γε σὺ καὶ Θεόδωρος ἐλέγετε σχολῆς πέρι, ὡς οὐδὲν ἐν τοῖς τοιοῖσδε κατεπείγει.

E ΣΩ. Ὅρθῶς ὑπέμνησας· ἴσως γὰρ οὐκ ἀπὸ καιροῦ πάλιν ὥσπερ ἔχνος μετελθεῖν. κρεῖττον γὰρ που σμικρὸν εὖ ἢ πολὺ μὴ ἰκανῶς περᾶναι.

bet gan tajā nosaukumā, kāds ir dvēselei, kad tā pati sevī ir nodarbināta ar esošo.

Teaitēts. Pēc manām domām, Sokrat, to sauc par uzskatīšanu.

Sokrats. Tu domā pareizi, draugs. Tagad izdzēs visu iepriekšējo un skaties atkal no sākuma, vai tu vari saskatīt ko vairāk, ja esi ticis jau tik tālu. Tātad, saki atkal no jauna: kas tad ir zināšana?

B

Teaitēts. Teikt, ka tā ir jebkāda veida uzskats, Sokrat, nevar, jo uzskats var būt arī aplams, tāpēc šķiet, ka zināšana ir patiess uzskats. Tā lai ir mana atbilde. Ja vēlāk rādīsies citādi nekā tagad, tad mēģināsim pateikt kaut ko citu.

Sokrats. Tieši tā arī, Teaitēt, vajag atbildēt – droši, nevis tā, kā tu vilcinājies ar pirmo atbildi. Ja mēs šādi rīkosimies, tad – viens no diviem – vai nu mēs atradīsim to, ko meklējam, vai vismaz mazāk iedomāsimies zinām, ko nepavisam nezinām. Arī šāda alga nemaz nebūtu peļama. Tad ko tu apgalvo tagad? Ja ir divu veidu uzskati – patiess un nepatiess, tad pēc tavas noteiksmes patiesais uzskats ir zināšana?

C

Teaitēts. Jā, tā man tagad rādās.

Sokrats. Vai būtu vērts atgriezties vēlreiz pie jautājuma par uzskatu –

Teaitēts. Ko tieši tu domā?

Sokrats. Esmu apjukumā, un arī agrāk bieži ir bijis tā, ka esmu nonācis pilnīgā strupceļā gan savās pārdomās, gan sarunās ar citiem, jo es nespēju pateikt, kas tas ir par stāvokli mūsos un kā tas rodas.

D

Teaitēts. Par kādu stāvokli tu runā?

Sokrats. Kad kāds kaut ko uzskata aplami. Arī tagad es uz to raugos, svārstīdamies, vai par to nelikties ne zinīs, vai arī aplūkot citādi nekā kādu brīdi iepriekš.

Teaitēts. Kāpēc gan neaplūkot, Sokrat, ja šķiet, ka tas kaut kā varētu noderēt. Nupat jūs abi ar Teodoru ļoti skaisti runājāt par vaļas brīžiem un teicāt, ka šādos gadījumos nekas mūs nesteidzina.

Sokrats. Tavs atgādinājums ir vietā: tagad, iespējams, ir īstais laiks, gluži kā dzenot pēdas, atgriezties atpakaļ. Jo labāk paveikt maz, bet rūpīgi, nevis daudz – un pavisā.

E

ΘΕΑΙ. Τί μῆν;

ΣΩ. Πῶς οὖν; τί δὴ καὶ λέγομεν; ψευδῆ φαμεν ἐκάστοτε εἶναι δόξαν, καὶ τινα ἡμῶν δοξάζειν ψευδῆ, τὸν δ' αὖ ἀληθῆ, ὡς φύσει οὕτως ἐχόντων;

ΘΕΑΙ. Φαμὲν γὰρ δῆ.

188A ΣΩ. Οὐκοῦν τόδε γ' ἔσθ' ἡμῖν περὶ πάντα καὶ καθ' ἕναστον, ἤτοι εἰδέναι ἢ μὴ εἰδέναι; μανθάνειν γὰρ καὶ ἐπιλανθάνεσθαι μεταξὺ τούτων ὡς ὄντα χαίρειν λέγω ἐν τῷ παρόντι· νῦν γὰρ ἡμῖν πρὸς λόγον ἔστιν οὐδέν.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μῆν, ὦ Σώκρατες, ἄλλο γ' οὐδὲν λείπεται περὶ ἕναστον πλὴν εἰδέναι ἢ μὴ εἰδέναι.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἤδη ἀνάγκη τὸν δοξάζοντα δοξάζειν ἢ ὧν τι οἶδεν ἢ μὴ οἶδεν;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

B ΣΩ. Καὶ μῆν εἰδότα γε μὴ εἰδέναι τὸ αὐτὸ ἢ μὴ εἰδότα εἰδέναι ἀδύνατον.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὔ;

ΣΩ. Ἄρ' οὖν ὁ τὰ ψευδῆ δοξάζων, ἃ οἶδε, ταῦτα οἶεται οὐ ταῦτα εἶναι ἀλλὰ ἕτερα ἄττα ὧν οἶδε, καὶ ἀμφοτέρω ἀγνοεῖ αὐτὰ ἀμφοτέρω;

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἀδύνατον, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἄλλ' ἄρα, ἃ μὴ οἶδεν, ἡγεῖται αὐτὰ εἶναι ἕτερα ἄττα ὧν μὴ οἶδε, καὶ τοῦτ' ἔστι τῷ μήτε Θεαίτητον μήτε Σωκράτη εἰδοῦσι εἰς τὴν διάνοιαν λαβεῖν ὡς ὁ Σωκράτης Θεαίτητος ἢ [ὁ] Θεαίτητος Σωκράτης;

C ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ἄν;

ΣΩ. Ἄλλ' οὐ μῆν, ἃ γέ τις οἶδεν, οἶεται ποῦ ἃ μὴ οἶδεν αὐτὰ εἶναι, οὐδ' αὖ ἃ μὴ οἶδεν, ἃ οἶδεν.

ΘΕΑΙ. Τέρας γὰρ ἔσται.

ΣΩ. Πῶς οὖν ἂν ἔτι ψευδῆ δοξάσειεν; ἐκτὸς γὰρ τούτων ἀδύνατον ποῦ δοξάζειν, ἐπεὶ περ πάντ' ἢ ἴσμεν ἢ οὐκ ἴσμεν, ἐν δὲ τούτοις οὐδαμοῦ φαίνεται δυνατὸν ψευδῆ δοξάσαι.

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Tad kā? Ko tad mēs galu galā apgalvojam? Mēs taču sakām, ka vienmēr ir iespējams aplams uzskats un kāds no mums uzskata aplami, cits savukārt – patiesi, it kā tas tā būtu no dabas?

Teaitēts. Tā mēs tiešām sakām.

Sokrats. Ir taču arī tā, ka par visu – gan kopumā, gan atse- 188A
višķi – mēs varam tikai vai nu zināt, vai nezināt? To, kas ir pa vidu, proti, mācīšanos un aizmiršanu es šobrīd nolieku malā, jo tas mūsu iztīrījuma tagad nav svarīgi.

Teaitēts. Bet tādā gadījumā, Sokrat, neatliek nekas cits, kā katru lietu vai nu zināt, vai nezināt.

Sokrats. Vai līdz ar to nav nepieciešams, ka tas, kurš kaut ko uzskata, domā vai nu kaut ko no tā, ko viņš zina, vai kaut ko no tā, ko nezina?

Teaitēts. Pilnīgi noteikti.

Sokrats. Bet ir neiespējami, ka tas, kurš kaut ko zina, to pašu arī nezina, un savukārt tas, kurš kaut ko nezina, to pašu arī zina. B

Teaitēts. Protams, neiespējami.

Sokrats. Vai tādā gadījumā neiznāk, ka aplami uzskatošais domā, ka tas, ko viņš zina, nav tas, bet kaut kas cits no tā, ko viņš zina, un, zinādams kā vienu, tā otru, viņš ir neziņā par abiem?

Teaitēts. Tas taču nav iespējams, Sokrat!

Sokrats. Bet to, ko viņš nezina, vai to viņš uzskata par kaut ko citu, ko viņš arī nezina, tas ir – nezinot nedz Sokratu, nedz Teaitētu, viņš ieņemtu prātā, ka Sokrats ir Teaitēts vai Teaitēts – Sokrats?

Teaitēts. Kā gan tas būtu iespējams? C

Sokrats. Bet viņš taču nedomā, ka tas, ko viņš zina, ir tas, ko viņš nezina, nedz arī, ka tas, ko viņš nezina, ir tas, ko viņš zina.

Teaitēts. Tas tik būtu brīnums!

Sokrats. Bet kā gan vēl kādam varētu būt aplams uzskats? Ārpus jau minētajiem gadījumiem vispār nekādu uzskatu nevar būt, ja jau mēs visu vai nu zinām, vai nezinām, savukārt tajos aplams uzskats rādās neiespējams.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα.

D ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐ ταύτη σιεπτέον ὃ ζητοῦμεν, κατὰ τὸ εἰδέναι καὶ μὴ εἰδέναι ἰόντας, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶναι καὶ μὴ;

ΘΕΑΙ. Πῶς λέγεις;

ΣΩ. Μὴ ἀπλοῦν ἢ ὅτι ὃ τὰ μὴ ὄντα περὶ ὅτουσιν δοξάζων οὐκ ἔσθ' ὡς οὐ ψευδῆ δοξάσει, ἂν ὅπως οὖν ἄλλως τὰ τῆς διανοίας ἔχη.

ΘΕΑΙ. Εἰκός γ' αὖ, ὦ Σώκρατες.

E ΣΩ. Πῶς οὖν; τί ἐροῦμεν, ὦ Θεαίτητε, ἐάν τις ἡμᾶς ἀνακρίνη; «Δυνατὸν δὲ ὅπως οὖν ὃ λέγεται, καὶ τις ἀνθρώπων τὸ μὴ ὄν δοξάσει, εἴτε περὶ τῶν ὄντων του εἴτε αὐτὸ καθ' αὐτό;» καὶ ἡμεῖς δὴ, ὡς ἔοικεν, πρὸς ταῦτα φήσομεν. «Ὅταν γε μὴ ἀληθῆ οἴηται οἰόμενος;» ἢ πῶς ἐροῦμεν;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΣΩ. Ἦ οὖν καὶ ἄλλοθί που τὸ τοιοῦτόν ἐστιν;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Εἴ τις ὀρᾷ μὲν τι, ὀρᾷ δὲ οὐδέν.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς;

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν εἰ ἐν γέ τι ὀρᾷ, τῶν ὄντων τι ὀρᾷ. ἢ σὺ οἶε ποτὲ τὸ ἐν ἐν τοῖς μὴ οὖσιν εἶναι;

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ὅ ἄρα ἐν γέ τι ὀρῶν ὄν τι ὀρᾷ.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

189A ΣΩ. Καὶ ὁ ἄρα τι ἀκούων ἐν γέ τι ἀκούει καὶ ὄν [ἀκούει].

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ ὁ ἀπτόμενος δὴ του ἐνός γέ του ἄπτεται καὶ ὄντος, εἴπερ ἐνός;

ΘΕΑΙ. Καὶ τοῦτο.

ΣΩ. Ὅ δὲ δὴ δοξάζων οὐχ ἐν γέ τι δοξάζει;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Ὅ δ' ἐν τι δοξάζων οὐκ ὄν τι;

Teaitēts. Tik tiešām.

Sokrats. Bet varbūt meklējamais ir jālūko, nevis ejot pa "zināt un nezināt" ceļu, bet gan – "būt un nebūt"?

Teaitēts. Kā tu to domā?

Sokrats. Varbūt vienkārši ir tā – ja kāds savā uzskatā par kaut ko domā to, kas nav, tad viņa uzskats neizbēgami būs aplams, lai arī kāda būtu viņa doma citā ziņā?

Teaitēts. Tas atkal ir ticami, Sokrat.

Sokrats. Bet kā tad būs? Ko mēs, Teaitēt, teiksim, ja kāds mums pajautās: "Vai tas, ko jūs apgalvojat, kādam maz ir iespējams? Vai kāds cilvēks var uzskatīt kaut ko tādu, kas nav, – vai nu saistot to ar kaut ko no esošā, vai pašu par sevi?" Mēs, visticamāk, atbildēsim: "Jā, – tad, kad domājot viņš domā to, kas nav patiess." Vai kā mēs teiksim?

Teaitēts. Tieši tā.

Sokrats. Vai tas pats notiek arī kaut kur citur?

Teaitēts. Kas tad?

Sokrats. Kad kāds kaut ko redz, bet neredz neko.

Teaitēts. Kā tā?

Sokrats. Ja viņš redz kaut ko vienu, tad viņš taču redz kaut ko no esošā. Vai tu varbūt domā, ka viens būtu pieskaitāms neesošajam?

Teaitēts. Nē, tā es nedomāju.

Sokrats. Tātad tas, kurš redz kaut ko vienu, redz kaut ko esošu.

Teaitēts. Tā rādās.

Sokrats. Un tas, kurš kaut ko dzird, dzird kaut ko vienu un esošu. 189A

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un savukārt tas, kurš kaut kam pieskaras, pieskaras kaut kam vienam un tātad esošam, ja jau vienam?

Teaitēts. Arī tas ir tā.

Sokrats. Bet tas, kurš uzskata, vai tad viņš neuzskata kaut ko vienu?

Teaitēts. Nepieciešami.

Sokrats. Un uzskatīdams kaut ko vienu, vai tad viņš neuzskata kaut ko esošu?

ΘΕΑΙ. Συγχρωῶ.

ΣΩ. Ὁ ἄρα μὴ ὄν δοξάζων οὐδὲν δοξάζει.

ΘΕΑΙ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν ὁ γε μὴδὲν δοξάζων τὸ παράπαν οὐδὲ δοξάζει.

ΘΕΑΙ. Δῆλον, ὡς ἔοικεν.

B ΣΩ. Οὐκ ἄρα οἶόν τε τὸ μὴ ὄν δοξάζειν, οὔτε περὶ τῶν ὄντων οὔτε αὐτὸ καθ' αὐτό.

ΘΕΑΙ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Ἄλλο τι ἄρ' ἐστὶ τὸ ψευδῆ δοξάζειν τοῦ τὰ μὴ ὄντα δοξάζειν.

ΘΕΑΙ. Ἄλλο ἔοικεν.

ΣΩ. Οὐτ' ἄρ' οὕτως οὔτε ὡς ὀλίγον πρότερον ἐσκοποῦμεν, ψευδῆς ἐστὶ δόξα ἐν ἡμῖν.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν δῆ.

ΣΩ. Ἄλλ' ἄρα ὧδε γιγνόμενον τοῦτο προσαγορεύομεν;

ΘΕΑΙ. Πῶς;

C ΣΩ. Ἄλλοδοξίαν τινὰ οὖσαν ψευδῆ φαμεν εἶναι δόξαν, ὅταν τις <τ> τῶν ὄντων ἄλλο αὐτῶν ὄντων ἀνταλλαζάμενος τῇ διανοίᾳ φῆ εἶναι. οὕτω γὰρ ὄν μὲν αἰεὶ δοξάζει, ἕτερον δὲ ἀνθ' ἑτέρου, καὶ ἀμαρτάνων οὐ ἐσκόπει δικαίως ἂν καλοῖτο ψευδῆ δοξάζων.

ΘΕΑΙ. Ὁρθότατά μοι νῦν δοκεῖς εἰρημέναι. ὅταν γὰρ τις ἀντὶ καλοῦ αἰσχροὺν ἢ ἀντὶ αἰσχροῦ καλὸν δοξάζῃ, τότε ὡς ἀληθῶς δοξάζει ψευδῆ.

ΣΩ. Δῆλος εἶ, ὦ Θεαίτητε, καταφρονῶν μου καὶ οὐ δεδιώς.

ΘΕΑΙ. Τί μάλιστα;

D ΣΩ. Οὐκ ἂν οἶμαι σοὶ δοκῶ τοῦ ἀληθῶς ψευδοῦς ἀντιλαβέσθαι, ἐρόμενος εἰ οἶόν τε ταχὺ βραδέως ἢ κοῦφον βαρέως ἢ ἄλλο τι ἐναντίον μὴ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ ἐναντίου γίνεσθαι ἑαυτῷ ἐναντίως. τοῦτο μὲν οὖν, ἵνα μὴ μάτην θαρρήσης, ἀφήμι. ἀρέσκει δέ, ὡς φῆς, τὸ τὰ ψευδῆ δοξάζειν ἄλλοδοξεῖν εἶναι;

Teaitēts. Piekrītu.

Sokrats. Tātad, ja viņš uzskata to, kas nav, viņš neuzskata neko.

Teaitēts. Rādās, ka ne.

Sokrats. Bet ja viņš neuzskata neko, tad viņam vispār nav nekāda uzskata.

Teaitēts. Tas, kā liekas, ir skaidrs.

Sokrats. Tātad nav iespējams uzskatīt to, kas nav, nedz saistībā ar esošo, nedz pašu par sevi. B

Teaitēts. Rādās, ka nav.

Sokrats. Tātad “uzskatīt aplami” ir kas cits nekā “uzskatīt to, kas nav”.

Teaitēts. Izskatās, ka cits.

Sokrats. Tātad nedz saskaņā ar šo aplūkojumu, nedz ar iepriekšējo mūsos nav aplama uzskata.

Teaitēts. Noteikti nav.

Sokrats. Bet varbūt tas, ko mēs saucam par aplamu uzskatu, rodas šādi?

Teaitēts. Kā?

Sokrats. Aplams uzskats, mēs sakām, ir uzskatu sajaukšana, kad, prātā sajaucot vienu esošo ar citu, par kaut ko tiek teikts, ka tas ir. Tādējādi ikreiz uzskats ir par esošo, taču par vienu esošo otra vietā. Tāpēc tas, kurš kļūdītos attiecībā uz to, ko viņš aplūko, būtu taisnīgi saucams par aplami uzskatošu. C

Teaitēts. Man tagad šķiet, ka tas ir ļoti pareizi pateikts. Jo tad, kad kāds savā uzskatā sajauc skaisto ar neglīto vai neglīto ar skaisto, tad viņš patiesi uzskata aplami.

Sokrats. Tu, Teaitēt, mani atklāti nicini un nemaz nebaidies no manis.

Teaitēts. Kas tad nu?

Sokrats. Tu, šķiet, domā, ka es nevarētu iebilst pret šo tavu “patiesi aplami” un pajautāt, vai maz ir iespējams, ka kaut kas top pretējs pats sev, tāds, kas nav saskaņā ar sevis paša, bet gan ar pretējā dabu, un tādējādi var būt “lēni ātrs”, “smagi viegls” vai kaut kas cits tāds. Taču es to neņemšu vērā, lai tava drosme nebūtu bijusi veltīga. Tātad tev, kā tu saki, pa prātam ir pieņēmums, ka aplami uzskatīt nozīmē sajaukt uzskatus? D

ΘΕΑΙ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Ἔστιν ἄρα κατὰ τὴν σὴν δόξαν ἕτερον τι ὡς ἕτερον καὶ μὴ ὡς εἰεῖνο τῇ διανοίᾳ τίθεσθαι.

ΘΕΑΙ. Ἔστι μέντοι.

E ΣΩ. Ὅταν οὖν τοῦθ' ἡ διάνοιά του δραῖ, οὐ καὶ ἀνάγκη αὐτὴν ἦτοι ἀμφοτέρω ἢ τὸ ἕτερον διανοεῖσθαι;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη μὲν οὖν ἦτοι ἅμα γε ἢ ἐν μέρει.

ΣΩ. Κάλλιστα. τὸ δὲ διανοεῖσθαι ἄρ' ὅπερ ἐγὼ καλεῖς;

ΘΕΑΙ. Τί καλῶν;

ΣΩ. Λόγον ὃν αὐτὴ πρὸς αὐτὴν ἡ ψυχὴ διεξέρχεται περὶ ὧν ἂν σκοπῇ. ὡς γε μὴ εἰδῶς σοι ἀποφαίνομαι. τοῦτο γάρ μοι ἰνδάλλεται διανοουμένη οὐκ ἄλλο τι ἢ διαλέγεσθαι, αὐτὴ
190A ἑαυτὴν ἐρωτῶσα καὶ ἀποκρινομένη, καὶ φάσκουσα καὶ οὐ φάσκουσα. ὅταν δὲ ὀρίσασα, εἴτε βραδύτερον εἴτε καὶ ὀξύτερον ἐπάξασα, τὸ αὐτὸ ἤδη φῆ καὶ μὴ διστάζῃ, δόξαν ταύτην τίθεμεν αὐτῆς. ὥστ' ἐγωγε τὸ δοξάζειν λέγειν καλῶ καὶ τὴν δόξαν λόγον εἰρημένον, οὐ μέντοι πρὸς ἄλλον οὐδὲ φωνῆ, ἀλλὰ σιγῇ πρὸς αὐτόν· σὺ δὲ τί;

ΘΕΑΙ. Κἀγώ.

ΣΩ. Ὅταν ἄρα τις τὸ ἕτερον ἕτερον δοξάζῃ, καὶ φησὶν, ὡς ἔοικε, τὸ ἕτερον ἕτερον εἶναι πρὸς ἑαυτόν.

B ΘΕΑΙ. Τί μήν;

ΣΩ. Ἀναμιμνήσκου δὴ εἰ πώποτ' εἶπες πρὸς σεαυτὸν ὅτι παντὸς μᾶλλον τό τοι καλὸν αἰσχροὺν ἐστὶν ἢ τὸ ἄδικον δίκαιον. ἢ καί, τὸ πάντων κεφάλαιον, σιόπει εἴ ποτ' ἐπεχείρησας σεαυτὸν πείθειν ὡς παντὸς μᾶλλον τὸ ἕτερον ἕτερόν ἐστιν, ἢ πᾶν τούναντίον οὐδ' ἐν ὑπνω πώποτε ἐτόλμησας εἰπεῖν πρὸς σεαυτὸν ὡς παντάπασιν ἄρα τὰ περιττὰ ἄρτια ἐστὶν ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ λέγεις.

C ΣΩ. Ἄλλον δέ τινα οἶε ὑγιαίνοντα ἢ μαινόμενον τολμῆσαι σπουδῇ πρὸς ἑαυτόν εἰπεῖν ἀναπέιθοντα αὐτόν ὡς ἀνάγκη τὸν βούν ἵππον εἶναι ἢ τὰ δύο ἓν;

ΘΕΑΙ. Μὰ Δί' οὐκ ἐγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ τὸ λέγειν πρὸς ἑαυτόν δοξάζειν ἐστίν, οὐδεὶς ἀμφοτέρω γε λέγων καὶ δοξάζων [καὶ] ἐφαπτόμενος ἀμφοῖν τῇ ψυχῇ εἴποι ἂν καὶ δοξάσειεν ὡς τὸ ἕτερον ἕτερόν

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tad saskaņā ar tavu uzskatu ir iespējams prātā pieņemt kaut ko vienu kā citu un nevis kā to pašu?

Teaitēts. Protams, ka ir.

Sokrats. Bet kad prāts to dara, vai nav nepieciešams, ka tas domā vai nu abus, vai kādu no abiem? E

Teaitēts. Protams, ka nepieciešams. Vai nu abus kopā, vai katru atsevišķi.

Sokrats. Lieliski. Bet vai par domāšanu tu sauc to pašu, ko es?

Teaitēts. Ko tu sauc par domāšanu?

Sokrats. Sarunu, ko dvēsele risina pati sevī, lai ko arī tā aplūkotu. To gan es tev stāstu kā nezinātājs. Tomēr man rādās, ka dvēsele, kad tā domā, nedara neko citu, kā sarunājas, pati sevi izjautājot un pati sev atbildot, gan apstiprinot, gan noliedzot. Bet tad, kad tā – vai nu lēnāk, vai straujāk piekrītot – nonākusi līdz noteiksmi, vairs nesvārstās un apgalvo kaut ko vienu, tad mēs to saucam par viņas uzskatu. Vismaz es uzskatīšanu saucu par teikšanu, savukārt uzskatu – par izteiktu spriedumu: nevis citam un skaļi, bet sevī klusu. Kā tu to sauktu? I90A

Teaitēts. Tāpat.

Sokrats. Tātad ja kāds uzskata, ka viens ir kas cits, šķiet, viņš pats sev saka, ka viens ir cits.

Teaitēts. Kā tad!

Sokrats. Atminies, vai esi kādreiz pats sev teicis, ka skais-
tais visdrīzāk ir neglīts vai netaisnais taisnīgs, un – galu galā –
vai esi kādreiz pūlējies sevi pārliecināt, ka kaut kas viens, vis-
drīzāk, ir kaut kas cits? Vai arī ir pilnīgi otrādi – pat sapnī tu
nekad neesi uzdrošinājies sev teikt, ka nepāris pavisam no-
teikti ir pāris, vai ko citu tamlīdzīgu? B

Teaitēts. Tev taisnība.

Sokrats. Bet vai tu domā, ka kāds cits – vesels būdams vai traks – gluži nopietni uzdrošināsies sev teikt, pārliecinādams pats sevi, ka vērsis noteikti ir zirgs, vai divnieks ir vieninieks? C

Teaitēts. Pie Zeva! Domāju, ka nē.

Sokrats. Tātad, ja teikt kaut ko pašam sev ir uzskatīt, tad neviens, kurš saka un uzskata divas lietas, tās abas satverdams dvēselē,

ἐστιν. ἐατέον δὲ καὶ σοὶ τὸ ῥῆμα [περὶ τοῦ ἐτέρου]: λέγω γὰρ αὐτὸ τῆδε, μηδένα δοξάζειν ὡς τὸ αἰσχροὺν καλὸν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων.

D

ΘΕΑΙ. Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, ἐὼ τε καὶ μοι δοκεῖ ὡς λέγεις.

ΣΩ. Ἄμφω μὲν ἄρα δοξάζοντα ἀδύνατον τό γε ἕτερον ἕτερον δοξάζειν.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἄλλὰ μὴν τὸ ἕτερόν γε μόνον δοξάζων, τὸ δὲ ἕτερον μηδαμῆ, οὐδέποτε δοξάσει τὸ ἕτερον ἕτερον εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ λέγεις: ἀναγκάζοιτο γὰρ ἂν ἐφάπτεσθαι καὶ οὐ μὴ δοξάζει.

ΣΩ. Οὐτ' ἄρ' ἀμφοτέρω οὔτε τὸ ἕτερον δοξάζοντι ἐγγχωρεῖ ἀλλοδοξεῖν. ὥστ' εἴ τις ὀριεῖται δόξαν εἶναι ψευδῆ τὸ ἕτεροδοξεῖν, οὐδὲν ἂν λέγοι: οὔτε γὰρ ταύτη οὔτε κατὰ τὰ πρότερα φαίνεται ψευδῆς ἐν ἡμῖν οὐσα δόξα.

E

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔοικεν.

ΣΩ. Ἄλλὰ μέντοι, ὦ Θεαίτητε, εἰ τοῦτο μὴ φανήσεται ὄν, πολλὰ ἀναγκασθησόμεθα ὁμολογεῖν καὶ ἄτοπα.

ΘΕΑΙ. Τὰ ποῖα δῆ;

ΣΩ. Οὐκ ἐρῶ σοὶ πρὶν ἂν πανταχῆ πειραθῶ σκοπῶν. αἰσχυνοίμην γὰρ ἂν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἀπορούμεν, ἀναγκάζο-
 191A μένων ὁμολογεῖν οἷα λέγω. ἀλλ' ἐὰν εὐρωμεν καὶ ἐλεύθεροι γενώμεθα, τότε ἤδη περὶ τῶν ἄλλων ἐρούμεν ὡς πασχόντων αὐτὰ ἐκτὸς τοῦ γελίου ἐστώτες: ἐὰν δὲ πάντη ἀπορήσωμεν, ταπεινωθέντες οἶμαι τῷ λόγῳ παρέξομεν ὡς ναυτιῶντες πατεῖν τε καὶ χρῆσθαι ὅτι ἂν βούληται. ἢ οὐκ ἔτι πόρον τινὰ εὐρίσκω τοῦ ζητήματος ἡμῖν, ἄκουε.

ΘΕΑΙ. Λέγε μόνον.

ΣΩ. Οὐ φήσω ἡμᾶς ὀρθῶς ὁμολογήσαι, ἡνίκα ὁμολογήσαμεν ἅ τις οἶδεν, ἀδύνατον δοξάσαι ἃ μὴ οἶδεν εἶναι αὐτὰ καὶ ψευσθῆναι: ἀλλὰ πῃ δυνατόν.

B

ΘΕΑΙ. Ἄρα λέγεις ὃ καὶ ἐγὼ τότε ὑπώπτευσα, ἡνίκ' αὐτὸ ἔφραμεν τοιοῦτον εἶναι, ὅτι ἐνίστ' ἐγὼ γιγνώσκων Σωκράτη, πόρρωθεν δὲ ὀρών ἄλλον ὃν οὐ γιγνώσκω, ψήθη

neteiks un neuzskatīs, ka viena ir otra. Tāpēc arī tev ir jāatmet tāds izteikums par viena samainīšanu ar otru. Es to domāju tā – neviens neuzskata, ka 'neglītais ir skaists', vai ko tamlīdzīgu.

D

Teaitēts. Es atmetu Sokrat, un man šķiet, ka ir tā, kā tu saki.

Sokrats. Tātad tam, kurš uzskatā ietver abus, nav iespējams uzskatīt, ka viens ir otrs.

Teaitēts. Tā izskatās.

Sokrats. Bet arī domājot tikai vienu no abiem, viņš nekad neuzskatīs, ka viens ir otrs.

Teaitēts. Tev taisnība, jo tad viņam vajadzētu satvert arī to, kas nav viņa uzskatā.

Sokrats. Tātad uzskatu sajaukšana nav iespējama nedz tam, kuram uzskatā ir abi, nedz tam, kuram tikai viens. Tāpēc, ja kāds piedāvās tādu aplama uzskata noteiksmi, ka tas ir uzskatu sajaukums, viņš nepiedāvās neko. Jo ne pēc šī pieņēmuma, ne pēc iepriekšējiem neliekas, ka mūsos būtu aplams uzskats.

E

Teaitēts. Neliekas gan.

Sokrats. Tomēr ja izrādīsies, ka aplama uzskata nav, mēs, Teaitēt, būsīm spiesti piekrist daudz kam nejēdzīgam.

Teaitēts. Kam tad?

Sokrats. To es tev neteikšu, pirms nebūšu pamēģinājis to aplūkot no visām pusēm, jo man būtu kauns par mums, ja mēs, nonākuši strupceļā, būtu spiesti piekrist tam, ko es saku. Taču ja mēs atradīsim izeju un izkļūsim brīvībā, tad par mums vairs nevarēs smieties, un mēs varēsim teikt par citiem, ka tie paši ir strupceļā. Turpretim ja paliksim pilnīgā bezizejā, tad, manuprāt, mēs kā jūras slimības pievarēti padevīgi ļausim iztīrājumam mūs mīdīt un darīt ar mums, ko tam iegribas. Tad klausies, kur es atrodu vēl kādu ejamu ceļu pie tā, ko meklējam.

191A

Teaitēts. Pasaki gan!

Sokrats. Es teikšu, ka mūsu iepriekšējā vienošanās bija aplama, proti, kad mēs piekritām, ka nav iespējams uzskatīt nezināmo par zināmo un kļūdoties. Kaut kā tas tomēr ir iespējams.

B

Teaitēts. Vai tu runā par to pašu, par ko arī man radās aizdomas jau tad, kad sacījām, ka tas tā nevar būt? Proti, man ienāca prātā tādi gadījumi, kad es, kurš pazīstu Sokratu, skatīdamies no tāluma, dažkārt redzu kādu citu, kuru es nepazīstu,

εἶναι Σωκράτη ὃν οἶδα; γίνεται γὰρ δὴ ἐν τῷ τοιούτῳ οἶον λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἀπέστημεν αὐτοῦ, ὅτι ἃ ἴσμεν ἐποίει ἡμᾶς εἰδότας μὴ εἰδέναι;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Μὴ γὰρ οὕτω τιθώμεν, ἀλλ' ὥδε· ἴσως πῆ ἡμῖν
C συγχωρήσεται, ἴσως δὲ ἀντιτενεῖ. ἀλλὰ γὰρ ἐν τοιούτῳ ἐχόμεθα, ἐν ᾧ ἀνάγκη πάντα μεταστρέφοντα λόγον βασανίζειν. σκόπει οὖν εἰ τί λέγω. ἄρα ἔστιν μὴ εἰδότα τι πρότερον ὕστερον μαθεῖν;

ΘΕΑΙ. Ἔστι μέντοι.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ αὐθις ἕτερον καὶ ἕτερον;

ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ;

ΣΩ. Θεὸς δὴ μοι λόγου ἔνεκα ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνὸν κήρινον ἐκμαγεῖον, τῷ μὲν μεῖζον, τῷ δ' ἔλαττον, καὶ τῷ μὲν καθαρωτέρου κηροῦ, τῷ δὲ κοπρωδεστέρου, καὶ σκληροτέρου, ἐνίοις δὲ ὑγροτέρου, ἔστι δ' οἷς μετρίως ἔχοντος.
D

ΘΕΑΙ. Τίθημι.

ΣΩ. Δῶρον τοίνυν αὐτὸ φῶμεν εἶναι τῆς τῶν Μουσῶν μητρὸς Μνημοσύνης, καὶ εἰς τοῦτο ὅτι ἂν βουληθῶμεν μνημονεύσαι ὧν ἂν ἴδωμεν ἢ ἀκούσωμεν ἢ αὐτοὶ ἐννοήσωμεν, ὑπέχοντας αὐτὸ ταῖς αἰσθήσεσι καὶ ἐννοίαις, ἀποτυποῦσθαι, ὡσπερ δακτυλίων σημεῖα ἐνσημαιομένους· καὶ ὃ μὲν ἂν ἐκμαγῆ, μνημονεύειν τε καὶ ἐπίστασθαι ἕως ἂν ἐνῆ τὸ εἶδωλον αὐτοῦ· ὃ δ' ἂν ἐξαλειφθῆ ἢ μὴ οἶόν τε γένηται
E ἐκμαγῆναι, ἐπιλελῆσθαι τε καὶ μὴ ἐπίστασθαι.

ΘΕΑΙ. Ἔστω οὕτως.

ΣΩ. Ὅ τοίνυν ἐπιστάμενος μὲν αὐτά, σκοπῶν δὲ τι ὧν ὀρᾷ ἢ ἀκούει, ἄθρει εἰ ἄρα τοιῷδε τρόπῳ ψευδῆ ἂν δοξάσαι.

ΘΕΑΙ. Ποίῳ δὴ τινι;

ΣΩ. Ἄ οἶδεν, οἰηθεῖς εἶναι τοτὲ μὲν ἃ οἶδε, τοτὲ δὲ ἃ μὴ. ταῦτα γὰρ ἐν τοῖς πρόσθεν οὐ καλῶς ὠμολογήσαμεν ὁμολογοῦντες ἀδύνατα.

ΘΕΑΙ. Νῦν δὲ πῶς λέγεις;

192A ΣΩ. Δεῖ ὥδε λέγεσθαι περὶ αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς διοριζομένους ὅτι ὃ μὲν τις οἶδεν, σχῶν αὐτοῦ μνημεῖον ἐν τῇ ψυχῇ, αἰσθάνεται δὲ αὐτὸ μὴ, οἰηθῆναι ἕτερόν τι ὧν οἶδεν,

un nodomāju, ka tas ir Sokrats, kuru es zinu. Te jau arī notiek tas, par ko tu runā.

Sokrats. Vai tad mēs no tā neatteicāmieš, tāpēc ka tas mums, zinošiem, lika nezināt to, ko mēs zinām?

Teaitēts. Tieši tā.

Sokrats. Tad neaplūkosi to vis šādi, bet citādāk. Varbūt tad mums kaut kā izdosies, bet varbūt arī ne, taču mūsu stāvoklis ir tāds, ka ir nepieciešams vispusīgi pārbaudīt katru apsvērumu. Palūko, vai es saku ko jēdzīgu. Vai ir iespējams, kaut ko iepriekš nezinot, vēlāk iemācīties?

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Un tad vēl ko citu, un atkal citu?

Teaitēts. Kā nu ne?

Sokrats. Tad apsvēruma labad pieņem, ka mūsu dvēselēs ir vaska plāksne – vienam lielāka, citam mazāka, vienam no tīrāka vaska, citam no netīrāka, vienam no cietāka, bet dažiem no mīkstāka, vēl dažiem savukārt tas ir tāds, kā vajag.

Teaitēts. Pieņem.

Sokrats. Teiksim, ka tā ir mūsu mātes Mnēmosines dāvana. Ko vien no redzētā, dzirdētā vai pašu domātā mēs gribam atminēties, to iespējam šajā plāksnē, turot to zem sajūtām un domām – tādā pašā veidā, kā tiek iespiestas zīmogredzenu zīmes. To, kas ir iespiests, mēs atmināties un zinām, kamēr vien vaskā ir iespieduma atveids, bet to, kas ir izdzēsts vai ko nevar iespīest, mēs aizmirstam un nezinām.

Teaitēts. Lai tā būtu.

Sokrats. Tagad paskaties – vai tādām, kurš domās aplūko to, ko viņš redz un dzird un ko viņš arī zina, vai tādām ir iespējams nonākt pie aplama uzskata šādā veidā?

Teaitēts. Kādā?

Sokrats. Dažreiz domājot, ka tas, ko viņš zina, ir tas, ko zina, bet dažreiz – ka tas, ko nezina. Iepriekš mēs kļūdaini vienojāties, ka tas ir neiespējami.

Teaitēts. Bet kā tu teiksi tagad?

Sokrats. Runājot par šādiem gadījumiem, vispirms mums skaidri jānosaka, ka [1] ir neiespējami kaut ko, ko kāds zina un par ko viņa dvēselē ir atmiņas zīme, bet ko viņš tajā brīdī

- ἔχοντα καὶ ἐκείνου τύπον, αἰσθανόμενον δὲ μὴ, ἀδύνατον. καὶ ὃ γε οἶδεν αὐτὸ, οἰηθῆναι εἶναι ὃ μὴ οἶδε μὴδ' ἔχει αὐτοῦ σφραγίδα· καὶ ὃ μὴ οἶδεν, ὃ μὴ οἶδεν αὐτὸ καὶ ὃ μὴ οἶδεν, ὃ οἶδε· καὶ ὃ αἰσθάνεται γε, ἕτερόν τι ὧν αἰσθάνεται οἰηθῆναι εἶναι· καὶ ὃ αἰσθάνεται, ὧν τι μὴ αἰσθάνεται· καὶ
- B** ὃ μὴ αἰσθάνεται, ὧν μὴ αἰσθάνεται· καὶ ὃ μὴ αἰσθάνεται, ὧν αἰσθάνεται. καὶ ἔτι γε αὐτὸ καὶ ὃ οἶδε καὶ αἰσθάνεται καὶ ἔχει τὸ σημεῖον κατὰ τὴν αἴσθησιν, οἰηθῆναι αὐτὸ ἕτερόν τι ὧν οἶδε καὶ αἰσθάνεται καὶ ἔχει αὐτὸ καὶ ἐκείνου τὸ σημεῖον κατὰ τὴν αἴσθησιν, ἀδυνατώτερον ἔτι ἐκείνων, εἰ οἶόν τε. καὶ ὃ οἶδε καὶ [δ] αἰσθάνεται ἔχων τὸ μνημεῖον ὀρθῶς, ὃ οἶδεν οἰηθῆναι ἀδύνατον· καὶ ὃ οἶδε καὶ αἰσθάνεται ἔχων
- C** κατὰ ταυτά, ὃ αἰσθάνεται· καὶ ὃ αὐτὸ μὴ οἶδε μὴδὲ αἰσθάνεται, ὃ μὴ οἶδε μὴδὲ αἰσθάνεται· καὶ ὃ μὴ οἶδε μὴδὲ αἰσθάνεται, ὃ μὴ οἶδε· καὶ ὃ μὴ οἶδε μὴδὲ αἰσθάνεται, ὃ μὴ αἰσθάνεται· πάντα ταυτά ὑπερβάλλει ἀδυναμία τοῦ ἐν αὐτοῖς ψευδῆ τινα δοξάσαι. λείπεται δὴ ἐν τοῖς τοιοῖσδε, εἴπερ που ἄλλοθι, τὸ τοιοῦτον γενέσθαι.

ΘΕΑΙ. Ἐν τίσι δὴ; ἐὰν ἄρα ἐξ αὐτῶν τι μᾶλλον μάθω· νῦν μὲν γὰρ οὐχ ἔπομαι.

- ΣΩ. Ἐν οἷς οἶδεν, οἰηθῆναι αὐτὰ ἕτερόν τι εἶναι ὧν οἶδε καὶ αἰσθάνεται· ἢ ὧν μὴ οἶδεν, αἰσθάνεται δέ· ἢ ὧν οἶδε καὶ αἰσθάνεται, ὧν οἶδεν αὐτὸ καὶ αἰσθάνεται.
- D**

ΘΕΑΙ. Νῦν πολὺ πλέον ἀπελείφθην ἢ τότε.

ΣΩ. Ὡς δὴ ἀνάπαλιν ἄκουε. ἐγὼ εἰδὼς Θεόδωρον καὶ ἐν ἑμαυτῷ μεμνημένος οἷός ἐστι, καὶ Θεαίτητον κατὰ ταυτά, ἄλλο τι ἐνίοτε μὲν ὀρώ αὐτούς, ἐνίοτε δὲ οὐ, καὶ ἄπτομαι ποτ' αὐτῶν, ποτὲ δ' οὐ, καὶ ἀκούω ἢ τινα ἄλλην αἴσθησιν αἰσθάνομαι, ποτὲ δ' αἴσθησιν μὲν οὐδεμίαν ἔχω περὶ ὑμῶν, μέμνημαι δὲ ὑμᾶς οὐδὲν ἠττον καὶ ἐπίσταμαι αὐτὸς ἐν ἑμαυτῷ;

- E** ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

nesajūt, domās noturēt par kaut ko citu, ko viņš arī zina un par ko viņa dvēselē arī ir saglabājies nospiedums, bet ko viņš nesajūt. [2] Tāpat nav iespējams to, ko kāds zina, domās noturēt par to, ko viņš nezina un par ko viņā nav spiedoga; [3] nav iespējams to, ko kāds nezina, domās pieņemt par kaut ko citu, ko viņš arī nezina, vai [4] par to, ko viņš zina; [5] ir neiespējami iedomāties, ka tas, ko kāds sajūt, ir kaut kas cits no tā, ko viņš sajūt, vai [6] ka tas ir kaut kas no tā, ko viņš nesajūt; [7] ir neiespējami to, ko kāds nesajūt, noturēt par kaut ko citu, ko viņš nesajūt, vai [8] par to, ko viņš sajūt; savukārt [9] noturēt to, ko kāds zina un sajūt un par ko viņa dvēselē ir sajūtai atbilstoša nospieduma zīme, par ko citu, ko viņš arī zina un sajūt un par ko viņa dvēselē arī ir sajūtai atbilstoša nospieduma zīme – tas, ja tā varētu teikt, ir vēl neiespējamāk par visu iepriekšējo. Tāpat ir neiespējami, [10] kaut ko zinot un sajūtot, ja tas ir pareizi iezīmogots atmiņā, domās noturēt par ko citu, kas arī ir zināms, vai, [11] kaut ko zinot un sajūtot, ja tas tāpat ir pareizi iespiedies atmiņā, noturēt par kaut ko citu, kas tiek sajūsts; [12] neiespējami ir arī tas, ka kāds to, ko viņš nedz zina, nedz sajūt, notur par kaut ko citu, ko viņš arī nedz zina, nedz sajūt, vai [13] par kaut ko tādu, ko viņš nezina vai [14] ko nesajūt. Visos šajos gadījumos nonākt pie aplama uzskata ir vairāk nekā neiespējami. Paliiek tikai daži gadījumi, kuros, ja vien vispār kaut kur, tas ir iespējams.

Teaitēts. Kādi tie ir? Varbūt no tiem es saprastu ko vairāk, jo tagad es nevaru tev izsekot.

Sokrats. Kad kāds kaut ko zina, bet domā, [1] ka tas ir kaut kas cits, ko viņš arī zina un sajūt, vai arī – [2] ka tas ir kaut kas, ko viņš nezina, bet sajūt; vai arī domā, [3] ka tas, ko viņš gan zina, gan sajūt, ir kaut kas cits, ko viņš arī zina un sajūt.

Teaitēts. Tagad es atpalieku vēl vairāk nekā iepriekš.

Sokrats. Tad klausies vēlreiz, bet šādi. Es pazīstu Teodoru un atminos, kāds viņš ir, un tāpat arī Teaitētu. Dažkārt es viņus redzu, dažkārt ne, dažkārt es pieskaros viņiem, dažkārt ne, un dzirdu viņus, vai arī sajūtu ar kādu citu sajūtu, savukārt citreiz man par jums nav nevienas sajūtas, taču tāpēc es nebūt ne sliktāk jūs atminos un zinu. Vai ne tā?

Teaitēts. Protams.

B

C

D

E

ΣΩ. Τούτο τοίνυν πρῶτον μάθε ὦν βούλομαι δηλώσαι, ὅτι ἔστι μὲν ἃ οἶδε μὴ αἰσθάνεσθαι, ἔστιν δὲ αἰσθάνεσθαι.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ἃ μὴ οἶδε, πολλάκις μὲν ἔστι μὴδὲ αἰσθάνεσθαι, πολλάκις δὲ αἰσθάνεσθαι μόνον;

ΘΕΑΙ. Ἔστι καὶ τοῦτο.

193A ΣΩ. Ἴδὲ δὴ ἕάν τι μᾶλλον νῦν ἐπίσπῃ. Σωκράτης εἰ γινώσκει Θεόδωρον καὶ Θεαίτητον, ὁρᾷ δὲ μὴδέτερον, μὴδὲ ἄλλη αἴσθησις αὐτῷ πάρεστι περὶ αὐτῶν, οὐκ ἂν ποτε ἐν ἑαυτῷ δοξάσειεν ὡς ὁ Θεαίτητός ἐστι Θεόδωρος. λέγω τι ἢ οὐδέν;

ΘΕΑΙ. Ναί, ἀληθῆ γε.

ΣΩ. Τούτο μὲν τοίνυν ἐκείνων πρῶτον ἦν ὦν ἔλεγον.

ΘΕΑΙ. Ἦν γάρ.

ΣΩ. Δεύτερον τοίνυν, ὅτι τὸν μὲν γινώσκων ὑμῶν, τὸν δὲ μὴ γινώσκων, αἰσθανόμενος δὲ μὴδέτερον, οὐκ ἂν ποτε αὐτὸ οἰηθείην ὃν οἶδα εἶναι ὃν μὴ οἶδα.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

B ΣΩ. Τρίτον δέ, μὴδέτερον γινώσκων μὴδὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἂν οἰηθείην ὃν μὴ οἶδα ἕτερόν τιν' εἶναι ὦν μὴ οἶδα. καὶ τᾶλλα τὰ πρότερα πάνθ' ἐξῆς νόμιζε πάλιν ἀκηκοέναι, ἐν οἷς οὐδέποτ' ἐγὼ περὶ σοῦ καὶ Θεοδώρου τὰ ψευδῆ δοξάσω, οὔτε γινώσκων οὔτε ἀγνοῶν ἄμφω, οὔτε τὸν μὲν, τὸν δ' οὐ γινώσκων· καὶ περὶ αἰσθήσεων κατὰ ταῦτά, εἰ ἄρα ἔπη.

ΘΕΑΙ. Ἐπομαι.

C ΣΩ. Λείπεται τοίνυν τὰ ψευδῆ δοξάσαι ἐν τῷδε, ὅταν γινώσκων σὲ καὶ Θεόδωρον, καὶ ἔχων ἐν ἐκείνῳ τῷ κηρίῳ ὡσπερ δακτυλίων σφῶν ἄμφοιν τὰ σημεῖα, διὰ μακροῦ καὶ μὴ ἱκανῶς ὁρῶν ἄμφω προθυμηθῶ, τὸ οἰκτεῖον ἑκατέρου σημείον ἀποδοὺς τῇ οἰκείᾳ ὄψει, ἐμβιβάσας προσαρμόσαι εἰς τὸ ἑαυτῆς ἴχνος, ἵνα γένηται ἀναγνώρισις, εἶτα τούτων ἀποτυχῶν καὶ ὡσπερ οἱ ἔμπαλιν ὑποδοῦμενοι παραλλάξας προσβάλω τὴν ἑκατέρου ὄψιν πρὸς τὸ ἀλλότριον σημεῖον, ἢ καὶ οἶα τὰ ἐν τοῖς κατόπτροις τῆς ὄψεως πάθη, δεξιὰ εἰς ἀριστερὰ μεταρρεούσης, ταῦτόν παθὼν διαμάρτω· τότε δὴ D συμβαίνει ἢ ἑτεροδοξία καὶ τὸ ψευδῆ δοξάζειν.

Sokrats. Tad nu kā pirmo no tā, ko es gribu paskaidrot, ielāgo, ka tās lietas, kuras kāds zina, var gan nesajust, gan sajust.

Teaitēts. Tā ir.

Sokrats. Bet vai nav tā, ka tās lietas, kuras kāds nezina, bieži var arī nesajust, bet bieži – var tikai sajust?

Teaitēts. Jā, ir tā.

Sokrats. Skaties, vai tagad tu varēsi izsekot labāk. Ja Sokrats 193A
pazīst gan Teodoru, gan Teaitētu, bet nevienu no abiem viņš neredz, nedz viņam par tiem ir kāda cita sajūta, viņš nekad nezskatīs, ka Teaitēts ir Teodors. Vai tā ir, vai arī es melšu niekus?

Teaitēts. Nē, tā tas ir.

Sokrats. Tas tad bija pirmais no tiem gadījumiem, kurus minēju iepriekš.

Teaitēts. Jā, tas bija tieši tas.

Sokrats. Otrais bija šis: ja es vienu no jums pazīstu, bet otru ne, un nesajūtu nedz vienu, nedz otru, tad es nekad nedomāšu, ka tas, kuru es zinu, ir tas, kuru es nezinu.

Teaitēts. Pareizi.

Sokrats. Un, lūk, trešais: ja es nepazīstu un nesajūtu nevienu no jums, es nedomāšu, ka tas, kuru es nezinu, ir kāds cits, kuru es nezinu. Tagad pieņem, ka esi vēlreiz dzirdējis pēc kārtas arī visus iepriekš minētos gadījumus, kuros man nekad nebūs aplams uzskats par tevi un Teodoru, nedz pazīstot abus, nedz nepazīstot, nedz arī tad, ja es vienu pazītu, bet otru ne, un tāpat arī sajūtās, ja vien tu seko teiktajam.

Teaitēts. Jā, sekoju.

Sokrats. Tātad aplams uzskats iespējams tikai tad, kad es pazīstu gan tevi, gan Teodoru un kad jau pieminētajā vaskā kā zīmogi man ir iespīestas jūsu abu zīmes. Tad, skatoties no tālienes un jūs slikti redzēdams, es cenšos katrā zīmi savienot ar atbilstošu redzes uztvērumu, uzliekot un pielāgojot katrā uztvērumu atbilstošajam nospiedumam tā, lai notiktu atpazīšana, taču, to darot, es kļūdos un gluži kā tie, kas ačgārni apauj kājas, samainu uztvērumus vietām un uzlieku virsū svešai zīmei, vai arī tas ir kā spoguļattēlā, kas apvērš tajā redzamo no labās puses uz kreiso, – arī manī notiek tas pats, kad kļūdos. Lūk, tad arī 193B
193C
193D
gadās sajaukt uztvērumus un nonākt pie aplama uzskata.

ΘΕΑΙ. Ἔοικε γάρ, ὦ Σώκρατες. θαυμασίως ὡς λέγεις τὸ τῆς δόξης πάθος.

ΣΩ. Ἐπι τοίνυν καὶ ὅταν ἀμφοτέρους γιγνώσκων τὸν μὲν πρὸς τῷ γιγνώσκειν αἰσθάνωμαι, τὸν δὲ μὴ, τὴν δὲ γνώσιν τοῦ ἐτέρου μὴ κατὰ τὴν αἴσθησιν ἔχω, ὃ ἐν τοῖς πρόσθεν οὕτως ἔλεγον καὶ μου τότε οὐκ ἐμάνθανες.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Τοῦτο μὴν ἔλεγον, ὅτι γιγνώσκων τὸν ἕτερον καὶ αἰσθανόμενος, καὶ τὴν γνώσιν κατὰ τὴν αἴσθησιν αὐτοῦ ἔχων, οὐδέποτε οἰήσεται εἶναι αὐτὸν ἕτερόν τινα ὃν γιγνώσκει τε καὶ αἰσθάνεται καὶ τὴν γνώσιν αὐτὸ καὶ ἐκείνου ἔχει κατὰ τὴν αἴσθησιν. ἦν γὰρ τοῦτο;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Παρελείπετο δὲ γέ που τὸ νῦν λεγόμενον, ἐν ᾧ δὴ φαμεν τὴν ψευδῆ δόξαν γίνεσθαι τὸ ἄμφω γιγνώσκοντα καὶ ἄμφω ὁρῶντα ἢ τινα ἄλλην αἴσθησιν ἔχοντα ἀμφοῖν τῷ σημείῳ μὴ κατὰ τὴν αὐτοῦ αἴσθησιν ἐκάτερον ἔχειν, ἀλλ' οἷον τοξότην φαῦλον ἰέντα παραλλάξαι τοῦ σκοποῦ καὶ ἀμαρτεῖν, ὃ δὴ καὶ ψεύδος ἄρα ὠνόμασται.

ΘΕΑΙ. Εἰκότως γε.

ΣΩ. Καὶ ὅταν τοίνυν τῷ μὲν παρῆ αἴσθησις τῶν σημείων, τῷ δὲ μὴ, τὸ δὲ τῆς ἀπούσης αἰσθήσεως τῇ παρουσίᾳ προσαρμόσῃ, πάντῃ ταύτῃ ψεύδεται ἢ διάνοια. καὶ ἐνὶ λόγῳ, περὶ ὧν μὲν μὴ οἶδέ τις μηδ' ἐπήσθητο πώποτε, οὐκ ἔστιν, ὡς ἔοικεν, οὔτε ψεύδεσθαι οὔτε ψευδῆς δόξα, εἴ τι νῦν ἡμεῖς ὑγιᾶς λέγομεν περὶ δὲ ὧν ἴσμεν τε καὶ αἰσθανόμεθα, ἐν αὐτοῖς τούτοις στρέφεται καὶ ἐλίττεται ἢ δόξα ψευδῆς καὶ ἀληθῆς γιγνομένη, κατανπιρῶ μὲν καὶ κατὰ τὸ εὐθὺ τὰ οἰκεία συναγούσα ἀποτυπώματα καὶ τύπους ἀληθῆς, εἰς πλάγια δὲ καὶ σκολιὰ ψευδῆς.

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν καλῶς, ὦ Σώκρατες, λέγεται;

ΣΩ. Ἐπι τοίνυν καὶ τάδε ἀκούσας μᾶλλον αὐτὸ ἔρεῖς. τὸ μὲν γὰρ τάληθες δοξάζειν καλόν, τὸ δὲ ψεύδεσθαι αἰσχρόν.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ;

ΣΩ. Ταῦτα τοίνυν φασὶν ἐνθένδε γίνεσθαι. ὅταν μὲν ὁ κηρός του ἐν τῇ ψυχῇ βαθύς τε καὶ πολὺς καὶ λειὸς καὶ

Teaitēts. Ticami, Sokrat! Tu apbrīnojami skaidri izklāstīji, kā tas notiek.

Sokrats. Un tā notiek arī tad, kad es pazīstu abus, pirmo turklāt vēl arī sajūtu, bet otru ne, un pirmā cilvēka pazišana man nesakrīt ar atbilstošo sajūtu. Šādā veidā es to skaidroju jau iepriekš, bet tad tu mani nesapрати.

Teaitēts. Nesapratu gan.

Sokrats. Es teicu, ka tad, ja kāds kādu gan pazīst, gan sajūt un pazišana atbilst sajūtai, viņš nekad nedomās, ka tas ir kāds cits, ko viņš arī gan pazīst, gan sajūt un kura pazišana arī notiek atbilstoši sajūtai. Tā taču bija? E

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Bet palika tas gadījums, par kuru es runāju tagad – te, kā mēs sakām, rodas maldīgs uzskats. Un tas notiek tad, kad kāds abus gan pazīst, gan redz vai arī sajūt ar kādu citu sajūtu, bet abu nospieduma zīmes netiek savienotas ar katrai atbilstošo sajūtu. Tad gluži kā slikts strēlnieks viņš šauj garām mērķim un kļūdās. Tas tad arī tika nosaukts par maldiem. 194A

Teaitēts. Un visai trāpīgi.

Sokrats. Arī kad vienai no zīmēm sajūta ir klātesoša, bet otrai – nav, un zīme, kurai sajūta nav klātesoša, tiek pielāgota klātesošajai sajūtai – tad visā tajā prāts maldās. Kopsavelkot – ja runa ir par to, ko kāds nedz zina, nedz jelkad ir sajutis, tad šajos gadījumos, kā šķiet, nav iespējams nedz maldīties, nedz nonākt pie aplama uzskata, ja vien tas, ko mēs tagad sakām, ir kaut cik saprātīgs. Savukārt, ja runa ir par to, ko mēs zinām un sajūtam, tad tieši šajās robežās uzskats riņķo un svārstās, kļūdams aplams vai patiess – patiess tad, kad tas atbilstošos nospiedumus un sajūtu iespaidus saved kopā pareizi un taisni, bet aplams – kad šķībi un greizi. B

Teaitēts. Vai nav skaisti sacīts, Sokrat?

Sokrats. Vēl vairāk tu tā teiksi, ja noklausīsies vēl arī tālāko. Jo tiešām – nonākt pie patiesa uzskata ir skaisti, bet maldīties ir neglīti. C

Teaitēts. Kā gan citādi!

Sokrats. Tad, lūk, patiesi un maldīgi uzskati, kā stāsta, rodas šādi. Ja kādā dvēselē vasks ir gan dziļš un lielā daudzumā,

μετρίως ὠργασμένος ἦ, τὰ ἰόντα διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἐνση-
μαίνόμενα εἰς τοῦτο τὸ τῆς ψυχῆς «κῆαρ», ὃ ἔφη Ὀμηρος
D καθαρὰ τὰ σημεῖα ἐγγιγνόμενα καὶ ἰκανῶς τοῦ βάρους ἔχοντα
πολυχρόνιά τε γίνεταί καὶ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι πρῶτον μὲν
εὐμαθεῖς, ἔπειτα μνήμονες, εἶτα οὐ παραλλάττουσι τῶν αἰσθή-
σεων τὰ σημεῖα ἀλλὰ δοξάζουσιν ἀληθῆ. σαφῆ γὰρ καὶ ἐν
εὐρυχωρίᾳ ὄντα ταχὺ διανέμουσιν ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἕκαστα
ἐκμαγεῖα, ἃ δὴ ὄντα καλεῖται, καὶ σοφοὶ δὴ οὗτοι καλοῦνται.
ἦ οὐ δοκεῖ σοι;

ΘΕΑΙ. Ὑπερφυῶς μὲν οὖν.

E ΣΩ. Ὅταν τοίνυν λάσιόν του τὸ κῆαρ ἦ, ὃ δὴ ἐπήνεσεν
ὁ πάσσοφος ποιητής, ἢ ὅταν κοπρῶδες καὶ μὴ καθαροῦ τοῦ
κηροῦ, ἢ ὑγρὸν σφόδρα ἢ σιληρόν, ὧν μὲν ὑγρὸν εὐμαθεῖς
μὲν, ἐπιλήσμονες δὲ γίνονται, ὧν δὲ σιληρόν, τάναντία.
οἱ δὲ δὴ λάσιον καὶ τραχὺ λιθῶδες τι ἢ γῆς ἢ κόπρου συμ-
μιγείσης ἔμπλεων ἔχοντες ἀσαφῆ τὰ ἐκμαγεῖα ἴσχουσιν.
ἀσαφῆ δὲ καὶ οἱ τὰ σιληρά· βάθος γὰρ οὐκ ἔνι. ἀσαφῆ
195A δὲ καὶ οἱ τὰ ὑγρά· ὑπὸ γὰρ τοῦ συγχεῖσθαι ταχὺ γίνεταί
ἀμυδρά. ἐὰν δὲ πρὸς πᾶσι τούτοις ἐπ' ἀλλήλων συμπεπτω-
κότα ἦ ὑπὸ στενοχωρίας, ἐὰν του σμικρὸν ἦ τὸ ψυχάριον,
ἔτι ἀσαφέστερα ἐκείνων. πάντες οὖν οὗτοι γίνονται οἰοί-
δοξάζειν ψευδῆ. ὅταν γὰρ τι ὀρώσιν ἢ ἀκούωσιν ἢ ἐπινοώ-
σιν, ἕκαστα ἀπονέμειν ταχὺ ἐκάστοις οὐ δυνάμενοι βραδεῖς
τέ εἰσι καὶ ἀλλοτριονομοῦντες παρορῶσί τε καὶ παρακούουσι
καὶ παρανοοῦσι πλείστα, καὶ καλοῦνται αὐ οὗτοι ἐψευσμένοι
τε δὴ τῶν ὄντων καὶ ἀμαθεῖς.

B ΘΕΑΙ. Ὅρθότατα ἀνθρώπων λέγεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Φῶμεν ἄρα ἐν ἡμῖν ψευδεῖς δόξας εἶναι;

ΘΕΑΙ. Σφόδρα γε.

ΣΩ. Καὶ ἀληθεῖς δὴ;

ΘΕΑΙ. Καὶ ἀληθεῖς.

ΣΩ. Ἦδη οὖν οἰόμεθα ἰκανῶς ὠμολογήσθαι ὅτι παντὸς
μᾶλλον ἐστὸν ἀμφοτέρω τούτῳ τὸ δόξα;

ΘΕΑΙ. Ὑπερφυῶς μὲν οὖν.

ΣΩ. Δεινὸν τε, ὦ Θεαίτητε, ὡς ἀληθῶς κινδυνεύει καὶ
ἀηδὲς εἶναι ἀνὴρ ἀδολέσχης.

gan gluds un pienācīgi izmīcīts, tad tas, kas nāk caur sajūtām un iezīmogojas dvēseles "sirdī", kā to sauc Homērs, mīklaini norādot uz tās līdzību vaskam, šādiem cilvēkiem top par tīrām zīmēm, un, tā kā tās ir pietiekami dziļas, tās ir arī ilglaicīgas. Tādi ir, pirmkārt, apķērīgi, otrkārt – atminīgi, un turklāt viņi nejauc attiecīgām sajūtām atbilstošās zīmes, bet uzskata patiesi. Jo tā kā zīmes viņiem ir skaidras un tām ir pietiekami daudz vietas, viņi spēj ātri sasaistīt katru lietu – ko sauc par esošo – ar tai atbilstošo nospiedumu vaskā, un šādi cilvēki savukārt tiek saukti par gudriem. Vai tev tā nešķiet?

D

Teaitēts. Un kā vēl!

Sokrats. Taču tad, kad sirds kādam ir pinkaina – tāda, kādu slavēja viedais dzejnieks, vai arī, kad tā ir piemēslota un nav no tīra vaska, vai arī pārāk mīksta vai pārāk cieta, tad tie, kuriem tā ir mīksta, ir gan apķērīgi, taču ātri visu aizmirst, savukārt tie, kam cieta, tas ir pretēji. Tiem, kam sirds ir pinkaina un grumbuļaina, akmeņiem sajaucoties ar zemi vai mēsliem, nospiedumi ir neskaidri. Tādi tie ir arī tiem, kam sirds ir cieta, jo tad nospiedumi nav dziļi. Neskaidri nospiedumi ir arī tiem, kam sirds ir mīksta, jo tad nospiedumi saplūst kopā un ātri kļūst blāvi, un ja šaurības dēļ tie turklāt vēl sakrīt viens otram virsū – tā tas ir sīkā dvēselītē –, tad šādi nospiedumi ir vēl neskaidrāki par iepriekšējiem. Tātad visi šādi cilvēki var būt aplamos uzskatos. Tad, kad viņi kaut ko redz, dzird vai iedomājas, viņi nespēj katru lietu ātri iedalīt atbilstošajam nospiedumam, bet dara to gausi un, kļūdidamies sadalē, lielākoties pārskatās, pārklaušās un aizdomājas greizi. Par šādiem cilvēkiem tad arī saka, ka tie maldās esošajā, un tos sauc par muļķiem.

E

195A

Teaitēts. To neviens nebūtu pateicis labāk par tevi, Sokrat!

Sokrats. Tātad mēs sacīsim, ka mūsos ir aplami uzskati?

B

Teaitēts. Pats par sevi saprotams.

Sokrats. Un arī patiesi?

Teaitēts. Arī patiesi.

Sokrats. Tad, mūsaprāt, esam pilnībā vienojušies, ka šie abu veidu uzskati pavisam noteikti pastāv?

Teaitēts. Neapšaubāmi.

Sokrats. Gara pļāpāšana, Teaitēt, tik tiešām šķiet briesmīga un neciešama.

ΘΕΑΙ. Τί δέ; πρὸς τί τοῦτ' εἶπες;

- C ΣΩ. Τὴν ἑμαυτοῦ δυσμαθίαν δυσχεράνας καὶ ὡς ἀληθῶς ἀδολεσχίαν. τί γὰρ ἂν τις ἄλλο θεῖτο ὄνομα, ὅταν ἄνω κάτω τοὺς λόγους ἔλιξη τις ὑπὸ νωθείας οὐ δυνάμενος πεισθῆναι, καὶ ἢ δυσπαλάλακτος ἀφ' ἑκάστου λόγου;

ΘΕΑΙ. Σὺ δὲ δὴ τί δυσχεραίνεις;

- D ΣΩ. Οὐ δυσχεραίνω μόνον ἀλλὰ καὶ δέδοικα ὅτι ἀποκρινοῦμαι ἂν τις ἔρηταί με· «ὦ Σώκρατες, ἠύρηκας δὴ ψευδῆ δόξαν, ὅτι οὔτε ἐν ταῖς αἰσθήσεσιν ἐστι πρὸς ἀλλήλας οὔτ' ἐν ταῖς διανοαῖς ἀλλ' ἐν τῇ συνάψει αἰσθήσεως πρὸς διάνοιαν;» φήσω δὲ ἐγὼ οἶμαι καλλωπιζόμενος ὡς τι ἠύρηκόντων ἡμῶν καλόν.

ΘΕΑΙ. Ἐμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, οὐκ αἰσχρὸν εἶναι τὸ νῦν ἀποδεδειγμένον.

ΣΩ. «Οὐκοῦν,» φησί, «λέγεις ὅτι αὐτὸν τὸν ἀνθρωπον ὃν διανοοῦμεθα μόνον, ὀρωμεν δ' οὐ, ἵππον οὐκ ἂν ποτε οἰηθῆίμεν εἶναι, ὃν αὐτὸ οὔτε ὀρωμεν οὔτε ἀπτόμεθα, διανοοῦμεθα δὲ μόνον καὶ ἄλλ' οὐδὲν αἰσθανόμεθα περὶ αὐτοῦ;» ταῦτα οἶμαι φήσω λέγειν.

ΘΕΑΙ. Καὶ ὀρθῶς γε.

- E ΣΩ. «Τί οὖν,» φησί, «τὰ ἔνδεκα ἃ μὴδὲν ἄλλο ἢ διανοεῖται τις, ἄλλο τι ἐν τούτῳ τοῦ λόγου οὐκ ἂν ποτε οἰηθῆίη δώδεκα εἶναι ἃ μόνον αὐτὸ διανοεῖται;» ἴθι οὖν δὴ, σὺ ἀποκρίνου.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἀποκρινοῦμαι ὅτι ὀρών μὲν ἂν τις ἢ ἐφαπτόμενος οἰηθῆίη τὰ ἔνδεκα δώδεκα εἶναι, ἃ μέντοι ἐν τῇ διανοίᾳ ἔχει, οὐκ ἂν ποτε περὶ αὐτῶν ταῦτα δοξάσειεν οὕτως.

- 196A ΣΩ. Τί οὖν; οἶει τινὰ πώποτε αὐτὸν ἐν αὐτῷ πέντε καὶ ἑπτὰ, λέγω δὲ μὴ ἀνθρώπους ἑπτὰ καὶ πέντε προθέμενον σκοπεῖν μὴδ' ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλ' αὐτὰ πέντε καὶ ἑπτὰ, ἃ φασκεν ἐκεῖ μνημεῖα ἐν τῷ ἐκμαγεῖω εἶναι καὶ ψευδῆ ἐν αὐτοῖς οὐκ εἶναι δοξάσαι, ταῦτα αὐτὰ εἴ τις ἀνθρώπων ἤδη πώποτε ἐσκέφατο λέγων πρὸς αὐτὸν καὶ ἐρωτῶν πόσα ποτ' ἐστίν, καὶ ὁ μὲν τις εἶπεν οἰηθεὶς ἔνδεκα αὐτὰ εἶναι, ὁ δὲ δώδεκα, ἢ πάντες λέγουσί τε καὶ οἶονται δώδεκα αὐτὰ εἶναι;

Teaitēts. Kā tā? Uz ko tu mērķē?

Sokrats. Es nevaru samierināties ar savu nespēju saprast un to, ka no tiesas esmu pļāpīgs. Kā gan citādi lai to nosauc, ja kāds rausta apsvērumus te uz vienu, te otru pusi un savas tūlības dēļ nespēj nonākt pie pārliecības par kādu no tiem vai arī kādu atnest.

Teaitēts. Bet par ko tad tu esi tik neapmierināts?

Sokrats. Esmu ne tikai neapmierināts, bet arī nobijies, ko es atbildēšu, ja kāds man pārjautās: "Tu, Sokrat, esi atklājis, ka aplams uzskats nerodas nedz sajūtu savstarpējā attiecībā, nedz domu savstarpējā attiecībā, bet gan sajūtas sasaistē ar domu?" Es, šķiet, lepnī to apstiprināšu, it kā mēs būtu atraduši kādu lielisku risinājumu.

Teaitēts. Man jau, Sokrat, liekas, ka par šādu skaidrojumu nebūtu jākaunas.

Sokrats. "Tātad", viņš teiks, "tu apgalvo, ka cilvēku, kuru mēs tikai domājam, bet neredzam, mēs nekad neuzskatītu par zirgu, kuru mēs nedz redzam, nedz sataustām, bet tikai domājam un saistībā ar viņu neko citu nesajūtam?" Es, šķiet, teikšu, ka es to apgalvoju.

Teaitēts. Un pareizi.

Sokrats. Tad viņš jautās: "Vai saskaņā ar šo apsvērumu neiznāk tā, ka neviens nekad neuzskatīs "vienpadsmit", ko tas tikai domā, par "divpadsmit", ko viņš arī tikai domā?" Tad nu ej un atbildi.

Teaitēts. Es atbildēšu, ka tas, kurš tos redz vai tiem pieskaras, varētu domāt, ka vienpadsmit ir divpadsmit, taču par tiem, kas viņam ir prātā, viņš nekad tā neuzskatītu.

Sokrats. Tad ko? Vai tev liekas, ka neviens nekad pats pie sevis neaplūko "pieci" un "septiņi" – es nedomāju piecus cilvēkus un septiņus cilvēkus, nedz arī ko citu tamlīdzīgu, bet pašus "pieci" un "septiņi", kas, kā mēs apgalvojam, ir atmiņas zīmes jau minētajā vaska plāksnē un no kuriem nav iespējams izveidot aplamu uzskatu? Un ja kādreiz kāds tos aplūkotu, pats sev jautādams: "cik daudz tad to ir?", vai tev nešķiet, ka viens domās un sacīs, ka to ir vienpadsmit, bet cits – divpadsmit? Vai arī visi teiks un domās, ka to ir divpadsmit?

C

D

E

196A

B ΘΕΑΙ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ἀλλὰ πολλοὶ δὴ καὶ ἔνδεκα· ἐὰν δέ γε ἐν πλείονι ἀριθμῷ τις σιοπῆται, μᾶλλον σφάλλεται. οἶμαι γὰρ σε περὶ παντός [μᾶλλον] ἀριθμοῦ λέγειν.

ΣΩ. Ὅρθῶς γὰρ οἶεῖ καὶ ἐνθυμοῦ μή τι τότε γίνεται ἄλλο ἢ αὐτὰ τὰ δώδεκα τὰ ἐν τῷ ἐκμαγαίῳ ἔνδεκα οἰηθῆναι.

ΘΕΑΙ. Ἔοικέ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰς τοὺς πρώτους πάλιν ἀνήκει λόγους; ὁ γὰρ τοῦτο παθὼν, ὃ οἶδεν, ἕτερον αὐτὸ οἶεται εἶναι ὣν αὐτὸ οἶδεν, ὃ ἔφαμεν ἀδύνατον, καὶ τούτῳ αὐτῷ ἠναγκαζόμεν μὴ εἶναι ψευδῆ δόξαν, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ ὁ αὐτὸς ἀναγκαζοῖτο εἰδῶς μὴ εἰδέναι ἅμα.

C

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἄλλ' ὅτι οὐκ εἶ ἀποφαίνειν τὸ τὰ ψευδῆ δοξάζειν ἢ διανοίας πρὸς αἴσθησιν παραλλαγῆν. εἰ γὰρ τοῦτ' ἦν, οὐκ ἄν ποτε ἐν αὐτοῖς τοῖς διανοήμασιν ἐψευδόμεθα. νῦν δὲ ἦτοι οὐκ ἔστι ψευδῆς δόξα, ἢ ἅ τις οἶδεν, οἶόν τε μὴ εἰδέναι. καὶ τούτων πότερα αἰρῆ;

ΘΕΑΙ. Ἄπορον αἴρεσιν προτίθης, ὦ Σώκρατες.

D

ΣΩ. Ἀλλὰ μέντοι ἀμφοτέρᾳ γε κινδυνεύει ὁ λόγος οὐκ ἕασειν. ὅμως δέ — πάντα γὰρ τολμητέον — τί εἰ ἐπιχειρήσαιμεν ἀναισχυρτεῖν;

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΣΩ. Ἐθελήσαντες εἰπεῖν ποῖόν τί ποτ' ἐστὶ τὸ ἐπίστασθαι.

ΘΕΑΙ. Καὶ τί τοῦτο ἀναισχυρτον;

ΣΩ. Ἔουκας οὐκ ἐννοεῖν ὅτι πᾶς ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ λόγος ζήτησις γέγονεν ἐπιστήμης ὡς οὐκ εἰδῶσι τί ποτ' ἐστίν.

ΘΕΑΙ. Ἐννοῶ μὲν οὖν.

E

ΣΩ. Ἐπειτ' οὐκ ἀναιδὲς δοκεῖ μὴ εἰδῶτας ἐπιστήμην ἀποφαίνεσθαι τὸ ἐπίστασθαι οἶόν ἐστιν; ἀλλὰ γὰρ, ὦ Θεαίτητε, πάλαι ἐσμὲν ἀνάπλεω τοῦ μὴ καθαρῶς διαλέγεσθαι. μυριάσις γὰρ εἰρήναμεν τὸ «γινώσκομεν» καὶ «οὐ γινώσκομεν,» καὶ «ἐπιστάμεθα» καὶ «οὐκ ἐπιστάμεθα,» ὡς τι συνιέντες ἀλλήλων ἐν ᾧ ἔτι ἐπιστήμην ἀγνοοῦμεν· εἰ δὲ βούλει, καὶ νῦν ἐν τῷ παρόντι κεχρήμεθ' αὐτῷ τῷ

Teaitēts. Pie Zeva, nē! Būs daudz arī tādu, kas teiks – vienpadsmit. Turklāt ja kāds aplūko lielākus skaitļus, tad arī vairāk kļūdās. Man šķiet, tu runā par visiem skaitļiem.

B

Sokrats. Taisni tā. Un ievēro, ka šajā gadījumā notiek, lūk, kas – tiek domāts, ka tas pats divpadsmit vaska plāksnē ir vienpadsmit.

Teaitēts. Liekas gan.

Sokrats. Vai tas mūs neatgriez atkal pie iepriekšējiem apsvērumiem? Jo cilvēks, ar kuru tā notiek, domā, ka tas, ko viņš zina, ir kas cits, ko viņš arī zina. Mēs teicām, ka tas ir neiespējami; tieši tādēļ mēs bijām spiesti atzīt aplama uzskata neiespējamību, lai nepiespiestu vienu un to pašu cilvēku reizē gan zināt, gan nezināt vienas un tās pašas lietas.

C

Teaitēts. Tieši tā.

Sokrats. Bet vai tādā gadījumā nevajag parādīt, ka aplama uzskatīšana ir kaut kas cits nekā domas samainīšana attiecībā pret sajūtu? Jo ja tas būtu tā, tad mēs nekad nemaldītos pašās domās. Bet tagad iznāk, ka vai nu nav aplama uzskata, vai arī ir iespējams, ka kāds nezina to, ko viņš zina. Kuru no abām iespējām tu izvēlēties?

Teaitēts. Tu piedāvā neiespējamu izvēli, Sokrat.

Sokrats. Tomēr šķiet, ka šis apsvērumš neļaus palikt pie abām. Jebkurā gadījumā – mums jābūt gataviem uz visu –, kā būtu, ja mēs uzdriktētos rīkoties bezkaunīgi?

D

Teaitēts. Kā?

Sokrats. Ja mēs gribētu pateikt, kā tas ir – zināt?

Teaitēts. Un kas tad tur tik bezkaunīgs?

Sokrats. Liekas, it kā tu nesaprustu, ka visa mūsu saruna no paša sākuma ir bijusi zināšanas meklēšana, un mēs to darām, nezinot, kas tā ir.

Teaitēts. Es to saprotu.

Sokrats. Vai tad tev nešķiet bezkaunība – nezinot, kas ir zināšana, klāstīt, kā tas ir – zināt? Mēs jau sen, Teaitēt, esam vainojami tajā, ka mūsu saruna nav tīra. Neskaitāmas reizes mēs esam teikuši “pazīstam” un “nepazīstam”, “zinām” un “nezinām”, it kā mēs kaut cik saprastu viens otru, lai gan tajā pašā laikā esam neziņā par to, kas ir zināšana. Kaut vai, ja gribi,

E

«ἀγνοεῖν» τε καὶ «συνιέναι,» ὡς προσήκον αὐτοῖς χρῆσθαι εἴπερ στερόμεθα ἐπιστήμης.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ τίνα τρόπον διαλέξῃ, ὦ Σώκρατες, τούτων ἀπεχόμενος;

197A ΣΩ. Οὐδένα ὦν γε ὃς εἰμί, εἰ μέντοι ἢ ἀντιλογικός· οἷος ἀνὴρ εἰ καὶ νῦν παρῆν, τούτων τ' ἂν ἔφη ἀπέχεσθαι καὶ ἡμῖν σφόδρ' ἂν ἃ ἐγὼ λέγω ἐπέπληττεν. ἐπειδὴ οὖν ἔσμεν φαῦλοι, βούλει τολμήσω εἰπεῖν οἷόν ἐστι τὸ ἐπίστασθαι; φαίνεται γὰρ μοι προὔργου τι ἂν γενέσθαι.

ΘΕΑΙ. Τόλμα τοίνυν νῆ Δία. τούτων δὲ μὴ ἀπεχομένῳ σοι ἔσται πολλὴ συγγνώμη.

ΣΩ. Ἀκήκοας οὖν ὃ νῦν λέγουσιν τὸ ἐπίστασθαι;

ΘΕΑΙ. Ἰσως· οὐ μέντοι ἔν γε τῷ παρόντι μνημονεύω.

B ΣΩ. Ἐπιστήμης που ἔξιν φασὶν αὐτὸ εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Ἡμεῖς τοίνυν σμικρὸν μεταθώμεθα καὶ εἴπωμεν ἐπιστήμης κτήσιν.

ΘΕΑΙ. Τί οὖν δὴ φήσεις τοῦτο ἐκείνου διαφέρειν;

ΣΩ. Ἰσως μὲν οὐδέν· ὃ δ' οὖν δοκεῖ ἀκούσας συνδοκίμαζε.

ΘΕΑΙ. Ἐάνπερ γε οἷός τ' ὦ.

ΣΩ. Οὐ τοίνυν μοι ταῦτόν φαίνεται τῷ κειτῆσθαι τὸ ἔχειν. οἷον ἰμάτιον πριάμενός τις καὶ ἐγγρατῆς ὦν μὴ φορῶν, ἔχειν μὲν οὐκ ἂν αὐτὸν αὐτό, κειτῆσθαι γε μὴν φαίμεν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς γε.

C ΣΩ. Ὅρα δὴ καὶ ἐπιστήμην εἰ δυνατὸν οὕτω κειτημένον μὴ ἔχειν, ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις ὄρνιθας ἀγρίας, περιστεράς ἢ τι ἄλλο, θηρεύσας οἴκοι κατασκευασάμενος περιστερεῶνα τρέφοι, τρόπον μὲν [γὰρ] ἂν πού τινα φαίμεν αὐτὸν αὐτάς ἀεὶ ἔχειν, ὅτι δὴ κέκτηται. ἢ γάρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

D ΣΩ. Τρόπον δέ γ' ἄλλον οὐδεμίαν ἔχειν, ἀλλὰ δύναμιν μὲν αὐτῷ περὶ αὐτάς παραγεγονένα, ἐπειδὴ ἐν οἰκίῳ περιβόλῳ ὑποχειρίους ἐποίησατο, λαβεῖν καὶ σχεῖν ἐπειδὴν βούληται, θηρευσαμένῳ ἦν ἂν ἀεὶ ἐθέλῃ, καὶ πάλιν ἀφιέναι, καὶ τοῦτο ἐξεῖναι ποιεῖν ὅποσάκις ἂν δοκῇ αὐτῷ.

nupat, šajā pašā brīdī mēs lietojām vārdus “būt neziņā” un “saprast”, it kā pieklātos tos lietot, ja mums trūkst zināšanas.

Teaitēts. Bet kā tad tu, Sokrat, varētu risināt šo sarunu, atturoties no minētajiem vārdiem?

Sokrats. Būdam tāds, kāds esmu – nekā, kaut gan varētu 197A
gan, ja es būtu strīdnieks. Ja tāds strīdnieks tagad būtu šeit, viņš apgalvotu, ka pats no tiem atturētos un stingri nopeltu mūs par to, ko es runāju. Bet tā kā mēs esam vienkārši cilvēki, tad – vai vēlies? – es uzdrošināšos pateikt, kā tas ir – zināt. Man šķiet, ka tas varētu nākt lietai par labu.

Teaitēts. Zeva dēļ, uzdrošiniēs taču! Tev tiks pilnībā piedots, ja arī tu no tiem neatturēsies.

Sokrats. Tu taču esi dzirdējis, kā tagad saka, kas ir “zināt”?

Teaitēts. Droši vien, taču šobrīd neatminos.

Sokrats. Saka, ka “zināt” ir “turēt” prātā zināšanu.

B

Teaitēts. Taisnība.

Sokrats. Bet mēs to nedaudz pārveidosim un teiksim – būt ieguvušam zināšanu.

Teaitēts. Ar ko tad tas, tavuprāt, atšķiras no iepriekšējā?

Sokrats. Var jau būt – ne ar ko, taču paklausies vispirms, kā man tas šķiet, un tad apsver kopā ar mani.

Teaitēts. Ja vien spēšu.

Sokrats. Man liekas, ka kaut ko “turēt” nav tas pats, kas “būt ieguvušam”. Piemēram, ja kāds ir nopircis apmetni un to nevalkā, lai gan tas ir viņa īpašumā, mēs neteiksim, ka viņš to ir apvilcis, bet gan, ka ir “iegūvis”.

Teaitēts. Pareizi.

Sokrats. Tad palūko, vai tāpat nav iespējams būt ieguvušam zināšanu, tomēr to prātā neturēt. Ja kāds ir nomedījis savvaļas putnus – baložus vai kādus citus – un, mājās sagatavojis baložu mītni, tos baro, mēs teiktu, ka kaut kādā ziņā viņš pastāvīgi “tur” putnus, jo viņš tos ir iegūvis. Vai ne?

C

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Savukārt citā ziņā viņš “netur” nevienu, bet viņam ir tikai iespēja tos satvert un turēt, kad vien vēlas, tāpēc ka viņš mājas iežogojumā tos ir pieradinājis. Viņš var noķert jebkuru no tiem ikreiz, kad viņam ienāk prātā, un tad atkal palaist vaļā. Turklāt viņš var to darīt tik daudz reizi, cik viņam tik.

D

ΘΕΑΙ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Πάλιν δὴ, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν κήρινόν τι ἐν ταῖς ψυχαῖς κατεσιευάζομεν οὐκ οἶδ' ὅτι πλάσμα, νῦν αὖ ἐν ἐκάστη ψυχῇ ποιήσωμεν περιστερεῶνά τινα παντοδαπῶν ὀρνίθων, τὰς μὲν κατ' ἀγέλας οὐσας χωρὶς τῶν ἄλλων, τὰς δὲ κατ' ὀλίγας, ἐνίας δὲ μόνας διὰ πασῶν ὅπῃ ἂν τύχῃσι πετομένας.

E ΘΕΑΙ. Πεποιήσθω δὴ. ἀλλὰ τί τούτωντεῦθεν;

ΣΩ. Παιδίων μὲν ὄντων φάναι χρὴ εἶναι τοῦτο τὸ ἀγγεῖον κενόν, ἀντὶ δὲ τῶν ὀρνίθων ἐπιστήμας νοῆσαι· ἦν δ' ἂν ἐπιστήμην κτησάμενος καθεῖρξῃ εἰς τὸν περίβολον, φάναι αὐτὸν μεμαθηκέναι ἢ ἠύρηκέναι τὸ πρᾶγμα οὐ ἦν αὕτη ἢ ἐπιστήμη, καὶ τὸ ἐπίστασθαι τοῦτ' εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἔστω.

198A ΣΩ. Τὸ τοίνυν πάλιν ἦν ἂν βούληται τῶν ἐπιστημῶν θηρεύειν καὶ λαβόντα ἴσχειν καὶ αὐθις ἀφιέναι σιόπει τίνων δεῖται ὀνομάτων, εἴτε τῶν αὐτῶν ὧν τὸ πρῶτον ὅτε ἐκτάτο εἴτε ἐτέρων. μαθήσῃ δ' ἐνθένδε σαφέστερον τί λέγω. ἀριθμητικὴν μὲν γὰρ λέγεις τέχνην;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Ταύτην δὴ ὑπόλαβε θήραν ἐπιστημῶν ἀρτίου τε καὶ περιττοῦ παντός.

ΘΕΑΙ. Ὑπολαμβάνω.

B ΣΩ. Ταύτη δὴ οἶμαι τῇ τέχνῃ αὐτός τε ὑποχειρίους τὰς ἐπιστήμας τῶν ἀριθμῶν ἔχει καὶ ἄλλῃ παραδίδωσιν ὁ παραδιδούς.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ καλούμεν γε παραδιδόντα μὲν διδάσκειν, παραλαμβάνοντα δὲ μαθάνειν, ἔχοντα δὲ δὴ τῷ κειτῆσθαι ἐν τῷ περιστερεῶνι ἐκείνῳ ἐπίστασθαι.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Τῷ δὲ δὴ ἐντεῦθεν ἤδη πρόσσχες τὸν νοῦν. ἀριθμητικὸς γὰρ ὧν τελῶς ἄλλο τι πάντας ἀριθμοὺς ἐπίσταται; πάντων γὰρ ἀριθμῶν εἰσιν αὐτῷ ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιστήμαι.

ΘΕΑΙ. Τί μήν;

C ΣΩ. Ἦ οὖν ὁ τοιοῦτος ἀριθμοῖ ἂν ποτέ τι ἢ αὐτὸς πρὸς αὐτὸν αὐτὰ ἢ ἄλλο τι τῶν ἔξω ὅσα ἔχει ἀριθμόν;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ;

Teaitēts. Tā tas ir.

Sokrats. Tāpat kā iepriekš, kad mēs dvēselēs ierikojām nez kādu vaska veidojumu, tā arī tagad katrā dvēselē izveidosim baložu mītni ar visādiem putniem, kur vieni uzturas baros un nošķirti no citiem, bet citi – mazākos pulciņos. Savukārt daži ir vienpatņi un lido garām visiem pārējiem kā pagadās.

Teaitēts. Darīts! Ko tālāk? E

Sokrats. Tad jāsaka, ka bērnībā šis būris ir tukšs, bet putnu vietā jādāmā zināšanas. Par tādu, kurš ir ieguvis zināšanu un ieslodzījis to nožogojumā, jāsaka, ka viņš ir iemācījies vai atradis lietu, par ko ir šī zināšana, un ka tas arī ir “zināt”.

Teaitēts. Lai ir tā, kā tu saki.

Sokrats. Tad padomā: kad viņš pēc tam atkal medi kādu vien zināšanu vēlas, to satver, “tur” un atkal palaiž vaļā, – kā to vajadzētu saukt? Vai tāpat kā iepriekš, kad viņš šīs zināšanas ieguva, vai citādi? Tu labāk sapratīsi, ko domāju, no šāda piemēra: tu taču piekrīti, ka ir tāda māka kā aritmētika. 198A

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Pieņem, ka tā ir visu pāra un nepāra skaitļu zināšanu medišana.

Teaitēts. Pieņemu.

Sokrats. Tieši ar šo māku, man šķiet, var gan pārvaldīt skaitļu zināšanas, turot tās pakļautībā, gan nodot tās tālāk citam. B

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un par to, kurš tās nodod tālāk, mēs sakām, ka viņš māca, bet par to, kurš tās pieņem – ka viņš mācās, savukārt par to, kurš tās tur prātā – jo viņam pieder šis iegūtais īpašums putnu mītnē – ka viņš zina.

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Tagad pievērs uzmanību tam, kas no tā izriet. Vai nav tā, ka tas, kurš pilnībā pārvalda aritmētiku, zina visus skaitļus? Viņa dvēselē taču ir visu skaitļu zināšanas.

Teaitēts. Kā tad!

Sokrats. Un šāds cilvēks dažkārt kaut ko skaita – vai nu pats pie sevis pašus skaitļus, vai jebko citu skaitāmu? C

Teaitēts. Kā nu ne!

ΣΩ. Τὸ δὲ ἀριθμεῖν γε οὐκ ἄλλο τι θήσομεν τοῦ σκοπεῖσθαι πόσος τις ἀριθμὸς τυγχάνει ὧν.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΣΩ. Ὁ ἄρα ἐπίσταται, σκοπούμενος φαίνεται ὡς οὐκ εἰδώς, ὃν ὠμολογήσαμεν ἅπαντα ἀριθμὸν εἰδέναι. ἀκούεις γὰρ που τὰς τοιαύτας ἀμφισβητήσεις.

ΘΕΑΙ. Ἐγώ γε.

D ΣΩ. Οὐκοῦν ἡμεῖς ἀπεικάζοντες τῇ τῶν περιστερώων κτήσει τε καὶ θήρᾳ ἐροῦμεν ὅτι διττὴ ἦν ἡ θήρα, ἢ μὲν πρὶν ἐκτεῖσθαι τοῦ κειτῆσθαι ἔνεκα, ἢ δὲ κειτῆμένῳ τοῦ λαβεῖν καὶ ἔχειν ἐν ταῖς χερσὶν ἃ πάλαι ἐκείνητο. οὕτως δὲ καὶ ὧν πάλαι ἐπιστήμαι ἦσαν αὐτῷ μαθόντι καὶ ἠπίστατο αὐτά, πάλιν ἔστι καταμανθάνειν ταῦτά ταῦτα ἀναλαμβάνοντα τὴν ἐπιστήμην ἐκάστου καὶ ἴσχυοντα, ἢ ἐκείνητο μὲν πάλαι, πρόχειρον δ' οὐκ εἶχε τῇ διανοίᾳ;

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

E ΣΩ. Τοῦτο δὴ ἄρι ἠρώτων, ὅπως χρῆ τοῖς ὀνόμασι χρώμενον λέγειν περὶ αὐτῶν, ὅταν ἀριθμήσῃν ἢ ὁ ἀριθμητικός ἢ τι ἀναγνωσόμενος ὁ γραμματικός, ὡς ἐπιστάμενος ἄρα ἐν τῷ τοιοῦτῳ πάλιν ἔρχεται μαθησόμενος παρ' ἑαυτοῦ ἃ ἐπίσταται;

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἄτοπον, ὦ Σώκρατες.

I99A ΣΩ. Ἄλλ' ἃ οὐκ ἐπίσταται φῶμεν αὐτὸν ἀναγνώσεσθαι καὶ ἀριθμήσειν, δεδωκότες αὐτῷ πάντα μὲν γράμματα πάντα δὲ ἀριθμὸν ἐπίστασθαι;

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ καὶ τοῦτ' ἄλογον.

B ΣΩ. Βούλει οὖν λέγωμεν ὅτι τῶν μὲν ὀνομάτων οὐδὲν ἡμῖν μέλει, ὅπῃ τις χεῖρει ἔλκων τὸ ἐπίστασθαι καὶ μαθάνειν, ἐπειδὴ δὲ ὠρισάμεθα ἕτερον μὲν τι τὸ κειτῆσθαι τὴν ἐπιστήμην, ἕτερον δὲ τὸ ἔχειν, ὃ μὲν τις ἐκτεταται μὴ κειτῆσθαι ἀδύνατόν φαμεν εἶναι, ὥστε οὐδέποτε συμβαίνει ὅ τις οἶδεν μὴ εἰδέναι, ψευδῆ μέντοι δόξαν οἷόν τ' εἶναι περὶ αὐτοῦ λαβεῖν; μὴ γὰρ ἔχειν τὴν ἐπιστήμην τούτου οἷόν τε, ἀλλ' ἐτέραν ἀντ' ἐκείνης; ὅταν θηρεύων τινὰ πού ποτ' ἐπιστήμην διαπετομένων ἀνθ' ἐτέρας ἐτέραν ἀμαρτῶν λάβῃ, τότε ἄρα τὰ ἔνδεα δώδεκα ὡήθη εἶναι, τὴν τῶν ἔνδεα ἐπιστήμην ἀντὶ τῆς τῶν δώδεκα λαβῶν τὴν ἐν ἑαυτῷ οἷον φάτταν ἀντὶ περισσεράς.

Sokrats. Bet mēs pieņemsim, ka "skaitīt" nav nekas cits kā noskaidrot, cik liels ir tāds vai cits skaitlis.

Teaitēts. Tieši tā.

Sokrats. Tad izrādās, ka tas, kurš pēc mūsu vienošanās zina visus skaitļus, gluži kā nezinātājs noskaidro to, ko viņš zina. Tu noteikti esi dzirdējis par šādiem strīdiem.

Teaitēts. Esmu gan.

Sokrats. Tad, izmantojot līdzību ar iegūtajiem baložiem un to medišanu, mēs teiksim, ka ir divu veidu medības, vienas – pirms iegūšanas, ar nolūku iegūt, otras – pēc iegūšanas, ar nolūku satvert un turēt rokās to, kas jau agrāk ir iegūts. Tāpat arī iespējams tās pašas zināšanas, kuras kāds jau ir iemācījies un zinājis, uzzināt no jauna, atkal paņemot un "turēt" katras lietas zināšanu, kura jau agrāk bija iegūta, bet netika turēta prātā. Vai tā nav?

Teaitēts. Taisnība, tā ir.

Sokrats. Tieši par to es nupat jautāju, proti, kā būtu jāsauc aritmētikas pratejs, kas grasās skaitīt, vai gramatiķis, kas grasās ko lasīt. Vai šajā gadījumā viņš kā zinātājs dosies mācīties pats pie sevis visu to, ko viņš zina?

Teaitēts. Tas būtu dīvaini, Sokrat.

Sokrats. Bet vai tad mēs teiksim, ka viņš lasīs un skaitīs to, ko viņš nezina, ja esam pieņēmuši, ka viņš zina gan visus burtus, gan arī visus skaitļus?

Teaitēts. Arī tas ir nejēdzīgi.

Sokrats. Vai gribi – mēs teiksim, ka, ciktāl tas attiecas uz apzīmējumiem, mums nemaz nerūp, kā pēc katra labpatikas tiek vazāti vārdi "zināt" un "mācīties"? Tā kā esam ieviesuši nošķirumu, ka "būt ieguvušam zināšanu" ir kas viens, bet "turēt zināšanu prātā" – cits, mēs apgalvojam, ka to, ko kāds ir ieguvis, ir neiespējami būt neieguvušam un tāpēc nekad nenotiek tā, ka kāds nezina to, ko viņš zina, tomēr pieņemt par to aplamu uzskatu ir iespējams, jo ir iespējams turēt prātā nevis šīs lietas zināšanu, bet kādas citas. Tas notiek tad, kad, medijot zināšanu, kāds kļūdās un vienas zināšanas vietā satver kādu citu no tām, kas lido garām. Tā viņš arī varētu domāt, ka vienpadsmit ir divpadsmit, satverot "divpadsmit" zināšanas vietā "vienpadsmit" zināšanu, gluži kā savvaļas balodi pieradināta baloža vietā.

ΘΕΑΙ. Ἔχει γὰρ οὖν λόγον.

C ΣΩ. Ὅταν δέ γε ἦν ἐπιχειρεῖ λαβεῖν λάβη, ἀψευδεῖν τε καὶ τὰ ὄντα δοξάζειν τότε, καὶ οὕτω δὴ εἶναι ἀληθῆ τε καὶ ψευδῆ δόξαν, καὶ ὧν ἐν τοῖς πρόσθεν ἐδυσχεραίνομεν οὐδὲν ἐμποδῶν γίγνεσθαι; ἴσως οὖν μοι συμφήσεις· ἢ πῶς ποιήσεις;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΣΩ. Καὶ γὰρ τοῦ μὲν ἃ ἐπίστανται μὴ ἐπίστασθαι ἀπηλλάγμεθα· ἃ γὰρ κειτῆμεθα μὴ κειτῆσθαι οὐδαμοῦ ἔτι συμβαίνει, οὔτε ψευθεῖσίν τις οὔτε μή. δεινότερον μέντοι πάθος ἄλλο παραφαίνεσθαι μοι δοκεῖ.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Εἰ ἢ τῶν ἐπιστημῶν μεταλλαγὴ ψευδῆς γενήσεται ποτε δόξα.

ΘΕΑΙ. Πῶς δὴ;

D ΣΩ. Πρῶτον μὲν τό τις ἔχοντα ἐπιστήμην τοῦτο αὐτὸ ἀγνοεῖν, μὴ ἀγνωμοσύνη ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ ἐπιστήμῃ· ἔπειτα ἕτερον αὐ τοῦτο δοξάζειν, τὸ δ' ἕτερον τοῦτο, πῶς οὐ πολλὴ ἀλογία, ἐπιστήμης παραγενομένης γνῶναι μὲν τὴν ψυχὴν μηδὲν, ἀγνοῆσαι δὲ πάντα; ἐκ γὰρ τούτου τοῦ λόγου κωλύει οὐδὲν καὶ ἀγνοίαν παραγενομένην γνῶναί τι ποιῆσαι καὶ τυφλότητα ἰδεῖν, εἴπερ καὶ ἐπιστήμη ἀγνοῆσαί ποτέ τινα ποιῆσει.

E ΘΕΑΙ. Ἴσως γάρ, ὦ Σώκρατες, οὐ καλῶς τὰς ὀρνιθας ἐτίθεμεν ἐπιστήμας μόνον τιθέντες, ἔδει δὲ καὶ ἀνεπιστημοσύνας τιθέσθαι ὁμοῦ συνδιαπετομένας ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν θηρεύοντα τοτὲ μὲν ἐπιστήμην λαμβάνοντα, τοτὲ δ' ἀνεπιστημοσύνην τοῦ αὐτοῦ πέρι ψευδῆ μὲν δοξάζειν τῇ ἀνεπιστημοσύνῃ, ἀληθῆ δὲ τῇ ἐπιστήμῃ.

200A ΣΩ. Οὐ ῥαδίον γε, ὦ Θεαίτητε, μὴ ἐπαινεῖν σε· ὁ μέντοι εἶπες πάλιν ἐπίσκεψαι. ἔστω μὲν γὰρ ὡς λέγεις· ὁ δὲ δὴ τὴν ἀνεπιστημοσύνην λαβῶν ψευδῆ μὲν, φῆς, δοξάζσει. ἢ γάρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Οὐ δήπου καὶ ἠγήσεται γε ψευδῆ δοξάζειν.

ΘΕΑΙ. Πῶς γάρ;

ΣΩ. Ἄλλ' ἀληθῆ γε, καὶ ὡς εἰδῶς διακίεσται περὶ ὧν ἔψευσται.

Teaitēts. Tas izklausās saprātīgi.

Sokrats. Bet tad, kad viņš satver to zināšanu, kuru tiecas satvert, tad viņš nemaldās un uzskata to, kas ir. Šādi pastāv gan paties, gan aplams uzskats, un nekas, par ko mēs iepriekš nebijām mierā, vairs nestāv mums ceļā. Varbūt tu man piekritīsi. Kā tu darīsi? C

Teaitēts. Piekritīšu.

Sokrats. Turklāt mēs esam atbrīvojušies no apgalvojuma, ka cilvēki nezina to, ko tie zina. Jo vai nu mēs par kaut ko maldāties vai ne, nekad nevar iznākt, ka mums nepieder tas, ko esam ieguvuši. Tomēr man šķiet, ka te blakus parādās vēl kaut kas cits – briesmīgāks.

Teaitēts. Kas tad?

Sokrats. Tas, ka aplams uzskats radīsies, sajaucot zināšanas.

Teaitēts. Kā tu to domā?

Sokrats. Pirmām kārtām tā, ka, turot prātā kaut kā zināšanu, kāds varētu to pašu nezināt nevis aiz nezināšanas, bet tieši ar šo savu zināšanu. Tālāk, to, ko viņš zina, viņš uzskatītu par kaut ko citu, un otrādi. Vai tā nebūtu milzu nejēdzība, ka, lai gan zināšana ir klāt, dvēsele neko nepazīst un ir neziņā par visu? Pēc šāda apsvēruma var droši apgalvot, ka neziņa dara zinošu un aklums – redzošu, ja jau zināšana var kādu darīt nezinošu. D

Teaitēts. Iespējams, Sokrat, mēs rīkojāties nepareizi, pieņemot, ka putni ir tikai zināšanas. Vajadzēja pieņemt, ka dvēselē līdzās zināšanām lido arī nezināšanas, un tad tas, kurš medī, dažkārt satver zināšanu, bet dažkārt nezināšanu par vienu un to pašu lietu. Un nezināšana viņam liek uzskatīt aplami, bet zināšana – patiesi. E

Sokrats. Ir grūti tevi neuzslavēt, Teaitēt. Tomēr pārdomā vēlreiz to, ko tu teici. Pieņemsim, ka ir tā, kā tu piedāvā. Tad aplami uzskatīs tas, kurš satver nezināšanu, – tā tu teici? 200A

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un viņš, protams, nedomās, ka uzskata aplami.

Teaitēts. Protams, ka ne.

Sokrats. Viņš domās, ka uzskata patiesi, un pret lietām, kurās viņš maldās, viņš attieksies kā zinātājs.

ΘΕΑΙ. Τί μήν;

ΣΩ. Ἐπιστήμην ἄρα οἰήσεται τεθηρευκῶς ἔχειν ἄλλ' οὐκ ἀνεπιστημοσύνην.

ΘΕΑΙ. Δῆλον.

ΣΩ. Οὐκοῦν μακρὰν περιελθόντες πάλιν ἐπὶ τὴν πρώτην πάρεσμεν ἀπορίαν. ὁ γὰρ ἐλεγκτικὸς ἐκείνος γελάσας φήσει
B «Πότερον,» ὧ βέλτιστοι, «ἀμφοτέρας τις εἰδῶς, ἐπιστήμην τε καὶ ἀνεπιστημοσύνην, ἣν οἶδεν, ἐτέραν αὐτὴν οἶταί τινα εἶναι ὧν οἶδεν; ἢ οὐδετέραν [αὐτὴν] εἰδῶς, ἣν μὴ οἶδε, δοξάζει ἐτέραν ὧν οὐκ οἶδεν; ἢ τὴν μὲν εἰδῶς, τὴν δ' οὐ, ἣν οἶδεν, ἣν μὴ οἶδεν; ἢ ἣν μὴ οἶδεν, ἣν οἶδεν ἡγεῖται; ἢ πάλιν αὐμοι ἐρεῖτε ὅτι τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀνεπιστημοσυνῶν εἰσὶν αὐ ἐπιστήμαι, ἅς ὁ κειτημένος ἐν ἐτέροις πᾶσι γελοίοις
C περιστερεῶσιν ἢ κηρίνοις πλάσμασι καθιέρξας, ἕωσπερ ἂν κειτῆται ἐπίσταται, καὶ ἐὰν μὴ προχείρους ἔχη ἐν τῇ ψυχῇ; καὶ οὕτω δὴ ἀναγκασθήσεσθε εἰς ταῦτόν περιτρέχειν μυριάκις οὐδὲν πλέον ποιούντες;» τί πρὸς ταῦτα, ὦ Θεαίτητε, ἀποκρινοῦμεθα;

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μὰ Δί', ὦ Σώκρατες, ἔγωγε οὐκ ἔχω τί χρὴ λέγειν.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν ἡμῖν, ὦ παῖ, καλῶς ὁ λόγος ἐπιπλήττει καὶ ἐνδείνυται ὅτι οὐκ ὀρθῶς ψευδῆ δόξαν προτέραν ζητοῦμεν
D ἐπιστήμης, ἐκείνην ἀφέντες; τὸ δ' ἐστὶν ἀδύνατον γνῶναι πρὶν ἂν τις ἐπιστήμην ἱκανῶς λάβῃ τί ποτ' ἐστίν.

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες, ἐν τῷ παρόντι ὡς λέγεις οἶεσθαι.

ΣΩ. Τί οὖν τις ἐρεῖ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐπιστήμην; οὐ γὰρ που ἀπεροῦμέν γέ πω;

ΘΕΑΙ. Ἦμιστα, ἐάνπερ μὴ σύ γε ἀπαγορεύῃς.

ΣΩ. Λέγε δὴ, τί ἂν αὐτὸ μάλιστα εἰπόντες ἡμιστ' ἂν ἡμῖν αὐτοῖς ἐναντιωθεῖμεν;

ΘΕΑΙ. Ὅπερ ἐπεχειροῦμεν, ὦ Σώκρατες, ἐν τῷ πρόσθεν οὐ γὰρ ἔχω ἔγωγε ἄλλο οὐδέν.

ΣΩ. Τὸ ποῖον;

ΘΕΑΙ. Τὴν ἀληθῆ δόξαν ἐπιστήμην εἶναι. ἀναμάρτητόν γέ πού ἐστιν τὸ δοξάζειν ἀληθῆ, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γιγνόμενα πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ γίνονται.

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Tātad viņš domās, ka ir nomedijis, un tur prātā zināšanu, nevis nezināšanu.

Teaitēts. Skaidrs.

Sokrats. Tādējādi, apmetuši lielu loku, mēs atkal esam pie sākotnējā strupceļa. Jo jau pieminētais mūsu atspēkotājs smeļoties sacīs: “Miļie cilvēki! Vai tad kāds, kurš zina abas – gan zināšanu, gan nezināšanu – domās, ka tā, ko viņš zina, ir kāda cita, ko viņš zina? Vai arī, ja viņš nezina nedz vienu, nedz otru, vai tad viņš uzskatīs, ka tā, ko viņš nezina, ir kāda cita, kuru viņš nezina? Vai arī, ja viņš vienu zina, bet otru ne, vai tad viņš domās, ka tā, kas viņam ir zināma, ir tā, kas viņam nav zināma, vai arī otrādi – ka tā, kas viņam nav zināma, ir tā, kas viņam ir zināma? Vai jūs man atkal teiksiet, ka ir vēl zināšanu un nezināšanu zināšanas, kuras viņš ir ieguvis un ieslodzījis vēl kādās citās smieklīgās baložu mītnēs vai vaska veidojumos un kuras viņš zina, kamēr tās ir viņa ieguvumā, ja arī dvēselē tās nav pa tvērienam? Tā jūs nepanāksiet neko vairāk, bet būsiet spiesti neskaitāmas reizes atgriezties pie tā paša.” Ko mēs uz to atbildēsim, Teaitēt?

Teaitēts. Pie Zeva! Es, Sokrat, nezinu, ko lai saka.

Sokrats. Vai tad šie apsvērumi, zēn, mūs peļ netaisni? Vai tie nenorāda, ka, atstādami novārtā zināšanu un pirms tās meklēdami aplamu uzskatu, mēs rīkojamies nepareizi? To taču nav iespējams noskaidrot, pirms nav pietiekamā mērā aptverts, kas tad ir zināšana.

Teaitēts. Jā, Sokrat, tagad ir noteikti jāpiekrīt tam, ko tu saki.

Sokrats. Tad jāsāk atkal no sākuma. Kā vēl varētu atbildēt, kas ir zināšana? Jo mēs taču nepadosimies?

Teaitēts. Nekādā ziņā, ja vien tu nepadodies.

Sokrats. Tad saki, kā mēs vislabāk to varētu izdarīt, lai vismazāk runātu sev preti?

Teaitēts. Sakot to pašu, Sokrat, ko jau mēģinājām teikt iepriekš, jo man nav nekā cita.

Sokrats. Ko tieši?

Teaitēts. Ka zināšana ir patiesss uzskats. Patiessa uzskatīšana noteikti ir nekļūdīga, un viss, kas no tās rodas, ir skaists un labs.

ΣΩ. Ὁ τὸν ποταμὸν καθηγούμενος, ὦ Θεαίτητε, ἔφη ἄρα δείξειν αὐτό· καὶ τοῦτο ἐὰν ἰόντες ἐρευνῶμεν, τάχ' ἂν
 201A ἐμπόδιον γενόμενον αὐτὸ φήνειεν τὸ ζητούμενον, μένουσι δὲ δῆλον οὐδέν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθως λέγεις· ἀλλ' ἴωμέν γε καὶ σιοπῶμεν.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοῦτό γε βραχείας σιέψεως· τέχνη γάρ σοι ὅλη σημαίνει μὴ εἶναι ἐπιστήμην αὐτό.

ΘΕΑΙ. Πῶς δῆ; καὶ τίς αὕτη;

ΣΩ. Ἡ τῶν μεγίστων εἰς σοφίαν, οὓς δὴ καλοῦσιν ῥήτοράς τε καὶ δικανικούς. οὗτοι γάρ που τῇ ἑαυτῶν τέχνῃ πείθουσιν οὐ διδάσκοντες ἀλλὰ δοξάζειν ποιούντες ἃ ἂν βούλωνται. ἢ σὺ οἶε δεινούς τινας οὕτω διδασκάλους εἶναι,
 B ὥστε οἷς μὴ παρεγένοντό τινας ἀποστερουμένοις χρήματα ἢ τι ἄλλο βιαζομένοις, τούτοις δύνασθαι πρὸς ὕδωρ σμικρὸν διδάξαι ἱκανῶς τῶν γενομένων τὴν ἀλήθειαν;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς ἔγωγε οἶμαι, ἀλλὰ πείσαι μὲν.

ΣΩ. Τὸ πείσαι δ' οὐχὶ δοξάσαι λέγεις ποιῆσαι;

ΘΕΑΙ. Τί μήν;

ΣΩ. Οὐκοῦν ὅταν δικαίως πεισθῶσιν δικασταὶ περὶ ὧν ἰδόντι μόνον ἔστιν εἰδέναι, ἄλλως δὲ μή, ταῦτα τότε ἐξ
 C ἀκιοῆς κρίνοντες, ἀληθῆ δόξαν λαβόντες, ἄνευ ἐπιστήμης ἔκριναν, ὀρθὰ πεισθέντες, εἶπερ εὖ ἐδίαισαν;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὔν.

ΣΩ. Οὐκ ἂν, ὦ φίλε, εἴ γε ταῦτόν ἦν δόξα τε ἀληθῆς καὶ δικαστήρια καὶ ἐπιστήμη, ὀρθά ποτ' ἂν δικαστῆς ἄκρος ἐδόξαζεν ἄνευ ἐπιστήμης· νῦν δὲ ἔοικεν ἄλλο τι ἐκότερον εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ὁ γε ἐγώ, ὦ Σώκρατες, εἰπόντος του ἀκούσας ἐπελελήσμη, νῦν δ' ἐννοῶ· ἔφη δὲ τὴν μὲν μετὰ λόγου
 D ἀληθῆ δόξαν ἐπιστήμην εἶναι, τὴν δὲ ἄλογον ἐκτὸς ἐπιστήμης· καὶ ὧν μὲν μή ἐστι λόγος, οὐκ ἐπιστητὰ εἶναι, οὕτως καὶ ὀνομάζων, ἃ δ' ἔχει, ἐπιστητὰ.

Sokrats. Kāds cilvēks, vedot pāri upei, esot teicis: “Tā pati parādīs”. Tāpat arī mums, Teaitēt, – ja virzīsimies soli pa solim uz priekšu, varbūt tieši pats šķērslis parādīs to, ko meklējam, bet ja paliksim uz vietas, tad neko arī nenošaidrosim. 201A

Teaitēts. Pareizi sacīts. Tad iesim un meklēsim!

Sokrats. Bet te nav nekā daudz ko meklēt, jo ir vesela māksla, kas tev norāda, ka zināšana nav tas, ko tu saki.

Teaitēts. Kā tā? Kas tā par mākslu?

Sokrats. Tā ir to cilvēku māksla, kuri gudrības ziņā ir visdižākie un kurus sauc par runasvīriem un tieslietu zinātājiem. Viņi kaut kā ar savu mākslu pārliecina citus, nevis mācot, bet gan panākot tādus uzskatus, kādus vien vēlas. Vai varbūt tu domā, ka ir kādi tik izcili izskaidrotāji, kas spētu īsajā runā atvēlētajā laikā pietiekami skaidri parādīt, kas patiesībā ir noticis ar tiem, kam bez aculiecinieku klātbūtnes ir atņemta manta vai kā citādi nodarīts pāri? B

Teaitēts. Es nedomāju, ka viņi spētu ko citu, kā tikai pārliecināt.

Sokrats. Bet vai tu nesaki, ka “pārliecināt” ir “panākt noteiktu viedokli”?

Teaitēts. Kā nu ne?

Sokrats. Tātad, ja tiesneši tiek taisnīgi pārliecināti par to, ko zināt nav iespējams nevienam citam kā vienīgi aculieciniekam, tad viņi spriež, balstoties uz dzirdēto, un, nonākuši pie patiesa uzskata, viņi izsaka spriedumu bez zināšanas, un, ja vien viņi tiesas lietu ir iztiesājuši labi, viņu pārliecība ir pareiza. Vai ne tā? C

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Bet, miļlais draugs, ja paties uzskats un zināšana būtu viens un tas pats, tad pat izcilākais tiesnesis nevarētu pieņemt pareizu lēmumu bez zināšanas. Taču tagad izskatās, ka tie atšķiras.

Teaitēts. Man, Sokrat, nupat ienāca prātā tas, ko dzirdēju kādu sakām, bet biju to piemirsis. Viņš teica, ka paties uzskats ar skaidrojumu ir zināšana, bet bez skaidrojuma tas ir ārpus zināšanas. Un tās lietas, kurām nav skaidrojuma, nevar tikt zinātas – tā viņš tās nosauca –, bet tās, kurām tas ir, var tikt zinātas. D

ΣΩ. Ἡ καλῶς λέγεις. τὰ δὲ δὴ ἐπιστητὰ ταῦτα καὶ μὴ πῆ διήρει, λέγε, εἰ ἄρα κατὰ ταῦτὰ σὺ τε κἀγὼ ἀκηρόαμεν.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' οὐκ οἶδα εἰ ἐξευρήσω· λέγοντος μεντᾶν ἑτέρου, ὡς ἐγῶμαι, ἀκολουθήσαιμι ἄν.

ΣΩ. Ἔκουε δὴ ὄναρ ἀντὶ ὀνείρατος. ἐγὼ γὰρ αὐτὸ ἐδόκουν
 E ἀκούειν τινῶν ὅτι τὰ μὲν πρῶτα οἶονπερεὶ στοιχεῖα, ἐξ ὧν
 ἡμεῖς τε συγκείμεθα καὶ τᾶλλα, λόγον οὐκ ἔχει. αὐτὸ γὰρ
 καθ' αὐτὸ ἕκαστον ὀνομάσαι μόνον εἶη, προσειπεῖν δὲ οὐδὲν
 202A ἄλλο δυνατόν, οὐθ' ὡς ἔστιν, οὐθ' ὡς οὐκ ἔστιν· ἤδη γὰρ
 ἄν οὐσίαν ἢ μὴ οὐσίαν αὐτῷ προστίθεσθαι, δεῖν δὲ οὐδὲν
 προσφέρειν, εἴπερ αὐτὸ ἐκείνο μόνον τις ἐρεῖ. ἐπεὶ οὐδὲ
 τὸ «αὐτὸ» οὐδὲ τὸ «ἐκείνο» οὐδὲ τὸ «ἕκαστον» οὐδὲ τὸ
 «μόνον» οὐδὲ «τοῦτο» προσοιστέον οὐδ' ἄλλα πολλὰ
 τοιαῦτα· ταῦτα μὲν γὰρ περιτρέχοντα πᾶσι προσφέρεσθαι,
 ἕτερα ὄντα ἐκείνων οἷς προστίθεται, δεῖν δέ, εἴπερ ἦν
 δυνατόν αὐτὸ λέγεσθαι καὶ εἶχεν οἰκείον αὐτοῦ λόγον, ἄνευ
 τῶν ἄλλων ἀπάντων λέγεσθαι. νῦν δὲ ἀδύνατον εἶναι
 B ὀπιούν τῶν πρῶτων ῥηθῆναι λόγῳ· οὐ γὰρ εἶναι αὐτῷ ἄλλ'
 ἢ ὀνομάζεσθαι μόνον — ὄνομα γὰρ μόνον ἔχειν — τὰ δὲ ἐκ
 τούτων ἤδη συγκείμενα, ὥσπερ αὐτὰ πέπλεκται, οὕτω καὶ
 τὰ ὀνόματα αὐτῶν συμπλακέντα λόγον γεγονέναι· ὀνομάτων
 γὰρ συμπλοκὴν εἶναι λόγου οὐσίαν. οὕτω δὴ τὰ μὲν
 στοιχεῖα ἄλογα καὶ ἄγνωστα εἶναι, αἰσθητὰ δέ· τὰς δὲ
 συλλαβὰς γνωστάς τε καὶ ῥητὰς καὶ ἀληθεῖ δόξῃ δοξαστάς.
 ὅταν μὲν οὖν ἄνευ λόγου τὴν ἀληθεῖ δόξαν τινός τις λάβῃ,
 C ἀληθεύειν μὲν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν περὶ αὐτό, γινώσκειν δ'
 οὐ· τὸν γὰρ μὴ δυνάμενον δοῦναί τε καὶ δεῖξασθαι λόγον
 ἀνεπιστήμονα εἶναι περὶ τούτου· προσλαβόντα δὲ λόγον
 δυνατόν τε ταῦτα πάντα γεγονέναι καὶ τελείως πρὸς ἐπιστή-
 μῃ ἔχειν. οὕτως σὺ τὸ ἐνύπνιον ἢ ἄλλως ἀκήκοας;

ΘΕΑΙ. Οὕτω μὲν οὖν παντάπασιν.

ΣΩ. Ἀρέσκει οὖν σε καὶ τίθεσαι ταύτη, δόξαν ἀληθεῖ
 μετὰ λόγου ἐπιστήμῃν εἶναι;

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

Sokrats. Tiešām labi teikts. Bet saki, kā viņš nošķīra to, kas var tikt zināts, no tā, kas nevar, – varbūt tu un es esam dzirdējuši vienu un to pašu?

Teaitēts. Nezinu, vai varēšu to skaidri atcerēties, taču, es domāju, ja kāds to izklāstītu, es spētu tam izsekot.

Sokrats. Tad uzklausi manu sapni apmaiņā pret tavējo. Jo arī es, kā man šķiet, esmu dzirdējis kādus sakām, ka tādām
E
kā pirmdaļām, no kā esam salikti mēs un viss pārējais, neesot
skaidrojuma. Katra pati par sevi tā esot vienīgi nosaucama, bet
pateikt par to vēl kaut ko citu neesot iespējams – nedz ka ir,
nedz ka nav, jo tad mēs tai pieliktu klāt esamību vai neesamību. 202A
Tikai un vienīgi nosaucot to, neko klāt pievienot nevajagot,
arī tādus vārdus kā “tas pats” vai “tas”, “katrs”, “vienīgais”
vai “šis”, tāpat arī daudzus citus tamlīdzīgus, kurus kā tādus
apkārtskrejošus pievieno visam, lai gan tie ir atšķirīgi no tā,
kam tiek pielikti klāt. Savukārt, ja būtu iespējams izteikt pašu
pirmdaļu un tai būtu pašai savs īpašais skaidrojums, tad to
vajadzētu izteikt atsevišķi no visa pārējā, tomēr nevienu no
pirmdaļām neesot iespējams izteikt skaidrojumā, jo, tā kā tai
ir vienīgi nosaukums, to varot vienīgi nosaukt. Bet ar lietām,
kas ir saliktas no šīm pirmdaļām, esot tā, ka, gluži tāpat kā tās
pašas ir pinums, tā arī to nosaukumi, savīti kopā, rada skaidro-
rojumu, un nosaukumu savijums arī esot skaidrojuma būtība.
Tā, lūk, pirmdaļas esot neizskaidrojamas un neizzināmas, bet
tikai sajūtamas, savukārt saliktās lietas esot gan izzināmas, gan
izsakāmas, gan arī patiesā uzskatā uzskatāmas. Tāpēc ja kādam
par kaut ko esot paties uzskats bez skaidrojuma, viņa dvēselē
esot patiesība par to, bet viņš pašu lietu tomēr nezinot, jo tas,
kurš nespēj jautājot un atbildot iegūt kādas lietas skaidrojumu,
esot tāds, kas šo lietu nezina. Turpretim tas, kurš vēl pievieno
skaidrojumu, esot ne tikai spējīgs uz visu iepriekšējo, bet arī
pilnībā ziņošs. Vai sapnis, ko dzirdēji, bija šāds, vai citādāks?

Teaitēts. Tieši tāds.

Sokrats. Vai tev tas patīk, un vai tādējādi tu pieņem, ka zināšana ir paties uzskats ar skaidrojumu?

Teaitēts. Visā pilnībā.

- D ΣΩ. Ἄρ', ὦ Θεαίτητε, νῦν οὕτω τῆδε τῇ ἡμέρᾳ εἰλήφραμεν ὁ πάλαι καὶ πολλοὶ τῶν σοφῶν ζητοῦντες πρὶν εὐρεῖν κατεγήρασαν;
- ΘΕΑΙ. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, καλῶς λέγεσθαι τὸ νῦν ῥηθέν.
- ΣΩ. Καὶ εἰκός γε αὐτὸ τοῦτο οὕτως ἔχειν· τίς γὰρ ἂν καὶ ἔτι ἐπιστήμη εἶη χωρὶς τοῦ λόγου τε καὶ ὀρθῆς δόξης; ἔν μέντοι τί με τῶν ῥηθέντων ἀπαρέσει.
- ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δῆ;
- ΣΩ. Ὁ καὶ δοκεῖ λέγεσθαι κομψότατα, ὡς τὰ μὲν
- E στοιχεῖα ἄγνωστα, τὸ δὲ τῶν συλλαβῶν γένος γνωστόν.
- ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν ὀρθῶς;
- ΣΩ. Ἰστέον δῆ· ὥσπερ γὰρ ὁμήρους ἔχομεν τοῦ λόγου τὰ παραδείγματα οἷς χρώμενος εἶπε πάντα ταῦτα.
- ΘΕΑΙ. Ποῖα δῆ;
- ΣΩ. Τὰ τῶν γραμμάτων στοιχεῖά τε καὶ συλλαβάς. ἢ οἶε ἄλλοσέ ποι βλέποντα ταῦτα εἰπεῖν τὸν εἰπόντα ἃ λέγομεν;
- ΘΕΑΙ. Οὐκ, ἀλλ' εἰς ταῦτα.
- 203A ΣΩ. Βασανίζωμεν δῆ αὐτὰ ἀναλαμβάνοντες, μᾶλλον δὲ ἡμᾶς αὐτούς, οὕτως ἢ οὐχ οὕτως γράμματα ἐμάθομεν. φέρε πρῶτον ἄρ' αἱ μὲν συλλαβαὶ λόγον ἔχουσι, τὰ δὲ στοιχεῖα ἄλογα;
- ΘΕΑΙ. Ἴσως.
- ΣΩ. Πάνυ μὲν οὖν καὶ ἐμοὶ φαίνεται. Σωκράτους γοῦν εἴ τις ἔροίτο τὴν πρώτην συλλαβὴν οὕτως· «Ἔ Θεαίτητε, λέγε τί ἐστὶ ΣΩ»; τί ἀποκρινῆ;
- ΘΕΑΙ. Ὅτι σίγμα καὶ ὦ.
- ΣΩ. Οὐκοῦν τοῦτον ἔχεις λόγον τῆς συλλαβῆς;
- ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.
- B ΣΩ. Ἴθι δῆ, οὕτως εἶπε καὶ τὸν τοῦ σίγμα λόγον.
- ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς τοῦ στοιχείου τις ἔρει στοιχεῖα; καὶ γὰρ δῆ, ὦ Σώκρατες, τό τε σίγμα τῶν ἀφώνων ἐστί, ψόφος τις μόνον, οἷον συριπτούσης τῆς γλώττης· τοῦ δ' αὖ βῆτα οὔτε φωνῆ οὔτε ψόφος, οὐδὲ τῶν πλείστων στοιχείων. ὥστε πάνυ εὖ ἔχει τὸ λέγεσθαι αὐτὰ ἄλογα, ὧν γε τὰ ἐναργέστατα αὐτὰ τὰ ἐπὶ φωνῆν μόνον ἔχει, λόγον δὲ οὐδ' ὄντινούν.

Sokrats. Vai tas var būt, Teaitēt, ka mēs tā uzreiz, šajā pašā dienā, esam ieguvuši to, ko daudzi gudrie jau sen ir meklējuši un nav atraduši līdz sirmam vecumam? D

Teaitēts. Vismaz man, Sokrat, šķiet, ka tagad teiktais ir labi pateikts.

Sokrats. Un arī ticami, jo kas gan tā būtu par zināšanu bez skaidrojuma un pareiza uzskata? Tomēr viena lieta teiktajā man nepatīk.

Teaitēts. Kas tieši?

Sokrats. Tas, kas, šķiet, ir pateikts vissmalkāk, proti, ka pirmdaļas ir neizzināmas, bet viss saliktais – izzināms. E

Teaitēts. Vai tad tas ir nepareizi?

Sokrats. Noskaidrosim. Mums gluži kā ķīlnieki ir tie paraugi, kurus izmantoja tas, kurš to visu izklāstīja.

Teaitēts. Kādi?

Sokrats. Burti kā pirmdaļas un zilbes kā to salikumi. Vai tu domā, ka viņš, skaidrojot to, par ko mēs tagad runājam, raudzījās uz ko citu?

Teaitēts. Nē, tieši uz tiem.

Sokrats. Tad ņemsim un nopratināsim tos, bet vairāk mūs pašus – kā mēs apgūvām rakstību. Sāksim ar to: vai ir tā, ka zilbes var izskaidrot, bet burti ir neizskaidrojami? 203A

Teaitēts. Tā varētu būt.

Sokrats. Arī man tā visnotaļ šķiet. Ja kāds, teiksim, vaicātu par “Sokrata” pirmo zilbi: “Teaitēt, saki, kas ir SO?” – ko tu atbildētu?

Teaitēts. Ka tā ir S un O.

Sokrats. Tātad tas ir tavs zilbes skaidrojums?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tad turpini un tādā pašā veidā izskaidro arī S.

Teaitēts. Bet kā gan būtu iespējams pirmdaļai pateikt pirmdaļas? Jo S, Sokrat, taču ir nebalsīgs – tikai kaut kāds troksnis, tāda kā balss šņākšana. Savukārt B un lielākajai daļai burtu nav nedz skaņas, nedz trokšņa. Tāpēc arī teikt, ka burti ir neizskaidrojami, ir visnotaļ pareizi. Pat septiņiem visskaidrākajiem burtiem ir tikai skaņa un nav nekāda skaidrojuma. B

ΣΩ. Τουτί μὲν ἄρα, ὦ ἑταίρε, κατωρθώκαμεν περὶ ἐπιστήμης.

ΘΕΑΙ. Φαινόμεθα.

C ΣΩ. Τί δέ; τὸ μὴ γνωστὸν εἶναι τὸ στοιχεῖον ἀλλὰ τὴν συλλαβὴν ἄρ' ὀρθῶς ἀποδεδείγμεθα;

ΘΕΑΙ. Εἰκός γε.

ΣΩ. Φέρε δὴ, τὴν συλλαβὴν πότερον λέγομεν τὰ ἀμφοτέρω στοιχεῖα, καὶ ἐὰν πλείω ἢ ἢ δύο, τὰ πάντα, ἢ μίαν τινὰ ιδέαν γεγονυῖαν συντεθέντων αὐτῶν;

ΘΕΑΙ. Τὰ ἅπαντα ἔμοιγε δοκοῦμεν.

ΣΩ. Ὅρα δὴ ἐπὶ δυοῖν, σίγμα καὶ ὦ. ἀμφοτέρᾳ ἐστὶν ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος. ἄλλο τι ὁ γινώσκων αὐτὴν τὰ ἀμφοτέρα γινώσκει;

D ΘΕΑΙ. Τί μῆν;

ΣΩ. Τὸ σίγμα καὶ τὸ ὦ ἄρα γινώσκει.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τί δ'; ἐκάτερον ἄρ' ἀγνοεῖ καὶ οὐδέτερον εἰδὼς ἀμφοτέρω γινώσκει;

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ δεινὸν καὶ ἄλογον, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἄλλὰ μέντοι εἴ γε ἀνάγκη ἐκάτερον γινώσκειν, εἴπερ ἀμφοτέρᾳ τις γνῶσεται, προγινώσκειν τὰ στοιχεῖα ἅπαντα ἀνάγκη τῷ μέλλοντί ποτε γνῶσεσθαι συλλαβὴν, καὶ οὕτως ἡμῖν ὁ καλὸς λόγος ἀποδεδρακτικῶς οἰχθήσεται.

E ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα γε ἐξαίφνης.

ΣΩ. Οὐ γὰρ καλῶς αὐτὸν φυλάττομεν. χρῆν γὰρ ἴσως τὴν συλλαβὴν τίθεσθαι μὴ τὰ στοιχεῖα ἀλλ' ἐξ ἐκείνων ἓν τι γεγονὸς εἶδος, ιδέαν μίαν αὐτὸ αὐτοῦ ἔχον, ἕτερον δὲ τῶν στοιχείων.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν· καὶ τάχα γ' ἂν μᾶλλον οὕτως ἢ κείως ἔχοι.

ΣΩ. Σικεπτέον καὶ οὐ προδοτέον οὕτως ἀνάνδρως μέγαν τε καὶ σεμνὸν λόγον.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

204A ΣΩ. Ἐχέτω δὴ ὡς νῦν φαμεν, μία ιδέα ἐξ ἐκάστων τῶν συναρμοττόντων στοιχείων γιγνομένη ἢ συλλαβὴ, ὁμοίως ἔν τε γράμμασι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

Sokrats. Lūk, šeit, draugs, mēs esam uz stingra pamata mūsu pārspriedumā par zināšanu.

Teaitēts. Tā rādās.

Sokrats. Bet kā tad ir? Vai mēs esam pareizi parādījuši, ka burts nav izzināms, bet zilbe ir?

Teaitēts. Liekas gan.

Sokrats. Tad skaties: vai mēs teiksim, ka zilbe ir abi burti un, ja to ir vairāk par diviem, tad visi, kas to veido? Vai arī – ka tā ir kaut kāda viena vienība, kas radusies, šos burtus saliekot kopā?

Teaitēts. Man šķiet, mēs teiksim, ka zilbe ir visi burti.

Sokrats. Tad palūkojies uz šiem diviem – S un O. Tie abi ir mana vārda pirmā zilbe. Tam, kuram tā ir zināma, vajadzētu taču zināt abus šos burtus?

Teaitēts. Nu ja!

Sokrats. Tātad S un O viņš zina.

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tad ko? Nevienu no tiem viņš nezina un, nezinā-dams nedz vienu, nedz otru, viņš zina abus?

Teaitēts. Tas gan, Sokrat, būtu divaini un nejēdzīgi.

Sokrats. Un tomēr: ja ir nepieciešams zināt katru no bur-tiem, lai zinātu abus, tad tam, kurš savukārt grib zināt zilbi, vispirms nepieciešams zināt visus tās burtus. Tā nu mūsu la-bais skaidrojums ņem kājas pār pleciem un ir prom.

Teaitēts. Un visai pēkšņi.

Sokrats. Tāpēc, ka mēs to slikti sargājām. Iespējams, vaja-dzēja pieņemt, ka zilbe ir nevis burti, bet gan kāds viens – no burtiem radies un no tiem atšķirīgs – veidols, kam piemīt pa-šam sava vienība.

Teaitēts. Protams, tas drīzāk ir šādi, nevis tā, kā tika teikts iepriekš.

Sokrats. Tas ir jāpapēta. Nopietnu un dziļdomīgu skaid-rojumu nedrīkst tā glēvi pamest.

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Tad pieņemsim, ka ir tā, kā mēs tagad sakām – 204A gan zilbe, gan jebkāds cits salikums ir viena vienība, kas rodas no atsevišķām savstarpēji saderīgām pirmdaļām.

Teaitēts. Tieši tā.

ΣΩ. Οὐκ οὖν μέρη αὐτῆς οὐ δεῖ εἶναι.

ΘΕΑΙ. Τί δή;

ΣΩ. Ὅτι οὐ ἂν ἦ μέρη, τὸ ὅλον ἀνάγκη τὰ πάντα μέρη εἶναι. ἢ καὶ τὸ ὅλον ἐκ τῶν μερῶν λέγεις γεγονὸς ἐν τι εἶδος ἕτερον τῶν πάντων μερῶν;

ΘΕΑΙ. Ἐγώ γε.

B Ἐτερον ἐκάτερον;

ΘΕΑΙ. Ἐχω μὲν οὐδὲν σαφές, ὅτι δὲ κελεύεις προθύμως ἀποκρίνασθαι, παρακινδυνεύων λέγω ὅτι ἕτερον.

ΣΩ. Ἡ μὲν προθυμία, ὦ Θεαίτητε, ὀρθή· εἰ δὲ καὶ ἡ ἀπόκρισις, σιεπτόεν.

ΘΕΑΙ. Δεῖ γε δή.

ΣΩ. Οὐκ οὖν διαφέρει ἂν τὸ ὅλον τοῦ παντός, ὡς ὁ νῦν λόγος;

ΘΕΑΙ. Ναί.

C ΣΩ. Τί δὲ δή; τὰ πάντα καὶ τὸ πᾶν ἔσθ' ὅτι διαφέρει; οἷον ἐπειδὴν λέγωμεν ἓν, δύο, τρία, τέτταρα, πέντε, ἕξ, καὶ ἂν δις τρία ἢ τρις δύο ἢ τέτταρά τε καὶ δύο ἢ τρία καὶ δύο καὶ ἓν, πότερον ἐν πᾶσι τούτοις τὸ αὐτὸ ἢ ἕτερον λέγομεν;

ΘΕΑΙ. Τὸ αὐτό.

ΣΩ. Ἄρ' ἄλλο τι ἢ ἕξ;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

ΣΩ. Οὐκ οὖν ἐφ' ἐκάστης λέξεως πάντα ἕξ εἰρήκαμεν;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Πᾶν δ' οὐδὲν λέγομεν τὰ πάντα λέγοντες;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Ἡ ἄλλο τι ἢ τὰ ἕξ;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

D ΣΩ. Ταῦτόν ἄρα ἓν γε τοῖς ὅσα ἕξ ἀριθμοῦ ἐστί τό τε πᾶν προσαγορευόμεν καὶ τὰ ἅπαντα;

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

Sokrats. Tātad salikumā nav jābūt daļām.

Teaitēts. Kāpēc?

Sokrats. Tāpēc ka, ja kaut kam ir daļas, tad kā veselums tas nepieciešami ir visas daļas. Vai tu teiksi, ka arī veselums ir tāds no daļām radies viens veidols, kas ir atšķirīgs no šīm daļām?

Teaitēts. Tā es teikšu.

Sokrats. Tad tu uzskati, ka kopums un veselums ir viens un tas pats, vai arī – tie viens no otra atšķiras?

Teaitēts. Es neesmu par to pārliecināts, taču, tā kā tu liec atbildēt drosmīgi, tad uzdrīkstos teikt, ka tie atšķiras viens no otra.

Sokrats. Tava drosmē ir īsti vietā, Teaitēt, taču jāskatās arī, vai atbilde ir pareiza.

Teaitēts. Tā gan vajag.

Sokrats. Tātad saskaņā ar tikko teikto veselums atšķirsies no kopuma?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un tālāk? Vai ir tā, ka kopums atšķiras no visa tā, kas to sastāda? Piemēram, kad mēs sakām “viens, divi, trīs, četri, pieci, seši”, vai “divreiz trīs”, vai “trīsreiz divi”, vai “četri un divi”, vai arī “trīs, divi un viens”, vai visos šajos gadījumos mēs izsakām to pašu vai kaut ko citu?

Teaitēts. To pašu.

Sokrats. Vai ko citu, nevis “seši”?

Teaitēts. Neko citu.

Sokrats. Tātad katrā šajā izteikumā mēs izteicām visus “seši” sastādošos kā “seši”?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tātad, sakot “visi sastādošie”, mēs neizsakām neko citu kā “kopums”?

Teaitēts. Neizbēgami.

Sokrats. Un neko citu kā “seši”?

Teaitēts. Neko citu.

Sokrats. Tātad gadījumos, kad runājam par to, kas sastāv no saskaitāmā, kopums un tas, kas sastāda kopumu, nozīmē vienu un to pašu?

Teaitēts. Tā rādās.

B

C

D

ΣΩ. Ὡδε δὴ περὶ αὐτῶν λέγωμεν. ὁ τοῦ πλέθρου ἀριθμὸς καὶ τὸ πλῆθρον ταῦτόν· ἢ γὰρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ ὁ τοῦ σταδίου δὴ ὡσαύτως.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ μὴν καὶ ὁ τοῦ στρατοπέδου γε καὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως; ὁ γὰρ ἀριθμὸς πᾶς τὸ ὄν πᾶν ἕκαστον αὐτῶν ἔστιν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

E ΣΩ. Ὅ δὲ ἐκάστων ἀριθμὸς μὴν ἄλλο τι ἢ μέρη ἔστιν;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

ΣΩ. Ὅσα ἄρα ἔχει μέρη, ἐκ μερῶν ἂν εἴη;

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

ΣΩ. Τὰ δέ γε πάντα μέρη τὸ πᾶν εἶναι ὠμολόγηται, εἴπερ καὶ ὁ πᾶς ἀριθμὸς τὸ πᾶν ἔσται.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΣΩ. Τὸ ὅλον ἄρ' οὐκ ἔστιν ἐκ μερῶν. πᾶν γὰρ ἂν εἴη τὰ πάντα ὄν μέρη.

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔοικεν.

ΣΩ. Μέρος δ' ἔσθ' ὅτου ἄλλου ἔστιν ὅπερ ἔστιν ἢ τοῦ ὅλου;

ΘΕΑΙ. Τοῦ παντός γε.

205A ΣΩ. Ἀνδριῶς γε, ὦ Θεαίτητε, μάχη. τὸ πᾶν δὲ οὐκ ὅταν μηδὲν ἀπῆ, αὐτὸ τοῦτο πᾶν ἔστιν;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Ὅλον δὲ οὐ ταῦτόν τοῦτο ἔσται, οὐ ἂν μηδαμῆ μηδὲν ἀποστατῆ; οὐ δ' ἂν ἀποστατῆ, οὔτε ὅλον οὔτε πᾶν, ἅμα γενόμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὸ αὐτό;

ΘΕΑΙ. Δοκεῖ μοι νῦν οὐδὲν διαφέρειν πᾶν τε καὶ ὅλον.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐλέγομεν ὅτι οὐ ἂν μέρη ἦ, τὸ ὅλον τε καὶ πᾶν τὰ πάντα μέρη ἔσται;

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

B ΣΩ. Πάλιν δὴ, ὅπερ ἄρτι ἐπεχείρουν, οὐκ, εἴπερ ἢ συλλαβῆ μὴ τὰ στοιχεῖά ἐστιν, ἀνάγκη αὐτὴν μὴ ὡς μέρη ἔχειν ἑαυτῆς τὰ στοιχεῖα, ἢ ταῦτόν οὐσαν αὐτοῖς ὁμοίως ἐκείνοις γνωστὴν εἶναι;

Sokrats. Mēs sacīsim tā: saskaitāmais pletrā un pletrs ir viens un tas pats. Vai ne?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un tieši tāpat ir arī ar stadiju.

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un tāpat taču ir arī ar saskaitāmo karaspēkā un karaspēku, un ar visu pārējo tamlīdzīgo? Jo saskaitāmo kopums ikreiz ir visa lieta kopumā.

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Bet vai saskaitāmais katrā lietā ir kas cits nekā daļas? E

Teaitēts. Nekas cits.

Sokrats. Tātad, kam ir daļas, tas arī sastāv no daļām?

Teaitēts. Rādās.

Sokrats. Bet mēs vienojāmies, ka visas daļas ir kopums, ja jau viss saskaitāmais būs kopums.

Teaitēts. Tā ir.

Sokrats. Tātad veselums nesastāv no daļām. Jo ja veselums būtu visas daļas, tad tas būtu kopums.

Teaitēts. Izskatās, ka nesastāv.

Sokrats. Vai daļa var būt kaut kā cita un nevis veseluma daļa?

Teaitēts. Jā, kopuma daļa.

Sokrats. Tu gan, Teaitēt, cīnies vīrišķīgi! Bet kopums taču 205A ir kopums tad, kad nekā netrūkst?

Teaitēts. Nepieciešami.

Sokrats. Bet vai tas, kam nekad nekā netrūks, nebūs arī veselums? Savukārt tas, kam kaut kā pietrūks, tas taču nebūs nedz veselums, nedz kopums? Vai abos gadījumos iznākums nav vienāds?

Teaitēts. Tagad man šķiet, ka kopums un veselums ne ar ko neatšķiras.

Sokrats. Mēs tātad teicām: ja kaut kam būs daļas, tad veselums un kopums būs visas daļas. Vai ne tā?

Teaitēts. Visnotaļ tā.

Sokrats. Tātad vēlreiz – es vēl nesen par to mēģināju runāt –, ja zilbe nav tās burti, vai tad nepieciešami neiznāk, ka burti nav zilbes daļas? Vai arī – ja zilbe būtu tas pats, kas burti, tad tā būtu tikpat zināma kā tie? B

ΘΕΑΙ. Ούτως.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοῦτο ἵνα μὴ γένηται, ἕτερον αὐτῶν αὐτὴν ἐθέμεθα;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τί δ'; εἰ μὴ τὰ στοιχεῖα συλλαβῆς μέρη ἐστίν, ἔχεις ἄλλ' ἄττα εἰπεῖν ἃ μέρη μὲν ἐστὶ συλλαβῆς, οὐ μέντοι στοιχεῖά γ' ἐκείνης;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς. εἰ γάρ, ὦ Σώκρατες, μόρι' ἄττ' αὐτῆς συγχωροίην, γελοῖόν που τὰ στοιχεῖα ἀφέντα ἐπ' ἄλλα ἵεναι.

C ΣΩ. Παντάπασι δὴ, ὦ Θεαίτητε, κατὰ τὸν νῦν λόγον μία τις ἰδέα ἀμέριστος συλλαβῆ ἂν εἴη.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Μέμνησαι οὖν, ὦ φίλε, ὅτι ὀλίγον ἐν τῷ πρόσθεν ἀπεδεχόμεθα ἠγούμενοι εὖ λέγεσθαι ὅτι τῶν πρώτων οὐκ εἴη λόγος ἐξ ὧν τὰλλα σύγκειται, διότι αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἕκαστον εἴη ἀσύνθετον, καὶ οὐδὲ τὸ «εἶναι» περὶ αὐτοῦ ὀρθῶς ἔχει προσφέροντα εἰπεῖν, οὐδὲ «τοῦτο,» ὡς ἕτερα καὶ ἀλλότρια λεγόμενα, καὶ αὕτη δὴ ἡ αἰτία ἄλογόν τε καὶ ἄγνωστον αὐτὸ ποιοῖ;

ΘΕΑΙ. Μέμνημαι.

D ΣΩ. Ἡ οὖν ἄλλη τις ἢ αὕτη ἢ αἰτία τοῦ μονοειδῆς τε καὶ ἀμέριστον αὐτὸ εἶναι; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐχ ὁρῶ ἄλλην.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν δὴ φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰς ταῦτόν ἐμπέπτωκεν ἢ συλλαβῆ εἶδος ἐκείνῳ, εἴπερ μέρη τε μὴ ἔχει καὶ μία ἐστὶν ἰδέα;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΣΩ. Εἰ μὲν ἄρα πολλὰ στοιχεῖα ἢ συλλαβῆ ἐστὶν καὶ ὅλον τι, μέρη δ' αὐτῆς ταῦτα, ὁμοίως αἶ τε συλλαβαὶ γνωσταὶ καὶ ῥηταὶ καὶ τὰ στοιχεῖα, ἐπεὶπερ τὰ πάντα μέρη τῷ ὅλῳ ταῦτόν ἐφάνη.

E ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

ΣΩ. Εἰ δέ γε ἓν τε καὶ ἀμερές, ὁμοίως μὲν συλλαβῆ, ὡσαύτως δὲ στοιχεῖον ἄλογόν τε καὶ ἄγνωστον ἢ γὰρ αὐτὴ αἰτία ποιήσει αὐτὰ τοιαῦτα.

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔχω ἄλλως εἰπεῖν.

Teaitēts. Tā iznāk.

Sokrats. Un lai nebūtu tāds iznākums, mēs pieņēmām, ka zilbe ir atšķirīga no burtiem?

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Un tālāk? Ja burti nav zilbes daļas, vai tu vari nosaukt kaut ko, kas ir zilbes daļas, bet tomēr nav tās burti?

Teaitēts. Nevaru vis, Sokrat. Ja es piekristu, ka zilbei ir kaut kādas daļas, tad būtu kaut kā smieklīgi pamest burtus un doties meklēt ko citu.

Sokrats. Tieši tā, Teaitēt. No šī apsvēruma izriet, ka zilbe ir kaut kāda viena nedalāma vienība. C

Teaitēts. Tā izskatās.

Sokrats. Nedaudz iepriekš, mīļais draugs, mēs pieņēmām, ka pirmdaļām, no kā viss ir salikts, nav skaidrojuma, un uzskatījām, ka tas ir labi pateikts un ka tas tā ir tāpēc, ka katra pirmdaļa, būdama pati par sevi, ir nesalikta. Un nebūtu pareizi savā runā tām pievienot nedz "ir", nedz "šis", jo šie vārdi izsaka kaut ko citu un atšķirīgu, un tieši tas ir iemesls, kāpēc pirmdaļa ir neizskaidrojama un neizzināma. Vai tu to atminies?

Teaitēts. Atminos.

Sokrats. Un vai šī paša iemesla dēļ pirmdaļa ir vienveidīga un nedalāma? Vai arī – tam ir kāds cits iemesls? Katrā ziņā es citu neredzu. D

Teaitēts. Rādās, ka nekāda cita iemesla nav.

Sokrats. Tad iznāk, ka salikums un pirmdaļa pieder vienam un tam pašam veidam, ja jau salikumam nav daļu un tā ir viena vienība?

Teaitēts. Katrā ziņā.

Sokrats. Tātad, ja salikums ir daudzas pirmdaļas un kaut kāds veselums, kura daļas ir šīs pirmdaļas, tad gan salikumus, gan pirmdaļas vienādi var izzināt un izteikt, jo, kā izrādījās, visas daļas ir tas pats, kas veselums.

Teaitēts. Tieši tā. E

Sokrats. Savukārt, ja salikums ir viens un bez daļām, tad salikums tāpat kā pirmdaļa ir vienādā mērā neizskaidrojams un neizzināms viena un tā paša iemesla dēļ.

Teaitēts. Man nav nekā, ko iebilst.

ΣΩ. Τοῦτο μὲν ἄρα μὴ ἀποδεχώμεθα, ὅς ἂν λέγη συλλαβὴν μὲν γνωστὸν καὶ ῥητόν, στοιχείον δὲ τούναντίον.

ΘΕΑΙ. Μὴ γάρ, εἴπερ τῷ λόγῳ πειθόμεθα.

206A ΣΩ. Τί δ' αὖ; τούναντίον λέγοντος ἄρ' οὐ μᾶλλον ἂν ἀποδέξαιο ἐξ ὧν αὐτὸς σύνοισθα σαυτῷ ἐν τῇ τῶν γραμμάτων μαθήσει;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Ὡς οὐδὲν ἄλλο μανθάνων διετέλεσας ἢ τὰ στοιχεῖα ἐν τε τῇ ὄψει διαγιγνώσκειν πειρώμενος καὶ ἐν τῇ ἀκοῇ αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἕκαστον, ἵνα μὴ ἡ θέσις σε ταράττοι λεγομένων τε καὶ γραφομένων.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα λέγεις.

B ΣΩ. Ἐν δὲ κιθαριστοῦ τελέως μεμαθηγένοι μῶν ἄλλο τι ἦν ἢ τὸ τῷ φθόγγῳ ἐκάστω δύνασθαι ἐπακολουθεῖν, ποίας χορδῆς εἶη· ἃ δὴ στοιχεῖα πᾶς ἂν ὁμολογήσειε μουσικῆς λέγεσθαι;

ΘΕΑΙ. Οὐδὲν ἄλλο.

ΣΩ. Ὡν μὲν ἄρ' αὐτοὶ ἔμπειροὶ ἐσμεν στοιχείων καὶ συλλαβῶν, εἰ δεῖ ἀπὸ τούτων τευμαίρεσθαι καὶ εἰς τὰ ἄλλα, πολὺ τὸ τῶν στοιχείων γένος ἐναργεστέραν τε τὴν γνώσιν ἔχειν φήσομεν καὶ κυριωτέραν τῆς συλλαβῆς πρὸς τὸ λαβεῖν τελέως ἕκαστον μάθημα, καὶ ἐάν τις φῆ συλλαβὴν μὲν γνωστὸν, ἄγνωστον δὲ πεφυκέναι στοιχείον, ἐκόντα ἢ ἄκοντα παίζειν ἠγησόμεθ' αὐτόν.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

C ΣΩ. Ἀλλὰ δὴ τούτου μὲν ἔτι κἂν ἄλλαι φανείεν ἀποδείξεις, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ· τὸ δὲ προκείμενον μὴ ἐπιλαθώμεθα δι' αὐτὰ ἰδεῖν, ὅτι δὴ ποτε καὶ λέγεται τὸ μετὰ δόξης ἀληθοῦς λόγον προσγεγόμενον τὴν τελειωτάτην ἐπιστήμην γεγονέναι.

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν χρὴ ὀράν.

ΣΩ. Φέρε δὴ, τί ποτε βούλεται τὸν λόγον ἡμῖν σημαίνειν; τριῶν γὰρ ἐν τί μοι δοκεῖ λέγειν.

ΘΕΑΙ. Τίνων δὴ;

D ΣΩ. Τὸ μὲν πρῶτον εἶη ἂν τὸ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐμφανῆ ποιεῖν διὰ φωνῆς μετὰ ῥημάτων τε καὶ ὀνομάτων, ὡσπερ εἰς ἀάτοπρον ἢ ὕδωρ τὴν δόξαν ἐκτυπούμενον εἰς

Sokrats. Tātad, ja kāds teiktu, ka salikums ir izzināms un izsakāms, bet pirmdaļa pretēji – neizzināma un neizsakāma, tad mēs to nepieņemtu.

Teaitēts. Noteikti nē, ja mēs paļaujamies uz šo skaidrojumu.

Sokrats. Tālāk. Ja tu pievērstu uzmanību tam, ko, apgūstot rakstību, pats esi novērojis pie sevis, vai tu drīzāk nepieņemtu pretēju viedokli? 206A

Teaitēts. Kādu tieši?

Sokrats. Ka mācoties tu nedariji neko citu, kā vien mēģināji gan ar redzi, gan ar dzirdi izšķirt burtus – katru pašu par sevi tā, lai to izvietojums, izrunājot tos vai rakstot, tevi nemulsinātu.

Teaitēts. Tas tiesa.

Sokrats. Un būt pilnībā apguvušam kitarista prasmi taču nenozīmē neko citu, kā spēt izsekot katrai skaņai un noteikt, kuras stīgas skaņa tā ir, un skaņas – tam piekristu jebkurš – taču ir mūzikas pirmdaļas? B

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Ja no tām jomām, kurās mēs esam paši guvuši pieredzi gan par pirmdaļām, gan salikumiem, mums ir jāspriež arī par pārējo, tad mēs apgalvosim, ka pirmdaļas ir zināmas daudz labāk un tās ir arī daudz svarīgākas par salikumiem jebkuras mācības pilnīgā apgūšanā. Un ja kāds teiks, ka salikums ir izzināms, bet pirmdaļa pēc savas dabas ir neizzināma, mēs uzskatīsim, ka viņš, gribot to vai ne, nerunā nopietni.

Teaitēts. Tiešām gan.

Sokrats. Man šķiet, ka varētu minēt arī vēl citus pierādījumus par labu šim viedoklim, bet ka tik to dēļ mēs neaizmirstam aplūkot izvīrīto jautājumu – kas tiek domāts ar to, ka, patiesam uzskatam pievienojot skaidrojumu, rodas vispilnīgākā zināšana. C

Teaitēts. To vajag apskatīt.

Sokrats. Tātad – ko te īsti nozīmē “skaidrojums”? Man šķiet – kaut ko vienu no trim.

Teaitēts. No kādiem trim?

Sokrats. Pirmais – atklāt runā savu domu ar izteikumu un nosaukumu palīdzību. Tādā veidā uzskats tiek atspoguļots D

τὴν διὰ τοῦ στόματος ῥοήν. ἢ οὐ δοκεῖ σοι τὸ τοιοῦτον λόγος εἶναι;

ΘΕΑΙ. Ἔμοιγε. τὸν γοῦν αὐτὸ δρῶντα λέγειν φαμέν.

ΣΩ. Οὐκοῦν αὖ τοῦτό γε πᾶς ποιεῖν δυνατὸς θάπτον ἢ σχολαίτερον, τὸ ἐνδείξασθαι τί δοκεῖ περὶ ἐκάστου αὐτῶ, ὁ μὴ ἐνεὸς ἢ κωφὸς ἀπ' ἀρχῆς· καὶ οὕτως ὅσοι τι ὀρθὸν
 Ε δοξάζουσι, πάντες αὐτὸ μετὰ λόγου φανοῦνται ἔχοντες, καὶ οὐδαμοῦ ἔτι ὀρθὴ δόξα χωρὶς ἐπιστήμης γενήσεται.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Μὴ τοίνυν ῥαδίως καταγιγνώσκωμεν τὸ μηδὲν εἰρη-
 κέναι τὸν ἀποφηνάμενον ἐπιστήμην ὃ νῦν σκοποῦμεν. ἴσως
 γὰρ ὁ λέγων οὐ τοῦτο ἔλεγεν, ἀλλὰ τὸ ἐρωτηθέντα τί
 207A ἕκαστον δυνατὸν εἶναι τὴν ἀποκρισιν διὰ τῶν στοιχείων
 ἀποδοῦναι τῷ ἐρομένῳ.

ΘΕΑΙ. Οἷον τί λέγεις, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Οἷον καὶ Ἡσίοδος περὶ ἀμάξης λέγει τὸ «ἐκατὸν
 δέ τε δούραθ' ἀμάξης.» ἃ ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν δυναίμην εἰπεῖν,
 οἶμαι δὲ οὐδὲ σύ· ἀλλ' ἀγαπῶμεν ἂν ἐρωτηθέντες ὅτι ἐστὶν
 ἅμαξα, εἰ ἔχοιμεν εἰπεῖν τροχοί, ἄξων, ὑπερτερία, ἄντυγες,
 ζυγόν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Ὁ δέ γε ἴσως οἶοιτ' ἂν ἡμᾶς, ὥσπερ ἂν τὸ σὸν
 ὄνομα ἐρωτηθέντας καὶ ἀποκρινομένους κατὰ συλλαβὴν,
 Β γελοίους εἶναι, ὀρθῶς μὲν δοξάζοντας καὶ λέγοντας ἃ λέ-
 γομεν, οἰομένους δὲ γραμματικούς εἶναι καὶ ἔχειν τε καὶ
 λέγειν γραμματικῶς τὸν τοῦ Θεαιτήτου ὀνόματος λόγον· τὸ
 δ' οὐκ εἶναι ἐπιστημόνως οὐδὲν λέγειν, πρὶν ἂν διὰ τῶν
 στοιχείων μετὰ τῆς ἀληθοῦς δόξης ἕκαστον περαινῆ τις,
 ὅπερ καὶ ἐν τοῖς πρόσθε που ἐρρήθη.

ΘΕΑΙ. Ἐρρήθη γάρ.

ΣΩ. Οὕτω τοίνυν καὶ περὶ ἀμάξης ἡμᾶς μὲν ὀρθὴν ἔχειν
 δόξαν, τὸν δὲ διὰ τῶν ἐκατὸν ἐκείνων δυνάμενον διελθεῖν
 C αὐτῆς τὴν οὐσίαν, προσλαβόντα τοῦτο, λόγον τε προσειλη-
 φέναι τῇ ἀληθεῖ δόξῃ καὶ ἀντὶ δοξαστικοῦ τεχνικόν τε καὶ
 ἐπιστήμονα περὶ ἀμάξης οὐσίας γεγονένα, διὰ στοιχείων τὸ
 ὅλον περάναντα.

runas plūsmā gluži kā spogulī vai ūdenī. Vai tev nešķiet, ka skaidrojums ir kas tamlīdzīgs?

Teaitēts. Šķiet gan. Katrā ziņā par to, kurš tā dara, mēs sakām, ka viņš runā.

Sokrats. Ātrāk vai lēnāk to taču spēj darīt katrs, parādot, kāds ir viņa uzskats par katru lietu, ja vien jau no paša sākuma viņš nav mēms un kurls. Tādējādi izrādīsies, ka visiem, kuri vien kaut ko pareizi uzskatīs, šis uzskats būs ar skaidrojumu un nevienā gadījumā pareizs uzskats vairs nebūs bez zināšanas.

E

Teaitēts. Taisnība.

Sokrats. Tomēr nevainosim vieglprātīgi to vīru, kurš zināšanu skaidroja kā to, ko mēs tagad aplūkojam, it kā viņš būtu pateicis kaut ko bezjēdzīgu. Varbūt viņš runāja nevis par to, bet gan par spēju atbildēt uz jautājumu par jebkuru lietu – kas tā ir, atbildē ejot cauri lietas pirmdaļām.

207A

Teaitēts. Kā tu to domā, Sokrat?

Sokrats. Piemēram, Hēsiods par ratiem saka: “Simts kokdaļu vajadzīgs ratiem”. Es tās nespētu nosaukt un, domāju, tāpat arī tu. Mēs apmierinātos, ja uz jautājumu “kas ir rati?” varētu nosaukt riteņus, asi, kulbu, apmales un jūgu.

Teaitēts. Protams.

Sokrats. Taču tas vīrs varbūt domās, ka esam tikpat smieklīgi, kādi mēs būtu tad, ja, jautāti par tavu vārdu, atbildētu, nosaucot zilbes: lai gan mūsu uzskats būtu pareizs un mēs pareizi izteiktu to, ko sakām, mēs būtu smieklīgi, ja iedomātos, ka esam arī gramatiķi un spējam atbilstoši gramatikas zināšanai pateikt Teaitēta vārda skaidrojumu. Nevienam taču nesot iespējams neko zinoši pateikt par to vai citu lietu, pirms tas ir nonācis pie šīs lietas, ar patiesu uzskatu izejot cauri tās pirmdaļām. Tā tas jau arī kaut kur iepriekš tika teikts.

B

Teaitēts. Jā, tika teikts.

Sokrats. Tāpat arī par ratiem – mums gan ir pareizs uzskats, bet tikai tas, kurš spēj, ejot cauri šim simts daļām, izklāstīt ratu būtību, ir tāds, kurš, to visu pievienojis patiesajam uzskatam, ir pievienojis arī skaidrojumu un atšķirībā no cilvēka, kam ir tikai uzskats, ir kļuvis lietpratējs un ratu būtības zinātais. Viņš, ejot cauri pirmdaļām, ir nonācis pie veseluma.

C

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν εὖ δοκεῖ σοι, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Εἰ σοί, ὦ ἑταίρε, δοκεῖ, καὶ ἀποδέχη τὴν διὰ στοιχείου διέξοδον περὶ ἐνάστου λόγον εἶναι, τὴν δὲ κατὰ συλλαβὰς ἢ καὶ κατὰ μεῖζον ἔτι ἀλογίαν, τοῦτό μοι λέγε, ἴν' αὐτὸ ἐπισιοπῶμεν.

D

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ πάνυ ἀποδέχομαι.

ΣΩ. Πότερον ἠγούμενος ἐπιστήμονα εἶναι ὄντινούν ὄτουοῦν, ὅταν τὸ αὐτὸ τοτὲ μὲν τοῦ αὐτοῦ δοκῆ αὐτῷ εἶναι, τοτὲ δὲ ἑτέρου, ἢ καὶ ὅταν τοῦ αὐτοῦ τοτὲ μὲν ἕτερον, τοτὲ δὲ ἕτερον δοξάζῃ;

ΘΕΑΙ. Μὰ Δ' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Εἶτα ἀμνημονεῖς ἐν τῇ τῶν γραμμάτων μαθήσει κατ' ἀρχὰς σαυτὸν τε καὶ τοὺς ἄλλους δρῶντας αὐτά;

E

ΘΕΑΙ. Ἄρα λέγεις τῆς αὐτῆς συλλαβῆς τοτὲ μὲν ἕτερον, τοτὲ δὲ ἕτερον ἠγουμενούς γραμμα, καὶ τὸ αὐτὸ τοτὲ μὲν εἰς τὴν προσήκουσαν, τοτὲ δὲ εἰς ἄλλην τιθέντας συλλαβὴν;

ΣΩ. Ταῦτα λέγω.

ΘΕΑΙ. Μὰ Δ' οὐ τοίνυν ἀμνημονῶ, οὐδέ γέ πω ἠγούμαι ἐπίστασθαι τοὺς οὕτως ἔχοντας.

208A

ΣΩ. Τί οὖν; ὅταν ἐν τῷ τοιοῦτῳ καιρῷ «Θεαίτητον» γράφων τις θῆτα καὶ εἰ οἶηταί τε δεῖν γράφειν καὶ γράψῃ, καὶ αὐτὸ «Θεόδωρον» ἐπιχειρῶν γράφειν ταῦ καὶ εἰ οἶηταί τε δεῖν γράφειν καὶ γράψῃ, ἄρ' ἐπίστασθαι φήσομεν αὐτὸν τὴν πρώτην τῶν ὑμετέρων ὀνομάτων συλλαβὴν;

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἄρτι ὠμολογήσαμεν τὸν οὕτως ἔχοντα μήπω εἰδέναι.

ΣΩ. Κωλύει οὖν τι καὶ περὶ τὴν δευτέραν συλλαβὴν καὶ τρίτην καὶ τετάρτην οὕτως ἔχειν τὸν αὐτόν;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν γε.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν τότε τὴν διὰ στοιχείου διέξοδον ἔχων γράψῃ «Θεαίτητον» μετὰ ὀρθῆς δόξης, ὅταν ἐξῆς γράψῃ;

ΘΕΑΙ. Δῆλον δῆ.

B

ΣΩ. Οὐκοῦν ἔτι ἀνεπιστήμων ὢν, ὀρθὰ δὲ δοξάζων, ὡς φάμεν;

ΘΕΑΙ. Ναί.

Teaitēts. Vai tev nešķiet labi teikts, Sokrat?

Sokrats. Ja vien, draugs, arī tev tā šķiet un tu pieņem, ka katras lietas skaidrojums ir izklāsts, kas ved cauri pirmdaļām, bet savukārt tas izklāsts, kas balstās uz salikumiem vai vēl ko lielāku, neko neizskaidro. Pasaki, vai tu to pieņem, lai varam to aplūkot.

D

Teaitēts. Pilnībā pieņemu.

Sokrats. Vai tu atzītu, ka kaut ko zinošs ir tāds, kam viens un tas pats vienreiz šķiet piederīgs kam vienam, bet citreiz citam, vai kurš uzskatītu, ka vienai un tai pašai lietai vienreiz pieder kaut kas viens, bet citreiz kaut kas cits?

Teaitēts. Pie Zeva, nē!

Sokrats. Vai tu neatminies, ka, mācoties rakstīt, pašā sākumā gan tu pats, gan citi tieši to arī darījāt?

Teaitēts. Tu runā par to, kad mēs domājām, ka vienai un tai pašai zilbei vienreiz pieder viens burts, bet citreiz cits, un vienu un to pašu burtu mēs vienreiz ielikām piemērotā zilbē, bet citreiz nepiemērotā?

E

Sokrats. Tieši par to.

Teaitēts. Pie Zeva! Es to labi atminos, un tos, kam tā iznāk, es noteikti neuzskatu par zinātājiem.

Sokrats. Tad ko? Ja šāds iesācējs, rakstīdams TEAITĒTS, domās, ka jāraksta T un E un tā arī rakstīs, savukārt, gribēdams rakstīt TEODORS, domās, ka jāraksta un rakstīs T un Ē, vai mēs teiksim, ka viņš zina jūsu vārdu pirmo zilbi?

208A

Teaitēts. Bet mēs nupat vienojāmies, ka tas, kam tā iznāk, vēl nezina.

Sokrats. Vai ir kādi šķēršļi, lai viņam tāpat neiznāktu ar otro, trešo un ceturto zilbi?

Teaitēts. Nekādu.

Sokrats. Ikreiz, kad viņš secīgi burtu pa burtam rakstīs TEAITĒTS, viņš, rakstot šo vārdu, taču būs ar pareizu uzskatu izgājis cauri pirmdaļām?

Teaitēts. Skaidrs.

Sokrats. Vēl būdams bez zināšanas, kā mēs sakām, bet pareizi uzskatīdams?

B

Teaitēts. Jā.

ΣΩ. Λόγον γε ἔχων μετὰ ὀρθῆς δόξης. τὴν γὰρ διὰ τοῦ στοιχείου ὁδὸν ἔχων ἔγραφεν, ἣν δὴ λόγον ὠμολογήσαμεν.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Ἔστιν ἄρα, ὦ ἑταίρε, μετὰ λόγου ὀρθὴ δόξα, ἣν οὐπω δεῖ ἐπιστήμην καλεῖν.

ΘΕΑΙ. Κινδυνεύει.

ΣΩ. Ὅναρ δὴ, ὡς ἔοικεν, ἐπλουτήσαμεν οἰηθέντες ἔχειν τὸν ἀληθέστατον ἐπιστήμης λόγον. ἢ μήπω κατηγορῶμεν; ἴσως γὰρ οὐ τοῦτό τις αὐτὸν ὀριεῖται, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν εἶδος τῶν τριῶν, ὧν ἓν γέ τι ἔφαμεν λόγον θήσεσθαι τὸν ἐπιστήμην ὀριζόμενον δόξαν εἶναι ὀρθὴν μετὰ λόγου.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς ὑπέμνησας· ἔτι γὰρ ἐν λοιπόν. τὸ μὲν γὰρ ἦν διανοίας ἐν φωνῇ ὡσπερ εἶδωλον, τὸ δ' ἄρτι λεχθὲν διὰ στοιχείου ὁδὸς ἐπὶ τὸ ὅλον· τὸ δὲ δὴ τρίτον τί λέγεις;

ΣΩ. Ὅπερ ἂν οἱ πολλοὶ εἴποιεν, τὸ ἔχειν τι σημεῖον εἰπεῖν ὧ τῶν ἀπάντων διαφέρει τὸ ἐρωτηθέν.

ΘΕΑΙ. Οἶον τίνα τίνος ἔχεις μοι λόγον εἰπεῖν;

ΣΩ. Οἶον, εἰ βούλει, ἡλίου πέρι ἱκανὸν οἶμαί σοι εἶναι ἀποδέξασθαι, ὅτι τὸ λαμπρότατόν ἐστι τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ἰόντων περὶ γῆν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Λαβὲ δὴ οὐ χάριν εἴρηται. ἔστι δὲ ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν, ὡς ἄρα τὴν διαφορὰν ἐνάστου ἂν λαμβάνης ἢ τῶν ἄλλων διαφέρει, λόγον, ὡς φασί τινες, λήψη· ἕως δ' ἂν κοινοῦ τινος ἐφάπτη, ἐκείνων πέρι σοι ἔσται ὁ λόγος ὧν ἂν ἡ κοινότης ἦ.

ΘΕΑΙ. Μανθάνω· καί μοι δοκεῖ καλῶς ἔχειν λόγον τὸ τοιοῦτον καλεῖν.

ΣΩ. Ὅς δ' ἂν μετ' ὀρθῆς δόξης περὶ ὅτουοῦν τῶν ὄντων τὴν διαφορὰν τῶν ἄλλων προσλάβῃ, αὐτοῦ ἐπιστήμων γεγωνὸς ἔσται οὐ πρότερον ἢν δοξαστής.

ΘΕΑΙ. Φαμέν γε μὴν οὕτω.

Sokrats. Un kopā ar pareizu uzskatu viņam būs skaidrojums, jo rakstot viņš gāja cauri vārda pirmdaļām, un mēs vieņojāmies, ka tieši tas arī ir skaidrojums.

Teaitēts. Taisnība.

Sokrats. Tātad, draugs, ir iespējams pareizs uzskats ar skaidrojumu, kuru vēl nevar saukt par zināšanu.

Teaitēts. Izskatās.

Sokrats. Šķiet, ka mēs bijām bagāti tikai sapnī, iedomādamies, ka esam ieguvuši vispatiesāko zināšanas skaidrojumu. Bet varbūt vēl nesteigsimies to apsūdzēt? Jo "skaidrojums" varbūt būs jāsaprot nevis tā, bet atbilstoši atlikušajam no trim skaidrojuma veidiem, no kuriem vienu, kā mēs teicām, varētu būt domājis tas, kurš noteica zināšanu kā pareizu uzskatu ar skaidrojumu.

Teaitēts. Tavs atgādinājums ir vietā. Ir taču atlicis vēl viens. Pirmais skaidrojuma veids bija it kā domas atspulgs runā, otrais, kas nupat tika apspriests – ceļš cauri pirmdaļām pie veseluma. Bet kāds, tavuprāt, ir trešais?

Sokrats. Tāds, ko atzītu daudzi – spēja nosaukt kādu pazīmi, ar kuru tas, par ko tiek jautāts, atšķiras no visa pārējā.

Teaitēts. Vai vari man pateikt kādas lietas skaidrojumu kā piemēru?

Sokrats. Ja vēlies, piemēram, par sauli, es domāju, tev pietiks ar pieņēmumu, ka tā ir visspožākais no debess ķermeņiem, kas kustas apkārt zemei.

Teaitēts. Pilnīgi pietiekami.

Sokrats. Saproti, kāpēc šis piemērs tika minēts. Tas ir tieši tas, par ko nupat runājām – ja tu iegūsi kādas lietas atšķirību, ar ko tā atšķiras no citām lietām, tad, kā daži apgalvo, tu būsi ieguvis tās skaidrojumu. Savukārt, kad tu satver kaut ko kopēju, tev būs skaidrojums par tām lietām, kurām piemīt šī kopējā īpašība.

Teaitēts. Es saprotu, un man šķiet, ka kaut ko tādu saukt par skaidrojumu būtu labi.

Sokrats. Ikviens, kurš savam pareizajam uzskatam par jebkuru lietu pievienos vēl tās atšķirību no citām lietām, iegūs zināšanu par to, par ko iepriekš viņam bija tikai uzskats.

Teaitēts. Jā, tieši tā mēs sakām.

ΣΩ. Νῦν δῆτα, ὦ Θεαίτητε, παντάπασιν ἔγωγε, ἐπειδὴ ἐγγὺς ὥσπερ σκιαγραφήματος γέγονα τοῦ λεγομένου, συνίημι οὐδὲ σμικρόν· ἕως δὲ ἀφειστήκη πόρρωθεν, ἐφαίνετό τί μοι λέγεσθαι.

ΘΕΑΙ. Πῶς τί τοῦτο;

209A ΣΩ. Φράσω, ἐὰν οἴός τε γένωμαι. ὀρθὴν ἔγωγε ἔχων δόξαν περὶ σοῦ, ἐὰν μὲν προσλάβω τὸν σὸν λόγον, γινώσκω δὴ σε, εἰ δὲ μὴ, δοξάζω μόνον.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Λόγος δέ γε ἦν ἢ τῆς σῆς διαφορότητος ἐρμηνεία.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΣΩ. Ἦνίκα οὖν ἐδόξαζον μόνον, ἄλλο τι ᾧ τῶν ἄλλων διαφέρεις, τούτων οὐδενὸς ἠπτόμην τῇ διανοίᾳ;

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔοικε.

ΣΩ. Τῶν κοινῶν τι ἄρα διανοοῦμην, ὧν οὐδὲν σὺ μᾶλλον ἢ τις ἄλλος ἔχει.

B ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Φέρε δὴ πρὸς Διός· πῶς ποτε ἐν τῷ τοιούτῳ σὺ μᾶλλον ἐδόξαζον ἢ ἄλλον ὄντινόν; θές γάρ με διανοοῦμενον ὡς ἔστιν οὗτος Θεαίτητος, ὃς ἂν ἦ τε ἄνθρωπος καὶ ἔχη ῥίνα καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ στόμα καὶ οὕτω δὴ ἐν ἕκαστον τῶν μελῶν. αὕτη οὖν ἡ διάνοια ἔσθ' ὅτι μᾶλλον ποιήσει με Θεαίτητον ἢ Θεόδωρον διανοεῖσθαι, ἢ τῶν λεγομένων Μυσῶν τὸν ἔσχατον;

ΘΕΑΙ. Τί γάρ;

C ΣΩ. Ἄλλ' ἐὰν δὴ μὴ μόνον τὸν ἔχοντα ῥίνα καὶ ὀφθαλμοὺς διανοηθῶ, ἀλλὰ καὶ τὸν σιμόν τε καὶ ἐξόφθαλμον, μὴ τι σὲ αὐτὸ μᾶλλον δοξάσω ἢ ἑμαυτὸν ἢ ὅσοι τοιοῦτοι;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

ΣΩ. Ἄλλ' οὐ πρότερόν γε, οἶμαι, Θεαίτητος ἐν ἐμοὶ δοξασθήσεται, πρὶν ἂν ἡ σιμότης αὕτη τῶν ἄλλων σιμοτήτων ὧν ἐγὼ ἐώρακα διάφορόν τι μνημεῖον παρ' ἐμοὶ ἐνσημαμένη κατάθηται – καὶ τὰλλα οὕτω ἐξ ὧν εἶ σύ – ἢ με, καὶ ἐὰν αὖριον ἀπαντήσω, ἀναμνήσει καὶ ποιήσει ὀρθὰ δοξάζειν περὶ σοῦ.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα.

Sokrats. Nudien, Teaitēt, tagad, kad esmu piekļuvis teiktajam tik tuvu, ar to ir gluži tāpat kā ar ēnu zīmējumu – es nenieka vairs nesaprotu, bet kamēr biju atkāpies tālāk, man izskatījās, ka tas kaut ko izsaka.

Teaitēts. Kāpēc tā?

Sokrats. Es paskaidrošu, ja vien varēšu. Ja es savam pareizajam uzskatam par tevi vēl pievienoju tevis skaidrojumu, tad es tevi zinu, bet pretējā gadījumā palieku tikai pie uzskata. 209A

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Bet skaidrojums bija tava atšķirīguma atklāšana.

Teaitēts. Tā bija.

Sokrats. Tātad, kad man bija tikai uzskats, ar savu domu es netvēru neko tādu, ar ko tu atšķiries no citiem?

Teaitēts. Izskatās, ka ne.

Sokrats. Tātad es domāju kaut ko kopēju, kas tev piemīt tādā pašā mērā kā jebkurai citam.

Teaitēts. Neizbēgami.

Sokrats. Tad saki man, Zeva dēļ!, – kā gan es savā uzskatā varēju domāt drīzāk tevi nekā jebkuru citu cilvēku? Pieņem, ka es domāju tā: “Šis ir Teaitēts, kas ir cilvēks, un viņam ir deguns, acis, mute un tāpat arī visas pārējās ķermeņa daļas”. Vai šī doma liks man vairāk domāt Teaitētu nekā Teodoru, vai, kā saka, vispēdīgo no mīsiešiem?

Teaitēts. Kādā gan veidā?

Sokrats. Bet ja manās domās būtu ne tikai kāds, kuram ir deguns un acis, bet arī tāds, kuram ir strups deguns un izvalbītas acis, tad savukārt mans uzskats taču nebūtu vairāk par tevi kā par mani pašu vai jebkuru citu tamlīdzīgu cilvēku? C

Teaitēts. Nē, nebūtu.

Sokrats. Un, man šķiet, Teaitēta manā uzskatā nebūs, pirms šī tava strupdegunība nebūs manī iesēdusies, iespējams, atšķirīgu atmiņas zīmi, ar ko tā atšķiras no citām strupdegunībām, kuras esmu redzējis. Tieši tāpat ir arī ar citām tavām pazīmēm. Un ja es tevi rīt satiktu, šī strupdegunība man atgādinātu tevi, un mans uzskats par tevi būtu pareizs.

Teaitēts. Patiešām tā.

D ΣΩ. Περὶ τὴν διαφορότητα ἄρα καὶ ἡ ὀρθὴ δόξα ἂν εἴη
εἰκάστου πέρι.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται γε.

ΣΩ. Τὸ οὖν προσλαβεῖν λόγον τῇ ὀρθῇ δόξῃ τί ἂν ἔτι
εἴη; εἰ μὲν γὰρ προσδοξάσαι λέγει ἢ διαφέρει τι τῶν
ἄλλων, πάνυ γελοία γίνεταί ἡ ἐπίταξις.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΣΩ. Ὡς ὀρθὴν δόξαν ἔχομεν ἢ τῶν ἄλλων διαφέρει,
τούτων προσλαβεῖν κελεύει ἡμᾶς ὀρθὴν δόξαν ἢ τῶν ἄλλων
διαφέρει. καὶ οὕτως ἡ μὲν σκυτάλης ἢ ὑπέρου ἢ ὄτου δὴ
E λέγεται περιτροπὴ πρὸς ταύτην τὴν ἐπίταξιν οὐδὲν ἂν λέγοι,
τυφλοῦ δὲ παρακίλευσις ἂν καλοῖτο δικαιότερον· τὸ γὰρ,
ἃ ἔχομεν, ταῦτα προσλαβεῖν κελεύειν, ἵνα μάθωμεν ἃ
δοξάζομεν, πάνυ γενναίως ἔοικεν ἐσκοτωμένῳ.

ΘΕΑΙ. Εἰπέ δὴ τί νυνδὴ ὡς ἐρῶν ἐπύθου;

ΣΩ. Εἰ τὸ λόγον, ὦ παῖ, προσλαβεῖν γνῶναι κελεύει,
ἀλλὰ μὴ δοξάσαι τὴν διαφορότητα, ἥδὲ χρῆμ' ἂν εἴη τοῦ
καλλίστου τῶν περὶ ἐπιστήμης λόγου. τὸ γὰρ γνῶναι

210A ἐπιστήμην που λαβεῖν ἔστιν ἢ γὰρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐρωτηθεὶς, ὡς ἔοικε, τί ἔστιν ἐπιστήμη,
ἀποκρινεῖται ὅτι δόξα ὀρθὴ μετὰ ἐπιστήμης διαφορότητος.
λόγου γὰρ πρόσληψις τοῦτ' ἂν εἴη κατ' ἐκείνον.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Καὶ παντάπασί γε εὐηθες, ζητούντων ἡμῶν ἐπιστή-
μην, δόξαν φάναι ὀρθὴν εἶναι μετ' ἐπιστήμης εἴτε διαφορό-
τητος εἴτε ὅτου οὖν. οὔτε ἄρα αἴσθησις, ὦ Θεαίτητε, οὔτε
B δόξα ἀληθῆς οὔτε μετ' ἀληθοῦς δόξης λόγος προσγιγνώμενος
ἐπιστήμη ἂν εἴη.

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔοικεν.

ΣΩ. Ἡ οὖν ἐπι κυοῦμέν τι καὶ ὠδίνομεν, ὦ φίλε, περὶ
ἐπιστήμης, ἢ πάντα ἐικετόιαμεν;

Sokrats. Tātad pareizs uzskats par jebkuru lietu būs arī par šīs lietas atšķirīgumu. D

Teaitēts. Tā rādās.

Sokrats. Bet kas tad vēl varētu būt skaidrojuma pievienošana pareizam uzskatam? Ja tas nozīmē – pievienot uzskatu par to, kā viena lieta atšķiras no pārējām, tad tas ir visai smieklīgs uzdevums.

Teaitēts. Kāpēc?

Sokrats. Kad mums jau ir pareizs uzskats par to, kā vienas lietas atšķiras no citām, mums liek pievienot vēl pareizu uzskatu par to, kā tās atšķiras no citām. Tādā gadījumā “nest ūdeni ar sietu” nebūtu nekas salīdzinājumā ar šādu uzdevumu – to būtu taisnīgi saukt par akla cilvēka padomu. Jo likt mums pievienot to, kas mums jau ir, lai mēs varētu saprast, ko tad mēs uzskatām, – tas tiešām pieklātos cilvēkam, kas zaudējis acu gaišumu. E

Teaitēts. Bet kāpēc tu tā jautāji? Ko tu gribēji pateikt?

Sokrats. Ja jau, manu zēn, skaidrojuma pievienošana liek zināt atšķirīgumu un nevis tikai kaut ko uzskatīt par atšķirīgumu, tad gan tā būtu patīkama lieta vislabākajā no visiem zināšanas skaidrojumiem. Jo zināt taču nozīmē būt ieguvušam zināšanu, vai tad ne? 2 IOA

Teaitēts. Jā.

Sokrats. Tātad izskatās, ka uz jautājumu “kas ir zināšana?” šis mūsu skaidrojums atbildēs, ka zināšana ir pareizs uzskats ar atšķirīguma zināšanu, jo tieši to taču saskaņā ar šo pieņēmumu arī nozīmē – pievienot skaidrojumu.

Teaitēts. Izskatās.

Sokrats. Un kad mēs meklējam, kas ir zināšana, ir pavisam mulķīgi teikt, ka zināšana ir pareizs uzskats ar atšķirīguma vai jebkā cita zināšanu. Tātad, Teaitēt, zināšana nebūs nedz sajušana, nedz patiess uzskats, nedz arī patiess uzskats ar klātpieliktu skaidrojumu. B

Teaitēts. Izskatās, ka ne.

Sokrats. Vai mēs vēl esam grūti, draugs, un mokāmies zināšanas dzemdību sāpēs, vai arī – visu jau esam dzemdējuši?

ΘΕΑΙ. Καὶ ναὶ μὰ Δί' ἔγωγε πλείω ἢ ὅσα εἶχον ἐν ἑμαυτῷ διὰ σέ εἴρηκα.

ΣΩ. Οὐκοῦν ταῦτα μὲν πάντα ἢ μαιευτικὴ ἡμῖν τέχνη ἀνεμιαία φησι γεγενῆσθαι καὶ οὐκ ἄξια τροφῆς;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

- C γίνεσθαι, ὦ Θεαίτητε, εἴαντε γίγνη, βελτιόνων ἔση πλήρης διὰ τὴν νῦν ἐξέτασιν, εἴαντε κενὸς ἦς, ἦττον ἔση βαρὺς τοῖς συνοῦσι καὶ ἡμερώτερος σωφρόνως οὐκ οἰόμενος εἰδέναι ἢ μὴ οἶσθα. τοσοῦτον γὰρ μόνον ἢ ἐμὴ τέχνη δύναται, πλεον δὲ οὐδέν, οὐδέ τι οἶδα ὧν οἱ ἄλλοι, ὅσοι μεγάλοι καὶ θαυμάσιοι ἄνδρες εἰσὶ τε καὶ γεγονάσιν· τὴν δὲ μαιεῖαν ταύτην
- D ἐγὼ τε καὶ ἡ μήτηρ ἐκ θεοῦ ἐλάχομεν, ἢ μὲν τῶν γυναικῶν, ἐγὼ δὲ τῶν νέων τε καὶ γενναίων καὶ ὅσοι καλοί. νῦν μὲν οὖν ἀπαντητέον μοι εἰς τὴν τοῦ βασιλέως στοὰν ἐπὶ τὴν Μελήτου γραφὴν ἣν με γέγραπται· ἔωθεν δέ, ὦ Θεόδωρε, δεῦρο πάλιν ἀπαντῶμεν.

TEAITĒTS

Teaitēts. Jā, zvēru pie Zeva! Ar tavu palīdzību es esmu pateicis pat vairāk, nekā manī pašā bija.

Sokrats. Un vecmātes māka par to visu mums saka, ka viss dzimušais ir vēja auglis un to nav vērts barot?

Teaitēts. Pavisam noteikti – nav vērts.

Sokrats. Ja tu, Teaitēt, kādreiz vēl būsi apaugļots un kļuvis grūts, tad, pateicoties šim pētījumam, tu piepildīsies ar kaut ko labāku. Bet ja tu būsi tukšs, tad būsi mazāks apgrūtinājums tiem, kas ir ar tevi kopā. Tu būsi mierīgāks un savaldīgāks, jo nedomāsi, ka zini to, ko nezini. Mana māka spēj tikai tik daudz un ne vairāk. Es arī nezinu neko no tā, ko zina citi – tagadējie un bijušie dižie un ievērojamie vīri. Bet vecmātes māku es un mana māte saņēmām no dieva; viņa – lai palīdzētu sievietēm, bet es – apdāvinātiem un skaistiem jaunekļiem. Tagad gan man ir jādodas uz tiesas priekšnieka mītni sakarā ar apsūdzību, kuru pret mani ir iesniedzis Melēts. Bet rīt no rīta, Teodor, tiksimies atkal šeit.

C

D

The first of these is the fact that the
 present government has not only
 failed to do anything to improve
 the condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The second is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The third is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The fourth is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The fifth is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The sixth is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The seventh is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The eighth is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The ninth is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.
 The tenth is the fact that the
 government has not only failed to
 do anything to improve the
 condition of the people, but
 has actually made it worse.

PAR PLATONA "TEAITĒTU"

Vairāk nekā 2000 gadu pēc Platona (427.–347. g. pr. Kr.) nāves Platona pētniecībā neapstrīdamu patiesību joprojām ir maz. Mēs varam būt diezgan droši, ka mūsu rīcībā ir visi Platona "publicētie" sacerējumi, tomēr vairāku korpusā rodamo darbu piedēvēšana Platona joprojām ir strīdīga. Liela daļa pētnieku piekritīs, ka, balstoties uz Platona tekstu stilometriskajiem pētījumiem, mēs puslīdz droši varam runāt par Platona darbu hronoloģisku iedalījumu agrīnajos, vēlinajos un vidusposma sacerējumos, tomēr tikai retais uzņemsies minēt, kādā hronoloģiskā secībā Platona darbi ir sarakstīti minēto grupu ietvaros. Pie agrīnajiem jeb pirmā posma sacerējumiem parasti pieskaita tādus darbus kā "Sokrata apoloģija", "Kritons", "Ions", "Hipijs mazākais", "Gorgijs", "Meneksens", "Lahēts", "Harmids", "Eutifrons", "Protagors", "Menons", "Lisids", "Eutidēms", "Dzīres", "Faidons" un "Kratils". Par vēliniem parasti tiek uzskatīti "Sofists", "Valstsvīrs", "Filēbs", "Tīmajs", "Kritijs" un "Likumi". Platona "Teaitēts" bieži tiek minēts kā darbs, kurš iezīmē pāreju no vidusposma dialogiem – "Valsts", "Faidra", un "Parmenida" – uz jau minētajiem vēlinā posma sacerējumiem.¹ Dažkārt pieņem, ka Platona darbu hronoloģiskais izkārtojums lielā mērā ir saistāms ar izmaiņām Platona uzskatos un viņu interesējošo jautājumu klāstā. Daudzi Platona darbu zinātnieki piekritīs, ka lielā daļā agrīno darbu Platons tiecas aprakstīt sava skolotāja Sokrata filosofēšanas manieri un nostādnes. Agrīnā posma darbus raksturo tas, ka (1) to centrālais personāžs ir Sokrats; (2) tajos parasti tiek apspriestas problēmas, kuras varētu saukt par ētiskām, un (3) tas darīts salīdzinoši vienkāršā valodā. Turklāt (4) diskusija visbiežāk ir veidota kā mēģinājums atbildēt uz jautājumu "kas ir X?", kur X ir kāds tikums. Šādai diskusijai vajadzētu noslēgties ar aplūkojamā jēdziena definīciju, tomēr tā nekad nenotiek – (5) šie dialogi parasti beidzas ar atziņu, ka visas piedāvātās atbildes ir noraidāmas. Tāpēc bieži tiek arī atzīmēts, ka (6) Platona

¹ Argumentus par šādu Platona darbu hronoloģiju sk. KAHN, 1996, 42–48; KAHN, 2002.

agrīnie darbi ir skeptiski tajā ziņā, ka tajos netiek izklāstītas ambiciozas metafiziskas teorijas par visuma uzbūvi, politiku, izziņu vai dvēseles dabu. Gluži otrādi – dialogu personāžs Sokrats par minētajām lietām vai nu nerunā vispār, vai arī izsakās visai atturīgi un dažkārt īpaši uzsver, ka viņš neko tādu nezina. Viņa mērķis nav klāstīt savas domas, bet gan (7) pārbaudīt citu cilvēku pausto uzskatu pamatotību.

Minētās pazīmes daudzī pētnieki uzlūko par pietiekamu pamatu, lai runātu par īpašu dialogu grupu – sokratisķajiem dialogiem, kuri krasi atšķiras no lielākās daļas Platona vidusposma un vēlīnā posma darbiem.² Vēlīnā un vidējā posma darbos (piem., "Sofistā" vai "Timajā") vadošā loma dažkārt piešķirta kādam citam personāžam. Bet tajos gadījumos, kad sarunu vada Sokrats, tiek uzskatīts, ka viņš ir tikai Platona teoriju paudējs. Šajos darbos aplūkoto problēmu klāsts ir visai plašs – politikas filosofija, mākslas teorija, epistemoloģija, metafizika, natūrfilosofija u.c. Turklāt šie jautājumi itin bieži tiek aplūkoti visai sarežģītā tehniskā valodā. Vidējā un vēlīnā posma darbos tiek formulētas nostādnes, kuras – bieži vien neuzmanīgi – tiek saistītas ar Platona kā filosofa vārdu. Proti, tā ir tā saucamā mācība par idejām, mācība par dvēseles nemirstību un mācīšanās kā atcerēšanos, demokrātijas kritika u.c.

Cik pamatota ir šāda sokratisķo dialogu izdalīšana no citiem – tas ir strīdīgs jautājums. Lai arī lielāko daļu no nupat uzrādītajām atšķirībām apstrīdēt uzņemtos tikai retais, no šīm atšķirībām izdarītie secinājumi var kardināli atšķirties. Robeža, kas šķir sokratisķos dialogus no pārējiem, nesakrīt ar robežu, ko iezīmē stilometriskie pētījumi, jo daudzas iezīmes, kuras piedēvē vidusposma un vēlīnajiem darbiem, var attiecināt arī uz sacerējumiem, kas pēc stilometriskiem kritērijiem ir uzskatāmi par agrīniem (piem., "Dzīres", "Faidons", "Kratils").

Uz šā fona Platona "Teaitēts" ir savdabīgs "baltais zvirbulis". Lai gan "Teaitēts" ir vēlīns Platona sacerējums, tam ir daudz kopīga ar agrīnajiem sokratisķajiem dialogiem. Pirmkārt, tas līdzinās sokratisķajiem dialogiem pēc jautājuma uzstādījuma formas – "Teaitēts" ir veidots kā mēģinājums atbildēt uz jautājumu "kas ir zināšana?". Līdzīgi daudziem sokratisķajiem dialogiem, "Teaitēts" noslēdzas ar atziņu, ka pētījums izrādījies neveiksmīgs. Arī "Teaitētā" Sokrats

² Argumentus par labu šādai pozīcijai sk. VLASTOS, 1991, 2. nod.; PENNER, 1992.

sevi pasniedz kā nezinātāju – viņa darbība aprobežojas tikai ar citu teiktā izvētišanu. Ar Sokrata kā intelektuālās vecmātes tēlu "Teaitēta" šis aspekts tiek iezīmēts vēl spilgtāk nekā sokratisķajos dialogos. Šī metafora ir tik spēcīga, ka tās gaismā bieži tiek aplūkoti arī sokratisķie dialogi. "Teaitēta" – vismaz atklātā veidā – arī netiek iztīrītas nostādnes, kuras parasti saista ar Platona brieduma perioda sacerējumiem. Šeit ir grūti sameklēt ideju teorijas izklāstu. Dialogā iezīmētā atmiņas izpratne, šķiet, ir pretrunā ar uzskatu par dvēseles nemirstību un mācīšanos kā atminēšanos. Tiesa, te stāsts par "Teaitēta" līdzību sokratisķajiem dialogiem arī beidzas. Atsevišķos aspektos "Teaitēts" tomēr ir tuvāks citiem Platona vēlīnajiem sacerējumiem. Izklāsta sarežģītības ziņā daudzviet tas vairāk līdzinās "Sofistam" vai "Parmenidam" nekā, piemēram, "Lahētam", "Eutifronam" vai "Menonam". Arī dialoga tematika – vismaz tā iesākumā var šķist – ir atšķirīga no sokratisķajos dialogos apspriestās. Lai gan zināšanu problemātika vienmēr bijusi sokratisķo dialogu uzmanības lokā – atliek atminēties vienu no centrālajām sokratisķajās dialogos apspriestajām tēzēm, ka tikums ir māka jeb zināšana –, tas nekad nav bijis uzdots tik tieši.³

Vēl viena būtiska "Teaitēta" iezīme, kas to dara unikālu visā Platona tekstu korpusā, ir šī darba eksperimentālais raksturs. Intensitāte un izdoma, ar kādu "Teaitēta" tiek izvirzītas arvien jaunas koncepcijas un atspēkotas iepriekšējās, ir pārsteidzoša.

Aprakstīto pazīmju sajaukums var izrādīties mulsinošs. Par to liecina Platona pētniecībā rodamo interpretāciju amplitūda – no uzskata, ka "Teaitēta" Platons atteicies no daudzām būtiskām nostādnēm, tai skaitā no ideju mācības, līdz pat uzskatam, ka šis darbs jāuzlūko kā izvērsts Platona arguments, kas apstiprina šo pamatnostādņu patiesumu.

Dialogā aplūkoto pozīciju daudzējādības un nenoteiktā iznākuma dēļ "Teaitēts" ir bijis un, šķiet, arī būs sava veida instrumentu lāde, kurā katrs lasītājs atkarībā no savām interesēm un pieņēmumiem atradīs sev kaut ko noderīgu. Bīskaps Bārklis "Teaitēta" atrada savas ideālisma pozīcijas priekšvēstnesi. Mazāk zināmais angļu 19. gs. filosofs Ričards Praiss (*Richard Price*) tajā redzēja Bārklīja ideālisma atspēkojumu. Ludvigs Vitgenšteins "Teaitēta" beigu daļā atrada loģiskā atomisma pamatnostādnes, kuras izklāstītas viņa "Loģiski filozofiskajā traktātā". Savukārt Gilbertam Railam tā paša

³ Lai gan sk. Charm. 165C, 166E.

fragmenta lasīšana lika secināt, ka Platons ne tikai ir noformulējis loģiskā atomisma pamatnostādnes, bet arī tās atspēkojis.⁴

Šos kardināli atšķirīgos viedokļus vieno tas, ka tie visi ir atbildes uz Platona provokāciju – skici, kuras pabeigšana ir katra paša ziņā.

***

Dialoga teksta labākas pārskatāmības labad grāmatā ir ievietots dialoga satura pārskats un kopsavilkums. Pirmais ir shematisks dialoga pārskats, bet otrais to papildina ar īsu satura pārstāstu.

Grāmatas beigās rodamās piezīmes pilda vairākus uzdevumus. Pirmkārt, piezīmēs skaidroti atsevišķi dialoga kontekstā būtiski vēstures fakti un pieminētās personas. Otrkārt, piezīmēs skaidrotas tulkojuma problēmas, kas bieži vien ir saistītas ar plašāka dialoga konteksta un argumentācijas izpratni. Tāpēc, treškārt, liela daļa piezīmju veltītas dialoga argumentācijas izklāstam un analīzei. Tajās ir mēģināts paskaidrot atsevišķus sarežģītākus dialoga argumentus, kā arī ieskicētas svarīgākās sekundārajā literatūrā iztīrītās interpretācijas.

Atsaucoties uz Platona tekstiem, piezīmēs lietota Stefana numerācija. Atsaucēs uz sekundāro literatūru ir norādīts autora vārds (ja tas nav vienīgais piezīmēs izmantotais šī autora darbs, tad pēc uzvārda minēts arī darba izdošanas gads) un lapaspuses numurs. Pilna bibliogrāfiska atsaucē ir atrodamā bibliogrāfijā grāmatas beigās. Atsaucēs uz antīko autoru darbiem lietoti saīsinājumi, kas paskaidroti saīsinājumu sarakstā. Norādēs uz "Teaitētu" lietots tikai Stefana lapaspuses numurs (piem., 147C). Izcēlumi (piem., 147C) norāda uz piezīmi attiecīgajam "Teaitēta" fragmentam vai rindai. Antīko autoru citāti – ja vien nav īpaši norādīts – sniegti manā tulkojumā.

IVARS NEIDERS

⁴ Par Bārkliju, Praisu un Vitgenšteinu sk. BURNYEAT, 1990, 1. Raila pozīcija izklāstīta RYLE, 1990.

DIALOGA SATURA PĀRSKATS

I DAĻA

142A–151D Ievads un dialoga jautājuma formulējums

- I. 142A–143C Ievadsaruna: Eukleids satiekas ar Terpsionu.
- II. 143D–146C Sokrata saruna ar Teodoru un iepazīšanās ar Teaitētu.
1. 143D–144D Sokrats no Teodora uzzina par neparasti apdāvināto Teaitētu.
  2. 144D–146C Sokrats un Teaitēts: Sokrats sāk izvaicāt Teaitētu, formulē dialoga pamatjautājumu “kas ir zināšana?”
- III. 146C–147C Teaitēta pirmā atbilde uz jautājumu “kas ir zināšana?” un tās noraidījums.
- IV. 147C–148E Ģeometriskas noteiksmes piemērs.
- V. 148E–151D Sokrata dzemdību pieņēmēja māka.

II DAĻA

151D–186E Zināšana ir sajušana: noteiksmes izvērsums un atspēkojums

- I. 151D–160E “Zināšana ir sajušana” – noteiksmes izvērsums.
1. 151D–152C Teaitēta noteiksme “zināšana ir sajušana” un tās saistība ar Protagora izteikumu.
  2. 152C–153A Protagora ‘slepenā mācība’. Hērakleits.
  3. 153A–153D Pierādījumi par labu Protagora ‘slepenajai mācībai’.
  4. 153D–154C Sajušanas norises skaidrojums saskaņā ar aplūkojamo mācību.

5. 154C–155D Apsvērumi pret Protagora–Hērakleita mācību: trīs atzinumi, kas mūsos cīnās paši ar sevi.
6. 155D–157D Protagora–Hērakleita mācības tālāks izvērsums.
7. 157D–158E Kļūdainas sajūtas (sapņi, slimības, pārklauššanās utt.) var apdraudēt aplūkojamo mācību.
8. 158E–160B Kļūdainu sajūtu skaidrojums no Protagora un viņa sekotāju viedokļa.
9. 160B–160E Kopsavilkums: Protagora, Hērakleita un Teaitēta uzskatu saistība.

II. 160E–172B Protagora kritika (I).

1. 160E–161B Ievads. Sokrata metode.
2. 161B–164C Sākotnējie iebildumi.
  - a) 161B–162A Protagora uzskats “katrs ir mērs” izvirza jautājumu par gudrības iespējamību.
  - b) 162A–163A Atkāpe.
  - c) 163B–163C Redzēt vēl nenozīmē zināt.
  - d) 163D–164C No uzskata, ka zināt nozīmē sajūst, izriet absurdi secinājumi.
3. 164C–165E Iepriekš minēto iebildumu noraidījums.
  - a) 164C–165A Minētie iebildumi nav pamatoti.
  - b) 165A–165E Protagora aizstāvības ievads. Slikta iebilduma piemērs.
4. 165E–168C Protagora aizstāvības runa.
  - a) 165E–166D Protagora iebildumi pret veidu, kādā viņa mācība tiek aplūkota.
  - b) 166D–168C Protagora aizstāvība.
5. 168C–169D Sokrats iesaista sarunā Teodoru.
6. 169D–171D Protagora atspēkošana.
  - a) 169D–170A Vienošanās par Protagora mācības iztīrājuma metodi.
  - b) 170A–170E Protagora tēze un citu cilvēku viedoklis.
  - c) 170E–171D Protagora tēze vērsta pati pret sevi.
7. 171D–172B Protagora teorijas ierobežošana.

III. 172B–177C Atkāpe.

1. 172B–176A Filosofiskās un nefilosofiskās audzināšanas salīdzinājums.
2. 176A–177C Patiesais tikums.

IV. 177C–179C Protagora kritika (II): iebildums, balstoties uz apsvērumu par nākotni.

V. 179C–183C Hērakleitiešu kritika.

1. 179C–180C Nepieciešamība aplūkot hērakleitiešu nostādnes. Hērakleitiešu raksturojums.
2. 180C–181B Divu pretēju nostādņu iezīmēšana: hērakleitieši un Parmenida sekotāji.
3. 181B–183C Nošķirums starp divu veidu kustībām un tā attiecinājums uz sajušanas skaidrojumu.

VI. 183C–184B Atkāpe: Parmenids.

VII. 184B–186E Teaitēta noteiksmes “zināšana ir sajušana” atspēkojums.

1. 184B–185E Nošķirums starp divu veidu kvalitātēm; vienas dvēsele aplūko pati caur sevi, bet citas – izmantojot sajūtas.
2. 185E–186E Sajušana nav zināšana.

III DAĻA

187A–201C Zināšana ir patiess uzskats

I. 187A–188C Zināšana kā patiess uzskats un aplama uzskata iespējamības problēma.

1. 187A–187C Zināšana ir patiess uzskats.
2. 187C–187E Aplama uzskata iespējamība.
3. 188A–188C Aplama uzskata iespējamības aporija.

II. 188C–200C Aplama uzskata iespējamības aporijas risinājumi.

1. 188C–189B Aplama uzskata iespējamības aporijas pirmais risinājums: aplams uzskats kā uzskats par to, kas nav.
2. 189B–191A Aplama uzskata iespējamības aporijas otrais risinājums: aplams uzskats kā uzskatu sajaukšana.
3. 191A–196C Aplama uzskata iespējamības aporijas trešais risinājums: dvēsele kā vaska plāksne.
  - a) 191A–191E Dvēsele kā vaska nospiedumu plāksne.
  - b) 192A–192C Vaska plāksnes modeļa pielietojums: gadījumi, kuros aplams uzskats nav iespējams.

SATURA PĀRSKATS

- c) 192C–194C Vaska plāksnes modeļa pielietojums: kādos gadījumos aplams uzskats ir iespējams.
  - d) 194C–195B Intelektuālo spēju skaidrojums saskaņā ar vaska plāksnes modeli.
  - e) 195B–196C Vaska plāksnes modeļa piedāvātā risinājuma kritika.
  - 4. 196D–200D Aplama uzskata iespējamības aporijas ceturtais risinājums: baložu mītnes modelis.
    - a) 196D–197D Divu veidu “zināšanu” nošķirums.
    - b) 197D–199C Turpinājums: dvēsele kā baložu mītne un aplama uzskata iespējamība.
    - c) 199C–200D Problēmas, pie kurām noved baložu mītnes modelis.
- III. 200D–201C Teaitēta noteiksmes “zināšana ir patiess uzskats” atspēkojums.

IV DAĻA

201C–210D Zināšana ir patiess uzskats ar skaidrojumu

- I. 201C–202D Noteiksmes “zināšana ir patiess uzskats ar skaidrojumu” formulējums.
- 1. 201C–201D Teaitēta formulējums.
  - 2. 201D–202D Sokrata “sapnis”.
- II. 202D–206C Noteiksmes iztīrīšana (I): burti un zilbes.
- 1. 202D–203C Teorijas attiecināšana uz burtiem un zilbēm.
  - 2. 203C–205E Formālas problēmas: veselā un daļas attiecības.
    - a) 203C–203E Zilbe kā burtu salikums.
    - b) 203E–205E Zilbe kā atšķirīgs veidols.
  - 3. 206A–206C Apmācības pieredzē balstīts iebildums.
- III. 206C–210A Noteiksmes iztīrīšana (II): trīs “skaidrojuma” nozīmes.
- 1. 206C–206E Skaidrojums kā domas izteikšana runā.
  - 2. 206E–208B Skaidrojums kā lietas pirmdaļu nosaukšana.
    - a) 206E–207D Skaidrojuma izpratnes formulējums.
    - b) 207D–208B Skaidrojuma izpratnes noraidījums.

SATURA PĀRSKATS

3. 208B–210A Skaidrojums kā lietas atšķirīgās pazīmes uzrādīšana.

a) 208B–208E Skaidrojuma izpratnes formulējums.

b) 208E–210A Skaidrojuma izpratnes noraidījums.

IV. 210A–210D Sarunas kopsavilkums un noslēgums.

DIALOGA KOPSAVILKUMS

I DAĻA

142A–151D levads un dialoga jautājuma formulējums

I. 142A–143C Ievadsaruna: Eukleids satiekas ar Terpsionu

Megaras. Terpsions satiek Eukleidu, ko viņš jau kādu laiku meklējis un cerējis satikt tirgus laukumā. Eukleids izstāsta, ka viņš tajā laikā nav bijis pilsētā, jo pa ceļam uz ostu viņam gadījies satikt Teaitētu, ko smagi slimu un ievainotu veda no Korintas nometnes uz Atēnām. Teaitēta sastapšana Eukleidam atsauc atmiņā reiz notikušu Teaitēta un Sokrata sarunu, kuru Eukleids ir dzirdējis Sokrata atstāstā un vēlāk arī pierakstījis. Arī Terpsions ir dzirdējis par šīs sarunas pierakstu un atzīstas, ka jau sen vēlējis ar to iepazīties. Abi sarunbiedri vienojas, ka šis ir piemērots brīdis to izdarīt.

II. 143D–146C Sokrata saruna ar Teodoru un iepazīšanās ar Teaitētu

1. 143D–144D Sokrats no Teodora uzzina par neparasti apdāvināto Teaitētu

Sokrats no Teodora uzzina par kādu neparasti apdāvinātu jaunekli Teaitētu, kas turklāt izskata ziņā ir līdzīgs Sokratam. Teaitēts ar draugiem, izejot ar eļļu, atgriežas no āra skrejceļa. Teodors – Sokrata mudināts – aicina Teaitētu viņiem piedibroties, un Sokratam rodas iespēja Teaitētu izvaicāt.

2. 144D–146C Sokrats un Teaitēts: Sokrats sāk izvaicāt Teaitētu, formulē dialoga pamatjautājumu “kas ir zināšana?”

Sokrats uzsāk Teaitēta izvaicāšanu. Viņi vienojas: tā kā Teodors ir lietpratējs nevis zīmēšanā, bet gan astronomijā, rēķināšanā, mūzikā un daudzās citās zināšanu jomās, tad nav jāpievērš uzmanība tam, ko viņš saka par Sokrata un Teaitēta ķermeņu līdzību. Taču ja Teodors

slavē kāda cilvēka tikumu un gudrību, tad viņa teiktais jāņem vērā un jāpārbauda. Teaitētam jābūt gatavam parādīt savas spējas, jo Teodors – kā apgalvo Sokrats – vēl nevienu tā nav slavējis kā Teaitētu. Sokrats un Teaitēts vienojas, ka gudrība un zināšana ir viens un tas pats. Sokrats atzīst, ka jautājums par to, kas ir zināšana, viņam ir neskaidrs, un aicina klātesošos sniegt savas atbildes. Teodors iesaka Sokratam ar šo jautājumu vērsties pie Teaitēta, tā kā viņš pats nav radis piedalīties šādās diskusijās.

III. 146C–147C Teaitēta pirmā atbilde uz jautājumu “kas ir zināšana?” un tās noraidījums

Pēc neilgas minstināšanās Teaitēts sniedz atbildi uz jautājumu “kas ir zināšana?”, nosaucot atsevišķas zināšanu jomas (ģeometrija) un mākas (kurpnieka amats). Sokrats Teaitēta atbildi noraida, jo viņš nav atbildējis uz jautājumu. Ja, piemēram, kurpnieka prasme ir zināšana par apavu pagatavošanu, tad Teaitēts ir atbildējis uz jautājumu “par ko ir zināšana?”, nevis “kas ir zināšana?”

Otrkārt, Teaitēta norāde uz atsevišķiem zināšanu priekšmetiem nepaskaidro zināšanas jēdzienu. Ilustrācijai Sokrats piedāvā māla definīcijas piemēru; šajā gadījumā nav svarīgi, kas ar šo mālu strādā – leļļu veidotājs vai kāds cits amatnieks. Pareizi būtu teikt, ka māls ir zeme, sajaukta ar ūdeni.

IV. 147C–148E Ģeometriskas noteiksmes piemērs

Noklausījies Sokrata iebildumus, Teaitēts apgalvo, ka nu viņš saprot, kāda veida definīciju Sokrats prasa. Teaitēts pastāsta, ka viņš ar savu draugu – Sokrata vārda brāli – nesen atrisinājuši līdzīgu problēmu matemātikā, kad kādā Teodora nodarbībā izveidojuši iracionāla skaitļa definīciju. Tomēr Teaitēts atzīst, ka uz Sokrata jautājumu par zināšanu viņš nespēj atbildēt, lai gan šie jautājumi viņu tiešām nodarbina.

V. 148E–151D Sokrata dzemdību pieņēmēja māka

Teaitēta teiktais, saka Sokrats, liecinot par to, ka viņš ir grūts. Sokrats atklāj Teaitētam, ka viņš, būdams vecmātes Fainaretēs dēls, arī pats

piekopj šo māku. Vecmātes raksturo tas, ka viņas pašas ir neauglīgas, bet spēj noteikt, kuras ir grūtnieces un kuras nav, kā arī veicināt dzemdības tām, kuras dzemdē ar grūtībām. Turklāt vecmātes ir arī lieliskas saprecinātājas un zina, kādiem cilvēkiem saejoties, dzims vislabākie bērni. Sokrats apgalvo, ka par viņu ir sakāms tas pats, kas par vecmātēm; atšķirība ir tikai tā, ka viņš pieņem dzemdības nevis sievietēm, bet vīriem un uzmana nevis viņu ķermeņus, bet dvēseles, kas dzemdē. Tomēr pats svarīgākais viņa vecmātes mākā ir spēja noteikt, vai dzemdētais ir kaut kas patiesš vai aplams. Sokrats atzīst, ka viņam veltītie pārmetumi par to, ka viņš tikai izjautājis cilvēkus, bet pats nekādu viedokli nepiedāvājis, ir patiesi, jo kā jau vecmāte viņš pats nedzemdē. Sokrats to visu Teaitētam stāsta, manīdams, ka Teaitēts nes sevī kādu augli un cieš no dzemdību sāpēm. Tāpēc viņš aicina Teaitētu atbildēt, cik vien labi viņš to spēj, un arī nedusmoties, ja Sokrats Teaitēta teikto atzīs par aplamu un nederīgu. Teaitēts atzīst, ka pēc šāda mudinājuma būtu kauns izvairīties no atbildes.

II DAĻA

151D–186E Zināšana ir sajušana: noteiksmes izvērsums un atspēkojums

I. 151D–160E “Zināšana ir sajušana” – noteiksmes izvērsums

1. 151D–152C Teaitēta noteiksme “zināšana ir sajušana” un tās saistība ar Protagora izteikumu

Teaitēts apgalvo, ka zināšana ir sajušana. Sokrats norāda, ka šādu viedokli – tikai citiem vārdiem – ir paudis Protagors, sakot, ka visu lietu mērs ir cilvēks. Saskaņā ar Protagora teikto katrā lieta ir tāda, kāda tā parādās tam, kuram tā parādās. Piemēram, vējš pats par sevi nav nedz silts, nedz auksts; tam, kurš salst, tas ir auksts, bet tam, kurš nesalst, nav auksts. Tā kā katram vējš parādās tāds, kādu tas to sajūt, tad ‘rādišanās’ un ‘sajušana’ ir viens un tas pats. Sajušana ir zināšana, jo tās priekšmets ir esošais un tā nekad nekļūdās.

2. 152C–153A Protagora slepenā mācība. Hērakleits

Protagora teiktāis ir mīklains, ja to neaplūko kopā ar kādu citu mācību, kuru ir pauduši daudzi gudrie – Protagors, Hērakleits un Empedokls; tāpat arī dzejnieki Homērs un Epiharms. Saskaņā ar šo mācību viss atrodas nepārtrauktā izmaiņu stāvoklī; viss, par ko mēs sakām ‘ir’, patiesībā vienmēr ‘top’.

3. 153A–153D Pierādījumi par labu Protagora slepenajai mācībai
Šādu uzskatu apliecina vairākas liecības. Šķietami esošo rada kustība, bet miers to iznīcina; arī uguns, kas ir visa pamatā, rodas no nešanās un trišanās, kas ir kustības. Tādā pašā veidā arī rodas visas dzīvās būtnes. Kustēšanās uzlabo ķermeņa stāvokli. Tieši tas pats ir sakāms arī par dvēseli. Teiktais attiecas arī uz visumu kopumā – visa pastāvēšanu nodrošina saules kustība.

4. 153D–154C Sajūšanas norises skaidrojums saskaņā ar aplūkojamo mācību

Balstoties uz nupat izklāstīto mācību, Sokrats skaidro redzi; ja nekas nav pats par sevi, tad, piemēram, baltā krāsa ir kaut kas, kas ikreiz rodas starp to, kas skatās, un to, uz ko skatās. Tāpēc dažādas būtnes redz krāsas atšķirīgi. Tas pats sakāms par ikvienu cilvēku – arī tas dažādos laikos vienu un to pašu krāsu redz savādāk. Līdz ar to gan sajūtējs, gan sajūtamais nepārtraukti mainās, bet tas ir pretrunā ar to, kā mēs parasti runājam par šīm lietām.

5. 154C–155D Apsvērumi pret Protagora-Hērakleita mācību: trīs atzinumi, kas mūsos cīnās paši ar sevi

Ja sešiem spēļu kauliņiem mēs noliekam blakus četrus, mēs sakām, ka to ir pusotru reizi vairāk par četriem, savukārt, ja noliekam tiem blakus divpadsmit, tad to ir uz pusi mazāk. Kā Teaitēts atbildētu uz jautājumu: “Vai kaut kas var kļūt lielāks apmērā vai skaitā, ja tas nepieaug?” Teaitēts atzīst, ka viņš, no vienas puses, sliecas teikt, ka var, bet no otras, ka ne. Lai tiktu skaidrībā ar šo jautājumu, ir jāizpēta, kādi ir mūsu priekšstati par šīm lietām. Mēs varam teikt, ka (1) nekas nekad nekļūst lielāks vai mazāks apjomā vai skaitā, kamēr vien tas ir vienāds pats sev; (2) kam neko nepieliek klāt un neatņem nost, tas nedz pieaug, nedz dilst, bet vienmēr ir vienāds; (3) tam, kas nav bijis iepriekš, nav iespējams būt arī vēlāk, ja tas nav tapis vai netop. Šie trīs priekšstati mūsu dvēselēs cīnās paši ar sevi, kad mēs domājam par spēļu kauliņiem vai citiem līdzīgiem gadījumiem. Minētās pretrunas patiesi liek Teaitētam brīnīties. Sokrats norāda: šis izbrīns tikai apliecina, ka Teodors pareizi uzminējis Teaitēta filosofisko dabu.

6. 155D–157D Protagora-Hērakleita mācības tālāks izvērsums

Sokratu apsola Teaitētam atklāt noslēpumus, kas ir Protagora un citu gudro paustās mācības pamatā. Viņu uzskats balstās uz apsvērumu, ka viss ir kustība; viņi izšķir divu veidu kustības – vienām

piemīt spēja iedarboties, otrām – saņemt iedarbību. No šo kustību sadursmes rodas pēcteču pāri – sajūtamais un sajūta, proti, sajūtamais rodas reizē ar attiecīgo sajūtu. Teiktais papildina jau iepriekš iezīmēto sajušanas skaidrojumu; acs, kas pati ir kustība, sastopoties ar tai samērīgo kustību, radīs krāsu un attiecīgo sajūtu, t.i., acs kļūst par redzošu, bet attiecīgā kustība – par, piemēram, baltu priekšmetu. Līdz ar to nekas nepastāv pats par sevi, bet rodas, saduroties divām kustībām; tāpēc no runas būtu jāizņem vārdi 'ir', 'šis', 'tas' utt., bet to vietā jālieto 'top', 'tiek radīts', 'iet bojā' vai 'izmainās'.

Teaitēts apšaubā, vai Sokrats pauž savus uzskatus vai tikai pārbauda viņu. Sokrats atgādina par savu māku, ka viņam kā jau vecmātei par šīm lietām nekādu zināšanu nav; to visu viņš Teaitētam klāsta, lai izvilktu gaismā viņa viedokli un pēc tam to pārbaudītu.

7. 157D–158E Kļūdainas sajūtas (sapņi, slimības, pārklaušanās utt.) var apdraudēt aplūkojamo mācību

Teaitēts atzīst Sokrata izklāstu par ticamu. Sokrats iesaka pabeigt Protagora nostādnes iztirzājumu, aplūkojot arī gadījumus, kad, kā parasti tiek uzskatīts, cilvēki kļūdās savās sajūtās, piemēram, vājprātīgo gadījumā mēs varam teikt, ka nekas nav tā, kā viņi to redz; turklāt cilvēki var arī pārskatīties, pārklauties utt. Minētie piemēri apdraud Protagora mācību. Sokrats Teaitētam atgādina arī jau zināmo diskusiju par neiespējamību noteikt, vai mēs guļam, un visa pieredze līdz ar to ir tikai sapnis, vai arī esam nomodā. Laiks, kuru pavadām miegā, taču ir vienāds ar nomodā pavadīto, tāpēc arī vienāds ir laiks, kurā mēs pieturamies pie pretējiem uzskatiem. Tas pats sakāms arī par vājprātu, izņemot to, ka šajā gadījumā atšķirsies laiks, kurā cilvēks ir vienā stāvoklī vai otrā. Būtu smieklīgi patiesību noteikt pēc laika garuma, tomēr nav nekāda cita kritērija, kā izšķirties, kurā stāvoklī uzskati ir patiesi.

8. 158E–160B Kļūdainu sajūtu skaidrojums no Protagora un viņa sekotāju viedokļa

Tie, kas apgalvo, ka tas, kas katram ikreiz šķiet, arī ir paties, teiktu, ka, piemēram, vesels Sokrats atšķirsies no slima Sokrata, t.i., patiesībā tie būs divi dažādi Sokrati; iedarbību izraisošais un iedarbību saņemošais sastopoties ikreiz radīs ko citu. Veselam Sokratam viņš būs salds, bet slimam – rūgts. Sajūtošais nekad nepastāv šķirti no sajūtamā; sajūta vienmēr ir kaut kā sajūta, un arī tas, kas iedarbojas, kļūs par saldu, rūgtu utt. kādam sajūtošajam.

9. 160B–160E Kopsavilkums: Protagora, Hērakleita un Teaitēta uzskatu saistība

Tātad saskaņā ar šo mācību nekas nav pats par sevi; viss ir jāuzlūko attiecībā pret kaut ko, un ja kāds kaut ko nosauc par esošu vai par topošu, tad viņam ir jāpiebilst, 'kam', 'no kā' vai 'pret ko' tas ir vai top. Tas, kas uz kādu iedarbojas, ir tikai viņam, un to sajūtīs tikai viņš. Tāpēc katra cilvēka sajūta ir viņam patiesa, un viņš sajūt to, kas ir viņam. Līdz ar to sajūtas ir nemaldīgas, un ikviens zina to, ko viņš sajūt. Tāpēc Teaitēta apgalvojums, ka zināšana ir sajušana, ir patiess; tas sakrīt gan ar to, ko teicis Hērakleits – ka viss kustas kā plūsma –, gan ar to, ko teicis Protagors – ka cilvēks ir visu lietu mērs.

II. 160E–172B Protagora kritika (I)

1. 160E–161B Ievads. Sokrata metode

Teaitēta auglis nu ir dzemdēts, un pienācis laiks pārbaudīt, vai tas ir barojams un audzināms vai tomēr izmetams. Uz Sokrata jautājumu, vai Teaitētam būs pa spēkam izturēt sava pirmdzimtā augļa pārbaudi, Teodors atbild, ka Teaitēts to pavisam noteikti spēšot, un aicina Sokratu pateikt, kas tad Teaitēta teiktajā ir aplams. Atsaucoties uz savu vecmātes amatu, Sokrats paskaidro, ka viņa teiktais nekad nenākot no viņa paša, bet gan no sarunbiedra, un Sokrata prasme aprobežojas tikai ar rūpīgu teiktā izpēti.

2. 161B–164C Sākotnējie iebildumi

a) 161B–162A Protagora uzskats, ka "katrs ir mērs", izvirza jautājumu par gudrības iespējamību.

Kāpēc gan Protagors teicis, ka visu lietu mērs ir cilvēks, nevis cūka, suņgalvis vai jebkura cita ar sajūtām apveltīta būtne? Un kāpēc tad Protagoru uzskata par gudru, ja reiz katram ir patiess tas, ko viņš par tādu uzskata, un līdz ar to katrs pats ir savas gudrības mērs? Tādā gadījumā bezjēdzīga kļūst arī Sokrata vecmātes māka un jebkāda veida diskusijas.

b) 162A–163A Atkāpe.

Teodors, pie kā Sokrats vēršas ar šiem jautājumiem, norāda, ka Protagors bijis viņa draugs, tāpēc viņš negribētu, ka Protagoru atspēko ar viņa piekrišanu; Teodors aicina Sokratu atkal vērsties pie Teaitēta. Teaitēts ir izbrīnīts, ka gudrības ziņā izrādījies necik sliktāks par

dieviem, jo protagoriskais mērs taču attiecas arī uz tiem. Sokrats Protagora vārdā aizrāda, ka viņa mācības izvērtēšanā būtu jābalstās uz pierādījumu un nepieciešamību, nevis uz varbūtību. Teaitēts piekrīt, ka jāseko Protagora norādījumam un pret viņa mācību jāizturas nopietnāk.

c) 163B–163C Redzēt vēl nenožīmē zināt.

Ja zināt nozīmē sajust, tad mums vajadzētu būt spējīgiem saprast to, ko raksta vai runā barbaru valodā; tas, ko mēs redzam un zinām, ir burtu apveids un krāsa vai skaņas augstums, bet to, ko par to teiks gramatiķi vai tulki, mēs nedz redzam, nedz zinām.

d) 163D–164C No uzskata, ka zināt nozīmē sajust, izriet absurdi secinājumi.

Ja sajušana būtu zināšana, tad būtu iespējams, ka kāds nezina to, ko ir iemācījies un atminas. Ja redzēt ir zināt, tad tādā gadījumā, ja kāds vēlāk atminas to, ko ir redzējis, mēs esam spiesti teikt, ka viņš to nezina, jo pašlaik to neredz. Tāpēc zināšana un sajušana nav viens un tas pats.

3. 164C–165E Iepriekš minēto iebildumu noraidījums

a) 164C–165A Minētie iebildumi nav pamatoti.

Sokrats norāda, ka ir pārāgri uzskatīt Protagora mācību par atspēkotu. Iepriekš izvīrztāis iebildums ir balstīts ierastajā vārdu lietojumā. Ja Protagors būtu dzīvs, viņš šo mācību noteikti aizstāvētu. Norādot, ka šīs mācības aizgādņi, pie kuriem pieskaitāms arī Teodors, neaizstāv Protagoru, Sokrats mēģina sarunā iesaistīt Teodoru. Teodors izvairās, sakot, ka viņš no teorētiskiem pārsapņiem ir pievērsies ģeometrijai, tāpēc vairs nav uzskatāms par Protagora mācības aizstāvi. Tomēr viņš labvēlīgi uzņēm Sokrata ierosinājumu taisnības labad palīdzēt Protagoram.

b) 165A–165E Protagora aizstāvības ievads. Slikta iebilduma piemērs.

Protagora aizstāvību Sokrats iesāk ar piemēru, kas parāda, kā nevajadzētu iebilst pret Protagora mācību, jo šādu iebildumu sakne ir nevērība pret izteikumiem. Uz jautājumu “vai ir iespējams, ka tas, kurš kaut ko zina, nezina to, ko zina?” Teaitēts atbild, ka nav. Tomēr Sokrats norāda – ja redzēt ir zināt, tad tas ir iespējams. Ko Teaitēts teiktu, ja kāds, aizklājis viņam vienu aci, jautātu, vai viņš redz ap-

metni? Ja viņš atbildētu, ka ar vienu aci redz, bet ar otru – ne, tad vaicātais iebilstu, ka tāds nebija jautājums, un uzstātu, ka viņš gan redz, gan neredz, t.i., gan zina, gan nezina. Tāpat viņš Teaitētam varētu uzdot citus līdzīgus jautājumus – vai ir iespējams vienu un to pašu zināt skaidri un aptuveni, tuvumā zināt, bet no attāluma – ne, utt. Līdzīgi varētu jautāt arī par citām sajūtām.

4. 165E–168C Protagora aizstāvības runa

a) 165E–166D Protagora iebildumi pret veidu, kādā viņa mācība tiek aplūkota.

Sokrats ķeras pie jau iepriekš pieteiktās Protagora aizstāvības runas. Protagors, viņaprāt, sākumā norādītu, ka pret viņu izvirzītie iebildumi uz viņu neattiecas – tie ir formulēti, izmantojot nepieredzējušā Teaitēta bailes. Protagors būtu atspēkots tikai tad, ja Teaitēts būtu atbildējis tā, kā to būtu darījis Protagors.

b) 166D–168C Protagora aizstāvība.

Protagora viedoklis paliek nemainīgs. Mūsu sajūtas, kādu pieredzējumu atminoties, nav tādas, kādas tās bija tad, kad mēs šo pieredzējumu guvām. Tā kā viss nepārtraukti mainās, tad ir iespējams, ka viens un tas pats vienu un to pašu gan zina, gan nezina. Ikviens ir esošā un neesošā mērs, un šajā ziņā cilvēki viens no otra atšķiras, jo vairākiem cilvēkiem viens un tas pats var parādīties dažādi. Tomēr tas nenozīmē, ka nav gudrības un nav gudru vīru. Slimajam ēdiens rādās rūgts un nebaudāms, bet veselajam – ne. Tas nenozīmē, ka viens no viņiem ir gudrāks; tomēr var teikt, ka viens no šiem stāvokļiem ir labāks. Ārsts prot panākt izmaiņu no viena stāvokļa uz citu. Līdzīgi arī audzināšanā – ko ārsts panāk ar zālēm, to sofists – ar runām. Kas katrai valstij šķiet taisnīgs un skaists, tas tāds tai arī ir, kamēr tai tā šķiet; bet gudrais spēj panākt, ka katrai valstij derīgais, nevis nederīgais šķiet gan taisnīgs, gan skaists. Līdz ar to Protagors var teikt gan to, ka katrs ir mērs, gan to, ka pastāv gudrība.

Protagors aicina iztirzāt viņa mācību, ja vien pret to ir kādi iebildumi, bet piekrodina, ka tas jādara taisnīgi; ja Sokrats tā rīkosies, tad viņa sarunas biedri savās kļūdās vainos sevi, nevis Sokratu un pievērsīsies filosofijai. Turklāt tādā gadījumā viņš sapratīs, ko patiesībā Protagors domā, sakot, ka viss kustas un ka tas, kas katram šķiet, tas arī ir. Ja viņš nepaļausies uz ierasto vārdu un izteikumu lietojumu, viņš sapratīs, ka zināšana ir sajušana.

5. 168C–169D Sokrats iesaista sarunā Teodoru

Sokrats vēršas pie Teodora un norāda uz Protagora runā izteikto pārmetumu, ka viņa mācība tiek aplūkota, izmantojot nepieredzējuša jaunekļa bailes. Sokrats aicina viņu iesaistīties sarunā un noskaidrot Protagora teiktā patiesumu. Teodors piekrīt – ar nosacījumu, ka viņš iesaistīsies sarunā tikai tiktāl, kamēr tiek aplūkota Protagora mācība.

6. 169D–171D Protagora atspēkošana

a) 169D–170A Vienošanās par Protagora mācības iztīrājuma metodi.

Protagors – kā atgādina Sokrats – ir piekritis, ka tajos gadījumos, kad runa ir par “labāk” un “sliktāk”, daži cilvēki ir pārāki par citiem; tos tad arī sauc par gudrajiem. Tomēr kāds varētu iebilst, ka Protagors pats šajā jautājumā nepieņēma šādu viedokli Sokrats viņam tikai piedēvējis savā aizstāvībā. Par šo jautājumu būtu jāpanāk skaidra vienošanās, un Sokrats piedāvā to darīt, balstoties paša Protagora teiktajā.

b) 170A–170E Protagora tēze un citu cilvēku viedoklis.

Protagors apgalvo, ka tas, kas katram šķiet, tas arī ir tam, kam tā šķiet. Visi cilvēki ir pārliecināti, ka dažās lietās viņi ir gudrāki par citiem, bet citās – citi ir gudrāki par viņiem. Vieni meklē tos, kas kaut ko zina, bet citi uzskata sevi par zinātājiem. Kā ir ar pašu Protagora izteikumu? Vai var sekot Protagoram un teikt, ka cilvēku uzskati vienmēr ir patiesi? Vai tomēr – dažkārt patiesi, bet dažkārt aplami. Jebkurā gadījumā iznāk, ka cilvēku uzskati mēdz būt kļūdaini. Ja kāds nonāk pie kāda uzskata, tad saskaņā ar Protagora teikto šis uzskats ir viņam paties. No otras puses, daudzi to var apstrīdēt. Vai tādā gadījumā jāseko Protagoram un jāapgalvo, ka tas ir paties tam, kurš tā uzskata, bet visiem pārējiem – aplams?

c) 170E–171D Protagora tēze vērstā pati pret sevi.

Kā ir ar pašu Protagoru? Ja viņš pats nedomā, ka cilvēks ir visu lietu mērs, un – kā jau tika noskaidrots – tā nedomā arī cilvēku vairākums, tad Protagora teiktais ne uz vienu neattiecas. Savukārt, ja viņš pats tā domā, bet vairākums tam nepiekrīt, tad pret Protagoru var izvirzīt divus iebildumus. Pirmkārt, jo vairāk ir to, kuri nepiekrīt Protagoram, jo vairāk nav tā, kā Protagors saka. Otrkārt, atzīstot, ka visu cilvēku uzskati ir patiesi, viņš pats piekrīt, ka viņa apgalvojums ir aplams. Līdz ar to arī pats Protagors piekrīt, ka ne

katrs ir mērs, un Protagora "Patiesība" nebūs patiesa nedz citiem, nedz viņam pašam.

7. 171D–172B Protagora teorijas ierobežošana

Tomēr var būt jomas, kurās Protagora teiciens ir spēkā. Attiecībā uz karsto, saldo un tamlīdzīgo varbūt arī ir tā, ka kāds tas katram šķiet, tāds tas arī ir tam, kuram tā šķiet, bet tas pats nebūs sakāms par veselīgu un kaitīgu. Līdzīgi arī ar valstiskām lietām. Ko katra valsts uzskata par skaistu, nekrietnu, taisnīgu un nosaka sev ar likumu, tāds tas tai arī ir. Citādi būs ar derīgu un nederīgu. Nav tā, ka tas, ko katra valsts uzskata par derīgu, tai arī ir derīgs. Daudzi, kas kaut kādā mērā piekrit Protagoram, uzskata, ka taisnīgajam un netaisnīgajam no dabas nav savas esības, to nosaka cilvēku šķitums. Šie apsvērumi liek pievērsties citam iztirzājumam.

III. 172B–177C Atkāpe

1. 172B–176A Filosofiskās un nefilosofiskās audzināšanas salīdzinājums

Tie, kuri audzināti filosofijā, salīdzinājumā ar tiem, kuri kopš jaunākļa gadiem apgrozās tiesās un tamlīdzīgās vietās, ir kā brīvie iepretim vergiem. Pirmajiem ir vaļa, viņi brīvi risina savas sarunas un velta tām tik daudz laika, cik uzskata par nepieciešamu. Otro sarunas vienmēr ir ierobežotas laikā, turklāt viņi nevar runāt par to, ko vēlas, jo viņu runām jāturas apsūdzības ietvaros. Tāda audzināšana viņiem atņem spēju būt brīviem, viņi pievēršas netaisnībai un meliem un, kad ir izauguši, kļūst par cilvēkiem, kam nav nevienas veselīgas domas, lai gan viņi paši tā nedomā.

Turpretim filosofiski audzinātie jau kopš jaunības nezina ceļu uz tirgus laukumu, tiesu, padomi utt. Tāpat viņi ir neziņā par valsti notiekošajām intrigām, turklāt viņi arī nezina, ka to nezina. Tikai viņu ķermenis atrodas valstī, bet viņu prāts ir nodarbināts ar visa esošā izpēti. Piemērs ir Talēts, kas, lūkojoties zvaigznēs, esot iekritis akā; tādēļ viņu izsmēja – ka gribot zināt, kas ir debesīs, bet neredzot to, kas pašam zem kājām. Šis joks attiecas uz visiem, kas vada dzīvi filosofijā. Tāds nepazīst savu kaimiņu un nezina, vai tas ir cilvēks vai kāda cita būtne, bet tiecas izpētīt, kas vispār ir cilvēks, ar ko tā daba atšķiras no citām, utt.

Tāpēc šāds cilvēks saskarsmē ar citiem, kad ir runa par to, kas ir zem kājām vai acu priekšā, ir neveikls un izraisa smieklus. Savukārt,

kad viņš kādam liek pievērsties jautājumiem par taisnīguma un netaisnīguma dabu, cilvēka laimi un postu utt., tad veiklie runātāji parādās pretējā gaismā – apjūk un samulst. Neizglītotie tādus neizsmej, toties visiem, kas nav audzināti kā vergi, tādi šķiet smieklīgi. Ir piedodami, ja filozofs, kas ir patiesi brīvs un kam ir brīvs laiks, šķiet nekam nederīgs situācijās, kad jāveic verga cienīgi darbi. Teodors piekrīt Sokrata teiktajam un apgalvo – ja Sokrats spētu tikpat labi pārliecināt arī citus, tad pasaulē būtu mazāk ļaunuma.

2. 176A–177C Patiesais tikums

Sokrats norāda, ka iznīcināt ļaunumu nav iespējams, jo vienmēr jāpastāv kaut kam, kas ir pretējs labajam. Pie dieviem ļaunums nepastāv, tas ir sastopams tikai mirstīgajā dabā, tāpēc arī pēc iespējas ātrāk jābēg no šejienes uz turieni; šī bēgšana ir pielīdzināšanās dievam, cik vien iespējams. Pielīdzināties dievam nozīmē ar sapratni tapt taisnīgam un dievbijīgam. Pēc tikuma jātiecas ne jau tā iemesla dēļ, ko piesauc daudzi, proti, lai šķistu taisnīgs un tikumīgs. Dievs ir visaugstākajā mērā taisnīgs, un ar viņu ir mērojama cilvēka patiesā izcilība. Netaisnīgie nezina, kāds sods viņus sagaida par viņu netaisnību; tas nav tāds sods, kādu viņi iedomājas – sitieni un nonāvēšana. Tas ir sods, no kura nav iespējams izbēgt. Esamībā ir divi paraugi – dievišķais jeb laimīgais un bezdievīgais jeb nožēlojamais. Netaisnīgie savā neprātā to nepamana un pietuvinās bezdievīgajam. Par to viņi saņem sodu – dzīvi pēc tā parauga, kuram pielīdzinās. Ja viņiem pateiktu, ka viņi pēc nāves nonāks vietā, kas ir tīra no ļaunuma, bet būs spiesti uzturēties šeit, viņiem tas šķistu kas nejēdzīgs. Tomēr sarunā viens pret vienu, kad viņiem jāizsakās par to, ko viņi izsmej, viņu daiļrunība pazūd, viņi paši nav apmierināti ar to, ko saka, un tādā stāvoklī viņi vairs daudz neatšķiras no bērniem. Tomēr Sokrats ierosina šo jautājumu atstāt un atgriezties pie sarunas par zināšanu. Teodors gan piebilst, ka viņa vecumā šādām runām izsekot ir vieglāk.

IV. 177C–179C Protagora kritika (II): iebildums, balstoties uz apsvērumu par nākotni

Kā jau tika noskaidrots iepriekš, Protagora sekotāji uzstāj: attiecībā uz taisnīgo, ko katra valsts par tādu uzskata, tāds tas tai arī ir; savukārt attiecībā uz labo viņi neuzdrošinās apgalvot, ka tas, ko katra valsts sev nolemj kā derīgu, tas tai arī ir derīgs.

Izdodot likumus, valsts tiecas pēc tā, lai tie būtu tai visderīgākie. Šajā ziņā valstis dažkārt mēdz kļūdīties. Derīgais ir saistīts ar nākotni, jo tad, kad tiek pieņemti likumi, tie tiek pieņemti kā tādi, kas būs derīgi nākotnē. Protagors apgalvo, ka visa mērs ir cilvēks; kādu katrs sajūt balto, cieto utt., tāds tas viņam arī ir. Tomēr mēs varam vaicāt Protagoram: "Vai katrs ir mērs arī tam, kas notiks nākotnē?" Ja kāds, nebūdam ārsti, iedomājas, ka viņam būs drudzis, bet ārsts saka, ka drudzā nebūs, tad katram no viņiem nākotne būs tāda, kādu katrs iedomājas? Topošā vīna saldumu vislabāk paredzēs zemkopis, saskaņu mūzikā – mūziķis, bet topošā mielasta garšu – pavārs. Bet par pašu Protagoru var teikt, ka viņš labāk par citiem pratis pateikt, kāda runa tiesā būs pārliecinošāka; galu galā tieši tāpēc daudzi par to ir gatavi viņam maksāt naudu. Līdz ar to Protagoram nepieciešami ir jāpiekrīt, ka cilvēki ir cits par citu gudrāki un ka tas, kurš ir gudrāks, arī ir mērs. Teodors piekrīt, ka Protagora mācība ir ievainojama gan šajā ziņā, gan tajā, ka tā, padarot par noteicošu citu cilvēku viedokli, atspēko pati sevi.

V. 179C–183C Hērakleitiešu kritika

1. 179C– 180C Nepieciešamība aplūkot hērakleitiešu nostādnes. Hērakleitiešu raksturojums

Sokrats atzīmē, ka Protagora nostādne ir noraidāma arī citu iemeslu dēļ. Tomēr to pašu nevar teikt par katram klātesošo iespaidu, no kā rodas sajūtas un uzskati. Tādā gadījumā var izrādīties, ka Teaitētājam galu galā ir taisnība. Lai to noskaidrotu, tuvāk jāaplūko to vīru mācība, kuri apgalvo, ka viss kustas. Tas ir jautājums, par kuru notiek daudzi strīdi.

Teodors piekrīt Sokrata piedāvājumam. Viņš gan piebilst, ka runāt ar pašiem šīs mācības sekotājiem nav iespējams, jo viņiem – gluži saskaņā ar viņu mācību – nav raksturīgi turēties pie iztirzājuma un risināt sarunu mierīgā ceļā. Ja viņiem kaut ko vaicā, tad atbildes vietā var saņemt tikai miklainus izteicienus. Tas tāpēc, ka viņi visos iespējamajos veidos izvairās no noteiktības kā vārdos, tā savās dvēselēs.

2. 180C–181B Divu pretēju nostādņu iezīmēšana: hērakleitieši un Parmenida sekotāji

Sokrats apgalvo, ka šo jautājumu – tēzi, ka viss atrodas kustībā – mēs esam saņēmuši jau no senajiem. Par to runājis jau Homērs, bet

vēlākie sekotāji to izteikuši vēl skaidrāk. Tomēr nav jāaizmirst arī Parmenids, Meliss un viņu sekotāji, kas apgalvoja pretējo – ka viss ir kaut kas viens, pats sevī pastāvošs un nekustīgs.

Līdz ar to iztirzājums ir nonācis vietā, kur jāizšķiras, kurai nostājai sekot, – vai tiem, kuri saka, ka viss kustas, vai tiem, kuri apgalvo pretējo. Tāpēc Sokrats ar Teodoru vienojas, ka rūpīgi jāaplūko abi uzskati.

3. 181B–183C Nošķirums starp divu veidu kustībām un tā attiecinājums uz sajušanas skaidrojumu

Sokrats piedāvā sākt ar kustības izpēti. Kā saprast Hērakleita sekotāju apgalvojumu, ka viss kustas? Vai viņi runā par vienu kustības veidu vai, kā šķiet Sokratam, par diviem? Par kustību var runāt, kad kaut kas maina atrašanās vietu vai riņķo uz vietas. Par kustību var runāt arī tad, ja kaut kas, atrodoties vienā un tajā pašā vietā, no balta kļūst par melnu, no miksta par cietu utt. Tātad ir divi kustības veidi – nešanās un izmaiņšanās. Tiem, kuri apgalvo, ka viss kustas, ir jāpiekrīt, ka viss kustas abos minētajos veidos, citādi viņu apgalvojums, ka viss kustas, nebūtu necik patiesāks par apgalvojumu, ka viss stāv uz vietas.

Sokrats atgādina ar šo mācību saistīto sajušanas skaidrojumu, saskaņā ar kuru sajūta un sajūtamais rodas no divu kustību sastapšanās. Viena no tām iedarbojas, bet otra iedarbību saņem. Iedarbību saņemošā kustība kļūst par ko sajūtošu, bet tā, kas iedarbojas, top par noteiktu īpašību.

Ja pieņem, ka viss kustas abos veidos, kā gan ir iespējams pateikt, ka, piemēram, tiek sajūsta noteikta krāsa, ja jau tā nepārtraukti mainās? Tas pats sakāms par pašu sajūtu – ja pati sajūta nepaliek nemainīga, tad tikpat labi var teikt gan “redzēt”, gan “neredzēt”. Teaitēts noteicis zināšanu kā sajušanu, tomēr, ja ir spēkā nupat teiktais, tad Teaitēta atbilde nav vairāk par zināšanu kā par nezināšanu. Ja viss kustas, tad jebkura atbilde ir vienlīdz pareiza. Turklāt šī uzskata aizstāvjiem ir jāpieņem kāda cita valoda, lai varētu atspoguļot vispārējo kustību. Tāpēc nevar piekrist nedz tam, ka cilvēks ir visu lietu mērs, nedz tam, ka zināšana ir sajūta, ja šo uzskatu balsta apsvērumā, ka viss kustas.

VI. 183C–184B Atkāpe: Parmenids

Protagors un Hērakleits ir atspēkoti, tāpēc Teodors lūdz Sokratu atbrīvot viņu no atbildēšanas, tomēr Teaitēts atgādina viņu apņem-

šanos aplūkot arī pretējo nostādni – ka viss stāv uz vietas – un lūdz Sokratu un Teodoru to iztīrīt. Sokrats noraida Teaitēta lūgumu, sakot, ka viņi diez vai sapratis, ko Parmenids – pret ko Sokrats jūt īpašu bijību – ir teicis. Turklāt iedziļinoties šajā neiedomājami plašajā jautājumā, viņi novirzītos no pētījuma par zināšanu. Tāpēc viņš piedāvā atgriezties pie Teaitēta izjautāšanas, lai noskaidrotu, kas Teaitētam vēl sakāms par zināšanu.

VII. 184B–186E Teaitēta noteiksmes “zināšana ir sajušana” atspēkojums

1. 184B–185E Nošķirums starp divu veidu kvalitātēm; vienas dvēsele aplūko pati caur sevi, bet citas – izmantojot sajūtas

Teaitēts vienojas ar Sokratu, ka pareizāk būtu teikt, ka, piemēram, acis ir nevis tas, ar ko mēs kaut ko redzam, bet gan tas, ar kā starpniecību mēs redzam. Pretējā gadījumā dažādās sajūtas nebūtu vienas un netiektos uz kaut ko vienu, kas pārējās sajūtas izmanto gluži kā rīkus.

To, ko iespējams sajust ar vienas spējas starpniecību, nav iespējams sajust ar citas spējas starpniecību, piemēram, redze nevar just to, ko jūt dzirde, utt. Savukārt, ja par krāsu un skaņu kaut ko domā, tad tas netiek sajūsts nedz ar vienas, nedz otras sajūtas palīdzību. Domājot par tām, var konstatēt, ka tās ir, ka tās ir citas attiecībā viena pret otru, ka tās ir divas utt. Šīs kopīgās īpašības – esamība un neesamība, līdzība un nelīdzība, tāpatība un citādība utt. – netiek uztvertas ar kāda rīka palīdzību; tās dvēsele aplūko pati caur sevi.

2. 185E–186E Sajūšana nav zināšana

Esamība no visā minētā ir vislielākajā mērā kopīga visam. Dvēsele sajūt miksto un cieto ar taustes palīdzību, bet to esamību, pretstatu un šī pretstata esamību tā izsver pati par sevi. Spēja sajust iespaidus, kas caur ķermeni virzās uz dvēseli, no dabas piemīt gan cilvēkiem, gan dzīvniekiem, bet spēja apsvērt to esamību un derīgumu nāk ar laiku. Tam, kurš nav sasniedzis esamību, nav iespējams sasniegt arī patiesību, bet ja kaut kas nevar sasniegt patiesību, tas nevar sasniegt arī zināšanu. Līdz ar to zināšana ir meklējama nevis iespaidos, bet gan apsvērumos par tiem, un tāpēc sajušana nav zināšana.

III DAĻA

187A–201C Zināšana ir patiess uzskats

I. 187A–188C Zināšana kā patiess uzskats un aplama uzskata iespējamības problēma

1. 187A–187C Zināšana ir patiess uzskats

Sokrats un Teaitēts ir noskaidrojuši, kas zināšana nav, tomēr ne jau tas bija sarunas mērķis. Nemot vērā līdz šim teikto, Teaitēts piedāvā jaunu zināšanas noteiksmi. Zināšana ir meklējama norisē, kad dvēsele pati par sevi ir nodarbināta ar esošo. Teaitēts to nosauc par uzskatišanu. Tomēr uzskati var būt gan patiesi, gan aplami, tāpēc Teaitēts apgalvo, ka zināšana ir patiess uzskats.

2. 187C–187E Aplama uzskata iespējamība

Teaitēta jaunā noteiksme paredz, ka uzskati mēdz būt gan patiesi, gan aplami. Sokrats apgalvo, ka viņš jau agrāk ir nonācis strupceļā, mēģinot tikt skaidrībā, kā ir iespējams aplams uzskats. Tāpēc viņš svārstās, vai tagad šo jautājumu iztīrīt, vai tomēr ne. Teaitēts atgādina Sokrata un Teodora sarunā teikto par filosofiem piemītošo vaļū un aicina Sokratu aplūkot jautājumu par aplama uzskata iespējamību, ja vien no tā varētu rasties kāds labums.

3. 188A–188C Aplama uzskata iespējamības aporija

Par katru lietu mēs varam teikt, ka mēs to vai nu zinām, vai nezinām. Katrs, kurš kaut ko uzskata, domā vai nu kaut ko no tā, ko viņš zina, vai no tā, ko nezina. Nav iespējams, ka tas, kurš kaut ko zina, to pašu arī nezina, un otrādi. Tomēr tādā gadījumā tas, kurš uzskata aplami, vai nu domā, (i) ka tas, ko viņš zina, ir kaut kas cits no tā, ko viņš zina, vai (ii) ka tas, ko viņš nezina, ir kas cits no tā, ko viņš nezina, vai (iii) ka tas, ko viņš zina, ir tas, ko viņš nezina, vai (iv) ka tas, ko viņš nezina, ir tas, ko viņš zina. Taču visi minētie gadījumi ir neiespējami, tāpēc ar šādiem nosacījumiem aplama uzskata iespējamību nevar izskaidrot.

II. 188C–200C Aplama uzskata iespējamības aporijas risinājumi

1. 188C–189B Aplama uzskata iespējamības aporijas pirmais risinājums: aplams uzskats kā uzskats par to, kas nav

Varbūt aplamu uzskatu var skaidrot kā uzskatu par to, kas nav. Tomēr analogijas no citām jomām liecina par pretējo – ja kāds kaut ko

redz, viņš redz kaut ko, t.i., kaut ko vienu un kaut ko esošu; tas pats sakāms arī par dzirdi u.c. Līdzīgi arī ar uzskatu – tas, kurš kaut ko uzskata, uzskata kaut ko vienu un kaut ko esošu, tāpēc nav iespējams uzskatīt to, kas nav. Tātad šādā veidā nav iespējams izskaidrot aplama uzskata pastāvēšanu.

2. 189B–191A Aplama uzskata iespējamības aporijas otrais risinājums: aplams uzskats kā uzskatu sajaukšana

Sokrats piedāvā vēl vienu aplama uzskata skaidrojumu – aplams uzskats ir uzskatu sajaukšana – kad par kādu esošo tiek apgalvots, ka tas ir kāds cits esošais. Tādā gadījumā aplams uzskats ir uzskats par kaut ko esošu, bet viens esošais tiek sajaukts ar citu. Šāds skaidrojums paredz, ka ir iespējams prātā pieņemt, ka kaut kas viens ir kaut kas cits. Domāšana ir dvēseles saruna pašai ar sevi, un uzskats ir pie sevis klusējot izteikts spriedums. Tādā gadījumā uzskatīt vienu par kaut ko citu nozīmē sev teikt, ka viens ir kaut kas cits, piemēram, skaistais ir neglītais, pāris ir nepāris utt. Tomēr tas šķiet neiespējami – pat traks būdams, neviens sev neteiktu, ka vērsis ir zirgs vai ka divnieks ir vieninieks. Līdz ar to arī šis aplamā uzskata skaidrojums izrādās neveiksmīgs. Bet atzīstot, ka mums nerodas aplami uzskati – norāda Sokrats –, nāktos piekrist daudzām absurdam lietām, kuras gan viņš atsakās minēt, pirms jautājums nav iztirzāts no visām iespējamām pusēm.

3. 191A–196C Aplama uzskata iespējamības aporijas trešais risinājums: dvēsele kā vaska plāksne

a) 191A–191E Dvēsele kā vaska nospiedumu plāksne.

Sokrats atzīst, ka iepriekšējā vienošanās par to, ka nav iespējams uzskatīt nezināmo par zināmo, ir bijusi aplama. Teitēts izsaka minējumu, ka Sokrats domā tos gadījumus, kad no tāluma kādu nepazīstamu cilvēku noturam par kādu no mums pazīstamajiem. Izklāsta labad Sokrats aicina pieņemt, ka dvēsele ir vaska plāksne, kurā sajūtas un domas atstāj nospiedumus.

b) 192A–192C Vaska plāksnes modeļa pielietojums: gadījumi, kuros aplams uzskats nav iespējams.

Balstoties uz piedāvāto hipotēzi, Sokrats uzskaita 14 gadījumus, kādos aplams uzskats nav iespējams. Proti, nav iespējams: (1) sajaukt to, ko zina un kā nospiedums ir vaska plāksnē, bet ko pašlaik nesajūt, ar ko citu, ko arī zina, kā nospiedums ir dvēselē un ko

pašlaik nesajūt; (2) to, ko zina, domās noturēt par to, ko nezina un kā nospieduma nav dvēselē; (3) to, ko nezina, domās noturēt par ko citu, ko arī nezina; (4) to, ko nezina, noturēt par to, ko zina; (5) to, ko sajūt, noturēt par ko citu, ko arī sajūt; (6) to, ko sajūt, noturēt par kaut ko citu, ko nesajūt; (7) to, ko nesajūt, noturēt par ko citu, ko arī nesajūt; (8) to, ko nesajūt, noturēt par to, ko sajūt; (9) to, ko zina, sajūt un kā nospiedums ir dvēselē, noturēt par ko citu, ko arī zina, sajūt un kā nospiedums ir dvēselē; (10) to, ko zina un sajūt un kā nospiedums ir dvēselē, domās noturēt par ko citu, ko arī zina; (11) to, ko zina un sajūt un kā nospiedums ir dvēselē, domās noturēt par ko citu, ko arī sajūt; (12) to, ko nezina un nesajūt, noturēt par ko citu, ko arī nezina un nesajūt; (13) to, ko nezina un nesajūt, noturēt par ko citu, ko nezina; (14) to, ko nezina un nesajūt, noturēt par ko citu, ko nesajūt.

c) 192C–194C Vaska plāksnes modeļa pielietojums: kādos gadījumos aplams uzskats ir iespējams.

Sokrats min trīs gadījumus, kad aplams uzskats ir iespējams: (1) ja kāds kaut ko zina, bet domā, ka tas ir kaut kas cits no tā, ko viņš zina un sajūt; (2) ja kāds kaut ko zina, bet domā, ka tas ir kaut kas cits, ko viņš nezina, bet sajūt; (3) ja kāds kaut ko zina un sajūt, bet domā, ka tas ir kaut kas cits no tā, ko viņš zina un sajūt.

Piemēram, ja Sokrats pazīst gan Teaitētu, gan Teodoru, t.i., viņa vaska plāksnē ir iespiesti attiecīgie nospiedumi, tad, skatoties uz viņiem no liela attāluma, viņš var sajaukt Teodora un Teaitēta uztvērumus un nonākt pie aplama uzskata. Kaut kas līdzīgs var notikt arī tad, ja Sokrats pazīst abus, bet sajūt tikai vienu no viņiem.

Saskaņā ar Sokrata teikto aplami uzskati nevar rasties par to, ko mēs nedz zinām, nedz esam sajutuši. Maldi iespējami tikai par to, ko mēs zinām un sajūtam.

d) 194C–195B Intelektuālo spēju skaidrojums saskaņā ar vaska plāksnes modeli.

Vaska īpašības un daudzums nosaka cilvēku atšķirīgās intelektuālās spējas. Tiem, kuriem vasks ir pienācīgi izmīcīts, gluds un vajadzīgajā daudzumā, nospiedumi, kas veidojas no sajūtām, ir tīri, pietiekami dziļi un ilglaicīgi. Šādi cilvēki ir apķērīgi, un viņiem ir laba atmiņa. Savukārt, ja plāksne nav no tīra vaska, ir pārlietu cieta, pārāk miksta, nelīdzena vai arī vasks ir nepietiekamā daudzumā, tad cilvēki nonāk pie aplamiem uzskatiem.

e) 195B–196C Vaska plāksnes modeļa piedāvātā risinājuma kritika. Teaitēts ar Sokratu ir noskaidrojuši, ka aplami uzskati rodas sajūtu sasaistē ar domām, nevis sajūtu sasaistē ar sajūtām vai domu sasaistē ar domām. Saskaņā ar šo pieņēmumu mēs nekad nedomāsim, ka cilvēks, par kuru mēs domājam, bet kuru nesajūtam, ir zirgs, par kuru mēs arī tikai domājam, bet kuru nesajūtam. Tomēr vai tādā gadījumā neiznāk, ka neviens nekad neuzskatīs “vienpadsmit”, ko viņš tikai domā, par “divpadsmit”, kas arī ir tikai viņa prātā. Savā prātā aplūkojot “pieci” un “septiņi” un jautājot, cik ir kopā, kāds varētu atbildēt, ka divpadsmit, bet cits – ka vienpadsmit. Tādā gadījumā, kā saka Sokrats, ja kāds domā, ka pieci un septiņi ir vienpadsmit, tad viņš domā, ka divpadsmit, kas ir vaska plāksnē, ir vienpadsmit. Tas Teaitētu un Sokratu atgriež atpakaļ pie iepriekšējiem apsvērumiem, jo šajā gadījumā atkal iznāk, ka cilvēks nezina to, ko viņš zina, kas – kā viņi iepriekš vienojās – nav iespējams. Tāpēc jāatzīst, ka aplams uzskats nav domas un sajūtas nepareiza saattiecināšana, bet gan kaut kas cits. Jāizvēlas – vai nu nav aplama uzskata, vai arī iespējams nezināt to, ko zina.

4. 196D–200D Aplama uzskata iespējamības aporijas ceturtais risinājums: baložu mītnes modelis

a) 196D–197D Divu veidu “zināšanu” nošķirums.

Aplama uzskata problēmas risināšanas labad Sokrats piedāvā pateikt, ko nozīmē – zināt. Viņš piebilst, ka šāda rīcība ir bezkaunīga, jo visas līdzšinējās sarunas mērķis ir bijis noskaidrot atbildi tieši uz šo jautājumu.

Sokrats atgādina Teaitētam, ka tagad mēdz teikt – zināt nozīmē “turēt prātā zināšanu”, un piedāvā šo formulējumu nedaudz pārveidot, sakot, ka zināt nozīmē “būt ieguvušam zināšanu”. “Turēt” nav tas pats, kas “būt ieguvušam”. Ja kāds ir nopircis apmetni, bet to nevalkā, tad var teikt, ka viņš to ir ieguvis, bet nav apvilcis. Iespējams, līdzīgi var teikt arī par zināšanām. Piemēram, ja kāds ir nomedijis baložus un mājās tiem sagatavojis mītni, no vienas puses, var teikt, ka viņš tur šos putnus, jo ir tos ieguvis, savukārt no otras – viņš netur nevienu, bet viņam ir iespēja tos satvert un turēt, kad vien to vēlas.

b) 197D–199C Turpinājums: dvēsele kā baložu mītne un aplama uzskata iespējamība.

Līdzīgi tam, kā iepriekš dvēsele tika pielīdzināta vaska plāksnei, tagad Sokrats aicina iedomāties, ka tā ir kā baložu mītne, kurā tiek ievietoti nevis baloži, bet zināšanas. Bērnībā šī mītne ir tukša. Ja

kāds ir ieguvis zināšanu un ieslodzījis to savā mītnē, tad par tādu var teikt, ka viņš zina.

Izmantojot šo līdzību, var pieņemt, ka aritmētika ir visu pāra un nepāra skaitļu zināšanu medišana. Tas, kurš pilnībā pārvalda aritmētiku, zina visus skaitļus, t.i., viņa dvēselē ir visu skaitļu zināšanas. Šāds cilvēks spēj skaitīt, bet skaitīt nozīmē noskaidrot, cik liels ir kāds skaitlis. Tāpēc varētu likties, ka tas, kurš zina skaitļus, skaitļojot cenšas noskaidrot to, ko viņš jau zina, gluži kā nezinātājs. Tomēr tagad dvēseles kā baložu mītnes līdzība ļauj teikt, ka ir divu veidu "medības": vienas – pirms iegūšanas, lai iegūtu, bet otras – pēc iegūšanas, lai satvertu to, kas jau iegūts.

Tā kā viena lieta ir "būt ieguvušam", bet cita – "turēt to prātā", tad paradokss, ka kāds nezina to, ko zina, ir atrisināts. Tas, kurš zina aritmētiku, ir ieguvis zināšanas par visiem skaitļiem un šādā nozīmē tos zina. Bet viņš var nonākt pie aplama uzskata – kādas vienas zināšanas ("divpadsmit") vietā viņš satver kādu citu zināšanu ("vienpadsmit"). Bet kad viņš satver zināšanu, kuru grasījās satvert, tad viņa uzskats ir patiess. Līdz ar to pastāv gan patiess, gan aplams uzskats.

c) 199C–200D Problēmas, pie kurām noved baložu mītnes modelis. Sokrats tūdaļ uzrāda divus iemeslus, kāpēc šāds aplama uzskata problēmas risinājums nav pieņemams. Pirmkārt, iznāk, ka tas, kurš tur prātā kaut kā zināšanu, ir neziņā par to nevis aiz nezināšanas, bet gan pateicoties zināšanai. Otrkārt, iznāk, ka viņš uzskata, ka viena lieta ir cita, un otrādi.

Teaitēts piedāvā apiet šīs grūtības, izvirzot pieņēmumu, ka dvēselē ir ne tikai zināšanas, bet arī nezināšanas. Tomēr Sokrats parāda, ka arī šāds risinājums noved pie tām pašām grūtībām, jo iznāk, ka tas, kurš nonāk pie aplama uzskata, zinādams abas – gan zināšanu, gan nezināšanu –, domā, ka viena ir otra, un otrādi. Proti, Sokrats un Teaitēts atkal atgriežas pie tā, par ko jau iepriekš vienojās, – ka tas nav iespējams.

Sokrats secina, ka jautājumu par aplamu uzskatu nevar risināt, pirms nav noskaidrots jautājums par zināšanu, tāpēc viņš aicina atgriezties pie jautājuma "kas ir zināšana?"

III. 200D–201C Teaitēta noteiksmes "zināšana ir patiess uzskats" atspēkojums

Uz Sokrata mudinājumu mēģināt atkal pateikt, kas ir zināšana, Teaitēts atbild, ka joprojām uzskata – labākā zināšanas noteiksme ir iepriekš piedāvātā, saskaņā ar kuru zināšana ir patiess uzskats.

Sokrāts norāda, ka ir vesela māksla, kas parāda, ka šāda noteiksme ir aplama. Viņš domā rētorus un runātājus tiesās, kas isā laikā spēj pārliecināt cilvēkus nevis mācot, bet panākot, ka klausītāju uzskati kļūst tādi, kādus tos vēlas runātāji.

Sprīežot tiesu, tiesneši nonāk pie patiesa uzskata par to, ko var zināt tikai aculiecinieki, t.i., viņi nepieņem savu lēmumu, balstoties uz zināšanu. Līdz ar to Sokrāts var teikt, ka zināšana nav tas pats, kas patiess uzskats, citādi pat labākais tiesnesis nevarētu pieņemt lēmumu bez zināšanas.

IV DAĻA

201C–210D Zināšana ir patiess uzskats ar skaidrojumu

I. 201C–202D Noteiksmes “zināšana ir patiess uzskats ar skaidrojumu” formulējums

1. 201C–201D Teaitēta formulējums

Teaitēts ir dzirdējis kādu sakām, ka zināšana ir patiess uzskats ar skaidrojumu. Lietas, kurām nav skaidrojuma, nav izzināmas, bet tās, kurām ir, – ir izzināmas. Uz Sokrata jautājumu, kā šis cilvēks nošķir izzināmās lietas no neizzināmajām, Teaitēts atbild, ka to viņš īsti neatceras, tāpēc Sokrāts piedāvā izklāstīt savu “sapni”.

2. 201D–202D Sokrata “sapnis”

Arī Sokrāts no kāda ir dzirdējis, ka pirmdaļām, no kā viss ir salikts, nav skaidrojuma. Tās var vienīgi nosaukt, bet pateikt par tām kaut ko vairāk nav iespējams. Citādi ir ar lietām, kuras ir saliktas no šīm pirmdaļām. Līdzīgi kā lietas ir pirmdaļu savijums, tā nosaukumu savijums veido lietu skaidrojumu. Pirmdaļas ir neskaidrojamas un neizzināmas, tomēr sajūtamas. Saliktās lietas ir gan izzināmas, gan izsakāmas, un par tām ir iespējams patiess uzskats. Ja kādam par kādu lietu ir tikai patiess uzskats, tad nevar teikt, ka viņš zina šo lietu, jo viņš nespēj nedz sniegt, nedz iegūt skaidrojumu par to. Bet tāds, kuram līdzās patiesam uzskatam ir arī skaidrojums, būtu saucams par zinātāju.

II. 202D–206C Noteiksmes iztirzāšana (I): burti un zilbes

1. 202D–203C Teorijas attiecināšana uz burtiem un zilbēm

Lai noskaidrotu, kā tiek nošķirtas izzināmās lietas no neizzināmajām, Sokrāts aicina pievērsties burtiem un zilbēm, ko acīmredzot

par paraugu izmantojis šīs teorijas autors. Var teikt, ka zilbēm ir skaidrojums, bet burtiem tāda nav. Ja kāds vaicātu par vārda "Sokrats" pirmo zilbi "SO", tad varētu atbildēt, ka tā ir S un O, un tas būtu zilbes skaidrojums. Bet pašiem burtiem – S un O – skaidrojuma nav. Līdz ar to var teikt, ka burts nav izzināms, bet zilbe ir.

2. 203C–205E Formālas problēmas: veselā un daļas attiecības

a) 203C–203E Zilbe kā burtu salikums.

Vai zilbe ir visi to veidojošie burti, vai tomēr kāds viens veidols, kas radies, šos burtus saliekot kopā? Teaitēts izvēlas pirmo iespēju. Sokrats paskaidro, ka tādā gadījumā tam, kuram ir zināma vārda "Sokrats" pirmā zilbe, ir jāpazīst arī abi burti, proti, viņam jāzina gan S, gan O. Tādējādi saskaņā ar aplūkojamo teoriju viņš, nezinot nedz vienu, nedz otru burtu, tomēr zinās abus, kas ir nejēdzīgi.

b) 203E–205E Zilbe kā atšķirīgs veidols.

Tomēr iespējams, ka zilbe nav to veidojošo burtu kopums, bet gan kāda jauna vienība, kas ir atšķirīga no visām savām daļām. Sokrats atzīmē, ka tādā gadījumā salikumam būtu jābūt bez daļām un 'kopumam' būtu jāatšķiras no 'veseluma'. Teaitēts šiem apgalvojumiem sliecas nepiekrīst, tomēr Sokrata piedāvātie argumenti viņa pretestību mazina, un beigu beigās viņš atzīst, ka burti nav zilbes daļas. Bet ja zilbēm un salikumiem nav daļu, tad tie pieder tam pašam veidam, kam burti un pirmdaļas. Tādā gadījumā zilbes un salikumi būs tikpat neizzināmi kā burti un pirmdaļas.

Tātad, ja salikums ir daudzas pirmdaļas, tad gan salikumus, gan pirmdaļas var vienādi zināt un izteikt. Savukārt, ja salikums ir kāda vienība un tam nav daļu, tad salikumi un pirmdaļas ir vienādā mērā neizzināmi un neizskaidrojami. Abos gadījumos secinājumi ir pret-runā ar tēzi, ka salikumi ir zināmi, bet pirmdaļas – neizzināmas.

3. 206A–206C Apmācības pieredzē balstīts iebildums

Par aplūkojamās nostādnes aplamību liecina arī kas cits. Ja mēs palūkojamies uz to, kā tiek apgūta rakstība un kitarista prasme, tad redzams, kas visos šajos un līdzīgos gadījumos pirmdaļas – rakstības gadījumā burti, bet mūzikā skaņas – ir daudz svarīgāki katras jomas apgūšanā un daudz labāk zināmi par salikumiem. Tāpēc apgalvojums, ka pirmdaļas ir neizzināmas, jānoraida.

III. 206C–210A Noteiksmes iztirzāšana (II): trīs “skaidrojuma” nozīmes

1. 206C–206E Skaidrojums kā domas izteikšana runā

Sokrats mudina atgriezties pie jau izvirzītā jautājuma un noskaidrot, kas tiek domāts, sakot, ka zināšana ir paties uzskats ar pievienotu skaidrojumu. Kā šajā teorijā jāsaprot ‘skaidrojums’? Pirmkārt, to varētu saprast kā savas domas izteikšanu runā. Tomēr šī spēja piemīt visiem, kas vien spēj runāt, tāpēc, pieņemot šādu zināšanas noteiksmi, izrādīsies, ka jebkuram, kurš paudis patiesu uzskatu, šis uzskats būs ar skaidrojumu.

2. 206E–208B Skaidrojums kā lietas pirmdaļu nosaukšana

a) 206E– 207D Skaidrojuma izpratnes formulējums.

Iespējams, ka ar skaidrojumu jāsaprot spēja paskaidrot, kas ir kāda lieta, uzskaitot šīs lietas pirmdaļas. Piemēram, lai arī mums var būt paties uzskats par to, kas ir ratī, skaidrojumu par visām ratu daļām spēs sniegt tikai zinātais un lietpratējs. Mēs varam spēt nosaukt pa zīlbēm Teaitēta vārdu, un tādā ziņā mums būs par to paties uzskats, tomēr tikai gramatiķis spēs sniegt Teaitēta vārda skaidrojumu, un tāpēc viņš būs tāds, par kuru var teikt, ka viņš zina.

b) 207D–208B Skaidrojuma izpratnes noraidījums.

Ja kāds dažkārt raksta Teaitēta vārdu pareizi, bet dažkārt nepareizi, viņš nebūs uzskatāms par zinātāju. Tādā gadījumā iznāk, ka, lai gan viņš uzrakstīs vārdu “Teaitēts” pareizi, t.i., viņam būs paties uzskats par to un viņš spēs sniegt šī vārda skaidrojumu, jo viņš spēs norādīt uz katru burtu, tomēr viņu nevarēs uzskatīt par zinātāju. Līdz ar to, ja skaidrojums tiek saprasts kā pirmdaļu uzskaitīšana, tad paties uzskats ar skaidrojumu nebūs zināšana.

3. 208B–210A Skaidrojums kā lietas atšķirīgās pazīmes uzrādīšana

a) 208B–208E Skaidrojuma izpratnes formulējums.

Ja iepriekš aplūkotās skaidrojuma nozīmes neder, tad varbūt šīs teorijas autors skaidrojumu ir sapratis vēl kā citādi? Sokrats norāda, ka ar skaidrojumu var saprast spēju nosaukt aplūkojamās lietas atšķirības pazīmi. Piemēram, var sniegt saules skaidrojumu, pasakot, ka saule ir spožākais ķermenis, kas kustas apkārt zemei. Katrs, kurš kopā ar pareizu uzskatu spēs pateikt, ar ko kāda lieta atšķiras no citām lietām, ir uzskatāms par šīs lietas zinātāju. Tomēr arī šajā izklāstā Sokrats saskata nopietnas grūtības.

b) 208E–210A Skaidrojuma izpratnes noraidījums.

Saskaņā ar šādu skaidrojuma izpratni, piemēram, ja Sokratam par Teaitētu ir pareizs uzskats, kam ir pievienots skaidrojums, tad Sokrats Teaitētu pazīst, bet ja viņam skaidrojuma nav, tad viņš domā kaut ko kopēju, kas piemīt jebkuram citam cilvēkam. Tomēr kāpēc šādā gadījumā Sokrata uzskats ir par Teaitētu, nevis jebkuru citu cilvēku? Pareizs uzskats jau ietver to, ar ko kāda lieta atšķiras no visām citām lietām. Tāpēc, ja seko prasībai, ka pareizam uzskatam jāpievieno skaidrojums, iznāk, ka uzskatam par to, ar ko šī lieta atšķiras no citām, jāpievieno uzskats par to, ar ko šī lieta atšķiras no citām, kas ir nejēdzīgi. Turklāt, ja pievienotā atšķirīguma pazīme ir jāzina, tad iznāk, ka zināšana ir patiess uzskats ar atšķirīguma zināšanu, un tas būtu pavisam muļķīgi – meklējot atbildi uz jautājumu, kas ir zināšana, teikt, ka tā ir patiess uzskats, kam pievienota zināšana. Tādējādi zināšana nebūs patiess uzskats ar skaidrojumu.

IV. 210A–210D Sarunas kopsavilkums un noslēgums

Sokratam secina, ka zināšana nav nedz sajušana, nedz patiess uzskats, nedz arī patiess uzskats ar skaidrojumu.

Teaitēts ir dzemdējis visu, kas viņā bija; viņš piekrīt Sokratam, ka tas bijis vēja auglis, kuru nav vērts audzināt. Sokrats piebilst – ja vien Teaitēts kādreiz atkal kļūs grūts, tad, pateicoties šim pētījumam, viņš piepildīsies ar ko labāku. Bet ja viņš būs tukšs, tad viņš būs mierīgāks un savaldīgāks, jo nedomās, ka zina to, ko nezina. Sokrata vecmātes māka nav spējīga ne uz ko vairāk.

Sokratam jādodas uz tiesas priekšnieka mītni saistībā ar Melēta iesniegto apsūdzību; atvadoties viņš vienojas ar Teodoru nākamajā dienā no rīta atkal satikties tajā pašā vietā.

PIEZĪMĒS LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

Platona "Teaitēta" izdevumi

OCT 1900 = BURNET, J. (ed.) 1900.

OCT 1995 = DUKE, A. HICKEN, W. et. al. (ed.) 1995.

Platona "Teaitēta" tulkojumi

APELT = PLATON, 1920.

LEVETT = BURNEYEAT, 1990.

McDOWELL = PLATO, 1973.

VASIĻJEVA = ΠΛΑΤΩΝ, 1970.

LSJ – A Greek-English Lexicon compiled by H. G. Liddell & R. Scott. Oxford: Clarendon Press, 1996.

Avoti

Alkinojs

Did. – Didaskalikos (Platona nostādņu izklāsts)

Anon. – Anonymer Kommentar zu Platons Theaetet (Anonīmais komentārs Platona "Teaitētam")

Apollodors (Pseido-Apollodors)

Bibl. – Bibliotheca (Bibliotēka)

Aristotels

Ath. Pol. – Athēnaiōn Politeia (Atēniešu valstsiekārta)

DA – De anima (Par dvēseli)

DC – De caelo (Par debesi)

EN – Ethica Nicomachea (Nikomaha ētika)

HA – Historia animalium (Pētījums par dzīvniekiem)

Met. – Metaphysica (Metafizika)

Poet. – Poetica (Poētika)

Pol. – Politica (Politika)

Post. An. – Analytica Posteriora (Otrā analītika)

Rhet. – Rhetorica (Rētorika)
 SE – Sophistici elenchi (Sofistiskie atspēkojumi)
 Top. – Topica (Topika)

Cicerons

Acad. – Academia (Akadēmija)
 De fin. – De finibus (Par mērķiem)

Dēmostens

Dēm. – Demosthenes. Orationes (Dēmostens. Runas)

Diofants

Arithm. – Arithmeticonum libri sex (Aritmētika)

Diogens Lāertietis

D. L. – Diogenes Laertius. Vitae philosophorum (Lāertas Diogens. Filosoфу dzīves)

Eliass

In Cat. – In Aristotelis categorias commentarium (Komentāri Aristotela “Kategorijām”)

Hēsiods

Theog. – Theogonia (Teogonija)

Homērs

Il. – Ilias (Īliada)

Jamblihs

In Nic. – In Nicomachi arithmeticom introductionem (Par Nikomaha ievadu aritmētikā)
 Theol. Ar. – Theologoumena arithmeticae (Teoloģiskā aritmētika)

Ksenofonts

Mem. – Memorabilia (Atmiņas par Sokratu)
 Symp. – Symposium (Dzīres)

Olimpiodors

In Alc. – In Platonis Alcibiadem commentarii (Komentāri Platona “Alkibiadam”)
 Proleg. – Prolegomena (Prolegomeni)

Platons

- Alc. I – Alcibiades I (Alkibiads I)
 Apol. – Apologia Socratis (Sokrata apoloģija)
 Charm. – Charmides (Harmids)
 Crat. – Cratylus (Kratils)
 Cri. – Crito (Kritons)
 Euthd. – Euthydemus (Eutidēms)
 Euthph. – Euthyphro (Eutifrons)
 Gorg. – Gorgias (Gorgijs)
 HpMa. – Hippias Major (Hipijs lielākais)
 HpMi. – Hippias Minor (Hipijs mazākais)
 I. – Ion (Ions)
 Lach. – Laches (Lahēts)
 Leg. – Leges (Likumi)
 Lys. – Lysis (Lisids)
 Men. – Meno (Menons)
 Menex. – Menexenus (Meneksens)
 Phd. – Phaedo (Faidons)
 Phdr. – Phaedrus (Faidrs)
 Phil. – Philebus (Filēbs)
 Polit. – Politicus (Valstsvīrs)
 Prot. – Protagoras (Protagors)
 Resp. – Respublica (Valsts)
 Soph. – Sophista (Sofists)
 Symp. – Symposium (Dzīres)
 Theag. – Theages (Teags)
 Tht. – Theaetetus (Teaitēts)
 Tim. – Timaeus (Timajs)

Plīnijs

- HN – Naturalis historia (Dabas vēsture)

Plotīns

- Enn. – Enneades (Enneades)

Porfirījs

- V. Plot. – Vita Plotini (Plotīna dzīve)

Prokls

- In Euc. – In primum Euclidis elementorum librum commentarii
 (Komentāri Eukleida “Elementu” pirmajai grāmatai)

SAĪSINĀJUMI

Schol. in Euc. – Scholia in Euclidis elementa (Sholiji Eukleida “Elementiem”)

Seksts Empīriķis

Adv. Math. – Adversus Mathematicos (Pret zinātniekiem)

PH – Pyrrhoniae hypotyposes (Pirrona filosofijas vispārējās iezīmes)

Seneka

Ep. – Epistulae (Vēstules Lucīlijam par ētiku)

Simplikijs

In Arist. Phys. – In Aristotelis physicorum libros commentaria (Komentāri Aristotela “Fizikai”)

PIEZĪMES

I DAĻA

142A–151D levads un dialoga jautājuma formulējums

Eukleids (Εὐκλείδης) no Megarām. Ziņas par Eukleidu ir atrodamas pie Lāertas Diogena (D. L. 2.106). Sokrata sekotājs Eukleids no Megarām tiek uzskatīts par Megaru skolas aizsācēju (sk. OLIMPIODORS, Proleg. 3.17–18.). Viņš esot sarakstījis sešus dialogus: “Lamprijs”, “Aishins”, “Foiniks”, “Kritons”, “Alkibiads” un “Par kaislibu” (Ἐρωτικός, *Erōtikos*) (D. L. 2.108). Eukleids tiek pieminēts arī Platona “Faidonā” (59C) kā viens no klātesošajiem pēdējā sarunā ar Sokratu. Tieši pie Eukleida pēc Sokrata nāves esot patvērušies Platons un citi filosofi (D. L. 2.106).

Par Eukleida filosofiskajām nostādnēm ir zināms pavisam nedaudz. Uzmanības vērti ir Eukleida apsvērumi par filosofiskas argumentācijas metodēm. Viņš esot iebildis pret pierādījumiem, apšaubot nevis to premisas (λήμματα, *lēmματα*), bet gan no tām izrietošos secinājumus (ἐπιφορά, *epiphora*). Viņš noliedzis argumentus, kas balstīti uz līdzību, tāpēc ka tie tiek balstīti vai nu uz līdzīgo, vai arī uz nelīdzīgo. Ja tie balstīti uz līdzīgo, tad tādā gadījumā drīzāk jāvērsas pie pašas lietas, nevis pie tā, kam tā ir līdzīga. Turpretim, ja tie tiek balstīti uz nelīdzīgo, tad pati salīdzināšana ir nevietā (D. L. 2.107). Minētās licības norāda uz Eukleida interesi par tehnisku filosofijas problēmu risināšanu. Šis fakts, kā uzskata Č. Kāns (KAHN, 1996, 13), iespējams, ir atstājis iespaidu uz to, kādu lomu Platons piešķīris Eukleidam kā vēstītājam savā “Teaitētā” – vienā no sarežģītākajiem Platona sacerējumiem.

Terpsions (Τερψίων) no Megarām. Terpsions kopā ar Eukleidu tiek minēts kā Megaru filosofiskās skolas aizsācējs (OLIMPIODORS, Proleg. 3.17–18; ELIAS, In Cat. 109.1). Tāpat kā Eukleids viņš ir pie Sokrata viņa nāves dienā (Phd. 53C). Ziņas par Terpsiona sacerējumiem un filosofisko pozīciju vēsture nav saglabājusī.

142A Es biju ceļā uz ostu un nejauši gadījos klāt, kad no Korintas nometnes uz Atēnām veda Teaitētu. Teaitēts (Θεαίτητος) no Atēnām – pēc daudzu pētnieku atzinuma, Teaitēts bijis ievērojams matemātiķis. Vienīgais avots, kas sniedz informāciju par Teaitēta dzīvi, ir Platona “Teaitēts”. Norādes uz viņa sasniegumiem matemātikā sniedz sholiasts Eukleida “Elementiem” (Schol. in Euc. 10.62; 13.1), Prokls (In Euc. 66.16; 67.22; 68.8), Papuss no Aleksandrijas, kura komentārs Eukleida “Elementu” X grāmatai ir saglabājies arābu tulkojumā (THOMPSON&JUNGE, 63), un Platona “Teaitēts” (147D–148B). Lai gan daudzi komentatori (BROWN, 1969, 362; BURNYEAT, 1978, 505–509; ВАН ДЕР ВАРДЕН, 230) uzskata, ka Teaitēta formulētās teorēmas par iracionāliem lielumiem ir Eukleida “Elementu” X grāmatas pamatā, tomēr istas skaidrības par Teaitēta lomu šo teorēmu formulēšanā nav. Teslevs (THESLEFF, 156–157) ir skeptiskāks un uzskata, ka Teaitēta loma “Elementu” X grāmatas tapšanā ir krietni vien pārspilēta.

Kauja, kurā Teaitēts tika nāvīgi ievainots, visticamāk, notikusi 369. gadā pr. Kr. Teilors (TAYLOR, 1926, 320) norāda uz notikumiem, kas aprakstīti Ksenofonta “Griekijas vēsturē” (7.1.41). Krietni senāku datējumu aizstāv Teslevs (*op. cit.*, 149–151). Viņš uzskata, ka runa ir par kauju, kura notikusi 390. gadā. Daži pētnieki ir izvirzījuši hipotēzi, ka Platons šo darbu sarakstījis pēc Teaitēta nāves (tātad ap 369. gadu) kā veltījumu talantīgajam matemātiķim (TAYLOR, *ibid.*; CORNFORD, 15; HEITSCH, 9). Šo pieņēmumu apšaubā Teslevs (*ibid.*, 149, 156), uzskatot to par nepamatotu. Viņaprāt, Teaitēts šajā dialogā ir Platonam nepieciešams kā zinošs un saprātīgs Sokrata sarunas partneris.

142B Vai tiešām asinscaureja? Ar vārdu ‘asinscaureja’ tiek tulkots vārds *δυσεντερία* (*dysenteria*, burtiski – ‘sliktas zarnas’), kas ir pamatā mūsdienu medicīnā lietotajam terminam ‘dizentērija’. Ar dizentēriju medicīnā tiek apzīmēta infekcijas slimība, kuru izraisa dažādas *shigella* ģints baktērijas. Tās 1897. gadā atklāja japāņu ārsts un bakteriologs Kijoši Šiga (*Kiyoshi Shiga*), kura vārdā šī baktērija arī nosaukta. Dizentērijas parastie simptomi ir spēcīga un asiņaina caureja, nespēks, drudzis un galvassāpes. Platons ar *δυσεντερία*, visdrīzāk, saprot asiņainu caureju, t.i., to pašu, ko Hipokrata korpusa autori (sk. GAILE&VAN HOF, 287, 15. piez. un norādes uz hipokrātisko tekstu vietām). Līdzīgā nozīmē vārds *δυσεντερία* lietots PLATONA Tim. 86A.

143A (1) Taču toreiz, pārnācis mājās, es tūlīt šo to pierakstīju, lai neaizmirstu... Jādomā, ka Eukleids no sākuma pierakstījis minētās sarunas galvenos punktus, mēs teiktu – izdarījis piezīmes (grieķiski ὑπομνήματα, *hypomnēmata*), kas vēlāk palīdzētu atminēties sīkākas detaļas. Vārdam ὑπόμνημα parasti ir nozīme ‘atmiņa’, ‘atgādinājums’, taču atkarībā no konteksta daudzskaitli tas var nozīmēt arī ‘piezīmes’, ‘atmiņas’ vai ‘atmiņu pieraksti’.

143A (2) Ikreiz, kad biju Atēnās, es Sokratam pārjautāju... Tā kā dialogs norisinās Sokrata nāves gadā (sk. 210D), tad var rasties jautājums, vai Eukleidam bijis pietiekami daudz laika, lai sarunās ar Sokratu precizētu savas piezīmes. (Popers (POPPER, 362–363) šo problēmu min kā vienu no iemesliem agrākam “Teaitēta” datējumam, norādot, ka šī nesaderība liecina par labu tam, ka mūsu rīcībā esošais dialoga ievads ir darbam pievienots vēlāk. Sk. 143B (2).) Uz šo jautājumu ir iespējamās vismaz divas atbildes. (1) Iespējams, Platons vienkārši pieļāvis kļūdu un šo dramaturģisko neveiksmi nav pamanījis. (2) Tomēr diezgan ticama šķiet Timotija Čapela (CHAPPELL, 25, 17. piez.) norāde uz “Faidonu” (58C), kur izgaismotas dažas Sokrata prāvas detaļas. Tā kā Svētā sūtniecība, ko atēnieši ik gadu sūtīja uz Dēlu, bija aizkavējusies, Sokrata cietumā pavadītais laiks starp prāvu un nāves sprieduma izpildi ir bijis diezgan ilgs, un tas Eukleidam hipotētiski deva daudz vairāk laika piezīmju precizēšanai.

143B (1) Lūk, Terpsion, te ir tas sacerējums. Grieķu βιβλίον (*biblion*, deminutīva forma no βιβλος, *biblos* – ‘papirusa stumbrs’, ‘papirusa loksne’, ‘grāmata’) tāpat kā latviešu valodas vārds ‘grāmata’ var norādīt gan uz grāmatu kā fizikālu artefaktu (piem., ‘paņemt grāmatu’), gan uz grāmatu kā literāru artefaktu (piem., ‘uzrakstīt grāmatu’). Atiskās literatūras ziedu laiku grāmata bija papirusa tīstoklis, pagatavots, saļīmējot kopā vairākas papirusa loksnes (sk. KENYON, 47–48).

“Teaitēta” fragments 142E–143C, kā norāda Frederiks Kenjons, ir viens no retajiem 4. gs. pr. Kr. avotiem, kuros ir norādes uz grāmatu lasīšanas vai rakstīšanas praksi šajā laikā. Citas norādes sk. PLATONA Phd. 97B, 98B; Apol. 26D; Phdr. 274E; KSENOFONTA Mem. 4.2 (sīkāk sk. *op. cit.*, 21–24).

143B (2) Šo sarunu es pierakstīju nevis tā... Eukleida teiktais par sarunas pierakstā ievērotajiem principiem var norādīt uz iespēju, ka mūsu rīcībā esošais Platona “Teaitēta” teksts ir šā darba otrā

redakcija. Sākotnējais "Teaitēta" teksts, iespējams, bijis sarakstīts kā vēstījums netiešajā runā (līdzīgi kā, piem., "Dzīres" vai "Faidons"), un to nav ievadījis Eukleida un Terpsiona dialogos (142A–143C). Atbildes uz jautājumu par to, kas Platonu motivējis veikt šīs izmaiņas "Teaitēta" tekstā, var būt tikai spekulatīvas. Dž. Rails – daudz ekstravagantu hipotēžu autors – mēģina pamatot uzskatu, ka Platona dialogi rakstīti publiskai lasīšanai sacensībās, kas bija līdzīgas tām, kādās piedalījās dramaturgi, un Sokrata lomu šajos "priekšnesumos" parasti izpildījis pats Platons. "Teaitēts" ievada triloģiju, kuru turpina "Sofists" un "Valstsvīrs". Šo triloģiju bijis paredzēts izrādīt noteiktās sacensībās, taču neilgi pirms tam Platons saslimis (Rails min Senekas liecību, ka braucieni uz Sicīliju esot iedragājuši Platona veselību (Ep. 58.30)) un tāpēc nav varējis izpildīt Sokrata lomu. Šī iemesla dēļ veiktas izmaiņas visos triloģiju sastādošajos tekstos. "Sofistā" un "Valstsvīrā" Sokrats aizvietots ar Svešinieku, bet "Teaitēta" teksts līdzīgas korekcijas nepieļauj, jo tajā Sokrata tēlam ir atvēlēts daudz vietas. Tāpēc Platons dialogam pievienojis ievadu – sarunu starp Eukleidu un Terpsionu – un pašu dialoga tekstu licis lasīt zēnam (sk. RYLE, 1966, 23–44; 275–280). Tomēr jāpatur prātā, ka šāds skaidrojums paliek tikai minējums, kura patiesumu noskaidrot nav iespējams. Anonīmā komentāra autors apgalvo, ka dialogam bijis arī cits – apjomā apmēram tikpat garš – ievads, kurš sācies ar vārdiem "Vai tu, zēn, nes sacerējumu par Teaitētu?" Taču viņš norāda, ka dialoga īstais (γνήσιον, *gnēsion*) ievads ir viņa (un arī mūsu) rīcībā esošais (3.28–37).

143B (3) Pēc viņa vārdiem, tie bija ģeometrs Teodors... Teodors (Θεόδωρος) no Kirēnes – matemātiķis. Turpat vai bagātākais avots, kas sniedz kaut kādas ziņas par Teodoru, ir Platona "Teaitēts" (sk. 143D–E, 145A–D, 161B, 164E–165A). Teodors ir klātesošs arī sarunās, kas notiek Platona dialogos "Sofists" un "Valstsvīrs". Lāertas Diogens apgalvo, ka matemātiķi Teodoru no Kirēnes ir klausījis Platons (D. L. 2.103). Viņš tiek minēts arī Ksenofonta "Atmiņās par Sokratu" (IV.2.8), kur Sokrats, izvaicājot Eutidēmu par iemesliem, kāpēc viņš savācis "daudzas par gudriem uzskatīto vīru grāmatas", jautā Eutidēmam, vai tik viņš nav nolēmis kļūt par tik labu ģeometru, kāds ir Teodors (IV.2.10). Viņa vārdu savā izcilo pagātnes matemātiķu uzskaitījumā min Prokls (In Euc. 66.6), tomēr par konkrētiem Teodora sasniegumiem precīzas ziņas nav saglabājušās. Teodors piederējis Protagora sekotāju lokam, ja vien patiesas ir dia-

logā sastopamās norādes uz Teodoru kā Protagora draugu (ἐταῖρος, *hetairos*) (161B, 162A, 168C, E, 171C) un viņa mācības “aizbildni” (ἐπιτροπος, *epitropos*) (164E).

143D ...vai tur ir kādi jaunieši, kas nopietni nodarbojas ar ģeometriju vai kādu citu filosofiju. Spriežot pēc konteksta, vārds φιλοσοφία (*philosophia*) šeit – atšķirībā, piemēram, no Phd. 64A, 66D, 68C, 81B, 82B (sk. arī filosofa raksturojumu Resp. 484A–487A) – ir lietots plašākā nozīmē, un tas apzīmē jebkuru intelektuālu disciplīnu (Cornford – “liberal study”; Apelt – “Wissenschaft”).

Par Sokrata interesi par jauniešiem sk., piem., Lys. 203B–204C; Charm. 154A–C, 155C–D; Symp. 216D–E.

144A Taču zini, ka starp tiem, ko esmu jelkad saticis... Teaitēta īpašību apraksts sasaucas ar “Valstī” (503C–D) rodamo filosofa aprakstu (sk. CAMPBELL, 9). Arī tur tiek norādīts, ka filosofam jābūt tādām, kam viegli padodas mācības (εὐμαθής, *eumathēs*), apķērigam (ὀξύς, *oksys*), apveltītam ar labu atmiņu (μνήμων, *mnēmōn*), asu prātu (ἀγχίνοος, *anchinoos*) un vienlaicīgi arī noturīgam un mierīgam, bet šādas īpašības, kā norāda Sokrats, ir ļoti grūti savienojamas. Līdzīgi arī “Teaitēta” Teodors pauž izbrīnu par to, ka Teaitētš ir vienlaicīgi apķērigs, vīrišķīgs un arī rāms (πράος, *praios*).

144C Pirms kāda brīža viņš ar draugiem āra skrejcelā... Grieķu δρόμος (*dromos*), kas šeit tulkots kā ‘skrejcelš’, var norādīt uz vietu, kas domāta skriešanai. Lūiss Kembels (CAMPBELL, 10) izsaka minējumu, ka dialoga darbība risinās Likejā – ziemeļaustrumos no Atēnām, kur atradās gimnasijs ar parku (sk. Euthph. 2A, 162B (2)). Jādomā, ka Teodors, ierodoties gimnasijā, pa ceļam redzējis jauniešus – Teaitētu un viņa draugus – ieziežamies ar eļļu.

144E Un ja viņš tāds izrādītos, mēs viņam ticētu... Jautājuma izvērzišana par Teodora kompetenci zīmēšanā, jādomā, nav ironija. Lai gan tas, ka Teodors nav gleznotājs, šķiet nepietiekams pamats tam, lai it kā tik ikdienišķu spriedumu par divu cilvēku seju līdzību uzskatītu par nekompetentu, tas, visdrīzāk, krietni pārspilētā veidā norāda, ka runa ir par lietpratēja – profesionāla spriedumu, un par cilvēka seju taču labāk spriedīs tāds, kurš spēj saskatīt un nosaukt vismalkākos sejas vaibstus. To labāk palīdz saprast divi piemēri. (1) Lai izveidotu iespējamā noziedznieka fotorobotu, ir jāprot sīki

aprakstīt sejas, deguna, acu utt. iezīmes. Ideālā gadījumā tas prasa noteiktu iemaņu un zināšanu apguvi. (2) Lielākā daļa cilvēku spēj atšķirt un nosaukt dažādas krāsas, taču dažādos krāsu toņus (piem., stroncija dzeltens, kobaltzils) varēs atšķirt un nosaukt tikai cilvēks ar īpašām iemaņām un pieredzi, piemēram, gleznotājs.

Jautājums par personas izskata unikālo iezīmju fiksēšanu un formulēšanu valodā tiek aktualizēts dialoga nobeigumā (sk. 209A–C).

145D *Bet gudros, kā man liekas, par gudriem dara gudrība.* Līdzīgu konstrukciju ar datīvu instrumentāļa nozīmē Platons lieto arī citviet. Piemēram, Prot. 332A–B (Vai saprātīgie ir saprātīgi ar saprātīgumu?) Platons pieņem cēlonības izpratni, saskaņā ar kuru – ja kādai lietai (x) piemīt kāda īpašība (F), tad šo faktu var skaidrot ar principu ‘x ir F, pateicoties F’. Piemēram, Teaitēts ir skaists, pateicoties skaistumam (vai skaistuma dēļ), t.i., skaistuma klātbūtne ir cēlonis tam, ka Teaitēts ir skaists (sīkāk sk. SEDLEY, 1998).

Šajā “Teaitēta” fragmentā rodama jautājuma formulēšanas gaita ļoti līdzinās tai, kas vērojama arī “Hipijā lielākajā” (HpMa. 287C–D). Arī šeit no jautājuma “Vai viss skaistais nav skaists ar skaisto?” Sokrats pāriet pie jautājuma “Kas tas ir – skaistais?”

145E (1) *Tā tad zināšana un gudrība ir viens un tas pats? Teaitēts piekrīt, ka gudrība (σοφία, sophia) un zināšana (ἐπιστήμη, epistēmē) ir viens un tas pats. Iespējams, tāpēc, ka šajā kontekstā jēdzieni ‘gudrība’ un ‘zināšana’ ir jāaplūko kā jēdzieni ar vienādu apjomu. Č. Kāns (KAHN, 1996, 79) uzskata, ka Platons šos jēdzienus lieto kā sinonīmus. Ksenofons “Atmiņās” Sokratam piedēvē uzskatu, ka gudrība ir zināšana (IV.6.7). Apstiprinājumu tam var rast, piemēram, Platona “Lahētā”, kur Nikijs, piedāvājot jaunu drosmes noteiksmi, saka, ka viņš bieži esot dzirdējis Sokratu apgalvojam, ka “katrs no mums ir labs tajā jomā, kurā viņš ir gudrs, bet kurā nemācīts – slikts” (194D). Kad Sokrats Nikijam jautā, kāda tieši gudrība, viņaprāt, ir drosmē, Nikijs atbild, ka drosmē ir “zināšana par to, kas ir bīstams un drošs gan karā, gan visos citos gadījumos (194A–195E). Sk. Prot. 360D, 361B; arī 146C; sal. ARISTOTELS, EN 1141a9–b3.*

145E (2) *Lūk, tieši tas mani mulšina, un es pats īsti nevaru saprast, kas tad ir zināšana. Jautājums par zināšanu tiek uzstādīts Sokratam raksturīgajā jautājuma formā “kas ir X?”. Tādu pašu jautājuma formu mēs sastopam tā saucamajos sokratiskajos dialogos.*

Piemēram, “Eutifronā” tiek meklēts – “kas ir dievbijīgums (ὅσιον, *hossion*)?” (5D), “Lahētā” – “kas ir vīrišķība (ἀνδρεία, *andreia*)?” (190D), “Menonā” – “kas ir tikums (ἀρετή, *aretē*)?” (71D), bet “Harmidā” – “kas ir saprātība (σωφροσύνη, *sōphrosynē*)?” (159D). Šī iemesla dēļ šos dialogus dažkārt mēdz saukt arī par definīcijas dialogiem.

146A (1) ... un katrs, kurš savā reizē kļūdisies, būs par ēzeli, kā saka bērni, spēlējot bumbu. Nav zināms, par kādu spēli ir runa. Sholijos šim dialoga fragmentam ir norādīts, ka spēles uzvarētāji tika saukti par valdniekiem, un pārējiem bija jādara viss, ko viņi liek, bet zaudētājus sauca par ēzeļiem.

146A (2) Vai tik es, Teodor, savā runātkārē... Ar vārdu ‘runātkārē’ atveidots vārds φιλολογία (*philologia*, saliktenis no φιλέω, *phileō* un λόγος, *logos*), kura sākotnējā nozīme ir “tieksme baudīt sarunas”. Tādā pašā nozīmē vārds φιλόλογος “Teaitētā” vēlreiz lietots 161A, kur Sokrats šādi raksturo Teodoru. Sk. arī Lach. 188C. Tehniskāku nozīmi šis vārds ieguvus vēlāk – hellēnisma laikā. Platona Resp. 582E vārda φιλόλογος nozīme tiek pietuvināta vārda φιλόσοφος, *philosophos* nozīmei. Turpretim jau krietni vēlāk – ap mūsu ēras 300. gadu – Porfirijš savā “Plotīna dzīvē” (V. Plot. 14.19–20) stāsta, ka tad, kad Plotīnam esot nolasīts kāds fragments no Longīna (kurš tāpat kā Plotīns apguvis filosofiju pie Ammonija) darba “Par sākumiem” (Περὶ ἀρχῶν), viņš esot teicis: “Longīns ir filologs, bet filosofs – ne mazākajā mērā”.

146C Tātad man šķiet, ka tas, ko kāds var iemācīties no Teodora... Atbildot uz jautājumu par to, kas ir zināšana (ἐπιστήμη), līdzās ģeometrijai, astronomijai, harmonijai un rēķināšanai (sk. 145D) Teaitētš min arī mākas jeb prasmes (grieķu τέχνη, *technē* var saprast arī kā ‘māksla’, ‘zinātne’, ‘amats’, ‘iemaņa’ u. tml.). Agrīnajos, t. i., sokrātiskajos dialogos Platons vārdus ἐπιστήμη un τέχνη lieto kā sinonīmus (sk., piem., Prot. 356E–357B; Charm. 165D un tālāk; Gorg. 449D–E; I. 537D–538A; Resp. 342C, 428B–C; Euthd. 289C). Līdz ar to jautājums “Kas ir zināšana?” ir daudz plašāks un neaprobežojas tikai ar jautājumu par atsevišķu faktu zināšanu; tas sevī ietver arī jautājumu par to, kas ir saprašana, kā arī – ko nozīmē būt ekspertam jeb lietpratējam kādā jomā. Brikhauss un Smits (BRICKHOUSE & SMITH, 6–7) uzskata, ka Platona agrīnajos sacerējumos var konstatēt vismaz septiņus nosacījumus, kas jāizpilda

jebkuram, lai viņu uzskatītu par ekspertu, t.i., tādu, kurš zina jeb pārvalda kādu τέχνη.

(1) Racionalitāte. Lietpratējs nedara savu darbu, kā pagadās; tas tiek veikts mērķtiecīgi, ievērojot noteiktu secību (Gorg. 503E–504A).

(2) Iemācāmība. Jebkuras zināšanas vai prasmes ir nododamas tālāk; tās var mācīt, un tās var iemācīties (Lach. 185B, 185E; Gorg. 514A), lai gan pastāv iespēja kļūt par lietpratēju arī bez skolotāja (Lach. 185E, 186B, 187A).

(3) Izskaidrošana. Lietpratējs var mācīt savu prasmi tāpēc, ka viņš spēj izskaidrot, kas ir tas, ko viņš dara, sniedzot skaidrojumu (λόγος) par to, kāda ir to objektu daba, ar kuriem viņš darbojas, un kādi ir to cēloņi (Gorg. 465A).

(4) Nekļūdīgums. Lietpratējs un zinātājs nekļūdās jomā, kuras lietpratējs viņš ir (Euthph. 4E–5A).

(5) Lietpratēja īpašās spējas padara viņu īpašu; pateicoties savām īpašajām zināšanām kādā jomā, lietpratējs atšķiras no pārējiem cilvēkiem (Apol. 24E–25C; Cri. 47A–48C; Gorg. 455B; Lach. 184C).

(6) Katrai mākslai ir savs priekšmets, ar ko tā nodarbojas vai uz ko tā vērsta, un tas padara katru mākslu atšķirīgu no citām mākslām. Piemēram, aritmētikas priekšmets ir pāra un nepāra skaitļi, astronomijas – debess ķermeņu kustība utt. (Gorg. 451A, 453C–454B, 455D; I. 531A–532C, 536E–542B).

(7) Lietpratējs zina noteikto jomu jeb ir gudrs konkrētajā jomā (Apol. 22C–D; Gorg. 459B, 464C). Tieši pateicoties šai zināšanai, viņš ir nekļūdīgs un spēj nodot savu mākslu citiem (Prot. 361A–C).

Par τέχνη Platona dialogos sk. arī GRAHAM, 11–12; NUSSBAUM, 95–96.

“Teaitētā” var atrast gandrīz visus uzskaitītos zināšanas/prasmes kritērijus: (2) sk. 146C, 161D–E, 167C–D; (3) 206E–208B; (4) 152C, 160D, 207D–208A; (5) 167C–D, 170A–B, 178C–179A; (7) 145D–E, 161D–E, 167C–D; sk. arī 146E (1).

146D Tev prasa vienu, bet tu dod daudz... Līdzīgu pārmetumu Sokrats velta Menenam (Men. 72A) par viņa atbildi uz jautājumu “kas ir tikums?": “Man nūdien, Menon, ir ļoti paveicies. Meklējot vienu tikumu, pie tevis esmu atradis veselu spietu”. Līdzīgi Euthph. 5D–6E. Sk. arī 148D un 148D (2).

146E (1) Bet jautāts jau, Teaitēt, netika, par ko ir zināšana... Sokrata iebildumam ir formāls raksturs. Protī, uz jautājumu “kas ir

zināšana?” Teaitēts atbild: “Zināšana ir zināšana par X,” līdz ar to definīcijā tiek iekļauts tas, kas jādefinē.

Daži komentatori (RYLE, 1990, 22–23; ROBINSON, 1950, 18) uzskata, ka Sokrats šajā vietā grib teikt, ka zināšanas objektu uzskaitīšana nepalīdz noskaidrot, kas ir zināšana. Lai šo pozīciju ilustrētu, Ričards Robinsons izmanto šādu analogiju: “Ja jums jautā, kas ir šautene, tad ir aplami atbildēt uz šo jautājumu, pasakot, uz ko tā ir notēmēta. Ja jums jautā, kas ir zināšana, tad ir aplami atbildēt ar tās priekšmetu uzskaitīšanu.” (*Ibid.*)

Rails arī norāda, ka šī aspekta pamanīšana ļauj izvairīties no Kornforda savulaik pieļautās kļūdas – viņš uzskatīja, ka “Teaitēta” ‘morāle’ ir parādīt, ka bez Platona idejām (kā domas objektiem) patiesa zināšana nav iespējama, tāpēc arī “Teaitēta” iznākums ir negatīvs (CORNFORD, 28). Ja Railam un Robinsonam ir taisnība, tad zināšanas analīze “Teaitētā” krietni atšķiras no Resp. 475–480 izklāstītajām nostādnēm, kur katra kognitīvā spēja – zināšana, nezināšana un uzskaitīšana jeb spriešana (δοξάζειν, *doksazein*) (sk. 187A (3)) – tiek nošķirta pēc tās objekta (sk. arī Tim. 29B–C).

Par labu Raila nostājai liecina Anon. 2.42–52, kas apgalvo, ka “[v]iņš [Sokrats] nemeklē priekšmetu, uz ko ir vērsta zināšana, bet gan tās būtību, un tās ir dažādas lietas. Līdzīgi, runājot par mākām, meklēt katras mākas būtību nav tas pats, kas meklēt priekšmetu, ar ko tā darbojas.”

Tomēr šādu interpretāciju var apšaubīt. Tā, piemēram, V. Ransimens kritizē Robinsona analogiju ar šauteni, norādot, ka tā uz zināšanu nav attiecināma, jo šautenes ir šautenes arī tad, ja tās netiek tēmētas ne uz vienu mērķi, bet zināšanai vienmēr jābūt *kaut kā* zināšanai, t.i., tai vienmēr ir nepieciešams objekts, uz ko zināšana ir vērsta (CHAPPELL, 38). Jāņem vērā arī jau iepriekš (146C) minētais (6) zināšanas/prasmes kritērijs, saskaņā ar kuru ikvienas zināšanas/prasmes identitāti nosaka šīs zināšanas/prasmes objekts. Sal. ar Aristotela teikto par ἐπιστήμη EN 1139b18–36. Arī Aristotels uzskata, ka kognitīvā stāvokļa klasifikāciju nosaka kognitīvā akta priekšmets.

146E (2) Jo mēs jautājam, ne jau gribēdami tās saskaitīt, bet lai uzzinātu, kas ir pati zināšana. Burtiski: “zināt zināšanu, kas tā ir”. Taču no konteksta ir skaidrs, ka Platons to domā kā ekvivalentu izteikumam “zināt, kas ir pati zināšana”. (Sk. 145E, kur Sokrats saka: “[E]s pats īsti nevaru saprast, kas tad ir zināšana”; sk. arī 196D.) Līdzīgi formulējumi seko nedaudz vēlāk 147B (ὁ ἐπιστήμην μὴ

ειδώς, burtiski – “nezinot zināšanu”; tulkojumā – “nezinot, kas ir zināšana”; ὅς ἂν ἐπιστήμην ἀγνοῆ, burtiski – “tas, kurš nezina zināšanu”; tulkojumā – “tas, kurš nezina, kas ir zināšana”). Minētās sengrieķu valodas sintakses īpatnības, kā uzskata Dž. Makdauels (McDOWELL, 115–116), ir bīstamas Platonam, jo, viņaprāt, lai pareizi saprastu, ko nozīmē zināt, kas ir zināšana, ir jāievēro, ka vārdi ‘kas ir zināšana’ izteikuma ‘zināt, kas ir zināšana’ kontekstā veido netiešu jautājumu, kur vārds ‘zināt’ ir jāsaprot tādā nozīmē, kādā mēs runājam par zināšanu, ka kaut kas ir tā un tā (franču *savoir* vai vācu *wissen*). Turpretim izteikumā ‘zināt zināšanu’ būtu dabiski vārdu ‘zināt’ saprast tādā nozīmē, kā mēs runājam par objektu zināšanu jeb pazīšanu (franču *connaître* vai vācu *kennen*). Tāpēc Makdauels izsaka apsvērumu, ka Platona lietotā idioma ir šķērslis ceļā uz abu minēto zināšanu skaidru nošķirumu. Taču var izrādīties, ka šajā gadījumā šis nošķirums ir nebūtisks. Proti, teikumi ‘S zina x’ un ‘S zina, ka x ir F’ ir ekvivalenti tajā gadījumā, ja runa ir par noteiktām F vērtībām – īpašībām, kuras veido F esenci jeb būtību. Jo šajā gadījumā zināt, kas ir x, un zināt pašu x nozīmē zināt tā būtiskās īpašības (sk. NEHAMAS, 226; arī FINE, 1979b, 367). Līdz ar to Platona “nevēriba” – ja par tādu vispār var runāt – pret divu zināšanu nošķirumu ir attaisnojama. Sk. arī 147B.

147A ...smieklīgas ir mūsu iedomas, ka jautātājs varētu gūt skaidrību... Vārds *συνίημι* (*synhiēmi*, ‘gūt skaidrību’, ‘saprast’) šeit, tāpat kā 147B, pēc nozīmes ir tuvs vārdam ‘zināt’. Proti, runa nav par vienkāršu lingvistisku kompetenci (piem., es saprotu, ko nozīmē vārds ‘māls’), bet par dziļāku sapratni (piem., es saprotu (zinu), kas ir māls), kas paredz arī lingvistisku sapratni. Sk. arī Soph. 243B.

147B Tātad arī apavu zināšanu nav iespējams saprast, nezinot, kas ir zināšana. Līdzīgi arī “Menonā” (79B–C) Sokrats saka, ka uz jautājumu “kas ir tikums?” nevar atbildēt, sakot, ka tikums ir katra taisnīga rīcība. Jo, tā kā taisnīgums ir tikuma daļa, tad, nezinot, kas ir pats tikums, nav iespējams zināt kādu tā daļu. Sokrata arguments “Menonā” ir balstīts premisā, ka taisnīgums ir tikuma daļa. Lai līdzīgs arguments strādātu arī “Teaitētā”, Sokratam Teaitēta nosauktās prasmes “jāpārveido” par zināšanām, kas ļauj uzrādīt, ka sniegtā atbilde ir aplūgta definīcija. Proti, ja Teaitēts apgalvo, ka zināšana ir kurpnieka un citu amatnieku prasmes, bet katra no šīm prasmēm nav nekas cits kā noteikta zināšana (apavu pagatavošanas

zināšana, koklietu pagatavošanas zināšana), tad Teaitēta definīcija ir formāli kļūdaina. Turklāt tā ir ne tikai formāli kļūdaina, bet – kā parāda Sokrata piemērs ar māla noteiksmi – arī neinformatīva, t.i., pievienotais prasmes nosaukums nepadara saprotamāku definējamo priekšmetu. Sokrata arguments ir šāds:

(1) Sokrats nezina (nesaprot), kas ir apavu pagatavošanas zināšana.

(2) Kurpnieka prasme ir apavu pagatavošanas zināšana.

(3) Tātad Sokrats nezina (nesaprot), kas ir kurpnieka prasme.

M. Burnjets (1977a, 389–390) uzskata, ka arguments ir kļūdainš, jo 'apavu pagatavošanas zināšana' tiek aizstāta ar 'kurpnieka prasme' neskaidrā (*opaque*) jeb intensionālā kontekstā, kuru veido darbības vārds 'zināt'. Līdzīgi no premisām:

(1) 'Sokrats nezina, kas ir hermu nopostītājs'; (2) 'Alkibiads ir hermu nopostītājs'

neizriet, ka (3) 'Sokrats nezina, kas ir Alkibiads'.

Tomēr, lai arī darbības vārds 'zināt' bieži veido neskaidru kontekstu, ir gadījumi, kad tas tā nav. Kā, iebilstot Burnjetam, norāda A. Nehamass (NEHAMAS, 227) – ja runa ir par lietas būtību, t.i., ja zināt, 'kas ir x', nozīmē specificēt lietas īpašību, kas konstituē x esenci, tad neskaidrība tiek neutralizēta. Piemēram, pieņemsim, ka es nezinu, kas ir H₂O. Ja H₂O ir ūdens, tad tādā gadījumā es nezinu, kas ir ūdens (protams, pieņemot, ka H₂O ir ūdens būtība, t.i., fiksē ūdens būtiskākās īpašības), pat tad, ja es lietoju vārdu 'ūdens' tāpat, kā to dara pārējie. Un otrādi, ja es zinu, kas ir H₂O, tad es zinu, kas ir ūdens, pat tad, ja es dažkārt kļūdos vārda 'ūdens' lietojumā. Ja pieņem Nehamasa interpretāciju, tad Sokrata arguments ir attaisnojams, jo zināt, kas ir, piemēram, kurpnieka prasme, nozīmē zināt, ka kurpnieka prasme ir 'apavu pagatavošanas zināšana' (ja kādam ir 'kurpnieka prasme', tas nozīmē, ka viņam ir apavu pagatavošanas zināšana), savukārt, lai zinātu, kas ir apavu pagatavošanas zināšana, ir jāzina, kas ir zināšana.

Sokrats uzstāj, ka nav iespējams runāt par zināšanas piemēriem, iekams nav zināms, kas ir zināšana. Līdzīgas prasības izvirkšanu var novērot arī daudzos citos Platona sokratiskajos dialogos. Piemēram, "Hipijā lielākajā" (304D) Sokrats saka: "Kā tu zināsi, vai runa, ko kāds teicis, ir skaista vai nav un vai skaists ir viss cits viņa paveiktais, ja vispār nezini, kas ir skaistais?" Sk. arī Men. 71A–B, 104B; Lys. 223B. Sekundārajā literatūrā šo principu mēdz saukt par 'definīcijas prioritātes principu' (sk. 196E).

147C Piemēram, uz jautājumu, kas ir māls... Līdzīgi arī "Menonā", paskaidrojot, pēc kāda parauga vadoties, Menonam būtu jāatbild uz jautājumu "kas ir tikums?", Sokrats piedāvā apveida definīciju, sakot, ka "apveids ir ķermeņa robeža" (76A). Tāpat arī "Lahētā" 190A–B Sokrats, paskaidrojot savu jautājumu, Lahētam sniedz veiklības (ταχυτής, *tachytēs*) definīcijas paraugu, sakot, ka veiklība ir spēja īsā laikā paveikt daudz. Sokrata piedāvātā māla noteiksme, iespējams, norāda ne tikai uz to, ka atbildei uz jautājumu "kas ir zināšana?" jābūt īsai un kodolīgai. 'Zemes' un 'šķidrums' pieminēšana var norādīt uz pirmssokratiķu (piem., Empedokla, sk. DK A28–29 = Soph. 242C–D; sk. 152E (1)) kosmoloģiskajām teorijām par kosmosa pirmelementiem. Tādā gadījumā teikt, ka māls ir "zeme, sajaukta ar šķidrumu", nozīmē sniegt izsmeļošu māla noteiksmi, tā kā norādīt uz vēl sīkākām māla sastāvdaļām nav iespējams.

Tiesa, šis piemērs, iespējams, nav jāuzlūko pārliemu nopietni, jo citviet (Tim. 60B–61B) Platons runā par dažādām vielām, kas ir zemes un ūdens sajaukums, t.i., "Teaitētā" sniegtā definīcija ir neprecīza (pret Sokrata definīciju iebilst arī ARISTOTEĻS, Top. 127a9–19). Tomēr šis apstākļi nekādi nemazina piemēra nozīmi konkrētajā fragmentā. Sokrats šo definīciju piedāvā, lai parādītu Teaitētam, kā jāatbild uz uzdoto jautājumu, un no tā neizriet, ka definīcijai ir jābūt patiesai, tai ir tikai jāuzrāda noteikts formāls aspekts, kuru Teaitētam ir jātiecas atdarināt. Līdzīgi arī "Menonā" Sokrata sniegtajai krāsas definīcijai, kas ir ņemta no Empedokla (DK B84, sk. arī A86; A92.1–7 = Men. 76C–D), proti, ka "krāsa ir acij samērīgu un sajūtam apveidu izplūdums", ir jābūt tikai formāli, nevis saturiski pareizai; šajā gadījumā nav svarīgi, vai Sokrats piekrit vai nepiekrit Empedoklam, Sokrats piedāvā šo definīciju tikai kā atbildes paraugu.

147D (1) Šis Teodors mums kaut ko zīmēja un skaidroja par kvadrātmalu spējām... Sengrieķu matemātikā skaitļu attiecības tika izteiktas ģeometriski. Katrs skaitlis tika attēlots kā ģeometriskā figūra. Tā piemēram, skaitlis 4 ir kvadrāts, kura katra mala ir divas vienības gara, un šādu skaitli sauc par kvadrātskaitli (τετραγωνον, *tetragōnon*). Kvadrātsakne (jeb mala, uz kuras tiek konstruēts kvadrāts) no 4 ir 2. (Sīkāk sk. ЩЕТНИКОВ, 415–419.) Problēma, kuru demonstrē Teodors un kurai Teaitēts ar savu draugu, Sokrata vārda brāli, rod risinājumu, ir šāda. Teodors, sniedzot piemērus, uzrāda skaitļus jeb kvadrātus (δύναμις), kuru mala nav samērojama ar vienpēdas kvadrāta malu. Mūsdienu matemātikas terminoloģijā

(*ibid.*). Ir skaidrs, ka fragmenta sākumā vārdam δύναμις jābūt lietotam tā ierastajā nozīmē, kuru lasītājs varētu saprast bez īpašām norādēm, jo nekādas norādes arī netiek sniegtas. Līdz ar to rodas divas problēmas: (1) ko apzīmē δύναμις fragmenta sākumā un (2) kā šis, domājams, ierastais termina lietojums attiecas pret fragmenta beigās definēto lietojumu.

Uz pirmo jautājumu mūsdienu komentatori ir izvirzījuši divas atbildes. Vieni uzskata, ka vārds δύναμις fragmenta sākumā lietots ar nozīmi 'kvadrāts', savukārt citi domā, ka šis vārds norāda uz kvadrāta malu jeb sakni. Tie, kuri izvēlas otro iespēju, tādā veidā mēģina izvairīties no pārlietu krasas termina nozīmes maiņas (no 'kvadrāts' fragmenta sākumā uz 'nesamērojama mala' fragmenta beigās) un uzskata, ka termina nozīme tiek sašaurināta (no 'mala' fragmenta sākumā uz 'nesamērojama mala' fragmenta beigās) (*op. cit.*, 497). Interesanti, ka savā ziņā līdzīgi rīkojas arī antikie komentatori, tikai atšķirībā no mūsdienu autoriem viņi uzskata, ka gan fragmenta sākumā, gan beigās (148A–B) runa ir par kvadrātiem. Tā, piemēram, anonīmā komentāra autors (ap 2. gs.) apgalvo, ka "senie kvadrātus sauca par δυνάμεις" (27.31–33). Tāpat arī Papuss (ap 300. g. pēc Kr.) fragmenta beigās jauniešu sniegto definīciju saprot kā dažādu kvadrātu klasifikāciju. Burnjets uzskata, ka minētās antikās liecības, lai arī kļūdainas attiecībā uz termina δύναμις definēto lietojumu fragmenta noslēgumā, tomēr tieši šī iemesla dēļ ir uzskatāmas par visai spēcīgu pamatu, lai pieņemtu, ka termina δύναμις 147D ierastā nozīme ir 'kvadrāts' un ka tieši šādā nozīmē tas ir lietots fragmenta sākumā 147D. Tādā pašā nozīmē šis termins tiek lietots arī citu autoru darbos (sk. DIOFANTS, Arithm. 4.14–15; JAMBLIHS, In Nic. 82.9–7) (*ibid.*, 497–498). Jāatzīmē, ka tulkojumos var novērot vismaz trīs atšķirīgas stratēģijas: (1) daži – līdzīgi antikajiem autoriem un Burnjetam – uzskata, ka 147D vārds δύναμις lietots ar nozīmi 'kvadrāts' (Apelt). (2) Citi izvēlas tulkot δύναμις kā 'kvadrāta sakne' (Cornford; Vasiļjeva). (3) Savukārt daži tulkotāji izvēlas vidusceļu, pieļaujot tulkojumā zināmu nenoteiktību. Piem., Makdauels, Čapels, Leveta atveido δύναμις kā 'power' (spēja; pakāpe). (Tiesa, Burnjeta rediģētajā un komentētajā Levetas tulkojumā ir piezīme (BURNYEAT, 1990, 226, 3. piez.), ka ar šo terminu antikie autori apzīmējuši kvadrātus.)

Otrais jautājums – kā šis, domājams, ierastais termina lietojums attiecas pret fragmenta beigās definēto lietojumu – ir cieši saistīts ar nupat aplūkoto. Kā jau tika minēts, daudzi komentatori uzskata,

ka δύναμις fragmenta sākumā nav lietots ar nozīmi 'kvadrāts', jo tādā gadījumā būtu jāpieļauj pārlietu krasa termina nozīmes maiņa fragmenta ietvaros. M. Burnjets uzskata, ka šī problēma ir šķietama un rodas tādēļ, ka tiek ignorēts nošķirums starp "nozīmi" un "pielietojumu" (*ibid.*, 496). Termins δύναμις tiek lietots attiecībā uz nesamērojamām malām, lai gan tā nozīme nav nedz 'mala', nedz 'nesamērojama mala'. Lietojot šo terminu ar norādi uz nesamērojamām malām, uzskata Burnjets, tiek norādīts uz faktu, ka līnijas, par kurām ir runa, ir samērojamas kvadrātā, bet ne garumā, tāpat kā līnijas, kuras ir samērojamas gan garumā, gan kvadrātā, tiek apzīmētas ar terminu 'garumi' vai 'garuma līnijas' (*ibid.*, 497).

Nemot vērā šis Burnjeta norādes, latviešu tulkojumā fragmenta sākumā δύναμις atveidots kā 'kvadrātmalu spēja', 'kvadrāts' un 'spēja', bet nobeigumā – kā 'spēja'. Abos gadījumos – gan fragmenta sākumā, gan beigās – ir runa par to, ko var uzkonstruēt uz malas, proti, par spējām jeb kvadrātiem. Var pat teikt, ka savā ziņā jautājums par to, vai runa ir par malām vai kvadrātiem, ir sekundārs, tiklīdz top skaidrs, ka tas ir atkarīgs no tā, kādā aspektā skaitļi tiek aplūkoti. Teatītēs ievieš nošķirumu starp skaitļiem, un tos var raksturot gan vienā, gan otrā aspektā, t.i., kā malas un kā kvadrātus, ko uz šīm malām var izveidot. Skaitļus, kurus var samērot pēc to malām, viņš nosauc par garumiem, bet tos, kurus var samērot kvadrātā jeb spējā, – par spējām.

147D (2) Un tā viņš pēc kārtas virzījās uz priekšu līdz septiņpadsmitpēdu kvadrātam. Par Teodora ģeometriskajiem piemēriem var rasties vismaz divi jautājumi: (1) Kāpēc Teodors, uzrādot nesamērojamu kvadrāta malu piemērus, sāk ar trīspēdu, nevis divpēdu kvadrātu, kura mala arī ir nesamērojama? (2) Kāpēc Teodors apstājas pie 17?

Vispirms par pirmo jautājumu. Anonīmā komentāra autors (28.37–29.40) min trīs iespējamus iemeslus:

- (1) Platons šo gadījumu jau ir aplūkojis "Menonā" (84D–85B).
- (2) Divpēdu kvadrāts patiesībā ir aplūkots, jo to veido divi vienpēdas kvadrāti (šo apstākli komentators gan uzskata par nesvarīgu).
- (3) Uzkonstruēt kvadrātu uz diagonāles, kuras garums ir kvadrātsakne no divi, ir salīdzinoši vienkārši, taču, lai uzrādītu nākamās nesamērojamās malas, ir nepieciešama augstāka līmeņa prasme.

Pats komentators mēģina pamatot (3) variantu, taču M. Burnjets uzskata, ka šajā gadījumā komentators izsaka apsvērumus, kas

balstīti drīzāk uz minējumiem (BURNYEAT, 1978, 502). Tomēr daudzi mūsdienu autori savā ziņā ir vienisprātis ar anonīmo komentatoru, uzskatot, ka Teodors neaplūko divpēdu kvadrāta malas nesamērojamību tāpēc, ka tas ir tradicionāls un paradigmatisks malu nesamērojamības gadījums, kuru pamanījis jau Pītagors vai pītagorieši, t.i., tādā veidā Teodors grib parādīt, ka pastāv arī citi nesamērojami kvadrāti (WASSERSTEIN, 165–166; POLANSKY, 54–55; BURNYEAT, *op. cit.*, 503; sk. arī *ibid.*, 48. piez., kur viņš norāda uz autoriem, kuri pauž līdzīgu viedokli).

Par otro jautājumu – kāpēc Teodors apstājas pie 17 – izteikti dažādi viedokļi. Visvienkāršākais no tiem varētu būt tāds, ka Teodoram kaut kur ir jāapstājas, un 17 šajā ziņā ir tikpat labs piemērs, kur apstāties, kā jebkurš cits (WASSERSTEIN, 165). Šīs problēmas statuss, t.i., vai tā ir reāla problēma, kam jāmeklē kāds risinājums, vai tikai pseidoproblēma, lielā mērā ir atkarīgs no tā, kā tiek saprasts Teaitēta izteikums 147D (“te viņš [Teodors] kaut kā apstājas”). Šo apgalvojumu var interpretēt vismaz trijos veidos (BURNYEAT, *op. cit.*, 503–504):

(1) “te viņš kāda iemesla dēļ [t.i., kāda nenoteikta iemesla dēļ, kuru Teaitēts nevar precizēt] apstājas”;

(2) “te kāda iemesla dēļ [t.i., kāda noteikta iemesla dēļ] viņš apstājas”;

(3) “te viņš kaut kā sapinās”.

Anonīmā komentāra autors, līdzīgi daudziem mūsdienu matemātikas vēsturniekiem, saskata problēmu jautājumā par izšķiršanos starp (1) vai (2) iespēju. Izšķiršanās par otro iespēju paredz to, ka ir nepieciešams uzrādīt kādu matemātisku iemeslu, kas Teodoram liek apstāties pie 17. Piemēram, anonīmā komentāra autors (34.32 un tālāk), kas pieņem (2) variantu, uzskata, ka Teodora apstāšanās iemesls ir meklējams kvadrātu laukumu un perimetru attiecībās. Proti, 16 pēdu kvadrāta laukums skaitliski sakrīt ar šī kvadrāta perimetru ($4 \cdot 4 = 4 + 4 + 4 + 4$), savukārt 17 pēdu kvadrāts ir pirmais, kura laukums skaitliski ir lielāks par tā perimetru.

Daudzi mūsdienu matemātikas vēsturnieki ir mēģinājuši rekonstruēt iespējamo Teodora izmantoto metodi, kas radītu matemātiskas grūtības pie 17 vai pēc tam (sk., piem., BROWN, 1969, 367–370; ЩЕТНИКОВ, 425–428; norādes uz citu matemātiķu darbiem: BURNYEAT, *op. cit.*, 504). Taču, kā norāda M. Burnjets, skaidrs tekstuāls attaisnojums, lai dotu priekšroku šāda veida pierādījumiem, nepastāvēja līdz pat 1957. gadam, kad R. Hakforss (HACKFORTH, 128)

izteica apgalvojumu, ka, lai gan LSJ vārdam ἐνέχω, *enechō* veltītajā šķirkli ir norādīts, ka šajā “Teaitēta” fragmentā vārds lietots ar nozīmi ‘apstājās’ (came to a standstill), tā ir vienīgā uzrādītā vieta, kur šim vārdam ir šāda nozīme. Parasti šis darbības vārds nozīmējot ‘būt apturētam; sapīties’ (to be held up; entangled), kā tas ir (3) no iepriekšminētajiem lasījuma variantiem. Hakforsa norādei savā tulkojumā seko Dž. Makdauels, bet, piemēram, M. Brauns, balstoties uz to, sniedz savu Teodora izmantotās matemātiskās metodes rekonstrukciju (BROWN, 1969). Tomēr mūsu rīcībā esošie avoti Hakforsa interpretāciju neapstiprina. Piemēram, anonīmā komentāra autors vārdu ἐνέσχετο komentē ar vārdu ‘apstājās’ (34.35: ἔστη, *estē*; 35.16 un 21: στήναι, *stēnai*). Viņš norāda, ka tāpat rīkojies arī viņa priekštecis, kas atbalsta (1) no iepriekš minētajiem lasījumiem. Līdzīgi dara arī Jamblihs (Theol. Ar. 11.14–15: παύεσθαί πως, *pauesthai pōs*; BURNYEAT, *ibid.*). Paša komentatora izvēle par labu (2) lasījumam, kā norāda M. Burnjets, šķiet, ir pamatota ar to, ka, viņaprāt, vārds πως (nevis ἐνέσχετο) norāda uz to, ka Teodoram bijis kāds iemesls apstāties. Komentators apgalvo (35.17–21), ka vārdi πως ἐνέσχετο uzrāda, ka šāds iemesls pastāv, taču viņš nekur nenorāda, ka runa būtu par kādām īpašām grūtībām, kuras Teodoram likušas sapīties (BURNYEAT, *op. cit.*, 504–505). Turklāt, ja pievēršas jautājumam par matemātikas piemēra funkciju dialoga kontekstā, tad aplūkojamā problēma atkāpjas otrajā plānā. Ja piemēra funkcija ir sniegt formālu definīcijas paraugu, tad jāšaubās, vai Platons ir atstājis tik neskaidru norādi uz Teodora izmantotajām matemātiskajām metodēm (*ibid.*). Par to, ka Hakforsa piedāvātais lasījums ir nepamatots, liecina arī nākamais fragmenta teikums, kurā Teaitēts saka, ka “tādu spēju izrādījās bezgalīgi daudz”. Tas liek domāt, ka Teodoram nav bijis jāsaskaras ar grūtībām tālāku piemēru uzrādīšanā. Tādā gadījumā (3) versija izskatās nepamatota. Izvēlēties starp divām atlikušajām liedz skaidru tekstuālu norāžu trūkums, kas, visdrīzāk, liecina par to, ka Platons tādas arī nav mēģinājis sniegt. Salīdzinoši vienkāršu skaidrojumu tam, kāpēc Teodors apstājās pie kvadrātsaknes no 17, piedāvā Teslevs (THESEFF, 152–153). Ja pieņem, ka Teodors konstruējis kvadrātus ar trīsstūru palīdzību (kā tas ir redzams zīmējumā augstāk), tad Teodoram jāapstājās pie kvadrātsaknes no 17, jo trīsstūri, kura mala būs kvadrātsakne no 18, nāktos zīmēt virsū pašam pirmajam trīsstūrim.

148B Izcili, mani zēni! Vadoties no konteksta, šķiet, būtu grūti apstrīdēt, ka matemātikai veltītais fragments dialogā kalpo par

piemēru tam, ka Teaitēts saprot, kā viņam jāatbild uz Sokrata jautājumu "kas ir zināšana?". Par to liecina tas, kā Teaitēts formulē problēmu, kuru viņi pēc Teodora piemēru uzrādīšanas apņemas risināt ("tā kā tādu spēju izrādījās bezgalīgi daudz, pamēģināt tās saņemt vienā, ar ko mēs izteiktu tās visas", 147D–E), un vēlāk (148D) Sokrata izteiktais mudinājums uz jautājumu par zināšanu atbildēt līdzīgi kā gadījumā ar 'spējām'. ("Iepriekš tu jau lieliski parādīji, kā būtu jāiet. Tapat kā daudzās "spējas" tu ietvēri vienā veidolā, pamēģini tagad līdzīgā veidā arī daudzajām zināšanām dot vienu noteiksmi.") Tomēr vairāki komentatori ir izteikuši šaubas, vai Teaitēta piemērs patiešām atbilst šim mērķim. Piemēram, Van der Vardens (ВАН ДЕР ВАРДЕН, 227) uzskata, ka piemērs ir "aiz matiem pievilktis" un, lai gan tam it kā jākalpo par filosofiskas diskusijas ievadu, tas šādiem nolūkiem neder. Viņaprāt, tas izskaidrojams ar to, ka Platons vēlējis dialogā ilustrēt tādu problēmu, ar kuru Teaitēts patiešām ir nodarbojies. D. Bostoks (BOSTOCK, 34–35) savukārt norāda, ka matemātiskas definīcijas formulēšana būtiski atšķiras no zināšanas definīcijas formulēšanas: matemātikas piemērs ilustrē jauna jēdziena pieteikšanu, bet zināšanas gadījumā ir jādefinē jēdziens, kas jau pastāv pirms definēšanas. Teaitēta ieviestā 'spējas' definīcija ir salīdzinoši patvaļīga, viņš var izvēlēties, ko šis jēdziens sevī ietvers, un līdz ar to piedāvātajai definīcijai nevar izvirzīt nekādus pretējus piemērus, kas varētu to apgāzt. Savukārt zināšanas gadījumā Teaitēts nevar vienkārši pieņemt lēmumu par to, kas tiks saukts par zināšanu un kas ne. Tomēr Bostoka iebildumi var izrādīties nebūtiski vismaz divu apsvērumu dēļ. Pirmkārt, Teaitēta reakcija (148B) uz Sokrata mudinājumu savā atbildē par zināšanu rīkoties līdzīgi tam, kā viņš definēja 'spējas', liecina, ka Teaitēts šos abus gadījumus uzlūko kā atšķirīgus (sk. CHAPPELL, 41). Otrkārt, iespējams, abu gadījumu atšķirībām šajā kontekstā nav nozīmes, jo, līdzīgi kā paša Sokrata piedāvātajā piemērā ar māla definīciju 147C (sk. 147C), arī Teaitēta matemātiskās definīcijas gadījumā svarīgākais ir tās formālās iezīmes (daudzo gadījumu aptveršana vienā noteiksmē), kas arī dialoga tekstā tiek skaidri formulētas.

148D (1) ...centies visiem spēkiem noskaidrot... Ar 'noskaidrot' tiek atveidots λαβεῖν λόγον (*labein logon*). Šī idioma ir cieši saistīta ar idiomu λόγον διδόναι (*logon didonai*), kas nozīmē 'sniegt atskaiti' vai 'noteiksmi'. Tieši to parasti Sokrats vēlas panākt no saviem sarunas biedriem. Spēja sniegt atskaiti ir kritērijs tam, vai atbildētājs

zina, kas ir lieta, par kuru tiek vaicāts. Piemēram, “Faidonā” Sokrats jautā Simmijam: “Kā tev šķiet – vai cilvēks, kurš ko zina, spēj sniegt skaidrojumu (δοῦναι λόγον) par to, ko viņš zina?” (76B) Abas šīs idiomas vienkopus lietotas “Valstī” 534B, kur Sokrats saka: “Vai par dialektiķi tu nesauc tādu, kurš spēj gūt skaidrību par katras lietas būtību? Tu taču teiksi, ka tādā mērā, kādā viņš nav spējīgs dot atskaiti nedz sev, nedz citam, viņam par to nav sajēgas?” Šajā “Valsts” fragmentā abi izteikumi ir ekvivalenti. Spēja ‘sniegt atskaiti’ paredz spēju ‘gūt skaidrību’. Savukārt spēja ‘gūt skaidrību’ paredz arī spēju ‘sniegt atskaiti’. Atšķirība starp λόγον λαμβάνειν un λόγον διδόναι varētu būt tāda, ka pirmajā gadījumā runa ir par mentālu norisi (skaidrības iegūšana par lietu), bet otrajā – par noskaidrotās lietas formulēšanu definīcijā. Sk. arī Soph. 246C.

148D (2) Tāpat kā daudzās “spējas” tu ietvēri vienā veidolā... Norāde uz 147D–E (“tā kā tādu spēju izrādījās bezgalīgi daudz, pamēģināt tās saņemt vienā”). Ar vārdu ‘veidols’ tulkots sengrieķu εἶδος (*eidos*, ‘izskats’, ‘forma’, ‘apveids’, ‘suga’, ‘veids’, ‘klase’), ko Platons dažkārt lieto, lai apzīmētu nemainīgo esamību savas tā saucamās ‘ideju teorijas’ ietvaros (sk., piem., Phd. 103E, 104C; Resp. 596A; Parm. 130B–C). Tomēr šajā gadījumā un citviet “Teaitētā” (piem., 178A, 181C, 205D) šis vārds lietots ar nozīmi ‘klase’, ‘veids’ vai ‘suga’ (LSJ atsaucas uz šo vietu un 178A, 205D un piedāvā nozīmes ‘class’, ‘kind’). Citi tulkotāji: Apelt – ‘Begriff’; McDowell, Chappell – ‘class’; Levett – ‘form’; Cornford – ‘character’.

Līdzīga prasība pēc formulējuma, kas ietvertu visos atsevišķajos gadījumos kopīgo, izvirzīta arī citos dialogos; sk. Men. 72C; Euthph. 6D–E.

148E Tomēr tas nepārstāj mani nodarbināt, un es netieku no tā vaļā... Dažos manuskriptos vārda μέλειν (*melein*, ‘nodarbināt’, ‘rūpēt’) vietā ir vārds μέλλειν (*mellein*, ‘grasīties’, ‘būt gatavam’); tādā gadījumā teikuma tulkojums būtu apmēram šāds: “Tomēr mani neatstāj doma, ka es to varēšu [proti, atbildēt tā, kā tu prasi]” (sk. Wohlrab; Vasiljeva). Tomēr, spriežot pēc konteksta (sk. Sokrata konstatējumu, ka Teaitēts cieš dzemdību sāpes), šis lasījums šķiet mazāk piemērots.

149A (1) Un tu, jocīgais, laikam neesi dzirdējis, ka esmu visai krietnas un stingras dzemdību pieņēmējas Fainaretēs dēls? (Fainarete – burtiski: ‘tā, kas parāda vai iznes gaismā tikumu’; no

φαίνω, *phainō* un ἀρετή, *aretē*.) Norādi uz to, ka vecmāte Fainarete ir Sokrata māte, sniedz arī citi avoti, taču tie ir datējami krietni vēlāk par "Teaitētu" (tādu pašu norādi sastopam arī "Alkibiadā I" (131E), kura piederība Platonam tiek apšaubīta). Piemēram, Lāertas Diogens (ap 2. gs.) raksta, ka Sokrats, "tēlnieka Sofroniska un vecmātes Fainaretēs dēls (kā stāsta Platons "Teaitētā"), bija atēnietis no Alopekēs dēma" (D. L. 2.18.1–3; tulk. A. Feldhūns (FELDHŪNS, 1987)); sk. arī Ailiāna (ap 2. gs.) darbu "Vēstures raibumi" (AELIANUS, *Varia historia* 2.1).

149A (2) Bet vai esi dzirdējis, ka es arī piekopju to pašu māku? Vienīgā Sokrata laikabiedru liecība par to, ka Sokrats pats sevi varētu būt raksturojis kā vecmāti, ir kāds izteikums Aristofana "Mākoņos" (137). Konteksts šim izteikumam ir tāds: kad Strepsiads – Sokrata skolu apmeklējošā Feidipida tēvs – piekļauvē pie Sokrata skolas durvīm, Sokrata mācekļi, kurš atver durvis, viņu lamā par to, ka viņa skaļā klauvēšana likusi viņam priekšlaicīgi dzemdēt kādu atklājumu ("Tāds nejēga, Zevs liecinieks! Tik šausmīgi/ Šīs durvis daudzīgi, ka secinājumu,/ kas tapa jau, tu novedi līdz abortam." (Tulk. A. Ģiezens.)) (135–137). Vārds ἐξαμβλώω (*eksambloō*, 'likt priekšlaicīgi dzemdēt') ir sastopams arī "Teaitētā" 150E. LSJ uzrāda gan "Mākoņu", gan "Teaitētā" fragmentu un dod nozīmi 'make abortive'. Lai Aristofana joks tiktu saprasts, tam būtu jānorāda uz visai publikai pazīstamu parādību. Un tas liek domāt par iespējamību, ka vēsturiskais Sokrats ir lietojis šo metaforu, lai raksturotu savu darbību. Sholijās šim "Mākoņu" fragmentam ir teikts, ka "ar ἐξήμβλωκας viņš [t.i., Aristofans] izsmej (κωμωδεῖ, *kōmōidei*) Sokratu, kas saka: "Es pārvaldu vecmātes māku un ar tās palīdzību lieku jauniešiem dzemdēt augļus, kas ir viņu dvēselēs"". K. Dovers savā ievadā Aristofana "Mākoņu" teksta izdevumam (ARISTOPHANES, xlii–xliii) norāda: ja pastāv tieša saite starp minētajiem "Teaitētā" un "Mākoņu" fragmentiem, tad no tā izriet būtiski secinājumi – pirmkārt, tas liecina par to, ka Aristofans tik labi pārzina Sokrata terminoloģiju, ka spēj norādīt uz to ar vienu pašu vārdu. Otrkārt, Aristofana komēdijai, visdrīzāk, vajadzētu saturēt arī citas līdzīgas alūzijas. Un, visbeidzot, tik svarīgai un visiem zināmai Sokrata metaforai vajadzētu būt sastopamai Platona agrīnajos dialogos. Tomēr tā nav. "Mākoņos" nav citu norāžu uz šo metaforu, un arī Platona agrīnajos darbos tā neparādās. Tā tiek izmantota tikai "Teaitētā". Dovers uzskata, ka vārda ἐξήμβλωκας metaforiskajam lietojumam

var rast arī citu izskaidrojumu, kas nav saistīts ar Sokratu. Viņš norāda, ka vārdi *τίκτειν* (*tiktein*, 'dzemdēt') un *γεννᾶν* (*gennan*, 'dzemdēt', 'radīt') visai plaši lietoti metaforiskā nozīmē, tāpēc arī intelektuālas nodarbes pārtraukšana ar skaļu troksni atbilstoši varēja tikt aprakstīta kā 'priekšlaicīgas dzemdības'.

M. Burnjets (1977b, 53–54) uzskata, ka turpmākā saruna skaidri atklāj, kuri fakti būtu saistāmi ar vēsturisko Sokratu un kuri ne. Teaitēts ir dzirdējis, kādus jautājumus Sokrats mēdz uzdot (148E), ka Sokrats ir vecmātes dēls (149A), ka Sokrats ir liels dīvainis un mulšina cilvēkus. Tāpat Teaitēts zina, ka vecmātes māku piekopj sievietes, kuras vairs nevar dzemdēt (149B–C). Tomēr viņš nav dzirdējis, ka Sokrats piekopj to pašu māku, un nezina, ka vecmātes ir labākās saprecinātājas. Tātad šīs lietas ir Platona izdomātas (sk. arī ROBINSON, 1953, 83–84).

149A (3) ...bet saka, ka es esot liels dīvainis un mulsinot cilvēkus. Par dīvaini Sokratu "Dzīrēs" 215A nosauc Alkibiads (sk. arī 221C–D). Sokrata spēja sarunbiedrus novest strupceļā aprakstīta Men. 79A–80B.

149B Cēlonis tam, kā runā, esot Artemida... Artemida (Ἄρτεμις) – Zeva un Lēto meita, Apollona (sk. 150C (2)) dvīņu māsa. Saskaņā ar mīta versiju, kas rodama Apollodora "Bibliotēkā" (Bibl. 1.21–22), Artemida piedzīmusi neilgi pirms sava dvīņu brāļa un pieņēmusi savai mātei dzemdības, t.i., viņai nācies gādāt par dzemdībām vēl nedzemdējušai. Tāpēc arī neatkarīgā jaunava un medniece Artemida tika uzskatīta par dzemdību aizgādni.

150C (1) ...jo manī neesot nekā gudra... Par Sokratu kā nezinātāju sk. Apol. 21 B, D, 33B; Gorg. 506A, 509A; HpMa. 372B; Resp. 337E (sk. arī ARISTOTELS, SE 183b6–8; AISHINS, Fragn. 11C). Tomēr dažos gadījumos Sokrats apgalvo, ka viņš kaut ko zina. Piemēram, "Dzīrēs" Sokrats saka, ka viņš ir lietpratējs milas lietās (177D; sal. Theag. 128B; Phdr. 257A; Lys. 204B–D). Citviet (Apol. 29B) Sokrats apgalvo, ka viņš zina (*οἶδα*, *oīda*), ka rīkoties netaisnīgi un nepaklausīt tam, kurš ir labāks, ir slikti un apkaunojoši; tāpat Sokrats ir pārliecināts, ka, nogalinot viņu, atēnieši kaitēs sev, nevis viņam (30C), bet "Sokrata apoloģijas" noslēgumā Sokrats atzīst, ka viņam ir skaidrs (*δηλόν*, *dēlon*), ka viņa situācijā viņam ir labāk mirt un atbrīvoties no visām raizēm (41D). Sk. arī Gorg. 486E,

512B; Resp. 351A; Prot. 357D–E; Crit. 47D–48A, kur Sokrata izteikumus var interpretēt kā netiešas norādes uz to, ka viņam piemīt noteiktas zināšanas (VLASTOS 1994, 44–48). Sk. arī 177B, 185E. Minētie fragmenti rada problēmu – kā samierināt Sokrata apgalvojumus par nezinašanu ar viņa apgalvojumiem par zināšanu. Sīkāk sk. VLASTOS, *op. cit.*, 39–66; REEVE, 53–62.

150C (2) **būt vecmātei man liek dievs...** Iespējams, ka dievs, uz kuru šeit un tālāk (150D, 151B, 151D) norāda Sokrats, ir Apollons. “Sokrata apoloģijā” (21A–23B) Sokrats stāsta, kā, mēģinot saprast Delfu orākula teikto, ka nav neviena gudrāka par Sokratu, viņš ķeras pie valstsvīru, dzejnieku un amatnieku izjautāšanas. Tieši šo savu nodarbi – citu izjautāšanu un šķietamas zināšanas atspēkošanu – Sokrats saprot kā Delfu dieva, t.i., Apollona dotu pavēli (30A, 30D–E, 31A–B, 37E–38A). Par Apollona kalpu Sokrats sevi nosauc arī “Faidonā” (60D–61B, 85B), kur ir teikts par Sokrata sarakstīto himnu (προοίμιον) Apollonam. Tomēr nav izslēgts, ka Sokrats runā par Apollona māsu Artemidu (sk. 210C–D), jo dzemdību pieņemšana ir viņas aizgādībā. Sk. 149B.

151A (1) **...Aristeids (Ἀριστείδης) Līsimaha dēls...** Platona “Lahētā” Līsimahs un viņa draugs Melēsijs ir norūpējušies par savu dēlu Aristeida un Tūkidida audzināšanu un tāpēc lūdz padomu izcilajiem stratēģiem Nikijam un Lahētam, lai uzzinātu, kāda prasme jauniešiem būtu jāapgūst, lai tie kļūtu pēc iespējas labāki (178A–180A). Taču šķiet, ka Aristeids tēva cerības nav attaisnojis.

151A (2) **...tad mans daimonijs...** Par savu daimoniju jeb dievību (δαίμόνιον, *daimonion*) Sokrats runā “Sokrata apoloģijā” (31C–D): “Iespējams, jums liksies divaini, ka es staigāju apkārt un dodu šādu padomu [lai jūs rūpējaties par tikumu, 31B4–5] katram personīgi, un jaucos jūsu lietās, bet neuzdrošinos runāt jūsu priekšā publiski un dot padomus valstij. Cēlonis tam ir tas, par ko jau bieži esat mani dzirdējuši runājam, – ar mani atgadās kas dievišķs un daimonisks, ko arī savā apsūdzībā izsmej Melēts. Tas notiek ar mani jau kopš bērna dienām – es dzirdu kādu balsi. Kreiz, kad to dzirdu, tā mani vienmēr atrunā no tā, ko grasos darīt, bet nekad ne uz ko nemudina. Šis ir tas apstāklis, kas neļauj man nodarboties ar valsts lietām, un tas, manuprāt, ir ļoti labi.” Sk. arī 40A–C; Phdr. 242B–C; Euthph. 3B; Euthd. 272E.

151B Daudzus no tiem esmu izdevis pie Prodika... Sofists Prodiks (Προδίκος) no Keosas (viena no Kikladu salām) dzīvojis 5. gs. otrajā pusē. “Sudā” teikts, ka Prodiks bijis slavenā sofista Protagora skolnieks (DK A1). Prodiks izceļas ar savu interesi par vārdu nozīmju precīzu definēšanu, ko visai bieži diezgan ironiski savos dialogos attēlo Platons (sk., piem., Prot. 337A–C, 340A–D; Men. 75E; Crat. 384B; Euthd. 277E; Lach. 197D). “Protagorā” (341A) Sokrats nosauc Prodiku par savu skolotāju. Sokrata teiktais nebūtu jāuztver tikai kā ironija, jo, kā atzīst pats Sokrats, dažkārt precīzu nošķirumu ieviešana var izrādīties ļoti svarīga; sk., piem., 184C.

151D ...es nekādā ziņā nedrīkstu pieļaut maldus un apslēpt patieso. Sokrata izmantotā dzemdību pieņemšanas mākas metafora paredz, ka

(1) tāpat kā dzemdību pieņēmējas Sokrats nedzemdē, t.i., nepiedāvā savas filosofiskās nostādnes; (2) tāpat kā dzemdību pieņēmējas spēj noteikt grūtnieces, Sokrats spēj pamanīt tos cilvēkus, kuriem ir kas sakāms, t.i., kurus kaut kas nodarbina (tas, iespējams, paredz, ka Sokrats neuzsāk sarunu ar jebkuru cilvēku);

(3) tāpat kā vecmātes spēj izraisīt dzemdības, arī Sokrats māc izraisīt sarunu, piem., uzrādot aplūkojamā jautājuma nozīmību un problemātiskumu un mudinot sarunas biedru izteikties;

(4) līdzīgi kā dzemdību pieņemšanas māka paredz spēju atšķirt dzīvotspējīgu augli no dzīvot nespējīga, arī Sokrata māka paredz spēju izvērtēt sarunas biedra teiktā patiesumu.

No minētajiem majeutikas aspektiem (2) un (3) var aplūkot kā filosofiskas sarunas priekšnosacījumus, savukārt (1) un (4) raksturo majeutiku kā metodi, t.i., tie nosaka dialoga gaitu. Īpaši labi tas redzams “Teaitēta” II daļā, kur no 151E līdz 160E tiek formulēts Teaitēta viedoklis, ka zināšana ir sajušana, savukārt no 160E līdz 186E šis viedoklis tiek kritizēts un atspēkots. Taču majeutikas metafora tiek uzturēta spēkā visā dialoga gaitā (sk. norādes 151E, 157C–D, 160D–161B, 184A–B, 210B–D).

F. Kornfords (CORNFORD, 27–28; sk. arī APELT, 155–156) līdzīgi anonīmajam komentatoram (46.34–48; 56.11–37) uzskata, ka majeutikas koncepcija ir saistīta ar Platona izpratni par zināšanu iegūšanu kā atminēšanos jeb tā saucamo anamnēzi (Men. 81A–E; Phd. 72E–75E). Tādā gadījumā majeutika ir saprotama kā dialektisks paņēmieni sarunas biedra iedzimto zināšanu aktivizēšanai. (Par anonīmā komentatora majeutikas izpratni sk. SEDLEY, 1996, 95–101.)

Tomēr saistību starp šīm abām teorijām – mājētikā un anamnēzi – var apšaubīt. M. Burnjets (1977b, 56–57) norāda uz vairākām būtiskām atšķirībām starp anamnēzes izklāstu “Menonā” un mājētikas izklāstu “Teaitētā”. Pirmkārt, saskaņā ar “Menonā” pausto nostāju visas dvēseles iemiesotās dzīves laikā satur patiesus uzskatus, ko var atsegt ar izjautāšanas palīdzību, kā tas redzams piemērā, kur, Sokrata jautājumu vadīts, neizglītots vergu zēns atrisina ģeometrijas uzdevumu (82A–86B). Atšķirībā no Menona “Teaitētā” Sokrats paūz domu, ka ne visi cilvēki ir grūti (151B; sal. McDOWELL, 117). Otrkārt, “Menonā” tiek pausts viedoklis, ka visas zināšanas var atklāt sevī pašā ar atminēšanās palīdzību (81C–D, 85C–E), savukārt “Teaitētā” nostāja ir krietni pieticīgāka. Šeit netiek apgalvots, ka visas patiesības vai visas izzināmās patiesības var atklāt sevī pašā. “Teaitētā” ir teikts tikai, ka dažas svarīgas patiesības var atklāt ar Sokrata mākas palīdzību (150D), un nekur nav norādīts, kā tās var kļūt par zināšanām. Treškārt, “Teaitētā” mājētikas kontekstā nekur netiek runāts par neatkarīgi no ķermeņa pastāvošu dvēseli.

Burnjeta minētajām atšķirībām var pievienot vēl vienu, uz kuru norādījuši citi komentatori (McDOWELL, 116–117; ROBINSON, 1950, 4). Sokrata pieņemtās dzemdībās dzemdētais auglis var būt kā patiess, tā aplams, bet atminēšanās objekti ir Platona idejas, tāpēc atminēšanās procesā atsegtās zināšanas nevar būt aplamas (sk. arī CHAPPELL, 46).

Līdzīgi kā “Teaitētā” arī sokratiskaajos dialogos Sokrats darbojas kā sarunbiedru pozīcijas izvaicātājs, kas savas nezināšanas dēļ neizvirza nekādas tēzes. Tieši šī sokratisko dialogu īpatnība rada vilinājumu saskatīt Sokrata vecmātes mākas pielietojumu arī šajos darbos. Jau antīkie autori, klasificējot Platona dialogus, nošķir speciālu dialogu grupu, ko sauc par mājētikajiem (μαίευτικός, *maieutikos*) dialogiem. Trāsils (1. gs. platonists, D. L. 3.49–50; 57–59) Platona dialogus iedalījis pamācošajos (ὕψηλῆς, *hyphēgētikos*) un pētnieciskajos (ζητητικός, *zētētikos*), savukārt pētnieciskos – vingrinājuma (γυμναστικός, *gymnastikos*) un sacensību (ἀγωνιστικός, *agōnistikos*), bet vingrinājuma – mājētikajos un pārbaudījuma (πειραστικός, *peirastikos*) dialogos. Turklāt interesanti, ka starp mājētikajiem dialogiem Trāsils min “Alkibiadu I”, “Alkibiadu II”, “Teagu”, “Līsidu” un “Lahētu”, bet “Teaitēts” – acimredzot negatīvā iznākuma dēļ – tiek raksturots kā pārbaudījuma dialogs. Tomēr, ja ir taisnība, ka Sokrata kā vecmātes tēls ir radīts īpaši “Teaitētam” (sk. 149A (2)), un ja pieņem, ka var izdalīt dialogu grupu, kuros Platons tiecas attēlot

vēsturisko Sokratu, tad uzskats, ka arī sokratisķajos dialogos Sokrats piekopj vecmātes māku, būtu jānoraida. Par labu šādam viedoklim varētu liecināt atšķirības starp “Teaitētu” un sokratisķajiem dialogiem, uz kurām ir norādījis M. Burnjets (1977b, 58). “Teaitēta” gadījumā ierastā sarunbiedra pozīcijas pārbaude sākas tikai pēc tam, kad ir pabeigts šīs nostādnes ‘dzemdēšanas’ process. Agrīnajos dialogos aporijas stāvoklis tika uzlūkots kā nepieciešams solis, lai kādu atbrīvotu no šķietamas zināšanas (I. 532B–C, 533C–D; HpMi. 369A–C; Euthph. 11B–C; Lach. 194A–C, 200E–201A; Charm. 169C; Lys. 213C–D; Prot. 348C; Men. 72A, 80A–D, 84A–D), turpretim “Teaitēta” tas ir produktīvs stāvoklis. Agrīnajos dialogos Sokrata sarunbiedri parasti nevilcinās ar definīcijas sniegšanu, tiklīdz viņi ir sapratuši, kas tieši viņiem tiek jautāts. Tiklīdz definīcija ir formulēta, Sokrats var ķerties pie tās atspēkošanas. Pretēji tam Teaitēts, kad viņam jau ir skaidrs Sokrata jautājums, vēl diezgan ilgi vilcinās ar atbildi (148B–E) un to sniedz tikai pēc Sokrata īpaša uzmuntrinājuma (151D). Turklāt arī Teaitēta sniegtā atbilde ir visnotaļ piesardzīga (sk. 151E). Kad Teaitēts ir sniedzis savu zināšanas definīciju, Sokrats tūdaļ neķeras pie tās atspēkošanas. Teaitēta pozīcija tiek izvērsta, un dialogā tas aizņem gandrīz 10 Stefana lapaspuses (151E–160E). Tik apjomīgs sarunbiedra definīcijas izvērsums nav rodams nevienā citā Platona darbā, un vecmātes tēla ieviešana, visticamāk, ir domāta, lai lasītāju tam sagatavotu.

II DAĻA

151D–186E Zināšana ir sajušana: noteiksmes izvērsums un atspēkojums

151E (1) Tātad, man šķiet, ka tas, kurš kaut ko zina, sajūt... Der ievērot, cik piesardzīgi Teaitēts formulē savu atbildi (“man šķiet” (δοκεῖ οὖν μοι); “kā man tas tagad rādās” (ὥς γε νῦν φαίνεται)). Turklāt, iespējams, šis formulējums sasaucas ar nedaudz vēlāk (152A) Protagoram piedēvēto nostādni – kāda katra lieta kādam parādās (φαίνεται, *phainetai*), tāda tā arī ir tam, kuram tā parādās.

Ar vārdu ‘sajušana’ tiek atveidots vārds αἴσθησις (*aisthēsis*). Citi tulkotāji: McDowell, Levett, Chappell – ‘perception’ (angļu valodā termins ‘perception’ ir darināts no latīņu valodas vārda ‘perceptio’ – ‘satveršana’, ‘saņemšana’). Tas bija viens no variantiem, kā Cicerons tulkoja stoiķu terminu κατάληψις (*katalēpsis*, ‘satveršana’) (CICERO,

Acad. 2.17); sk. BURNYEAT, 1979, 102; Apelt – ‘Wahrnehmung’; Vasiljeva – ‘ощущение’.

Αἴσθησις plašo nozīmju spektru var ilustrēt daži piemēri. Dia-loga sākumā Teodors, slavējot Teaitētu, Sokratam saka: “[E]s ne- esmu manijis (ἡσθόμην) nevienu, kurš no dabas būtu tik brīniš- ķīgi apdāvināts” (144A). Aristotels “Politikā” raksta, ka atšķirībā no visiem citiem dzīvniekiem (t.i., dzīvām būtnēm) vienīgi cilvēks spēj atzīt, saprast, manīt (αἴσθησιν ἔχειν) labo, nekrietno, taisnīgo, netaisnīgo un pārējo, kas ir tamlīdzīgs (1253a16–18). Turpat “Po- litikā”, aprakstot Babilonas lielumu, Aristotels saka, ka tad, kad to ieņēma ienaidnieka karaspēks, pagāja trīs dienas, pirms kāda iedzī- votāju daļa to ievēroja (apzinājās, pamanīja; αἰσθέσθαι) (1273a29; citus līdzīgus piemērus sk. EN 1100a18–21; PLATONA Lys. 209D, 219E; Alc. I 127E; Charm. 158E). Sk. arī 156B; 156B; CORN- FORD, 30; POLANSKY, 27, 67–69; TAYLOR, 1926, 325, 3. piez.

M. Frède (FREDE, 380) izšķir trīs vārda αἴσθησις nozīmes Plato- na tekstos: (1) visplašākajā nozīmē αἴσθησις tiek lietots, lai norādī- tu uz kaut kā apzināšanos, ievērošanu vai pamanīšanu (kā augstāk minētajos piemēros), skaidri nenošķirot, vai šī apzināšanās radusies, pateicoties sajūtām vai tīri garīgai aktivitātei. (2) Nedaudz šaurākā nozīmē šis termins tiek lietots, piemēram, Platona “Faidonā” un “Valstī”, kur apzināšanās kaut kādā veidā ir saistīta ar ķermeni un šis apzināšanās priekšmets ir kāds ķermenisks objekts. Tomēr arī šeit nevar teikt, ka αἴσθησις būtu jāsaprot kā maņu uztvere, jo arī šajos gadījumos, kā norāda Frède, darbības vārds αἰσθάνεσθαι tiek lietots turpat vai vienādā nozīmē ar vārdiem δοκεῖν (*dokein*, ‘šķīst’) un δοξάζειν (*doksazein*, ‘spriest, uzskatīt’). (3) Visbeidzot, visšaurā- kajā nozīmē αἰσθάνεσθαι nozīmē ‘uztvert (sajust) ar maņām’. Šī no- zīme (iespējams, pirmo reizi filosofijas vēsturē) tiek precizēta vēlāk “Teaitētā” 184–187 (sk. 186E).

Ja pieņem, ka αἴσθησις Teaitēta definīcijā tiek saprasts iepriekš minētajā visplašākajā nozīmē – kā jebkāda veida apzināšanās, ievē- rošana, pamanīšana utt. –, tad arī definīcija nešķiet tik pārsteidzo- ša. Pastāv arī iespēja, ka, izvirzot aplūkošanai šādu formulējumu, Platons polemizē ar tiem domātājiem, kuri identificē domāšanu (τὸ φρονεῖν, *to phronein*) ar sajušanu (τὸ αἰσθάνεσθαι). Šādi vedina domāt Aristotela liecības (DA 427a17–427b6), ka Empedokls un citi senie (οἱ ἀρχαῖοι, *archaioi*) turējušies pie šādas nostādnes. Tur- klāt Aristotels šo uzskatu saista ar viedokli, ka “viss, kas parādās,

ir patiesš” (πάντα τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ, 427b3), kas “Teaitētā” tiek piedēvēts Protagoram. Minētie apsvērumi gan ir spēkā tikai ar nosacījumu, ka Aristotela avots nav Platona “Teaitēts”.

151E (2) ...zināšana nav nekas cits kā sajušana. Kā redzams no tālākā dialoga izklāsta, šo Teaitēta atbildi Sokrats traktē kā apgalvojumu par sajušanas un zināšanas identitāti. Sk. 160D–E.

152A (1) ...tāpat teica arī Protagors. Slavenais sofists Protagors (Πρωταγόρας) no Abdērām dzīvojis ap 485.–415. g. pr. Kr. Tātad dialoga norises laikā (399. g.) viņš jau bija miris. Ziņas par Protagoru ir atrodamas Lāertas Diogena “Filosofu dzīvēs” (D. L. 9.50–56). Protagors līdzās Sokratam ir dialoga galvenais personāžs Platona “Protagorā”. Diemžēl no daudzajiem (sk. 152A (2)) Protagora darbiem, kurus min Lāertas Diogens (D. L. 9.55), saglabājušies tikai 11 īsi fragmenti, viens no tiem – “Teaitētā” 152A (sk. 170A, 162D–E, 152A (3), 162E (1)). Tāpēc ir grūti spriest par viņa mācības saturu. “Teaitēta” kontekstā svarīga ir Lāertas Diogena (9.51) liecība, ka Protagors bijis pirmais, kurš apgalvojis, ka par jebkuru lietu (περὶ παντός πράγματος) ir iespējami divi pretēji apsvērumi (λόγος). Protagora pozīciju lieliski ilustrē kāda anekdote par viņa strīdu par mācību maksu ar vienu no saviem skolniekiem vārdā Euatls (tā atrodama D. L. 9.56.8–12, bet šeit tiks atstāstīta Denjēra (DENYER, 84) rekonstruētajā versijā). Cik var spriest, Protagoram ar skolniekiem bijusi vienošanās, ka viņi samaksā savu mācību naudu tikai tad, kad skolnieks guvis pirmo uzvaru tiesā (PLATONA “Protagors” 328B–C gan sniedz citādas ziņas). Tā kā Euatls pēc mācību pabeigšanas tiesās neuzstājās, tad viņš arī neko Protagoram nebija samaksājis. Protagors piedraudējis Euatlu iesūdzēt tiesā, apgalvojot, ka neatkarīgi no iznākuma viņam būšot jāmaksā – ja tiesā uzvar Protagors, tad Euatlam jāmaksā tāpēc, ka tā lēmusi tiesa, bet ja Protagors zaudē, tad Euatlam jāmaksā, jo tāda ir bijusi viņu vienošanās. Euatls Protagoram iebildis, norādot, ka viņam nebūs jāmaksā neatkarīgi no tā, kāds būs prāvas iznākums, – ja tiesā uzvar Euatls, tad viņam nav jāmaksā tāpēc, ka tā lēmusi tiesa, savukārt, ja uzvar Protagors, tad Euatlam nav jāmaksā, jo tāda ir bijusi viņu sākotnējā noruna.

152A (2) “Visu lietu mērs” ir cilvēks... Ar šo izteikumu Protagors esot iesācis savu sacerējumu “Patiesība jeb apgāzēji” (Ἀλήθεια

ἢ καταβάλλοντες, *Alētheia ē kataballontes*) (DK B1.1–16; D. L. 9.51). Platons, norādot uz šo Protagora darbu, lieto nosaukumu “Patiesība” (152C, 161C, 162A, 170E; Crat. 386C, 391C). Seksts Empīriķis (Adv. Math. 7.60): Καταβάλλοντες λόγοι, t.i., “Argumenti, kas apgāž”. M. Lī (LEE, 2005, 23–24) izsaka apsvērumu, ka runa varētu būt par darbu, kas Lāertas Diogena Protagora darbu katalogā minēts ar nosaukumu Ἀντιλογία (*antilogiai*) un sastāvējis no divām grāmatām (sīkāk par Protagora darba nosaukumu un tā iespējamo saturu sk. *op. cit.*, 24–29). Sk. arī 152C (3).

Izteikuma pirmo daļu (“visu lietu mērs ir cilvēks”) Platons citē arī “Kratilā” 385E–386A. Par izteikuma popularitāti liecina arī tas, ka gan Platons, gan Aristotels savas nostādnes paušanai izmanto tā pārfrāzētu versiju. Tā, piemēram, Platons “Likumos” (716C) norāda, ka visu lietu mērs ir nevis cilvēks, bet gan dievs. Līdzīgi Aristotels “Nikomaha ētikā” (1176a15–20) apgalvo, ka baudu mērs (*μέτρον, metron*) ir tāds cilvēks, kuram piemīt tikums, t.i., krietnais (sk. arī 1113a32–33; 1166a12).

Protagora izteikuma (turpmāk P) sākuma daļu (“visu lietu mērs”) var interpretēt vismaz trīs dažādos veidos – atkarībā no tā, kā tiek saprasta izteikumā minētā norāde uz cilvēku.

(1) Ja vārds ‘cilvēks’ norāda uz cilvēku vispār, t.i., uz cilvēkiem kā sugu, tad Protagoram būtu piedēvējama pozīcija, kuru varētu raksturot kā antropocentrismu, t.i., Protagora izteikums apgalvotu, ka ‘ x ir F attiecībā pret a ’, kur x = objekts; F = īpašība; a = cilvēks kā suga.

(2) Ja vārds ‘cilvēks’ norāda uz katru atsevišķo cilvēku, tad Protagora pozīcija būtu raksturojama kā individuālais relativisms. Formāli: ‘ x ir F attiecībā pret a ’, kur a ir atsevišķs indivīds.

(3) Ja vārds ‘cilvēks’ norāda uz noteiktu cilvēku kopumu, tad Protagora pozīcija būtu jāsauc par kolektīvo relativismu. Formāli: ‘ x ir F attiecībā pret a ’, kur a ir kāda cilvēku grupa.

Grūti spriest par vēsturiskā Protagora pozīciju. Antīkie autori Protagoram piedēvē pozīciju, kas tuvāka individuālajam relativismam (sk. ARISTOTELS, Met. 1062b12; SEKSTS EMPĪRIĶIS, Adv. Math. 7.389–90). Tomēr vairāki autori sliecas domāt, ka Protagors turējies pie (1) (sk. APELT, 160; UNTERSTEINER, 86–87 un piez. *ad loc.* – norādes uz autoriem, kuri piedēvē Protagoram (1) un (2)). Pastāv iespēja, ka Protagors nav izšķīris minētās trīs iespējas. Platona “Teaitēta” Protagors neievēro stingru nošķirumu starp (1) un (2). Lai gan lielākoties dialogā – īpaši sajušanas teorijas izklāstā (152A–160E) – visdrīzāk, ir runa par (2) (sk. arī, piem., 161C–162A, 166C,

166D, 168B, 169A, 170A, 178C, 179B–C), tomēr dažos gadījumos par mēru tiek nosaukta valsts (172A, 177D, 179A). Iespējams, ka (3) būtu jāsaprot kā (2) apakšgadījums.

Protagora izteikuma beigu daļa (“...visa tā, kas ir, ka tas ir, un visa tā, kas nav, ka tas nav”) arī pieļauj vairākas lasījuma iespējas – atkarībā no tā, kā tiek skaidrots vārds $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ (*einai*) – ‘būt’.

Sintaktiski darbības vārdu ‘ir’ gan latviešu, gan citās indoeiropiešu valodās var lietot vismaz divos atšķirīgos veidos:

(1) pabeigtā konstrukcijā ‘X ir’, kurai nav nepieciešams papildinājums, un

(2) nepabeigtā konstrukcijā ‘X ir F’.

Dažkārt šo nošķirumu skaidro kā atšķirību starp absolūto un predikatīvo ‘ir’ lietojumu, t.i., pirmajā gadījumā ‘ir’ ir patstāvīgs nozīmes vārds, tam ir nozīme ‘eksistēt’, savukārt otrajā – ‘ir’ ir tikai saitiņa, kas savieno subjektu ar predikātu. Proti, sintaktiskais nošķirums tiek saistīts ar semantisko nošķirumu. Pret šādu skatījumu iebilst Kāns (KAHN, 1966). Viņš uzskata, ka uz sengrieķu valodu nošķirums starp predikatīvo un absolūto ‘ir’ lietojumu nav attiecināms. Sengrieķu valoda operē ar daudz niansētāku ‘būt’ jēdzienu. Būtiskākās atšķirības, uz kurām norāda Kāns, ir, pirmkārt, fakts, ka darbības vārdam $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ pabeigtajā konstrukcijā nozīme nav ‘eksistēt’, eksistences jēdziens klasiskā laika sengrieķu filosofiem ir svešs (par to sīkāk sk. KAHN, 1976). Pabeigtā konstrukcijā $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ mēdz būt veridikāla nozīme, t.i., ‘X ir’ nozīmē ‘X ir paties’. Otrkārt, gan absolūtā, gan predikatīvā $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ nozīme nav divi skaidri nošķirami jēdzieni; antīkie autori itin brīvi var pāriet no vienas konstrukcijas uz otru. Tas izskaidrojams ar to, ka abi šie lietojumi ir saistīti kā monētas divas puses – jo sengrieķu $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ parasti norāda uz faktiem jeb lietu stāvokļiem (nevis objektiem), kas ir propozicionāli strukturēti (KAHN, 1966, 173–174; 1981, 123; sk. arī BROWN, 1994). Jebkura propozīcija ietver sevī pretenzijas uz patiesumu, t.i., apgalvot, ka ir *p*, ir tas pats, kas apgalvot, ka *p* ir paties (teikt: “Līst lietus,” un teikt: “Tā ir patiesība, ka līst lietus,” ir viens un tas pats). Līdz ar to visi minētie $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ nozīmes aspekti – eksistences, predikatīvais un veridikālais – ir cieši savīti kopā.

Viens no piemēriem, ko Kāns izmanto, lai uzrādītu minētās sengrieķu $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ īpatnības, ir Protagora izteikums (KAHN, 1966, 161–162). Kāns norāda, ka Protagora izteikumā $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ tiek lietots absolūtā konstrukcijā, tomēr būtu kļūdaini domāt, ka šis vārds šeit lietots ar nozīmi ‘eksistēt’. Pirmkārt, ir acīmredzams, ka Protagoram cilvēks

ir visu lietu, nevis tikai eksistences mērs. Otrkārt, paskaidrojot Protagora tēzi, Sokrats lieto predikatīvu konstrukciju (“kāda man katra lieta rādās, tāda tā man ir” (152A)). Sokrats piedēvē Protagoram uzskatu: ja personai a šķiet, ka x ir F , tad x ir F personai a , kur ‘ir’ nozīme ir tāda pati kā apgalvojumā ‘ir tā, kā es saku’, proti, ‘ir’ ir veridikāla nozīme ‘ir patiesi’; ne velti Protagora darbs saucas “Patiesība”. Līdz ar to, lai gan εἴναι šeit lietots absolūtā konstrukcijā, tam ir veridikāla nozīme, bet tā kā εἴναι norāda uz lietu stāvokli, kas izsakāms propozīcijā, tad tam ir arī predikatīva loma. Sk. KAHN, 1981, 117–119; McDOWELL, 118–119; LEE, 2005, 12; 30. Sk. arī 186E.

Dialoga otrās daļas (151D–186E) argumentācijas gaitas izpratnei būtisks ir arī jautājums par Teaitēta (T) definīcijas un Protagora tēzes saistību, proti, kāpēc Sokrats apgalvo, ka Teaitēta paustais ir pielīdzināms Protagora nostājam? Lai gan Sokrats (152A) par (T) saka, ka tādu pašu viedokli (τὰ αὐτὰ ταῦτα) ir paudis arī Protagors, vairāki komentatori norāda, ka starp šīm tēzēm nepastāv loģiska saistība (SAYRE, 61; WHITE, 1976, 160), t. i., no (T) patiesuma neizriet (P) patiesums, un otrādi. Tas gan nenozīmē, ka starp (T) un (P) nav nekādas saistības. Sairs uzskata: abas tēzes saista tas, ka tām abām ir viens kopīgs nepieciešamais nosacījums – nekļūdīgums, to paredz gan (T), gan (P). Tomēr šāds lasījums neadekvāti atspoguļo to, kā šīs tēzes dialogā tiek pasniegtas. Piesakot (P), Sokrats to pasniedz kā (T) pamatojumu. Tāpēc, piemēram, M. Burnjets (BURNYEAT, 1982, 6–7; sk. arī 1990, 9–10) uzskata, ka (T) implicē (P), un otrādi (sk. arī FINE, 1996, 108–110). Tiesa, šajā gadījumā runa nav par striktu implikāciju, bet gan par to, ka viena tēze (P) ir labākais veids, kā pamatot otru (T). Turklāt šķiet, ka Sokrata piedāvātajam Teaitēta definīcijas pamatojumam ir arī hermeneutiska funkcija. Teaitēta piedāvātā zināšanas noteiksme sākotnēji ir pārāk neskaidra, tāpēc Sokrats, panākot Teaitēta piekrišanu, to paskaidro un izvērš ar (P) palīdzību (sk. LEE, 2005, 79–80). Sk. 152C, 160D–E, 183B–C, 152B (2), 152C (2), 160C.

152A (3) Vai viņš nesaka kaut kā tā... Nav skaidrs, vai tālākais apgalvojums ir citāts no Protagora darba vai arī Protagora izteikuma interpretācija. Otrajā gadījumā šis izteikums būtu jātulko “vai viņš to nedomā kaut kā tā...”. Par labu iespējai, ka Platons citē Protagoru, varētu liecināt tas, ka “Kratilā” (385E–386A) Protagora izteikums tiek izvērsts tieši tāpat (sk., piem., CORNFORD, 152); tur Sokrats

saka: “Vai tev šķiet [...] tāpat, kā teica Protagors, apgalvojot, ka “visu lietu mērs ir cilvēks”, proti, kādas man parādās lietas (τὰ πρῶγματα, *pragmata*), tādas tās ir man; kādas – tev, tādas tās ir tev?” Tomēr M. Lī (LEE, 2005, 12) norāda – personu vietniekvārdu klātbūtne izslēdz to, ka tas ir citāts. Visticamāk, Sokrats pārstāsta Protagoru tuvu tekstam. Par to liek domāt vēlāk dialogā Protagoram piedēvētais apgalvojums – “tas, kas katram šķiet, tas arī ir tam, kuram šķiet” (170A), kas, kā Sokrats uzsver, ir ņemts no Protagora sacerējuma.

152B (1) Kā tad mēs teiksim: vai vējš... Arguments, kas sastopams šajā fragmentā, filosofiskajā literatūrā vēlāk tiek saukts par ‘pretrunīgo parādību argumentu’ (*argument from conflicting appearances*), tāpēc ka šā argumenta sākumpremisa ir apgalvojums: pastāv parādības, kas ir pretrunā viena otrai. Piemēram, vienam šķiet, ka vējš ir auksts, bet citam – silts; ūdenī iegremdēts koka zars izskatās saliekts, neiegremdēts – taisns; elektriskā apgaismojumā galds izskatās citādi nekā dabīgā dienas gaismā utt. No tā, ka viens un tas pats objekts var būt cēlonis divām pretrunīgām parādībām, bieži secina, ka šim objektam pašam par sevi šīs īpašības nepiemīt, t.i., formāli: (PP). Ja *x* parādās kā *F* vieniem novērotājiem un kā ne-*F* citiem novērotājiem, tad tas patiesībā/reāli/pats par sevi nav *F*.

Piemēram, no tā, ka medus vieniem šķiet rūgts, bet citiem salds, Dēmokrits esot secinājis, ka tas nav nedz rūgts, nedz salds. Savukārt Hērakleits – ka medus ir gan rūgts, gan salds (SEKSTS EMPIRIKIS, PH 2.63); skeptiķi – ka mēs nevaram pateikt, vai tas ir salds vai rūgts, tādēļ ir jāatturas no sprieduma (PH 1.101, 213–14; sk. arī skeptiķu tropus PH 1.31–164; citus piemērus gan antikajā, gan modernajā filosofijā sk. BURNYEAT, 1979, 69–73). Līdzīgu argumentu dažkārt sauc arī par ‘ilūzijas argumentu’ (*argument from illusion*); tā nolūks ir parādīt, ka tas, ko mēs patiesībā uztveram, ir tikai sajūtu dotumi (*sense-data*), nevis paši objekti (sk., piem., AYER, 87–95). Atšķirībā no pretrunīgo parādību argumenta, ilūzijas argumenta gadījumā tiek pieņemts, ka mēs zinām, kura no parādībām ir aplama jeb iluzora.

No fakta, ka vienam cilvēkam vējš šķiet auksts, bet citam – ne, Protagors aicina secināt, ka vējš pats par sevi nav nedz auksts, nedz silts. Minētās īpašības vējam ir piedēvējamas tikai attiecībā pret cilvēku, kurš tās fiksē, proti, tās ir relatīvas attiecībā pret sajūšanas subjektu. Šādu pozīciju var saukt par perceptuālo relativismu.

152B (2) Bet “rādās” – tas nozīmē sajūt? Liekot vienādības zīmi starp ‘parādīties’ un ‘sajust’, Sokrats uzrāda saistību starp Teaitēta sniegto zināšanas definīciju (T) un Protagora uzskatu (P): kāda “katra lieta parādās, tāda tā arī ir tam, kuram tā parādās”. Jo teikt: “Sokratam vējš rādās auksts,” nozīmē to pašu, ko teikt: “Sokratam sajūt, ka vējš ir auksts.” Formāli – izteikums ‘a rādās, ka x ir F’ ir identisks izteikumam ‘a sajūt, ka x ir F’. Sk. 152A (2), 152C (2).

152C (1) Tātad “rādišanās” un “sajūšana” attiecībā uz karsto un visu tamlīdzīgo... Spriežot pēc šā izteikuma, varētu domāt, ka Protagora mācība tiek attiecināta tikai uz sajūtamajām īpašībām – karsto, auksto, balto utt. Taču vēlāk teorijas robežas tiek paplašinātas, ietverot tādas īpašības kā ‘labs’, ‘skaists’ (157D), ‘derīgs’, ‘nederīgs’ (167C), ‘veselīgs’, ‘kaitīgs’ (171E). Protagora-Hērakleita mācības (153D–154C, 155D–157D) izklāstā ir runa tikai par sajūšanu, savukārt vēlāk Protagoram tiek piedēvēts arī viedoklis, ka tas, kas katram ikreiz šķiet (τὰ ἀεὶ δοκιοῦντα) vai kā katrs uzskata (δοξάζειν), tas arī ir tam, kuram tā šķiet vai kurš tā uzskata (sk., piem., 158E, 161C, 162C, 167C, 168B, 170A–172B, 177C, 178B, 179C). Lāertas Diogena vēlākā liecība, ka Protagors uzskatījis, ka “dvēsele nav nekas cits kā vien sajūtas” (D. L. 9.51.5–6), visdrīzāk, ir pārpratums, kas radies, skaidrojot šo “Teaitēta” vietu.

152C (2) Tātad sajūta vienmēr sajūt to, kas ir, un nekļūdās. Kā jau zināšana. To sakot, Sokrats nevis atvedina sajūšanas īpašības no pieņēmuma par sajūšanas un zināšanas identitāti, bet gan parāda, ka Teaitētam ir pamats teikt, ka sajūšana ir zināšana, jo sajūšana izpilda tos pašus nosacījumus, kas tiek izvīrīti zināšanai, t.i., zināšana ir (1) par to, kas ir, un (2) ir nekļūdīga. Līdzīgi tam (1) sajūšanas priekšmets ir tas, kas ir, un (2) sajūšana ir nekļūdīga. Abus šos zināšanu nosacījumus Platons min arī citviet. Sk. Resp. 476E–478B; Gorg. 454D–E. Uz tiem tiek norādīts arī Teaitēta definīcijas izvērsuma noslēgumā 160C–D. Sk. 160C.

Ar šo apgalvojumu noslēdzas fragments, kura gaitā Sokrats, paskaidrojot Teaitēta un Protagora pozīcijas, parāda, ka tās ir identiskas (sk. 152A (2)). Argumentācijas gaitu no 151E līdz 152C var aprakstīt ar šādu soļu palīdzību:

(1) Teaitēts apgalvo, ka zināšana ir sajūšana (T) (151E).

(2) To pašu, tikai citiem vārdiem ir teicis arī Protagors, apgalvojot, ka cilvēks ir visu lietu mērs (P), t.i., (T=P) (151E–152A).

(3) Saskaņā ar Protagora teikto cilvēks ir esošo lietu mērs, un, kāda katra lieta katram parādās, tāda tā arī tam ir (152A).

(4) 'Rādās' ir tas pats, kas 'sajust' (152B).

(5) Tāpēc Protagora teikto var pārfrazēt šādi: kādu katrs sajūt katru lietu, tāda tā viņam ir (152C).

(6) Tātad sajušanas priekšmets vienmēr ir tas, kas ir (esošais), un sajušana ir nekļūdīga (acīmredzot tāpēc, ka katrs ir mērs), un tieši tas raksturo zināšanu (152C).

Pēdējais solis noslēdz Sokrata būvēto tiltu starp (T) un (P). No tā izriet:

(7) Protagors uzskata, ka sajušana ir zināšana.

(8) Tātad $T=P$, kā tika apgalvots iepriekš (2).

Līdz ar to var teikt, ka šis fragments veic trīs funkcijas. Pirmkārt, tas paskaidro, kādā veidā (T) ir saistīts ar (P), otrkārt, precīzāk iezīmē (T) saturu. Un, treškārt, mēģina pasniegt (T) kā pieņemamu nostāju.

Dažus komentatorus ir mulsinājusi Sokrata izteikuma beigu daļa $\omega\varsigma \epsilon\pi\iota\sigma\tau\acute{\eta}\mu\eta \omicron\upsilon\sigma\alpha$ (*hōs epistēmē ousa*), kas tulkojumā atveidota kā jauns teikums ("Kā jau zināšana"). Piemēram, F. Vaits (WHITE, 1972, 220) uzskata, ka šī frāze padara argumentu labākajā gadījumā neskaidru, sliktākajā – bezjēdzīgu, tāpēc labāk to būtu svītrot no teksta. Tomēr šāds uzskats, iespējams, ir balstīts aplamā frāzes interpretācijā. Vaits uzskata, ka $\omega\varsigma \epsilon\pi\iota\sigma\tau\acute{\eta}\mu\eta \omicron\upsilon\sigma\alpha$ ir premisa, no kuras tiek secināts sajušanas nekļūdīgums, proti, Sokrata teiktais liek domāt, ka, tā kā sajušana ir zināšana, tad tā ir nekļūdīga (šādi tulko Kornfords, ko Vaits citē savā rakstā: "Perception, then, is always of something that is, and, as being knowledge, it is infallible"). Tomēr daudzi tulkotāji un komentatori frāzes $\omega\varsigma \epsilon\pi\iota\sigma\tau\acute{\eta}\mu\eta \omicron\upsilon\sigma\alpha$ lomū izprot citādi. L. Kembels (CAMPBELL) piezīmē šim fragmentam norāda, ka frāzes autentiskumu apšaubīt nav iemesla, jo tā ir nepieciešama, lai noslēgtu (T) un (P) identitātes demonstrāciju. Saskaņā ar šajā tulkojumā pieņemto lasījumu Sokrata apgalvojums ir jāsaprot šādi: tātad (kā izriet no Protagora teiktā) sajušanas priekšmets vienmēr ir esošais, un tā ir nekļūdīga – kā jau zināšana (proti, arī Protagors līdzīgi tev, Teaitēt, uzskata, ka sajušana ir zināšana). Citiem vārdiem, $\omega\varsigma \epsilon\pi\iota\sigma\tau\acute{\eta}\mu\eta \omicron\upsilon\sigma\alpha$ ir nevis premisa, bet secinājums. Sal. McDOWELL, 120–121.

152C (3) ...bet saviem mācekļiem kā noslēpumu izpaudis patiesību? Komiski misterisālais veids, kādā Sokrats piesaka Protagora

tēzes skaidrojumu, ir iedvesmojis komentatorus nodēvēt to par Protagora 'slepeno mācību'. Sokrata teiktais, visdrīzāk, jāsaprot kā mājiens, ka tālāk paustās nostādnes nav atrodamas publiski pieejamajos Protagora sacerējumos, kas – cik var spriest pēc Teaitēta atzinuma (152A), ka viņš vairākkārt lasījis "Patiesību", – bijuši labi pazīstami (sk. KERFERD, 21; McDOWELL, 121–122; BOSTOCK, 44; DAY, 54, 70; LEE, 2005, 84). Tā saucamās 'slepenās mācības' pieteikšanas nolūks ir izvērst un reizē precizēt Protagora tēzi. Ja ir taisnība M. Lī (LEE, 2005, 29), ka Protagora "Patiesība" bija priekšnesumiem paredzēts sacerējums (ἐπίδειξις, *epideixis*) un rētorikas rokasgrāmata, kas sākās ar provokatīvu ievadu, kam sekoja pretēju argumentu izklāsts par vienu un to pašu jautājumu, tad slavenais izteikums "cilvēks ir visu lietu mērs" varētu būt bijusi laba tēma visdažādākajām rētoriskajām improvizācijām. Brīvi interpretējot Protagora teikto, Platons seko pašu sofistu iedibinātai tradīcijai. Sk., piem., kā Sokrats attiecas pret Homēru un agrāko tradīciju (152E–153D). Sal. Sokrata piedāvāto Simonida poēmas interpretāciju "Protagorā" 338E–348A.

Interesanti, ka vēlāk Seksts Empīriķis (PH 1.217–219), skaidrojojot Protagora pozīciju, atstāsta "Teaitēta" izklāstīto 'slepeno mācību', neapzinoties, ka tā, visdrīzāk, pieder Platonam, nevis Protagoram. Sk. LEE, 2005, 21–22.

152D Ir tāds nepavisam ne parasts apsvērumš, proti, nekas nav kaut kas viens pats par sevi... Tālākajā izklāstā var izdalīt vismaz divas tēzes:

(1) Nekas nav kaut kas viens pats par sevi (ἐν αὐτὸ καθ' αὐτό, *hen auto kath' hauto*), t.i., jebkurš x ir gan F, gan ne-F.

(2) Visos gadījumos, kad mēs par kaut ko sakām, ka tas 'ir' (εἶναι), mums būtu jāzaka – 'rodas' (γίγνεσθαι, *gignesthai*), jo viss, par ko mēs sakām, ka tas 'ir', patiesībā rodas no nešanās, kustēšanās un savstarpējas sajaukšanās.

Līdzīga veida formulējumi ir rodami arī citos Platona darbos.

(1) Ar vārdiem αὐτὸ καθ' αὐτό Platons raksturo to, kas pastāv pats par sevi. Piem., Phd. 100B–C Sokrats runā par skaisto, labo un lielo pašu par sevi kā kaut ko atšķirīgu no skaistām, labām vai lielām lietām, kas ir skaistas, labas vai lielas, pateicoties līdzdalībai pašā skaistajā, labajā vai lielajā (sk. arī Phd. 66A, 75C–D, 78C–D, 100D–E; Parm. 130B–132A; Symp. 211A–B). Katrs pats par sevi esošais ir nedalāma vienība (ἐν, *hen*, μονοειδής, *monoeides*) (Resp. 476A, 479A; Phd. 78D, 80B).

(2) Verbs 'ir' striktā nozīmē bieži tiek attiecināts uz idejām (piem., Phd. 75D; sk. arī McDOWELL, 125–127). "Tīmajā" (27D–28A) Platons nošķir to, kas vienmēr 'ir' un nekad netop, no tā, kas vienmēr top un nekad 'nav'. Vienmēr esošais ir domājamais, bet topošais ir sajūtām tveramais, uz ko tā mainīguma dēļ nevar attiecināt vārdu 'ir' (sk. arī 37E–38B, 49C–50A; Phil. 59A–C; Crat. 439B–440D).

Šāds nošķirums daudzus Platona lasītājus (sk., piem., CORNFORD, 39) mudinājis domāt, ka Platona izpratne par sajūtām tveramajiem priekšmetiem kā nepārtraukti plūstošiem un mainīgiem ir aizgūta no Hērakleita (sk. 152E (1)). Cik lielā mērā tas ir pamatoti, ir strīdīgs jautājums (sīkāk sk. IRWIN). Šajā gadījumā būtiskāks ir fakts, ka daudzi "Teaitēta" komentatori (piem., CORNFORD, 49–50; CHAPPELL, 76–77), balstoties uz norādītajām līdzībām ar citiem Platona fragmentiem, uzskata, ka Sokrata formulētā 'slepenā mācība' patiesībā atspoguļo paša Platona uzskatus par sajūtām tveramo realitāti un sajušanas mehānismu. Savukārt daudzi citi šādam viedoklim nepiekrīt (piem., BURNYEAT, 1982, 6–8; 1990, 9; FINE, 1996, 108–110; DAY, 77–80).

Izšķiršanās par vienu vai otru no minētajām iespējām ir nozīmīga tāpēc, ka tā lielā mērā nosaka dialoga II daļas (un arī visa dialoga) argumentācijas izpratni kopumā. Komentatori, kuri uzskata, ka Platons visā savā filosofiskās darbības laikā ir turējies pie vienas pozīcijas, kuras galvenie pamatprincipi ir formulēti tādos sacerējumos kā "Valsts", "Faidons" un "Tīmajš", pieņem, ka tādā vai citādā veidā šīs pašas nostādnes parādās (vai tieši otrādi – uzskatāmi neparādās) "Teaitētā". Šādu nostāju sekundārajā literatūrā mēdz saukt par 'unitārismu'. Unitāristi uzskata, ka arī "Teaitēta" rakstīšanas laikā Platons turējies pie uzskata, ka vienīgie zināšanas objekti ir no domātāja prāta neatkarīgas, nemainīgas un mūžīgas idejas un ka sajūtām tveramā realitāte ir mainīgs un nepilnīgs šo ideju atveids vielā. Unitāristi uzlūko "Teaitētu" kā darbu, kurā Platons pamato savu pozīciju, izejot no pretējā, t.i., uzrādot, kādas absurdas konsekvences izriet no koncepcijas, kas noraida nemainīgi esošo ideju pastāvēšanu un aprobežojas tikai ar empīrisko realitāti. Tomēr daudzi Platona pētnieki nepiekrīt šādam skatījumam. Viņi uzskata, ka Platons laika gaitā savas nostādnes ir pārjautājis un daudzus gadījumos arī koriģējis. Šīs pozīcijas pārstāvji, ko mēdz dēvēt par 'revizionistiem', "Teaitētu" uzlūko kā darbu, kurā Platons runā nevis kā noteiktas nostājas paudējs, bet gan kā patiesību meklējošs pētnieks (abu pozīciju īsu pārskatu sk. CHAPPELL, 16–21).

Unitāristi – tādi kā Kornfords un Čapels – uzstāj, ka Platons pieņem Protagora ‘slepeno mācību’, ciktāl tā attiecas uz sajūtām tveramo realitāti, tāpēc “Teaitēta” II daļas argumentācijas pamatuzdevums ir parādīt nevis to, ka ‘slepenā mācība’ noved pie absurdiem secinājumiem, bet gan to, ka tā noved pie absurdiem secinājumiem tikai ar nosacījumu, ja tā netiek ierobežota. Turpretim revizionisti “Teaitēta” II daļu uzlūko kā Teaitēta definīcijas izvērsumu, kur ‘slepenā mācība’ ir īpaši šim gadījumam paša Platona formulēta teorija. Un, lai gan šīs teorijas konstruēšanā Platons ir izmantojis materiālus, kas atgādina citos dialogos akceptētās nostādnes, meklēt ‘slepenajā mācībā’ Platona filosofiskās nostādnes ir veltīgi. D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 99–105) piedāvā niansētāku skatījumu, savā ziņā apvienojot abas iepriekš minētās stratēģijas. Viņaprāt, unitārisma un revizionisma interpretācijas viena otru papildina, proti, revizionistiem ir taisnība, ciktāl mēs aplūkojam tekstu no platonisma centrālajās doktrīnās neiesvaidītā Sokrata skatu punkta, savukārt jebkurš lasītājs, kurš pārziņa “Faidonu”, “Valsti” un “Kratilu”, dialogā “Teaitēts” noteikti saskatis līdzības ar teorijām, kas formulētas šajos dialogos.

152E (1) Visi gudrie pēc kārtas, izņemot Parmenidu, par to ir vienisprātis... Parmenids (Παρμενίδης) no Elejas dzīvojis ap 515.–449./40. g. pr. Kr. Pateicoties Simplikijam, kas citē Parmenidu savos komentāros Aristotela darbiem, līdz mūsdienām ir saglabājusies liela daļa Parmenida heksametrā rakstītās poēmas “Par dabu” (Περὶ φύσεως, *peri physeōs*). Poēmā dieve Dike (Taisnība) pavēstī Parmenidam, ka ir divi pētījuma ceļi, kurus iespējams domāt (DK B2.1–2), – viens, “ka ir un nav iespējams nebūt”, un otrs, “ka nav un nepieciešami ir nebūt” (B2.5). Tikai pirmais ceļš, kā norāda dieve, ir patiess, bet otrs ir neizzināms, jo neesošo nevar nedz zināt, nedz izteikt (B2.6–8). Svarīgākais šim “Teaitēta” fragmentam ir Dikes apgalvojumi, ka ‘ir’ ir neradīts (ἀγένητον, *agenēton*) un neiznikstošs (ἀνώλεθρον, *anōlethron*), tas nevar nedz tapt, nedz iet bojā, jo tādā gadījumā tas kaut kādā ziņā nebūtu, t.i., būtu neesošs (B8.3, 19–21). Līdz ar to saskaņā ar Parmenidu nav iespējami nedz jēgpilni nolieguma izteikumi, nedz izteikumi par tapšanu un bojāeju (sk. KIRK&RAVEN, 263–278; McDOWELL, 126).

Parmenida nostādnes tiek minētas arī tālāk “Teaitētā” 180D–181A un 183D–184A un ir pamatā vienai no vēlāk (188C–189B) formulētajām aporijām par aplama uzskata neiespējamību (sk. 189B

(1)), taču šīs nostādnes netiek iztirzātas sīkāk. Platons tām pievēršas "Sofistā".

Hērakleits (Ἡράκλειτος) no Efesas (ap 540.–480./70. g. pr. Kr.) savas neskaidrās izteiksmes dēļ vēlāk dēvēts par 'miklaino' (αἰνικτής, *ainiktēs*) (D. L. 9.6) un 'tumšo' jeb 'nesaprotamo' (σκοτεινός, *skoteinos*) (DK A1a; 3a; latīniski – *obscurus*; CICERO, De fin. II.5.15). Šī Hērakleita filosofijas īpašība tiek apspēlēta vēlāk "Teaitētā" (sk. 179D–180C). Tāpat kā pārējiem filosofiem, kurus Aristotels un peripatētiķi sauc par 'dabas pētniekiem' (οἱ φυσικοί, *physikoi*), arī Hērakleitam tiek piedēvēts sacerējums ar nosaukumu "Par dabu" (Περὶ φύσεως) (D. L. 9.5). Līdz mums nonākušo fragmentu raksturs liek domāt par iespējamību, ka Hērakleita sacerējums bijis rakstīts nevis kā secīgs domu izklāsts, bet gan kā izteicienu (γνώμαι, *gnōmai*) virknējums (KIRK&RAVEN, 184–185). Hērakleitam "Teaitētā" tiek piedēvēts uzskats par visa esošā kustību jeb plūšanu, piem., "viss ir kustība" (156A); "viss kustas" (156C, 181C), "viss plūst" (182C), lai gan mūsu ziņā esošie fragmenti to neapstiprina. Parasti Hērakleitam piedēvētais izteikums "viss plūst" (πάντα ῥεῖ), kā norāda Dž. Bārns (BARNES, 65), pirmoreiz tiek minēts Simplikija (6. gs.) komentāros Aristotela "Fizikai" (In Arist. Phys. 1313.11–12). Tāpēc, iespējams, Platons vai nu atsauca uz mums nezināmiem avotiem (uz zudušiem Hērakleita fragmentiem vai arī uz kādu Hērakleita sekotāju, kurš radikalizējis Hērakleita pozīciju, – piemēram, Kratilu; sk. ARISTOTELS, Met. 987a32), vai arī viņš šādi saprot Hērakleita pozīciju. "Kratilā" 402A Sokrats Hērakleita nostādnes raksturo šādi: "Hērakleits taču kaut kur saka, ka "viss mainās un nekas nepaliek uz vietas" (πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει), un, pielidzinādams esošo upes plūsmai, viņš apgalvo, ka "tu neiekāpsi divreiz vienā un tajā pašā upē." (Sal. DK 22 B12; 49a; 91.) Šādu Hērakleita interpretāciju vēlāk pieņem arī Aristotels (sk. DC 298b29–33). Kēks un Reivens šādu Hērakleita lasījumu uzskata par neautentisku (KIRK&RAVEN, 196–198), turpretim Bārns sliecas domāt, ka "Kratilā" Platons citē Hērakleitu.

Empedokls (Ἐμπεδοκλῆς) no Akragantas (ap 492.–432. g. pr. Kr.). Tāpat kā Parmenids, arī Empedokls savus filosofiskos sacerējumus "Par dabu" (Περὶ φύσεως) un "Attīrīšanās" (Καθαρμοί, *katharmoi*) rakstījis heksametrā. Empedoklam tiek piedēvēti dažāda rakstura sacerējumi – arī dzeja un traģēdijas (D. L. 8.57–58). Aristotels savā darbā "Sofists", kas līdz mūsdienām nav saglabājies, piedēvējis Empedoklam rētorikas izgudrošanu (D. L. 8.57). Empedokls pirmais

runā par četriem 'sākumiem' jeb 'sāknēm' (ῥιζώματα, *rhizōmata*), vēlāk tās sauc par pamatelementiem (στοιχεῖα, *stoicheia*) – uguni, gaisu, ūdeni un zemi (DK 31 B6). Ķermeniskā pasaule sastāv no šiem četriem sākumiem, ko savstarpēji sajauc un dala daudzība (φιλότης, *philōtēs*) un naids (νεῖκος, *neikos*), tāpēc var teikt, ka visas lietas piedzīvo nepārtrauktu tapšanu (sk. DK B17.9–44).

Epiharms (Ἐπίχαρμος) no Kosas (ap 530.–440. g. pr. Kr.) – dzejnieks un komēdiju autors, no kura darbiem saglabājušies tikai fragmenti (DK 23). Lāertas Diogena sniegtās ziņas par Epiharma ir visai skopas – viņš esot klausījies Pitagoru un atstājis "Piezīmes" (ὑπομνήματα), kurās ir runa par dabu, apkopoti dažādi izteicieni un piezīmes par ārstēšanu (φυσιολογεῖ, γνωμολογεῖ, ιατρολογεῖ) (D. L. 8.78). Aristotels "Poētikā" Epiharma min kā vienu no pirmajiem komēdiju autoriem (1449b5–7). Par konkrētām Epiharma filosofiskajām nostādnēm runāt ir grūti, taču Platonam veltītajā nodaļā Lāertas Diogens atsaucas uz kādu Alkimu (Ἄλκιμος), kas savā darbā "Amintam" (Πρὸς Ἀμύνταν) raksta, ka Platons savos uzskatos seko Epiharmam, jo jau Epiharms esot apgalvojis, ka sajūtāmās lietas (αἰσθητόν, *aisthēton*) atrodas mūžīgā tapšanas, pārmaiņu un plūsmas stāvoklī, bet domājamās lietas (νοητόν, *noēton*) ir nemainīgas un mūžīgas (D. L. 3.9–10). Lai to apliecinātu, Alkims citē Epiharma vārsmas, kurās ir runa par lietu nepārtraukto mainību (sk. *ibid.*, 11). Tomēr visnotaļ ticami ir arī tas, ka šādu vārsmu interpretāciju iedvesmojis Platona "Teaitēts".

152E (2) "Okeanu par dievu sākotni un Tētiju par māti"... (A. Ģiezena atdz.: "Tētiju, dievību māti, Okeanu, dievību tēvu", HOMĒRS, "Īliada" 14.200 un 14.301.) Uz šo "Īliadas" rindu līdzīgā kontekstā Platons atsaucas arī "Kratilā" 402B. Sk. arī ARISTOTEĻA Met. 983b29–31, kur šis Homēra citāts tiek minēts saistībā ar Talēta uzskatu par ūdeni kā visa sākumu. Aristotels norāda, ka līdzīgus uzskatus par dabu pauduši arī daudz senāki domātāji, kuri apgalvojuši, ka visa sākums ir Okeans un Tētija.

153B Turklāt vai ķermeņa noturība... Ar vārdu 'noturība' tulkots grieķu vārds ἔξις (*heksis* – no ἔχω, *echō*, 'man ir', 'man pieder'), ko parasti atveido ar vārdiem 'stāvoklis' vai 'īpašība'.

153C–D Un kā vainagojumu vēl pievilkt arī zelta ķēdi... Norāde uz HOMĒRA "Īliadu" 8.17–27, kur Zevs piekodina pārējiem

dieviem neiejaukties trojiešu un ahajiešu cīņā, citādi viņi tiks iemesti Tartarā: “Tik daudz par Aīdu dziļāk, cik tālu no debesīm zeme. / Saprātis tad, cik stiprāks par pārējiem dieviem es esmu. / Dievi, jūs mēģināt tūdaļ, lai pārlicinātos it visi! / Nolaidiet zeltkaltu ķēdi no debesīm augstām uz zemi. / Ķerieties visi pie tās, gan dievi, gan dievietes arī! / Tomēr no debesīm lejup jūs nespēsiet novilkt uz zemi / Zevu, visaugstāko dievu, kaut pūlēs jums pagurtu spēki. / Bet ja es vēlētos nopietni kādreiz šo ķēdi vilkt augšā, / Uzvilktu visus pie sevis bez pūlēm ar zemi un jūru; / Piesietu ķēdi pēc tam pie Olimpa galotnes augstās / Tā lai pasaule visa ar mūžīgiem karātos gaisā. / Lūk, tik es stiprāks par dieviem, tik stiprāks par mirstīgiem visiem!” (A. Ģiezena atdz.) Citētais “Īliadas” teksts liek domāt, ka Sokrats saskaņā ar visa fragmenta ironisko toni to interpretē diezgan brīvi.

Vairāki komentatori (McDOWELL, 130; BURNYEAT, 1990, 13; CHAPPELL, 66) uzskata, ka Sokrata minētie ‘pārlicinošie pierādījumi’ jāuzlūko kā ironija. Kornfords (CORNFORD, 36–38) tam nepiekrīt un uzskata, ka šie pierādījumi domāti nopietni. Iespējams, veids, kā Sokrats šeit, atsaucoties uz iepriekšējo tradīciju, pamato tēzi par visu lietu kustību, ir patapināts no sofistiem. Sal. – kā Protagors, uzrādot sofistu mākas (σοφιστική τέχνη) senās saknes, sofistiem piepulcina Homēru, Hēsiodu, Simonidu u.c. senatnes gudros (Prot. 316D–317A).

154A Vai arī tu uzstāsi, ka katra krāsa, kāda tā rādās tev... Sokrata minētās trīs iespējas, ka sajūtas var atšķirties (1) cilvēkam no dzīvnieka, (2) vienam cilvēkam no otra cilvēka un (3) vienam un tam pašam cilvēkam atkarībā no dažādiem apstākļiem, vēlāk figurē skeptiķu desmit tropos (τρόποι) jeb apsvērumos (λόγοι), ar kuru palīdzību skeptiķi panāk atturēšanos no sprieduma (ἐποχή, epochē). (1) un (2) iespēja tiek apspēlēta pirmajā un otrajā tropā, bet (3) – atlikušajos astoņos (sk. SEKSTS EMPĪRIKIS, PH 1.36–163).

154B (1) Tātad ja tas, kam mēs piemērojamies vai kam pie-skaramies... Ar izteikumiem ‘mēs piemērojamies’ (παρραμετρούμεθα) un ‘tas, kas piemērojas’ (τὸ παρραμετρούμενον) Sokrats skaidro Protagora izteikumu ‘cilvēks ir mērs’. Tas, ar ko samērojas, ir tas, kas tiek sajūsts, t.i., sajušanas objekts. Savukārt tas, kas samērojas, varētu būt sajūtošais jeb sajušanas subjekts. Tas, kas sajušanas subjekts tiek raksturots kā ‘liels’, ‘balts’ un ‘silts’, var šķīst dīvaini (sal.

McDOWELL, 132). Burnjets atzīmē, ka šāds raksturojums varētu būt saprotams, pieņemot noteiktu sajušanas koncepciju. Tieši uz šādu modeli, domā Burnjets, ir balstīts daudzu filosofu (Lukrēcijs, Seksts Empīriķis, Dekarts, Bārklis, Rasels) pieminētais aplamais piemērs, ka dzeltenās kaites slimniekiem visi priekšmeti izskatās dzeltenīgi (BURNYEAT, 1979, 81–83). Piem., Seksts Empīriķis raksta: “Tie, kuri cieš no dzeltenās kaites (ικτερώντες), apgalvo, ka tas, kas mums rādās balts, ir dzeltens, bet tie, kuriem ir asins izplūdums acīs (ὀπόσφαγμα ἔχοντες), – ka asinssarkans. Tā kā arī starp dzīvniekiem vieniem ir sarkanās acis, citiem – asins pielietas, citiem – bālas, bet vēl citiem kādā citā krāsā, tad ir ticami, kā man šķiet, ka atšķiras arī viņu krāsu uztvere (ἀντίληψιν).” (PH 1.44.)

‘Slepenās mācības’ izklāsts (152D–157C) daudzviet ir neskaidrs un nenoteikts. Fakts, ka arī Teaitētam ir grūti sekot izklāsta būtiskākajiem soļiem (sk. 153E “Bet kā to saprast?”; 154B “Kādas lietas? Par ko tu runā?”; 155D “Sokrats: “Vai tagad tu saproti, kāpēc tā sanāk, ja balstāties uz to, ko piedēvējam Protagoram, vai vēl ne?” Teaitēts: “Man šķiet, vēl ne.”), liek domāt, ka tas ir darīts ar nolūku (sk. Hērakleita sekotāju raksturojumu 179D–180C).

Neitrāls un nedaudz formalizēts fragmenta argumentācijas izklāsts varētu būt šāds (x=objekts; F=īpašība; S=sajušanas subjekts):

(A1) Pieņemsim, ka x ir F.

(A2) Nonākot kontaktā ar kādu S, x nevar kļūt par ne-F, ja pats neizmainās.

(B1) Pieņemsim, ka S ir F.

(B2) Nonākot kontaktā ar kādu x, S nevar kļūt par ne-F, ja pats neizmainās.

Argumenta pirmā daļa (A) attiecas uz sajušanas objektiem (x), bet otrā daļa (B) – uz sajušanas subjektiem.

154B (2) Tā ka tagad mums, draugs, nākas kaut kā nenopietni runāt brīnumainas un smieklīgas lietas... Sk. 155C par divām dažādām iespējām, kā saprast šo norādi.

154C–D Ja es, Sokrats, atbildētu tā, kā man šķiet, uz šo jautājumu... Protī, ja Teaitētam būtu jāatbild uz jautājumu “vai kaut kas var kļūt lielāks apmērā vai skaitā, ja tas nepieaug?”, viņš sliektos atbildēt noliedzīgi, savukārt, lūkojoties uz tikko aplūkoto piemēru ar spēļu kauliņiem, viņš sliecas domāt, ka tas ir iespējams.

154D ...iznāktu kaut kas euripidisks... Sokrats atsaucas uz vietu no Euripida "Hipolita" (612) "Gan mēle zvērēja, bet nezvērēja sirds", P. Zicāna tulkojums. Šo izteikumu Sokrats lieto arī "Dzīrēs" 166A.

155A ...kādi tad ir mūsu priekšstati... 'Priekšstati' – τὰ φάσματα (*phasmata*, no φαίνω, *phainō* – 'parādīt'; mediālā nozīmē – 'parādīties'), burtiski – 'parādības' jeb tas, kas mums šķiet acīmredzams.

155B Lūk, šie trīs atzinumi, man šķiet, mūsu dvēselē cīnās paši ar sevi, kad runājam par to, kas notiek ar spēļu kauliņiem. Tulkotāji un komentatori (CAMPBELL, 53; APELT; CORNFORD, 42; McDOWELL, 134–136; LEVETT; VASIŅJEVA) šo teikumu saprot kā apgalvojumu, ka minētie atzinumi cīnās savā starpā, t.i., noteiktos gadījumos ir pretrunā viens ar otru (Čapels ir viens no retajiem man zināmajiem izņēmumiem, kurš izvēlas neitrālu tulkojumu "these three theses come into conflict in our thinking"). Tomēr runa, visdrīzāk, nav par to, ka šie atzinumi veido pretrunīgu apgalvojumu kopu. Problēmas rada nevis to pretrunīgums pats par sevi, bet gan pretrunīgums, kas rodas, kad šos principus attiecinām uz noteiktām situācijām. Šeit rodamais tulkojums – līdzīgi grieķu tekstam – ir nenoteikts, proti, "cīnās paši ar sevi" – to var saprast: (1) "cīnās viens pret otru" vai arī: (2) "cīnās katrs ar sevi". Arī pašu piemēru nozīmi var saprast divos dažādos veidos.

Lai arī kāda būtu mūsu interpretācija, ir skaidrs, ka šos atzinumus Sokrats formulē, lai pārbaudītu, vai mūsu domas (ἅ διανοούμεθα) ir savstarpējā saskaņā vai nav (154E) (tas atgādina par tā saucamo Sokrata elenktiku; sk. VLASTOS, 1994, 1–37). Sokrata piedāvātajā piemērā sešu spēļu kauliņu kopa skaita ziņā ir lielāka par četrus kauliņu kopu, bet ja to noliek blakus divpadsmit kauliņu kopai, tad tā izrādās uz pusi mazāka (šķiet, piemērs ir labāk saprotams, ja pieņem, ka runa ir par kauliņu kopām; turklāt πλείων norāda uz jebkādu kvantitāti, t.i., skaitā, apjomā utt.). Aplūkosim šo piemēru no Sokrata minēto atzinumu viedokļa, iezīmējot divas jau minētās interpretācijas iespējas. Sokrats un Teaitēts vienojas, ka:

(i) nekas nekad nekļūst lielāks vai mazāks apjomā vai skaitā, kamēr vien tas ir vienāds pats sev;

(ii) kam neko nepieliek klāt un neatņem nost, tas nedz pieaug, nedz dilst, bet vienmēr ir vienāds;

(iii) kas nav bijis iepriekš, tam nav iespējams būt arī vēlāk, ja tas nav tapis vai netop.

Iepriekš, kad Sokrats Teaitētam uzdeva jautājumu “vai kaut kas var kļūt lielāks apmērā vai skaitā, ja tas nepieaug?”, Teaitēts svārstījās starp apstiprinošu un noliedzošu atbildi. Ja minētos atzinumus aplūko šī jautājuma un ‘spēļu kauliņu’ piemēra kontekstā, tad tie paskaidro Teaitēta neizlēmības iemeslus.

(A) Ja apgalvojums “cīnās paši ar sevi” tiek saprasts (1) no minētajām nozīmēm, tad skaidrojums varētu būt šāds: viņš atbild apstiprinoši, tāpēc ka ‘spēļu kauliņu’ piemēra gaismā tiecas noraidīt (i) un (ii); savukārt, ja viņš vadās pēc (iii), tad sliecas atbildēt noliedzoši (sk. McDOWELL, 134; LEE, 2005, 103).

(B) Ja apgalvojums “cīnās paši ar sevi” tiek saprasts (2) no minētajām nozīmēm, tad skaidrojums varētu būt šāds: ja Teaitēts fokusē uzmanību uz (i) atzinumu, tad viņš sliecas atbildēt noliedzoši, bet ja viņš lūkojas uz ‘spēļu kauliņu’ piemēru, tad viņš sliecas atbildēt apstiprinoši. Un tas pats sakāms par pārējiem diviem atzinumiem (sal. SAYRE, 70–72).

155C Zvēru pie dieviem, Sokrat! Mani pārņem neparasts izbrīns... Līdzās ‘spēļu kauliņu’ piemēram Sokrats piedāvā Teaitētam aplūkot vēl vienu: gada sākumā Sokrats ir lielāks par Teaitētu, bet gada beigās – mazāks, lai gan viņš pats nekādi neizmainās. Teaitēta izbrīnu, visdrīzāk, izraisa tas, ka, pateicoties Sokrata sniegtajam skaidrojumam, viņš ierauga, ka iepriekš minētie atzinumi ir problemātiski. No vienas puses, ņemti paši par sevi, tie šķiet patiesi, bet, no otras puses, aplūkojot Sokrata piedāvātos piemērus, šie atzinumi vairs nešķiet tik pārliecinoši. Iesākumā Sokrats ir lielāks, bet pēc tam mazāks, lai gan pats nekādi nav izmainījies. Tas ir pretrunā ar (i) un (ii) atzinumu, jo Sokrats, (i) paliekot vienāds pats sev un (ii) nedz pieaugot, nedz dilstot, kļūst mazāks. Tas ir pretrunā arī ar (iii) atzinumu, jo Sokrats ir tas, kas viņš nebija iepriekš, lai gan ar viņu nav notikušas nekādas izmaiņas.

Sokratš tā arī izvērsti nepaskaidro, kā uz šo problēmu atbildētu ‘slepenās mācības’ piekritēji. Viņš tikai norāda, ka mēs iekļūstam šādās grūtībās, ja sekojam minētajiem trim atzinumiem (153C). Vai šie atzinumi būtu jāatmet pavisam vai tikai jāpārformulē, tā arī netiek pateikts. Tāpēc piemēra interpretācija lielā mērā būs atkarīga no tā, kā tiek saprasta ‘slepenā mācība’ un tās izklāsta stratēģija kopumā.

Pirms Sokrats piedāvā ‘spēļu kauliņu’ piemēru (154B), viņš norāda, ka noteiktos gadījumos mēs nonākam pie secinājumiem, kurus

Protagors un viņa sekotāji uzskatītu par dīvainiem. Citiem vārdiem, mūsu un Protagora skatījums uz piemēriem būs atšķirīgs. Saskaņā ar Burnjeta un Lī interpretāciju (LEE, 2005, 100–104; BURNYEAT, 1990, 13; sk. arī CORNFORD, 43–45; CHAPPELL, 67) ar 'spēļu kauliņu' piemēra palīdzību Sokrats turpina Protagora relativisma izklāstu. Kā norādījis Kornfords (CORNFORD, 43), grūtības šie piemēri sagādā tikai tiem, kuri domā, ka tādas lietu īpašības kā 'lielums', 'smagums' u.tml. mājo priekšmetā, padarot to lielu vai smagu. Ja kāds pieņem šādu uzskatu, tad gadījumos, kas lidzinās Sokrata minētajiem, viņš teiks, ka priekšmets ir zaudējis īpašību, kas tam piemītusi, t.i., tas bija liels, bet nu ir kļuvis mazs (sk. arī BOSTOCK, 59–60). Sokrata nolūks, piedāvājot šos piemērus, ir parādīt, ka objektiem piedēvētās īpašības neatrodas nedz pašā objektā, nedz subjektā, bet tiem pa vidu, t.i., tās ir relatīvas, jo nepastāv neatkarīgi no subjekta un objekta relācijas. Tādā gadījumā Sokrata piezīme 154B ir jāsaprot šādi: lai gan mēs sliecamies uzskatīt, ka sajūtamās īpašības piemīt pašiem objektiem vai atrodas pašos priekšmetos, tā nav tiesa, jo šāda nostāja, no Protagora viedokļa, noved pie absurda iznākuma. Saskaņā ar šādu interpretāciju problēmas radošie principi ir nevis jāatmet, bet gan jāpārformulē atbilstoši relativisma metafizikai.

Citu lasījumu aizstāvējusi Faina (FINE, 1996, 122–130; sk. arī McDOWELL, 133–137). Viņa (*op. cit.*, 126) uzskata, ka Protagora atbilde uz piemēru radītajām grūtībām ir jāmeklē nevis relativismā, bet gan 'slepenās mācības' tēzē par visa mainību. Kā apliecinājumu šādam risinājumam viņa min Sokrata apgalvojumu, kas seko piemēru un atzinumu iztirzājumam. Kad Teaitēts ir atzinis, ka viņam nav īsti saprotams, kā uzrādītās grūtības skaidrotu Protagors, Sokrats pievēršas 'slepenās mācības' tālākam izklāstam un norāda, ka saskaņā ar šo uzskatu visa sākums ir kustība; no šī principa ir atkarīgs arī viss iepriekš teiktais (156A). Faina domā, ka Platons šeit skaidri norāda: Protagora piedāvātais risinājums balstās pieņēmumā, ka viss nepārtraukti mainās. Tādā gadījumā, norāda Faina (FINE, 1996, 129; 1998, 203–208), Protagora pozīciju labāk raksturo nevis termins 'perceptuālais relativisms' (t.i., uzskats, ka sajūtamās kvalitātes ir relatīvas attiecībā pret sajūtēju; šādi Protagora pozīciju raksturo Burnjete (BURNYEAT, 1979, 71; 1990, 15)), bet gan 'infallibilisms' (t.i., uzskats, ka kļūdīties ir neiespējami). Gan perceptuālais relativisms, gan infallibilisms apgalvo, ka sajūtamās īpašības ir relacionālas (t.i., lai kāda lieta būtu, piemēram, balta, tai ir jāatrodas noteiktā attiecībā pret uztverošo subjektu) un subjektīvas, tomēr atšķirībā

no perceptuālā relativisma infallibilisms paredz, ka īpašības objektiem patiesi piemīt un par tām kļūdities nav iespējams.

Tomēr, pirmkārt, kāpēc Protagoram pretrunīgo parādību problēma būtu jārisina šādā veidā, ja to var atrisināt ar relativizācijas palīdzību? Ūn, otrkārt, kāpēc būtu jāpieņem, ka 'spēļu kauliņu' piemērs tiecas piedāvāt risinājumu šai problēmai? Piemēru iztirzājums (154C–155C) ir kā iestarpinājums 'slepenās mācības' sajušanas teorijas izklāstā, ko Sokrats uzsāk 153D un pie kā atkal atgriežas 156A. Tādā gadījumā adekvātāks šķiet Lī (LEE, 2005, 102) piedāvātais lasījums – viņš uzskata, ka piemēru uzdevums ir panākt Teaitēta piekrišanu divām nostādņēm:

(1) Lai kaut kas kļūtu lielāks vai mazāks, nav nepieciešams priekšmetam pašam izmainīties. Gadījumi, kad Sokrats top īsāks vai spēļu kauliņu kopa kļūst mazāka, ir piemēri izmaiņām, kas rodas tikai Sokrata vai spēļu kauliņu kopas salīdzināšanā ar citiem objektiem. Līdz ar to pastāv iespēja, ka priekšmets zaudē kādu no saviem atribūtiem, pats neizmainoties.

(2) Tas ir tāpēc, ka lietas pašas par sevi nav lielas, mazas utt.; tās tādas var būt tikai attiecībā pret kaut ko citu. Ir aplami uzskatīt, ka lielums, mazums, daudzums utt. ir meklējams pašās lietās, t.i., ka tās ir lietām būtiski piemītošas īpašības; ja kāds turas pie šādiem uzskatiem, tad viņam šķitīs, ka atribūta maiņa paredz arī izmaiņas pašā lietā.

155D Filosofijai nav cita sākuma, kā vien šis, un tas, kurš Īridu... Hēsioda "Teogonijā" (265–266; sk. arī 780) teikts, ka Īrida (Ἴρις) – varavīksnes dieve un dievu ziņnese – ir Taumanta (Θαύμας no θαυμάζειν – 'brīnīties', 'apbrīnot') un Ēlektras (Ἠλέκτρον) meita. Norādes nozīme ir samērā neskaidra. Daži komentatori (CORNFORD, 43; McDOWELL, 137; CHAPPELL, 72) min iespēju, ka Īridas saistība ar filosofiju meklējama "Kratilā" (408B) izklāstītajās etimoloģijās, kur teikts, ka Īridas vārds cēlies no vārda εἶρεν, t.i., 'runāt'. Ja runāšanu saista ar dialektiku (Crat. 398D), tad Īridas saistība ar filosofiju ir saprotama (sk. CHAPPELL, *ibid.*). Tomēr gan OCT 1900, gan OCT 1995 šo "Kratila" teikumu (408B4–5) uzskata par vēlāku iestarpinājumu (OCT 1995 tas ir izņemts no teksta). Iespējams, Platons šādi grib norādīt uz filosofijas dievišķo dabu – tā ir dievu vēstnese; līdzīga loma "Dzīrēs" (201E–204B) tiek piešķirta Erotam. Interesantu (lai gan, šķiet, apšaubāmu) interpretāciju piedāvā

Burnjets (BURNYEAT, 1990, 277, 12. piez.): “Kā tīri vizuāla parādība (nekas vairāk par to, ko jūs redzat noteiktā brīdī) varavīksne ir lieliski izvēlēta kā dievība, kura reprezentē filosofisku impulsu, kas piederas teorijai par zināšanu kā sajušanu.”

Platona doma par izbrīnu kā filosofijas sākotni ir radusi atbalsi vēlākajā tradīcijā. Šādu domu pauž arī Aristotels “Metafizikā” (982b12–21), sk. arī OLIMPIODORS, In Alc. 24.21–25.7.

155E Tu, Sokrat, runā par kaut kādiem truliem un ietiepīgiem cilvēkiem. Sokrata sniegtais apraksts sasaucas ar “Sofistā” (246A–248A) rodamo ‘materiālisma’ filosofu atainojumu: tur aprakstītie filosofi atzīst par esošu tikai to, ko var satvert ar rokām, un definē esošo kā ķermenisko. L. Kembels (CAMPBELL, xli–xlv) un R. Polanskis (POLANSKY, 96–97) uzskata, ka gan “Teaitētā”, gan “Sofistā” Sokrats runā par atomistiem Dēmokritu un Leukipu. Tiesa, tikpat labi Sokrata norādi “Teaitētā” var uzlūkot kā pūļa cilvēku uzskatu aprakstu, un tādā gadījumā šos abus fragmentus nekas būtisks nešaista.

D. Bostoks (BOSTOCK, 62, 10. piez.) pauž izbrīnu par to, ka Sokrats pie neredzamajām lietām pieskaita arī tapšanu un darbības. Tomēr pastāv iespēja, ka Sokrata apgalvojums tā nemaz nav jāsaprot. Sokrats saka – šie cilvēki uzskata, ka pastāv tikai tas, ko var satvert ar rokām, un noliedz darbību, tapšanas un visa neredzamā pastāvēšanu, t.i., viņi noliedz, ka pastāv kaut kas, kas nav satverams ar rokām, – darbība, tapšana un viss, kas nav redzams. Šāda nostāja – vismaz pirmajā tuvinājumā – nebūt nešķiet dīvaina.

156B Sajūtām mums ir šādi nosaukumi... Sokrata uzskaitītās sajūtas apstiprina, ka sajušana (*αἴσθησις*) joprojām tiek saprasts diezgan plaši (sk. 151E (1)). Sokrats šeit min ne tikai redzi, dzirdi un ožu, ko arī mēs sauktu par sajūtām jeb maņām, bet arī iekāres un bailes, ko mēs drīzāk klasificētu kā emocijas vai izjūtas. Tomēr Sokrata pozīcija nebūt nešķiet tik neparasta, ja pievērš uzmanību tam, ka gan bailēm, gan iekārēm (vismaz lielai daļai no tām, kuras mēs apzināties) piemīt izteikta fenomenāla dimensija, t.i., šos garīgos stāvokļus pavada noteiktas sajūtas. Sk. arī 157E–158E; CORNFORD, 53–54.

156E ...vai jebkādu citu lietu, kam sanāk būt iekrāsotai šādā krāsā. Grieķu teksts (156E6) un tulkojums – pēc OCT 1995.

157B–C Tā vajag runāt gan par ikkatru atsevišķo, gan par daudziem sakopojumiem. Džeina Deja (DAY, 60) norāda uz divām atšķirīgām iespējām, kā skaidrot, kas šajā izteikumā domāts ar ‘sakopojumiem’ (ἄθροισμα, *hatbroisma*) un ‘atsevišķo’ (κατὰ μέρος, *kata meros*).

(1) ‘Sakopojumi’ ir tādu objektu klases, kam ir kopīgi nosaukumi. Saskaņā ar šo interpretāciju ‘atsevišķais’ ir atsevišķie ‘cilvēki’, ‘akmeņi’, ‘koki’ utt., attiecīgi veidojot šo lietu klases. Tādā gadījumā fragmenta nolūks ir skaidrot vispārējus terminus kā tādus, kas apzīmē atsevišķo lietu kopas, nevis Platona idejas. (Sk. CAMPBELL, 62.)

(2) Saskaņā ar citu interpretāciju ‘koki’, ‘akmeņi’ un ‘cilvēki’ ir jāidentificē nevis kā atsevišķais, bet gan kā sakopojumi. Šāds lasījums nerisinātu jautājumu par to, kas ir ‘atsevišķais’. Pastāv vismaz trīs interpretācijas iespējas:

(a) materiāli elementi;

(b) atsevišķi uztvērumi un īpašības, kas tiek uztvertas;

(c) ‘lēnās kustības’, kuru kopojumi veido katru atsevišķo cilvēku, koku vai akmeni.

Dž. Deja uzskata, ka fragmenta kontekstā vispieņemamākais lasījums ir (2) (b), t.i., sakopojumi jeb agregāti ir ierastie objekti (koki, akmeņi, cilvēki utt.), bet ‘atsevišķais’ ir uztvērumi un uztvertās kvalitātes (sk. arī CORNFORD, 48; BOSTOCK, 63, 68–78). Tas, ka ar ‘atsevišķo’ jāsaprot atsevišķie uztvērumi, ir izsecināms no tā, ka tieši tas ir iepriekšējā fragmenta diskusijas priekšmets. Savukārt no šī apsvērums izriet, ka sakopojumi jāidentificē ar atsevišķajiem cilvēkiem, akmeņiem utt. (*op. cit.*, 61). Līdz ar to var teikt, ka fragments satur ieteikumu aprakstīt ierastās lietas tikai kā sajūtamo īpašību un sajūšanas aktu kopumus – t.i., tas, ko mēs saucam par akmeņiem, cilvēkiem utt., patiesībā ir tikai arvien topoši un izzūdoši sajūtu uztvērumu agregāti, nevis pašas par sevi esošas un noturīgas lietas.

Ar vārdu ‘veidols’ tiek tulkots vārds εἶδος (*eidos*), ko Platons dažkārt izmanto, runājot par idejām, taču šajā gadījumā tas apzīmē atsevišķo vienību apkopojumu.

157C (1) Kā ir, Teaitēt? Vai šis stāsts tev šķiet gards un gana baudāms? Šis fragments ir priekšpēdējais solis Teaitēta–Protagora–Hērakleita sajūšanas kā zināšanas teorijas izvērsumā. Vēlāk (157D–159E) tiek parādīts, kā šī teorija skaidro gadījumus, kas šķietami apgāz uzskatu, ka zināšana ir sajūšana, proti, gadījumus, kad sajūtas

ir šķietami aplamas (piem., sapņi, halucinācijas), taču teorija netiek papildināta ar būtiski jaunām detaļām.

Teorijas izklāsta noslēgums (156C–157C) sākas ar Sokrata jautājumu – vai tagad Teaitēts saprot, “kāds šim stāstam [...] sakars ar iepriekš teikto?” Pirmkārt, Sokrata jautājums skaidri norāda, ka gan 156A–156C, gan 156C–157C jāaplūko kontekstā ar agrāko izklāstu (152D–E, 154B–155C). Otrkārt, fakts, ka Sokrats (156C) izklāstāmo teoriju nosauc par ‘stāstu’ (μῦθος, *mythos*, sk. arī 164D, E), iespējams, iezīmē perspektīvu, kādā tā būtu jāuzlūko. Šie abi jautājumi, t.i., (1) jautājums par izklāsta nozīmi plašākā kontekstā un (2) jautājums par teorijas saturu, ir pelnījuši, lai pie tiem nedaudz pakavētos.

(1) Teorijas izklāsta gaitā Sokrats divas reizes (155D, 156C) mudina Teaitētu uzlūkot teikto kā netiešu skaidrojumu iepriekš (154B–C) minētajam paradoksam ar spēļu kauliņiem. Iepriekšējās piezīmēs (155C) jau tika ieskicētas divas atšķirīgas ‘spēļu kauliņu’ piemēra interpretācijas. Viena no tām uzsvēra relativizācijas nozīmi, bet otra – kustību un izmaiņas. Viena – sekojot Fainai, sauksim to par relativismu – apgalvo, ka Protagora ‘stāsta’ nolūks ir parādīt, ka priekšmetu īpašības nav domājamas neatkarīgi no attiecībām, kādās šie priekšmeti atrodas ar citiem priekšmetiem (tai skaitā arī sajušanas subjektiem, kas tiek aprakstīti simetriski sajušanas objektiem). Savukārt pašas Fainas piedāvātā infallibilisma nostādne paredz, ka Protagora sajušanas teorijas pamatā ir tēze par vispārēju mainību un kustību un visa fragmenta nolūks ir piedāvāt risinājumu pretrunīgo parādību problēmai. Līdz ar to arī katrs no lasījumiem citādi uzlūko saistību starp ‘spēļu kauliņu’ piemēra uzrādītajām problēmām un teorijas izklāsta noslēguma fragmentu 156A–157C.

Relativisma interpretācijas aizstāvji (sk. LEE, 2005, 107) uzskata, ka šeit Sokrats beidzot paskaidro, kā Protagora stāsts saistīts ar ‘spēļu kauliņu’ piemērā uzrādītajām problēmām. Viņuprāt, no tā, ko Sokrats saka 156E–157B, ir skaidrs, ka stāsta nolūks ir parādīt, ka nekas nav pats par sevi, bet top attiecībā pret kaut ko citu. Šādam lasījumam par labu liecina tas, cik liela nozīme ir relativitātei sajušanas skaidrojumā. Uz to tiek norādīts 156A, 157A, 160B. ‘Slepenās mācības’ tēzes, ka nekas nav pats par sevi, visuzskatāmākā izpausme ir tās ietvaros formulētā sajušanas teorija, kurā tiek ieviests nošķirums starp četrus veidus kustībām – (i) divu veidu lēnajām (L) kustībām – aktīvo (La) un pasīvo (Lp) (raksturojot šīs kustības, Platons lieto vārdu δύναις, t.i., vienai piemīt spēja iedarboties, bet otrai – paciest iedarbību) –, kurām saduroties, rodas (ii) divu veidu ātrās (A)

kustības – sajūtamais ($\alpha\iota\sigma\theta\eta\tau\acute{o}\nu$) (Ao) un sajūta ($\alpha\iota\sigma\theta\eta\sigma\iota\varsigma$) (As). Abu pēdējo kustību gadījumā ir teikts, ka tās nevar pastāvēt šķirti viena no otras (156B), t.i., nav iespējams, ka ir (Ao) bez (As), un otrādi. Līdzīgi ir arī ar (La) un (Lp); šajā gadījumā Sokrats (157A) skaidri norāda uz diviem nosacījumiem, kas raksturo (La) un (Lp) attiecības. Pirmkārt, tās nepastāv viena bez otras, un, otrkārt, to identitāte nav stingri noteikta, t.i., (La) ir tāda attiecībā pret kādu konkrētu (Lp), bet kādā citā attiecībā tā var kļūt par (Lp). Tieši no šiem apsvērumiem, saka Sokrats, izriet ‘slepenās mācības’ tēze, ka “nekas nav kaut kas viens pats par sevi, kā teicām jau pašā sākumā, bet ikreiz rodas saistībā ar kādu” (157A–B).

Infallibilisma interpretācijas aizstāvji (FINE, 1996, 126) uzsver, ka tieši ‘slepenās mācības’ tēze par visaptverošu kustību un mainību (152D, 156A–157A) ir atslēga iepriekš izklāstītajām grūtībām, ko rada spēļu kauliņu piemērs (sk. 155C).

Tomēr šeit būtu vietā jautāt, kā būtu jāsaprot šī kustība. Tas noved mūs pie nākamā jautājuma par ‘slepenās mācības’ saturu.

(2) Lielos vilcienos var nošķirt divas kardināli atšķirīgas ‘slepenās mācības’ interpretācijas (sk. BURNYEAT, 1990, 16–18; DAY, 64–70; BOSTOCK, 81–83). ‘Slepeno mācību’ var uzskatīt par kauzālu uztveres teoriju, t.i., tādu, kas mēģina skaidrot sajušanu, noskaidrojot, kas to izraisa. Tas nozīmētu, ka visi minētie kustību apraksti jāuzlūko burtiski, t.i., – kustības un izmaiņas ir fizikālas norises, (La) un (Lp) ir fizikāli objekti, bet (A) ir daļiņu plūsmas, kas no tiem izplūst, radot noteiktu sajušanas pieredzējumu. Cits veids, kā interpretēt šo teoriju, ir uzskatīt, ka tā drīzāk līdzinās fenomenālismam; saskaņā ar fenomenālismu uztveres skaidrošanas pamatā ir uztveres fenomeni, un viss sajušanas process tiek skaidrots uztveres fenomenu terminos. Citiem vārdiem, jautājums ir par to, vai teorijas formulējumi jāuzlūko kā fizikālu procesu apraksts (t.i., burtiski) vai metaforiski. Ir pamats uzskatīt (sk. DAY, 65), ka tekstuāli vienlīdz var pamatot gan vienu, gan otru interpretāciju.

Komentatori, kuri ‘slepenajā mācībā’ saskata kauzālu uztveres teoriju (piem., CORNFORD, 48–50; CHAPPELL, 75–78), uzskata, ka tās nostādnes ir tuvas dialogā “Timajs” izklāstītajai sajūtu uztveres koncepcijai. Arī “Timajā” (45B–46C, 67C–68D) redzēšana tiek skaidrota kā no sajūtēja un sajūtamā objekta nākošu plūsmu sastapšanās rezultāts. (Sīkāk par “Timajā” izklāstīto sajušanas teoriju sk. TAYLOR, 1928, *ad loc.*) Ja šīs divas plūsmas identificē ar 156C–E minētajām (A) kustībām, tad gan “Timajā”, gan “Teaitētā” izklāsti-

tās sajušanas teorijas šķietami sakrīt. Taču šāda interpretācija ir apšaubāma, jo saskaņā ar “Tīmaja” koncepciju tas, vai kāda lieta ir, piemēram, balta, atkarīgs no daļiņu izmēra, ko šī lieta izstaro. Turklāt daļiņu plūsma no lietām ir nepārtraukta, tā notiek arī tad, kad lieta netiek sajūsta. Savukārt ‘slepenajā mācībā’ (1) sajūtāmās kvalitātes ‘radīšanā’ ir iesaistīts gan pats sajušanas ‘objekts’ (ciktāl šī teorija vispār pieļauj runāšanu par objektiem), gan sajušanas ‘subjekts’, t.i., kvalitāte ir atkarīga arī no sajušanas subjekta; (2) līdzīgi arī sajušanas subjekts, piemēram, acs spēja redzēt, rodas tikai mijiedarbībā ar kādu sajušanas objektu. “Tīmajā” tiek pieminētas daļiņas, no kurām sastāv objektu izstarotās liesmas, bet “Teaitētā” ko tamlīdzīgu atrast nav iespējams – šeit tiek runāts par redzi, kas “nesas no acīm”, un baltumu, kas virzās no sajūtamā objekta (156D–E). Proti, ir skaidrs, ka “Tīmajā” minētā daļiņu plūsma ir saprotama burtiski, t.i., kā fizikāla teorija, kas skaidro sajušanas norisi, savukārt “Teaitētā” sastopamos izteikumus par redzes un baltuma pārvietošanos precīzi raksturot nav iespējams. (Sk. DAY, 65–70; McDOWELL, 139–40; BURNYEAT, 1990, 17.) Jāsecina, ka, lai gan “Teaitētā” izklāstītā Protagora ‘slepenā mācība’ atgādina dažas nostādnes, kas paustas “Tīmajā”, abos dialogos, visdrīzāk, izklāstītas atšķirīgas teorijas – t.i., “Teaitētā” izvērstā sajušanas teorija nav uzskatāma par tādu, ko pats Platons atzīst par patiesu (SAYRE, 64–65, 74–75; POLANSKY, 76–77; BURNYEAT, 1982, 6–8; 1991, 9; BOSTOCK, 83; FINE, 1996, 108–110; DAY, 77–80).

157C (2) Tu, draugs, esi piemirsis, ka neko tādu es nedz zinu...
Sk. 148E–151D, 149A (1) (2), 151D.

157D Saki tātd man vēlreiz, vai tev šķiet baudāms apgalvojums, ka kaut kas nevis ir, bet vienmēr top labs, skaists un jebkāds, kā nupat runājām? Līdz šim tika runāts tikai par sajūtamām kvalitātēm, bet te – pirmo reizi dialoga gaitā – Sokrats piemin ‘labo’ un ‘skaisto’, kas diez vai būtu aplūkojams līdzīgā veidā kā ‘silts’ vai ‘balts’. Tā Sokrats krietni paplašina Protagora teorijas pielietojuma lauku. Acīmredzot tas darīts, lai izprovocētu Teaitētu apsvērt, kādā mērā (un vai vispār) aplūkojamā mācība būtu attiecināma uz plašāku fenomenu jomu. Sk. arī 158B, 161D, 172B.

158A ...jo tieši šeit sajūtas mūs visvairāk maldina... Sokrata uzrādītos gadījumus, kas apdraud Teaitēta tēzi, ka zināšana ir sajušana, var sadalīt trijās grupās:

(1) Sapņi un halucinācijas. Piemēram, kāds sapnī redz, ka viņam ir spārni, taču tas acīmredzami tā nav, t.i., mēs varam teikt, ka viņam ir noteikta veida sajūtas, taču tās ir aplamas (158B).

(2) Slimības. Piemēram, slimam Sokratam salds vīns liksies rūgts (159D–E).

(3) Pārskatīšanās, pārklaušīšanās u.tml. gadījumi. Lai arī nedz šajā fragmentā, nedz vēlāk tie netiek īpaši aplūkoti, tomēr ir skaidrs, ka Sokrats domā arī tos.

Vairāki komentatori (McDOWELL, 145–46; BOSTOCK, 71) norāda, kā (1) grupas gadījumi būtiski atšķiras no (2) grupas gadījumiem, tāpēc ir aplami tos aplūkot kā līdzīgus. Proti, halucināciju un sapņu gadījumā nav iespējams runāt par kādu sajušanas objektu, līdz ar to nepastāv mijiedarbība starp sajūtēju un sajūtam: piemēram, ja es sapņoju, ka redzu *x*, tas nenozīmē, ka es redzu *x*. Tomēr, ja pieņem, ka pastāv tikai kustības, bet sajušana un sajūtamie objekti ir tikai šo kustību rezultāts, tad atšķirību starp (1) un (2) šādā veidā uzrādīt ir grūti. Ja kāds sapņojot redz, ka viņš lido, tad būtu jāpiekrīt, ka viņam ir noteikts pieredzējums – t.i., viņš to sajūt. Seksts Empīriķis (Adv. Math. 7.61–63, 404–405) apgalvo, ka Protagors turējies pie viedokļa: gan miegā esošais, gan prātā jukušais ir vienādi uzticami kritēriji tam, kas viņiem šādā stāvoklī parādās. Tas lielos vilcienos saskan ar pozīciju, kas Protagoram “Teaitētā” piedēvēta vēlāk 158E–159E, 166D–167B. Tiesa, pastāv liela iespēja, ka norādītie “Teaitēta” fragmenti arī ir Seksta Empīriķa avots.

158B ...es tiešām nevarētu apstrīdēt, ka trākie un aizmigušie maldās, uzskatīdami sevi par dieviem... Šajā vietā pirmo reizi dialogā Protagoram piedēvētā tēze tiek būtiski paplašināta (sal. 157D, 157D). Teaitēts vairs nerunā par sajušanu, bet gan par uzskatīšanu (ψευδῆ δοξάζουσι). Vienas Stefana lapaspuses ietvaros (157E–158E) Sokrats pavisam viegli pārformulē Protagora tēzi: tas, kas katram ikreiz šķiet, tas arī viņam ir patiess (158E).

158C Nudien, Sokrat, nav skaidrs, kā lai to pierāda, jo it viss šajos pretējos stāvokļos ir savstarpēji atbilstīgs. T.i., pieredzējumi, kas mums ir nomodā, var atbilst pieredzējumiem, kas mums ir miegā, vieni un tie paši pieredzējumi iespējami gan vienā, gan otrā stāvoklī; turklāt pašā pieredzējumā nav nekā tāda, kas norādītu uz stāvokli, kādā šis pieredzējums tiek pieredzēts. Sokrata teiktais, ka Teaitētam noteikti ir pazīstama šī problēma, kā nošķirt miega stā-

vokli no nomoda, liek domāt, ka šāds skeptisks uzskats ir bijis visai izplatīts (sk. ARISTOTELS, Met. 1011a5–10; SEKSTS EMPĪRIKIS, PH 1.104, 113). Līdzīgi apsvērumi modernajā filosofijā parasti saistās ar Dekarta vārdu – viņš “Pirmajā meditācijā” raksta, ka rūpīgi apsverot, viņš nevar atrast “nevienu drošu pazīmi, kas atšķir nomodu no miega” (19). Sikāk par šo jautājumu sk. MALCOLM, 101–13.

158E ...tam taču nekādi nepiemītis neviena no tām īpašībām...

Ar vārdu ‘īpašība’ atveidots vārds δύναμις (citi tulkojumi: Apelt – ‘Wirkungsweise’; McDowell, Levett – ‘power’; Vasiļjeva – ‘свойство’; vārda δύναμις lietojumu citā nozīmē sk. 147D–148B). F. Kornfords (CORNFORD, 54, 1. piez.) uzskata, ka δύναμις šajā vietā lietots tādā pašā nozīmē kā iepriekš (156A), t.i., – spēja iedarboties un saņemt iedarbību (sk. 157C (1)). Lai gan nevar izslēgt iespēju, ka δύναμις šeit lietots, lai norādītu uz 156A, tas nebūt nav nepieciešams.

159A Tātad, ja gadījumā kaut kas kļūst līdzīgs vai nelīdzīgs...

Ar ‘to, kas līdzinās’ un ‘to, kas nelīdzinās’ tiek tulkoti vārdi ὁμοιοῦμενον (*homoioumenon*) un ἀνομοιοῦμενον (*anhomoioumenon*) – med. part. no ὁμοιόω un ἀνομοιόω – ‘pielīdzināt’ un ‘darīt nelīdzīgu’. L. Kembels (CAMPBELL, 68) atzīmē, ka vārds ἀνομοιόω, ko Platons lieto arī citviet (piem., Resp. 546B; Parm. 157A), citu autoru darbos nav sastopams.

Iepriekš (158E–159A) Sokrats un Teaitēts vienojās par principu:

(1) ja x un y ir divas atšķirīgas lietas, tad x nepiemīt neviena īpašība, kura piemīt y.

Turklāt tiek pieņemts:

(2) ja x nepiemīt neviena īpašība, kura piemīt y, tad x un y ir nelīdzīgi.

No (1) un (2) mēs iegūstam:

(3) ja x un y ir divas atšķirīgas lietas, tad x un y ir nelīdzīgi.

Spriežot pēc Sokrata teiktā šajā fragmentā (159A), (3) tiek ap-lūkots kā ekvivalents izteikumam:

(4) ja x un y ir nelīdzīgi, tad x un y ir divas atšķirīgas lietas, jo 159A tiek apgalvots:

(a) ja kaut kas kļūst līdzīgs sev, tad tas kļūst tas pats;

(b) ja kaut kas kļūst līdzīgs citam, tad tas kļūst tas pats;

(c) ja kaut kas kļūst nelīdzīgs sev, tad tas kļūst cits;

(d) ja kaut kas kļūst nelīdzīgs citam, tad tas kļūst cits.

Tālākajā argumentā 159B tiek izmantots tikai nosacījums (c). Nav skaidrs, kāpēc Sokrats formulē pārējos apgalvojumus – (a), (b) un (d). Iespējams, lai uzrādītu visas šajos nosacījumos pastāvošās iespējas (sal. 192A, 192D).

Dž. Makdauels (McDOWELL, 49) norāda, ka ir kļūdaini no (3) secināt (4). Tātad arī (c). Tomēr (4) var šķist pieņemams pats par sevi, neatkarīgi no tā, vai tas izriet vai neizriet no (3), jo tas atbilst principam, ko mēdz dēvēt par ‘Leibnica likumu’, ko var formulēt šādi (McDOWELL, 149–150; BOSTOCK, 73):

(5) ja kāda īpašība ir piedēvējama x , bet nav piedēvējama y , tad nav tiesa, ka $x = y$ (citā formulējumā: ja $x = y$, tad jebkura īpašība, kas piedēvējama x , ir piedēvējama arī y).

Lai arī ‘Leibnica likumu’ uzskata par korektu identitātes kritērija formulējumu, Sokrata secinājumi pēc šā principa šķiet pārsteidzoši – viņš secina, ka slims Sokrats nav identisks veselam Sokratam, ka sēdošs Sokrats nav identisks stāvošam Sokratam, utt. – t.i., ja ir kaut viens predikāts F , kurš attiecas uz x laika momentā t_1 , bet neattiecas uz x laika momentā t_2 , tad xt_1 nav identisks ar xt_2 . Tas nozīmē, piemēram: ja laika momentā t_2 jūs iedomājaties par Sokratu, tad Sokrats laika momentā t_2 nebūs identisks Sokratam laika momentā t_1 , jo Sokrats t_1 ir tāds, par kuru jūs nedomājat, bet Sokrats t_2 ir tāds, par kuru jūs domājat. D. Bostoks (BOSTOCK, 74) norāda, ka šis ir aplams ‘Leibnica likuma’ pielietojums. Kad ir runa par predikātiem, kas kādam objektam ir patiesi dažādos laikos, predikātā noteikti jāietver laiks, kurā šis predikāts attiecas uz objektu. Piemēram, ja Sokrats ir slims 399. gada maijā, bet vesels 399. gada jūnijā, tad predikāts ‘slims 399. gada maijā’ ir patiesi attiecībā pret Sokratu gan 399. gada maijā, gan vēlāk; tas pats attiecas uz predikātu ‘vesels 399. gada jūnijā’. Līdz ar to abus predikātus var attiecināt uz Sokratu, un nav pamata teikt, ka tas, uz ko attiecināmi abi predikāti, nevar būt viena un tā pati persona vai viens un tas pats priekšmets (sk. arī McDOWELL, 150). Proti, ‘Leibnica likums’ nosaka: ja x ir F_n (F_n =nenoteikts skaits predikātu, kas ir patiesi par x) laika momentā t un ja y ir F_n laika momentā t , tad $x=y$, tomēr uz vienu un to pašu x var attiekties dažādi predikāti dažādos laika momentos. Tiesa, Protagors varētu norādīt, ka veids, kā mēs identificējam objektus, ir apšaubāms (sk. 157B, kur pausts aizliegums lietot tādus vārdus kā ‘kaut kas’, ‘šis’, ‘tas’ u.c.), citiem vārdiem, mēs nevaram runāt par kādu x kā dažādu īpašību nesēju; viss, ko mēs varam, ir – fiksēt īpašību kopu-

mu, kas nepārtraukti mainās atkarībā no dažādajām attiecībām, ar ko šis nosacītais kopums tiek saattiecināts jeb atrodas relācijā.

Ja 'slepenā mācība' turas pie šādas nostādnes, tad tas liek domāt, ka kustība jeb izmaiņa, kuru tā postulē, visdrīzāk, ir aspekta izmaiņa ((A) izmaiņa) – šo terminu ieviesis P. Gīcs (GEACH, 71; atsauce pēc FINE, 1996, 115, 22. piez.) –, nevis reāla izmaiņa ((R) izmaiņa) (sk. LEE, 2005, 108; McDOWELL, 136–137). (A) izmaiņas definīcija ir šāda:

Lieta *x* ir (A) izmainījusies, ja apgalvojums '*x* ir *F*' ir patiesš laika momentā *t*₁, bet aplams laika momentā *t*₂.

(R) izmaiņas būs tikai (A) izmaiņu apakšklase.

Tādā gadījumā visi 'slepenās mācības' apgalvojumi par tapšanu jālasa kā apgalvojumi par (A) tapšanu, proti, jebkurš *x* (ciktāl par tādu vispār var runāt) nevis ir *F*, bet gan nepārtraukti (A) top *F* atkarībā no *x* attiecībām ar citām lietām.

160C ...jo tā vienmēr ir manas esamības sajūta... (τῆς γὰρ ἐμῆς οὐσίας αἰεὶ ἔστι.) Pastāv vismaz divas iespējas, kā interpretēt šo teikumu atkarībā no tā, kā tiek saprasts ģenitīvs. (1) Ja tas ir objekta ģenitīvs, tad teiktais jāsaprot: mana esamība ir tas, kas tiek sajūts (CORNFORD, 57; McDOWELL, 156–58); (2) subjekta ģenitīvs: mana sajūta pieder manai esamībai, t.i., mana sajūta ir manas esamības (manis paša) daļa, pieņemot, ka es esmu sajūtu kopums (BOSTOCK, 77–80; CHAPPELL, 83). (Abas versijas piemin Kembels (CAMPBELL, 72–73), skaidri nenorādot, kurai no tām viņš dod priekšroku.) Ņemot vērā kontekstu, šķiet, ka (1) lasījums ir veiksmīgāks. Šajā vietā Sokrats rezumē 'slepenās mācības' izklāstu, parādot, kā teiktais ir sasaistāms ar Protagora tēzi (P) un 152C (sk. 152C (2)) minētajiem zināšanas nosacījumiem, ka zināšanai jābūt par to, kas ir, un nekļūdīgai. Iepriekš Sokrats apgalvoja, ka (a) tā kā tas, kas uz viņu iedarbojas, ir tikai viņam un nevienam citam, tad arī tikai viņš to sajūt. Ja mēs sekojam (1) interpretācijai, tad Sokrata nākamais apgalvojums ir visai likumsakarīgs. Proti, (b) ņemot vērā, ka sajušanas priekšmets ir tas, kas ikreiz ir man ("vienmēr ir *manas* esamības sajūta"), man mana sajūta vienmēr ir patiesa (t.i., zināšanas priekšmets ir tas, kas ir (man)). Un tas sasaucas – turpina Sokrats – ar to, ko teicis Protagors, ka (c) es esmu tas, kurš lemj par esošo, ka tas man ir, un par neesošo, ka nav. Ja tā ir, tad (d) es esmu nemaldīgs un, domājot par esošo vai topošo, nekļūdos (160D). Tātad sajušana ir zināšana. Ja mēs pieņemam (2) lasījumu, tad pāreja no (a) uz (b) un no (b) uz (c) ir salīdzinoši neskaidra.

160D–E Tātad tu ļoti labi pateici, ka zināšana nav nekas cits kā sajušana. Šis fragments noslēdz Teaitēta sniegtās zināšanas definīcijas izvērsumu. Sokrats norāda, ka visas trīs izvīrītās tēzes – ‘zināšana ir sajušana’ (T), ‘visu lietu mērs ir cilvēks’ (P) un ‘slepenā mācība’ (H) – “pilnīgi sakrīt”. Jautājums par šo tēžu saistību ir diskutējams (sk. 152C (3)), tomēr šis fragments skaidri apliecina, ka Sokrata skatījumā tās saka vienu un to pašu.

Lai gan sajušanas teorijas izklāstā (153E, 156A, C–D) īpaši uzsvērtā hērakleitiešu tēze par visa mainību, ‘slepenās mācības’ noslēguma formulējumā daudz lielāks uzsvars likts uz relativitāti (“mums atliek vien savstarpēji saistītiem “būt”” 160B; “ja kāds kaut ko nosauc par esošu vai topošu, viņam jāsaka “kam”, “no kā” vai “pret ko” tas ir vai top”, *ibid.*; “tikai man un nevienam citam” 160C; “mana sajūta man ir patiesa”, *ibid.*). Tas liecina par labu ‘slepenās mācības’ relativisma interpretācijai, ko piedāvā Burnjets, Lī u.c.; sk. 155C, 157C (1).

160E Bet pēc dzemdībām patiesībā jānāk vārda došanas ritam... Grieķu tekstā ir vārds τὰ ἀμφιδρόμια (*amphidromia*), burtiski – ‘skriešana apkārt’. Sholijos šim fragmentam ir teikts, ka piektajā dienā pēc dzimšanas bērnu nesa apkārt mājas pavardam, bērnam deva vārdu un dāvināja dāvanas. Iespējams, šī ceremonija iezīmēja bērna pieņemšanu vai nepieņemšanu ģimenē. Tādējādi Sokrats iezīmē pāreju pie izklāsta nākamās fāzes. Auglis ir dzemdēts, un tagad jāpārbauda, vai to ir vērts barot vai nav, t.i., vai tas ir paties vai aplams (sk. 150A–C).

161A Tu vienkārši esi īsts runu milētājs... Ar ‘runu milētāju’ tiek atveidots grieķu φιλόλογος. Iepriekš (146A) Sokrats šo epitetu attiecināja uz sevi (tur šis vārds tulkots kā ‘runātkāre’). Sk. 146A.

161B ...paņemt kāda cita gudrā teikto un to pienācīgi iztirzāt. Sokrats paskaidro, tieši kādā nozīmē jāsaprot viņa nezināšana (150C–D). Kā vecmāte Sokrats ir neauglīgs, t.i., viņš nav radījis nevienu mācību, viņa māka aprobežojas tikai ar to uzskatu izvērtēšanu, kurus piedāvājuši citi.

161C (1) ...ka viņš, iesākot savu “Patiesību”... Norāde uz Protagora sacerējumu. Sk. 152A (2).

161C (2) “Visu lietu mērs ir cūka” vai “suņgalvis”... Cūka antīkajā pasaulē saistījās nevis ar netīrību kā mūsdienās, bet gan ar muļķību un nezināšanu. Sk. Resp. 535E; Lach. 196D (atsauces pēc BURNYEAT, 1999, 231), arī Leg. 817E. Sk. Protagora reakciju uz šo Sokrata jautājumu Sokrata teiktajā Protagora aizstāvības runā 166C.

‘Suņgalvis’ (*κυνοκέφαλος*, *kynokephalos*) ir paviānu ģintij piederīgais hamadrils (*παρίο hamadryas*), kura galva ir līdzīga suņa galvai. Sk., piem., ARISTOTEĻA HA 502a16–22.

161D Ja jau katram būs paties tas, ko vien viņš sajuzdams uzskata... Ar šo izteikumu Sokrats savā ziņā piesaka tālāk (184C–D) izdarīto nošķirumu starp ‘redzēt ar ko’ un ‘redzēt ar kaut kā starpniecību’ (sk. 184C (2)) un nākamo Teaitēta definīciju, ka zināšana ir paties uzskats (187A–B).

Čapels (CHAPPELL, 91; sk. arī CORNFORD, 62) raksta, ka, lai gan var rasties iespaids, ka Sokrats nomaina sarunas tēmu, patiesībā tas tā nav. Viņš norāda, ka šis fragments lieliski apstiprina viņa unitārisma interpretāciju, kas paredz, ka dialoga tālākajā daļā (160–187) tiek izdarīts nošķirums starp uzskatīšanu un tīru (t.i., nekonceptuālu) sajušanu, tāpēc var teikt, ka Platons un Protagors ir vienisprātis par to, ka tīra sajušana ir nekļūdīga, tomēr atšķirībā no Protagora Platons neuzskata, ka nekļūdīgi ir uzskati par sajūtu iespaidiem. Ja Čapelam ir taisnība, tad jāsaprot, ka Protagora pozīcija tiek nevis atspēkota, bet ierobežota. Čapela interpretācijas pamatotība ir lielā mērā atkarīga no tā, kā tiek saprasts dialoga II daļas noslēguma arguments (184–186). Sk. 186E.

161D–E ... tad kāpēc gan, draugs, lai Protagors būtu gudrs, tā ka viņu varētu pamatoti godāt kā skolotāju, kas māca citus, turklāt par lielu samaksu... Platona “Menonā” (91D = DK 80 A8) Sokrats apgalvo, ka Protagors, pateicoties savai gudrībai jeb prasmei, kā tikuma skolotājs (sk. 91A–B; Prot. 318E–319B) nopelnījis vairāk naudas par slaveno Feidiju un desmit citiem tēlniekiem. (Sk. arī D. L. 9.52 = DK 80 A1; Lī (LEE, 2005, 10, 8. piez.) atsaucas uz Lūmisi (sk. LOOMIS, 62–75), kurš argumentē, ka mūsu rīcībā esošajās liecībās minētie sofistu honorāri nevarēja būt tik lieli.) Turklāt viņš piekopa savu amatu vairāk nekā 40 gadus (Men. 91E). Tāpēc Sokrata jautājums par viņa prakses samērojamību ar teoriju

ir būtisks. Nedaudz vēlāk (166D–167D) Protagora aizstāvības runā Sokrats uz šo iebildumu atbildēs.

Līdzīgs iebildums Protagoram tiek izvirzīts Platona “Kratilā” (386C). Kad Sokrats ar Hermogenu ir vienojušies, ka pastāv gan saprātīgi cilvēki, gan muļķi, Sokrats norāda: “Ja pastāv saprātīgums un muļķība, tad nudien nav iespējams, ka Protagors runā patiesību – ja katram ir paties tas, kas katram šķiet, tad patiesībā neviens nebūs gudrāks par citu.” Sk. arī Euthd. 287A–B.

162B (1) Vai tu, Teodor, arī Lakedaimonā nonācis un cīkstēšanās laukumā... Cīkstēšanās laukums jeb palaistra (*παλαίστρα*) ir vieta, kur apgūst cīkstēšanās prasmi. Norāde uz diskusiju kā cīkstēšanos parādās arī vēlāk, 169A–C.

162B (2) ...un nevilkt mani uz cīkstēšanos...

Grieķu tekstā ir vārds *γυμνάσιον*, ‘gimnasijs’. Ar šo vārdu parasti apzīmē īpašu celtni dažādiem sportiskiem treniņiem un sacensībām. Tekstā šis vārds lietots metaforiski un attiecināts nevis uz celtni – pati saruna jau notiek gimnasijā –, bet uz darbību, proti, sportisko cīņu.

162E (1) ...turklāt iesaistot dievus... Acīmredzot norāde uz slaveno Protagoram piedēvēto izteikumu, ar kuru viņš esot iesācis savu sacerējumu “Par dieviem”: “Par dieviem es nevaru zināt nedz to, ka tie ir, nedz to, ka to nav, nedz kāds ir to izskats (*ιδέα, idea*), jo daudz kas traucē to uzzināt – gan jautājuma neskaidrība, gan cilvēka dzīves īsums.” (DK 80 B4). Lāertas Diogens (D. L. 9.51–52), citējot šo izteikumu, piebilst, ka tā dēļ atēnieši izdzinūši Protagoru no Atēnām un turgus laukumā sadedzinājuši viņa grāmatas.

162E (2) Taču jūsu teiktajam nav it nekāda pierādījuma un nepieciešamības... Iepriekš (161C–162C) Sokrats pārmeta Protagoram, ka no viņa teorijas izriet:

(1) cilvēks ir tāds pats mērs kā jebkurš dzīvnieks, kuram vien piemīt sajušana;

(2) katrs ir mērs savai gudrībai, tāpēc jāšaubās, vai Protagoru var uzskatīt par skolotāju.

Tāpat kļūst bezjēdzīga arī Sokrata vecmātes nodarbe:

(3) cilvēki gudrībā ne ar ko neatšķiras no dieviem.

Protagors šos iebildumus noraida kā tādus, kas tikai musina pūli, t.i., tie apelē pie tā, ko vairākums uzskatītu par patiesu. Lielākā

daļa cilvēku noteikti uzskatītu, ka (1) cilvēki gudrības ziņā ir pārāki par dzīvniekiem un (3) atpaliek no dieviem; tāpat lielākais vairums cilvēku uzskata, ka (2) cilvēki mēdz būt cits par citu gudrāki (šim apsvērumam būtiska loma būs vēlāk, 170A–B). Tomēr tas vēl nenozīmē, ka šie uzskati ir pamatoti. Tiesa, ja Protagora tēzi attiecina uz šiem viedokļiem, tad viņam būtu grūti iebilst, ka viņi kļūdās, ja jau tas, kas katram šķiet, ir patiess. Var teikt, ka uz (3) iebildumu Protagors ir atbildējis 162D–E, paužot agnosticisma pozīciju. Otrajam iebildumam veltīts daudz uzmanības Sokrata teiktajā Protagora aizstāvības runā (sk. 166D–167D, 167E–168A, 167B–167C, 167D (1)). Par (1) iebildumu sk. 167B–C, arī 165E. Sal. CHAPPELL, 90–93; BOSTOCK, 84–85.

163E Tu taču kaut ko sauc par atmiņu, vai ne? Ierasts veids, kā Sokrats sarunā piesaka jaunu priekšmetu; vienošanās par to, ka 'lieta' pastāv kā iespējams sarunas priekšmets, ir nosacījums turpmākajai sarunai par to. Sk., piem., Phd. 64C, 65D, 74A, 103C.

164C ...gluži kā strīdus mākslā... Vārds *ἀντιλογικῶς* (*antilogikōs*) ir apstākļa vārds no īpašības v. *ἀντιλογικός*. Šo apzīmējumu var sastapt arī tālāk "Teaitētā" (197A) un citos Platona sacerējumos (Resp. 454A–455A; Lys. 216A; Phd. 90B, 101E; Phdr. 261D–E; Soph. 225A–226A, 232B). Tiesa, grūti pateikt, vai visur to lieto vienādā nozīmē. "Sofistā", iezīmējot radniecīgu jēdzienu topogrāfiju, Platons visus strīdus (*ἀμφισβήτησις*, *amphibētēsis*) iedala divās daļās. Tiesu strīdi (*δικανικόν*, *dikanikon*), kuru priekšmets ir taisnīgais un netaisnīgais un kurus īsteno, vērsoties pie pretējās puses ar garu publisku runu, tiek nošķirti no strīdiem, kurus jautājumu un atbilžu veidā risina privāti. Pēdējie tiek nosaukti par *ἀντιλογικόν*. Tā *ἀντιλογικόν* (*antilogikon*) daļa, kas pastāv kā prasme strīdēties par "taisnīgo, netaisnīgo un visu pārējo", tiek nosaukta par *ἐριστικόν* (*eristikon*); bet *ἐριστικόν* daļa, kura nodarbojas ar naudas iegūšanu, tiek raksturota kā sofista prasme (225A–226A). Vēlāk (232B) tiek norādīts, ka tieši nosliece uz strīdiem ir visuzskatāmākā sofista iezīme, bet pati strīdēšanās prasme (*ἀντιλογικὴ τέχνη*) raksturota kā spēja (*δύναμις*) apstrīdēt jebko (kā piemērs tiek minēts Protagors, kas sarakstījis polemiskus sacerējumus par cīkstēšanos un citām mākslām, t.i., jomām, kurās viņš pats nav lietpratējs). Lai arī citos Platona tekstos strīdnieku nenosauc par sofistu, tomēr to parasti pretnostata filosofam (sk. 197A; Phd. 101C–102A). Strīdnieku raksturo ne tikai tas, ka viņš

izvirza iebildumus jeb apstrīd (no ἀντί + λέγειν ‘runāt jeb apgalvot pretējo’), bet arī veids, kā to dara. Viņš parasti pievēršas verbālām, nevis jēdzieniskām niansēm un ir argumentācijā nekonsekvents (sk. Resp. 454A–455A; Phd. *ibid.*). Tiesa, dažkārt no strīdnieka var būt arī kāds labums (sk. Lys. 216A). Sk. arī 166C–D, 167D–168C.

164E (1) Bet mēs tagad šo bāreni ieminam dubļos... Lī (LEE, 2005, 23) uzskata, ka šis fragments sabalsojas ar “Faidrā” 275E teikto par rakstīto vārdu: “Un ja ar to nelāgi apietas un netaisni pulgo, tam allaž vajag sava tēva palīdzības, jo pats tas nespēj ne aizstāvēties, ne sev palīdzēt.” (Ā. Feldhūna tulk.) Viņš norāda, ka Protagora stāsts ir bārenis ne tikai tajā ziņā, ka Protagors jau ir miris un tāpēc nevar to aizstāvēt, bet arī tajā ziņā, ka tas ir rakstīts teksts, kas nespēj atbildēt uz jautājumiem un atvairīt iebildumus. Sk. 152C (3) un tekstā rodamās norādes par Protagora sacerējuma miklaino saturu (152C, 162A).

164E (2) Kallijs Hiponīka dēls... Kallijs bija bagāts atēnietis, kura mājā notika Platona dialoga “Protagors” saruna. “Sokrata apoloģijā” (20A) Sokrats raksturo Kalliju kā cilvēku, kas sofistiem samaksājis vairāk naudas nekā visi citi atēnieši kopā.

165A (1) ...es savukārt visai drīz no kailiem pārspriedumiem nosliecos uz ģeometriju. Šajā vietā ar ‘kailiem pārspriedumiem’ (ψιλοὶ λόγοι, *psiloi logoi*), visdrīzāk, domātas diskusijas un pārspriedumi par jautājumiem, ko – atšķirībā, piemēram, no ģeometrijas – var risināt tikai un vienīgi sarunās (sal. Phd. 99E–100A), t.i., aplūkojamais priekšmets nepieļauj nekādu citu izpausmi, tikai izklāstu valodā – atšķirībā no ģeometrijas, kurā izmanto figūru zīmējumus. Citos Platona darbos ψιλοὶ λόγοι lietots citās nozīmēs, piem., ‘runa bez piemēriem’ (Phdr. 262C), ‘sacerējums bez pantmēra’ (Menex. 239B–C; Leg. 669D–E), ‘tikai ar runu, t.i., bez nekādiem palīgīdzekļiem’ (Symp. 215C–D). R. Polanskis (POLANSKY, 117–118) uzskata, ka apzīmējums šeit lietots pejoratīvā nozīmē – ‘kaili pārspriedumi’ ir nepraktiski (jo no tiem neizriet nekādas praktiskas konsekvences) un nenoteikti (jo tie nenonāk pie kāda skaidra iznākuma). Viņaprāt, Teodora apgalvojums parāda, ka arī viņš sliecas uz relativismu. Protagora nostāja, ka pretējiem uzskatiem ir vienāds svars, viro pārlicību, ka jebkādas diskusijas ir veltīgas, tāpēc Teodors, visdrīzāk, uzskatījis, ka jebkurās diskusijās, kas nav saistītas ar ģeometriju, katrs ir pats sev

mērs. Tomēr šāda interpretācija nebūt nav nepieciešama. Iespējams, Teodora apgalvojums jāsaprot daudz vienkāršāk – kā mēģinājums norobežoties no Protagora mācības, nepaužot nekādu attieksmi pret 'kailiem pārspridumiem'. Galu galā tieši 'kailie pārspridumi' ir tas, ar ko viņš pašlaik – lai arī negribīgi – nodarbojas.

165E ...pie tam vēl samaksājais atlaišanas maksu, kāda šķītis pieņemama gan tev, gan viņam. Runa, visdrīzāk, ir par sofistiem un viņu praksi ņemt naudu par mācīšanu (sk. Euthd. 271D–272A). Iespējams, arī par pašu Protagoru – sk. "Protagors" 328B–C; sk. arī CAMPBELL, 91–92; 152A (1).

Šis fragments noslēdz dialoga izklāsta daļu, kur Sokrats iztīrza iebildumus, kas iepriekš (162D–163A) tika raksturoti kā nepamatoti.

Iepriekšējiem trijiem iebildumiem (161C–162C; 162E (2)) Sokrats pievieno vēl četrus:

(4) iebildumu par valodu un burtiem (163A–C),

(5) iebildumu par atmiņu (163D–164E),

(6) aizklātās acs iebildumu (165B–D),

(7) iebildumu par adverbu nesamērojamību (165D).

Visi šie iebildumi vērsti pret uzskatu, ka zināšana ir identiska sajušanai (sk. 163A). Tie uzrāda, pie kādiem absurdiem secinājumiem mēs nonākam, ja, piemēram, vārdu 'redzēt' aizvieto ar vārdu 'zināt'. Sokrata teiktajā Protagora runā (165E–168C) Protagors atbild uz (5) (166B–C) un (6) iebildumu (sk. 166B–C). Protagors nekur neiztīrā (4) iebildumu. Čapels (CHAPPELL, 102) uzskata, ka 165E liek domāt, ka Protagors šo iebildumu jau uzskata par atvairītu 163B–C. Tāpat Protagors nekur neiztīrā (7) iebildumu. Čapels uzskata, ka šis iebildums tiek atvairīts 168B–C. Tomēr tādā gadījumā nav skaidrs, kāpēc 168B–C izteiktā kritika par veidu, kā Sokrats iebilst Protagoram, būtu jāattiecina tikai uz (7), nevis uz visiem iebildumiem kopumā.

Tātad visu argumentu sākumpremisa ir:

(T) Sajūšana ir identiska zināšanai ('sajust' = 'zināt').

Šī fragmenta pirmajā iebildumā (4) Sokrats uzrāda divus parālus piemērus, kas parāda, ka (T) noved pie absurdiem secinājumiem:

(T) Sajust un zināt ir viens un tas pats.

(4A) Pieņemsim, ka mēs nezīnām barbaru valodu un pašlaik barbari mūs uzrunā. Ja (T) ir spēkā, tad atliek divas iespējas: (i) vai

nu mums jāsaka, ka mēs nedzirdam, ka viņi runā (jo mēs nezinām valodu, bet 'nezināt' = 'nedzirdēt'), vai arī, ka (ii) gan dzirdam, gan zinām, ko viņi runā (jo 'dzirdēt' = 'zināt').

(4B) Pieņemsim, ka mēs nezinām burtus, uz kuriem šobrīd skatāmies. Ja (T) ir spēkā, tad mums atliek divas iespējas: (i) vai nu mums jāsaka, ka mēs tos neredzam (jo nezinām), vai arī, ka (ii) gan redzam, gan zinām (jo 'redzēt' = 'zināt').

Teaitēts mēģina šos iebildumus atvairīt, papildinot aprakstu ar norādi uz sajušanas objektiem. Proti, viņš apgalvo, ka mēs zinām to, ko mēdz dzirdam un redzam; piemērā (4A) tas ir skaņas augstums un zemums, bet piemērā (4B) tas ir apveids un krāsa. Savukārt gramatiķu un tulku mācīto mēs nedz sajūtam, nedz arī zinām.

Otrais iebildums (5) tiecas uzrādīt, ka sajušana nav nepieciešams zināšanas nosacījums. Iebildumu veido šādas premisas:

(T) Sajust un zināt ir viens un tas pats.

(5A) Redzēt ir zināt, un neredzēt ir nezināt.

(5B) To, ko mēs esam redzējuši, mēs varam atminēties arī tad, kad mēs to neredzam.

(5C) No (5A) un (5B) izriet, ka ir iespējams nezināt to, ko atminas. Bet tas šķiet absurdi.

(5D) Tādā gadījumā, visdrīzāk, (T) ir aplams.

Trešais iebildums (6) pasniegts kā slikta iebilduma paraugs un pēc uzbūves ir līdzīgs (2):

(T) Sajust un zināt ir viens un tas pats.

(6A) = (5A) Redzēt ir zināt, neredzēt ir nezināt.

(6B) Ja Teaitētam aizklās vienu aci un jautās, vai viņš redz apmetni vai ne, tad viņam būs jāsaka, ka viņš to gan redz, gan neredz.

(6C) No (6A) un (6B) izriet, ka viņš gan zina, gan nezina vienu un to pašu lietu, kas šķiet absurdi.

(6D) Tādā gadījumā, visdrīzāk, (T) ir aplams.

Teaitēts (165C) gan norāda, ka (6B) būtu jāprecizē, jo jāsaka nevis, ka viņš gan redz, gan neredz, bet gan, ka viņš ar vienu aci redz, bet ar otru – ne. Tādā veidā var izvairīties arī no pretrunas apgalvojumā (6C).

Visbeidzot, šī fragmenta ceturtais iebildums (7) parāda, ka vārdam 'sajust' piederīgie adverbji nav attiecināmi uz vārdu 'zināt'.

(T) Sajust un zināt ir viens un tas pats.

(7A) = (6A) = (5A) Redzēt ir zināt, un neredzēt ir nezināt.

(7B) Mēs varam redzēt skaidri, aptuveni, tuvumā, no attāluma utt.

(7C) Taču mēs nevaram zināt skaidri, aptuveni, tuvumā, no atāluma utt.

(7D) Tādā gadījumā, visdrīzāk, (T) ir aplams.

Polanskis (POLANSKY, 114) uzskata, ka Sokrata iebildumi ir graujoši. Tie izvirzīti, pirmkārt, lai Teaitēts iemācītos aizstāvēt savu pozīciju pret kritiku, otrkārt, lai Teodors kā Protagora draugs (sk. 160B, 171C, 162A, 164E) redzētu, ka Protagora mācību aplūko godīgi, un, treškārt, tāpēc, ka tie nav triviāli. Polanska minētie iemesli gan nesakrīt ar paša Sokrata sniegto iebildumu vērtējumu. Iepriekš 164C (sk. 162E (2)) minētos (1) un (2) iebildumus viņš raksturo kā tādus, kas drīzāk ir stridnieka, nevis filosofa cienīgi, bet nākamās divas pasniedz kā ilustrāciju tam, kādā nozīmē iepriekšējie iebildumi ir noraidāmi.

Lai gan Sokrata iebildumi (vismaz daži) pamatoti var šķist nopietni, tomēr dialogā tie netiek augstu vērtēti. Sokrats arī paskaidro, kāpēc, lai gan šo skaidrojumu interpretācija var būt problemātiska. 164C Sokrats apgalvo, ka iebildumu šķietamais spēks slēpjas tajā, ka viņi, līdzīgi stridniekiem, ir vienojušies par vārdu nozīmēm. Savukārt 165A Sokrats norāda, ka šādi iebildumi ir radušies tādēļ, ka netiek pievērsta uzmanība "izteikumiem". Bet vēlāk (166D–E) Protagora aizstāvības runā Protagors apgalvo ko pretēju, aicinot Sokratu neuzbrukt tam, ko viņš saka (jeb viņa izteikumiem). Protagors iesaka tā vietā pacensties skaidrāk saprast, kas ir tas, ko viņš apgalvo. Teiktais skaidri parāda, pirmkārt, ka abos gadījumos ar uzmanības pievēršanu izteikumiem jāsaprot divas atšķirīgas lietas, un, otrkārt, kur šī atšķirība būtu meklējama. Proti, Sokratam un Teaitētam vajadzētu nevis pieķerties pašiem vārdiem jeb izteiksmes veidam, bet gan mēģināt noskaidrot, kas aiz šiem vārdiem slēpjas, t.i., kāda ir šo izteikumu jēga (sk. BOSTOCK, 87–88). Tas arī saskan ar Protagora runā izteiktajiem mudinājumiem izvairīties no vārdu medībām (166C) un neaplūkot viņa mācību, balstoties uz ierasto vārdu lietojumu (168B–C). Kā norāda Burnjets (BURNYEAT, 1990, 22), izteikumi izolē Protagora tēzi no metafiziskajiem un epistemoloģiskajiem apsvērumiem, ar kuriem tā saistīta, un tikai norāda uz dažādiem kontekstiem, kuros mēs nevaram samainīt vietām vārdus 'sajust' un 'zināt', neizmainot izteikumu patiesuma vērtības. Līdzīgā veidā būtu aplami kritizēt, piemēram, Einšteina relativitātes teoriju tāpēc, ka tajā izteikumiem, kuros ir vārdi 'laiks' un 'telpa', ir citas patiesuma vērtības, t.i., šie vārdi tiek lietoti nekonvencionālā nozīmē. Tādā gadījumā var teikt, ka Sokrats izvirza šos iebildumus,

lai dotu Protagoram iespēju izvērstāk paskaidrot savu pozīciju, kas arī tiek darīts Protagora aizstāvības runā (165E–168C). Lai arī var nepiekrīst Polanska apgalvojumam, ka iebildumi ir graužoši, tomēr viņam ir taisnība, ka tie nav triviāli tajā ziņā, ka tos ir vērts iztirzāt.

166B ...ka atminoties kādu iepriekšēju pieredzējumu, tā iespaids būs tāds pats, kā tad, kad tas tika pieredzēts? Ar 'iespaids' un 'pieredzēt' tulkoti vārdi πάθος (*pathos*, 'paciestais') un πάσχειν (*paschein*, 'ciest'); sk. arī 161D, 179C, 186B–C, D.

166B–C Vēl vairāk – ka šis kāds ir kaut kas viens, nevis daudzi, turklāt bezgalīgi daudzi, kas rodas... Šajā fragmentā Protagors atbild uz (5) un (6) iebildumu (sk. 163D–164E, 165B–D, 165E). (5) iebildums norādīja, ka, pieņemot sajūšanas un zināšanas identitāti, mēs nonākam pie absurda secinājuma: mēs nezinām to, ko atmināties. Protagora atbilde ir vienkārša un ekonomiska: teikumos 'A redz x' un 'A atminas x' nav runa par vienu un to pašu A un vienu un to pašu x. Protagors to pamato ar iepriekš izklāstīto sajūšanas teoriju (156A–157D), kas apgalvo, ka gan sajūtējs, gan sajūtamais mainās atkarībā no tā, kādās attiecībās tie iesaistās. Tāpēc pareizāk šos gadījumus aprakstīt kā 'A redz x' un 'A1 atminas x1'. Protagors gan nekur nepaskaidro, kas šādā gadījumā mums ļauj runāt par A1 kā par to pašu, lai gan izmainījušos A. Tas pats attiecas arī uz x un x1. Tādā gadījumā Protagoram būtu jāpieļauj jauna atmiņas noteiksme, kas pieļauj, ka par atminēšanos var uzskatīt arī tos gadījumus, kad atminēšanās priekšmets nenorāda uz kādu lietu stāvokli vai objektu un laiku ārpus paša atminēšanās akta. Citiem vārdiem, Protagoram būtu jāpaskaidro, kas nosaka to, ka atminēšanās akta 'A atminas x' priekšmets ir x (sk. CHAPPELL, 105).

Protagora (166B) uzdotais jautājums "vai varbūt tu domā, kāds vilcināsies atzīt, ka viens un tas pats var vienu un to pašu gan zināt, gan nezināt?", šķiet, norāda, ka viņš noraida arī (6) iebildumu. Tā kā viņš nesniedz sīkākus paskaidrojumus, nav skaidrs, tieši kāda šī atbilde varētu būt (īpaši, ja ņem vērā, ka saskaņā ar paša Protagora pozīciju runāt par vienu un to pašu sajūtēju vai lietu var tikai nosacīti). Pēc Čapela (*ibid.*) domām, Protagors pieļauj iespēju, ka viens un tas pats cilvēks vienu un to pašu var zināt un nezināt. Tas ir iespējams tāpēc, ka, no Protagora mācības viedokļa raugoties, ierastais veids, kā mēs identificējam cilvēkus, ir aplams. Cilvēkus var identificēt tikai kā uztvērumu kopumus, tāpēc nevar izslēgt iespēju,

ka divas pretējas sajūtas var rasties tajā, ko konvencionāli uzskata par vienu un to pašu cilvēku.

Protagora atbildi uz (6) iebildumu var rekonstruēt arī citādi. Ciktāl vispār ir iespējams runāt par vienu un to pašu cilvēku A un vienu un to pašu lietu x, mēs varam teikt, ka 'A zina x un nezina x'; Protagors varētu teikt, ka šis apgalvojums ir tikai šķietami pret-runīgs. Ja ir dažādas sajūtas, tad ir arī dažādas zināšanas, un A var zināt x vienā veidā, bet nezināt (t.i., nesajust) citā. Tāpēc Protagors var izvairīties no pretrunas, vienkārši precizējot, kādā veidā A zina x un kādā veidā nezina.

Šis interpretācijas vājš punkts ir tāds, ka nav īsti skaidrs, kāpēc Protagoram tik ļoti būtu jāuzsver 'slepenās mācības' nozīme savas nostādnes formulēšanā. Šajā ziņā Čapela lasījumam klājas labāk. Tiesa, no otras puses, Čapela interpretāciju ir grūtāk pamatot tekstuāli, jo Protagors nekur nerunā par iespējamību, ka vienam un tam pašam cilvēkam var vienlaicīgi rasties divas pretējas sajūtas par vienu un to pašu lietu.

167A (1) ...un nav arī jāvaino slimais, ka viņš, būdams slimis un šādi uzskatīdams... Sal. 161D, 161D. Ar 'uzskatīdams' tulkots $\delta\omicron\zeta\acute{\alpha}\zeta\omega$, *doksazō* – termins, kas figurē Teaitēta nākamajā zināšanas definīcijā 187A–C. Par termina tulk. sk. 187A (3).

167A (2) ...jo nav iespējams uzskatīt to, kas nav... Proti, Protagors apgalvo, ka aplams uzskats nav iespējams tāpēc, ka tādā gadījumā tas būtu uzskats bez priekšmeta, un tas ir absurdi. Platons pavisam nemanāmi piesaka tēmu, kas tiks iztirzāta dialoga nākamajā daļā (188C–200D). Protagora apsvērumi, ka nav iespējams uzskatīt to, kas nav, balsta vienu no aplama uzskata neiespējamības aporijām 188C–189B (sk. 189B (1)). Sk. Euthd. 286C, kur tēze, ka nav iespējams pateikt kaut ko nepatiesu, tiek saistīta ar Protagora sekotājiem.

167B ...tam, kura sliktais dvēseles stāvoklis izraisīja atbilstošus uzskatus, krietni dvēseles stāvoklis liek uzskatīt pretējo. Tulkojumā kā veiksmīgāks izmantots jaunāka izdevuma (OCT 1995) teksta variants, kurā runāts par dvēseles stāvokļiem, kas var būt slikti vai krietni, atšķirībā no "Teaitēta" tulkojumam izmantotā teksta izdevuma (OCT 1900), kur par sliktu vai krietnu dēvēta pati dvēsele. Tāpēc arī divās grieķu teksta rindās (167B1–2) izdarīti attiecīgi labojumi, kas atbilst jaunajam Oksfordas izdevumam.

167C Jo es apgalvoju, ka arī zemkopji, kad kāds no augiem nīkuļo, sliktu sajūtu vietā... Uzskats, ka augiem piemīt sajūtas un tie spēj just sāpes un baudu, ir diezgan arhaisks. Kornfords (CORNFORD, 72, 4. piez.) norāda uz Pseido-Aristotela traktātu *De plantis*, kur šāda nostāja piedēvēta Anaksagoram un Empedoklam. Tādu pašu viedokli pauž arī Platons "Tīmajā" (77B), jau minētajām īpašībām pievienojot arī iekāres (ἐπιθυμία). Protagora skatījumā mācīšana ir līdzīga ārstēšanai, t.i., tā ir terapija, kurā mācāmais subjekts ir pasīvs. Tas krasi kontrastē ar Sokrata pedagoģijas modeli, kas – kā uzsverts vecmātes mākai veltītajā fragmentā (148E–151D) – vērst uz to, lai mācāmais pats nonāktu pie patiesības. Sk. Men. 80C–86B; Resp. 514A–519A; CHAPPELL, 105–106.

167D (1) Tādējādi cits par citu var būt gudrāks, un nav neviena, kura uzskati būtu aplami... Šajā fragmentā Protagors atbild uz Sokrata (2) iebildumu (161C–E, 162E (2)). Iepriekš Sokrats norādīja, ka Protagora mācības konsekvences apdraud paša Protagora kā skolotāja statusu – ja jau katram ir patiess tas, kas viņam tāds šķiet, tad neviens nevar apstrīdēt citu uzskatus, tāpēc diskusijas ir bezjēdzīgas un neviens nav gudrāks par citiem. Īsi sakot, Sokrats norāda, ka divas Protagora paustās tēzes nav savienojamas:

(1) Katram ir patiess tas, kas viņam tāds šķiet.

(2) Daži cilvēki ir gudrāki par citiem.

Protagors mēģina parādīt, ka šie apgalvojumi ir savietojami, t.i., viņa izteikums, ka katram ir patiess tas, kas viņam tāds šķiet, neatceļ pretenzijas būt par skolotāju citiem. Protagors norāda: ja persona A ir vesela un viņai vīns rādās salds, bet persona B ir slima un viņai vīns rādās rūgts, tad nebūt nav jāuzskata, ka A ir gudrāka par B. Tomēr Protagors piekrīt, ka viens stāvoklis ir labāks par otru un gudrais jeb eksperts atšķiras no citiem ar to, ka spēj ar šiem stāvokļiem manipulēt. Kā saka Protagors: "Par gudru es saucu tieši tādu, kurš to, kam kaut kas rādās un ir slikts, spēj izmainīt tā, ka tam tas rādās un ir labs." (166D–E.) Nupat minētajā piemērā tas ir ārsts. Sofistam Protagors piešķir līdzīgu lomu. Atšķiras tikai līdzeklis un – cik var spriest – vispārinājuma pakāpe (proti, uzskatu kopums ārsta darbības jomā ir krietni šaurāks; tas gan nebūtu attiecināms uz pasauli, kurā eksistē psihiatrija un psihoanalīze). Ārsta līdzeklis ir zāles, bet sofista – runas (λόγοι). Tādējādi Protagors var turēties gan pie (1), gan pie (2) tēzes. Tomēr Protagora pozīcija daudzējādā ziņā ir neskaidra. Piemēram, kādi kritēriji nosaka, kurš stāvoklis

ir labāks? Burnjets (BURNYEAT, 1990, 23) norāda uz četrām dažādām interpretācijas iespējām. Labāks ir tāds dvēseles stāvoklis, kas (1) vairāk atbilst vesela cilvēka stāvoklim (BURNET, 1914, 116), (2) pēc iespējas sakrīt ar citu cilvēku sajūtām un viedokļiem (TAYLOR, 1926, 322–333), (3) ir visvairāk noderīgs un vēlams organismam (KERFERD, 23), (4) šķitīs labāks nākotnē (CORNFORD, 73–74). Burnjets (*op. cit.*, 24) uzskata, ka neatkarīgi no interpretācijas izvēles tās visas paredz, ka Protagors mikstina savu relativisma pozīciju divos aspektos. Pirmkārt, no visām minētajām interpretācijām izriet, ka jautājums par to, kas ir 'labāks', ir objektīvs jautājums, t.i., apgalvojums, ka viens stāvoklis ir labāks par otru, nav atkarīgs no tā, kā šo stāvokli redz pats subjekts vai eksperts. Otrkārt, arī jautājums par ekspertu eksistenci ir objektīvs un nerelatīvs. Lai nemīkstinātu savu relativisma nostādni, Protagoram būtu jāturas pie šādas nostādnes:

(DS) Stāvoklis S1 attiecībā pret *a* ir labāks par stāvokli S2 tad un tikai tad, ja *a* šķiet, ka S1 ir labāks par S2.

Savukārt par ekspertu jeb gudro jāsaka:

(G) *x* ir eksperts attiecībā pret *a* tad un tikai tad, ja *a* šķiet, ka viņam ir labāk, pateicoties tam, ko dara *x*.

Tomēr nav skaidrs, vai Protagors savā aizstāvības runā pauž šādu nostāju. Protagora iepriekš citēto apgalvojumu 166D–E, ka gudrais spēj panākt, ka kādam kaut kas rādās un ir labs, var saprast vismaz divos dažādos veidos:

(1) Kaut kas rādās un ir labāks personai *a*.

(2) Kaut kas labāks rādās un ir personai *a*.

Proti, 'labāks' var būt vai nu verbu 'rādās' un 'ir' (1) predikāts, vai arī (2) subjekts. Ja Protagors turas pie (1), tad viņa pozīciju raksturo (DS) un (G). Ja Protagors pieņem (2), tad viņa nostādne tiek krietni mikstināta. Diemžēl Protagora aizstāvības runā minētie piemēri neļauj izvēlēties starp šiem lasījumiem (sk. BURNYEAT, *op. cit.*, 26; McDOWELL, 166–167). Pirmajā Protagora piemērā (166E–167A) ārsts ar zaļu palīdzību panāk izmaiņas, ka tas, kas iepriekš slimajam gan rādījās, gan bija rūgts, tagad gan ir, gan rādās pretejs. Tas atbilst (1) iespējai. Tomēr šo piemēru var interpretēt arī atbilstoši (2) (sk. McDOWELL, 166). Tādā gadījumā slimību uzskatītu par sliktu nevis tāpēc, ka šādā stāvoklī ir nepatīkamas sajūtas, bet gan tāpēc, ka šādā stāvoklī sliktis (t.i., kaitīgs) ēdiens šķiet labs. Šādi interpretēts, šis piemērs līdzinātos nākamajam piemēram (167C), kur Protagoram tiek piedēvēts viedoklis "gudri un krietni runasvīri panāk, ka valstīm šķiet taisnīgs nevis sliktais, bet labais". Tas atbilst

(2) iespējai. Proti, Protagors nesaka, ka gudrais spēj panākt, ka kaut kas valstij šķiet taisnīgs, kas atbilstu (1). Protagors apgalvo, ka gudrais var izdarīt tā, ka tas, kas ir labs, šķiet valstij taisnīgs un tāds ir tik ilgi, kamēr valstij tā šķiet. Tas nozīmē, ka 'labais' ir nerelatīvs, t.i., neatkarīgs no tā, kas valstij šķiet. Vēlāk (169D–E) Sokrats norāda uz šo Protagora runas fragmentu un apgalvo – Protagors atzīst, ka jautājumā par “labāk” un “sliktāk” vieni var atšķirties no citiem, un tos dēvē par gudrajiem.

Piemērs ar augiem (167B–C) ir nenoteikts. To var saprast gan atbilstoši (1), gan atbilstoši (2), jo “labas, veselīgas un patiesas” sajūtas var saprast gan relatīvi (t.i., labas, veselīgas un patiesas ir tās sajūtas, kuras augiem tādas šķiet), gan nerelatīvi (tas, kādas sajūtas ir labas, veselīgas un patiesas, nav atkarīgs no tā, kas augiem tāds šķiet). Par labu viedoklim, ka Protagora aizstāvības runā relativisms tiek ierobežots, varētu liecināt 169D–E, 171E–172B; sk. 169D–E, 172B. Sk. arī 177C–D.

Tādējādi pastāv vismaz divas iespējas – vai nu (1) Protagora pozīcija patiešām bijusi neskaidri formulēta, vai arī (2) Platona sniegtais Protagora nostādnes apraksts nav adekvāts. Diemžēl mūsu rīcībā nav nekādu materiālu, kas varētu šo jautājumu izšķirt. Ja Platons patiešām tiecas attēlot vēsturiskā Protagora nostādni (CORNFORD, 72; VLASTOS, 1956, xxi) – turklāt jautājums par Protagora pozīcijas sekām attiecībā uz viņa skolotāja praksi patiešām varēja būt tāds, uz kuru viņam nācās atbildēt –, tad (1) versija itin labi saskan ar jau minēto (164E (1), sk. arī 152C (3)) Protagora sacerējuma saturisko nenoteiktību.

Jāpiemin vēl viens būtisks jautājums, kas Protagora aizstāvībā netiek minēts. Protagors raksturo gudro kā tādu, kas spēj manipulēt ar cilvēka uzskatiem. Tomēr tādā gadījumā var jautāt, vai šim nolūkam gudrajam nav nepieciešamas noteiktas zināšanas, kas tad arī atšķirs to, kāpēc viens ir uzskatāms par gudru, bet cits nav. Pat ja pieņem, ka gudrā mērķis ir tikai radīt cilvēkam patīkamas sajūtas (kur vienīgais labuma mērs būs tas, kas šķiet pašam subjektam), arī tad pastāvēs noteikti līdzekļi, ar kuriem tas panākams un kuru zināšana atšķirs zinātāju no nezinātāja. Arī vīndaris vai pavārs darbojas ar zināšanu kopumu, kas ir pietiekami objektīvs. Šis jautājums dialogā tiek iztirzāts vēlāk (sk. 178A–179B, 179B).

167D (2) Ja tu to vēlies apstrīdēt atkal no sākuma, tad apstrīdi... Protagors savu aizstāvību noslēdz ar to pašu, ar ko iesāka (sk.

166A–D), – ar aicinājumu aplūkot viņa mācību taisnīgi un pēc būtības, nepieķeroties atsevišķiem vārdiem, bet skatot viņa teikto kopumā. Sokrats iepriekš iebilda, ka Protagora nostāja paredz diskusijas neiespējamību, jo, ja reiz katram ir patiess tas, kas viņam šķiet, tad atspēkot cita viedokli nav iespējams un šāda veida prakse ir pilnīgi bezjēdzīga. Protagors par šo iebildumu tā arī neko nepasaka – vai nu (1) Protagors uzskata, ka viņa norādes par to, kā viņa izteikums jāaplūko, atceļ arī tos iebildumus, kurus viņš neapskata, vai arī (2) viņš šeit nesaskata problēmu, ko būtu vērts apspriest. Pret otro versiju varētu iebilst, ka šādu lasījumu būtu grūti saskaņot ar labvēlības principu, t.i., prasību aplūkot iztirzājamo pozīciju pēc iespējas labvēlīgākā gaismā. Tomēr arī pirmā versija nešķiet labi pamatota, Protagora teiktajā tai grūti rast atbalstu. Taču ir skaidrs, ka Protagora aicinājums apstrīdēt viņa nostāju godīgā diskusijā paredz, ka, viņaprāt, to izdarīt – vismaz principā – ir iespējams. Pretējā gadījumā Protagors varētu vienkārši pateikt, ka viņa nostāju atspēkot nav iespējams un to darīt ir bezjēdzīgi – ja viņam šķiet, ka katrs ir mērs, tad tā arī ir. Fakts, ka Protagors neliek lietā šādu apsvērumu, var likt domāt, ka viņa stratēģiju labāk apraksta (1) interpretācijas versija. Tomēr vēlāk (170A–171C) tieši šādu gājieni izspēlē Sokrats, kas savukārt liek domāt, ka Protagors pats šādu manevra iespēju nav apsvēris (sk. 171D).

169C (1) Skīrons (Σκίρων) – leģendārs lielceļa laupītājs, kas uzbrucis ceļotājiem piekrastē starp Megarām un Korintu. Viņš piespiedis savus upurus nomazgāt viņam kājas un nogrūdis tos no kraujas jūrā. Viņu uzveicis Tēsejs, kas pret viņu pielietojis tādu pašu taktiku.

Antajs (Ανταίος) – Poseidona un Gajas dēls, kas bijis slavens ar savu spēku, ko smēlies no zemes (t.i., Gajas). Antajs esot mēdzis piespiest garāmgājējus mēroties ar viņu spēkiem cīņā, kas parasti pretiniekiem izrādījusies liktenīga. Viņu pieveicis Hērakls, jo uzziņājis Antaja spēka noslēpumu.

Čapels (CHAPPELL, 109, 86. piez.) izsaka interesantu pieņēmumu – ka Skīrona un Antaja pieminēšana signalizē par tālāko Protagora pašatspēkošanas argumentu, kur Sokrats mēģina parādīt, ka Protagora mācība atspēko jeb atceļ pati sevi līdzīgi tam, kā Antajs un Skīrons tika uzveikti, liekot lietā viņu pašu taktiku. Lai arī šāda interpretācija ir visnotaļ vilinoša, tomēr pret to var izvirzīt divas iebildes. Pirmkārt, Antaja gadījums nebūt nav piemērs gadījumam, kad ieroci pavērs pret tā īpašnieku. Otrkārt, šīs metaforas ietvaros

Antaja un Skīrona vieta atvēlēta Sokratam, kas sarunās ir mērojijs spēkiem ar “tūkstošiem Hēraklu un Tēseju” (169B).

169C (2) Tomēr es varēšu sevi piedāvāt ne tālāk par robežu... Teodors piekritī iesaistīties diskusijā tikai par Protagora mācību. Sokrata un Teodora saruna turpinās līdz pat 183C, kur abi vienojas, ka Protagora izteikumu var uzskatīt par atspēkotu, un Teodors Sokratam atgādina par 169C panākto vienošanos. Tas ietver arī fragmentu, kurā tiek atspēkota hērakleitiešu nostādne par visa mainību, kas liecina par to, ka dialogā Protagora (P) un Hērakleita (H) nostājas tiek aplūkotas kā nesaraujami saistītas – atspēkojot vienu, tiek atspēkota arī otra. Tas pats sakāms par Teaitēta definīcijas (T) attiecību pret (P) un (H). Sk. 160D–E.

169D–E Ja viņš būtu šeit un pats būtu piekritis, nevis mēs būtu piekrituši viņa vietā... Dialoga norises laikā (t.i., 399. gadā) ir pagājuši apmēram 16 gadi kopš Protagora nāves, tāpēc pie viņa pašam nav iespējams vērsties ar jautājumiem, lai precizētu mācības saturu. Sokratam un Teodoram atliek vienīgi atsaukties uz to, ko Protagors sarakstījis. Sokrata teiktais liek domāt, ka tālākais apgalvojums “tas, kas katram šķiet, tas arī ir tam, kuram šķiet” ir citāts no Protagora “Patiesības” (sk. 152A (2)).

Šis fragments iezīmē nākamā (t.s. ‘pašatspēkojošā’) argumenta kontekstu (sk. CASTAGNOLI, 10). Sokrats (169D) norāda, ka tālākā izklāsta nolūks ir noskaidrot, vai viņu pārmetumi Protagoram, ka viņa mācība padara katru pašpietiekamu gudrības ziņā, ir pamatoti un vai Sokrats rīkojies pareizi, kad viņš Protagora vārdā piekāpās, ka attiecībā uz “labāk” un “sliktāk” vieni ir pārāki par citiem.

170E (1) ...kā saka Homērs. Teodors atsaucas uz HOMĒRA “Odiseju” 16.121.

170E (2) Katrā ziņā tas neizbēgami izriet no šī izteikuma. Fragmentu 170A–171C, kas satur argumentu pret Protagora tēzi, ka cilvēks ir visu lietu mērs, var dalīt trijās daļās:

- (1) 170A–170C,
- (2) 170D–E,
- (3) 170E – 171C. (Par (2), (3) un argumenta struktūru kopumā sk. 171C.)

Fragmenta pirmās daļas argumentācija:

Vispirms (170A) Sokrats formulē Protagora viedokli:

(P) Tas, kas katram šķiet, tas arī ir tam, kuram šķiet.

Līdzās šai tēzei Sokrats izvirza citu:

(K) Cilvēki uzskata, ka mēdz būt gan patiesi, gan aplami uzskati (170B).

Protagors var teikt, ka

(a) cilvēku uzskati vienmēr ir patiesi,

vai arī (b) dažkārt tie ir patiesi, bet dažkārt – aplami (170C).

Tomēr gan vienā, gan otrā gadījumā Protagora tēze izrādīsies aplama – ja (a) ir paties, tad paties ir arī (b), saskaņā ar kuru (a) ir aplams. Savukārt, ja paties ir (b), tad (a) ir aplams. Taču nevar uzskatīt, ka šis arguments atspēko Protagora izteikumu. Sokrats pats nēd (a) kā apgalvojumu, kas ataino Protagora nostādni, taču šāds Protagora pozīcijas apraksts ir nekorekts, jo tajā izlaisti relativizējošie kvalifikatori, proti, Protagors nesaka, ka visi cilvēku uzskati ir patiesi, bet gan to, ka tie ir patiesi tiem, kas tā uzskata. Tātad Protagoram var piedēvēt (P) nevis (a), bet vienīgais secinājums, kuru var atvedināt no (P) un (K), ir:

(1) Tas ir patiesi citiem, ka mēdz būt gan patiesi, gan aplami uzskati.

(2) Tas nav patiesi Protagoram, ka mēdz būt gan patiesi, gan aplami uzskati.

171A ...jo vairāk tas tā nav, nekā ir. Pastāv vismaz divas iespējas, kā saprast šo izteikumu (KETCHUM, 100):

(1) Ja “ir” un “nav” subjekts ir vai nu Protagora sarakstītā “Patiesība”, vai arī viņa izteikums “cilvēks ir visu lietu mērs”, tad abos gadījumos “ir” un “nav” ir jāsaprot veridikāli. Tad Sokrata izteikuma beigās būtu jālasa vai nu

(a) “...jo vairāk “Patiesība”, ko viņš [t.i., Protagors] uzrakstījis, nav patiesā nekā ir patiesā”,

vai arī

(b) “...jo vairāk tas, ka cilvēks ir mērs, nav patiesi nekā ir patiesi”.

(2) Gan “ir”, gan “nav” var lasīt kā saīsinājumus izteikumiem “cilvēks ir mērs” un “cilvēks nav mērs”. Šādā gadījumā Sokrata secinājums būtu “...jo vairāk cilvēks nav mērs nekā ir mērs”. Sk. 152A (2).

171C Tad jau Protagora “Patiesība”, tā kā visi to apstrīd... Šo (171A–C) sauc par pašatspēkojošo argumentu, jo (vismaz saskaņā ar

dažām interpretācijām) tas parāda, ka Protagora izteikums, attiecināts pats uz sevi, atceļ sevi jeb atspēko. Seksts Empīriķis (*Adv. Math.* 7.389) šo argumentu nosauc par *περιτροπή* (*peritropē*, t.i., apvēršana otrādi) un norāda, ka šādu iebildumu pret Protagoru lietojis arī Dēmokrits. Iespējams, lielā mērā pateicoties mūsdienās aktualizētajai diskusijai starp relativistiem un reālistiem (sk. PUTNAM, 119–121; KIRK, 1999, 37–46; BLACKBURN, 25–44; PASSMORE, 64–70), šis ir mūsdienās visvairāk komentētais un zināmākais Platona “Teaitēta” fragments.

Komentatoru viedokļi atšķiras gan par to, kāds ir šī argumenta nolūks, gan par to, vai arguments ir veiksmīgs, gan par to, kā tas darbojas.

Argumenta adekvātai izpratnei būtu jāņem vērā, ka šis sekundārajā literatūrā par ‘vissmalkāko’ (*κομψότατον*) dēvētais arguments (pastāv gan iespēja, ka šis epitets attiecināms nevis uz Sokrata izvirzīto argumentu, bet gan uz Protagora tēzi (sk. CASTAGNOLI, 15)) ir daļa no plašāka pret Protagora izteikumu vērstā argumenta (tā sākuma daļa (170A–170E) jau iezīmēta 170E (2); sk. BURNYEAT, 1976b, 185–186; FINE, 1998, 208–209; CASTAGNOLI, 2004, 10). Tālākajā argumenta daļā (170E–171C) Sokrats attiecina Protagora tēzi uz to pašu. Salīdzinoši nepretrunīgs tālākās argumentācijas atainojums varētu būt šāds:

(1) Ja Protagors nedomā, ka (P) ((P) = cilvēks ir mērs = tas, kas katram šķiet, tas arī ir tam, kuram šķiet) un cilvēki nedomā (un viņi arī tā nedomā), ka (P), tad, balstoties uz pašu (P), (P) nav patiess nevienam.

(2) Ja Protagors domā, ka (P), bet vairākums domā, ka ne-(P), tad

(a) jo vairāk ir to, kuri domā, ka ne-(P), jo vairāk tā ir;

(b) tā kā Protagors uzskata, ka (P), tad viņš piekrīt, ka to cilvēku uzskati, kas domā, ka ne-(P), ir patiesi.

Apgalvojums (2b) ir jau minētais pašatspēkojošais arguments. Nedaudz detalizētāks tā izklāsts varētu būt šāds:

(A) Protagors uzskata, ka (P) (tas, kas katram šķiet patiess, ir patiess tam, kuram šķiet).

(B) Pārējie cilvēki domā, ka Protagora uzskats, ka (P), ir aplams (t.i., viņi domā, ka ne-(P)).

(C) No (A) un (B) izriet: Protagors domā, ka cilvēku uzskats, ka ne-(P), ir patiess.

(D) Tātad Protagora uzskats, ka (P), ir aplams.

171D Un ja viņš tūlīt te no zemes izslietu savu galvu... Šai metaforai ir piedāvāti visdažādākie skaidrojumi. Daži XIX gs. pētnieki (sk. atsaucis BURNYEAT, 1976b, 192, 23. piez.) pievērsa uzmanību verbiem ἀνακλύπτειν (*anakyptein*, tekstā “izslietu”) un καταδύναι (*katadynai*, tekstā “pazustu”), kas bieži tiek lietoti, lai apzīmētu izniršanu un iegremdēšanos ūdenī, un saistīja tos ar dažām liecībām (sk. D. L. 9.55) par to, ka Protagors gājis bojā, noslikstot jūrā pa ceļam uz Sicīliju. Tāpēc, lai Protagors uz brīdi pamestu mirušo pasauli, viņam jāiznirst no ūdens un turpat arī jāiegrimst. Burnjets gan norāda, ka šādā gadījumā var rasties grūtības dažu citu detaļu skaidrojumā. Piemēram, kā tādā gadījumā skaidrot to, ka Protagors “aizskrien” (ἀποτροχέων, *apotrechōn*) (tulkojumā: “ar steigu”)? Turklāt Protagors iznirst “te” (ἐντεῦθεν), t.i., ciktēšanās laukumā, kur norisinās Sokrata, Teaitēta un Teodora saruna. Saskaņā ar citu versiju (sk. *ibid.*) Protagors iznirst līdz kaklam līdzīgi kā spoki grieķu teātrī.

E. Lī (LEE, 1973, 250–251; sk. arī CAMPBELL, 97) uzskata, ka Platona nolūks ir attēlot Protagoru kā augu, t.i., Protagors uzrunātu Teodoru un Sokratu no auga pozīcijas burtiskā un pārnēstā nozīmē. Lī atsaucas uz Aristotelu, kas “Metafizikā” (Met. 1006a11–15) apgalvo, ka pretrunas principu (t.i., ka nav iespējams, ka x vienlaicīgi ir F un nav F vienā un tajā pašā aspektā) var pierādīt tikai elenktiski (ἐλεγκτικῶς) – ja vien tas, kurš šo sākumu apstrīd, kaut ko apgalvo (τι λέγει). Pretējā gadījumā, saka Aristotels, “ir smieklīgi censties piedāvāt apsvērumus (λόγον) tādām, kurām nav apsvērumu ne par vienu lietu (μηθενὸς ἔχοντα λόγον), jo tāds cilvēks šādā ziņā līdzinās augam”. Tomēr, pirmkārt, diez vai par augu var teikt, ka tas “ar steigu pazūd”, bet otrkārt – augi nerunā vispār (sk. CASTAGNOLI, 23). Burnjets uzskata, ka Protagora parādīšanās aprakstā nav svarīgs veids, kā Protagors parādās, bet gan tas, ka tad, kad viņš parādās, lai atspēkotu Sokratu un Teodoru, viņš patiesībā nepamet mirušo pasauli. Proti, viņš aizstāvas, atsakoties pilnā mērā “ieiet pasaulē, kurā mitinās viņa oponenti”. Savā ziņā vienkāršāku un burtiskāku lasījumu piedāvā Kastaņoli (CASTAGNOLI, 23): pārmetot Sokratam, ka viņa arguments kaut kādā ziņā ir aplams, Protagors nonāk pretrunā pats ar sevi, jo viņa tēze (P) ir pretrunā ar iespēju, ka viens cilvēks var kļūdīties, bet otrs – pierādīt, ka pirmais kļūdās. Citiem vārdiem, Protagors šeit tiecas darīt to, kas, izejot no viņa mācības, nemaz nav iespējams, un tādējādi atklāj, ka patiesībā viņš nemaz neuzskata savu tēzi par patiesu pat viņam – t.i., apliecina, ka secinājums, pie kura nonācis Sokrats, ir paties. Tādā gadījumā

Protagora parādīšanās ir pašatspēkojošā argumenta metaforiska līdzība – Protagors neizvēlas, vai traukties projām vai ne; viņš ir spiests to darīt. Līdzīgi arī Vaterlova (WATERLOW, 28), iebilstot dažiem komentatoriem (sk. SAYRE, 87–90; McDOWELL, 171), kuri minēto fragmentu uzlūko kā apliecinājumu Sokrata šaubām par iepriekšējā argumenta spēku, norāda, ka Sokrata piezīmes nolūks ir apstiprināt iepriekšējā argumenta iznākumu ar ilustrācijas palīdzību. Turklāt par to, ka Platons nešaubās par argumenta spēku, liecina arī norāde 179B.

172B Un pat tie, kuri nerunā gluži Protagora vārdiem... Protagora tēze tiek būtiski ierobežota, t.i., tā ir spēkā attiecībā uz (1) sajūtām tveramo (karsto, sauso, saldo un visu tamlīdzīgo) un (2) vērtībām (skaisto un nekrietno, taisno un netaisno, dievbijīgo un to, kas tāds nav), bet nav spēkā attiecībā uz derīgo, veselīgo un kaitīgo. Šis ir jautājums, kas Protagora aizstāvības runā (sk. 167D (1)) bija atstāts neskaidrs. Sokrats gan norāda (171D–E), ka šeit rodamais nostādnes formulējums būtiski neatšķiras no Protagora aizstāvībā izklāstītā.

Šī un iepriekšējā teikuma interpretācija ir izraisījusi diskusijas. Piemēram, F. Kornfords (CORNFORD, 82) uzskata, ka šajā vietā pieteikta jauna nostādne, kas ir plašāka par Protagora izklāstīto. Kornfords uzskata, ka izteikums “tie, kuri nerunā gluži Protagora izteikuma vārdiem” jāsaprot kā norāde uz cilvēkiem, kuri iet vēl tālāk nekā Protagors. Viņi, kā uzskata Kornfords, noraida analogiju starp fizikālajām un morālajām kvalitātēm. Viņuprāt, karstais, aukstais utt. pastāv no dabas, savukārt taisnais un netaisnais ir tikai katrā atsevišķā sabiedrībā pastāvošas konvencijas. Tomēr tekstuāli šādu lasījumu grūti pamatot. Sokrata izteikums drīzāk jāsaprot kā norāde uz cilvēkiem, kas nevis iet tālāk par Protagoru, bet gan seko (tomēr ne līdz galam) Protagoram tajā ziņā, ka, līdzīgi Protagoram, arī viņi nešaubās par to, ka jautājumi par derīgumu izšķirami objektīvi, bet taisnīgais, skaistais un tamlīdzīgais ir relatīvs – tāds, kāds katrā polisā pieņemts. Tomēr viņi diez vai piekristu Protagoram par sajūtamo īpašību relativitāti (sk., piem., BOSTOCK, 98; BURNYEAT, 1990, 32–33; SEDLEY, 2004, 64; CHAPPELL, 120). Kā norāda Čapels (*ibid.*), fragmentā netiek iezīmēts kontrasts starp fizikālajām un morālajām kvalitātēm, kā to paredz Kornforda interpretācija. Tekstā tiek pretnostatīts derīgais, no vienas puses, un fizikālās un morālās īpašības, no otras.

Tomēr šķiet, ka Kornfordam ir taisnība tajā ziņā, ka fragmentā ir runa par nošķirumu starp divām pozīcijām, izdalot arī katras pozīcijas piekritējus. Proti, Protagors un viņa sekotāji uzskata, ka jautājumā par derīgo viena cilvēka viedoklis atšķirsies no cita cilvēka viedokļa patiesīguma ziņā, tomēr to pašu nevar teikt par sajūtām un vērtībām. Savukārt daudzi citi cilvēki, pat neko nezinot par Protogora mācību, tiecas pieņemt vērtību relativisma nostādni.

172D Gluži kā mēs tagad, kad pārejam jau uz trešo pārspriedumu... Pētnieki nav vienisprātis par to, uz kuriem iepriekšējiem izklāstiem (Sokrats runā par λόγος) Sokrats norāda. L. Kembels (CAMPBELL, 113) izsaka minējumu, ka pirmais pārspriedums ir Protogora kritika un aizstāvība (tātad 161B–168C), bet otrs sākas brīdī, kad sarunā tiek iesaistīts Teodors (no 168E). Šim viedoklim pievienojas arī Burnjets (BURNYEAT, 1990, 300, 27. piez.).

172E (1) ...ārpus kura kaut ko runāt nav atļauts. Vairāki antīkie avoti norāda, ka strīdus pusēm savās runās tiesā bija jārunā tikai par to, kas attiecas uz lietu, piem., DEMOSTENS 57.7, 33, 59; ARISTOTELS, Rhet. 1354a22–23; Ath. Pol. 67.1.

172E (2) Turklāt cīņi nekad nenotiek citādi, kā vienmēr cīnoties par sevi pašu... Atēnu tiesu sistēmā nepastāvēja nedz amatpersonas, kas atbilstu mūsdienu prokuroriem, kas izvērza apsūdzības valsts vārdā, nedz arī advokāti, kas tiesā pārstāvētu kādu no pusēm. Tas viss tika atstāts pašu pilsoņu ziņā. Apsūdzību varēja izvērzt jebkurš pilsonis pret jebkuru citu pilsoni un jebkurā jautājumā. Tas kalpoja par iemeslu lielam tiesas procesam (šo Atēnu demokrātijas īpatnību izsmej Aristofans komēdijā "Lapsenes"). Turklāt pilsoņiem savas intereses tiesā nācās pārstāvēt pašiem. Katram pilsonim bija jārēķinās ar visai lielu iespējamību, ka viņam būs jāpiedalās tiesas procesā, un tas prasīja noteiktu oratora prasmju pārvaldīšanu. Daudzos gadījumos tika meklēta palīdzība pie profesionāliem runu rakstītājiem jeb tā saucamajiem logogrāfiem (λογογράφος, *logograpfos*). Pastāvēja iespēja arī pieaicināt palīgus (συνήγορος, *synēgoros*), kas ar savām runām papildināja apsūdzētā vai apsūdzētāja teikto. Tā kā lieta bija jāizskata vienas dienas laikā, tad runātājiem atvēlētais laiks bija ierobežots, un to mērija ar ūdens pulksteni (κλεψύδρα, *klepsydra*), tāpēc arī Sokrats saka, ka tiesās runātājus "steidzina tekošais ūdens" (par tiesu praksi Atēnās sk., piem., FLACELIERE, 226–244).

Tas kontrastē ar filosofu brīvību. Sk. dialoga noslēgumu (210D), kur Sokrats ar Teodoru vienojas nākamajā dienā tikties tajā pašā vietā, lai sarunu turpinātu (šis turpinājums ir izlasāms Platona “Sofistā”). Sk. arī Apol. 37A–B, kur Sokrats norāda uz laika trūkumu kā iemeslu, kāpēc viņam nav bijusi iespēja pārliecināt tiesnešus.

D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 65) uzskata, ka tiesu prakse fragmentā figurē galvenokārt gaidāmās Sokrata prāvas dēļ. Tomēr šī fragmenta nozīme – un Sedlijs arī to atzīst – ir daudz plašāka. Šajā sakarā būtiskas varētu būt paralēles ar citos dialogos teikto par filosofa nespēju sevi aizstāvēt tiesā, tādēļ ka viņš atsakās izmantot tiesās piekopto retoriku, kas izdabā pūlim (sk. Gorg. 486A–B), un jo īpaši “Valstī” (517A–D) alas mīta kontekstā iezīmēto kontrastu starp filosofu un pūli, t.i., alas iemītņiekiem.

173D Pirmkārt, jau kopš jaunām dienām viņi nezina ceļu uz tirgus laukumu... Šāds apgalvojums ir pārsteidzošs, ja ņem vērā, ka tirgus laukums ir Sokrata ierastā uzturēšanās vieta (sk., piem., Apol. 17C). Līdzīgā kārtā mēs varam būt droši, ka Sokrats arī zina ceļu uz tiesu. Tāpat – pretēji tam, kas šajā fragmentā tiek teikts par filosofu – Sokrats pauž interesi par saviem līdzpilsoņiem (143D; Apol. 29D–30B). D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 67) uzskata, ka šie Sokrata apgalvojumi nav problemātiski, ja ņem vērā, ka Sokrata aprakstītie filosofi netiek identificēti ar Sokratu. Sokrats runā par filosofu “kora vadītājiem”. Sk. 176B (1).

173E ...kā saka Pindars... Sokrata citētais Pindara sacerējums līdz mūsdienām nav saglabājies. (292. fragm.)

174A Par Talētu, Teodor, stāsta... Stāstu par Talētu ar pavisam pretēju ‘morāli’ atrodam Aristotela “Politikā” (1259a5–20). Kad Talētam pārmeta, ka viņš ir nabags un ka nodarbošanās ar filosofiju ir pavisam nederīga nodarbe, viņš nolēma pierādīt pretējo. Balstoties uz astronomiskiem novērojumiem, Talēts paredzēja bagātu olīvu ražu un pirms ziemas beigām par lētu naudu iznomāja visas tuvākajā apkārtnē pieejamās eļļas spiedes. Kad pienāca olīvu ražas laiks un pēc eļļas spiedēm radās pieprasījums, Talēts tās iznomāja uz sev izdevīgiem noteikumiem un nopelnīja daudz naudas, parādot, kā saka Aristotels, ka “filosofi var visai viegli kļūt bagāti, ja vien to vēlas, taču tas viņiem nerūp” (1259a17–18). Par filosofa tēlu sk. arī ARISTOTEĻA EN 1141b3–8.

174E ...desmit tūkstoš pletru zemes... Kā garuma mērvienība 1 pletrs (πλήθρον, *plethron*) pielīdzināms apm. 31 metram, bet kā laukuma mērvienība – apm. 950 kvadrātmetriem.

176B (1) Bēgšana – tā ir pielīdzināšanās dievam, cik vien iespējams... Šis ir vēlākajā platonisma tradīcijā, iespējams, nozīmīgākais Platona “Teaitēta” fragments. Līdzīgu domu par pielīdzināšanos dievam (tieši vai netieši izteiktu) var atrast arī citos Platona sacerējumos (Phdr. 246D, 248A, 249C, 252E–253B; Leg. 715E–718C; Tim. 47C, 90B–D; Resp. 613A–B; Phd. 78B–84B; Phil. 28C–30E). Vēlākajā platonisma tradīcijā – sākot ar 1. gs. pr. Kr. Aleksandrijas platonistu Eudoru – pielīdzināšanās dievam tika uzlūkota kā pamatteorija, kas skaidro, kāds ir cilvēka dzīves galējais mērķis (sk. DILLON, 44; 122–123; ARMSTRONG, 172–173; ALKINOJS, Did. 28). Liela nozīme šim uzskatam piešķirta arī neoplatonismā. Piemēram, PLOTĪNA Enn. 1.2 ir meditācija par šo Platona “Teaitēta” vietu. Rasels (RUSSELL, 241–242, 4. piez.) gan norāda, ka jau neoplatoniķu starpā nav pastāvējusi vienprātība par to, kā šī doktrīna par pielīdzināšanos dievam būtu jāinterpretē.

Mūsdienu Platona pētnieki šim fragmentam pastiprinātu uzmanību pievērsuši salīdzinoši nesen (sk. 177B–C). Viens no problemātiskākajiem jautājumiem, kas izraisījis diskusijas jau platonisma tradīcijas ietvaros, ir jautājums par to, ko īsti nozīmē “pielīdzināties dievam”. Vai Platons ar to domā (1) kontemplatīvu dzīvi, kas atrauta no praktiskas darbošanās, t.i., pauž sava veida eskeipisma ideālus (SEDLEY, 2004, 68; ANNAS – šajā ziņā viņi seko tādiem antikajiem autoriem kā Eudors, Filons un Alkinojs), vai (2) kontemplatīvu dzīvi, kas saistīta ar ikdienas praksi (Armstrong; Mahoney; Russell). Problēma, kas jārisina jebkurai interpretācijai, ir šāda (sk. RUSSELL, 245): ja mēs saprotam Sokrata izteikumus burtiski, t.i., kā apgalvojumus, kas sludina eskeipismu, tad mēs iegūstam nekam nederīgu morālo tikumu teoriju. Savukārt ja mēs vienkārši ignorējam fragmenta eskeipisma elementus, tad ‘pielīdzināšanās dievam’ kļūst, kā apgalvo Rasels, par neskaidru klišeju.

Enasa (ANNAS, 65; 70) uzskata, ka Platona korpusā pastāv spriedze starp šiem diviem skatījumiem – praktisko un kontemplatīvo, tomēr nedz pats Platons, nedz antīkie platonisti neapzinās skaidru nošķirumu starp šīm atšķirīgajām pozīcijām (sal. MAHONEY, 323, 7. piez.). Viņa norāda, ka atšķirībā no citiem dialogiem (piem., Resp. 540B) “Teaitēta” un arī “Faidonā” tiek pausts uzskats, ka tikums

nav saistīts ar jautājumiem par to, kā tikt galā ar mūsu dzīvē rodamo ļaunumu vai labumu; tikums drīzāk saistīts ar izvairīšanos no šīs pasaules un patveršanos realitātē, kas ir pārcilvēciska. Līdz ar to, viņasprāt, fragmentā drīzāk tiek pausta spirituāla, nevis morāla attieksme. Enasa norāda, ka spriedzi starp šiem diviem aspektiem nav spējis pārvarēt arī Plotīns (*ibid.*, 71). T. Mahonijs (MAHONEY, 323–333) gan iebilst Enasai, ka pašā “Teaitēta” fragmentā ir ietverti abi aspekti – gan kontemplatīvais, gan praktiskais, jo bēgt no šīs pasaules, kā apgalvo Sokrats, nozīmē “ar sapratni tapt taisnīgam un dievbijīgam” (176B), bet taisnīgums ir sabiedrisks tikums, un tieši taisnīguma prasības ir tās, kas liek “Valsti” aprakstītajiem filosofiem iesaistīties valsts vadīšanā (Resp. 519E–520E). Enasa nepamana šo abu aspektu klātbūtni, jo viņa ignorē to, cik liela nozīme šajā fragmentā piešķirta taisnīgumam. Mahonijs uzskata, ka patiesā problēma, kas būtu jārisina, ir – kā atkāpes ietvaros var samierināt bēgšanu no pasaules ar taisnīguma izvirzītajām prasībām? Mahonijs mēģina parādīt, ka šajā fragmentā aprakstīti divi viens otru papildinoši pielīdzināšanās dievam aspekti, proti, kontemplatīvais un aktīvais. Lai noskaidrotu patiesību, filosofam jānovēršas no šīs pasaules, tomēr viņam arī jāvēršas pie pasaules atpakaļ, lai savu kontemplatīvajā stāvoklī iegūto sapratni iemiesotu realitātē (MAHONEY, 330–331). Līdzīgi arī Dž. Armstrongs un D. Rasels uzskata, ka pielīdzināšanās dievam ir jāsaprot kā pielīdzināšanās prātam, savukārt prāts jāsaprot kā radošais cēlonis, racionālas kārtības avots materiālajā pasaulē (Armstrongs norāda, ka šāda koncepcija rodama PLATONA Phil. 25D–26B, 27B, 28D–E, 30D–E; Tim. 28A, 29E–30A, 69B; Leg. 966D–967B, 897B). Tādā gadījumā pielīdzināties dievam nozīmē pielīdzināties vispilnīgākajam radošajam cēlonim, kas nozīmē spēju ieviest pēc iespējas lielāku kārtību mainīgajā lietu pasaulē.

Līdzīga problēma – kā samierināt praktisko un kontemplatīvo dzīves aspektu – parādās arī Aristotela filosofijā (sk. SEDLEY, 2000, 807–808).

176B (2) Taču, dārgais draugs, nepavisam nav viegli pārlicināt, ka ne tā iemesla dēļ, kuru piesauc daudzi... Sokrats apgalvo, ka pielīdzināties dievam nozīmē “ar sapratni tapt taisnīgam un dievbijīgam”. D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 75–76, 35. piez.) uzsver, ka sapratne (*φρόνησις*, *phronēsis*) šajā gadījumā nav jāuzlūko kā vēl viena vienība nosaukto tikumu sarakstā, bet gan kā nosaukto tikumu būtisks komponents. Līdzīgu formulējumu var atrast arī PLATONA Phd.

69A–B. Paustā nostādne vienlaicīgi iezīmē gan Sokrata mantojuma klātbūtni, gan tās noliegumu. Ja ir taisnība daudziem Sokrata pētniekiem, viņam var piedēvēt pozīciju, ko ierasts dēvēt par intelektuālismu. Tas ir uzskats, ka tikums ir noteikta veida zināšana jeb prasme (ἐπιστήμη, τέχνη, φρόνησις), t.i., taisnīgas, drosmīgas utt. rīcības pietiekams priekšnoteikums ir noteikta veida prāta jeb kognitīvais stāvoklis (Euthd. 278E–282E; Charm. 165C; Prot. 351B–357E; ARISTOTEĻA EN 1144b17–21, 1145b21–30; sk. arī PENNER, 1992; 1997; atšķirīgu viedokli aizstāv Carone). Šajā fragmentā Sokrats drīzāk pauž domu, kas vairāk tuvinās Aristoteļa nostādnei (EN 1144b17–21), proti, lai gan tikums nav zināšana, tas nav iespējams bez zināšanas. Šādu no sava skolotāja atšķirīgu pozīciju pauž arī Platons (sk., piem., Resp. 441C–444E).

Tas, ko par tikumu iemantošanu domā “daudzi”, iespējams, ir atrodams Platona “Valsts” II grāmatas sākumā (357A–367E), kur Sokrata sarunbiedri Adeimants un Glaukons saasina jautājumu par taisnīgas dzīves vērtību, pieprasot Sokratam pierādīt, ka taisnīgums ir kas tāds, kas būtu jāizvēlas paša taisnīguma, nevis labas reputācijas dēļ. Īpaši to izceļ Adeimanta teiktais (sk. 365E–363A, 365B–C).

176E Esamībai, draugs, ir divi paraugi. Sal. Resp. 592A–B. Ar vārdu ‘paraugi’ tulkots grieķu vārds παράδειγμα (*paradeigma*). Šo vārdu Platons bieži lieto, norādot uz idejām (piem., Parm. 132D). Tomēr Sedlijs (SEDLEY, 2000, 794) uzskata, ka uz šo gadījumu tas neattiecas. Viņaprāt, no Sokrata teiktā skaidri noproto, ka runa ir nevis par taisnīguma ideju, bet gan par dievu kā absolūtu taisnīguma standartu. To apliecinot arī Platona “Likumos” (716C, sk. 152A (2)) teiktais par dievu kā visu lietu mēru.

177B–C Bet tagad atstāsim šo blakusjautājumu... Par atkāpes (172B–177C) lomu kopējā dialoga kontekstā ir izteikti kardināli atšķirīgi viedokļi. Daudzu XX gs. pirmajā pusē un vidū angļiski rakstoto pētnieku attieksme pret “Teaitēta” atkāpi bijusi visai nevērīga. (Interesants izņēmums ir viens no Platona nesaudzīgākajiem kritiķiem Karls Poppers (POPPER, 312–313, sk. arī 361–363), kas uzskatīja, ka šeit Platons pauž humānistisku pozīciju par visu cilvēku vienlīdzību, kas ir pretrunā ar “Valsti” rodamo antiegalitārismu (*ibid.*, 161). Poppers pat uzskatīja, ka tas ir viens no iemesliem, kāpēc “Teaitēts” būtu jāuzlūko kā darbs, kas sarakstīts pirms “Valsts”.) Piemēram, G. Rails (RYLE, 1966, 158) savulaik rakstīja, ka no filosofiskā viedokļa tā ir

bezjēdzīga (sal. SAYRE, 90). Nedaudz mērenāku pozīciju ieņem Dž. Makdauels (McDOWELL, 174): atkāpe nebūtu jāuzlūko kā pavisam nebūtiska dialoga ritējumam. Viņaprāt, tā spēlē lomu, kas mūsdienu grāmatās atvēlēta zemsvītras piezīmēm vai pielikumiem. Savukārt R. Polanskis (POLANSKY, 141–148) un T. Mahonijs (MAHONEY, 328, 16. piez.) to uzlūko kā centrālo dialoga vietu. Polanskis (POLANSKY, 141, 95. piez.) pat uzskata, ka fragmenta 176A–D novietojums dialogā (t.i., tieši 34 Stefana lapaspuses no dialoga sākuma un beigām) apliecina tā svarīgumu (atsauces uz citiem viedokļiem sk. POLANSKY, 138, 87. piez.). Uz šo faktu norādījis arī Burnjets (BURNYEAT, 1990, 35), kura nostāja gan ir krietni mērenāka. Burnjets uzskata, ka atkāpe jāuzlūko kā novirzīšanās no dialoga kopējā izklāsta – uz to nepārprotami norāda Sokrats, sakot, ka tas ir blakusjautājums (πάρεργα, burtiski – ‘blakus lietas’ jeb ‘blakus nodarbošanās’), tomēr tas nebūt nenozīmē, ka tās ietvaros apspriestajam nav svara dialoga izklāsta kontekstā. Saskaņā ar Burnjeta piedāvāto lasījumu (BURNYEAT, 1990, 33–39) dialoga pamatdiskusija par to, kas ir zināšana, tiek uz brīdi pārtraukta, lai pievērstos jautājumam par to, ko ir vērts zināt. Atkāpes uzmanības centrā ir, ja tā varētu teikt, epistemoloģijas ētiskā jeb praktiskā dimensija. Sokrats iezīmē kontrastu starp divām gudrības piekropšanas izpratnēm jeb dzīves veidiem – vienu, kas raksturīga filosofam, un otru, kas raksturīga darījumu cilvēkam, kas, līdzīgi Protagoram, sliecas domāt, ka taisnīguma standarti ir relatīvi (līdzīgi arī POLANSKY, 138; SEDLEY, 2000, 793; MAHONEY, 324–326). Atkāpe jāaplūko kontekstā ar iepriekš (171D–172C; sk. 172B) sacīto: Protagors un citi varētu piekrist, ka jautājumi par derīgo ir izšķirami objektīvi, bet joprojām uzstāt uz sajūtamo īpašību un morālo standartu relativitāti. Sajūtamo īpašību relativitāte tiks aplūkota vēlāk (181C–183C), bet atkāpē Sokrats pievērsās pēdējā jautājuma aplūkojumam. Tomēr, lai nenovirzītos no sarunas pamatjautājuma iztīrījuma, Sokrats to dara, izmantojot retoriku, nevis argumentētu izklāstu, kas jautājuma plašuma dēļ šajā brīdī nav iespējams. Šķiet ticama Burnjeta hipotēze, ka atkāpe jeb, kā saka Sokrats, lielākā pārruna (λόγος) (172C), kas savā varā grib pārņemt mazāko, ir saruna, kuru varam lasīt Platona “Valstī” – darbā, kura centrālais jautājums ir saistība starp taisnīgumu un derīgumu (sk., piem., Resp. 358A, 367B–E; sal. McDOWELL, 176).

178B Jo, tā kā katrā ir šādu lietu mēraukla... ar vārdu ‘mēraukla’ tulkots grieķu κριτήριον (*kritērion*), atvasināts no κριτής (*kritēs*, ‘ties-

nesis'), no kurienes arī vārds 'kritērijs'. Kā norāda Kembels (CAMPBELL, 134), "Teaitēts", iespējams, ir viens no senākajiem tekstiem, kuros šis vārds parādās. Vēlāk hellēnisma filosofijas skolu diskusijās par patiesības kritēriju (sk., piem., D. L. 7.54; ŠEKSTS EMPĪRIĶIS PH 2.14–79) šis vārds kļuva par tehnisku terminu. Izklāstot Protagora pozīciju, Seksts Empīriķis (PH 1.216) skaidro, ka ar 'mēru' Protagors apzīmē 'kritēriju', kas saskaņā ar Seksta piedāvāto noteiksmi ir "tas, ar kā palīdzību mēs nosakām (ὅ κρίνεσθαι) esošo un neesošo (ὑπαρξίν καὶ ἀνυπαρξίαν) un, ko liekot lietā (προσέχοντες), mēs dzīvojam" (PH 2.14.1–3).

179A Un mēs pamatoti varēsīm... Ar 'pamatoti' tulkots μετρίως (*metriōs*). Visdrīzāk, tā ir atsauce uz Protagora formulējumu 152A par cilvēku kā mēru (μέτρον). Sk. arī Protagora aizstāvības runā teikto: 167D.

179B Tieši šādā veidā, Sokrat, man šķiet, ir visvieglāk atspēkot viņa izteikumu... Šis Sokrata arguments pret Protagoru ir – lietojot dažu pētnieku epitetus – skaidrs, pārliecinošs (SAYRE, 90) un apbrīnojami ekonomisks (BOSTOCK, 95). Iespējams, tas arī ir iemesls, kāpēc sekundārajā literatūrā tas īpašas diskusijas nav izraisījis (piemēram, Denjērs (DENYER) savā Protagora teorijas atspēkojuma izklāstā to pat nepiemin).

Vai arguments atspēko Protagora relativismu? Bostoks (BOSTOCK, 92–93) norāda, ka relativists varētu uz to atbildēt šādi. Pieņemsim, ka Protagors paredz – viņš, kas viņam tagad šķiet skābs, būs skābs arī pēc pieciem gadiem. Savukārt vīndaris apgalvo, kas tas būs salds. Pāiet pieci gadi, un noskaidrojas, ka viņš ir salds. Šādā gadījumā Protagors nebūtu spiests piekrist, ka viņš kļūdījies, bet vīndarim bijusi taisnība. Viņš varētu teikt, ka pirms pieciem gadiem viņam bijusi patiesība tā, ka viņš būs skābs, bet vīndarim bijusi patiesība tā, ka viņš pēc pieciem gadiem būs salds. Bet tagad tā ir patiesība gan Protagoram, gan vīndarim, ka viņš ir salds. Visi šie uzskati ir patiesi tam, kurš tā uzskata, un tad, kad viņš tā uzskata. Ja patiesību relativizē ne tikai attiecībā pret cilvēkiem, bet arī attiecībā pret dažādiem laika momentiem, tad Protagors no Sokrata iebilduma var izvairīties. Tomēr Bostoks atzīmē (*ibid.*), ka šāda veida Protagora aizstāvība saduras ar nopietnu problēmu. Lai arī tā Protagoram dod iespēju saglabāt tēzi, ka visi uzskati ir patiesi, tā atceļ paša Protagora piedāvāto skaidrojumu, kā viens cilvēks var būt gudrāks par otru, jo šis skaidrojums

pieņēma nošķirumu starp sliktu un krietnu dvēseles stāvokli (167A–B), kas tiek saprasti kā nerelatīvi lielumi (sk. 167D (1)).

179D Jonijā tā visnotaļ pieaug spēkā. Jonija (Ἰωνία) ir Mazāzijas rietumu piekraste, kur atradās Hērakleita dzimtā pilsēta Efesa (sk. 152E (1)). Burnjets (BURNYEAT, 1990, 47, 16. piez.) norāda, ka, lai gan tekstā par Jonijas hērakleitiešiem tiek runāts kā par reāli eksistējošiem filosofiem, mūsu rīcībā nav nekādu neatkarīgu liecību, kas to apstiprinātu. D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 90; 93–94) savukārt nav tik skeptisks. Viņš uzskata, ka tālākais kariķētais hērakleitiešu apraksts sakņojas noteiktās reālijās.

180B Bet tieši pret to viņi visnotaļ karo un, cik vien iespējams, no visurienes padzen. Teodora sniegtais šķietami pārspīlētais un ironiskais hērakleitiešu raksturojums, iespējams, nav tālu no patiesības. Daudzi komentatori (piem., CORNFORD, 99; SEDLEY, 2004, 90) norāda uz Aristotela “Metafizikā” (1010a12–15) rodamo liecību par Hērakleita sekotāju Kratilu, kas no Hērakleita tēzes par visa mainīgumu nonāca pie secinājuma, ka “runāt nav vajadzības, un tikai kustināja pirkstu. Viņš arī pārmeta Hērakleitam, kas teica, ka nav iespējams divreiz iekāpt vienā un tajā pašā upē, jo viņš pats uzskatīja, ka to nevar izdarīt pat vienreiz.” (Aristotels arī apliecina (*ibid.*, 987a32–b1), ka Kratila uzskati par to, ka sajūtamās lietas atrodas nepārtrauktā plūsmas stāvoklī un ka par tām nav iespējama zināšana, ir atstājuši ietekmi uz Platonu, kas kādu laiku bijis Kratila skolnieks.) Tiesa, jāņem vērā, ka Kratils bija atēnietis, nevis efesietis (BURNYEAT, 1990, 47–48, 16. piez.).

Saistībā ar hērakleitiešu aprakstu ir vērts atcerēties arī, ka Hērakleits dēvēts par miklaino un tumšo, t.i., viņa izteikumi (pastāv iespēja, ka tas arī veidoja viņa filosofiskās darbošanās rezultātu; sk. 152E (1)) šķituši miklaini un nesaprotami. Nav grūti iedomāties, ka – līdzīgi kā mūsdienās – šāda tipa domātājiem “paši no sevis” (sk. 180B–C) uzrodas daudz atdarinātāju.

180C Tāpēc mums pašiem vajag ņemt un aplūkot to tā, it kā tas būtu ģeometrijas uzdevums. Ar ‘ģeometrijas uzdevumu’ tulkots vārds *προβλήμα* (*problēma*). Tādu nozīmi šim vārdam šeit piedāvā arī LSJ (līdzās Resp. 530B). Ņemot vērā, ka šo vārdu lieto Teodors, tāds pieņēmums šķiet ļoti pamatots.

180E “Tas, kas saucas vārdā “viss”, ir nekustīga esamība”. Parmenida poēmas fragmentā, kas saglabājies, pateicoties Simplikijam, atrodamā rinda, kas ir līdzīga šeit citētajai (οὐλον ἀκίνητον τ' ἔμειναι: τῶι πάντ' ὄνομα ἔσται, DK 8.38). Iespējams, Platons to citējis pēc atmiņas, jo nevienā citā antīkajā avotā, kurā citēta šī Parmenida poēmas rinda, tā nav dota tieši tā kā Platonam.

Meliss (Μέλισσος) no Samosas (Σάμος, sala Mazāzijas Jonijas piekrastē) parasti tiek pieskaitīts pie Parmenida sekotājiem. Par viņa dzīvi zināms gaužām maz, arī Lāertas Diogena “Filosofu dzīvēs” Melisam veltītā sadaļa ir pavisam īsa. Vienīgie zināmie Melisa dzīves dati ir viņa brieduma laiks – 444.–441. g. pr. Kr. Plūtarhs savā Perikla dzīves aprakstā (26.1–3) min faktu, ka 441./40. gadā Meliss kā Samosas stratēgs atvairījis atēniešu floti, kuru saskaņā ar Aristotela licībām vadījis pats Perikls. Plūtarhs gan uzsver, ka Perikls tad bija atstājis Samosu, tātad nepiedalījās savas flotes sakāvē, bet vēlāk, uzzinājis par atēniešu nelaimi, atgriezās, un viņa vadībā samosieši tika pieveikti. Par viņa filosofiskajām nostādnēm Diogens (D. L. 9.24.7–9) raksta: “Viņš uzskatīja, ka visums (τὸ πᾶν) ir neierobežots (ἄπειρον), nemainīgs, nekustīgs, vienāds pats sev un pilns. Kustības nav, lai gan šķiet, ka tā ir.”

181B Bet ja rādīsies, ka ne vieni, ne otri nesaka neko sakarīgu... Sokrata pieteiktā programma – aplūkot abas nostādnes un izvērtēt to pamatotību – “Teaitēta” tā arī netiek realizēta. Sokrats un Teodors pievērsās tikai Hērakleita nostādnes aplūkojumam, bet Parmenida un viņa sekotāju pozīcija paliek neiztīrīta, lai arī Teaitēts vēlāk (183C–D) aicina Teodoru un Sokratu to darīt. Šī apņemšanās ar uzviju īstenota Platona “Sofistā”.

181D Bet kad kaut kas atrodas vienā un tajā pašā vietā un kļūst vecs... Līdzīgu nošķirumu starp diviem kustības veidiem Platons min Parm. 138B–C.

182A (1) ...kā jau mēs minējām, par siltuma, baltuma... Tālāk tekstā Sokrats atgādina iepriekš (156A–157C) izklāstītās sajūšanas teorijas detaļas.

182A (2) Iespējams, ka vārds “kādība” rādās divains... Šis ir senākais teksts, kurā parādās vārds ποιότης (*poiotēs*), un līdz ar to Rietumu filosofijā tiek ieviests jauns jēdziens – ‘īpašība’ jeb ‘kvalitāte’.

Tas arī ir iemesls, kāpēc Sokrats uzsver šī vārda iespējamo neparastumu. Grieķu ποιότης ir darināts no ποιόν ('kāds'), līdzīgā veidā Cicerons (Acad. 1.24) vēlāk latīņu valodā no vārda 'qualis' izveido 'qualitas' (CHAPPELL, 136, 113. piez.).

183C Mēs nepiekritīsim arī tam, ka zināšana ir sajušana... Sokrata argumentu (181C–183B) pret Hērakleita tēzi var attēlot ar šādu soļu palīdzību:

(A) Hērakleitieši apgalvo, ka viss kustas.

(B) Jāizšķir divu veidu kustības – (1) izmaiņšanās un (2) nešanās (181D; tā kā viens no kustības veidiem 181C tiek raksturots kā pārvietošanās vai griešanās uz vietas, tad kā kopējs apzīmējums šim kustības veidam izvēlēts vārds 'nešanās').

(C) Viss kustas abos minētajos veidos (181E).

(D) Pretējā gadījumā izrādītos, ka kaut kas kustas un kaut kas nekustas, tāpēc apgalvojums, ka viss kustas, nebūtu spēkā (181E).

(E) Tā kā viss kustas abos veidos – gan nesas, gan izmainās –, tad mēs nevaram pateikt, kāds tas ir. Piemēram, ja baltais ne tikai nesas, bet arī izmainās, tad nav iespējams runāt par kādu noteiktu krāsu un to nekļūdīgi nosaukt (182C–D).

(F) Tas pats attiecas uz sajūtām. Ja viss kustas, tad nav lielāks pamats teikt "redzēt" kā "neredzēt" (182D–E).

(G) Tas pats sakāms arī par Teaitēta noteiksmi, ka zināšana ir sajušana. Ja viss kustas, tad jebkura atbilde ir vienlīdz pareiza un nepareiza.

Lai arī arguments var šķist salīdzinoši skaidrs un vienkāršs, tas atstāj neatbildētus vairākus būtiskus jautājumus. Svarīgākie no tiem varētu būt – (1) kā skaidrot argumenta secinājumu, (2) vai arguments ir veiksmīgs un (3) kāda ir šī argumenta loma kopējā dialoga struktūrā.

Var iezīmēt vismaz divas interpretācijas stratēģijas, kas arī nosaka atšķirīgu skatījumu uz atsevišķām argumenta detaļām. Saskaņā ar tā saucamo unitārisma interpretāciju (sk. 152D), ko piedāvā Kornfords un Čapels (CORNFORD, 99–101; CHAPPELL, 140), Platons akceptē Hērakleita tēzi par visa kustību – ar nosacījumu, ka tā attiecas tikai uz sajūtām tveramo realitāti. Tādā gadījumā šī argumenta "morāle" ir demonstrēt, pie kādiem absurdiem secinājumiem noved Hērakleita nostādnes absolutizēšana. Kornforda (*op. cit.*, 99) piedāvātajā interpretācijā Platons šeit grib parādīt – ja kustību attiecina uz visu bez izņēmuma, tad "valodā nevar pastāvēt fiksētas

nozīmes”. Tādā veidā – uzskata Kornfords – Platons dod mājienu, ka no šāda iznākuma ļauj izvairīties vienīgi stabili domas objektu, t.i., Platona ideju postulēšana (sal. RESHOTKO, 153). Kornfords atsaucas uz Platona “Parmenidu” (135B–C), kur ir apgalvots, ka, lai arī ideju postulēšana noved pie dažādām problēmām, tomēr to noliegšana noved pie domāšanas neiespējamības.

Citādi situāciju redz revizionisti (piem., BURNYEAT, 1990, 42–52). Arī viņi uzskata, ka arguments jāuzlūko kā *reductio ad absurdum*. Viņuprāt, Platons pats nepiekrīt nedz Protagora, nedz Hērakleita pozīcijai. Tās aplūkotas tikai, lai atrastu pietiekamus nosacījumus Teaitēta piedāvātajai zināšanas noteiksmi. (Sk. 183A: “Gribēdami parādīt, ka šāda atbilde [t.i., ka zināšana ir sajūšana] ir pareiza, mēs tieši tāpēc centāmieš pierādīt, ka viss kustas.”) Diskusija par nākotnē noderīgo (177C–179C) atstāja neatbildētu jautājumu par sajūtu nekļūdīgumu (sk. 179C–D; 179B). Šajā argumentā Sokrats parāda, ka, mēģinot padarīt sajūtu pieredzējumus imūnus pret kļūdām, ‘slepenā mācība’ tiek novesta līdz absurdam iznākumam – jebkurš izteikums gan par tiešo sajūtu pieredzi, gan jebkuru citu jautājumu ir vienlīdz paties, un – kā norādījuši vairāki komentatori (ROBINSON, 1950, 9; BOSTOCK, 101; BURNYEAT, 1990, 45; POLANSKY, 158–159) – līdz ar to valoda kļūst bezjēdzīga (sal. Aristotela liecības par Kratilu, 180B). D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 97–99) gan norāda, ka pēdējais secinājums būtu jāsaprot daudz šaurāk. Arguments uzrāda nevis valodas neiespējamību, bet tikai, ka tā jāierobežo vēl vairāk, nekā to paredz paši hērakleitieši. Apdraudēta ir nevis valoda, bet gan dialektika – tas, ar ko nodarbojas Sokrats. Sokrata argumenta iznākumu Sedlijs interpretē šādi – ja sajūšanas teorija pieprasa, ka burtiskā nozīmē nekas nav stabils, tad nav nekā tāda, par ko dialektiskas diskusijas gaitā sniegta atbilde varētu būt patiesa, un līdz ar to definīcijas nav iespējamas. Sokrats iebilst nevis pret uzskatu, ka lietas nevar adekvāti izteikt valodā, bet gan pret to, ka hērakleitieši postulē pasauli, kurā nav iespējama dialektika. Tāpēc var teikt, ka Teaitēta definīcija galu galā sagrauj pati sevi – tā ir definīcija, kas paredz pasauli, kurā definīcijas nav iespējamas.

Šķiet, visproblemātiskākie soļi argumentā ir (E) un (F) – kā no apgalvojuma (1) “viss vienmēr atrodas kustībā” izriet apgalvojums (2) “jebkurš apgalvojums ir vienādi paties”. Makdauels (McDOWELL, 181) izsaka pieņēmumu, ka no (1) var nonākt pie (2), ja pieņem, ka (1) izslēdz sajūtamo objektu identificēšanas iespējamību. Ja, piemēram, ‘baltais’ mainās uz ‘ne-balto’ (182D), tad šo

objektu vairs nav iespējams identificēt kā baltu. Čapels (CHAPPELL, 139) iebilst, sakot, ka tas ir attiecināms tikai uz tiem gadījumiem, kad mēs objektus identificējam no jauna, jo mēs pavisam noteikti varam identificēt baltu objektu, kas pārvietojas, pirms tas izmainīties. Līdzīgi arī Bostoks (БОСТОК, 105–106) norāda, ka tādi apgalvojumi kā “plkst. 10.00 x bija pelēks, plkst. 10.01 x bija zaļš, bet plkst. 10.02 x bija sarkans” nerada nekādas problēmas. Viņš raksta: “Kamēr mums ir valoda ar stabilām nozīmēm un iespēja izdarīt temporālus nošķirumus, tikmēr arī mums nesagādā nekādas grūtības aprakstīt pasauli, kas nepārtraukti mainās.”

Tomēr varētu teikt, ka abi šie iebildumi neņem vērā, ka saskaņā ar ‘slepeno mācību’ sajūta un sajūtamais ir vienas monētas divas puses, tie ir divīņi, kas vienmēr rodas kopā (156A–157A, 182A–B), tas nozīmē, ka izmaiņas vienādā mērā attieksies uz abiem. Līdz ar to ir grūti runāt gan par identificējamo objektu, gan identificējošo subjektu kontinuitāti laikā. Proti, gan Čapela, gan Bostoka iebildumi būtu spēkā, ja runa būtu par situāciju, kad mēra temperatūru vidē, kurā tā ļoti strauji mainās. Ja tā būtu, tad mēs varētu pamatoti teikt, ka, lai arī cik strauji mainās temperatūra, tas nenozīmē, ka nav iespējams to fiksēt. Tomēr ‘slepenā mācība’ drīzāk postulē pasauli, kurā mainās ne tikai temperatūra, bet arī termometra skala. Šādā gadījumā var teikt – nepārtrauktā mainība paredz, ka visi mērījumi ir gan vienādi pareizi, gan vienādi nepareizi, jo nav nekādu ārpus mainības pastāvošu, relatīvi stabilu kritēriju, kas kalpotu par mēr-
auklu mērījumu pareizības noteikšanai.

183E (1) Homēra vārdiem runājot... Sk. HOMĒRA “Īliadu” 3.172, kur Helene Priamam saka: “Man bailes no tevis, kaut cienu tik ļoti.” A. Ģiezena atdz.

183E (2) Es reiz, kad biju vēl ļoti jauns, ar šo vīru... Platons norāda uz savu darbu “Parmenids”, kurā sarunājas vairāk nekā 60 gadus vecais Parmenids un toreiz vēl jaunais Sokrats (Parm. 127A–C). Līdzīga atsauce rodama arī Platona “Sofistā” 217C.

184C (1) Viegla apiešanās ar vārdiem un izteikumiem, tos neizvēloties ar stingru noteiktību... Sal. ar Sokrata teikto “Faidonā” 115E: “Ņem vērā, krietno Kriton, ka neprecīza izteiksme ir ne tikai aplama pati par sevi, bet arī nodara kaitējumu dvēselei.”

184C (2) ...*acis ir tas, ar ko mēs redzam, vai arī – tas, ar kā starpniecību mēs redzam...* Šo nošķirumu Platons iezīmē, izmantojot attieksmes vietniekvārdu ὅς (*hos*, nek. dz. ὅ (*ho*), datīva locījumā (ὃς, *hoi*) ar instrumentāla nozīmi ‘ar ko’ un prepozīciju διὰ ar ģenitīvu (διὰ οὗ, *dia hou* – ‘ar kā palīdzību, starpniecību’, ‘caur ko’). Burnjets (BURNYEAT, 1976c, 37) izšķir trīs nozīmes prepozīcijas διὰ lietojumam ar ģenitīvu: (1) telpas nozīme ‘caur’, ‘pa’; (2) kauzālā vai instrumentālā nozīme, kad runa ir par līdzekļiem, ar kā palīdzību kaut ko veic; šai nozīmei ir divi apakšgadījumi: (a) tas, ar kā palīdzību kaut ko veic, ir dzīva būtne; (b) tas, ar kā palīdzību kaut ko veic, ir nedzīva lieta, t.i., ekipējums jeb instruments. Atbilstoši minētajiem nošķirumiem var izšķirt trīs modeļus, kā aplūkot sajūtu lomu: (1) sajūtas vai sajūtu orgāni ir kā atveres ķermenī, caur kurām dvēsele uztver to, kas notiek ārpusaulē; (2) (a) sajūtas ir pakļauti rīcības veicēji, ko dvēsele izmanto; (2) (b) sajūtas ir ekipējums, ko dvēsele izmanto kā palīgu uztverē. Burnjets uzskata, ka 184D norādījums uz to, ka sajūtas ir rīki jeb instrumenti, liecina, ka Platons izvēlas (2) (b). Līdzīgā veidā Platons runā par sajūtām “Faidonā” 79C–D, kur gluži tāpat kā vēlāk runāts par diviem dvēseles funkcionēšanas veidiem – vienā gadījumā tā kaut ko aplūko ar sajūtu starpniecību (“vai nu ar redzes, dzirdes vai kādas citas sajūtas starpniecību”), bet otrā tā darbojas pati par sevi.

184D (1) ...*nevis viss tiektos uz kaut ko vienu...* Grieķu tekstā šeit ir vārds ἰδέα (*idea*), ko Platons dažkārt lieto, norādot uz idejām (piem., Parm. 132A, 135A). Šeit, visdrīzāk, vārds netiek lietots kā tehnisks termins un norāda uz kādu abstraktu vienību vai kopumu. Sokrats grib pateikt, ka katra sajūta nedarbojas pati par sevi. Sajūtu darbība ir centralizēta, t.i., tās ir savstarpēji saistītas ar kāda centra palīdzību, un tas arī vada jeb nosaka to darbību. Burnjets (BURNYEAT, 1990, 58; sk. arī BURNYEAT, 1976c) atzīmē, ka šajā fragmentā pirmo reizi filosofijas vēsturē tiek formulēta ideja par apziņas vienotību.

Tikpat izvairīgi par dvēseli Sokrats izsakās arī Platona “Kritonā” 47D–E.

184D (2) ...*izmantojot sajūtas gluži kā darbarīkus.* Sokrats lieto vārdu ὄργανον (*organon*), kas parasti nozīmē ‘darbarīks’, ‘instruments’. Iespējams, šī ir viena no pirmajām reizēm, kad šis vārds lietots attiecībā uz sajūtām. Tomēr, kā atzīmē Burnjets (BURNYEAT, 1976c, 41), tas šeit nav lietots bioloģiskā nozīmē kā ‘sajūtu orgāns’.

Fragmenta ietvaros Sokrats nenošķir sajūšanas spēju no sajūtu orgāniem. Ar nozīmi 'sajūtu orgāns' vārds ὄργανον parādās Resp. 508B; Tim. 45B. Sk. arī TAYLOR, 1926, 339.

184E Vai tu piekristu arī, ka to, ko sajūti caur vienu spēju, nav iespējams sajust caur citu? Makdauels (McDOWELL, 186) norāda, ka, lai gan ideja, ka katrai sajūtai ir savi, tikai tai pieejami objekti, vienmēr bijusi vilinoša, tā noved pie grūti risināmām problēmām. Tā šķiet patiesa attiecībā uz tādiem objektiem kā krāsas, garša, tomēr nav skaidrs, kā to attiecināt, piemēram, uz formu, kas ir pieejama gan redzei, gan taustei (sk. arī BOSTOCK, 112–118). Č. Kāns (KAHN, 1981, 123, 31. piez.) uzskata, ka Sokrata formulētais princips nebūt nav tik problemātisks, kā dažkārt uzskata, ja vien ievēro nošķirumu starp spējas (tas pats attieksies arī uz zināšanu jomām) intencionālo un fizikālo objektu. Piemēram, anatomi un bioķīmiķi var pētīt dzīvniekus (fizikāli objekti), tomēr vieni pētīs to kaulu struktūru, turpretī otri – ķīmisko sastāvu. Līdzīgi arī sajūtām – vieni un tie paši fizikālie objekti ir doti dažādos aspektos. Tomēr nav skaidrs, vai šādā veidā iespējams atrisināt norādīto problēmu ar formas uztveri. Burnjets (BURNYEAT, 1976c, 48; 1990, 56–57) uzskata, ka Sokrata argumentam nav nepieciešams tik stingrs principa formulējums. Viņaprāt, argumentā izmantota krietni vājāka un pieņemamāka šī principa versija, proti, ka ar redzes palīdzību mēs uztveram krāsas, nevis skaņas, ar dzirdes palīdzību uztveram skaņas, nevis krāsas, utt.

185C Bet caur ko darbojas tā spēja, kas padara tev skaidru visam un arī šiem sajūtamajiem kopīgo... Runājot par 'īpašībām', kas attiecināmas uz vairākiem sajūtu objektiem, Sokrats lieto vārdu κοινόν (*koinon*, 'kopīgs') vai κοινά (nekatras dz. dsk.) un neprecizē, kas tieši tas ir. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 106) tos sauc par 'kopējiem predikātiem', norādot, ka šajā dialoga daļā tie aplūkoti tikai kā predikāti. Kā kopēju predikātu piemērus Sokrats nosauc 'esamību' (οὐσία, *ousia*), 'neesamību' (τὸ μὴ εἶναι, *to mē einai*), 'citādību' (ἕτερον, *heteron*), 'līdzību' (ὁμοιότης, *homoiotēs*), 'nelīdzību' (ἀνομοιότης, *anhomoiotēs*), 'tāpatību' (ταύτον, *tauton*), 'vienu' (ἓν, *hen*), 'pāri' (ἄρτιον, *artion*), 'nepāri' (περιττόν, *peritton*) un jebkuru citu skaitli (185A–185D), bet vēlāk (186A) arī 'skaisto' (καλόν, *kalon*), 'neglīto' (αἰσχρόν, *aischron*), 'labo' (ἀγαθόν, *agathon*) un 'nekrietno' (κακόν, *kakon*). Komentatoru uzskati par šo kopējo predikātu statusu atšķiras. Līdzīgi kā daudzos jau aplūkotajos gadījumos, arī šeit atšķirības lielā mērā noteiks

dažāda dialoga II daļas izklāsta redzējums. Unitāristi (CORN-FORD, 105–106; CHAPPELL, 147) uzskata, ka nosauktie predikāti ir Platona idejas. Piemēram, Kornfords (*ibid.*) norāda uz Platona “Parmenidu” 129D un 130B, kur daļa no “Teaitēta” minētajiem predikātiem (līdzība, nelīdzība, viens, labais, skaists) raksturoti kā idejas. Čapels (*ibid.*) norāda uz līdzību ar “Sofistā” 254B–258E minētajām ‘lielākajām dzimtām’ (μέγιστα γένη, *megista genē*) – esamību, citādību, tāpatību, kustību un stāju. Tiesa, viņš arī atzīst, ka jautājums par to, vai var likt vienādības zīmi starp lielākajām dzimtām un idejām, ir strīdīgs.

Savukārt revizionisti noliegs, ka kopējie predikāti būtu jāuzlūko šādā jēdzieniski noslogotā veidā. Šie jēdzieni ir kopējie predikāti un nekas vairāk. Izvēle starp atšķirīgajiem lasījumiem ietekmēs visa argumenta interpretāciju.

186E Tātad zināšana un sajušana, Teaitēt, nekad nebūs viens un tas pats. Dialoga otrās daļas noslēguma (184B–186E) struktūra ir samērā skaidra. Fragmentā var izšķirt trīs soļus, pirmajos divos – (1) (184B–184D) un (2) (184D–186C) – tiek sagatavota augsne noslēguma solim (3) (186C–186E), kas satur īsu argumentu ar secinājumu, ka pretēji Teaitēta apgalvojumam sajušana nav zināšana.

Pirmajā (1) fragmenta daļā Sokrats ievieš nošķirumu starp diviem veidiem jeb modeļiem, kā var aplūkot sajūtošā subjekta (dvēseles) un sajūtu attiecības. Saskaņā ar vienu modeli maņu orgāni ir tas, *ar ko* mēs kaut ko uztveram, t.i., tie ir salīdzinoši patstāvīgi un neatkarīgi no uztverošā subjekta – tiem pašiem noteiktā mērā piemīt sajušanas spēja. Saskaņā ar otru modeli sajūtas ir tikai ekvipējums, ko dvēsele liek lietā, kad tā kaut ko sajūt, t.i., vienīgais sajušanas subjekts striktā nozīmē ir dvēsele.

Nākamajā (2) fragmenta daļā tiek izdalīti kopējie predikāti un ieviests nošķirums starp diviem dvēseles darbības veidiem. Vienā gadījumā dvēseles aplūkojuma objekti ir sajūtu objekti jeb īpašības, bet otrā – kopējie predikāti. Pirmajā gadījumā dvēsele izmanto ķermeņa spējas (185E), bet otrā – pati sevi.

Noslēguma (3) daļas argumentu var ilustrēt šādi:

- (A) Patiesības nosacījums ir esamības sasniegšana.
- (B) Zināšanas nosacījums ir patiesības sasniegšana.
- (C) Sajušana nevar sasniegt esamību.
- (D) Tātad tā nevar sasniegt arī patiesību.
- (E) Tātad sajušana un zināšana nav viens un tas pats.

Formāli arguments ir skaidrs un, šķiet, arī pareizs. Tomēr tā iznākuma izpratne lielā mērā atkarīga no termina 'esamība' (οὐσία) izpratnes. Interpretatīvajā literatūrā var izdalīt vismaz trīs atšķirīgus argumenta lasījumus.

(1) Saskaņā ar Kornforda (sk. CORNFORD, 108–109) un citu (bet ne visu – sk. SEDLEY, 2004, 105–116) unitāristu viedokli argumenta pamatā ir Platona nošķirums starp patiesi esošo un vienmēr topošo realitāti (sk. 152D). Jēdziens 'esamība' norāda uz ideju sfēru. Sajūšana nevar būt zināšana, jo sajūtām idejas nav aizsniedzamas un tādējādi nav pieejama patiesība.

(2) Saskaņā ar citu lasījumu, kuru varētu saukt par kantiānisko, jēdziens οὐσία šajā fragmentā jāsaprot kā "domas propozicionālās struktūras saīsināta izteiksme, ko nodrošina valoda vai kas veidota atbilstoši valodai" (КАНН, 1981, 120) vai "propozicionālā struktūra kā realitātes reprezentācija". Proti, tā ir struktūra, kas nepieciešama, lai doma būtu patiesa vai aplama. Tāpēc teikt, ka dvēsele pati par sevi var sasniegt οὐσία (186A), nozīmē apgalvot, ka tajā līmenī, kurā dvēsele darbojas pati par sevi, var runāt par propozicionālu struktūru subjekta-predikāta (S ir P) izteikumu veidā. Spēt sasniegt οὐσία nozīmē spēt formulēt spriedumu, ka ir kāds x un ir kāds F, un x ir F (BURNYEAT, 1976c, 44–45; FREDE, 383; BOSTOCK, 128–142; SEDLEY, 2004, 106). Sk. arī 152A (2).

Šāds lasījums paredz, ka sajūšanai nevar piedēvēt nekādu kognitīvu spēju, tā ir tikai pasīva iespaidu saņemšana; iespaidi tiek konceptualizēti, pateicoties domāšanas jeb spriešanas aktivitātei, uz ko ir spējīga dvēsele pati par sevi. Šāda interpretācija ir tuva Kanta nostādnei "Tirā prāta kritikā", kur viņš ievieš nošķirumu starp iespaidu receptivitāti jeb 'juteklību', kas ir "spēja saņemt priekšstatus", un jēdzienu spontanitāti jeb 'sapratni', kas ir "spēja ar šiem priekšstatiem izzināt priekšmetu" (A51/ B75). Saskaņā ar šo interpretāciju sajūšana nevar būt zināšana, jo tā atrodas zemākā loģiskās sarežģītības līmenī, t.i., ja sajūtas ir konceptuāli tukšas, tad tās nevar būt nedz patiesas, nedz aplamas, jo tās nav iespējams fiksēt – šādai fiksēšanai būtu nepieciešama minimāla konceptualizācija, kas ir iespējama, tikai pateicoties dvēseles spējai reflektēt. Šī iemesla dēļ sajūšana nevar pretendēt uz zināšanas statusu. Jāpiebilst, ka šis lasījums ir pretrunā ar Čapela nostāju (sk. 161D), ka gan Protogors, gan Platons uzskata sajūtas par nekļūdīgām. Ja kantiāniskā interpretācija ir patiesa, tad sajūtas ir viņpus kļūdīguma un nekļūdīguma.

(3) Atšķirīgu interpretāciju piedāvā Dž. Kūpers (COOPER). Viņš uzskata, ka sajūšanai jāpiedēvē spēja jēdzieniski fiksēt vienkāršas objektu kvalitātes – kā ‘sarkans’, ‘rūgts’, ‘silts’ u.c., kas informē par konkrētā sajūtu uztvēruma saturu. Dvēseles refleksijas spēja tādējādi tiek ierobežota ar speciālu ‘kopējo predikātu’ piemērošanu. Šāds lasījums rod pamatu arī dialoga kontekstā un sasaucas ar iepriekš (177C–179C) pārrunāto eksperta spēju spriest par nākotnes lietu stāvokli, atsaucoties uz objektīviem ‘zinātņu’ standartiem. Sajūšana, uzskata Kūpers (COOPER, 375), nevar būt zināšana, jo “zināšana vienmēr ir tādas domāšanas rezultāts, kura ir saskaņā ar principiem un standartiem, tādējādi jebkurai pretenzijai uz zināšanu jābūt atvērtai pret kritiku, kas apelē pie attiecīgajiem standartiem. Tā kā uztverē nav vietas šādaī kritikai, tad tā nespēj būt zināšana”. Sajūtu uztvērumu saturs saskaņā ar Kūpera interpretāciju ir pilnīgi subjektīvs. Sajūšanas nespēja sasniegt οὐσία un patiesumu ir tās nespēja pārvarēt subjektivitāti un apelēt pie objektīviem standartiem. Tam nepieciešama dvēseles refleksijas spēja.

III DAĻA

187A–201C Zināšana ir patiesi uzskats

187A (1) ...bet gan tajā nosaukumā, kāds ir dvēselei, kad tā pati sevī... Apgalvojums, ka zināšana jāmeklē vārdā jeb nosaukumā (ὄνομα, *onoma*), var izklausīties savāds, taču šāda izteiksmes veida izskaidrojums ir rodams dialoga tekstā 17 rindas iepriekš (186D10–11), kur Sokrats aicina Teaitētu dod nosaukumu (ὄνομα) redzei, dzirdei, ožai, salšanai un silšanai un Teaitēts šīs norises nosauc par sajūšanu (αἰσθάνεσθαι, *aisthanesthai*) (sk. CAMPBELL, 164).

187A (2) Tagad izdzēs visu iepriekšējo... Kembels (CAMPBELL, 166) šeit saskata norādi uz ģeometru praksi, proti, viens pierādījums ir galā, tāpēc jānodzēš, piemēram, smiltis iezīmētās figūras un jāķeras pie nākamā pierādījuma.

187A (3) Pēc manām domām, Sokrat, to sauc par uzskatīšanu. Ar vārdu ‘uzskatīšana’ tulkots vārds δοξάζειν (*doksazein*). Šī vārda tulkošana sagādā problēmas daudzo nozīmju dēļ. “Teaitētā” ar δόξα (*doksa*) un δοξάζειν dažviet norāda uz noteiktu pieredzējumu (187D) vai epizodi (187E). Vēlāk 190A Sokrats definē δόξα kā “izteiktu

spriedumu (λόγος) – nevis citam un skaļi, bet sevī klusu”. Tomēr tikpat labi δόξα var norādīt uz stāvokli – ‘ieskatu’ vai ‘pārlicību’. Darbības vārdu δοξάζειν (‘uzskatīt’) grieķu valodā lieto ar tiešo papildinātāju. Latviešu valodā šāds lietojums ir neparasts, tomēr dažkārt arī latviešu tulkojumā ir saglabāta verba ‘uzskatīt’ konstrukcija ar akuzatīvu, bet tikai tur, kur no konteksta skaidri izriet, ka runa ir par to, ka kaut kas ir kāda uzskatā.

187C ...vai vismaz mazāk iedomāsimies zinām... Sk. 210C, 150C (2).

187D (1) Esmu apjukumā, un arī agrāk bieži ir bijis tā... Sal. Soph. 236E. Iespējams, teiktais jāsaprot kā norāde uz jautājuma aktualizēšanu citos Platona darbos – Euthd. 283E–284C, 285D–286E; Crat. 429D. Risinājumu Platons piedāvā “Sofistā” – sk. Soph. 236E un tālāk, 240B un tālāk, 241D.

187D (2) ...vai par to neliekties ne zinīs, vai arī aplūkot citādi nekā kādu brīdi iepriekš. Iespējams, Sokrats norāda uz Protagora mācības izklāstu 167A–B, kur Protagors savā runā noliedza aplama uzskata iespējamību (CORNFORD, 110; McDOWELL, 194).

Gandrīz visa atlikusi dialoga III daļa (188A–200D) tiek veltīta aplama uzskata iespējamības iztirzājumam, kas noslēdzas ar atziņu, ka, iekams nav noskaidrots, kas ir zināšana, nav iespējams arī noskaidrot, kā rodas aplami uzskati. Tikai pašās beigās (200D) Sokrats un Teaitēts atgriežas pie Teaitēta noteiksmes, ka zināšana ir patiens uzskats (turpmāk – ŽPU), kas visai ātri (Sokrats tam velta mazāk nekā vienu Stefana lapaspusi – 200E–201C) tiek atspēkota. Līdz ar to rodas jautājums, kā aplama uzskata iespējamības diskusija iekļaujas kopējā dialoga izklāstā. Daži komentatori (CORNFORD, 110–111; BOSTOCK, 162) uzskata, ka šis izklāsts ir atkāpe. Piemēram, Kornfords (*op. cit.*, 110) atzīmē, ka Sokrats tā vietā, lai pievērstos Teaitēta piedāvātās definīcijas aplūkojumam, atgriežas pie problēmas, kas iezīmēta jau diskusijā ar Protagoru (167A). Arī Makdauels (McDOWELL, 194) diskusiju par aplama uzskata iespējamību uzlūko drīzāk kā atkāpi. Tomēr šāda atkāpe, viņaprāt, ir nepieciešama, jo aplama uzskata iespējamības iztirzāšanas nolūks ir padarīt skaidru patiesa uzskata nojēgumu. Viņam piekrīt arī Čapels (CHAPPELL, 153), tomēr viņš atšķirībā no Makdauela un Kornforda domā, ka diskusija par aplama uzskata iespējamību nav novirzīšanās no dia-

loga pamatjautājuma iztīrījuma. Līdzīgi Kornfordam viņš uzskata, ka šī dialoga daļa ir iepriekšējā daļā iesāktās empīrisma kritikas turpinājums. Čapels (*op. cit.*, 151–152) pauž viedokli, ka visas šīs dialoga daļas (187–201) uzdevums ir rast atbildi uz jautājumu – kā uzskati var rasties no tiešas sajūtu pieredzes. Viņaprāt, Platona mērķis ir parādīt, ka nav iespējams konstruēt uzskatus no sajūtām. Tam nepieciešams kaut kas vairāk par sajūtām. Izsakoties mūsdienu filosofijas terminos, tam nepieciešamas nereducējamas semantiskās īpašības, kas Platona gadījumā ir idejas. Šāds skatījums ir retrospektīvs, t.i., tas meklē saites ar dialoga pamattēmu, raugoties atpakaļ. Daži komentatori rikojas pretēji – aplama uzskata iespējamības izklāsta motīvu viņi mēģina atklāt, pievēršoties pašam aplama uzskata iespējamības iztīrījumam. Piemēram, Burnjets (BURNYEAT, 1990, 66) uzskata, ka šis fragments jāuzlūko kā izaicinājums. Sarunbiedriem ir skaidrs, ka aplams uzskats ir iespējams – galu galā tā pastāvēšana jau tika pierādīta iepriekšējā sarunā gan teorētiski (jo tika atspēkota Protagora tēze, ka katrs uzskats ir patiess), gan praktiski (jo izrādījās, ka Teaitēta uzskats, ka zināšana ir sajušana, ir aplams). Tomēr mēģinājumi skaidrot tā iespējamību ir neveiksmīgi. Tas varētu liecināt nevis par to, ka pats Platons ir neziņā, kā šo jautājumu risināt, bet gan par to, ka dialogs apzināti būvēts tā, lai liktu lasītājam saprast, ka iemesls, kāpēc Sokratam un Teaitētam neizdodas šo problēmu atrisināt, ir kāds no dialoga dalībnieku pieņēmumiem. Bensons (BENSON) un Faina (FINE, 1979a) uzskata, ka šis pieņēmums ir Teaitēta jaunā zināšanas definīcija.

188C Ārpus jau minētajiem gadījumiem vispār nekādu uzskatu nevar būt... Sokrata domu gaitu šajā fragmentā (188A–C) var attēlot šādi:

(A) attiecībā uz jebkuru lietu ($x, y, z, \dots$) – S to vai nu zina, vai nezina;

(B) ja S kaut ko uzskata, tad viņš domā vai nu kaut ko no tā, ko zina, vai no tā, ko nezina;

(C) nav iespējams, ka S, zinot x , to nezina, vai – nezinot x , to zina.

(D) Ja S uzskata, ka x ir y , tad ir četras iespējas:

(1) S zina x un y ;

(2) S nezina x un y ;

(3) S zina x un nezina y ;

(4) S nezina x un zina y .

(E) Nevienā no iepriekš minētajiem gadījumiem nav iespējams, ka S uzskata, ka x ir y.

(1) Ja S zina gan x, gan y, tad nav iespējams, ka S uzskata, ka x ir y, jo tad viņš būtu neziņā gan par x, gan par y.

(2) Ja S nezina nedz x, nedz y, tad nav iespējams, ka S uzskata, ka x ir y.

(3) Ja S zina x un nezina y, tad nav iespējams, ka S uzskata, ka x ir y.

(4) Ja S nezina x un zina y, tad nav iespējams, ka S uzskata, ka x ir y.

(F) Tātad aplams uzskats nav iespējams.

Vairāki komentatori (McDOWELL, 196; FINE, 1979a, 71) ir norādījuši, ka šis arguments darbojas tikai ar nosacījumu, ka tiek akceptēts princips:

(UZ) Ja personai S ir uzskats par x, tad viņa zina x.

Saistībā ar to dažkārt arī atzīmē, ka līdzīgu principu akceptējis arī Bērtrands Rasels, rakstot: "Ikreiz, kad var fiksēt spriešanas vai pieņēmuma izdarīšanas attiecību, terminiem, ar kuriem pieņēmeja vai spriedēja prāts ir saattiecināts, jābūt tādiem, ar kuriem šis prāts ir pazīstams. Tas nozīmē tikai to, ka mēs nevaram izdarīt spriedumu vai pieņēmumu, nezinot, kas ir tas, par ko ir mūsu spriedums vai pieņēmums." (B. RUSSELL, "Knowledge by Acquaintance and Knowledge by Description", // *Proceedings of Aristotelian Society*. - 11, 1910/11, 118. Citēts pēc BURNYEAT, 1990, 75.) Faina (līdzīgi Makdauelam (McDOWELL, 196)) norāda, ka princips pats par sevi ir pieņemams. Mēs varētu piekrist, ka nav iespējams formulēt uzskatus par kādu objektu, ja mēs objektu nespējam identificēt (šajā nozīmē neesam ar to pazīstami). Šajā gadījumā gradācija nav iespējama – vai nu S pazīst x (spēj to identificēt), vai arī nepazīst x, t.i., nav iespējams identificēt vairāk vai mazāk. Un nav iespējams veidot uzskatus vai spriedumus par x, ja par to nav nekādas jausmas. Ja kāds nav neko dzirdējis par Anaksagoru un Protagoru, tad arī nekad nesajauks vienu ar otru. Tomēr Faina atzīst, ka šādi var izskaidrot tikai to, kā tiek iegūti E2, E3 un E4, atstājot neizskaidrotu E1. Lai to iegūtu, nepieciešams princips, kas ir stingrāks par (UZ):

(UZV) Ja personai S ir uzskats par x, tad viņa zina visu par x.

Tomēr šāds princips jau izraisa iebildumus. Vai Platons patiešām ir turējies pie šādas pozīcijas? Komentatoru viedokļi dalās. Makdauels (McDOWELL, 197) atbild apstiprinoši. Faina (FINE, 1979a, 77) uzskata, ka šāds zināšanas modelis Platonam nav piedēvējams.

Tas tiek ieviests tikai tāpēc, ka saskan ar Teaitēta definīciju (ZPU), ka starp patiesu uzskatu un zināšanu nav nekādas atšķirības. Atmetot Teaitēta definīciju, tiek atmests arī šis zināšanas skaidrojuma modelis, tāpēc Faina domā, ka aplama uzskata iespējamības iztirzājums ir netiešs arguments pret (ZPU) (sk. 187D (2)). Līdzīgu, bet nedaudz sarežģītāku interpretāciju piedāvā Bensons (BENSON).

Komentatoru vidū nav vienprātības par to, vai Sokrata uzrādītā aporija par aplamu uzskatu neiespējamību attiecas uz jebkuru aplamu uzskatu (BURNYEAT, 1979, 74; BOSTOCK, 196; BENSON, 197; SEDLEY, 2004, 124–125) vai tikai uz apgalvojumiem par identitāti (CORNFORD, 113; MCDOWELL, 195; SAYRE, 106). Diemžēl pats teksts izšķirošu atbildi nepiedāvā. Vienīgais aplama uzskata piemērs, ko šīs aporijas kontekstā min Sokrats, ir aplams identitātes izteikums “Sokrats ir Teaitēts”. Ja taisnība ir tiem, kuri apgalvo, ka aporija attiecas tikai uz identitātes izteikumiem, tad Sokratam nav tiesību izdarīt secinājumu (F), ka aplams uzskats nav iespējams, tomēr tieši to Sokrats dara (sk. 188C). Sokratam būtu tiesības secināt tikai to, ka nav iespējamās aplamas identifikācijas. Tas vedina domāt, ka priekšroka būtu dodama lasījumam, kas ļautu Sokratam nonākt pie (F). Tāpēc to komentatoru uzdevums, kuri apgalvo, ka aporija ir attiecināma ne tikai uz aplamiem identitātes izteikumiem (x ir y), bet arī uz aplamiem aprakstiem (x ir F); piem., ‘Teaitēts ir gudrs’), ir parādīt, kā tas iespējams. Piemēram, Bensons (BENSON, 197) uzskata, ka tas ir iespējams, ja iespējams paskaidrot, ka uzskati, kas formulējami subjekta-predikāta formā, ir pietiekamā mērā analogi uzskatiem, kas formulēti kā identitātes izteikumi. Bensons izvirza hipotēzi, ka izteikumus, kuru forma ir ‘ x ir F ’, Platons analizē kā tādus, kam ir forma ‘ x ir līdzdalīgs F -ībā’ (sk. Phd. 100C). Tāpēc nav grūti izskaidrot, kāpēc Platons uzskata, ka pārliecība ‘ x ir F ’ ir pietiekami līdzīga pārliecībai ‘ x ir identisks y ’. Proti, Platona gadījumā nav būtiskas atšķirības starp viena un otra veida izteikumiem. Abos figurē divas atšķirīgas vienības. Vienā – x un F -ība (piem., Teaitēts un ‘skaistums’), otrā – x un y (piem., Teaitēts un Teodors). Tādējādi abu veidu uzskati var figurēt aporijā minētajās četrās iespējās.

188D ...ja kāds savā uzskatā par kaut ko domā to, kas nav... Par verbu ‘būt’ sk. 152A (2). Makdauels (MCDOWELL, 198) uzskata, ka ‘būt’ šeit ir lietots nepabeigtā nozīmē. Tomēr tālākie piemēri par uztveri un tās objektiem, ko Sokrats lieto kā analogijas, vedina

domāt arī par eksistenciālas nozīmes klātesamību, t.i., ‘būt’ nozīmē ‘būt predikācijas subjektam’. Citiem vārdiem, ‘x ir’ jāsaprot kā ‘x ir, un x ir F’.

189B (1) tādā gadījumā arī “uzskatīt aplami” ir kas cits nekā “uzskatīt to, kas nav... Šis Sokrata piedāvātais skaidrojums jau minēts iepriekš – Protagora aizstāvības runā (167A), kad Protagors neiespējamību kļūdoties (vai turēties pie aplamiem uzskatiem) skaidroja ar neiespējamību uzskatīt to, kas nav. Šķiet, šī aplamā uzskata iespējamības aporija bijusi visnotaļ izplatīta, par tās formulētāju var uzskatīt Parmenidu (sk. 152E (1)). Līdzīgus šīs aporijas formulējumus var rast PLATONA Euthd. 283E–284C; Crat. 429D; Resp. 478B–C; Soph. 240D–E. Kā norāda Sedlijs (SEDLLEY, 2004, 126), atšķirībā no “Teaitēta” versijas, “Eutidēmā” aporiju attiecina nevis uz uzskatišanu vai spriešanu, bet uz teikšanu vai runāšanu.

Aporijas formulējumu nedaudz neskaidru padara Sokrata ieviestais nošķirums 188D, kur iedomātais vaicātais jautā, vai vispār iespējams uzskatīt to, kas nav, – (1) par lietām, kas ir (περὶ τῶν ὄντων), vai (2) pašu par sevi (αὐτὸ καθ' αὐτό). Pirmajā gadījumā spriest aplami nozīmē uzskatīt kaut ko neesošu par kaut ko esošu. Otrajā gadījumā uzskata objekts ir pats neesošais. Tieši pēdējā versija figurē “Eutidēma” (283E–284C) un “Kratila” (429D) argumentos par aplamu izteikumu neiespējamību. Divainā kārtā arī “Teaitēta” arguments par aplama uzskata neiespējamību ir arguments tikai par (2), lai gan Sokrats (189B) to attiecina arī uz (1) (sk. BURNYEAT, 1990, 78).

Sokratu arguments tiek balstīts analogijā starp uzskatišanu un uztveri:

- (A) redzēt nozīmē redzēt kaut ko, kas ir;
- (B) dzirdēt nozīmē dzirdēt kaut ko, kas ir;
- (C) uzskatīt nozīmē uzskatīt to, kas ir;
- (A1) redzēt to, kas nav, nozīmē neredzēt;
- (B1) dzirdēt to, kas nav, nozīmē nedzirdēt;
- (C1) uzskatīt to, kas nav, nozīmē neuzskatīt.

Uzskatišanu Platons aplūko līdzīgi tādiem verbiem kā ‘redzēt’, ‘dzirdēt’, ‘pieskarties’. Makdauels (MCDOWELL, 200) gan norāda, ka analogija starp uztveri un uzskatišanu nav pārāk pārliecinoša. Tomēr, iespējams, Platons domāšanu (un pat vēlēšanos jeb tiekšanos) uzlūkoja tieši šādā veidā (sk. RUDEBUSH, 536; par vēlmēm sk. PENNER, 1991).

Kā jau tika minēts, nav skaidrs, kā Sokrata arguments attiektos uz (1). Iespējams, lai izvairītos no šādas problēmas, McDowell (199) nošķirumu starp (1) un (2) interpretē citādi. Ja Sokrats uzskata, ka 'Teaitēts ir skaists', tad skaistums figurē viņa spriedumā kā kaut kas tāds, kas attiecas uz Teaitētu, t.i., uz kaut ko, kas ir. Savukārt Teaitēts figurē viņa spriedumā nevis kā kaut kas tāds, kas attiecas uz kaut ko, kas ir, bet gan pats par sevi.

189B (2) Aplams uzskats, mēs sakām, ir uzskatu sajaukšana... Ar 'uzskatu sajaukšanu' tulkots Platona īpaši šim gadījumam ieviests vārds *ἄλλοδοξία* (*allodoksia*) – saliktenis, kas veidots no *ἄλλος* (cits) un *δόξα*. Kornfords (CORNFORD, 117, 1. piez.) norāda, ka šis vārds ir analogisks vārdam *ἄλλογνωεῖν* (*allognoein*), kas nozīmē 'sajaukt vienu personu ar citu'. Vēlāk (193D) Platons tādā pašā nozīmē lieto vārdu *ἑτεροδοξία* (*heterodoksia*; sal. 190E – *ἑτεροδοξεῖν*).

Sokrata 'uzskatu sajaukšanas' aprakstu nedaudz nenoteiktu padara tekstuālas problēmas. Manuskriptu versijā teksts ir gramatiski problemātisks. Uzskata, ka kāds manuskripta pārrakstītājs netišām kaut ko izlaidis, tāpēc dažādi izdevēji piedāvā atšķirīgus variantus, kā teikums būtu jāpapildina. Standarta versijā, kas pieņemta gan OCT 1900, gan OCT 1995 (līdzīgi arī CAMPBELL), manuskripta teksts tiek papildināts ar vietniekvārdu *τι*, un teikums tiek tulkots "kad par kādu esošo tiek teikts, ka tas ir kaut kāds cits esošais, prātā tos sajaucot" (sk., piem., McDOWELL). Burnjets (BURNYEAT, 1990, 322, 42. piez.) šādu lasījumu uzskata par nepamatotu vismaz divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, saskaņā ar šo lasījumu jau sākotnējā 'uzskatu sajaukšanas' aprakstā tiek ietverts aspekts, kas vēlāk šīs pozīcijas atspēkojumā izrādīsies liktenīgs. Tālākajā iebildumā parādīts, ka G sajaukt ar F iespējams tikai tad, ja persona uzskata, ka G ir F, kas ir absurdi (sk. 190D). Otrkārt, Burnjets uzskata, ka standarta interpretācija nesaskan ar tālāko teikumu un Teaitēta atbildi. Tāpēc viņš piedāvā manuskripta versiju papildināt nevis ar *τι*, bet *ἀντί τιος*. Tādā gadījumā teikums būtu jātulko šādi: "...kad kāds savā prātā vienu esošo samaina ar citu esošo un saka, ka tas ir". Latviešu tulkojumā ņemtas vērā šīs Burnjeta norādes, tomēr paliekot pie grieķu teksta standarta versijas.

190A–B Sarunu, ko dvēsele risina pati sevī, lai ko arī tā aplūkotu. Šī ir otrā vieta (pirmā ir 185D) dialogā, kur Sokrats – lai arī pēc paša atzinuma ir neauglīgs (150C–D) – pauž savu pozīciju kādā jautājumā.

Līdzīgi arī "Sofistā" (263E) domāšana (*διάνοια, dianoia*) raksturota kā iekšēja dvēseles saruna (*διάλογος, dialogos*) pašai ar sevi (sal. Tim. 37B; Phil. 38C). Burnjets (BURNYEAT, 1990, 84) min vairākus šādas domāšanas izpratnes trūkumus. Pirmkārt, tā ir pārlietu intelektualizēta – tā apraksta tikai intelektuālu domāšanu, nevis "domu un koncentrēšanos, ar kuru atlēts skrien, mākslinieks glezno vai bērns lasa stāstu". Otrkārt, arī kā intelektuālas domāšanas apraksts šis modelis ir nepietiekams, jo atstāj nepieminētu spriešanas procesu (reasoning). Visbeidzot, arī analogija starp domāšanu un iekšējo runu, viņaprāt, ir apšaubāma. Burnjets norāda: jo lielāks skaits runas īpašību tiek attiecināts uz iekšējo runu, jo šāda iekšējas runas identifikācija ar domāšanu šķitīs mazāk veiksmīga. Runājot mēs varam kādu pārsteigt, izklaidēt, iepriecināt, maldināt, mācīt utt. Diez vai visus šos ārējās runas aspektus var attiecināt uz iekšējo runu. Lai arī daudzējādā ziņā Burnjetam var piekrist, tomēr daži izteiktie pārmetumi var izrādīties nepamatoti. Pirmkārt, šī domāšanas noteiksme tiek formulēta saistībā ar noteiktu uzdevumu, t.i., Platons nebūt negrasās sniegt izmēlošu domāšanas procesa aprakstu. Kā atzīst arī Burnjets, šīs noteiksmes galvenā vērtība ir, ka tā norāda uz faktu, ka uzskatam jeb spriedumam piemīt noteiktas loģiskas īpašības, piemēram, propozicionāla struktūra (sk. arī BOSTOCK, 175). Otrkārt, der pievērst uzmanību tam, cik uzmanīgi Sokrats šo pozīciju piesaika, – viņš saka, ka runā kā nezinātājs. To var tulkot dažādi. Piemēram, Sedlijs (SEDLEY, 2004, 130) izsaka minējumu, ka Platons šādi norāda uz šīs nostādnes sokratiskajām saknēm (Sedlijs tādas saskata Charm. 166C–D; Gorg. 505C–507D; HpMa. 298D). Tomēr tikpat labi to var uzlūkot kā norādi, ka Platons nav līdz galam drošs par to, cik šāds modelis ir adekvāts. Katrā ziņā uzskatu, ka Platons stingri turas pie šāda viedokļa, var apšaubīt (sk. 190D).

190B Atminies, vai esi kādreiz pats sev teicis, ka skaistais, visdrīzāk, ir neglīts... Šeit un citur šajā fragmentā piemērus var uzlūkot dažādi, jo grieķu tekstā τὸ καλὸν αἰσχρόν ἐστίν var nozīmēt gan 'ši skaistā lieta ir neglīta', gan 'skaistais ir neglītais'. Akrils (ACKRILL, 58) domā, ka 'uzskatu sajaukšanas' fragmentā runa ir par universāliju jeb īpašību, nevis indivīdu aplamu identifikāciju. Daudzi komentatori tam nepiekrīt. Bostoks (BOSTOCK, 171–172; līdzīgi WILLIAMS, 291–292; McDOWELL, 203–204; FINE, 1979a, 74; BURNYEAT, 1990, 81–82; SEDLEY, 2004, 131) uzskata, ka fragmentā ir runa par viena predikāta sajaukšanu ar citu predikātu. Uzskatu sajaukšana būtu jāsaprot šādi:

(A) S uzskata, ka x ir F (Teodors uzskata, ka Teaitēts ir neglīts).

(B) Patiesībā x ir G (Teaitēts ir skaists).

(C) S uzskata, ka G ir F (Teodors uzskata, ka skaistais ir neglīts).

(D) S uzskats ir aplams, jo viņš G vietā domā F (Teodora uzskats ir aplams, jo skaistā vietā viņš domā neglīto).

Saskaņā ar šādu interpretāciju aplama apraksta pamatā ir aplama identifikācija. Līdz ar to var teikt, ka šis aplama uzskata skaidrojuma modelis nav attiecināms tikai uz aplamiem identitātes izteikumiem.

190D Tātad uzskatu sajaukšana nav iespējama nedz tam, kuram uzskatā ir abi, nedz tam, kuram tikai viens... Sokrata argumentāciju varētu attēlot šādi:

(A) Aplami uzskati rodas no uzskatu sajaukšanas.

(B) Uzskatu sajaukšana ir vienas lietas (G) sajaukšana prātā ar citu (F).

(C) Ja (1) S uzskata, ka x ir F, bet patiesībā x ir G, tad (2) S uzskata, ka tas, kas ir F, ir G (sk. 190B).

(D) Uzskatīt, ka F ir G, nozīmē sev teikt, ka F ir G, bet tas šķiet absurdi.

(E) Tātad aplami uzskati nerodas uzskatu sajaukšanas rezultātā (ne-A).

Līdz ar to Sokrats un Teaitēts ir atsviesti atpakaļ pie sākotnējās aporijas iznākuma (188A-C). Vairāki komentatori (WILLIAMS, 291-292; 298; McDOWELL, 208; BURNEYAT, 1990, 85-86; BOSTOCK, 175-176; SEDLEY, 2004, 131, 18. piez.) norāda, ka Sokrata argumentācija nav korekta, jo premisās (C) un (D) vārds 'uzskatīt' lietots divās atšķirīgās nozīmēs. Apgalvojumi (C1) 'Teodors uzskata, ka Teaitēts ir neglīts' un (C2) 'Teodors uzskata, ka skaistais ir neglīts' var būt patiesi, tomēr dažādās nozīmēs. Var teikt, ka (C1) ir patiesš tad, ja to interpretē kā izteikumu, kas atspoguļo Teodora uzskatu Teodora skatījumā, t.i., to, kā Teodors redz situāciju. Otrais apgalvojums (C2) ir patiesš tad, ja to saprot kā izteikumu, kas apraksta objektus, uz kuriem Teodora uzskats attiecas. Lietojot mūsdienu filosofijas žargonu, var teikt, ka pirmajā gadījumā frāze 'Teaitēts ir neglīts' tiek interpretēta intensionāli jeb *de dicto* konstrukcijā, bet otrajā gadījumā - ekstensionāli jeb *de re* konstrukcijā (sal. 147B). Sokrats pasniedz (C2) kā (C1) skaidrojumu, t.i., kļūdainš apraksts ir kļūdainš identifikācijas rezultāts. Tomēr argumenta problēma slēpjas tajā apstākļi, ka premisā (D) izteikums 'F ir G'

jāsaprot *de dicto*, bet tādā gadījumā to nevar uzskatīt par iebildumu pret (C2), jo šeit 'F ir G' tiek saprasts *de re*. Tāpēc (A) paliek neatspēkots. Neko nelīdzēs arī mēģinājums lasīt 'F ir G' (C2) kā *de dicto*, jo tādā gadījumā premisa (C) būs acīmredzami aplama. Proti, vienā nozīmē mēs nevaram sajaukt A ar B (piemēram, skaisto ar neglīto); ja mēs uzskatām, ka A un B ir divas atšķirīgas lietas, tad mēs nenoturēsim A par B, vai otrādi (tas tiek uzrādīts arī pirmajā aporiijā 188A–188C). Proti, mums nevarēs piedēvēt uzskatu, ka A ir B, ja šis uzskats tiek interpretēts *de dicto*. Tomēr citā nozīmē par mums var teikt, ka mēs kļūdāmies, uzskatot, ka A ir B. Piemēram, kāds var sajaukt Platonu ar Protagoru, ja viņš domā, ka Platons teicis, ka "cilvēks ir visu lietu mērs". Bet šādā gadījumā pārliecība, ka Platons ir Protagors, būs jāinterpretē *de re*. Tātad Platons ir kļūdījies. Daži komentatori (BOSTOCK, 175–176; BURNYEAT, 1990, 86; sk. 203D), kas šo Platona kļūdu fiksējuši, savos vērtējumos ir visnotaļ saudzīgi, uzskatot, ka tā var šķist acīmredzama tikai pēc Frēges ieviestā nošķiruma starp jēgu (objekta prezentācijas veidu) un referenci (objektu) (FREGE, 1892). Frēges nošķirums skaidri formulē to, kas jau tika teikts. Es varu domāt, ka Platons ir teicis – "visu lietu mērs ir cilvēks", tomēr tas nenozīmē, ka es domāju, ka Platons ir Protagors, lai gan 'Protagors' un 'izteikuma "visu lietu mērs ir cilvēks" autors' norāda uz vienu un to pašu objektu – Protagoru. Frēges risinājums pieļauj aplama uzskata rašanās iespēju – mēs nevaram sajaukt divas jēgas, bet varam sajaukt references (domāt, ka izteiksme 'izteikuma "visu lietu mērs ir cilvēks" autors' norāda uz Platonu). (Burnjets (BURNYEAT, 1990, 87–88) gan norāda, ka Platons piedāvā ko līdzīgu Frēges risinājumam nākamajā aplama uzskata iespējamības modeļa iztirzājumā (191A–196C; sk. 194B).) Tomēr ne visi pētnieki piekrīt šādai situācijas diagnozei.

190E To es tev neteikšu, pirms nebūšu pamēģinājis to aplūkot... Sokrats atsakās izklāstīt, pie kādām absurdām sekām var novest atzinums, ka aplami uzskati nav iespējami, tomēr pastāv liela iespēja, ka runa ir par konsekvencēm, kas izriet no Protagora tēzes. Sk. 161C–162D.

191A Es teikšu, ka mūsu iepriekšējā vienošanās... Sk. 188B–C.

191D ...tā ir mūzu mātes Mnēmosīnes... Mnēmosīne (μνημοσύνη – 'atmiņa') – atmiņas dieve un mūzu māte (sk. HĒSIODS, Theog. 54; APOLLODORS, Bibl. 1.3.1).

Svarīgi ir piezīmēt, ka nospiedumi vaskā rodas ne tikai no sajūtām, bet arī no domām (ἐννοιαί, *ennoiai*), savukārt vēlāk (195E–196C) tieši nespēja skaidrot kļūdas domāšanas ietvaros kļūs par šī skaidrojuma klupšanas akmeni (sk. 196C).

192D Tagad es atpalieku vēl vairāk nekā iepriekš. Iepriekš (192A–C) Sokrats minēja tos gadījumus, kuros aplams uzskats nav iespējams. Proti, nav iespējams, ka S uzskats, ka x ir y, ir aplams, ja:

(1) S zina x, S atminas x, S nesajūt x / S zina y, S atminas y, S nesajūt y.

(2) S zina x / S nezina y, S nav y atmiņas nospieduma.

(3) S nezina x / S nezina y.

(4) S nezina x / S zina y.

(5) S sajūt x / S sajūt y.

(6) S sajūt x / S nesajūt y.

(7) S nesajūt x / S nesajūt y.

(8) S nesajūt x / S sajūt y.

(9) S zina x, S sajūt x, S atminas x / S zina y, S sajūt y, S atminas y.

(10) S zina x, S sajūt x, S atminas x / S zina y.

(11) S zina x, S sajūt x, S atminas x / S sajūt y.

(12) S nezina x, S nesajūt x / S nezina y, S nesajūt y (atkārtots 194A kopsavilkumā).

(13) S nezina x, S nesajūt x / S nezina y.

(14) S nezina x, S nesajūt x / S nesajūt y.

Bet tagad gadījumi, kuros aplams uzskats ir iespējams. S uzskats, ka x ir y, var būt aplams, ja:

(AU1) S zina x / S zina y, S sajūt y.

(AU2) S zina x / S nezina y, S sajūt y.

(AU3) S zina x, S sajūt x / S zina y, S sajūt y.

Sokrata uzskaitījums rada daudz grūti atbildamu jautājumu. Kornfords (CORNFORD, 122) uzskata, ka Sokrats min visus gadījumus, kuros vaska plāksnes modelis izslēdz aplama uzskata iespējamību, tomēr viņam, visdrīzāk, nav taisnība (sk. BURNYEAT, 1990, 98; CHAPPELL, 180). Sokrats min 17 iespējamās kombinācijas (14+3), bet ja pieņem, ka katru objektu (x un y) iespējams zināt un sajūst, nezināt un sajūst, zināt un nesajūst, nezināt un nesajūst, tikai zināt, tikai nezināt, tikai sajūst un tikai nesajūst, tad tas nozīmē, ka iespējamās vismaz 64 kombinācijas. Sokrats nemin tādas iespējas kā, piemēram:

(N1) S zina x, S nesajūt x / S nezina y, S nesajūt y.

Tomēr var apšaubīt, vai patiesais kombināciju skaits ir 64, jo nav skaidrs, vai dažas kombinācijas nedublējas. Piemēram, ar ko atšķirsies (5) no

(N2) S nezina x, S sajūt x / S nezina y, S sajūt y.

Iespējams, šajā situācijā var palīdzēt piemēri, kurus vēlāk (193A–B) min Sokrats. Viņš pats apgalvo, ka tie ilustrē (1), (2), (3):

(P1) Sokrats zina Teodoru, nesajūt Teodoru / Sokrats zina Teaitētu, nesajūt Teaitētu.

(P2) Sokrats zina Teodoru, nesajūt Teodoru / Sokrats nezina Teaitētu, nesajūt Teaitētu.

(P3) Sokrats nezina Teodoru, nesajūt Teodoru / Sokrats nezina Teaitētu, nesajūt Teaitētu.

Formalizēti:

(PF1) S zina x, S nesajūt x / S zina y, S nesajūt y.

(PF2) S zina x, S nesajūt x / S nezina y, S nesajūt y.

(PF3) S nezina x, S nesajūt x / S nezina y, S nesajūt y.

Ja palūkojas uz (2) un (PF2), tad redzams, ka 'S zina x, S nesajūt x' tiek aplūkots kā ekvivalents 'S zina x'. Tātad arī starp (5) un (N2) nebūs nekādas atšķirības, kā ekvivalenti tiek aplūkoti 'S nezina x, S sajūt x' un 'S sajūt x'. Tomēr tas nevar būt tiesa, jo tādā gadījumā, piemēram, būs grūti paskaidrot, kāda ir atšķirība starp (3), (12), (13), (14) vai starp (14) un (7).

Samērā neskaidra ir arī kognitīvā darba dalīšana starp atmiņšanos un zināšanu. Piemēram, Kornfords (CORNFORD, 121) uzskata, ka šajā dialoga daļā vārdam 'zināt' piešķirta jauna nozīme – zināt nozīmē pazīt objektu un saglabāt tā nospiedumu atmiņā.

Der arī ievērot, ka vienīgais, ar ko atšķiras (9) un (AU3), ir tas, ka vienā gadījumā (t.i., (9)) sajūta tiek pareizi saattiecināta ar atmiņas nospiedumu, bet otrā gadījumā (AU3) – ne. Vaska plāksnes modelis paredz, ka visas mūsu kognitīvās aktivitātes var iedalīt divās daļās – (A) tajās, kurās var runāt par sajūtas un atmiņas nospieduma saattiecināšanu, un (B) tajās, kur tas nav iespējams. No šāda viedokļa raugoties, ir grūti saprast, kāpēc, izdalot to gadījumu klasi, kuros aplams uzskats ir iespējams, Sokrats nepaliek pie (A), bet šīs klases ietvaros izdala divas apakšgrupas – (A1) gadījumus, kuros sajūta tiek pareizi saattiecināta ar atmiņu, un (A2) gadījumus, kuros sajūta tiek nepareizi saattiecināta ar atmiņu. Tādā gadījumā (A2) ir nevis iespējamo aplamo uzskatu klase, bet gan vienkārši aplamo uzskatu klase. Sokrata uzskaitījumā 192A–C minēti gadījumi, kuri pieder klasei (B) un (A1), tiem seko (192C–D) to gadījumu

uzskaitījums, kuri pieder (A2). Tāpēc šķiet, ka nav taisnība Makdauelam (McDOWELL, 211), ka šī uzskaitījuma nolūks ir izcelt tos gadījumus, kuros ir iespējama sajūtas un nospieduma aplama saattiecināšana, un nošķirt no tiem, kuros tā nav iespējama. Vēlāk (194A–B), kopsavelkot jaunā skaidrojuma rezultātus, Sokrats to ilustrē kā kontrastu starp (A) un (B), nevis (A1) un (B) vai (A1) un (A).

193D Šādā veidā es to skaidroju jau iepriekš... Sokrats atsaucas uz 192C–D, kur minēja trīs gadījumus, kādos aplams uzskats ir iespējams (sk. 192D (AU1), (AU2), (AU3)). Šeit Sokrats to paskaidro ar piemēriem:

(P1) Sokrats zina Teodoru, sajūt Teodoru, zina Teaitētu, sajūt Teaitētu (Teaitētš tiek sajaukts ar Teodoru, un otrādi) (=AU3; atkārtots 193E–194A).

(P2) Sokrats zina Teodoru, zina Teaitētu, sajūt Teaitētu (Teaitētš tiek noturēts par Teodoru) (=AU1; atkārtots 194A).

Piemēru gadījumam (AU2) Sokrats nemin.

194B Savukārt, ja runa ir par to, ko mēs zinām un sajūtam... Daži komentatori (ACKRILL, 62–63; BOSTOCK, 180–181; sk. arī McDOWELL, 213–214) pauž izbrīnu, kāpēc Sokrats ieslēdz kļūdas iespēju, kad tiek sajaukts atmiņas nospiedums ar atmiņas nospiedumu vai sajūta ar sajūtu. Bostoks (*ibid.*) norāda, ka pretēji tam, ko apgalvo Sokrats, patiesībā ir iespējams sajaukt uztvērumu ar uztvērumu vai atmiņu ar atmiņu. Es varu sajaukt pulksteni, kuru es redzu, ar pulksteni, kuru es dzirdu. Līdzīgi es varu sajaukt atmiņas un nonākt pie uzskata, ka Sokrats un Teaitētš ir viena un tā pati persona. Pieņemsim, ka Sokrats un Teaitētš ir izskatā līdzīgi un es tieku iepazīstināts ar vienu, bet kaut kad vēlāk, citos apstākļos, ar otru. Tādā gadījumā pastāv iespēja, ka man varētu rasties aizdomas, ka tā bijusi viena un tā pati persona, kas man stādīta priekšā ar atšķirīgiem vārdiem. Akrils uzskata, ka šādas iespējas Platons neaplūko tāpēc, ka viņš ir sava modeļa upuris. Vaska plāksnes modeļi skaidro kļūdišanos kā divu lietu kļūdainu savienošānu. Atmiņas nospiedums un sajūta savienojas kā cimds ar roku vai pēda ar pēdas nospiedumu. Proti, runa ir par divām dažādu veidu lietām – nevar ielikt pēdu pēdā vai pēdas nospiedumu pēdas nospiedumā. Tāpēc arī, no šī modeļa viedokļa, nav iespējams runāt par atmiņas nospiedumu vai sajūtu sajaukšanu. Piemēram, kad Musolini apgalvoja, ka

Anaksagors teicis, ka visu lietu mērs ir cilvēks, viņš, visdrīzāk, sajauca Protagoru ar Anaksagoru (piemērs minēts SEDLEY, 2004, 121).

Tomēr iespējams, ka atbilde ir daudz vienkāršāka. Vaska plāksnes modelis joprojām balstās jau 188A–C formulētajos pieņēmumos, kas veido sākotnējo aplama uzskata iespējamības aporiju. Lai arī Sokrats (191A–B) pirms vaska plāksnes modeļa pieteikšanas saka, ka vienošanās par to, ka “nav iespējams uzskatīt nezināmo par zināmo un kļūdīties”, ir bijusi kļūdaina, tomēr 188A–C formulētie pieņēmumi (sk. 188C) tiek minēti Sokrata uzskaitījumā 192A–C (sk. 192D) kā gadījumi, kuros aplams uzskats nav iespējams: (D1)=(1), (D2)=(3), (D3)=(2), (D4)=(4). Vaska plāksnes modelis tikai papildina iepriekšējo formulējumu, ievadot aplūkojumā jaunu veidu, kā mums ir dotas lietas, – proti, ar sajušanas palīdzību, un tieši šeit arī tiek atrasta telpa potenciālām kļūdām.

Burnjets (BURNYEAT, 1990, 87–88) uzskata, ka vaska plāksnes modelis piedāvā aplama uzskata iespējamības skaidrojumu, kas līdzīgs Frēges inspirētai atbildei uz jautājumu, kā identitātes apgalvojumi var būt netriviāli patiesi (apgalvojums ‘Rīta zvaigzne ir Rīta zvaigzne’ ir triviāli paties, bet apgalvojums ‘Rīta zvaigzne ir Vakara zvaigzne’ tāds nav). “Teaitēta” problēma – kā vienu un to pašu lietu var zināt un nezināt. Vaska plāksnes modeļa risinājums piedāvā izdalīt vairākus epistēmiskos ceļus, kā mums lietas ir dotas. Mēs varam atminēties un pazīt x , un mēs varam sajūst x , un attiecīgo sajūtu varam dažkārt nesavienot ar attiecīgo zināšanu jeb nospiedumu. Lidzīgi Frēges semantiskajā modeli lingvistiskās izteiksmes ‘Rīta zvaigzne’ un ‘Vakara zvaigzne’ norāda uz vienu un to pašu objektu – Venēru. Tās ir viena un tā paša objekta atšķirīgi prezentācijas veidi, un ja mēs zinām vienu, mēs varam nezināt otru.

Vēlāk daudzi platonisti visu “Teaitēta” III daļu, kurā tiek apspriesta aplama uzskata iespējamība, uzlūkojuši kā Platona ‘uzskata’ koncepcijas izklāstu. Lai gan “Teaitēta” ieviestais vaska plāksnes modelis vēlāk tiek atmests kā tāds, kas nespēj izskaidrot intelektuālas kļūdas, tiek pieņemts, ka ar šī modeļa palīdzību Platons skaidro to uzskatu rašanos, kuri attiecas uz empīrisko realitāti (sk. ALKINOJS, Did. 4.5; SEDLEY, 1996, 91–92). Vaska plāksnes modeli izmanto arī Aristotels (DA 424a17–20) un stoiķi (sk. SEKSTS EMPĪRIĀS, Adv. Math. 7.228–241, 248–252).

194C ...iezīmogojas dvēseles “sirdi”, kā to sauc Homērs, mīklaini norādot uz tās līdzību vaskam... ‘Vasks’ – grieķiski *κηρός* (*kēros*), bet ‘sirds’ Homēra leksikā – *κέαρ* (*kear*).

194E Taču tad, kad sirds kādam ir pinkaina... Platons lieto vārdu *λάσιος* (*lasios*), kam visbiežāk ir nozīme 'pinkains', 'spalvains', 'vilnains'. Homēra laikā ar *λάσιον κῆρ* norādīja uz spēku un vīrišķību. Piem., HOMĒRA "Īliada" 2.851: "Vadonis Pīlaimens, vīrišķā sirds."

195A ...pārskatās, pārklusās un aizdomājas greizi... Sengrieķu valodā visi trīs verbi darināti vienādi, pievienojot verbam priedēkli *παρ-*, kas šajā gadījumā nozīmē 'garām' (*παρορῶσί τε καὶ παροκρούουσι καὶ παρανοούσι*). Diemžēl latviešu valodā visus trīs vārdus atveidot pēc vienāda parauga nav iespējams.

196C Bet tagad iznāk, ka vai nu nav aplama uzskata... Arī vaska plāksnes modelis tiek atmests, jo tas nespēj skaidrot kļūdas tajos gadījumos, kad nevar runāt par sajūtas un nospieduma saattiecināšanu. Šis modelis izslēdz iespēju, ka var sajaukt vienu atmiņas nospiedumu ar citu (sk. 192D (1), (2), (3), (4)). Lai gan Sokrata argumenta secinājums šķiet skaidrs, tomēr ceļš, kā viņš pie tā nonāk, ir diskutējams. Proti, Sokrats apgalvo:

(1) ja S uzskata, ka $5+7=11$,

(2) tad S uzskata, ka $12=11$.

Sokrata argumentācija šeit ir līdzīga iepriekš lietotajai – pret hipotēzi, ka aplami uzskati rodas no uzskatu sajaukšanas (sk. 190D). Tāpēc arī šajā gadījumā var iebilst, ka (2) apgalvojums ir patiess, ja to interpretē *de re*, bet aplams, ja interpretē *de dicto* (sk. BOSTOCK, 183; SEDLEY, 2004, 138–139).

Var šķist dīvaini, ka vaska plāksnes modeļa nespēju skaidrot intelektuālas kļūdas Sokrats uzskata par pietiekamu iemeslu tā atmešanai. Burnjets (BURNYEAT, 1990, 102) izsaka pieņēmumu, ka Sokrats tā rīkojas tādēļ, ka šis modelis nesniedz adekvātu atbildi uz jautājumu "kas ir aplams uzskats?". Vaska plāksnes modeli aplams uzskats ir sajūtas un atmiņas nospieduma nepareiza saattiecināšana (195C–D), tomēr Sokrats parāda, ka tas nevar būt tiesa. Citu skaidrojumu piedāvā D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 138). Viņš iesaka meklēt atbildi dialoga tālākajā izklāstā. Kad Sokrats ir atmetis vaska plāksnes modeli, viņš piedāvā jaunu aplama uzskata iespējamības skaidrojumu – tā saucamo putnu būra modeli. Jaunais modelis aptver gan empīriskus, gan neempīriskus uzskatus, un, no šāda viedokļa raugoties, vaska plāksnes modelis vairs nav nepieciešams.

196E Kaut vai, ja gribi, nupat, šajā pašā brīdī mēs lietojām vārdus... Šis ir viens no tā saucamā 'definīcijas prioritātes principa'

pielietošanas gadījumiem (sk. 147B). Vēlāk (200C–D) Sokrats atzīst, ka pats uzstādījums – meklēt aplama uzskata noteiksmi, pirms ir noskaidrots, kas ir zināšana, – ir bijis aplams. Līdzīgu notikumu gaitu var vērot Platona “Menonā”. Dialogs iesākas ar Menona jautājumu Sokratam: “Vai tikums ir iemācāms?” (70A.) Sokrats norāda, ka uz šo jautājumu nav iespējams atbildēt, iekams nav noskaidrots, kas ir tikums (71A–B). Vēlāk (86D–87B), pēc neveiksmīgiem Menona mēģinājumiem sniegt tikuma definīciju (71E–80C) Sokrats tomēr piekrīt pievērsties jautājumam par tikuma iemācāmību, tomēr pie skaidras atbildes dialoga dalībnieki tā arī nenonāk, un sarunas beigās (100B) Sokrats atzīst – lai noskaidrotu, vai tikums ir iemācāms, vispirms jānoskaidro, kas ir tikums. Sal. Prot. 360E–361C.

197A Bet mēs to nedaudz pārveidosim un teiksim – būt ieguvušam zināšanu. Ar ‘turēt’ tiek tulkots vārds ἔξις (*heksis*), bet ar ‘būt ieguvušam’ – κτήσις (*ktēsis*). Vārds κτήσις iegūts no κτάομαι (*ктаομαι*), kas nozīmē ‘iegūt’, ‘turēt īpašumā’. Savukārt ἔξις – no verba ἔχω (*echō*), kura nozīme ir līdzīga – ‘turēt īpašumā’, ‘turēt’ utt. Latviešu valodā nav ekvivalenta vārda, kas varētu pildīt ἔχω funkciju, tāpēc tā atveide sagādā nopietnas grūtības (pēc nozīmes ἔχω ir tuvs latīņu ‘habere’, vācu ‘haben’ un angļu ‘have’).

Zināšana kā ‘zināšanas turēšana’ (ἔχειν ἐπιστήμην) tiek definēta Platona “Eutidēmā” (277B). Šīs noteiksmes avots nav zināms. Kornfords (CORNFORD, 131, 1. piez.) izsaka minējumu, ka to ieviesis sofists Prodiks.

Par nošķīrumu sīkāk sk. 198D.

197C ...bet viņam ir tikai iespēja... δύναμις – sk. 198D. Citā nozīmē δύναμις lietots 147D–148B (sk. 147D (1)).

197D Savukārt daži ir vienpatņi un lido garām visiem pārējiem, kā pagadās. Sokrata metafora par zināšanām kā baložiem daudzus aspektos ir neskaidra, tāpēc var tikai minēt, kā varētu tulkot to, ka daži baloži pulcējas baros, bet citi lidinās nošķirti. Polanskis (POLANSKY, 197) uzskata, ka lielākie bari apzīmē dažādu atsevišķo lietu (Teaitēts, Teodors utt.) zināšanas, savukārt mazākās grupas apzīmē sugas un ģintis, kas ietver šīs atsevišķās lietas. Visbeidzot, atsevišķi lidojošie baloži ir vispārīgākie jēdzieni, ko var attiecināt uz visu, – esamība, tāpatība, citādība, labums utt., t.i., jau iepriekš 185A–186D minētie kopējie predikāti (sk. 185C). Līdzīgi sk. CAMPBELL, 199;

CORNFORD, 132, 2. piez.; HICKEN, 145; SEDLEY, 2004, 144. Jāpiezīmē, ka līdzīgas grūtības sagādā atbilde uz jautājumu, kas ir baloži Sokrata piedāvātā modeļa ietvaros. Sk. 199C.

198D Tāpat arī iespējams tās pašas zināšanas, kuras kāds jau ir iemācījies... Šis "Teaitēta" fragments (197B–198D) ir pirmais zināmais filosofiskais teksts, kurā tiek ieviests nošķirums starp iespējamību jeb potencialitāti un īstenotību jeb aktualitāti un attiecināts uz zināšanu (sk. SEDLEY, 2004, 140). Sokrats nošķir zināšanu kā dispozīciju no šīs dispozīcijas izpausmes. Vēlāk šis nošķirums spēlē būtisku lomu Aristotela filosofijā. Pateicoties Aristotelam – protams, ar latīņu valodas starpniecību – ir ieviesušies jēdzieni 'potentialitāte' un 'aktualitāte'. Tiesa, vārds *δύναμις*, ar ko Aristotels parasti apzīmē potencialitāti, šajā fragmentā lietots tikai vienu reizi. Interesanti, ka Aristotels verbu *ἔχω* lieto, lai apzīmētu potencialitāti, nevis aktualitāti, kā tas ir "Teaitētā" (sk., piem., EN 1146b31–32), t.i., viņš atgriežas pie terminoloģijas, kuru fragmenta sākumā (197B) reformē Sokrats. Nošķirumu starp abu veidu zināšanām Aristotels fiksē arī terminoloģiski – zināšanu kā dispozīciju viņš sauc par *ἐπιστήμη*, bet aktualizēto zināšanu – par *τὸ θεωρεῖν* ('vērošanu') (sk., piem., DA 412a22–27; EN 114b31–35).

199C ...nekad nevar iznākt, ka mums nepieder tas, ko esam ieguvuši. Vaska plāksnes modeļa piedāvātais aplama uzskata problēmas risinājums, līdzīgi visiem iepriekšējiem mēģinājumiem, noveda pie secinājuma, ka aplams uzskats iespējams tikai tad, ja pastāv iespēja, ka S vienu un to pašu lietu gan zina, gan nezina. Vaska plāksnes modelis spēja izvairīties no šīs dilemmas attiecībā uz empīriskiem uzskatiem, tomēr jautājums par to, kā iespējams nonākt pie aplamiem uzskatiem par neempīriskām lietām, piemēram, par skaitļiem vai zināšanas definīciju, šī modeļa ietvaros izrādījās neatrisināms. Tādēļ Sokrats piedāvā jaunu risinājumu, kura kodolu veido divi elementi. Pirmkārt, nošķirums starp potenciālo (turpmāk 'zināt-P') un aktīvo zināšanu (turpmāk 'zināt-A') un, otrkārt, analogija par dvēseli kā putnu būri. Saskaņā ar jauno modeli aplamu uzskatu rašanos var skaidrot šādi:

(1) Prast aritmētiku nozīmē zināt-P visus skaitļus, t.i., būt ieguvušam visu skaitļu zināšanas.

(2) Rēķināt nozīmē zināt-A to, kas ir zināms-P, t.i., satvert jeb aktualizēt attiecīgo zināšanu.

(3) Ja S uzskata, ka $7+5=12$, tas nozīmē, ka, noskaidrojot, cik daudz ir $7+5$, viņš satver to zināšanu, kuru viņš grasījās satvert, un tā ir 12 zināšana.

(4) Ja S uzskata, ka $7+5=11$, tas nozīmē, ka

(4a) noskaidrojot, cik daudz ir $7+5$, 12 zināšanas vietā viņš satver 11 zināšanu;

(4b) viņš domā, ka $11=12$.

Šāda veida izklāsts ļauj izvairīties no pretrunas, ka S vienlaikus gan zina, gan nezina x . Sokrats var teikt, ka S gan zina, gan nezina x , tomēr tā nav pretruna, jo abos gadījumos runa ir par divām atšķirīgām zināšanām. Viņš zina tajā ziņā, ka ir iemācījies aritmētiku (viņam ir zināšanas par visiem skaitļiem), bet nezina tajā ziņā, ka ir aktualizējis nepareizo zināšanu.

Savā ziņā putnu būra modelis uzlūkojams kā vaska plāksnes modeļa pārstrādāta versija, kas pieļauj aplamas identifikācijas iespēju arī gadījumos, kuros nav iesaistītas sajūtas. Atmiņas nospiedumus vaska plāksnes modeli var uzlūkot kā putnu būra saķertos baložus jeb potenciālās zināšanas. Teikt, ka $7+5=11$, ja patiesībā $7+5=12$, ir līdzīgi tam, kā skatīties uz Teaitētu un aplami nospriest, kas tas ir Teodors. Kā vienā, tā otrā gadījumā runa ir par kļūdainu identifikāciju kā aplama uzskata cēloni (sk. BURNYEAT, 1990, 111–112). Tomēr vismaz vienā ziņā abi modeļi būtiski atšķiras. Vaska plāksnes modeli kļūdiņies nozīmē – nepareizi saattiecināt sajūtu ar atmiņas nospiedumu. Sajūtošais subjekts šajā modeli ir pasīvs. Savukārt putnu būra modeli subjekta uzdevums ir noķert vajadzīgo zināšanu, un ķeršana ir mērķtiecīga jeb intencionāla rīcība. Lai kaut ko ķertu vai meklētu, pirms tam jāzina, kas tiek meklēts – vismaz tādā mērā, lai būtu iespējama meklēšana. Tādā gadījumā var jautāt: kādu skaitli putnu būrī meklē S, kas grib noskaidrot, cik ir $7+5$? Iespējamās atbildes varētu būt:

(A) S meklē jebkuru skaitli, kas atbilst 7 un 5 summai.

(B) S meklē 12, jo $7+5=12$.

Lai arī atbilde (A) varētu šķist pieņemamāka, tomēr teksts (199B) vairāk liecina par labu atbildei (B) (sk. БОСТОН, 186). Tomēr tādā gadījumā nav īsti skaidra putnu būra loma, jo iznāk, ka S zina rezultātu jau pirms 12 zināšanas satveršanas. Citu interpretāciju piedāvā Burnjets (BURNYEAT, 1990, 112–114). Viņaprāt, S aplami identificē 12 kā 11 tāpēc, ka viņš neaktivizē savu 12 zināšanu. Sokrats saka, ka S domā, ka 11 ir 12, taču tas nenozīmē, ka S pats sev saka: “11 ir 12” (t.i., viņam nevar piedēvēt šādu uzskatu *de dicto*).

Tas drīzāk nozīmē, ka S domā par 12, bet neatpazīst to kā 12 jeb domā par 12, to neapzinoties. Šāds lasījums paredz, ka pastāv divi neatkarīgi veidi, kā skaitlis var būt domas vai uzskata priekšmets: (1) to var aktīvi zināt un atpazīt, un (2) to var domāt neapzināti. Uzdodot sev jautājumu “cik ir 7+5?”, S neapzināti domā par 12, jo mēģināt notvert 12 zināšanu nozīmē mēģināt aktivizēt spēju atpazīt skaitli 12. Proti, tas ir skaitlis 12, ko S mēģina atpazīt, tāpēc arī par viņu var teikt, ka S domā, ka 11 ir 12. Lai arī Burnjeta lasījums ļauj izvairīties no iepriekšējās interpretācijas grūtībām, tekstuāli to pamatot ir grūti. Tomēr ar to jāreķinās jebkurai interpretācijai, jo Sokrata piedāvātais apraksts ir neskaidrs.

199D ...ja jau zināšana var kādu darīt nezinošu. Pret putnu būra modeļa ietvaros piedāvāto aplama uzskata problēmas risinājumu Sokrats izvērza divus iebildumus. (1) Pirmkārt, ja S uzskata, ka $7+5=11$, tad iznāk, ka viņš nezina 11, jo 11 nav vienāds ar $7+5$. Tā kā šajā gadījumā aplamu uzskatu izraisa zināšana-A, nevis zināšana-P, tad šo kļūdu nav iespējams izskaidrot, atsaucoties uz abu zināšanu nošķirumu (SEDLEY, 2004, 146; līdzīgi arī BURNYEAT, 1990, 116). (2) Otrkārt, joprojām iznāk, ka S uzskata, ka $11=12$, lai gan viņš abus šos skaitļus zina. Sedlijs domā, ka šajā gadījumā Sokrats vairs nerunā par zināšanu-A (kā (1) iebildumā), bet gan par zināšanu-P. Viņaprāt, šis iebildums ir jāsaprot šādi: ja S zina gan x, gan y un tomēr var tos aplami identificēt, tad to saukt par zināšanu nav nekāda pamata. Tomēr tikpat labi šo iebildumu var uzlūkot kā turpinājumu iepriekšējam. Tādā gadījumā Sokrats joprojām runā par zināšanu-A. Viņš norāda, ka šis aplama uzskata skaidrojums paredz: S zina-A 11 un vienlaicīgi nezina-A, ka 11 nav $7+5$, proti, gan zina-A, gan nezina-A, un tas ir absurdi.

Sokrata noslēguma apsvērums – nav iespējams, ka zināšana kādu padara nezinošu, – ir balstīts principā, ka ne-F nevar būt cēlonis F. Skaistums ir cēlonis tam, ka Teaitēts ir skaists, un nav iespējams, ka skaistums padara Teaitētu neglītu. Līdzīgi arī zināšana nevar būt cēlonis nezinašanai, aklums – redzēšanai utt. Sk. 145D; sk. arī Phd. 100B–101E, 103E–106A; Prot. 355D; Resp. 335C–D.

200C Tā jūs nepanāksiet neko vairāk, bet būsi spiesti neskaitāmas reizes atgriezties pie tā paša. Teaitēta ierosinājums dvēseles putnu būri līdzās zināšanām ievietot arī nezinašanas (*ἀνεπιστη-μοσύνη*, *anepistēmosynē*) izriet no Sokrata iebildumiem 199D.

Zināšana – norādīja Sokrats – nevar būt cēlonis nezināšanai, tāpēc maldīgs uzskats, iespējams, var rasties no nezināšanu klātbūtnes dvēselē. ‘Nezināšanu’ nojēgums ir visai neskaidrs, un komentatori ir izteikuši dažādas hipotēzes, kas ar to varētu būt domāts. Bostoks (BOSTOCK, 192; līdzīgi arī CORNFORD, 128) norāda, ka nezināšanas ir aplami uzskati. Tomēr šāds risinājums ir apšaubāms. Modeļa uzdevums ir paskaidrot aplamu uzskatu rašanos, bet šāda interpretācija, kā norāda Makdauels (MCDOWELL, 225), vienkārši pieņem, ka tie jau dvēselē ir. Makdauels apsver arī iespēju, ka nezināšanas varētu būt aplami jēdzieni. Piemēram, ja skaitli 11 pārstāv balodis ar uzrakstu ‘balodis’, bet skaitli 12 pārstāv meža balodis ar uzrakstu ‘meža balodis’, tad nezināšana varētu būt meža balodis ar uzrakstu ‘balodis’ (sal. ACKRILL, 69). Tomēr Makdauels noraida arī šo versiju, jo tādā gadījumā tas nozīmētu, ka attiecībā uz skaitļiem aplamus uzskatus izraisītu tikai šo aplamo jēdzienu klātbūtne.

Sokrats noraida Teaitēta piedāvājumu, jo tas noved pie tās pašas problēmas, ar kuru sarunas dalībnieki sastapās jau iepriekš. Saskaņā ar Teaitēta jauno ierosinājumu – ja S sajauc 11 ar 12, tas notiek tāpēc, ka viņš noķer nevis zināšanu, bet nezināšanu. Sokrats norāda, ka šāds risinājums ne pie kā nenoved, jo, ja S zina gan zināšanu, gan nezināšanu, tad nav iespējams, ka viņš uzskatīs, ka viena ir otra.

200E (1) Patiesa uzskatīšana noteikti ir nekļūdīga... Vairāki komentatori (MCDOWELL, 227; CORNFORD, 140, 1. piez.; BURNYEAT, 1990, 175; CHAPPELL, 193) uzskata, ka Teaitēta teiktais jāskata kontekstā ar norādi Platona “Menonā” (96D–97C). Tur teikts, ka pareizas rīcības cēlonis vienlīdz var būt kā zināšana, tā patiess uzskats.

200E (2) ...“Tā pati parādīs”. Sholijos teikts, ka šīs parunas pamatā ir kāds stāsts par ceļotājiem, kas, grasoties celties pāri upei, savam ceļvedim jautājuši, vai šī upe ir dziļa. Ceļvedis atbildējis: “Tā pati parādīs.”

201A ...kurus sauc par runasvīriem un tieslietu zinātājiem. Līdzīgā kontekstā, t.i., lai uzrādītu nošķirumu starp zināšanu un patiesu uzskatu, nošķirums starp mācīšanu un pārliecināšanu minēts arī Platona “Timajā” (51E). Tur ir teikts, ka zināšana rodas no mācīšanas, bet patiess uzskats – no pārliecināšanas. Turklāt zināšanai ir ‘patiess pamatojums’ (μετ’ ἀληθοῦς λόγου, *met’ alēthous logou*), bet patiess uzskats ir ‘nepamatots’ (ἄλογον, *alogon*). Zināšana atšķirībā

no patiesa uzskata ir arī noturīga. Zināšanas saistība ar pamatojumu vai skaidrojumu (λόγος) iezīmēta nākamajā Teaitēta zināšanas definīcijā 201C–D.

201C (1) **Taču tagad izskatās, ka tie atšķiras.** Lai parādītu, ka zināšana un patiens uzskats ir divas dažādas lietas, Sokrats izmanto piemēru par tiesas spriešanu:

(1) Runātāji tiesnešus pārliecina, nevis māca, jo viņu rīcībā esošais laiks ir ierobežots.

(2) Pārliecināt nozīmē panākt noteiktu uzskatu.

(3) Tiesneši vadās tikai no tā, ko viņiem stāsta, un spriež tiesu, balstoties uz patiesu uzskatu, ja vien viņu spriedums ir pareizs.

(4) Zināt to, kas noticis patiesībā, var tikai aculiecinieki.

(5) Ja patiens uzskats būtu tas pats, kas zināšana, tad pat vislabākais tiesnesis nevarētu spriest tiesu pareizi bez zināšanas.

(6) Tomēr tiesneši var spriest taisnīgu tiesu arī bez zināšanas.

(7) Tātad patiens uzskats un zināšana nav viens un tas pats.

Burnjets (BURNYEAT, 1980, 177–179; 1990, 124; sk. arī BOSTOCK, 200) atzīmē – lai parādītu atšķirību starp patiesu uzskatu un zināšanu, pietiek norādīt vai nu uz to, ka runātāji tikai pārliecina, nevis māca (1), vai arī uz to, ka tiesneši paļaujas tika uz aculieciniekiem ((3), (4)). Tomēr Sokrats min abus apsvērumus, un tas interesantā kārtā noved pie paradoksa, jo viens kritērijs nonāk konfliktā ar otru. Proti, pirmais kritērijs pieļauj, ka, ja vien tiktu atmests laika ierobežojums (ja runātājus nesteidzinātu “tekošais ūdens” 172E), tad pastāvētu iespēja zināšanas nodot tālāk. Savukārt otrs kritērijs apgalvo, ka zināt var tikai aculiecinieks, kas nozīmē, ka zināšanas nevar nodot tālāk citai personai. Pirmais kritērijs pieļauj domu, ka zināšana ir labi pamatots patiens uzskats, bet otrais – ne. Burnjets (1980, 180) uzskata, ka šo paradoksu iespējams atrisināt, ja pieņem, ka Sokrats šajā fragmentā nepauž domu, ka mācīšanas rezultāts ir zināšana. Arī tad, ja nepastāvētu laika ierobežojums, aculiecinieki nevarētu panākt, ka tiesneši kļūst par zinātājiem. Zināt var tikai aculiecinieki. Tas gan nenozīmē, ka šis nosacījums attiecas uz visu veidu zināšanas gadījumiem. Redzēšana ir nepieciešams zināšanas nosacījums tikai šajā konkrētajā piemērā un, protams, citos līdzīgos gadījumos. Citos kontekstos vai citos gadījumos nosacījumi, kuri jāizpilda, lai kādu uzskatītu par zinošu, atšķirsies. Platonam var piedēvēt tēzi, ka attiecībā uz jebkuru zināšanu veidu vienmēr būs kāds privileģēts ceļš, kas būs vienīgais, kā šāda veida zināšanu var

iegūt (BURNYEAT, 1980, 183). Piemēram, jau aplūkotajā tiesnešu un aculiecinieku gadījumā zināšanu var piedēvēt tikai aculieciniekam, bet ģeometrijas teorēmas gadījumā – tam, kurš pats spēj teorēmu pierādīt, utt. Tādējādi zināšana, par kuru runā Platons, vairāk tuvinās tam, ko mēs sauktu par saprašanu (sk. 147A), jo arī saprašanu cilvēks nevar nodot citam cilvēkam. Tas ir darbs, kas jāveic katram pašam.

IV DAĻA

201C–210D Zināšana ir paties uzskats ar skaidrojumu

201C (2) ...paties uzskats ar skaidrojumu ir zināšana. Ar vārdu 'skaidrojums' ir tulkots vārds *λόγος*, kura nozīmju spektrs ir ļoti plašs. Iepriekš dialogā tas lietots tādās nozīmēs kā 'saruna' (143A), 'runa' (161A), 'sacerējums' (161C), 'arguments' jeb 'apsvērums' (196D) 'teiktais' (169E), 'izteikums' (170C), 'mācība' (157E), 'pamatojums' (158A), 'iztīrājums' (160C), 'definīcija' jeb 'noteiksme' (148D), 'atzinums' (163A), 'pārspriedums' (184A). Bieži *λόγος* var tulkot arī kā 'saraksts', 'rēķins', 'teorija' utt. Jautājums par *λόγος* nozīmi Teaitēta definīcijā un tūdaļ Sokrata izklāstītajā teorijā nav risināms atrauti no interpretācijas. Turklāt ir pamats uzskatīt, ka jaunās definīcijas izklāsta sākumā *λόγος* apzināti ir atstāts neskaids, jo vēlāk (206C–210B) Sokrats un Teaitēts pievēršas jautājumam, kā tad saprotams *λόγος* šīs teorijas ietvaros.

Lielākā daļa angļu tulkotāju šajā dialoga daļā *λόγος* atveido ar 'account' (CORNFORD; McDOWELL; LEVETT; CHAPPELL; sk. arī SEDLEY, 2004, 154). Pret šādu atveidojumu iebilst G. Rails (1990, 29), norādot, ka tas ir pārlietu noslogots un tādēļ maldinošs. Viņaprāt, *λόγος* šeit jātulko ar 'teikt' (tell) vai 'apgalvojums' (statement). Šķiet, taisnība ir Āpeltam, kas atveido *λόγος* ar 'Erklärung', piebilstot (APELT, 183, 58. piez.), ka 'runa' (Rede) pasaka pārāk maz, bet 'pamatojums' (Begründung) – pārāk daudz.

Teaitēta definīcijai līdzīgi formulējumi ir rodami arī citviet Platona tekstos. T. Čapels norāda uz vairākiem fragmentiem, kuri var liecināt par labu viedoklim, ka Platons turējies pie uzskata – zināšanu var definēt kā patiesu uzskatu ar skaidrojumu. Daži no tiem jau citēti vai minēti iepriekš – Phd. 76B; Resp. 534B (sk. 148D (1)). "Menonā" 98A Sokrats apgalvo, ka patiesiem uzskatiem nav lielas vērtības, kamēr tie nav "sasieti ar cēloņa izskaidrojumu" (*αἰτίαις*

λογισμῶ). “Dzīrēs” 202A teikts, ka patiesi uzskati “bez spējas sniegt skaidrojumu” nav uzskatāmi par zināšanu. Līdzīga doma pausta arī “Tīmajā” 51E (sk. 201A). Burnjets (BURNYEAT, 1990, 131) uzskata, ka šādu formulējumu pārņēmis arī Aristotels (Post. An. 100b9; EN 1140b33). Anonīmais komentators (Anon. 2.52–53) “Menonā” rodamo noteiksmi uzskatīja par Platona atbildi uz “Teaitēta” izvīrīto jautājumu. Viņaprāt, “Teaitēta” noslēguma definīcijā trūkst tikai norādes uz ‘cēlonības saiti’ (τὸν δεσμὸν τῆς αἰτίας), kas nav pieminēta apzināti (sk. SEDLEY, 1996, 101–102). Burnjets (BURNYEAT, 1990, 236–237) ir daudz skeptiskāks. Viņaprāt, neviens no minētajiem fragmentiem nepiedāvā zināšanas definīciju. Tajos Platons tikai uzsver, ka spēja sniegt skaidrojumu ir zināšanas izpausme.

Jāatzīmē, ka Teaitēta definīciju dažkārt saista ar mūsdienu epistemoloģijā iztīrīto zināšanu definīciju, saskaņā ar kuru zināšana ir patiesa un pamatota pārlicība (sk., piem., AUDI, 220).

201D ...tās lietas, kurām nav skaidrojuma, nevar tikt zinātas. Platons lieto vārdu ἐπιστητός (*epistētos*), kas – kā norāda Burnjets (BURNYEAT, 1970, 106–107) – nav sastopams ne tikai citur Platona tekstos, bet līdz tam laikam pastāvošajā grieķu literatūrā vispār.

201E (1) ...ka tādām kā pirmdaļām... Vārds στοιχεῖον (*stoiceion*), kas šeit tulkots kā ‘pirmdaļa’, var nozīmēt arī ‘burts’ vai ‘sīkākā skaņas vienība’ (sk. ARISTOTELES, Poet. 1456b22), bet συλλαβή (*syllabē*), kas lietots vēlāk (202B ‘saliktās lietas’ jeb ‘salikumi’), var nozīmēt arī ‘zilbe’. Šādā nozīmē tos lieto tālāk, 202E. Tā saucamās natūrfilosofijas kontekstā ar στοιχεῖον apzīmē visuma pamatelementus jeb pirmdaļas (stihijas). Iespējams, Platona “Tīmajs” 48B ir viena no pirmajām vietām, kur στοιχεῖον tiek attiecināts uz pamatelementiem – uguni, ūdeni, gaisu un zemi (sk. SIMPLIKIJS, In Arist. Phys. 7.10–14; HICKEN, 141–142; sk. arī 152E (1)). LSJ uzskata, ka arī šeit στοιχεῖον lietots šādā nozīmē, tomēr tas ir interpretācijas jautājums. Sk. 202C (3).

201E (2) ...nedz ka ir, nedz ka nav... ‘Ir’ un ‘nav’, visticamāk, te jāsaprot kā nepilna predikācija (‘ir x’; ‘nav x’). Sk. arī 152A (2).

202B ...nosaukumu savijums arī esot skaidrojuma būtība... ‘Nosaukumu savijums’ – ὀνομάτων συμπλοκή (*onomatōn symplōkē*). Vēlāk (206D) “Teaitēta” λόγος tiek definēts kā savas domas

atklāšana ar 'izteikumu' (ῥῆμα, *rhēma*) un 'nosaukumu' (ὄνομα, *onoma*) palīdzību. Savukārt "Sofistā" (261D–264B) λόγος ir raksturots kā izteikumu un nosaukumu savijums, tādējādi apvienojot abus "Teaitētā" minētos raksturojumus vienkopus. Nosacīti (vismaz "Sofista" kontekstā) ὄνομα var saukt par subjektu, bet ῥῆμα – par predikātu, kas abi kopā veido 'izteikumu' (λόγος). Minētajā "Sofista" fragmentā Platons argumentē, ka nedz subjekti ('Teaitēts', 'lauva', 'cilvēks') paši par sevi, nedz predikāti ('sēž', 'guļ', 'mācās') paši par sevi neveido izteikumu. Vieni paši tie ir tikai vārdu rindas, kas spēj kaut kā nosaukt (ὀνομάζει), bet nevar neko pateikt. Izteikums rodas tikai, savienojot attiecīgo subjektu ar attiecīgo predikātu.

202C (1) ...viņa dvēselē esot patiesība par to... Šeit lietots darbības vārds ἀληθεύειν (*alētheuein*), kam latviešu valodā nav atbilstoša darbības vārda. Acīmredzot Sokrats te apgalvo, ka šajā gadījumā atziņas akta vai stāvokļa saturs ir patiess, bet tomēr nav zināšana.

202C (2) Jo tas, kurš nespēj jautājot un atbildot iegūt kādas lietas skaidrojumu... Daudzviet Platona dialogos 'spēt sniegt skaidrojumu' ir ekvivalents 'zināšanai' (sk. norādes 201C (2)). Iespējams, ka frāze δέξασθαι λόγον ('iegūt skaidrojumu') lietota ekvivalenti iepriekš (148D) lietotajai frāzei λαβεῖν λόγον, kas tulkota kā 'noskaidrot' (sk. 148D (1)).

202C (3) Vai sapnis, ko dzirdēji, bija šāds vai citāds? Fakts, ka Sokrats Teaitēta jaunās definīcijas izvērsumu nodēvē par sapni, daudziem komentatoriem (CAMPBELL, 213; TAYLOR, 1926, 346; CORNFORD, 144; BOSTOCK, 202) licis domāt, ka šī teorija pieder kādam Sokrata vai Platona laikabiedram, kuru Platons dažādu iemeslu dēļ atsakās pieminēt. Teilors (TAYLOR, 1926, 346) šo teoriju piedēvē pītagorietim un Empedokla sekotājam Ekfantam (Ἐμφαντος) no Sirakūzām. Tomēr visvairāk apspriestā teorijas autora kandidatūra ir kiniķis Antistens (norādes sk. CORNFORD, 144, 1. piez.). Tiesa, liela daļa komentatoru šādu versiju noliedz (sk. CAMPBELL, xxxix; CORNFORD, 144; HICKEN, 133–139; BURNYEAT, 1970; CHAPPELL, 204–205). Burnjets – viens no Antistena versijas asākajiem kritiķiem (sk. BURNYEAT, 1970) – savu nostāju ir mikstinājis un atzīst, ka pastāv liela iespējamība, ka teorijas formulējums satur alūzijas uz Antistena nostādnēm (1990, 169). Tomēr viņš joprojām turas pie versijas, ka teorija pamatā ir paša Platona izgudrota.

Sokrata piedāvātais 'sapņa' izklāsts daudzviet ir neskaidrs, kas, protams, bijis par iemeslu daudzām komentatoru interpretācijām. Teorijas izklāstā var izšķirt divus soļus. Iesākumā (201C–D) Teaitēts nāk klajā ar divām loģiski neatkarīgām tēzēm:

(T1) Zināšana ir patiess uzskats ar skaidrojumu.

(T2) Lietas, kurām ir skaidrojums, var zināt, bet tās, kurām nav skaidrojuma, nevar zināt.

Fragmenta turpinājumā Sokrats, pirmkārt (201E–202B), paskaidro (T2) un, otrkārt (202B–C), paskaidro, kā tādā gadījumā tiek pamatots (T1):

(S1) Viss (ieskaitot mūs) ir salikts no pirmdaļām.

(S2) Pirmdaļām nav skaidrojuma.

(S3) Pirmdaļas var tikai nosaukt, bet par tām pašām par sevi neko vairāk nevar pateikt.

(S4) Pirmdaļas ir sajūtamās.

(S5) Pirmdaļas nevar zināt.

(S6) Salikumiem ir skaidrojums.

(S7) Salikumu skaidrojumu veido to pirmdaļu nosaukumu savijums.

(S8) Salikumus var izzināt.

(S9) Salikumus var izteikt.

(S10) Par salikumiem iespējams patiess uzskats.

(S11) Tāpēc tas, kuram ir patiess uzskats bez skaidrojuma, nezina.

(S12) Bet tas, kuram ir arī skaidrojums par kādu lietu, uzskatāms par zinātāju.

Tēzes (S1)–(S10) skaidro (T2), bet (S11) un (S12) pasniegtas kā tēzes, kas izriet no iepriekšējām un paskaidro (T1). Jau tika teikts, ka daudzas izklāsta detaļas ir abstraktas un neskaidras. Dialoga atlikusī daļa ir 'sapņa' detaļu skaidrošana un vienlaicīgi arī pārbaude (šajā ziņā tā ir līdzīga izklāstam dialoga II daļā, kad vienlaicīgi ar tēzes 'zināšana ir sajušana' pārbaudi bija arī pētījums par to, kas ir sajušana (sk. SAYRE, 120, 53. piez.). Tomēr dažas lasījuma iespējas der iezīmēt jau tagad. Komentatoru piedāvātās interpretācijas var klasificēt pēc tā, kā tās saprot 'zināšanas' jēdzienu sapņa teorijas ietvaros (par zemāk izklāstīto nošķirumu sk. arī 146E (2)):

(1) Sokrata sapņa ietvaros 'zināt' jāsaprot kā 'zināt, ka p', nevis 'zināt x'. Citiem vārdiem, runa ir par propozicionālu zināšanu.

(2) Sokrata sapņa ietvaros 'zināt' jāsaprot kā 'zināt x', nevis 'zināt, ka p'. Sokrats runā par objektu zināšanu.

Šai interpretācijai ir divas versijas:

(2a) Zināšanas priekšmets ir jēdziens jeb universālija, t.i., izteiksmē 'S zina x' mainīgais x var būt jebkurš jēdziens – 'rati', 'cilvēks', 'zilbe' utt.

(2b) Zināšanas priekšmets ir materiāls objekts, t.i., izteiksmē 'S zina x' mainīgais x var būt jebkurš materiāls objekts – 'Teaitēts', 'rati', 'māls' utt.

Slavenākais pirmā lasījuma pārstāvis ir Ludvigs Vitgenšteins, kas "Filosofiskajos pētījumos" (I.46), kritizējot savu iepriekš "Loģiski filosofiskajā traktātā" pausto pozīciju, citē daļu no Sokrata 'sapņa' un piezīmē, ka "Traktāta" objekti jeb priekšmeti (Gegenstand) ir Sokrata minētās pirmdaļas jeb pirmelementi. "Traktāta" ontoloģijā priekšmeti ir mazākās, tālāk nedalāmās vienības (sk. 2.02; 2.0201; 2.121), kuru saistība veido lietu stāvokļus (2.01; 2.0272; 2.03; 2.031) (sk. (S1)); tie ir nemainīgi, mainās tikai veids, kā tie saistīti ar citiem priekšmetiem (2.0271). Līdzīgi 'sapņa' pirmdaļām (S2), arī priekšmetus var tikai nosaukt (3.221), savukārt situācijas nevar nosaukt, tās var tikai aprakstīt (3.144). Nosaukumi jeb vienkāršās zīmes (3.202; 4.22) veido teikumus, un šo zīmju izkārtojums atbilst priekšmetu izkārtojumam situācijā. Līdzīgi arī pirmdaļu nosaukumi veido skaidrojumu (S7). Interesanti, ka abos gadījumos – gan "Traktātā", gan 'sapnī' – jautājums par to, kas ir 'priekšmeti' vai 'pirmdaļas', ir vienlīdz neskaids. (Šo problēmu Vitgenšteins aktualizē "Filosofiskajos pētījumos", kur nupat iezīmētās "Traktāta" nostādnes tiek pakļautas kritikai; sk. I.47–51.)

Tomēr nedaudz pirms Vitgenšteina līdzību starp "Traktātu" un "Teaitētu" pamanīja G. Rails. Raila interpretācijas pamati iezīmēti viņa klasiskajā rakstā par Platona "Parmenidu" (RYLE, 1939, 317–321; sk. arī RYLE, 1960, 442–443), tomēr vispilnīgāk tā izklāstīta pēc viņa nāves publicētajā rakstā "Loģiskais atomisms Platona "Teaitētā"" (RYLE, 1990). (Raksts tapa 1952. gadā un bija kļuvis populārs krietni pirms publicēšanas.) Raila pamattēze ir, ka Platons "Teaitēta" noslēguma daļā izklāsta teoriju, kas līdzinās loģiskā atomisma nostādņēm (Rails min tādus autorus kā Meinongs, Vitgenšteins, Mūrs un Rasels), un atspēko to. Viņš uzskata, ka "Teaitētā", "Parmenidā" un "Sofistā" Platonu nodarbina līdzīgi jautājumi, kādi nodarbina Vitgenšteinu "Traktātā". Tā nav teorija par matērijas sastāvu, bet gan par to, kā ir veidotas patiesības un aplamības, runa ir par loģiku, nevis natūrfilosofiju (RYLE, 1990, 30). Rails uzstāj, ka λόγος Sokrata 'sapņa' ietvaros jāsaprot kā 'āpgalvojums' vai 'teikums' (*op. cit.*, 29–30;

sk. arī 201C (2)). Saskaņā ar 'sapnī' izklāstīto teoriju – teikumi jeb apgalvojumi ir salikumi, kas sastāv no divām kardināli atšķirīgām daļām – subjekta un predikāta (sk. 202B). Izteikumiem atšķirībā no to sastāvdaļām piemīt patiesums vai aplamums. Izteikuma sastāvdaļas ir tikai nosaucamas, bet nav izsakāmas, kas nozīmē, ka nav iespējams tās nedz apstiprināt, nedz noliegt, nedz apšaubīt. Ir iespējams apstiprināt, ka 'Teaitēts sēž', noliegt, ka 'Teaitēts sēž', apšaubīt, vai 'Teaitēts sēž', bet nav iespējams apstiprināt, noliegt vai apšaubīt izteikumu veidojošās daļas ('Teaitēts' vai 'sēž') atsevišķi. Šī iemesla dēļ arī pirmdaļas ir neizzināmas. Nav iespējams zināt, ka 'Teaitēts', vai zināt, ka 'sēž'. Tomēr ir iespējams zināt, ka 'Teaitēts sēž'. Lai gan pirmdaļas ir neizsakāmas (*ἄλογα*, *aloga*, tulkojumā – 'neizskaidrojamas'), tas nenozīmē, ka par tām nav iespējams runāt. Teorija paredz tikai to, ka nav iespējami izteikumi, kas izsaka pirmdaļas līdzīgi tam, kā izteikumā 'Teaitēts sēž' izteikts kāds fakts, proti, ka Teaitēts sēž.

Raila interpretācija ir interesanta, un tai ir daudz pozitīvu iezīmju. Pirmkārt, tā labi sasaista dialoga noslēguma daļas definīciju ar iepriekšējo izklāstu (kā būs redzams vēlāk, tas ir viens no trūkumiem, kas piemīt (2) lasījumam). Kad tika atspēkota Teaitēta iepriekšējā noteiksme, ka zināšana ir patiess uzskats, runa bija par propozicionālu zināšanu. Tas, ko nezina tiesneši, ir fakti par noteikta nozieguma izdarīšanu. Līdzīgi arī Raila interpretācija paredz, ka tas, kas tiek zināts, ir fakti, kurus izsaka teikumos jeb propozīcijās. Pirmdaļas nav fakti, un tāpēc arī tie nevar būt zināšanas priekšmets. Otrkārt, Raila interpretācija ir intriģējoša no filosofijas vēstures viedokļa. Kā jau tika minēts, Rails uzskata, ka Platons ne tikai formulējis loģiskā atomisma pamatnostādnes, bet arī to atspēkojis.

Lai arī Raila lasījums ietekmējis daudzu Platona pētnieku nostādnes un daži komentatori – gan ar atrunām un labojumiem – to ir akceptējuši (sk., piem., McDOWELL, 232–235; CHAPPELL, 206–211), pret to var izvirzīt vairākus būtiskus iebildumus. Piemēram, Bostoks (BOSTOCK, 206–208) norāda, ka *λόγος* nevar saprast kā 'apgalvojumu' jeb 'izteikumu'. Tam ir trīs iemesli.

Pirmkārt (i), saskaņā ar 'sapņa' teoriju pirmdaļas, par kurām ir runa, ir kaut kas, no kā "esam salikti mēs un viss pārējais" (S1). Tomēr ir skaidrs, ka, piemēram, personas ir objekti, nevis fakti, kā tam vajadzētu būt saskaņā ar Raila interpretāciju (sk. arī McDOWELL, 232, 240; BURNYEAT, 1990, 160–162).

Otrkārt (ii), vēlāk (206C) pēc 'sapņa' izklāsta Sokrats izvirza jautājumu – ko teorijas autors domājis ar skaidrojumu (*λόγος*). Sokrats

un Teaitēts secīgi iztīrā trīs dažādas versijas. Saskaņā ar vienu no tām sniegt kādas lietas skaidrojumu nozīmē nosaukt šīs lietas pirmdaļas jeb pamatelementus (206E–207A; sk. arī 207C). Piemēram, sniegt ratu skaidrojumu (λόγος) nozīmē uzskaitīt visas to daļas (207A). Izklāstot šo λόγος nozīmi, Sokrats atsaucas uz ‘sapni’, ko Bostoks pamatoti uzlūko kā norādi, ka arī ‘sapņa’ izklāstā skaidrojuma sniegšana jāsaprot šādā nozīmē. Ja tas ir tiesa, tad λόγος nevar būt ‘izteikums’. Šim terminam ir daudz šaurāka nozīme, jo runa ir par lietas definīciju jeb analīzi.

Treškārt (iii), ‘sapņa’ teorija paredz, ka ‘skaidrojuma’ pievienošana būtiski papildina iepriekšējo zināšanas kā patiesa uzskata noteiksmi. Zinātājam ne tikai ir paties uzskats, bet viņš arī spēj sniegt skaidrojumu. No Raila lasījuma izriet, ka šis papildu komponents, kas jāpievieno patiesam uzskatam, lai tas pārvērstos par zināšanu, ir spēja izteikt to, ko persona zina, bet tas šķiet absurdi. (Tieši šāds iebildums tiek iztīrāts vēlāk dialogā (206D–E).)

Bostoks uzskata, ka minētās norādes liecina par labu tam, ka, pirmkārt, ‘sapņa’ teorija runā nevis par faktu vai patiesību zināšanu, bet par lietu zināšanu un, otrkārt, ka zināšana paredz spēju definēt jeb izskaidrot lietu. Līdz ar to jāizvēlas vai nu lasījumus (2a), vai (2b). Bostoks izvēlas (2a). Par labu šādai interpretācijai, viņaprāt, liecina Sokrata sniegtās teorijas ilustrācijas. Kad tiek aplūkoti burti kā pirmdaļas un zilbes kā salikumi (202E–203D, 207D–208A), runa nav vis par konkrētām zilbēm vai burtiem, bet gan zilbēm un burtiem vispār. Arī runājot par ratiem kā salikumu un tā sastāvdaļām kā pirmdaļām (207A), Sokrats nerunā par konkrētiem ratiem, bet gan par ratiem vispār. Sokrata sniegtā definīcija, ka rati ir riteņi, ass, kulba, apmales un jūgs, domāta kā jebkuru ratu definīcija (BOSTOCK, 209; sk. arī BURNEYAT, 1990, 183–184).

Tomēr dažos aspektos šis lasījums nonāk pretrunā ar dialoga tekstu. Sokrats apgalvo, ka pirmdaļas ir sajūtamas (S4), tomēr to nevar attiecināt uz jēdzieniem jeb universālījām. Daudzi komentatori (TAYLOR, 1926, 344–366; CORNFORD, 144; SAYRE, 125–126; SEDLEY, 2004, 156) uzskata, ka šī ‘sapņa’ teorijas iezīme liecina, ka tā jāuzlūko kā materiālisms (2b). Tās pamatā ir doma, ka materiālos objektus var zināt, analizējot tos tālāk nereducējamās komponentos. Proti, pirmdaļas ir materiāli lietu pamatelementi, un lietas ir to salikumi. Tas lieliski sasauca ar pirmssokratīķu natūrfilosofijas nostādņēm (sk. arī SAYRE, 129). Sedlijs (SEDLEY, 2004, 162) uzskata, ka šī teorija jāskata kā Sokrata mēģinājums raksturot konsekvences, kas

izriet no pirmssokratiķu materiālisma teorijām. Viņaprāt, Sokrats grib parādīt, ka šāda veida redukcionisms (t.i., tieksme visas parādības skaidrot tikai materiālisma terminos) noved pie absurdiem secinājumiem. Stiprinot šāda lasījuma pozīcijas, Sedlijs norāda uz diviem aspektiem, kā šādi saprasta ‘sapņa’ teorija sasaucas ar dialoga iepriekšējo iztirzājumu. (1) Saskaņā ar ‘sapņa’ teoriju pirmdaļas var uztvert un nosaukt, un, kamēr tās aplūko tikai kā pirmdaļas, par tām tālāk nekas nav pasakāms – pat tas ne, ka tās ‘ir’ vai ‘nav’. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 158–160) norāda, ka tas sasaucas ar iepriekš 184C–187A veikto sajušanas iztirzājumu, kur tika noskaidrots, ka sajūtas nav spējīgas uz visvienkāršāko predikāciju, kam ir nepieciešams ‘ir’ (vismaz saskaņā ar vienu šī fragmenta interpretāciju; sk. 186E). (2) Otrs aspekts ir saistīts ar iepriekšējo. ‘Sapņa’ teorijas pirmdaļas ir neizzināmas. Līdzīgi (186C) no sajušanas nespējas sasniegt esamību iepriekš tika secināts, ka sajušana nevar būt zināšana. No tā izriet, ka tie objekti, kuri ir pieejami tikai un vienīgi ar sajušanas palīdzību, paši par sevi ir neizzināmi. Piemēram, ja sarkanais var tikt uztverts tikai ar sajušanu un ja sajušana nav zināšana, tad iznāk, ka sarkano zināt nav iespējams.

Iespējams, ka ‘sapnis’ nav jāuzlūko kā teorija ar precīzi formulētu saturu. Līdzīgi kā Protagora izteikums, arī ‘sapnis’ ir tikai uzmetums, kas izklāsta gaitā tiek vienlaicīgi precizēts un labots.

203B Bet kā gan būtu iespējams pirmdaļai pateikt pirmdaļas? Tā kā vārds *στοιχείον* var nozīmēt arī ‘burts’ (sk. 201E (1)), tad alternatīvs šī teikuma tulkojums varētu būt “kā gan būtu iespējams pateikt burtu burtus?”, proti, būtu absurdi teikt, ka burti sastāv no burtiem.

Kratilā 424C (arī Phil. 18B–C) tiek izšķirti trīs veidu burti: (1) tie, kam ir skaņa, t.i., patskaņi (*τὰ φωνήεντα, phōnēenta*), (2) tie, kam nav balss (*ἄφωνα, aphōna*), un (3) tie, kam nav nedz balss, nedz skaņas (*ἄφθογγα, apthonga*). Teaitēts norāda, ka ‘S’ pieskaitāms pie (2), bet ‘B’ – pie (3). Septiņi ‘visskaidrākie’ burti ir septiņi sengrieķu alfabēta patskaņi.

203D Tā nu mūsu labais skaidrojums ņem kājas pār pleciem un ir prom. Iepriekš (203C) Sokrats formulē dilemmu:

(A) Zilbe ir (tas pats, kas) abi (ja vairāk, tad visi) burti, kas to veido.

(B) Zilbe ir kāda jauna vienība, kas rodas, savienojot burtus.

‘Sapņa’ teorija postulē kognitīvo asimetriju starp pirmdaļām un salikumiem, t.i., tā apgalvo, ka pirmdaļas nevar zināt, bet salikumus var. Tālākajā izklāstā (203C–205E) Sokrats parāda, ka abas iespējas noved pie viena un tā paša secinājuma, kas noliedz šo asimetrijas tēzi, – ‘sapņa’ teorijas apgalvojums, ka salikumi ir izzināmi, bet pirmdaļas – neizzināmas, ir aplams. Gan salikumi, gan pirmdaļas ir vai nu vienādi izzināmi (secinājums no A), vai vienādi neizzināmi (secinājums no B).

Hipotēzes (A) iztirzājums (203C–203D):

(S) Salikumi ir izzināmi, bet pirmdaļas ir neizzināmas.

(A1) Teaitēts zina zilbi ‘SO’.

(A2) Ja tā, tad Teaitēts zina abus burtus – ‘S’ un ‘O’.

(A3) Tātad viņš zina ‘S’ un zina ‘O’.

(A4) Iznāk, ka, nezinot ‘S’ un ‘O’ (jo pirmdaļas ir nezināmas (S)), viņš zina ‘S’ un ‘O’ (A1), kas ir absurdi.

(A5) Tātad, ja (A), tad nav tiesa, ka (S).

Daudzi komentatori (sk., piem., BURNYEAT, 1990, 195; SEDLEY, 2004, 166) mēdz pārmest, ka Sokrata arguments ir kļūdainis, jo identiski termini tiek aizstāti intensionālā jeb neskaidrā kontekstā (sal. 147B, 190D), proti, Sokrata arguments līdzinās tādām, kur no premisām

(1) Platons zina, ka viņš dzer ūdeni,

(2) ūdens ir H_2O

tiek izsecināts, ka

(3) Platons zina, ka viņš dzer H_2O .

Sedlijs (*ibid.*) uzskata, ka šādas kļūdas ir grūti pamanīt un Platons tās pieļāvis vairākkārt (viņš norāda uz argumentu 146D–E (sk. 147B), 189D–190A; Gorg. 467C5–468E5; Phd. 74C). Citi komentatori (BURNYEAT, 1990, 195–196; HARTE, 36; CHAPPELL, 220) mēģina parādīt (tiesa, katrs savā veidā), ka šajā kontekstā Sokrata argumentācija nav uzskatāma par kļūdainu. Harte norāda, ka Sokrata arguments vairāk līdzinās tādām, kur no premisas ‘A zina vārdu ‘Marks Tullijs’” tiek secināts, ka ‘A zina vārdu ‘Marks’ un vārdu ‘Tullijs’”, nevis tādām, kur no ‘A zina, kas ir Cicerons’ tiek izsecināts, ka ‘A zina, kas ir Tullijs’ (līdzīgi arī BURNYEAT, 1990, 195; sk. arī FINE, 1979b, 381). Citādi Sokrata argumentu mēģinājis attaisnot Čapels (CHAPPELL, 220). Viņš norāda, ka neskaidrs konteksts rodas tikai propozicionālas zināšanas gadījumā, bet, tā kā argumentā ir runa par objektu zināšanu, tad no minētā iebilduma ir iespējams izvairīties. Abas interpretācijas viena otru neizslēdz, jo Hartes piedāvāto argu-

menta lasījumu var uzlūkot kā tādu, kas runā par objektu zināšanu. Lai attaisnotu Sokrata argumentu, pietiek, ka vismaz viena no tām ir adekvāta. (Sk. arī (B) aplūkojumu 205E.)

203E ...bet gan kāds viens – no burtiem radies un no tiem atšķirīgs – veidols, kam piemīt pašam sava vienība. Ar vārdu 'veidols' atveidots εἶδος (*eidos*), bet 'vienība' – ἰδέα (*idea*).

204D (1) Pletra skaitlis un pletrs... Sk. 174E.

204D (2) Un tieši tāpat ir arī ar stadiju? Stadijs (τὸ στάδιον) ir garuma mērvienība. 1 stadijs = apm. 184 metri.

205E Savukārt ja salikums ir viens un bez daļām... Šeit Sokrats noslēdz iepriekš (203C) formulētās dilemmas otrās tēzes (B) (sk. 203D) iztirzājumu, kas sākas 203E. Lai gan argumentācijas galvenie soļi ir skaidri, tomēr tēzes (B) iztirzājums ir krietni vien samezglotāks un neskaidrāks par (A) iztirzājumu.

Kad Sokrats (203D–E) ir uzrādījis, ka tēze (A) noved pie iznākuma, kas ir pretrunā ar apgalvojumu, ka (S) pirmdaļas ir neizzināmas, bet salikumi – izzināmi, viņš iesaka aplūkot otru iespēju, proti:

(B) Zilbe ir jauna vienība, kas rodas, savienojot burtus.

Sokrats apgalvo, ka tādā gadījumā

(B1) zilbei nav daļu, jo

(B2) jebkas, kas sastāv no daļām, kā veselums ir identisks ar visām daļām (204A);

(B3) ja zilbe ir tas pats, kas tās burti, tad tā ir tikpat zināma kā tie (205B; tas jau tika uzrādīts 203C–203D);

(B4) ja zilbe nav tas pats, kas tās burti, tad burti nav zilbes daļas (205B);

(B5) tā kā zilbei nevar būt citas daļas kā vien burti, tad (B1) (205B–C);

(B6) ja salikumiem (zilbēm) nav daļu, tad tie pieder tam pašam veidam, kam pirmdaļas (burti) (205D);

(B7) tādā gadījumā salikumi (zilbes) būs tikpat neizzināmi kā pirmdaļas (burti) (205E);

(B8) tātad, ja (B), tad nav tiesa, ka (S).

Tādā veidā šo argumentu bija iecerējis izklāstīt Sokrats, tomēr viņa nodoms izjauc Teaitēts. Sokrats (204A) sāk savu izklāstu ar

(B1). Uz Teaitēta lūgumu paskaidrot, kāpēc (B1), Sokrats izvērza (B2), ko Teaitēts nepieņem. Sokrats mēģina panākt, lai Teaitēts pieņem (B2), un tikai 205A viņš var atgriezties pie iecerētā argumenta turpinājuma (par to liecina Sokrata teiktais 205A: “Es vēl nesen par to mēģināju runāt.”).

Argumentācija (204A–205A) par labu (B2) nav tik eleganta un skaidra kā nupat izklāstītais Sokrata iecerētais arguments. Argumenta sākumā (204A), kad Teaitēts lūdz pamatot apgalvojumu, ka zilbei nav daļu (B1), Sokrats piedāvā Teaitētam izvēlēties starp (B2) un

(B2x) veselums, kas sastāv no daļām, rada kādu vienu veidolu, kas ir atšķirīgs no visām daļām.

Teaitēts izvēlas (B2x). Viņa izvēle ir balstīta viņa nostājā, ka (B2x1) veselums ir kaut kas atšķirīgs no kopuma (204B).

Tāpēc Sokrats mēģina parādīt, ka (B2x1) ir aplams, kas Teaitēta acīs mazinātu (B2x) pievilcību. Sokrats vienojas ar Teaitētu, ka

(B2x2) ‘viss, kas kaut ko sastāda’, ir tas pats, kas ‘kopums’ (204B–D).

Teaitēts piekrīt, ka

(B2x3) viss, no kā sastāv lieta, ir lietas daļas;

(B2x4) viss, kam ir daļas, sastāv no daļām (204E).

Sokrats norāda, ka no (B2x2) un (B2x3) izriet, ka

(B2x5) kopums ir visas daļas.

Tas nozīmē, ka

(B2x6) veselums nesastāv no daļām.

Tas izriet no (B2x1) un (B2x5). Citādi veselums būtu tas pats, kas kopums. Savukārt no (B2x4) un (B2x6) izriet, ka

(B2x7) veselumam nav daļu.

Bet (B2x7) ir ekvivalents (B2).

Tomēr Sokrats piedāvā vēl vienu argumentu pret (B2x1):

(B2x8) kopums ir tas, kam nekā netrūkst, lai tas būtu kopums (205A);

(B2x9) veselums ir tas, kam nekā netrūkst, lai tas būtu veselums;

(B2x10) tas, kam kaut kā trūkst, nav nedz kopums, nedz veselums;

(B2x11) tā tad veselums ir tas pats, kas kopums.

No (B2x11) Sokrats var atgriezties pie (B2) (“Mēs tā tad teicām: ja kaut kam būs daļas, tad veselums un kopums būs visas daļas.” 205A), jo (B2x1), kas Teaitēta acīs darīja ticamu (B2x), ir atspēkots.

Vairākus argumenta secinājumus un premisas var apšaubīt. Tomēr pret Sokrata argumentāciju var izvirzīt kādu daudz būtiskāku iebildumu – gan (A), gan (B) noraidīšanā Sokrats paļaujas uz tēzi, ka (VD) veselais ir tas pats, kas to veidojošās daļas.

Argumenti pret (A) un (B) ir iespējami tikai tad, ja tiek pieņemts (VD). Proti, (A) gadījumā pats (A) formulējums ir (VD) apakšgadījums, jo teikt, ka zilbe ir visi tās burti, ir tēzes ‘veselais ir tas pats, kas tā daļas’ attiecinājums uz burtiem un zilbēm. Bet (B) gadījumā (VD) figurē kā viena no premisām – (B2), kuras pieņemšanai Teaitēts pamatoti pretojās. Nav grūti pamanīt, ka (VD) ir aplams princips. Vārdos ‘Sokrats’ un ‘Oskars’ ir zilbe, ko veido burti ‘S’ un ‘O’, tomēr katrā gadījumā tās būs atšķirīgas zilbes. Tēze (VD) neņem vērā daļu strukturējumu veselumā, jo daļu uzskaitījums nebūt neizsmēļ lietas aprakstu. Tādā gadījumā pastāv vairākas interpretācijas iespējas.

Pirmkārt, Platons vai nu (1) apzinās, vai (2) neapzinās, ka (VD) ir aplams un līdz ar to aplami ir arī argumenti pret (A) un (B). Vairāki komentatori (CORNFORD, 151; McDOWELL, 243; BURNYEAT, 1990, 196; HARTE, 39; 47) uzskata, ka Platonam nevar piedēvēt (VD). To parasti pamato ar atsaucēm uz Parm. 157C–E un Soph. 244E un tālāk (sīkāk sk. HARTE, *op. cit.*, 3., 4. nod.). Harte (*op. cit.*, 47; līdzīgi arī BURNYEAT, 1990, 192) uzskata, ka (A) un (B) izklāsts ir veidots tā, lai lasītājam dotu skaidru mājienu, ka argumenti tiek balstīti aplamā pieņēmumā (VD).

Otrkārt, ja pieņem, ka Platons uzskata (VD) par aplamu, tad paveras iespējas: vienā gadījumā (a) argumentācija pret (A) un (B) atspēko ‘sapņa’ teoriju, bet otrā (b) – tikai noteiktu šīs teorijas interpretāciju.

Abi lasījumi iezīmē kardināli atšķirīgu skatījumu uz dialoga noslēguma daļu. Lasījums (a) paredz, ka dialoga pēdējā daļa jāuzlūko kā ‘sapņa’ teorijas kritika un, iespējams, norāde uz to, kādi konceptuālie resursi būtu nepieciešami, lai no uzrādītajām problēmām izvairītos. Lasījums (b) paredz, ka dialoga noslēguma daļa jāskata kā mēģinājums reizē formulēt un pārbaudīt ‘sapņa’ teorijas pamatnostādnes.

206B Un ja kāds teiks, ka salikums ir izzināms, bet pirmdaļa pēc savas dabas ir neizzināma... ‘Sapņa’ teorija postulēja kognitīvu asimetriju starp pirmdaļām un salikumiem. Sokrata iepriekš (203C–205E) izvirzītie iebildumi noveda pie secinājuma, ka starp pirmdaļām un salikumiem pastāv kognitīva simetrija. Šajā fragmentā

(206A–B) Sokrats izvirza apsvērumus, kas noteiktā griezumā ir pretēji ‘sapņa’ teorijas postulētajiem, – starp salikumiem un pirmdaļām pastāv kognitīva asimetrija, tikai pretējā virzienā. Pirmkārt, (1) pirmdaļas mēs zinām skaidrāk par salikumiem, un, otrkārt, (2) tās ir daudz svarīgākas par salikumiem jebkuras mācības apgūvē.

Ko Sokrats domā, sakot, ka pirmdaļas mēs zinām labāk jeb skaidrāk (ἐναργέστερον)? Lai gan Sokrats runā par mācīšanās procesu, kas varētu likt domāt par temporālu primaritāti, tomēr, visdrīzāk, viņš norāda uz loģisku, nevis temporālu secību. Proti, pirmdaļas var zināt labāk tāpēc, ka tās ir vienkāršākas. Skaidrība kļūst lielāka proporcionāli tam, kā samazinās sarežģītība (sk. BURNYEAT, 1990, 211; McDOWELL, 248). Nedaudz atšķirīgu izpratni piedāvā D. Sedlijs (SEDLEY, 2004, 167–167). Viņaprāt, Sokrats grib teikt, ka sākumi ir zināmi daudz tiešāk vai zināmi nepastarpināti. Viņš uzskata, ka ἐναργής (tulkojumā – “labāk”) šajā gadījumā nozīmē ‘paševidenti’. Pirmdaļu (zilbju) zināšana nav atvedināma ne no kā cita. Šādu lasījumu lielā mērā diktē Sedlija interpretācijas stratēģija. Viņš uzskata, ka šajā argumentā joprojām turpinās ‘sapņa’ teorijas *reductio ad absurdum* (sk. lasījumu (a) 205E) un Sokrats lielā mērā izmanto anonīmā ‘sapņa’ autora piedāvātos materiālus. Tomēr Sedlijam var iebilst: ja joprojām ir spēkā (VD) (sk. 205E), tad kādēļ gan nevar teikt, ka arī salikumi ir paševidenti? Sedlijs paredz šādu iebildumu un atvairā to, norādot, ka zināt salikumu nozīmē zināt katru pirmdaļu, bet pirmdaļas mēs uzzinām pa vienai pēc kārtas, un tikai tad, kad zinām tās, zinām salikumu. Sedlija interpretācijas vājākais punkts varētu būt tās neatbilstība tekstam. Kad Sokrats runā par burtu un skaņu mācīšanos un atpazīšanu, viņš nerunā par burtiem un skaņām kā par izolētiem atomiem. Viņš runā par spēju izšķirt burtus un skaņas citu burtu un skaņu kontekstā (sk. FINE, 1979b, 385–386; BURNYEAT, 1990, 210–211; sk. arī HARTE, 147–148). Tā vismaz var spriest pēc Sokrata norādes 206A, kur viņš runā par burtu izvietojuma (θέσις) pazīšanu. Elementu zināšana, uz kuru balstās lasītprasme, nav vienkārši spēja pazīt noteiktus apveidus un skaņas. Tas nozīmē zināt burtus kā zilbju un vārdu elementus. Ja šāds lasījums ir adekvāts, tad Sokrats balstās uz apsvērumiem, kas ‘sapņa’ teorijā nav minēti. Turklāt vēl viens ‘sapņa’ teorijā neminēts aspekts ir pirmdaļu nozīme plašākā zināšanu apgabalā, kas tiek minēta Sokrata (2) secinājumā. Burnjets (*op. cit.*, 212) norāda, ka šajā noslēguma argumentā var fiksēt divas būtiskas uzmanības pārbīdes. Pirmkārt, ja iesākumā (t.i., sapņa teorijas ietvaros) zināšana tika

uzlūkota kā viens pret vienu attiecība starp prātu un kādu saliktu objektu, tad tagad uzmanība tiek fokusēta uz eksperta prasmi pārvaldīt noteiktu saliktu objektu apgabalu. Otrkārt, iepriekš zināšana tika aplūkota kā tāda, kas virzās no salikuma pie tā elementiem, taču tagad uzmanība tiek pievērsta zināšanai, kas virzās no elementiem pie dažādas sarežģītības salikumiem. Šī ir pozīcija, kura iepriekš (205E) tika nodēvēta par lasījumu (b). Tomēr jāpatur prātā, ka lasījums (b), kā arī tekstuālā liecība, uz kuru tas balstās, var tikt apšaubīta, norādot, ka šajā gadījumā Sokrata teiktajam tiek piedēvēta lielāka noteiktība, nekā to piedāvā teksts. Šī lasījuma aizstāvji parasti atsaucas uz nostādņēm, kas izklāstītas citos Platona darbos (piem., Soph. 253A, 261D), kur Platons uzsver objektu izkārtojuma nozīmi.

206C (1) ...kas tiek domāts ar to, ka, patiesam uzskatam pievienojot skaidrojumu, rodas vispilnīgākā zināšana. Sokrata apgalvojumu var saprast vismaz divos atšķirīgos veidos. (1) 'Sapņa' teorija ir atspēkota, tāpēc jāatgriežas pie Teaitēta sākotnējā formulējuma, ka zināšana ir paties uzskats ar skaidrojumu (sk. CORNFORD, 154; McDOWELL, 250). (2) Atspēkots ir tikai viens 'sapņa' teorijas elements – tēze par kognitīvo asimetriju, tāpēc Sokrats aicina Teaitētu atgriezties pie teorijas būtiskākā aspekta – zināšanas kā patiesa uzskata ar skaidrojumu definīcijas – un iztīrāt to (sk. SEDLEY, 2004, 169).

Par labu otrajam lasījumam liecina, pirmkārt, tas, ka Sokrats vēlākajā izklāstā (207B) norāda, ka viņi joprojām iztīrā 'sapņa' teoriju. Otrkārt, (1) iespēja paredz, ka pastāv skaidrs nošķirums starp 'sapni' un Teaitēta definīciju, tomēr šāds uzskats diez vai ir pamatots. Savu 'sapņa' versijas izklāstu Sokrats noslēdz ar jautājumu, vai sapnis, kuru dzirdēja Teaitēts, bija tāds, kādu to izklāstīja Sokrats, uz ko Teaitēts atbildēja apstiprinoši (202C). Tas norāda, ka Teaitēta definīcija 201C–D tiek uzlūkota kā identiska Sokrata piedāvātajam izvērsumam. Treškārt, (2) iespēja piedāvā labāku interpretāciju pārējai pie nākamās dialoga daļas, kurā tiek iztīrātas dažādas *λόγος* nozīmes. Tas, visdrīzāk, jāsaprot kā aicinājums noskaidrot, kā to domājis anonīmais 'sapņa' autors, kam šis apgalvojums pieder. Sk. arī 207C.

206C (2) Tātad – ko te īsti nozīmē "skaidrojums"? Sokrats negrasās aplūkot dažādas vārda *λόγος* nozīmes vispār, bet gan mēģināt

tikt pie skaidrības, kā šo terminu sapratis nezināmais 'sapņa' teorijas autors (sk. CAMPBELL, 229; SEDLEY, 2004, 169). Šādai interpretācijai par labu liecina arī Sokrata teiktais 206E un 208C, kur nepārprotami norādīts, ka runa ir par 'sapņa' autora 'skaidrojuma' izpratni. Tas liecina par labu interpretācijai, ka tālākā 'skaidrojumu' nozīmju analīze joprojām ir 'sapņa' teorijas iztīrījuma turpinājums (sk. 206C (1)).

206D–E Tādējādi izrādīsies, ka visiem, kuri vien kaut ko pareizi uzskatīs... Skaidrojumu Sokrats definē kā domas izteiksmi runā ar 'izteikumu' (ῥήματα, *rhēmata*) un 'nosaukumu' (ὀνόματα, *onomata*) palīdzību. Par šo formulējumu sk. 202B.

Teikt, ka zināšana ir patiess uzskats ar skaidrojumu un skaidrojums ir domas izteikšana runā, ir tas pats, kas teikt, ka zināšana ir patiess uzskats. Bet šāda definīcija jau tika atspēkota iepriekš (200D–201C).

Ja pieņem, ka Sokrats un Teaitēts joprojām runā par Sokrata 'sapni', tad šis Sokrata arguments atspēko Raila piedāvāto teorijas interpretāciju (sk. 202C (3)).

207A Piemēram, Hēsiods par ratiem saka: "Simts kokdaļu vajadzīgs ratiem". (HĒSIODS, "Darbi un dienas", 456.) Sedlijs (SEDLEY, 2004, 170) atzīmē, ka zīmīgs ir konteksts, no kura šis Hēsioda citāts ir paņemts. Sniedzot padomus, kā saimniekot, Hēsiods iesaka iegūt savā īpašumā tādas nepieciešamas lietas kā vērsi un ratus, jo vienmēr nevar paļauties uz iespēju tos aizņemties no kāda cita. Tomēr nevajag arī iedomāties, ka ratus var izgatavot pats: "Sacīt mēdz vīrs, ar iztēli bagāts, šis taisīšot ratus – / Nelga, tas nezina to, ka simt koku ir vajadzīgs ratiem!" (455–456, A. Ģiezena atdz.)

207B Tā tas jau arī kaut kur iepriekš tika teikts... Sokrats atsaucas uz iepriekš (201D–202E) izklāstīto sapni.

207C Ja vien, draugs, arī tev tā šķiet un tu pieņem, ka katras lietas skaidrojums... Sniegt 'skaidrojumu' nozīmē spēt definēt lietu, uzskaitot tās pirmdaļas. Šī 'skaidrojuma' izpratne atšķirībā no iepriekšējās (206C–E) nodrošina to, ka patiess uzskats atšķiras no zināšanas. Sokrats un Teaitēts spēj pateikt, ka rati sastāv no riteniem, ass, kulbas, apmales un jūga, tomēr viņiem nav pa spēkam nosaukt visas ratu daļas, tāpēc viņi nevar pateikt, kas ir rati (t.i., izteikt to

būtību (οὐσία), 207C). Viņiem ir tikai paties uzskats par ratiem, nevis zināšana, kas piemītis lietpratējam.

Šeit aplūkotā zināšanas izpratne ir ļoti tuva tai, kura tika iezīmēta Sokrata 'sapnī' (201A–202E), un Sokrats uz to arī norāda. Vai šeit izklāstītā zināšanas kā patiesa uzskata ar skaidrojumu izpratne atšķiras no Sokrata iezīmētās 'sapņa' versijas? Uz šo jautājumu atbildēt ir grūti, jo Sokrata 'sapņa' izklāsts ir tik nenoteikts, ka komentatori, skaidrojot 'sapni', dažkārt lielākas noteiktības meklējumos lūkojas uz šo fragmentu (sk. 202C (3)). Daži komentatori (sk. CORNFORD, 157; McDOWELL, 252–253; FINE, 1979b, 387) uzskata, ka šeit izklāstītā teorija no sākotnējā formulējuma ne ar ko neatšķiras (201A–202E). Tādā gadījumā var rasties jautājums – kāpēc tā pati teorija jāaplūko vēlreiz. Tomēr ir pamats teikt, ka starp abām teorijas versijām pastāv vismaz divas būtiskas atšķirības. Pirmkārt, 'sapņa' kognitīvās asimetrijas vietā tagad tiek pieņemta kognitīvā simetrija, kas nozīmē, ka ir iespējams zināt gan pirmdaļas, gan salikumus. Otrkārt, atšķirībā no 'sapņa' teorijas, kur pirmdaļas tika aplūkotas tikai kā ar sajūtām fiksējami atomi, jaunais Sokrata formulējums paredz, ka pirmdaļām ir kaut kādas formālas iezīmes un tās vienmēr ir kādas struktūras vai konteksta elementi. Nemot vērā šīs izmaiņas, Sokrata vēlme pievērsties teorijas iztirzājumam šķiet pamatota. Proti, iepriekš tika atmesti tie 'sapņa' teorijas elementi, kuri šķita nepamatoti, un tagad Sokrats piedāvā aplūkot šo teoriju uzlabotā versijā.

208B (1) Tātad, draugs, ir iespējams pareizs uzskats ar skaidrojumu, kuru vēl nevar saukt par zināšanu. Zināšanu noteiksmi, kas balstīta uz otro 'skaidrojuma' interpretāciju, Sokrats atspēko ar piemēru, kas parāda, ka šāda noteiksme ir nepietiekama. Sokrata arguments tiek balstīts principā, ka zināšana paredz nekļūdīgumu (207D):

(ZN) Ja S uzskata, ka vienā gadījumā lieta O sastāv no x un z, bet citā gadījumā lieta O sastāv no x un y, tad S nezina O.

Tālāk (207D–208A) Sokrats, izmantojot piemēru ar vārdu zilbēm un burtiem, norāda uz gadījumiem, kuros tiek izpildītas definīcijas prasības (skolnieks spēj nosaukt vārdu 'Teaitēts' pa burtiem, t.i., uzskaita vārda pirmdaļas), tomēr tā nav zināšana, jo netiek izpildīta prasība, ko izvirza (ZN) (skolnieks vārdā 'Teodors' zilbes 'TE' vietā raksta zilbi 'TĒ').

Nav skaidrs, par kādām kļūdām Sokrats runā. Spriežot pēc tā, ka Sokrata minētajā piemērā ir runa par skolnieku, kurš vēl tikai

mācās rakstīt, un Sokrata norādes, ka šādas kļūdas, visdrīzāk, atkārtosies, runa ir par sistemātisku kļūdīšanos, kuras iemesls ir kāda zināšanu apgabala nepietiekama pārvaldīšana, par ko liecina līdzīgu kļūdu pieļaušana. Sokrats nerunā par kļūdām, kuras rodas dažādu neparedzamu nejaušību rezultātā, kad, piemēram, kāds pagrūž skolnieka roku un viņš nejauši 'E' vietā uzraksta 'Ē' (sk. arī McDOWELL, 253).

208B (2) Šķiet, ka mēs bijām bagāti tikai sapnī... Līdzīgu sakāmvārdu līdzīgā situācijā Sokrats lieto "Līsidā" 218C. Apjaušot, ka sarunā fiksētā mīlestības (φιλία) noteiksme ir aplama, Sokrats saka: "Ak vai, Līsid un Meneksen, mēs savu bagātību būsīm tikai nosapņojuši." (Ā. Feldhūna tulk.) Šajā kontekstā parunai, visdrīzāk, ir divkārša nozīme. Pirmkārt, iedomas par to, ka esam nonākuši pie zināšanas noteiksmes, ir tikai ilūzija. Otrkārt, tā sasauca ar noslēguma daļas sākumu (201D), kur aplūkojamā teorija tika raksturota kā sapnis.

208C Tāds, ko atzītu daudzi – spēja nosaukt kādu pazīmi... Saskaņā ar atlikušo 'skaidrojuma' izpratni sniegt skaidrojumu nozīmē norādīt, ar ko kāda lieta atšķiras no citām. Šķiet, Sokrats to saprot kā noteiksmi, kas raksturo neteorētisku izpratni par to, ko nozīmē zināt jeb pazīt kādu objektu (sk. BURNYEAT, 1990, 219; SEDLEY, 2004, 174). Sedlijs (*ibid.*) gan piezīmē, ka paradoksālā kārtā šī vispieņemētākā 'skaidrojuma' noteiksme ir reizē arī visfilosofiskākā no visām līdz šim iztīrātājām. Tā atgādina par Sokrata praksi tā saucamajos definīcijas dialogos (sk. 145E), un to var uzskatīt par priekšvēstnesi 'dalīšanas metodei', ko praktizē "Sofistā" un "Valstsvīrā" – dialogos, kas sižetiski (un, iespējams, arī hronoloģiski) seko pēc "Teaitētā" noietā pētījuma ceļa.

Ar vārdu 'pazīme' tulkots vārds σημείον (*sēmeion*), kas iepriekš tika lietots, runājot par atmiņas 'zīmēm', ko dvēseles vaskā iespīež sajūtas. Ir pamats domāt, ka tieši uz šo modeli nedaudz vēlāk (209C) sarunā ir norāde.

208D Savukārt, kad tu satver kaut ko kopēju... Šķiet, ir taisnība Kornfordam (CORNFORD, 161), kas apgalvo, ka Sokrats ar λόγος šeit nesaprot klasisko definīciju pēc ģints un atšķirīgās pazīmes. Par to vismaz liek domāt Sokrata piemēri par saules un Teaitēta

skaidrojumu. Gan saule, gan Teaitēts ir individuāli objekti, kurus šādā veidā definēt nav iespējams.

Viena no būtiskākajām neskaidrībām šajā fragmentā ir saistīta ar grūtībām izšķirties, kādā nozīmē runāts par atšķirīgās pazīmes fiksēšanu. Proti, vai runa ir par (A) spēju atpazīt objektu, vai arī par (U) spēju sniegt unikālu, tikai uz šo objektu attiecināmu aprakstu? Atbilde uz šo jautājumu ir būtiska, jo no tās izrietēs izvēle starp divām atšķirīgām zināšanas definīcijām:

(ZA) S zina o, ja viņam ir patiess uzskats par o un turklāt S spēj pateikt, kā var atpazīt o.

(ZU) S zina o, ja viņam ir patiess uzskats par o un turklāt viņš spēj sniegt tādu o aprakstu, ar kura palīdzību tas ir nošķirams no citiem objektiem.

Par labu (ZA) liecina šādi apsvērumi: pirmkārt, Sokrata aprakstītie piemēri (209C) liek domāt, ka runa ir par atpazīšanu. Sokrats runā par to, kas nodrošina viņa spēju atpazīt Teaitētu. Otrkārt, (ZA) labi sasaucas ar 'sapņa' teoriju, kas, līdzīgi kā Sokrata piemēri, runā tikai par sajūtām tveramiem objektiem un to īpašībām. Treškārt, kā norāda Burnjets (BURNYEAT, 1990, 222, 106. piez.), kas aizstāv (ZA), (ZU) piedāvā nepārliecināšu izpratni par to, ko nozīmē zināt objektu. Pieņemsim, ka Teaitēts ir vienīgais atēnietis, kurš 400. gadā noteiktā laikā atradās uz Sūnija raga pie jūras un skatījās tālē. Šis apraksts attiecas tikai un vienīgi uz Teaitētu, tomēr zināt šo aprakstu diez vai nozīmēs zināt Teaitētu, jo tas būs nejaušs fakts, kas neko būtisku par Teaitētu nepasaka. Definīcija (ZU) būtu krietni vien pārliecināšāka, ja runa būtu par zināšanu 'kas ir o', tomēr runa, visdrīzāk, ir par 'zināt o', nevis 'zināt, kas ir o'. Daži komentatori (FINE, 1979b, 388; sk. arī McDOWELL, 229) argumentē, ka Platonam 'zināt o' un 'zināt, kas ir o' ir viens un tas pats. Ja tā būtu arī attiecībā uz individuālām lietām, tad abas definīcijas būtu ekvivalentas. Tomēr Burnjets uzskata, ka lingvistiskās liecības (piem., Men. 79C), ar kuru palīdzību šādu viedokli parasti pamato, apliecina, ka abas zināšanas Platons aplūko kā ekvivalentas tikai tad, ja runa ir par abstraktiem objektiem (tikums, zināšana utt.).

Tomēr arī definīcijai (ZU) var atrast visnotaļ labu pamatojumu. Tas tiesa, ka Sokrata piemēros ir runa par atpazīšanu, tomēr daži fragmenta formulējumi tikpat labi var liecināt, ka runa ir par kritērijiem, kas nepieciešami, lai, piemēram, Teaitēts vai saule varētu figurēt kā Sokrata domas objekti (sk. McDOWELL, 255–256; FINE,

1979b, 388; Bostock, 226). Šajā gadījumā jautājums ir: kas nosaka, ka Sokrata uzskats, ka saule ir spožākais no ķermeņiem, kas kustas apkārt zemei, norāda uz sauli. Saskaņā ar šādu lasījumu zināt nozīmē spēt piedāvāt tādu objekta aprakstu, kurš norāda tikai un vienīgi uz objektu, par kuru ir šis apraksts. Sk. arī 210A.

208E ...gluži tāpat kā ar ēnu zīmējumu... *σκιαγράφημα* (*skia-graphēma*) – zīmējums, kas rada realitātes ilūziju ar ēnojuma palīdzību. Kā vēsta Plīnijs (HN 35.36), pirmais šādu zīmēšanas manieri ieviesis Apollodors no Atēnām. Vārdu *σκιαγραφία* (*skiagraphia*) Platons citviet lieto ar nozīmi 'ilūzija' (Phd. 69B; Resp. 365C).

209B ...vai, kā saka, vispēdīgo no mīsiešiem? Ne sevišķi augstu vērtētas Mazāzijas tautas pārstāvis. Sk. arī Gorg. 521B.

209C ...kuram ir strups deguns un izvalbītas acis... Sk. Teodora sniegto Teaitēta izskata aprakstu dialoga sākumā (143E–144A).

210A ...ir pavisam mulķīgi teikt, ka zināšana ir pareizs uzskats ar atšķirīguma vai jebkā cita zināšanu. Tēzi, ka zināšana ir paties uzskats par objektu o kopā ar objekta o skaidrojumu, Sokrats atspēko, uzrādot, ka tā noved pie nepieņemamiem secinājumiem. Šī definīcija vai nu

(A) nespēj nošķirt zināšanu no patiesa uzskata, vai arī

(B) ietver sevī to, kas jādefinē (t.i., definīcija ir apļveida).

Sokrats norāda, ka nosacījumi, kuri izvīzīti 'skaidrojumam', ir identiski nosacījumiem, kuri nepieciešami arī patiesam uzskatam. Saskaņā ar iepriekš (208C) pieņemto skaidrojuma definīciju sniegt skaidrojumu nozīmē nosaukt kādu pazīmi, ar kuru kāds objekts atšķiras no jebkura cita objekta. Tomēr, kā argumentē Sokrats, tieši tāds pats nosacījums ir nepieciešams patiesam uzskatam par kādu objektu. Sokrata argumentā var izdalīt trīs soļus, kuros ar pieaugošu precizitātes pakāpi Sokrats mēģina formulēt nepieciešamos nosacījumus, lai viņam varētu piedēvēt uzskatu, kas attiecas uz Teaitētu:

(A1) Sokrats norāda – ja viņš domās, ka šis ir Teaitēts, kas ir cilvēks, un viņam ir deguns, acis, mute un tāpat arī visas pārējās ķermeņa daļas, tad šī doma attieksies uz Teaitētu tikpat lielā mērā, cik uz jebkuru citu cilvēku.

Nākamajā soli Sokrats specificē (A1) formulēto aprakstu:

(A2) ja Sokrats domās par kādu, kam ir strups deguns un izvalbītas acis, tad šī doma vienādā mērā attieksies gan uz Teaitētu, gan uz Sokratu vai jebkuru citu cilvēku, kas šajā ziņā būs viņiem identisks.

Nākamajā soli tiek specificēts (A2) formulētais apraksts:

(A3) Sokrata uzskats attieksies uz Teaitētu tikai tad, ja Teaitēta strupdegunība atstās viņā atmiņas zīmi, kas būs atšķirīga no citām strupdegunībām. Tas pats attiecas arī uz citām Teaitēta pazīmēm.

Atšķirībā no (A1) un (A2), (A3) runā nevis par aprakstu, kas attiecas vai neattiecas uz Teaitētu, bet gan par atmiņas nospiedumu, kas atbilst vai neatbilst Teaitētam, tāpēc rodas jautājums, kā šis trīs versijas samērot. Galvenokārt tas ir jautājums – kā saprast pēdējo (A3) Sokrata formulējumu par atmiņas zīmes atbilstību objektam.

Sokrata arguments, kas noved pie (B), ir krietni īsāks un salīdzinoši vienkāršāks. Sokrats ir uzrādījis, ka, pieņemot jauno skaidrojuma definīciju un 'sapņa' teorijas zināšanas definīciju, nav iespējams fiksēt atšķirību starp zināšanu un patiesu uzskatu. Tāpēc teikt, ka zināšana ir paties uzskats ar pievienotu skaidrojumu, ir bezjēdzīgi, jo tā ir prasība pievienot patiesam uzskatam to, kas tajā jau ir. Vienīgais veids, kā varētu ieviest atšķirību starp patiesu uzskatu un atšķirības uzrādīšanu, ir teikt:

(B1) Patiesa uzskata gadījumā personai S ir tikai paties uzskats par to, kā objekts o atšķiras no citiem objektiem, bet ja viņš šo atšķirību zina, tad viņš zina objektu o.

Bet tad iegūtā zināšanas definīcija būs:

(B2) Zināšana ir paties uzskats ar atšķirīguma zināšanu.

Tā kā (B2) ir aplveida definīcija, tad tā jānoraida. Šo definīciju piemeklē tas pats liktenis, kas piemeklēja pašu pirmo Teaitēta mēģinājumu atbildēt uz Sokrata jautājumu, kas ir zināšana. Sk. 146C–147C, 146E (1), 146E (2), 147B.

Interesanti, ka šo pēdējo Sokrata argumentu var attiecināt uz jebkuru zināšanas definīciju, kas mēģina skaidrot zināšanu skaidrojuma, pamatojuma vai citos līdzīgos terminos. D. Bostoks (Bostock, 238–239) to parāda, izmantojot klasisko zināšanas kā patiesas un pamatotas pārlicības definīciju. Pieņemsim, ka zināšanu var definēt šādi: S zina, ka p, tad un tikai tad, ja:

(i) p ir paties;

(ii) S uzskata, ka p;

(iii) S ir pietiekams pamats vai liecības, kas attaisno viņa uzskatu, ka p.

Šī definīcija paredz, ka S zināšana, ka p, ir balstīta uz kaut ko citu – pamatojumu vai liecību. Tomēr ja S ir tikai uzskati par doto liecību, tad mēs varētu apšaubīt, vai tas var būt pietiekams pamats zināšanai, tāpēc (iii) nosacījums ir jāpastiprina:

(iii*) S zina noteiktas liecības, kas attaisno viņa uzskatu, ka p.

Taču tā ir apļveida definīcija.

210D ...man ir jādodas uz tiesas priekšnieka mītni sakarā ar apsūdzību, kuru pret mani ir iesniedzis Melēts. Grieķu tekstā ir βασιλική στοά (*basilikē stoa*), burt. 'valdnieka' jeb 'ķēniņa stoja', ar vārdiem 'valdnieka' vai 'ķēniņa' saprotot vienu no deviņām tiesvedības amatpersonām jeb arhontiem 5.–4. gs. Atēnās. Par stoju sauc celtni, kuru veido ar jumtu nosepta kolonāde, kam parasti bija piebūvēta siena vai vairākas telpas. Minētā stoja bija vieta, kur savus amata pienākumus pildīja t.s. arhonts valdnieks jeb arhonts ķēniņš, kura pārziņā bija tiesas lietas par smagiem valsts noziegumiem, īpaši tiem, kas saistījās ar reliģijas jautājumiem. Viņa funkcijās ietilpa lietu sagatavošana tiesai – strīdīgo pušu un liecinieku nopratināšana, dokumentu (rakstisko sūdzību un liecību) savākšana, kā arī paša tiesas procesa vadīšana, uzstājoties kā galvenajam tiesnesim, bet bez balsis tiesībām. Ar apzīmējumu 'valdnieks' vai 'ķēniņš' tiek norādīts uz šo funkciju senatnīgumu, proti, tādas savulaik bija mītiskajiem Atēnu valdniekiem, kuri gan tolaik bija arī galvenie lēmēji. Tā kā Sokratam izvīrītā apsūdzība skar reliģijas jautājumus, ir saprotams, kāpēc uz pirmstiesas izmeklēšanu viņam jādodas tieši pie šī arhonta: viņš sagatavo lietas materiālus un būs vadītājs Sokrata tiesas prāvā. Latviešu tulkojumā uzsvērta šī arhonta – tiesas procesa vadītāja funkcija.

Melēts (Μέλητος) bija viens no trim Sokrata apsūdzētājiem līdzās Anitam (Ἄντιος, sastopams Platona "Menonā") un Likonam (Λύκων) (Apol. 23E). Sokrats šeit piemin Melētu, jo viņš, visticamāk, bija galvenais apsūdzētājs (sk. Euthph. 2B; D. L. 2.40). Lāertas Diogens (*ibid.*) apgalvo, ka Sokrata apsūdzība esot bijusi šāda: "Sokrats noziedzas, jo neatzīst dievus, kurus atzīst valsts, un ievieš citas, jaunas dievības (δαίμόνια; sk. 151A (2)); viņš noziedzas arī ar to, ka samaitā jauniešus. Par to viņam pienākas nāves sods." Jāpiezīmē, ka nākamās 24 stundas Sokratam (vismaz literārajam personāžam) būs filosofiskām sarunām bagātas. Pēc kāda brīža tirgus

laukumā pie šīs ēkas Sokrats satiks Eutifronu (sk. Euthph. 2A) un diskutēs par dievbijīguma dabu, bet jau nākamajā dienā, kā norunāts, satiksies ar Teodoru un Teaitētu (sk. Soph. 216A), lai atrisinātu dažus jautājumus, kuriem šodien neatlika laika. Piemēram – kā ir iespējams aplams uzskats.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Platona "Teaitēta" teksta izdevumi un tulkojumi

- BURNET, J. (ed.) 1900–1907. *Platonis Opera*. Vol. 1–5. - Oxford: Clarendon Press.
- DUKE, A. HICKEN, W. et. al. (ed.) 1995. *Platonis Opera*. Vol. 1. - Oxford: Clarendon Press.
- BURNEYAT, M. 1990. *The Theaetetus of Plato*. With a translation of Plato's "Theaetetus" by M.J. Levett revised by M. Burnyeat - Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company.
- CAMPBELL, L. 1980 [1883]. *The Theaetetus of Plato*. A revised text and English notes, 2-nd ed. - Oxford: Oxford University Press.
- CHAPPELL, T. 2005. *Reading Plato's "Theaetetus"*. - Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.
- CORNFORD, F. M. 1964 [1935]. *Plato's Theory of Knowledge*. - London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- PLATO. 1999 [1973]. *Theaetetus*. Translated with Notes by J. McDowell. - Oxford: Clarendon Press.
- PLATON. 1944 [1920]. *Theätet*. Übersetzt un erläutert von O. Apelt. - Leipzig: Verlag von Felix Meiner.
- WOHLRAB, M. 1891. *Platonis Theaetetus*. Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri.
- ПЛАТОН. 1970. "Теэтет". перевод Т. В. Васильевой // Платон. *Сочинения в трех томах*. - Т. 2. Москва: Мысль. Стр. 225–317.

2. Citi antīko autoru teksti un tulkojumi

- ALLEN, T. W. (ed.) 1931. *Homeri Ilias*. - Oxford: Clarendon Press.
- ARISTOPHANES. 1968. *Clouds*. Introd. and com. by K. J. Dover, Oxford: Oxford University Press.
- BUSSE, A. (ed.) 1900. *Eliae in Porphyrii isagogen et Aristotelis categoriarum commentaria*. - Berlin: Reimer.
- BUSSE, A. (ed.) 1902. *Olympiodori prolegomena et in categorias commentarium*. - Berlin: Reimer.

- BYWATER, I. (ed.) 1894. *Aristotelis ethica Nicomachea*. - Oxford: Clarendon Press.
- DE FALCO, V. (ed.) 1922. *Iamblichi theologoumena arithmeticae*. - Leipzig: Teubner.
- DIELS, H., KRANZ, W. (Hrsg.) 1950–52. *Die Fragmente der Vorsokratiker*. - Berlin.
- DIELS, H., SCHUBART, W. (Hrsg.) 1905. *Anonymer Kommentar zu Platons Theaetet*. - Berlin.
- DITTMAR, H. (Hrsg.) 1912. *Aischines von Sphettos. Studien zur Literaturgeschichte der Sokratiker*. - Berlin: Weidmann.
- EIRIPIDS. 1984. *Traģēdijas*. - Rīga: Liesma.
- FELDHŪNS, A. (sast.) 1979. *Antikā komēdija*. Rīga: Liesma.
- FELDHŪNS, A. (tulk.) 1987. *Netveramais Sokrats*. Rīga, 1987.
- FRIEDLEIN, G. (ed.) 1873. *Procli Diadochi in primum Euclidis elementorum librum commentarii*. - Leipzig: Teubner.
- GAILE, A., VAN HOFA, A. 2003. *Hipokratiskie raksti*. - Rīga: Liepnieks & Rītups.
- GREENE, W. C. (ed.) 1938. *Scholia in Platonem* (scholia vetera). - Haverford / Pennsylvania: American Philological Association.
- HENRY, P., SCHWYZER, H. R. (ed.) 1951. *Plotini opera*. Vol. 1. - Leiden: Brill.
- HĒSIODS. 1998. *Teogonija, Darbi un dienas*. - tulk. A. Ģiezens, Ā. Feldhūna red., Rīga: Zinātne.
- HOMĒRS. 1961. *Īliada*. tulk. A. Ģiezens. - Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- KASSEL, R. (ed.) 1965. *Aristotelis de arte poetica liber*. - Oxford: Clarendon Press.
- KLEIN, U. (Hrsg.) 1894. *Iamblichi in Nicomachi arithmeticae introductionem liber*. - Leipzig: Teubner.
- KOSTER, W. J. W. (ed.) 1974. *Scholia in nubes* (scholia recentiora Eustathii, Thomae Magistri et Triclinii). - Groningen: Bouma.
- KSENOFONTS 2005. *Atmiņas par Sokratu*. Tulk. Ā. Feldhūns. Rīga: Zinātne.
- LOUIS, P. (ed.) 1964–1969. *Aristotle. Histoire des animaux*. Vols. 1–3. - Paris: Les Belles Lettres.
- MORAUX, P. (ed.) 1965. *Aristotle. Du ciel*. - Paris: Les Belles Lettres.
- MUTSCHMANN, H., MAU, J. (Hrsg.) 1914. *Sexti Empirici opera*. Vol. 2. - Leipzig: Teubner.
- MUTSCHMANN, H., MAU, J. (Hrsg.) 1961. *Sexti Empirici opera*. Vol. 3. - Leipzig: Teubner.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- OPPERMANN, H. (Hrsg.) 1928. *Aristotelis 'Αθναίων πολιτεία*. - Leipzig: Teubner.
- PLATONS. 1999. *Dialogi un vēstules. Protagors. Hipijs lielākais. Faidrs. Septītā vēstule. Astotā vēstule*. - Tulk. Ā. Feldhūns. Rīga: Zinātne.
- PLATONS. 2006. *Dialogi. Līsids. Harmids. Alkibiads pirmais. Hipijs mazākais*. - Tulk. Ā. Feldhūns. Rīga: Zinātne.
- REYNOLDS, L. D. M. (ed.) 1998. *Tulli Ciceronis de finibus bonorum et malorum*. - Oxford: Oxford University Press.
- ROSS, W. D. (ed.) 1927. *Aristotle's Metaphysics*. - Oxford Clarendon Press.
- ROSS, W. D. (ed.) 1956. *Aristotelis de anima*. - Oxford: Clarendon Press.
- ROSS, W. D. (ed.) 1957. *Aristotelis politica*. - Oxford: Clarendon Press.
- ROSS, W. D. (ed.) 1958. *Aristotelis topica et sophistici elenchi*. - Oxford: Clarendon Press.
- ROSS, W. D. (ed.) 1959. *Aristotelis ars rhetorica*. - Oxford: Clarendon Press.
- ROSS, W. D. (ed.) 1964. *Aristotelis analytica priora et posteriora*. - Oxford: Clarendon Press.
- SENEKA. 1996. *Vēstules Lucilijam par ētiku*. Tulk. Ā. Feldhūns. - Rīga: Zinātne.
- SOLMSEN, F. (ed.) 1970. *Hesiodi opera*. - Oxford: Clarendon Press.
- STAMATIS, E. S. (ed.) 1977. *Euclidis opera omnia*. Vol. 5.1-5.2, 2nd ed. - Leipzig: Teubner.
- TANNERY, P. (ed.) 1893. *Diophanti Alexandrini opera omnia*. Vol. 1. - Leipzig: Teubner.
- THOMPSON, W. & JUNGE, G. (eds.) 1930. *The Commentary of Pappus on Book X of Euclid's Elements*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- WAGNER, R. (Hrsg.) 1894. *Apollodori bibliotheca*. - Leipzig: Teubner.
- WEST, M. L. (ed.) 1966. *Hesiod. Theogony*. - Oxford: Clarendon Press.
- ZIEGLER, K. (ed.) 1964. *Plutarchi vitae parallelae*. Vol. 1-2., 3. ed. - Leipzig: Teubner.

3. Sekundārā literatūra

- ACKRILL, J. 1997 [1966]. "Plato on False Belief: "Theaetetus" 187–200" // J. Ackrill. *Essays on Plato and Aristotle*. - Oxford: Oxford University Press. - pp. 53–71.
- ANNAS, J. 1999. *Platonic Ethics, Old and New*. - Itaca and London: Cornell University Press.
- ARMSTRONG, J. M. 2004. "After the Ascent: Plato on Becoming Like God" // D. Sedley (ed.) *Oxford Studies in Ancient Philosophy*. - 26, 2004. - pp. 171–183.
- AUDI, R. 2003. *Epistemology*. - New York / London: Routledge.
- AYER, A. J. 1956. *The Problem of Knowledge*. - London: Penguin Books.
- BARNES, J. 1982. *The Presocratic Philosophers*. 2 Vols. - London: Routledge.
- BENSON, H. 1992. "Why is There a Discussion of False Belief in the "Theaetetus"" // *Journal of the History of Philosophy*. - 30, 1992. pp. 171–199.
- BLACKBURN, S. 2005. *Truth. A Guide for Perplexed*. - London: Penguin Books.
- BOSTOCK, D. 1988. *Plato's Theaetetus*. - Oxford: Oxford University Press.
- BROWN, L. 1994. "The Verb 'to be' in Greek Philosophy: Some Remarks" // S. Everson (ed.) *Companion to Ancient Thought 3: Language*. - Cambridge: Cambridge University Press. - pp. 212–236.
- BROWN, M. S. 1969. ""Theaetetus": Knowledge as Continued Learning" // *Journal of the History of Philosophy*. - 7, 1977. - pp. 359–379.
- BRICKHOUSE, T. C., SMITH, N. D. 1994. *Plato's Socrates*. - Oxford: Oxford University Press.
- BURNET, J. 1914. *Greek Philosophy, Thales to Plato*. - London: Macmillan & Co.
- BURNYEAT, M. F. 1970. "The Material and Sources of Plato's Dream" // *Phronesis*. - 15, 1970. - pp. 101–122.
- BURNYEAT, M. F. 1976a. "Protagoras and Self-Refutation in Later Greek Philosophy" // *Philosophical Review*. - 85, 1, 1976. - pp. 44–69.
- BURNYEAT, M. F. 1976b. "Protagoras and Self-Refutation in Plato's "Theaetetus"" // *Philosophical Review*. - 85, 1976. - pp. 172–195.

- BURNYEAT, M. F. 1976c. "Plato on the Grammar of Perceiving" // *Classical Quarterly*. - 26, 1976. - pp. 29-51.
- BURNYEAT, M. F. 1977a. "Examples in Epistemology: Socrates, Theaetetus and G. E. Moore" // *Philosophy*. - 52, 1977. - pp. 381-96.
- BURNYEAT, M. F. 1992 [1977b]. "Socratic Midwifery, Platonic Inspiration" // H. Benson (ed.) *Essays on the Philosophy of Socrates*. - Oxford: Oxford University Press. - pp. 53-65.
- BURNYEAT, M. F. 1978. "The Philosophical Sense of Theaetetus' Mathematics" // *Isis*. - 69, 1978. - pp. 489-513.
- BURNYEAT, M. F. 1979. "Conflicting Appearances" // *Proceedings of the British Academy*. - 65, 1979. - pp. 69-111.
- BURNYEAT, M. F. 1980. "Socrates and the Jury: Paradoxes in Plato's Distinction between Knowledge and True Belief" // *Aristotelian Society Supplementary Volume*. - 54, 1980. - pp. 173-191.
- BURNYEAT, M. F. 1982. "Idealism and Greek Philosophy: What Descartes Saw and Berkeley Missed" // *Philosophical Review*. - 91, 1982. - pp. 3-40.
- BURNYEAT, M. F. 1999. "Culture and society in Plato's 'Republic'" // G. B. Peterson (ed.) *The Tanner Lectures on Human Values*. - Vol. 20. Salt Lake City: University of Utah Press. - pp. 215-324.
- CARONE, G. R. 2004. "Calculating Machines or Leaky Jars? The Moral Psychology of Plato's *Gorgias*" // D. Sedley (ed.) *Oxford Studies in Ancient Philosophy*. - Vol. XXVI. - Oxford: Oxford University Press. - pp. 55-96.
- CASTAGNOLI, L. 2004. "Protagoras Refuted. How Clever is Socrates' 'Most Clever' Argument at 'Theaetetus' 171A-C?" // *Topoi*. - 23, 2004. - pp. 3-32.
- COOPER, J. M. 2000 [1970]. "Plato on Sense-perception and Knowledge ('Theaetetus' 184-186)" // G. Fine (ed.) *Plato*. - Oxford: Oxford University Press. - pp. 357-378.
- DILLON, J. 1996. *The Middle Platonists*. Rev. ed. - Ithaca / New York: Cornell University Press.
- DAY, J. M. 1997. "The Theory of Perception in Plato's 'Theaetetus' 152-183" // *Oxford Studies in Ancient Philosophy*. - 15, 1997. - pp. 51-80.
- DESCARTES, R. 1990. *Meditationes de prima philosophia. Meditations on First Philosophy*. - Edited, translated, and indexed by G. Hefernan. - Notre Dame: University of Notre Dame Press.

- DENYER, N. 1991. *Language, Thought and Falsehood in Ancient Greek Philosophy*. - London / New York: Routledge.
- FINE, G. 1979a. "False Belief in the "Theaetetus"" // *Phronesis*. - 24, 1979. - pp. 70-80.
- FINE, G. 1979b. "Knowledge and Logos in the "Theaetetus"" // *The Philosophical Review*. - 88, 1979. - pp. 366-397.
- FINE, G. 1996. "Conflicting Appearances: "Theaetetus" 153D-154B" // Chr. Gill & M. M. McCabe (eds.) *Form and Argument in Late Plato*. - Oxford: Oxford University Press. - pp. 105-133.
- FINE, G. 1998. "Plato's Refutation of Protagoras in the "Theaetetus"" // *Apeiron*. - 31, 1998. - pp. 201-234.
- FINE, G. (ed.) 2000. *Plato*. - Oxford: Oxford University Press.
- FLACELIERE, R. (2002). *Daily Life in Greece at the Time of Pericles*. - tr. by P. Green, London: Phoenix.
- FREDE, M. 2000 [1987]. "Observations on Perception in Plato's Later Dialogues" // G. Fine (ed.) *Plato*. - Oxford: Oxford University Press. - pp. 379-385.
- FREGE, G. 1948 [1892]. "Sense and Reference" // *The Philosophical Review*. - 57, 1948. - pp. 209-230.
- GEACH, P. 1969. *God and the Soul*. - London: Routledge & Kegan Paul.
- GRAHAM, D. W. 1991. "Socrates, the Craft Analogy, and Science" // *Apeiron*. - 24, 1991. - pp. 1-24.
- HACKFORTH, R. 1957. "Notes on Plato's "Theaetetus"" // *Mnemosyne*. - 10, 1957. - pp. 128-140.
- HARTE, V. 2002. *Plato on Parts and Wholes*. - Oxford: Oxford University Press.
- HEITSCH, E. 1992. "Platons Dialoge und Platons Leser" // E. Heitsch. *Wege zu Platon. Beiträge zum Verständnis seines Argumentierens*. - Göttingen, 1992. - S. 9-28.
- HICKEN, W. "The Character and Provenance of Socrates' 'Dream' in the "Theaetetus"" // *Phronesis*. - 3, 1958. - pp. 126-145.
- IRWIN, T. H. 1977. "Plato's Heracliteanism" // *The Philosophical Quarterly*. - 27, 1977. - pp. 1-13.
- KAHN, CH. 1966. "The Greek Verb 'to be' and the Concept of Being" // *Foundations of Language*. - 2, 1966. - pp. 245-265.
- KAHN, CH. 1976. "Why Existence Does Not Emerge as a Distinct Concept in Greek Philosophy" // *Archiv für Geschichte der Philosophie*. - 58, 1976. - pp. 323-334.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- KAHN, CH. 1981. "Some Philosophical Uses of 'to be' in Plato" // *Phronesis*. - 26, 1981. - pp. 105-134.
- KAHN, CH. 1996. *Plato and the Socratic Dialogue. The Philosophical Use of a Literary Form*. - Cambridge: Cambridge University Press.
- KAHN, CH. 2002. "On Platonic Chronology" // J. Annas & C. Rowe (ed.) *New Perspectives on Plato, Modern and Ancient*. - Cambridge / London: Harvard University Press. - pp. 93-127.
- KANTS, I. 1931. *Tirā prāta kritika*. - Tulkojis A. Rolavs (1. sējums). - Rīga.
- KERFERD, G. B. 1950. "Plato's Account of the Relativism of Protagoras" // *Durham University Journal*. - 42, 1950. - pp. 20-26.
- KENYON, F. G. 1951. *Books and Readers in Ancient Greece and Rome*. 2-nd ed. - Oxford: 1951.
- KETCHUM, R. J. 1992. "Plato's 'Refutation' of Protagorean Relativism: 'Theaetetus' 170-171" // J. Annas (ed.) *Oxford Studies in Ancient Philosophy*. - Vol. X, Oxford: Clarendon Press.
- KIRK, G. S & RAVEN, J. E. 1960. *The Presocratic Philosophers: A Critical History with a Selection of Texts*. - Cambridge: Cambridge University Press.
- KIRK, R. 1999. *Relativism and Reality*. - London / New York: Routledge.
- LEE, E. N. 1973. "'Hoist with His Own Petard': Ironic and Comic Elements in Plato's Critique of Protagoras (Tht. 161-171)" // E. N. Lee, A. P. D. Mourelatos, R. M. Rorty (eds.) *Exegesis and Argument. Studies in Greek Philosophy Presented to Gregory Vlastos*. - Assen: Van Gorcum. - pp. 225-261.
- LEE, M. 2005. *Epistemology After Protagoras. Responses to Relativism in Plato, Aristotle, and Democritus*. - Oxford: Oxford University Press.
- LEWIS, F. A. 1973. "Foul Play in Plato's Aviary: 'Theaetetus' 195ff" // E. N. Lee, A. P. D. Mourelatos, R. M. Rorty (eds.) *Exegesis and Argument. Studies in Greek Philosophy Presented to Gregory Vlastos*. - Assen: Van Gorcum. - pp. 225-261.
- LOOMIS, W. T. 1998. *Wages, Welfare Costs and Inflation in Classical Athens*. - Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.
- MAHONEY, T. A. 2004. "Is Assimilation to God in the 'Theaetetus' Purely Otherworldly?" // *Ancient Philosophy*. - 24, 2004. - pp. 321-337.
- MALCOLM, N. 1959. *Dreaming*. - London: Routledge.

- NEHAMAS, A. 1999. "Epistēmē and Logos in Plato's Later Thought" // A. Nehamas. *Virtues of Authenticity. Essays on Plato and Socrates*. - Princeton: Princeton University Press. pp. 224–248.
- NUSSBAUM, M. C. 2001. *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy*. - Rev. ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- PASSMORE, J. 1961. *Philosophical Reasoning*. - London: Gerald Duckworth & Co. LTD.
- PENNER, T. 1991. "Desire and Power in Socrates: The Argument of *Gorgias* 466A–468E that Orators and Tyrants Have no Power in the City" // *Apeiron*. - 24, 1991. - pp. 147–202.
- PENNER, T. 1992. "Socrates and the Early Dialogues" // R. Kraut (ed.) *Cambridge Companion to Plato*. - Cambridge: Cambridge University Press. pp. 121–169.
- PENNER, T. 1997. "Socrates on the Strength of Knowledge: *Protagoras* 351B–357E" *Archiv für Geschichte der Philosophie*. - 79, 1997. - pp. 117–149.
- POLANSKY, R. M. 1992. *Philosophy and Knowledge. A Commentary on Plato's "Theaetetus"*. - London & Toronto: Associated University Press.
- POPPER, K. 2003 [1966]. *The Open Society and Its Enemies. Vol. 1. The Spell of Plato*. - London / New York: Routledge.
- PUTNAM, H. 1981. *Reason, Truth and History*. - Cambridge: Cambridge University Press.
- REEVE, C. D. C. 1989. *Socrates in the "Apology"*. - Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company.
- RESHOTKO, N. 1994. "Heraclitean Flux in Plato's "Theaetetus"" // *History of Philosophy Quarterly*. - 11, 1994. - pp. 139–161.
- ROBINSON, R. 1950. "Forms and Error in Plato's Theaetetus" // *The Philosophical Review*. - 59, 1950. - pp. 3–30.
- ROBINSON, R. 1953. *Plato's Earlier Dialectic*. 2nd ed. - Oxford: Clarendon Press.
- RUDEBUSH, G. 1985. "Plato on Sense and Reference" // *Mind*. - XCIV, 1985. - pp. 526–537.
- RUSSELL, D. C. 2004. "Virtue as "Likeness to God" in Plato and Seneca" // *Journal of the History of Philosophy*. - 42, 2004. - pp. 241–260.
- RYLE, G. 1939. "Plato's "Parmenides" (II)" // *Mind*. - 48, 1939. - pp. 302–325.

- RYLE, G. 1960. "Letters and Syllables in Plato" // *The Philosophical Review*. - 69, 1960. - pp. 432-451.
- RYLE, G. 1966. *Plato's Progress*. - Cambridge: Cambridge University Press.
- RYLE, G. 1990. "Logical Atomism in Plato's "Theaetetus"" // *Phronesis*. - 35, 1990. - pp. 21-46.
- SAYRE, K. M. 1969. *Plato's Analytic Method*. - Chicago & London: University of Chicago Press.
- SEDLEY, D. 1996. "Three Platonist Interpretations of the Theaetetus" // Chr. Gill & M. M. McCabe (eds.) *Form and Argument in Late Plato*. - Oxford: Oxford University Press. - pp. 79-103.
- SEDLEY, D. 1998. "Platonic Causes" // *Phronesis*. - 23, 1998. - pp. 114-132.
- SEDLEY, D. 2000. "The Ideal of Godlikeness" // G. Fine (ed.) *Plato*. - Oxford University Press. - pp. 791-810.
- SEDLEY, D. 2004. *The Midwife of Platonism. Text and Subtext in Plato's "Theaetetus"*. - Oxford: Clarendon Press.
- TAYLOR, A. E. 1928. *A Commentary to Plato's "Timaeus"*. - Oxford: Clarendon Press.
- TAYLOR, A. E. 1949 [1926]. *Plato: The Man and his Work*. - London: Methuen & Co. LTD.
- THESLEFF, H. 1990. "Theaitetos and Theodoros" // *Arctos. Acta Philologica Fennica*. - 29, 1990. - pp. 147-159.
- UNTERSTEINER, M. 1954. *The Sophists*. - New York: Philosophical Library.
- VITGENŠTEINS, L. 1997 [1953] *Filosofiskie pētījumi*. Tulk. J. Vējš, J. Taurens. - Rīga: Minerva.
- VITGENŠTEINS, L. 2006 [1921] *Loģiski filozofisks traktāts*. Tulk. un kom. J. Taurens. - Rīga: Liepnieks & Rītups.
- VLASTOS, G. 1956. "Introduction" // Plato. *Protagoras*. B. Jowet's translation, extensively revised by M. Ostwald, ed. by G. Vlastos. - Indianapolis / New York: The Bobbs-Merill Company. INC.
- VLASTOS, G. 1991. *Socrates, Ironist and Moral Philosopher*. - Ithaca / New York: Cornell University Press.
- VLASTOS, G. 1994. *Socratic Studies*. ed. by M. F. Burnyeat - Cambridge: Cambridge University Press.
- WASSERSTEIN, A. 1958. "Theaetetus and the History of the Theory of Numbers" // *Classical Quarterly*. - 8, 1958. - pp. 165-79.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- WATERLOW, S. 1977. "Protagoras and Inconsistency: "Theaetetus" 171A6-C7" // *Archiv für Geschichte der Philosophie*. - 59, 1977. - pp. 19-36.
- WHITE, F. C. 1972. ""Ως ἐπιστήμη οὐσα." A Passage of Some Elegance in the "Theaetetus"" // *Phronesis*. - 17, 1972. - pp. 219-226.
- WHITE, N. P. 1976. *Plato on Knowledge and Reality*. - Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- WILLIAMS, C. F. J. 1972. "Referential Opacity and False Belief in the "Theaetetus"" // *The Philosophical Quarterly*. - 22, 1972. - pp. 289-302.
- ВАН ДЕР ВАРДЕН, Б. Л. 1959. *Пробуждающаяся наука. Математика древнего Египта, Вавилона и Греции*. - Москва.
- ЩЕТНИКОВ, А. И. 1995 "Арифметика по-пифагорейски" // А. Ахутин, В. С. Библер, С. Ю. Курганов. *Античная культура*. - Москва: Интерпакс. Стр. 406-447.

SATURS

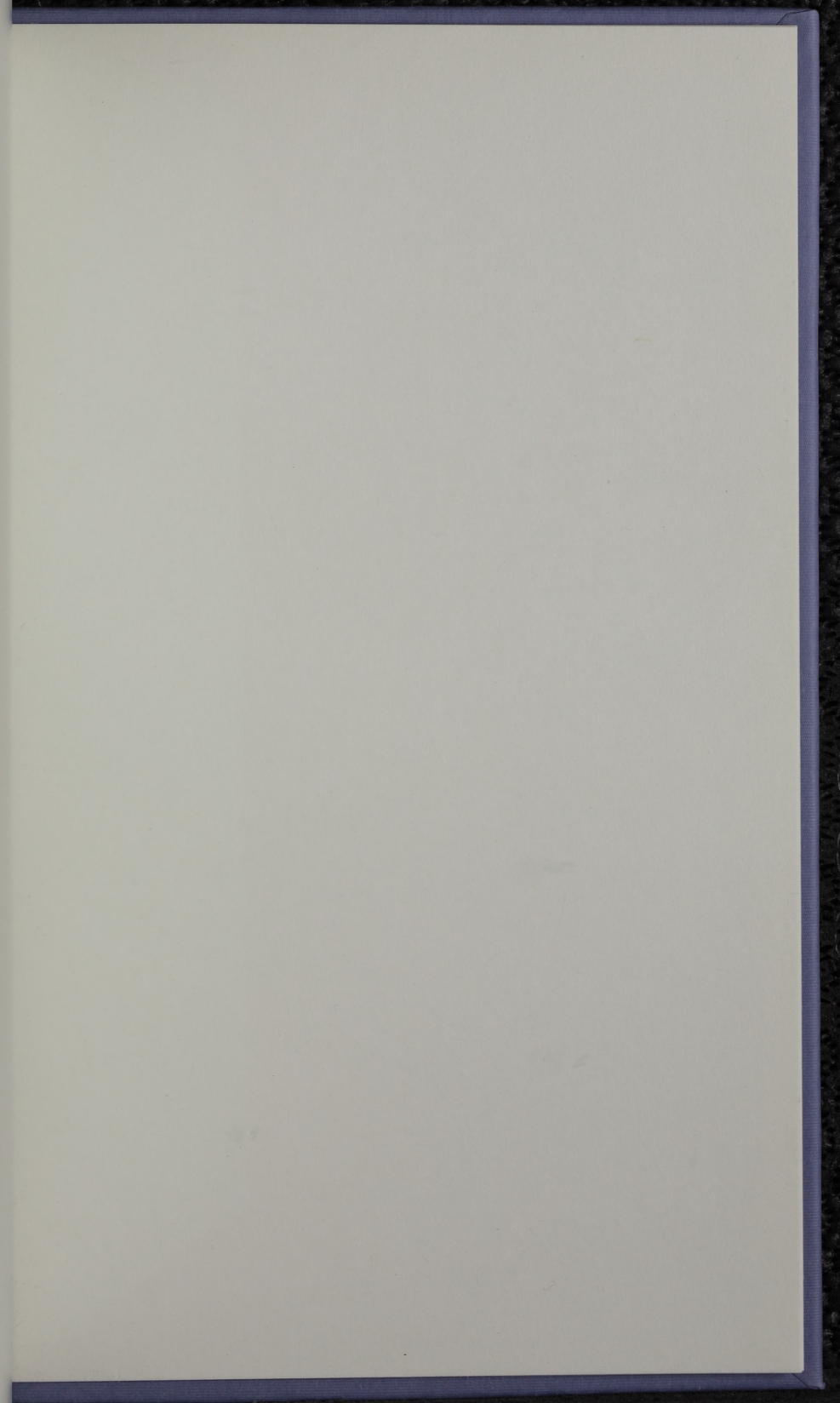
Πλάτων. Θεαίτητος	10
Platons. "Teaitēts"	11
Par Platona "Teaitētu"	183
Dialoga satura pārskats	187
Dialoga kopsavilkums	192
Piezīmēs lietotie saīsinājumi	215
Piezīmes	219
Literatūras saraksts	351

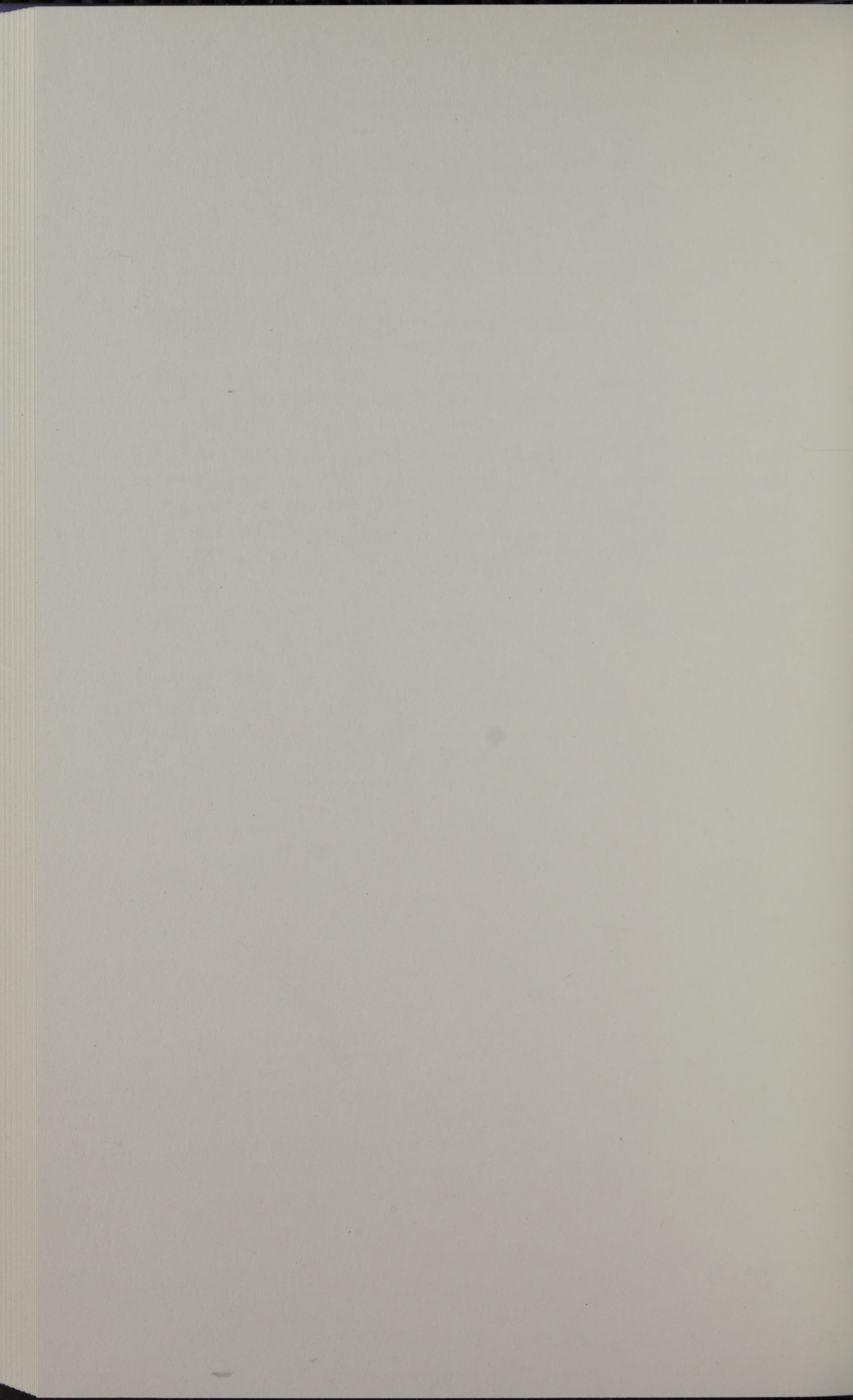
The first part of the report deals with the general situation in the country. It is followed by a detailed description of the various regions and their characteristics. The report then discusses the economic and social conditions of the population, and finally, it offers some suggestions for the future development of the country.

The second part of the report is devoted to a detailed study of the various regions. It describes the geographical features, the climate, the vegetation, and the fauna of each region. It also discusses the economic activities and the social conditions of the population in each region.

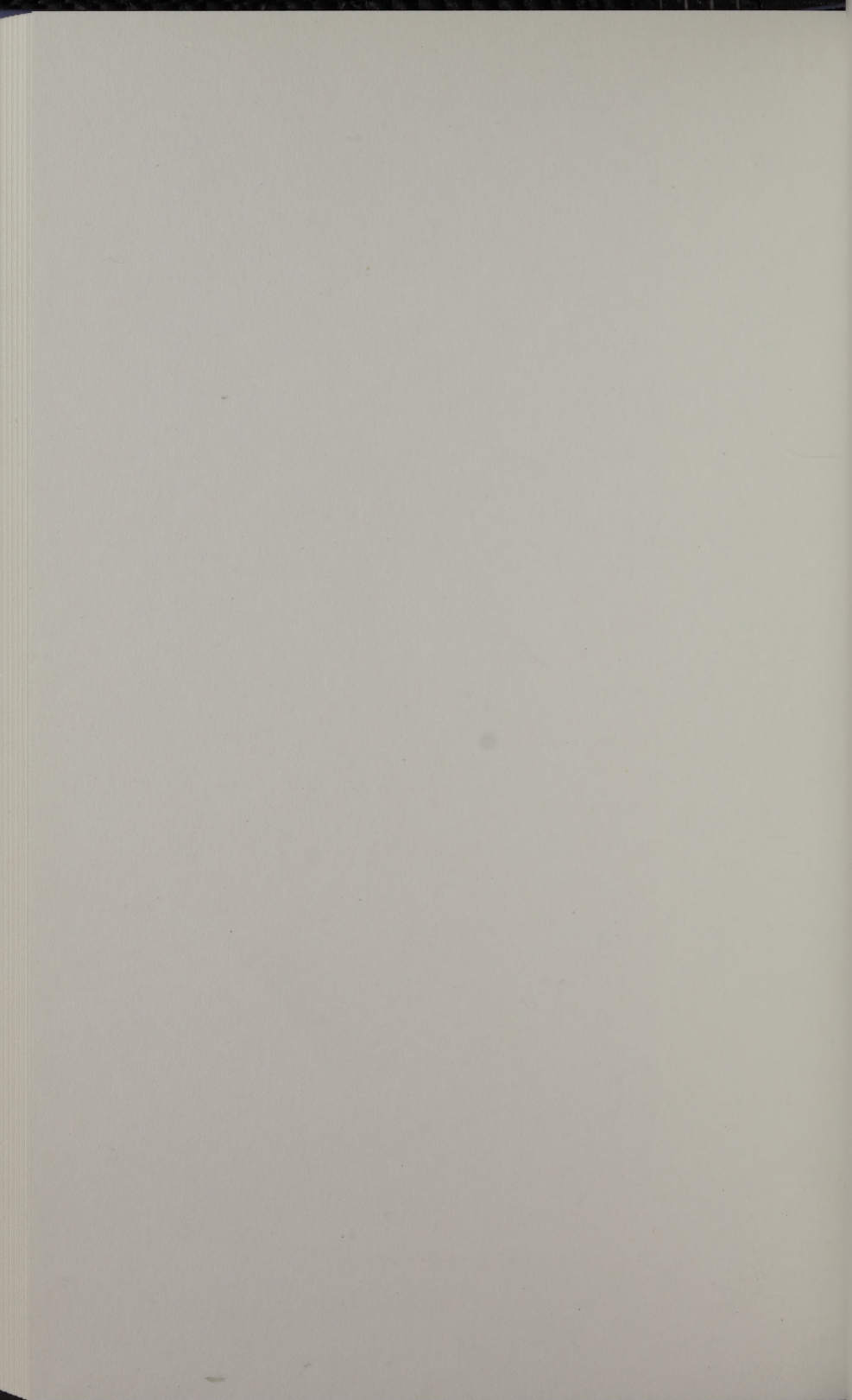
The third part of the report discusses the economic and social conditions of the population. It describes the various economic activities and the social conditions of the population. It also discusses the various social problems and the measures that should be taken to solve them.

The fourth part of the report offers some suggestions for the future development of the country. It discusses the various economic and social problems and the measures that should be taken to solve them.

9,19

Sagatavota iespiešanai SIA "LIEPNIEKS & RĪTUPS"
Reģ. apl. Nr. 000354547, Rīgā, Ausekļa ielā 1-12

Iespiesta, iesieta SIA "Jelgavas tipogrāfija"

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308024465

2008-4
L 76